

XIX-XX საუკუნეების ქართულ მწერალთა

ეპისტოლური მემკვიდრეობა

ტომი XI

გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი X)

XIX-XX საუკუნეების ქართულ მწერალთა

ეპისტოლური მემკვიდრეობა

ტომი XI

გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი X)

გამომცემლობა „ანისწიველი“
თბილისი 2025

უკ (UDC) 821.353.1-155+821.353.1-6
ე-726

ინტერდისციპლინური ჰუმანიტარიის
სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტი
Teaching-Research Institute for Interdisciplinary Humanities

შოთა რუსთაველის საქართველოს
ეროვნული სამეცნიერო ფონდი
Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia

სამეცნიერო პროექტი „XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობის აკადემიური გამოცემა (X-XI ტომები)“ (გრანტი №FR-21-2197) ხორციელდება შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით. წინამდებარე კრებულში გამოთქმული ნებისმიერი მოსაზრება ეკუთვნის ავტორთა კოლექტივს და, შესაძლოა, არ ასახავდეს ფონდის შეხედულებებს.

The project „**Scholarly Edition of the 19th-20th cc. Georgian Writers' Epistolary Legacy (Volumes X-XI)**“ (Grant №FR-21-2197) is being made possible by financial support from Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia. All ideas expressed herewith are those of the authors and may not represent the opinions of the Foundation itself.

www.rustaveli.org.ge

© ინტერდისციპლინური ჰუმანიტარიის სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტი ყველა უფლება დაცულია.

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“
Publishing House “**UNIVERSAL**”

თბილისი, 0186, ა. პოლიტოვსკაია, 4, ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
4,A. Politkovskaia st., 0186, Tbilisi, Georgia ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

ISBN 978-9941-22-185-9 (ყველა ტომისთვის)

ISBN 978-9941-33-993-6 (XI ტომი)

ტომის რედაქტორები:
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი **ქეთევან გიგაშვილი**
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი **მაია (მარიამ) ნინიძე**
ისტორიის დოქტორი,
პროფესორი **გიორგი გოცირიძე**

კრებული იბეჭდება ინტერდისციპლინური ჰუმანიტარიის სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს თანხმობით.

შესავალი

ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობის მრავალტომეულის წინამდებარე XI ტომი ეთმობა გრიგოლ ორბელიანის წერილების X ნაწილს, რომლის ქრონოლოგიური ჩარჩოც მოიცავს 1878-1879 წლებს. ეპისტოლეთა რაოდენობა 92-ს შეადგენს, რომელთაგან 51 წერილი რუსულია.

ეპისტოლური მემკვიდრეობის წინა ტომები გამოიცა 2011-2023 წლებში. I ტომი მიეძღვნა ალექსანდრე ჭავჭავაძის, სოლომონ დოდაშვილისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის წერილებს,¹ ხოლო მომდევნო 9 ტომი – გრიგოლ ორბელიანის წერილებს.²

¹ XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი I, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, სოლომონ დოდაშვილი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2011.

² XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი II, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი I), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „საარი“, თბ., 2012; XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი III, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი II), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „საარი“, თბ., 2012; XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი IV, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი III), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2013; XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი V, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი IV), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2014; XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი VI, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი V), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „საარი“, თბ., 2015; XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი VII, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი VI), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი,

ბარათების აბსოლუტური უმრავლესობა მოღწეულია ავტოგრაფის სახით. მათგან 7-ს ორი-ორი ავტოგრაფიც აღმოაჩნდა, რომელთაგან ერთი თეთრი პირია, მეორე – შავი. ესენია: ანასტასია ორბელიან-ოკლობუიოსადმი №6 (974), ილია ჭავჭავაძისადმი №2 (992) და №4 (1015), ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №10 (978), №11 (999) და №12 (1008), დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №112 (947). აქ დასახელებული წერილების შავი პირები დაბეჭდილია სამეცნიერო აპარატის ნაწილში მათივე თეთრი პირის სამეცნიერო რუბრიკების შემდეგ.

გრიგოლ ორბელიანის წერილების თეთრი და შავი პირების ურთიერთშეჯერებით დგინდება, რომ ავტორი ყოველთვის ჯერ შავ პირს კი არ ქმნიდა (ფანქრით) და შემდეგ ათეთრებდა კალმით, არამედ წერილს პირდაპირ თეთრი სახითაც წერდა, ხოლო მისგან შავი ფანქრით გადაწერილ პირს თავისთვის ინახავდა. მაგ., ილია ჭავჭავაძისადმი №4 (1015) წერილის თეთრი პირი 1879 წლის 2 ნოემბრით არის დათარიღებული, ხოლო შავი პირი – 3 ნოემბრით, რომელსაც გადაკეთების კვალი ამჩნევია: ავტორს ჯერ „4“ დაუწერია და შემდეგ „3“-ად გადაუკეთებია.

ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №11 (999) ბარათი ორი ავტოგრაფითა და ერთი ასლით არის ჩვენამდე მოღწეუ-

მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „ჯეოპრინტი“, თბ., 2017; XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი VIII, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი VII), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2018; XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი IX, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი VIII), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2019; XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი X, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი IX), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გიორგი გოცირიძე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2023.

ლი, ხოლო ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №14 (960) წერილი – ავტოგრაფითა და ასლით.

1878-1879 წლების წერილებიდან დაკარგული ჩანს 1879 წლის 13 სექტემბრის წერილი, რომლის ნაწყვეტი დაბეჭდილია იონა მეუნარგიას წიგნში.³ ადრესატის ვინაობას მეუნარგია არ აზუსტებს, წერს: „ერთ ნათესავს ქალსო:“ «О зyxбах не грусти: я давно забыл о них. Все несчастье состоит в том, что красивые глаза уже не заглядываются на меня пристально. Что-ж? беды нет, лишь бы пришли четыре туза в адмирале»).

წერილების აბსოლუტური უმრავლესობა პირველად ქვეყნდება. დღემდე დაბეჭდილია ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი გაგზავნილი 3 წერილი: №10 (978), №11 (999) და №12 (1008) და ილია ჭავჭავაძისადმი გაგზავნილი 2 წერილი: №2 (992) და №4 (1015). 10 წერილის ფრაგმენტი გამოქვეყნებულია ზემოთ ხსენებულ იონა მეუნარგიას წიგნში. ესენია: ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №77 (955), №83 (986), №84 (988), №90 (1005) და №91 (1007), სოფიო ერისთავ-ორბელიანისადმი №7 (958), ლევან მელიქიშვილისადმი №7 (964), გიორგი ორბელიანისადმი №1 (970), ანასტასია ორბელიან-ოკლოპიოსადმი №8 (1003) და ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №12 (1008).

წერილების ადრესატები არიან გრიგოლ ორბელიანის რძალი, ილია ორბელიანის ქვრივი – ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისა (20 წერილი); ძმისშვილი – გიორგი ორბელიანი (3), ილია ჭავჭავაძე (4), მეგობარი და თანამოაზრე, მეფისნაცვლის საბჭოს წევრი – დიმიტრი ჯორჯაძე (7), ბიძაშვილიშვილი ანასტასია ორბელიანი-ოკლოპიოსი (6), ბიძაშვილიშვილი ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანი (5), განჯის გუბერნატორი ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძე (5), სამეგრელოს დე-

³ ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბე-დან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ. 171.

დოფალი ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისა (3), ბიძაშვილი სოფიო ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა (1), მისი მეუღლე, კავკასიის მთავარმართებლის თანაშემწე დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკი (3), და სხვები.

წინამდებარე ტომში დაბეჭდილ წერილებს წინა ტომების წერილებისგან გამოარჩევს მათში გამოხატული კრიტიკული დამოკიდებულება მეფის რუსეთის ხელისუფლებისადმი. გრიგოლ ორბელიანი ადეკვატურად აფასებს საქართველოში შექმნილ სიტუაციას, თავადაზნაურობისა და გლეხების დამძიმებულ ეკონომიკურ მდგომარეობას, საერთო საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ფონს. მართალია, მისი საყვედურები არ არის მიმართული უშუალოდ რუსეთის იმპერატორისა და კავკასიის მეფისნაცვლის, ან რომელიმე მაღალი თანამდებობის პირისადმი, მაგრამ ავტორის ღრმა ერუდიცია, პოლიტიკური მოვლენების შეფასების უნარი და მასშტაბური აზროვნება არ გვიტოვებს შთაბეჭდილებას, რომ ის ვერ ხვდებოდა, ვინ იყო კოლონიური რეჟიმის მთავარი შემოქმედი. 1878 წლის 24 ნოემბრის წერილში კავკასიის ყოფილ მეფისნაცვალ ალექსანდრე ბარიატინსკის შესჩივის: „ამ დროს კი ქართველი თავადაზნაურობა განადგურდა, საბოლოოდ განადგურდა. იყიდება მთელი თავადაზნაურობის მამულები. საქართველო ბევრჯერ ყოფილა მტრისგან აწიოკებული, მოსახლეობა – სახლ-კარიდან აყრილი მონღოლების, არაბების, სპარსელების, თურქების მიერ, მაგრამ, როცა მტერი წავიდოდა, მოსახლეობა მაშინვე გამოდიოდა ტყის ღრმა ხრამებიდან, მიუდგომელი კლდეებიდან და იწყებდა მიწურების მოწყობას და დროთა განმავლობაში ისევ შესაძლებელი ხდებოდა ცხოვრების გაგრძელება! ახლა კი ფეხიდან გვეცლება ნიადაგი და ხუთი წელიც არ იქნება გასული, რომ ჩვენი თავად-აზნაურობა, – ნამდვილად მამაცი, საუკუნეების მანძილზე საკუთარი სისხლის ფასად მარტო რომ აღუდგებოდა წინ აზიელ მომხვდურებს, რომლებიც განადგურებით ემუქრებოდნენ მთელ ქრისტიან სამყაროს, დარჩება მიწის გარეშე, სახლის გარეშე, ჭერის გარეშე.“

ბევრჯერ დარჩა გრიგოლ ორბელიანი იმედგაცრუებული მეფის რუსეთის ხელისუფლებისგან. 1878 წლის 24 აგვისტოს სოფიო ერისთავ-ორბელიანისადმი მიწერილი წერილიდან ვიგებთ, რომ მას კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვისათვის უთხოვია შუამდგომლობა რუსეთის იმპერატორთან იმის თაობაზე, რომ ხაზინას ქართველი თავადაზნაურობისთვის ეპატიებინა „პრიკაზში“ ვალად აღებული 300 მილიონი: „ჩუჭნის გამოხსნის გზა – მოვახსენე, – ერთია. – დვორიანსტვოზე ძევს სამი მილიონი ვალი პრიკაზისა; ეს ვალი, თქუჭნის შუამდგომლობით, უნდა მიიღოს ხაზინამ. ნუ შეგეშინდებათ სამის მილიონისა, რწლიცა, ამ ომიანობის დროს, შეადგენს მხოლოდ ორის დღის ხარჯსა არმიაზე: მითომ ორი დღე მეტი ყოფილა პახოდობა! ამ შემწეობით დვორიანსტვო, შემდეგ, შეიძლებს თავით თვსით ცხოვრებასა, და ამით თვთ ხაზინასაც მოაკლდება დიახ ბევრი ხარჯი, რომელიცა აწ უნაყოფოდ მიდის დვორიანსტვოზე. – გვიშველეთ, ვიდრე არის დრო, თუ ჩუჭნი დვორიანსტვო, ანუ ყოფილა, ანუ არის საჭიროდ მართებლობისათვს, და თუ არა, მაშინ, რა გაეწყობა, ამოვწყდებით, განვჰქრებით; მაგრამ, ირწმუნეთ, ჩუჭნს ადგილს ვერავინ დადგება ისეთის გულწრფელის ერთგულებითა, ისეთის თავდადებით სიცოცხლის შეწირვითა ჯელმწიფისათვს, როგორცა ყოფილა ყოველთვს ჩუჭნი დვორიანსტვო!“ რა თქმა უნდა, ქართველ თავადაზნაურობას აღნიშნული ვალის ჩამოწერაზე უარი ეთქვა.

წერილებში გრიგოლ ორბელიანი, წინა ტომის წერილების მსგავსად, ხშირად მიმართავს სხვადასხვა მაღალი თანამდებობის პირს ნაცნობი ადამიანების დახმარების თხოვნით. იგი არ ზარდება არავის, მიუხედავად იმისა, რომ არ უყვარს ჩინოვნიკების შეწუხება. თითოეულ შემთხვევაში იგი გულდასმით წარმოაჩენს პიროვნების დადებით მახასიათებლებს, რათა დაასაბუთოს, რომ მისი სამსახურში მიღება ან სხვა სახის შემწეობა დადებითად წაადგება „მმართველობას.“

წერილები გამოცემაში დაბეჭდილია ძირითად ტექსტად, ხოლო ქართული თარგმანები მათ შემდეგაა წარმოდგენილი. ტექსტში ვარსკვლავებით აღნიშნული გვაქვს ქართულ წერილებში ჩართული რუსული სიტყვები თუ ფრაზები და მათი თარგმანები მოცემული გვაქვს წერილის ბოლოს.

კრებული პროდუქტია ადგილობრივი ინსტიტუციური თანამშრომლობისა. იგი მომზადდა ინტერდისციპლინური ჰუმანიტარიის სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტში, რომელიც წარმოადგენს პროექტის განმახორციელებელ წამყვან დაწესებულებას. ტომის მომზადებაში ჩართულნი იყვნენ მეცნიერები იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან, კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან.

ტექსტები გამოსაცემად მოამზადეს, პასპორტები, შენიშვნები, შესავალი წერილი, „ტექსტისათვის“, რუბრიკა „ადრესატის მისამართი“ და ლექსიკონი დაურთეს მზია გიგაშვილმა და ქეთევან გიგაშვილმა, კომენტარები და დათარიღება ეკუთვნის მათა ნინიძეს, პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული საძიებლები – გიორგი გოცირიძესა და თამარ ლეკაიძეს.

ქართულენოვანი წერილები ავტოგრაფებიდან გადმოწერა ნათია ხუცურაულმა, რუსულენოვანი წერილები – ეთერ ბერუაშვილმა, ლია კიკნაძემ და არსენ ბერთლანმა, ქართულად თარგმნა ეთერ ბერუაშვილმა, ხელნაწერები აღწერა ნათია ხუცურაულმა.

პროექტის სამეცნიერო ჯგუფი მადლობას უხდის წამყვანი დაწესებულების აღმასრულებელ დირექტორს, ისტორიის დოქტორს, პროფესორ გიორგი გოცირიძეს მხარდაჭერისათვის პროექტის განხორციელების ყველა ეტაპზე, თელავის რაიონის ყარაჯლის საჯარო სკოლის ისტორიის მასწავლებელს, ბატონ აზიზ აბაზოვს, თურქულ-აზერბაიჯანულ-და სპარსულენოვანი ლექსიკური ერთეულების ანალიზისას განეული კონსულტაციისთვის და იაკობ გოგებაშვილის სახე-

ლობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის
ხელმძღვანელს, ქალბატონ ნანა ყარაულაშვილს.

James M. Smith

1878

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №111 (930)

ჩემო ბატონო,
კნიაზო დიმიტრი!

დიდის სიხარულით გილოცავ ახალსა წელიწადსა და მასთანა ახალსა ჴელმწიფის წყალობასა, ტაინიიიიი სოვეტნიკ!

თქუჴნი მარადის ერთგული
თ¹ გრიგოლ ორბელიანი

1^ს იან: 1878.²

ყაფლან ორბელიანისადმი №25 (931)

ჩემო ბატონო – ძმაო ყაფლან!

დაზამთრდა; საშინელი ყინვები დაიწყო ქალაქში და მე-კი ისე დავრჩი უშეშოდ, და უპუროდ. შეშას ვყიდულობ ურემს 6 მან: და ათშაურად, პურსა ორმანათად პუდი. – ესე ყოველივე მომდის სულ ჩვენის მოურავების მზრუნველობითა, რომ თავის დროზე არაფერი მოაქუსთ, ვიდრემდის ასე არდაზამთრდება, და მაშინ გლახს კაცსა წყევლითა და გინებითა მოაქუს ძლივს ორი ტომარა ურემზედ! აი ასე მიდის ეს წელიწადები, და მომავალშიაც კიდევე ამასვე უნდა მოველოდეთ, რადგანაც წლევანდელი შეცთომილება აღარ ახსოვსთ სამემრისოდ. –

ერთი შენი კვიცი ჩამომიგზავნე, ვნახავ და მაშინვე გამოგვზავნი, ჴემმარიტებას გეფიცები. –

წამოდი, გეყოფა კარგია; მანდ ძალუაც ეყოფა მამულდედულის მოსავლეჲად. –

შენი გრიგოლი

[არა უგვიანეს 1878 წლის იანვრისა]

ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №3 (932)

7^ლ ქებ: 1878 რ. თბილისით¹

ჩემო საყუარელო ძმაო ივანე! ჰაი წავიდეს ამისთანა საზარელი ზამთარი და აღარ მოვიდეს! დამტანჯა ესოდენმა ხან-გრძლივ სიცივემ, თოვლმა და მეტადრე გადუყრელმა ნისლმა, რომლისა სისქე და სიბნელე ისეთი იყო რომ ძლივს და ვჰხედავდით ქაშუეთსა:² დაგვემალა სადღაცა³ მზე, და აბა, მოდი და ლაზათი გასწიე! მეც ვიჯეგ შინ; გავიდა ნოემბერი, გავიდა დეკემბერიცა, და ჰააა თან-გაჰყუა იანვარიცა, და მეკი სულ შინ ვიჯექ და ზაფრა-აშლილი ვეჩხუბებოდი ხან ქეთევანსა და ხან შენს დას ტასოსა. ბოლოს მზეცა, პატარძალსავით, ხან დაგვენახება, ხან ისევ მიიმალება, მაგრამ ეს მესამე დღეა კლუბშიაც დავდივარ და მუშთაიდისაკენაც გავექანები, თბილად გახვეული ვეება პალტოში, და ახლა, ამ წერილსაც შეუდეგ. –

შენი და ტასო თავის ქალებით კარგად არის, ქმარიც კარგადა ჰყავს ოზურგეთში; შენი და სოფოც კარგად არის; გიგოც აქ არის კარგად; სოსიკოც მშვიდობით არის დედუფლის წყაროზე ნაჩაღნიკად ლეზგინსკის ლინიისა და დიდად მოწონებით შეინახა ამან კახეთი⁴ და ჭარბელაქანი კარგის განკარგულებითა და ჯარების განწყობითა, მართლად რომ საქებელია.

კნ: ლევან მელიქოვი⁵ იყო აქა და გუშინ წავიდა ისევ შურას; ნიკო ჭავჭა⁶ მოვიდა გუშინ აქა, დიდად განთქმული ლუბერნატორობაში; ველიკიის კნიაზსა ძალიან უყუარს ესე

და მართლად ღირსიც არის ჭკუითა, გაბედვითა, ხალხის მოვლითა.

აქვე არის ტერლუქაზოვიცა,⁷ ამ ომიანობაში ჩინებულად გამოჩენილი, ვითარცა კარგი სარდალი, მაგრამ, როგორღაც, ახლა უნინდელეებრ ვერა ჰსწყალო(ბ) შენ. ეს მე დიდად მანუხებს, რადგანაც დიდხანია ვიცნობ ამასა, როგორც დიდად პატიოსანსა, ჭკვიანსა და ამასთანა მსწავლულსა.

ღენერალ ლაზარევი,⁸ რომელიცა გამოჩნდა საქებრად ყარსის ალებაში, გაგზავნეს ნაჩალნიკად ერევანის ოტრიადისა, ტერლუქაზოვის მაგიერ. იყო პლანი, რომ ეს უნდა წასულიყო ჯარითა ვანისა⁹ და შუშისაკენ,¹⁰ მაგრამ საშინელმა თოვლმა ვერ გაუშვა და მერე შერიგებამაც მოასწრო.

დანარჩენის ჯარებიდამ სამი დივიზია ჰსდგას არზრუმის გარეშემო და დიდს ნაკლულოვანებას ითმენენ; საშინელის ყინვისა და თოვლისაგან შეიკრა გზა; დიდროანი ტრანსპორტები ჭურგონებისა, ურმებისა, პოვოზკებისა, რამდენიმე ათასი აქლემები, გაგზავნილნი პურითა; ტანისამოსითა, სწარიადებითა, დაილუპნენ, ისე რომ მეოთხედმა ნაწილმა ვერცკი მიახნია ჰასანყალამდის და მაინც ვერ მივიდნენ არზრუმის ჯარში. ხუთიათასზე მეტი ავათმყოფნი წუანან ჰასანყალაში; დიდი ნაკლულოვანება არის დოხტორებისა და ჭელშერებისა, რომელთაგან მრავალნი დაიხოცნენ სახადითა. – სოფლებსში დაურიგეს ავათმყოფები, რომელთა შორის იყუნენ სახადიანნიცა; ამათგან მოედვა სოფლებში სახადი და იხოცებიან მრავალნი.

კიდევ მივიტანეთ შტურმა ციხისძირზე¹¹ და კიდევ მივანვინეთ ათას სამასზე მეტი სალდათი დაჭრილ-მკუდარი. რა უმავს, რა დააკლდება ამით იმპერატ[ო]რის ჯარსა! მართალია, ამ ომიანობაში ბევრი მოგვივიდა შეცთომა და უგუნურება, მაგრამ ეს შტურმა – მეტის მეტია. რათ გვინდა ციხისძირი, რომელიცა არის მხოლოდ ერთი შეუვალი კლდე ზღვის ნაპირზე? მუქთად რომ მოეცათ მაინც იქ ჩუწ ვერ დავდგებოდით, რადგანაც ოსმალების ბრონენოსცები იქვე

ჰსდგანან და ჩაგუაქუაებდენ. – უნინ, როდესაც ზღუა ჩუჴსნს ჴელში იყო, მაშინაც არცა პასკევიჩმა, არცა ბებუთოვმა, და არცა თვთ მურავევმა ამ გზით არ გაგზავნეს ჯარი ბათუმის ასაღებათ. ნუთუ ისინი იყუნენ განუსჯელნი, უანგარიშონი! მახლაზ, შალვა ერისთავი იტყოდა „ყველას თავის ჴკუა აქუსო.“

ეს ასე.

ახლა მოვიდეთ საზოგადოდ საქართველოსთან და განსაკუთრებით ჩუჴსნს გუართან. – არც ერთს საუკუნეში, როდესაც ჩინლისები და ლანგთემურები, არაბები და ოსმალსპარსები შემოდდიოდნენ და აოხრებდენ ჩუჴსნს მხარესა, მგონია, ჩუჴნი საბრალო საქართველო არ იქნებოდა ისეთს განწირულს მდგომარეობაში, როგორცა ვართ ერთობ ჩუჴნ ამ დროს და მეტადრე ჩუჴნი გუარი! უნინ მტრისაგან დამწვარს სახლსა ვაშენებდით ნელნელა, – რადგანაც მიწა გვრჩებოდა გაოხრებისაგან – და მოველოდით მომავალში უკეთესობას; ახლა აშენებულის სახლიდამ გვერეკებიან გარეთ და აღარ ვიცით საით მივეფარნეთ, რადგანაც ფეხქვეშიდამ გვეცლება მიწა, და მომავალიცა აღარ არის ჩუჴნთვის! ჩუჴნი საყაფლანისშვილო მამული ერთიანად იყიდება; გაჩქარებულნი მოგვდევენ სოლაღანნი, ბარათაანნი, ჴავჭავაძიანნი; ანდრონიკაანნი, ვაჩნაძიანნი, ციციანნი, თარხნიანნი, ერისთვიანნი და სხუანი. – ჩუჴსნს მამულებს ეპატრონებიან მირზოები, თაიროები, მიკირტუმები, მირმანოები და მრავალნი სხუანი – ონიკოვს დარჩა ათასთუმანში მთლად მანანასშვილის ალექსანდრეს მშვენიერი წილი მამულისა! წასულს კვირაში იყიდებოდა მანანას სახლი, ასე რომ ტასო გაგარინისა უნდა აყრილიყო და გაქცეულიყო სადმე! ტორლი შეაყენეს, მაგრამ როდემდის? – ეგ შეჩვენებული სომოვა¹² ასე უწყალოდ რათ უკარგავს ამისთანა მამულს თავის შვილისშვილსა, რატომ არ მოეშველება და არ გამოუხსნის, განა არა ღირს ერთიათად? – იყიდება მამუკას შვილის კოტეს მამული; იყიდება დავით

ჭავჭავ: სახლკარი, ნაფარეული, წინანდალი, მუკუზანი, და ერთის სიტყვით იყიდება თითქმის მთლად საქართველო! ვინ არის მყიდავი? სომხოზა; მაშასადამე, რამდენსამე წელიწადის შემდეგ, საქართველო შეიქმნება სომხების საკუთრება, და ესრეთი ცვლილება არ იქნება საკეთილო თვთ მმართველობისათვსაც, რომლისა თავდადებით ერთგულნი არიან მხოლოდ ქართველნი. ახლა ვის ვის შევჭბლავლოთ, ვის შევავლოთ ესრეთი სამწუხარო მდგომარეობა საქართველოს არათუ მხოლოდ თავად-აზნაურობისა, თვთ გლეხოზაც ამავე ტაფაში იწვიან: მთლად კახეთის ვენახოზა სულ სომხების ჴელშია. – მე ვერ გამიბედნია, რათგანაც აქ დაბეზლებაში ჩამომართმევენ, მაგრამ შენკი, შენის მხრით, რომ მოახსენო შენს ველიკიის კნიაზსა ესრეთი განწირულება ჩუწნი, რომ გვიშუამდგომელოს იმპერატორის წინაშე და გვიწყალობონ ორი მილლიონი, მაშინ საუკუნოდ სალოცავი შეიქმნება სახელი მაგისი. – მაინცა და მაინცა მოახსენე და შეიტყე მაგის ჴაზრი, მომწერე და ისე მოვიქცევით აქა. – ჩუწნს ველიკიის კნიაზსა მეტად უყუარს საქართველო, მაგრამ ჴელმწიფესთან ვერ არის გამბედავი, მეტად ერიდება, ვაითუ ვანყენინოო. – რუსეთის იმპერატორებმა გამოიხსნეს საქართველო მაჴმადიანთაგან, განა იმისათვს, რომ ახლა მაგათ ჴელში დაილუპნენ საუკუნოდ? მე დარწმუნებული ვარ, რომ შუამდგომელობა ველიკიის კნიაზისა უეჭველად გამოგვიხსნის! – მაინცა ჴსცადე და მაცნობე.

ამ ზამთარში დაგვეხოცნენ: აპაჩინინის ქალი წინა სტატკოვსკისა, რევაზ ანდრონიკოვი, ნიკოს ძმა ცუცა ჴავჭავ, ყაფლანის და ეკატერინა, (ყაფლანმა ჴერ არ იცის), სანყალი ვანო მელიქოვი ყარსის აღებაში, ვასილი არლუთინსკი, და არცრუნი ღენერალი.

ახლა მოვიდეთ შენთან. ერთი მითხარ, როდემდის უნდა იჯდე მანდა და იტანჯებოდე რევმატიზმებითა? რა ბედნიერება იპოვნე გარდამატებული შენს ამხანაგებზე? ჩუწნის ოჯახიდამ ერთი მე ვარ სიბერისაგან გადასული, ერთი არის ყაფლან, ჩემზე უფრო გადაყრუებული, ერთიცა შენი ძმა სოსიკო,

ისიც კოჭლი; გიგო ხშირად ავათმყოფობს, სანდროს ანგარიშში არ ვაგდებ. – ახლა არ მოხვალ, არ მოგვეშველები? გადმოდის при Кавказ: Арміи* და იყავ ბატონი მთელის სომხითისა. – ბიძინა ჩოლაყაყევი დაქორწილდა ლამაზს წერეთლის ქალზე; ძლივს ამის საქმეც გათავდა.

ძალუა და გიორგი აქა მყუანან; გიორგი ვლადიმირის ჯუარით დაჰხტის და ტანციობს თითქმის ყოველღამე; პოლკი იბარებს, მაგრამ ჯერ ავათმყოფობისაგამო, (დაჭრილობით), არ უშვებ, ველი შერიგებას, და მაშინ ჰოოო.

Разцалуй с жаром, с любовью, мою Тётушку Сашу.**

ღთი¹³ იყოს თქუწნი მფარველი, და მან მაღირსოს შენი ხილვა.

შენი მარადის ბედნიერების მსურველი გრიგოლ ორბელიანი

შენი და ტასო ხვალ მიდის ოზურგეთში ქმრის სანახავად.

თებერ: 8^ა.¹⁴

ქუთაისიდან მოგვივიდა ახალი ლუბერნატორი კნ: გაგარინ, და ბარონ საკენი დანიშნეს ნაჩალნიკად ტამოჟენის კარანტინის ნაწილისა, მაგრამ აქ აღარა დგება ესე, და წამოვა პეტერბურლსა. მეკი ვჰსწუხარ: ბარონი ძალიან პატიოსანი კაცია, ჭკვიანი და მეტად კარგად გაზრდილი, მაგრამ ჩუწნსავით ღარიბი; არა ნდომობს ტამოჟენასა, სადაცა სხუანი მდიდრდებიან. აი ამის ღირსება!

ჩემო ვანო, როცა ველიკიის კნიაზს დაელაპარაკო, გაფრთხილდი, ჩემს სახელს ნუ ახსენებ, ისე საზოგადოდ მოახსენე, რომ ბევრი წიგნი მოგდის საქართველოდამ ხალხის გაგლახაკებისა. თუ იმედს მოგცემს, ჩუწნ აქ შეუდგებით საქმესა ველიკიის კნიაზთან, რომელიცა, თუ შერიგება მოხდა, უეჭველია, წამოვა პეტერბურლსა, და მაშინ ორნივე ერთად ადვი-

ლად დააბოლოებენ მეტად ძნელს საქმესა, რადგანაც მმართველობას ომიანობის შემდეგ, ვიცი, ბევრი ხარჯი მოუნდება; მაგრამ რა ვჰქნათ? მოთმინება აღარ შეიძლება: თუ დროზე არ მოგვეშველნენ, მერე ველარაფერი ვერ აღგვადგენს ჩუჴნ საფლავში ჩასულთა!

* კავკასიის არმიაში

** ჩემს ძალუა საშას აკოცე მხურვალედ, სიყვარულით.

ანასტასია ორბელიან-ოკლოპიოსადმი №3 (933)

ჩემო საყუარელო ტასო! შენგან მიკვირს, რომ აჰყოლიხარ დედაკაცების ენატანტალობას, მეტადრე შენს დას სოფოს ჭორებით გასუქებულსა.

მარტო, ავათმყოფი, გამოყრუებული ვეგდე, ვეგდე კაბინეტში; მეტად მომწყინდა და სევდების განსაქარვებლად შეველ ქეთევანისას, სადაცა დამხვდა გაჩაღებული ბაასი: ვილასაც ჰსწყევლიდნენ. მე რომ დამინახეს, მაშინვე ხმა გაკმინდეს.

მე, სწორედ მოგახსენო, ძალიან მეწყინა ამათი ერთბაშად გაჩუმება, ვჰკითხე სოფოს, ქალო რათ გაჩუმდით? შენ ხომ არ ამოხვალ, თუ არ გავსილი ამბებით? ჰსთქვი ახალი ამბავი რა არის თქვენს უბანში?

იმან მიპასუხა: „ახალი ამბავი ეს გახლავს, რომ ჩემი და მიდის ვეჩერში პალიბინისას!“¹ –

მე უთხარ, რომ პალიბინი ვინა გდია, რომ ტასო იქ მიდის? ამ სიტყუაზე მამვარდნენ ოთხნივე დედაკაცები წივილკივილითა! დიდიხანია, განა არვიცით, რომ ჩუჴნი აქედამ აყრა გინდა და ყოველს ჩუჴნს საქმეს გვიშლი. – იმისი არიყოს, რომ ქვეყანაში დადიხარ და ლაპარაკობ, რომ სოფო იმიტომ ავათ გახდა, რომ ახალს სახლში გადვიდაო. შენმა რჩევამ ააშენებინა სახლი სოსოსა, თორემ იმას ფიქრშიაც არა ჰქონ-

და. – ახლა ქვეყანაში იმას ლაპარაკობ, რომ რატომ სოფო არმიდის ტანძიასაო? – მე გავჩუმდი; მაგრამ ტასო და ქეთევან გამომესარჩლნენ, და შეიქნა ერთი დიდი ყიჟინა და ხმლის ტრიალი.

მე ავათმყოფი, მისუსტებული, წამოველ ჩემს დაყრუებულს კაბინეტში; გადავბრუნდი, გადმოვბრუნდი, ამტკივდა თვალები; მთელი ღამე დავიტანჯე უძილობითა.

მოდი და ამ ქუჩაში ლაზათი გასწიე.

შენცა არგებრალეები და ყვედრებასა მწერ! აბა რა ვჰქნა, ეხლაც მეუბნებიან, რომ გაუთხოვარნი ქალები გროვდებიან ტოლეს მალაზინში, და იქ ყავასა სმენ ყმანვილკაცების საზოგადოებაში.

ესეც დავინუნე, და, რა საკვირველია, ამაზედაც ბევრი დამწყევლეს.

შენი დაჩაგრული გრიგოლ ორბელიანი

25 თებერ:² [1878 წელი, ან უფრო ადრე]

ანანტასია ორბელიან-ოკლოპიოსადმი №4 (934)

ჩემო ტასუნი!

გულით მოხარული ვარ, რომ ჩემი საყუარელი ივან დიმიტრიჩი ახლა, ღთის¹ მონყალებით, გამოვიდა სამშვიდობოში. მერნმუნე, მოსვენება აღარ მქონდა მწუხარებისაგან. შენმა წერილმა და მის წინათ ნიკოს ტელელრამამ გული სრულებით დაგვიმშვიდა; მაგრამ ყველიერიკი სულ ჩაგუშხამდა ყოველდღე უსიამოვნო ამბებითა.

სოფო გავათხოვეთ; იყო ჩუმი ქორწილი, მაგრამ მაინც ჩემი გონება სულ თქვენკენ იყო. კარგი ყმანვილი კაცია, – დათიკოს სუმბათოვის ძმა, – და უფრო ეს მომწონს, რომ არა

აქუს ვალი: ამ დროში ეს დიდი ქება არის საქართველოში. იაკინტეს შვილი დაინიშნა ყაზიბეგის დაზე, ქეთევანკი ძალიან ჯავრობს: ჯერ ჯუარი არ დაუნერია და წაიყვანა დაინიშნული ოზურგეთში. –

შეიტყობდი ირაკლის გრუზინსკის დაებადა ვაჟი, და შენ წარმოიდგინე დედამამის სიხარული, მეტადრე, ბატონისრძლი-სა! – მე უნდა მოვნათლო.

ნიკო ჯერ ისევ აქ არის.

მაკრინას დიდად ჰსურდა შენთან მოსვლა, მაგრამ ვერ მოუხდა და ძალიან ჰსწუხდა.

შენი ქალები მშვიდობით არიან.

გირჩევ, რომ ივან დიმიტრიჩი, ცოტა რომ ღონე მიეცეს, აქ წამოიყუანოთ: არცა ოზურგეთის ჰაერი და არცა ქუთაისისა მაგას არ არგებს.

ეს ზამთარი ისე გავატარე, რომ ფეხი არ შემიდგამს არც თეატრში, არცა კრუჟოკში და არცა სობრანიეში.

ძალუა ვარინკაც ავათმყოფობდა; ეხლა უკეთ არის, გიორგი, თუმცა სიყმაწვილით დარბის აქა იქ და ტანციობს, მაგრამ გვერდსა იტკიებს კანტუზიისაგან.

კნენა შახავსკაია მოიყვანეს აქა დიდად ავათმყოფი სახადისაგან. – შელკოვნიკოვი დავმარხეთ ვანქში;² ველიკიის კნიაზმაც უკამანდა ჯარსა და გამოაცილა ეკკლესიამდის.

სოსიკო კარგად იმყოფება დედოფლისწყაროზედ. – გიგოც კარგად არის; ყაფლანც კარგად არის, მაგრამ ყველაზე კარგად ელისაბედ არის; სოფოც ელისაბედსავით არის.

ყიფიანისა ტატოს ქალი, მაიკოს დისწული, შეირთო დუმბუზაშვილმა სულხანოვმა; ჩუჭნის ლიზას დისწულმა გიგომ შეირთო ილია აფხაზის ქალი; ქეთევან ამაზედაც ჯავრობს, რადგანაც მესამეები ყოფილან.

ძალუა ვარინკა, გიორგი, ქეთევან, ბაბაღე, ტასო მოკითხვას გითვლიან და ესენიც გირჩევენ აქ მოსვლას შენის ივანეთი.

დიდმარხვას მოგილოცავ, ამ ნიშნით, რომ ღრუბლიანი დღეა, ქარიც არის, ცოტა თოვლიცა მოდის, ესე იგი სწორედ დიდმარხვის ორშაბათია, – და რასაკურველია ვართ ლობიოზე სადილად თქუჴსნს ბანდაყულ ისაკთან, და ივან დიმიტრიჩის სადღეგრძელოს დავლევთ და ვიკოზირებთ.

მოვიდა ბიძინა ჩოლაყაევი თავის მშვენიერის ცოლითა; ერთი კოცნა მეც მელირსა: ჩემთჴს ესეც კმარა.

ჩამიპროშტე შენი ქმარი, და იყოს ღმერთი შენი მფარველი; და ამასთანა გიყუარდეს ჩემი საყუარელი დიმიტრი გურელი.

შენი მარადის ერთგული გრიგოლ ორბელიანი

27^ა თებერ: 1878

თბილისით.³

თაიროვის ქალი შეირთო ბებუთოვის პეტრეს შვილმა.

ნოვოსელსკი მოსულა; ამას უნდა ბათუმიდამ რკინის გზა გაიტანოს ბაიაზეთში.

ამ ჟამად ამაზე მეტი ჭორი შენ გასახარებლად არა ვიცირა.

ყაფლან ორბელიანისადმი №26 (935)

ჩემო ბატონო – ძმაო ყაფლან!

დღეს დილით გამოველ ჩუჭულებრივ მოაჯირზედ და შენ ველარ დაგიძახე; შენს მაგიერ ვილაცა პანუხა დენშიკი¹ ჰსწმენდდა ფანჯრებსა. – ასეა ამ სოფლის ხასიათი: (“)ქიმ აქარ, ქიმ ეარ!“² მახლაზ!!

მერე

გეუას დიდს მოურავს უბძანეთ, რომ პოლკოვნიკოდამ მოიტანა, თუ არა, ნამყენები? –

ბალი შეამკოს ღობითა, სარებითა, მარგილებითა და დაბარვითა.

თივებიც ჩამოგზავნოს, რადგანაც გზა უნდა ახლა კარგი იყოს და ქერიც მოგვაშველოს. ძალუას სიყუარულით მოვიკითხავ.

შენი ძმა გრიგოლი

21 მარტს.³ [არა უგვიანეს 1878 წლისა]

[|| გვერდზე მისამართი წერია:]

ბატონს ყაფლანს
მიერთოს
კოდას.⁴

ივანე კონსტანტინეს კე ორბელიანისადმი №4 (936)

თბილისით 27 მარტ: 1878. პეტერბურღს.¹

ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო! შენმა წერიღმა 12^{ახ} მარტ: დიდად შემანუხა შენის აგრე გრძღად ავათმყოფობითა, რომელსაცა მანდა ვერა რომელიმე წამალი ვერ განაქარვებს, რადგანაც მიზეზი შენის სნეულებისა მკვი[დ]რობს თვთ მანდაურს ჰაერში; აბა, რა გაენყობა. რათ ითმენ ესოდენს ხანსა კვნესით ტკივილებსა? რათ გინდ[ა] ტანჯვით ცხოვრება, და ანუ აქამდის რა მოიგე მანდ ყოფნითა და შენის სიცოცხლის უსარგებლოდ შეწირვისთვს და რათა? სხვაგან² ტანჯვით და წყევლით პურისჭამას, არა ჰსჯობია იყო შინ სიმრთელით, მშვიდობიანად და [იც]ხოვრო შენს ნათესავებში, შენს მეგობ-

რებში ისე, როგორცა ათასნი³ შენნი მახლობელნი? სხუა არა იყოს [რა], ავითმყოფობით მაინც არ დაიტანჯები. შენი უეჭველი წამალი არის შენის სამშობლოს ჰაერი; და[მი]ჯერე ასეა. რას ეძებ მანდა? თუ აქამდის ვერა რა იპოვე, ეხლა რილასი იმედი გაქუს? აქაურ[ის] შენის მამულის შემოსავლიდამ, თუ არარას გამოელი, სამსახური მაინც გაცხოვრებს, როგორცა სხ[უა] ათასთა. მოიფიქრე ჩემო ვანოჯან.

ჩუენს ველიკიის კნიაზსა, წამოსვლის დროს,⁴ მოვახსენე ჩუცნის საზოგადოდ თავადების მდგომარეობა, და იმანაც დ[იდის] ყურადღებით მოისმინა და თავგამოდებით აღმითქუა შუამდგომელობა წინაშე ჳელმნიფისა, თუ ახლანდ[ელმა] ომიანობის ხმამ არ დაუშალა, რადგანაც ფულის საქმეა, და ამისთანას გაჭირებაში არ ივარგე[ბს] ფულზე ლაპარაკი. მაინცა ამ დღეებში ვამზადებთ ქალაქებს, მალე მოვრჩებით და გამოუგზავნი(ნ) ველიკიის კნიაზსა მანდა, რომ ვინიცობაა, დრო ჩაიგდოს, მოახსენოს პირდაპირ იმპერატორსა, რ^ლ[საც]⁵ ზედმინევნით ვიცით უყუარს საქართველო და არა რას დაიშურებს მისის კეთილ-დღეობისათვის, თ[უ] ჭინანსის მინისტრმა არ გააძნელა საქმე, რადგანაც, ვიცით, ვერარის ახლა მაგის ზანდუკები კარგს მდგომარეობაში; მხოლოდ ეს მაშინებს.

დიდად და დიდად მადლობელი ვარ შენის კეთილ გონიერებისა, რომ შენს ველიკიის კნიაზს არმოახსენე ამ საქმეზე. მართლად უდროოდ იქნებოდა და საქმეც სრულებით წახდებოდა. მაშინ, როცა გწერდი, მეტად [შენ^უ]ხებუელი ვიყავ ჩუცნის საზოგადოების განწყალებითა, და ამისთვის დაუხედავად მოგწერე ჩემი დარდები. ახლაკი ეს საქმე თავის სჯულიერს გზაზე დადგა და თუ ლ^{თი} შეგვენია, დღეს არის თუ ხვალე, არ მოვეშ[ვებით] და მივიყუანთ დაბოლოებამდის. როცა გამოუგზავნით ქალაქდსა ჩუცნს ველიკიის კნიაზსა, შენცა შეგატყობინებ და მაშინკი შეგიძლიან მოახსენო შენს ბატონსა, რომ მოგვეცეს შემწეობა, ესე იგი, დააჩუმოს ჭინან[ის] მინისტრი, და ანუ მართლად, რა არის სამი მილლიონი, რომელსა-

ცა ვითხოვთ? ერთის დღის ხარჯი არმიაზე ამ ომიანობის დროს; მითომ ერთი დღე მეტი⁷ ყოფილა პახოდობა! ეს არის.

დიდად ვჰსწუსხარ, რომ კნ: მირსკისზე არიან მანდა ცუდის ფიქრით. მე მერწმუნე, რომ ეგ არის მხ[ოლოდ] დიდი შური, მტერობა, უსამართლოება; მე დანვრილებით ვიცი საიდა-მაც მოხდა, ვინ არიან გარეუღნი მ[აგ] საძაგელს ინტრილაში და ვის უნდოდა მირსკის ადგილი. ველიკიი კნიაზი ვერ იპოვნის ამისთანას თა[ნაც] ესეცკი მოუგონეს, რომ ნამესტნიკობა უნდაო. – აბა, შენ თვთონ იფიქრე.

საკუთარი ჩემი საქმე აქამდის თუ არ არის მანდ მოსული, მალე მოვა ველიკიის კნიაზის თანახმობი[თ] ლოსუდარსტვენ: სოვეტში გადატანისათვის და მაქუს იმედი ლ^ათისა,⁸ რომ ესეც გათავდეს კეთილად, რ[ადგა]ნაც მეტად კარგად, საფუძვლიანად და ნათლად არის შემდგარი აპპელაცია; ახლა შენ იცი, როგორც დატრიალდები და მომეშველები.

ძალუა ვარინკა და გიორგი, ლ^ათით,⁹ კარგად არიან და აპირებენ წამოსვლას, მაგრამ ვაყენებ ჯერ მანამ შეიძლება; შენი დები, სოფო და ტასო კარგად არიან; აგლობუიოც აქ იყო ავათმყოფი, მაგრამ კარგად შეიქნა და წავიდა, რომ ჩაიბაროს ბათუმი; კარგად არიან გიგო ცოლითა, სანდრო მაიკოთი და მაკრინეთი. მოკუდა მხოლოდ კა[რც]ოვის შვილი ნიკოლაი.

მოვიდნენ აქა საშა მელიქოვისა და ნინა ლევანის და შურიდამ, რომელნიცა აპირებდენ არზრუმში წასვლას, სადაც[ა] გამხდარიყო ავათ საშას შვილი ვანო სახადითა, Тиф;^{*} მაგრამ იმის უკეთყოფნის ამბავი მოგვივიდა და ესენიც აქ დარჩნენ დრომდის.

29^ს მარტის.¹⁰ შემოვიდა თბილისში ლორის მელიქოვი დიდის ხალხისაგან მიგებებითა, გალავასაგან რეჩებითა, ჰამქრები ბაირალებითა და სანთლებითა. საკურველია, ამ სუსტმა, სულყოველთვის მკენესარემ, ჭნაუამ, როგორ გაუძლო ესოდენს შრომას, მოუსვენებლობას, ბრძოლას გარეგან მტერთან,

შინაგან ინტრიგებთან, უმადლობას და გარეშე საშინელს ავათმყოფობას!

ამ წერაში მივიღე სოსიკოს წერილი დედუფლისწყარო-დამ; ლ¹თით,¹¹ კარგად არის. – დიდი გონიერება და გამოცდილება გამოაჩინა ამან კახეთის დაფარვაზედ. **молодежь!****

წავიდეს ამისთანა ზამთარი და აღარ მოვიდეს: საზარელნი ქარიშხალები, თოვლი, ზუაები, ყინვა; დიდი სიძვირე ყოვლის ფრისა: ურემი შეშა 15 მანა; ზოგჯერ უფრო მეტფასად, პუდი თივა ექუსი აბაზი, ქათამი ერთი მანა: გირვანქა ხიზილალა შვიდი აბაზი, და სულ ასე. მოდი და ლაზათი გასწიე!

ძლივს ეხლა გაზაფხულდა, აღჰყუავდნენ ნუშისა და ატმის ხეები, ამწუნდენ მინდვრები, ორთაჭალის ბალებიდან და მუშთაიდიდან მოგვესმა ზურნის ხმა, ერთის სიტყვით, გავცოცხლდით და თუ მოგვივიდა გარჩაკოვის გამარჯვებაცა, ესე იგი მშვიდობიანობის ამბავი, მაშინ, მართლად, გულისა, სულისა, [ფ]ანჯარა გაგვეღება სასიხარულოდ, საარშეიოდ!

* ტიფი

** ახალგაზრდობა!

ნიკო ზურაბის ქმ ჭავჭავაძისადმი №20 (937)

ჩემო საყუარელო ძმაო ნიკო! შემთხვევით ვნახე შვილის შვილი ძველის ნუხის ყადისა, რომლისაცა ვიყავ დიდად პატივისმცემელი. ეს ყმანვილი კაცი, ლუბერსკის სეკრეტარი აბდულსალამბეგ ყაზიევი,¹ თუ ზნეობითი აქუს ღირსება, გთხოვ იყოს შენს მონყალებითს მფარველობას ქვეშე. მახსოვს მოხუცებულის ყადის მეგობრობა და მისთვის ვჰბედავ და განუხებ, რადგანაც, გამოცდილებით, ვიცი რომ ამგუარი თხოვნა ათასობით მოგდის. – მე, ამასაც გეტყვი, რომ სრულიად არ მე-

წყინება, თუ ამის უვარგობისაგამო არ შეიქმნება ესე ღირსი შენის მოწყალებით ყურადღებისა.

ახლა აქაური ამბავი: მოვიდა ლორის მელიქოვი და თბილისმა მიიღო დიდის ცერემონიით, ხალხის მიგებებით, გალავასაგან რეჩებით, ჰამქრების ზურნანალარით, ბაირალებით და სანთლებით. თვთონ არ არის გამხდარი, ყოჩაღად და გულმაგრად არის; აპირებს პეტერბურლში წასვლას და აქამდის ჯერ არ მოუვიდა იქიდამ მისვლის ნებადართვა. ბევრი რიგი შეწუხება გამოუვლია გარეგანის მტრისაგანაც, შინაურის მეგობრებიდამაც.

პოლიტიკის ამბები უფრო ომიანობას მოასწავებს, მაგრამ ეს მანუგეშებს, რომ ველიკი კნიაზი აქამდის დაბრუნდებოდა, თუ უეჭველად ყოფილიყო განხეთქილება შორის ანგლიისა და რუსეთისა. – როგორც ისმის ველიკი კნიაზი 18 ან 19 აპრილს გამობძანდება პეტერბურლიდამ, რომ ყაენს დაუხვდეს, რომელიცა ამთვის გასულს მოვა თბილისს.

საშინელი წვიმები და სიცივე იყო აქა, ასე გაშინჯე თოვლიცკი მოგვივიდა.

დავმარხეთ კარცოვის შვილი ნიკოლაი, და პატარა ჩვენი ტასიკო, რომელიცა მოგვიკუდა ყვავილისაგან.

ძალუა ვარინკა და გიორგი, ყაფლან და ელისაბედ, სანდრო მაიკოთი და მაკრინეთი, და ლიზა, კარგად არიან, ეგრეთვე ქეთევან.

ლევან მელიქოვის ცოლი საშა და მისი და ნინა ერთბაშად მოვიდნენ შურიდამ შეწუხებულნი და აპირებდენ მაშინვე წასვლას არზრუმში, სადაცა ლევანის შვილი ვანო გამხდარიყო ავათ სახადითა, тифი;* მაგრამ, ბედი იყო, რომ იმავეს დღეს მოგვივიდა ტელეგრამა, რომ კარგად შეიქმნაო, და ახლა აპირებენ უკანვე შურაში დაბრუნებას.

ძალიან სიმართლით და დიდსულოვნობით მოიქცევი, თუ ნუხის ტუსალებს, повозмущенію** – განათავისუფლებ. თუ გულმშვიდობიანად და მართლის გამოკითხვით გაშინჯავ და შეიტყობ მიზეზსა, მაშინ უეჭველია აპატიებ, და სიმართ-

ლით უნდა შეენიო, რადგანაცა ხარ ლუბერნატორი, მაშასადამე მოვალე, რომ მაგდენი ხალხი არ დაისაჯოს. დასჯა ადვილია, მაგრამ ცოდუა დიდია!

და ან რას არგებს მმართველობას, ანუ თვთ მაგ მხარეს, მაგათი დახრჩომა, ანუ ციმბირში გაგზავნა! რათა? რათ შემოუშვეს მტერი? შეეძლოთკი, რომ არ შემოეშოთ, როცა რუსის ჯარი უკან დაბრუნდა?

სხვებრ ლთი² იყოს შენი მფარველი.

მარადის შენი ბედნიერების მსურველი
გრიგოლ ორბელიანი

7^ა აპრილს 1878
თბილისით.³

* ტიფი

** აქ: ამბოხებისთვის (იგულისხმება ამბოხებისთვის დატუსაღებულები. ქ.გ.)

ივანე ლაზარევისადმი №1 (938)

28to Апр: 1878. Тиф: в Карс. Генер: Лазареву.¹

Глубокоуважае: Иван Давидович! Небось известно вам, что привычка, в особенности, старая, Закоренелая привычка, вполне управляет волею Человека, и вот, в силу Этой старой привычки, я обращаюсь к моему старому другу с убедительною просьбою, которая, надеюсь, не особенно обременит вас: 1) Обратите ваше доброжелательное вниманіе на Генер: Кравченко, котораго знаю, как человека умнаго, честнаго, а по службе полезно деятельнаго и неутомимаго в трудах. Здесь, я не считаю нужным выяснить вам те неприятности, те недостойныя выдум-

ки, которым он подвержен: время, конечно, обнаружит всю истину и отдадут ему справедливость, – если не будет [уже] поздно. Но, в настоящее время, ему необходима ваша дружеская поддержка, чтобы нравственная сила не ослабла в нем. И в этом случае, конечно, лучше никто не может быть для него образцом твердости характера в дни Гонений, как вы!.. И пусть эта мая просьба остается между нами; и верьте, Павел Павлович Кравченко сумеет достойно оценить ваше к нему дружеское доброжелательство. 2) В нижегород: Драг: Полку служит молодой Юнкер К: Соломон Андр:, который считался досихпор представленным за отличие в делах в офицеры; но, по наведенным справкам его имя не значиться ни в каком списке представленных. Умоляю вас, употребить всю силу вашей власти для производства его в прапорщики. Об нем можно узнать от К^а Захарія Чавч:, в канцелярии котораго, как подозревают, затерялось представление о Андроникове.

Теперь о здешних новостях: ожидаем Шаха, светила міра, 2го Мая; но печалит нас неизвестность, удастся ли нам достойно принять Его, так как, почти два месяца, мы не видим Солнца. Тяжелыя облака покрывают Тифлис и идет, идет, непереставая, дождь. Какая же может быть встреча народом в грязь по колено? Какая Иллюминация, или фейерверк может быть при такой отвратительной погоде? И, наконец, чем мы можем занять Его, или развлечь Его внимание в течение двух пискливых плаксивых дней?

Думаю, что вам уже известно о помолвке нашей красивойшей Вел: Княжны Анастасии Михайловны с Герцо: Мекленбург:^{ом}, точно также о Графстве Михайла Таріелича, которое Глубоко радует меня мыслью, что и наши одноземцы своею честною Службою могут быть полезны Государству.

Его Высочество, полагаю, прибудет сюда до 10 Мая. – О положении дел между Россією и Англією можно сказать, что

скорее раздадутся выстрелы, чем поцелуи примирения. Между тем, навсякій Случай, придут 65 т: на усиление Кавк: Арміи. Дай Бог, чтоб это усиление оказалось ненужным. Рекомендую превосходную статью Старика Жирардена противу политики Англии прочесть в Тифлисском Вестн., или в Обзоре.

Оклобжію пріехал из Кутайса в Тиф:, здав начальство над войсками Ген: Алхазову; Гассан Бек Агаларов возвратился из Персіи.

Как вы расположились в Карсе и как вы там осмотрелись? Крепкили, на всякій случай, ворота и стены Карса, и что, вообще, говорят новые ваши подвластные?

Здоровье вашей Супруги, хотя медленно, но идет к лучшему.

С чув: истин: уваж: и совер: пр: и пр:

ივანე ლაზარევისადმი №1 (938)

28 აპრ: 1878. თბილ: ყარსს. ლენერ: ლაზარევეს.

ღრმად პატივცემულო ივან დავიდოვიჩ! ალბათ, თქვენთვის ცნობილია, რომ ჩვეულება, განსაკუთრებით კი, ძველი, ფესვგადგმული ჩვეულება სრულად მართავს ადამიანის ნებას და, აი, ამ ძველი ჩვეულების ძალით მოგმართავთ ჩემს ძველ მეგობარს უბეჯითესი თხოვნით, რომელიც, ვიმედოვნებ, ძალიან არ დაგამძიმებთ: 1) მიაქციეთ თქვენი კეთილმოსურნე ყურადღება ლენერ: კრავჩენკოს, რომელსაც ვიცნობ, როგორც ჭკვიან, პატიოსან და თავისი მოღვაწეობით ძალიან სასარგებლო ადამიანს, სამსახურში და შრომაში დაუღლელსა. საჭიროდ არ ვთვლი გელაპარაკოთ იმ უსიამოვნებებზე, იმ უღირს ჭორებზე, რომლის მსხვერპლიც ის გახდა. დრო, რა თქმა უნდა, გაარკვევს სრულ სიმართლეს და მას სამართლიანად მოექცევინ, თუ უკვე გვიან არ არის. მაგრამ ახლა მას აუცილებლად სჭირდება თქვენი მეგობრული თანადგომა, რათა მასში ზნეობრივი ძალა არ შესუსტდეს. და ამ შემთხვევაში, ცხადია,

მისთვის თქვენზე უკეთესი მაგალითი ვერავინ იქნება, დევნის დღეებში ხასიათის სიმტკიცის გამოჩენის მხრივ... ეს ჩემი თხოვნა ჩვენს შორის დარჩეს; მერწმუნეთ, რომ პავლე პავლოვიჩ კრავჩენკო შეძლებს თქვენს მისდამი მეგობრული კეთილგანწყობის ღირსეულად დაფასებას. 2) ნიჟეგოროდის დრაგუნთა პოლკში მსახურობს ახალგაზრდა იუნკერი, თავადი სოლომონ ანდრონიკოვი, რომელიც აქამდე საუკეთესო სამსახურისათვის ოფიცრად წარდგენილად ითვლებოდა, მაგრამ, მოპოვებული ცნობების მიხედვით, მისი სახელი არ აღინიშნება წარდგენილთა არცერთ სიაში. გემუდარებით, გამოიყენეთ მთელი თქვენი ძალაუფლება მისი გადაყვანისთვის პრაპორშჩიკად. მის შესახებ შეგიძლიათ შეიტყოთ თავად ზაქარია ჭავჭავაძისგან, რომლის კანცელარიაშიც დაიკარგა, სავარაუდოდ, ანდრონიკოვის წარდგინების საბუთი.

ახლა აქაური ახალი ამბების შესახებ: ველოდებით შაჰს, სამყაროს მნათობს, 2 მაისს, მაგრამ ძალიან გვანუხებს იმაზე ფიქრი, რომ არ ვიცით, მოვახერხებთ თუ არა მის ღირსეულად მიღებას, რადგან ორი თვეა, მზე თვალთ არ გვინახავს. თბილისი მძიმე ღრუბლებითაა დაფარული და განუწყვეტლივ მოდის და მოდის წვიმა. როგორი იქნება ხალხის დახვედრა მუხლებამდე ტალახში? რა განათებაზე, რა ფიერვერკზე შეიძლება ლაპარაკი ასეთ საშინელ ამინდში. და, ბოლოს, რით შეგვიძლია მისი გართობა, ან მისი ყურადღების მიქცევა ორი უჟმური დღის განმავლობაში?

აღბათ, თქვენ უკვე გეცოდინებათ ჩვენი ულამაზესი დიდი კნეჟნას, ანასტასია მიხაილოვნას, ნიშნობის შესახებ ჰერცოგ მეკლემბურლზე, ასევე მიხეილ ტარიელიჩისთვის ღრაფის წოდების მინიჭების ამბავი, რაც ძალიან მახარებს, რადგან ვფიქრობ, რომ ჩვენს თანამემამულეებსაც შეუძლიათ თავიანთი პატიოსანი სამსახურით გამოადგინენ სახელმწიფოს.

ჩემი ვარაუდით, მისი უდიდებულესობა ჩამოვა 10 მაისამდე. – რუსეთსა და ანგლიას შორის ურთიერთობის შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ უფრო სროლის ხმებს უნდა ველოდოთ, ვიდრე შერიგების კოცნას. ამასობაში, ყოველი შემთხვევისთვის, ჩამოვა 65-ათასიანი დამხმარე ძალა კავკასიის არმიის გასაძლიერებლად. ღმერთმა ქნას, რომ გაძლიერება არ გახდეს საჭირო. გირჩევთ წაიკითხოთ მოხუცი ჟირარდენის შესანიშნავი სტატია ანგლიის პოლიტიკის წინააღმდეგ „ტიფლისსკი ვესტნიკში“, ან „ობზორში“.

ოკლობყოი ქუთაისიდან თბილისს ჩამოვიდა. ჯარების უფრო-სობა ლენერალ ალხაზოვს ჩააბარა; გასან ბეგი ალაღაროვი დაბ-რუნდა სპარსეთიდან.

როგორ მოენყვეთ ყარსში და რა იხილეთ იქ? ყოველ შემ-თხვევაში, მაგარია თუ არა ყარსის ჭიშკარი და კედლები, და, საერ-თოდ, რას გეუბნებიან თქვენი ახალი ქვეშევრდომები? თქვენი მე-ულლის ჯანმრთელობა, მართალია, ნელა, მაგრამ უკეთესობისკენ მიდის.

ჭეშმარიტი პატივისცემისა და სრული ერთგულების გრძნო-ბით და სხვ. და სხვ.

ივანე კონსტანტინეს კე ორბელიანისადმი №5 (939)

ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო! წამოვიდა, წამოვიდა პე-ტერბურღისაკენ დიდი ყაენი, შაინშაჰ, ყიბლა–ალამი, რომელ-მანცა გაანათლა სხივ–შემოსილის სახითა ჩუწნი თბილისი, სადაცა დაჰყო ორიდღე და ბძანდებოდა, ქუჭყნის საბედნიე-როდ, ქეიფზე. მოენონა მართლად ლამაზი შუშხუნა, ჩირალ-დანით შემკული მთანმინდა, ნარიყალა, სოლოლაკი და ლო-ლოვინის პროსპექტი; და მეტადრე ის პატივისცემა, რომლი-თაცა მიიღო აქაურმა ხალხმა ჩუწნის მარშალის – სუმბათოვი – რეჩითა და გარადსკოის¹ გალავის – ყიფიანი – შესხმითა! მეტად მოენონა ჩუწნი პატარა ველიკი კნიაზები, მიხეილ და გიორგი, რომელნიცა დაინახა რა, ჰსთქუა „აი, მართლად, შაჰზადები ესენი არიან(“), და მისცა ორთავეს ვასკულაები ლენტეხით. ყაენი იყო მუზეუმშიაცა და დიდის ყურადღებით შინჯავდა თევზებსა და ნადირებსა; სეირნობდა ველიკიის კნი-აზის ბაღში, სადაცა დიდად მოენონა აბანო, ბარიატინსკისვე დროს გაკეთებული, და ჰსთქუა „ფეე, რამდენჯერ მოვინდომე ამისთანა აბანოს გაკეთება და ვერავინ გამიკეთესო.“ უწყა-ლობა კნ: მირსკის პორტრეტი ბრილიანტებით შემკული თე-ატრში. – ერმიადინში დიდი მადლობა გამოუცხადა ჩუწნს ჯარსა იმ საკურველის ვაჟკაცობისათვს, რომელიცა მათ გა-

მოაჩინეს წასულს ომებში პირისპირ ოსმალთა და უწყალობა ვარსკულავეები ღენერ: კამაროვსა და ამილახვარსა, ეგრეთვე ორდენები და მედლები აფიცრებს და სალდათებსა. ამით ცხადად გამოაჩინა, რომ იმპერატორის თანამოკავშირეა: ეს დიდი ამბავია! ჩუჭნი ნიკო ჭავჭავაძე,² ელისავეტოპოლის ლუბერნატორი, დიდკაცურად და ლაზათიანად დახვდა ყაენსა და გამოჰყუა თბილისის ლუბერნიის სამზღურამდის, და დიდად მოენონა ყაენსაც, და იმის კარის კაცებ[სა] ხომ ქებით ცამდის აჰყავთ ნიკო! მახლაზ, დიდი მადრიელი წამოვიდა აქედამ ყაენი, მაგრამ მეტად წვიმიანს დღესკი მოუხდა გამოსვლა და არვიცი, როგორ კარგად გადიყუანენ მთასა. ჩუჭნს ქალებსკი მოენონათ მხოლოდ იმის მუნდრის ბრილიანტის ლილები! იფიქრე, ყაენსა აცვია ჩუჭნებური პალტო პ[ა]ლონებით; ამაზე მეტი გარუსება იქნებალა!

მოდის და მოდის წვიმა, ეს ორი თვეა, მოუღალავად, მოუწყვეტელად; მოთმინება აღარა გვაქუს. მშვენიერი მოსავალი გვიხდება, გვილპება.

შენი ძმები, დები, რძლები, ბიძაშვილები, მშვიდობით არიან; მხოლოდ ესკი არის სამწუხარო, რომ ჩუჭნი ნიკო, – ღენერალი – დაგვიქვრივდა. იმის საყუარელი ცოლი, რომელიცა ამ ომიანობაში იყო *Сестра Милосердія*,* გარდაიცვალა ტიჰისაგან³ არდაანში. მოსწერე სამძიმარი, თორემ დაგემდურება.

საწყალს ჩუჭნს ჯომარდიქს მოუკუდა ვაჟი თორმეტის წლისა; ამის მეტიც ვაჟი არა ჰყუანდა. ძალიან შეწუხებულია.

ესკი დამავინყდა, რომ ყაენსა მოენონა შენი და ტასო, რომელიცა ნახა თეატრში. შენი სიძე ოკლობჟიო აქ არის დროებით და მიდის ამ დღეებში ისევ ქუთაისს.

მოველით და მოველით მოუთმენელობით შერიგებასა; ვერ წარმოიდგენ რა საზარელს მდგომარეობაშია ჩუჭნი ჯარი, რომლისაგან თითქმის მესამედი ნაწილია არის დარჩენილი: ზოგი ამოწყდა, ზოგი ლომპიტლებშია; მეტადრე რა ჯარი, ვანოჯან, რა მშვენიერი ჯარი, რომლისა მსგავსი არ მინა-

ხავს, ანუ ვაჟკაცობით, ანუ ჯაფის ატანით, ანუ მოთმინებით გაჭირებაში! ბევრს როტებში ძლივსლა არის ოცდაათი კაცი! გული მიკუდება მწუხარებით. – თუ ლ^{თი}4 გრწამსთ, შერიგდით: კაპერებით ანგლიას ვერ დაჰსცემთ. თუ გინდა გავიმარჯვოთ, მაინცა რუსეთი ასს წელიწადს ველარ გამოდგება. დამიჯერე, სალაპარაკოდაც არა ღირს არცა რუმინიის ნაგლეჯი და არცა თვთ ბათუმი, რომელიცა მეტად დიდად მიაჩნიათ ჩუწნს დიპლომატებსა. ბათუმიკი არ არის საჭირო რუსეთის ვაჭრობისათჳს, არის ოდესსა, არის სევასტოპოლი, არის სუხუმი, ლელენჩიკი, ფოთი, ანაპა; ესენი ზედ აკერია რუსეთსა, რომლისა ვაჭრობა ზამთარ–ზაფხულ იქნება მოუნყვეტელი, მხოლოდ გააკეთონ, გაამაგრონ, მიიტანონ გზები. ბათუმი, მართალია, კარგი ბუხტა არის, და რა უყოთ? სევასტოპოლიც კარგი რამ იყო, მაგრამ მთელი ძლოტი იქ ჩუწნვე ჩავლუპეთ. ტყუილია, რუსეთი არ არის морская держава;* რაც უნდა დიდი ძლოტი გუქონდეს, შავის ზღვიდამ ვერსად ვერ გავალთ და ვაჭრობისათჳსკი დარდანელი ყოველთჳს გახსნილია. მარტოდ, ვერც ერთი საჯელმნიფო ვერ შეებმის რუსეთსა, ოლონდ რუსეთი იყოს თვთ გულ–მშვიდობიანად; მაშასადამე რუსეთმა უნდა გაამაგროს ზოგიერთი პუნკტები ზღვისა, რომ ვინიცობაა ორი, ან სამი საჯელმნიფო რომ აუმტერდეს, ვერ ნაახდინონ ზღვის პირის სოფლები, ანუ ქალაქები. ბათუმი, კარგი მაგარი ციხე არის, მაგრამ მეტად შორს არის და მეტად განაპირებული.

ეს ასე: ახლა ჩემი საკუთარი სათხოვარი. ამისწინად ტელეგრამით გაცნობე, რომ дело о Алиханагаджи, или Сахкальтутан отправлено 18 марта сего года №162,** და ეხლაც მომიხსენებია, რომ თუ შეიძლო, მომეხმარო.

შემატყობინე, ღირსია, თუ არა, მეკლემბურლსკი, რომ ჩუწნის კავკაზიის მშვენიერი ველიკი კნეჟნა, ჩუწნი ბრწყინ[ვა]ლე ვარსკულავი, უნდა მოგვაშოროს იმან.

Моей Любезной Тетушке Саше цалую в голову, в глаза;
пора, пора, наконец, вспомнить и о том, что на свете есть Тифлис
и что вы принадлежите Тифлису.****

ღ~თი⁵ იყოს თქუჭნი მფარველი(.)

შენი მარადის და მარადის ერთგული ძმა
თ⁶ გრიგოლ ორბელიანი

6^ს მაისს 1878.

თბილისით.⁷

* მონყალების და

** საზღვაო სახელმწიფო

***ალიხანაგაჯის, ანუ საჰყალტუთანის საქმე გაიგზავნა მიმდინარე
წლის 18 მარტს, №162.

**** ჩემს საყვარელ ძალუა საშას ვკოცნი თავზე, თვალებზე; ბოლოს-
დაბოლოს, დროა, დროა, გაიხსენო, რომ ამ ქვეყნად არის თბილისი
და რომ თქვენ ეკუთვნით თბილისს.

ნიკო ზურაბის ქე ჭავჭავაძისადმი №21 (940)

10 მაისს 1878 თბილისით ელისავეტოპოლს. ჭავჭავ:¹

ჩემო საყუარელო ნიკო! სალსალამად გავისტუმრეთ
თბილისიდამ დიდი ყაენი, შაჰინშაჰ, ყიბლაალამი, ქუჭყნის სა-
ლოცავი, რომლისა სხივ-შემოსილმა სახემ გაანათლა ჩუჭნი
ქალაქი, მაგრამ თბილისიც დახუდა ჩინებულად უმაღლესსა
სტუმარსა: მარშალი სუმბათოვი თავადებით და შესხმითა, ყი-
ფიანი რეჩითა და ამქრების ბაირადებითა, ურიცხვის ხალხი-
თა, შემოუძღუნენ ზარბაზნის სროლითა ზასტავიდამ სასახ-
ლემდის; ქუჩები და ბანები, გატენილნი მორთულ ქალებითა,
და საღამოზე მშვენიერის ჩირალდანიით და შუშუნებითა! და-

ჰყო აქა ორი დღე, ნახა მუზეუმი; სეირნობდა სასახლის ბაღში, დიდად მოეწონა პატარა ველიკი კინაზები მიხეილ და გიორგი, მისცა მათ ლენტები ვარსკულაებით; ბძანდებოდა თეატრშიაც, სიამოვნებით უყურებდა ლორნეტით მშვენივრად მორთულთა ლამაზთა ქალებთა; უწყალობა ბრილიანტით შემკული პორტრეტი კნ: მირსკისა, ერთის სიტყვით, თვთცა ბძანდებ[ოდა] ქეიფზე და დახვედრაც იყო მშვენიერი და შესაფერი ქუეყნის თვალისა. – არაგვისხეობა მოეწონა ყეენსა დიდად და კარანდაშით ჩასწერა მდინარის სახელი. – ყველაზე უმეტესად შენი მადრიელია; ეს მიაშბო სპასალარმა მირზაჰუსეინ ხანმა და კარის კაცები ხომ შენნი არშიყნი არიან. „ფეე, მაშინვე მივჰხუდით რომ ქართველი იყოო!“

პოლიტიკის საქმე ისევ ისეა, არც ჰოო, არც არა, და ასეთი მდგომარეობა ომიანობაზე უფრო სატანჯველია ჩუჰნთუს: ძაღლისშვილებმა, ანგლიჩნებმა, ძალიან მოგუასწრეს. ეს არის რომ ფულზე ნაკლებად ვბძანდებით, თორემ მაგდენს ვერას დაგვაკლებენ; ინდოეთის ჯარით რუსეთს ვერ დაჰსცემენ, და თუ, სადმე, შეხუდენ ინდოელებს, ცუდად მიაშსურევენ ჩუჰნები იმათ. ამ შემთხუჰვაში სიტყუა ფულია; ახრ, ქუეყანაზე თურმე ფული ყოფილა ბატონად.² მაინც და მაინც ისევ მშვიდობიანობა ჰსჯობია, და ლ~თსა³ ვჰსთხოვ, რომ ასე მოხდეს. – იფიქრე, 65 ათასი სალდათი მოდის აქ შესავსებლად ჩუჰნის არმიისა, რლ~საცა⁴ მეტად ბევრი მოაკლდა ავათმყოფობით ამოხოცილნი: სამის დივიზიიდან მესამედილა ნანილი დარჩა! საშინელებაა.

ბევრს თავს იხეთქენ ჩუჰნებიცა და ანგლიჩანებიცა ბათუმისათუს,⁵ და ვერ მივჰხუდი, თუ რა მნიშვნელობა აქუს ბათუმს, ან ჩუჰნ სასარგებლოდ, ან ანგლიისათუს! ჩემის ჰაზრით, ბათუმი ჩუჰნთუს არის საჭირო მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ ქობულეთი და აჭარა ჩუჰნ უნდა დაგურჩეს, და ჩუჰნს მამულში სხვის ციხე, ანუ ბუხტა არ შეიძლება. მართალია, ბათუმი დიან კარგი ბუხტა არის, მაგრამ რა გამოვიდა? სევასტოპოლისთანა ბუხტა რუსეთს არა აქუს შავს ზღუაზე, და

აბა, რა ვნახეთ? მტერმა სულ ზედ დაგუანგრია ბუხტაცა და ჭლოტიცა! რუსეთისათვის უწყალობებია ბუნებას და ზედდაუკერებია ოდესსა, სევასტოპოლი, ანაპა, სუხუმი, გელენჯიკი, სოჩი და ფოთი; არ ეყოფა? მაგრამ რა გაენყობა? სევასტოპოლი ჯერაც გაოხრებული გდია და დანარჩენთაც ყურს არ უგდევენ, არ აკეთებენ, სულ მუქთად უნდათ: ანაპადამ სოჩამდის ხმელზე გზა არ არის, და არცა ზღვის პირიდან მთებზე გადასავალი რუსეთისაკენ, რომ იქიდან მოზიდონ ვაჭრებმა საქონელი, ზღვით გასატანი სამზღუარს გარე. ბათუმი მეტად შორს არის რუსეთის ვაჭრებისათვის, რ~ლთათვს⁶ უმჯობესია პირდაპირ წასვლა სტამბოლს, და თუ აღელდა ზღუა, უიმისოდაც შეეფარება რუსის პარახოდი ბათუმში. – ზოგნი ამასაც ამბობენ, რომ ანგლიჩანები ბათუმიდან გაიტანენ გზას არზრუმისაკენ. ანგლიის ვაჭრობა მიდის ტრაპიზონდიდან არზრუმს, და თუ მოინდომებს, ანგლია გააკეთებ[ს] ამავე გზას და არა საძაგელს აჭარაში, რომელიცა არის ეშმაკების სარბენელი და არა კაცისა. მაშასადამე, არცა ანგლიისათვის არის დიდად საჭირო ბათუმი და არცა რუსეთისათვის მეტად ძვირფასი. ბათუმი გამხდარა დიპლომატიებისათვის საგნად უბრალო ჩახჩახისა, რომ ბოლოს ერთმა მეორეს უთავაზოს ისა, რასაც არა აქუს ფასი.

საწყალი ჯომარდიც გებრალეობდეს, მოუკუდა ათორმეტის წლის ვაჟი. – მომიტევე, ვერ მოგწერე აქამდის სამძიმარი გარდაცუვალებისათვის შენის მეუღლისა. ისევ კეთილად მოვიხსენიოთ: უფალმან აპატიოს ყოველივე, რაცა შეგანუხა შენ. –

წვიმები და წვიმები, მოდის და მოდის, და აღარ შეგურჩა მოთმინების ღონე; ამასთანა გაჩნდა კალიაცა. მახლაზ, მეტად უბედური ქუჭყანა შეიქმნა ჩუჴნი საქართველო.

ველიკიი კნიაზი ცოლშვილით გამობძანდება 15 მაისს პეტერბურლიდამ. –

ძალუა ვარინკა და გიორგი ჯერ ისევ აქა მყუანან, მაგრამ უნდაკი წავიდნენ, და ეს ფიქრი ძალიან მანუხებს: ვინ იცის, ვნახა[ვკია].

შენნი ნათესავები ყველანი მშვიდობიანად იმყოფებიან, მაგრამ შენი დედიდაშვილი ქეთევან ისე გადინუა, რომ ძლივს თვთონ და მისი შვილები გადარჩნენ ცოცხალნი; სრულებით დაეღუპა, რაცკი ჰქონდა სახლში! აი უბედურება.

Твоей Ниночке цалую в голову.*

ღთი⁷ იყოს შენი მფარველი; ნუ დამივიწყებ მარადის შენის ბედნიერების მსურველსა.

ამ წერაში ერთბაშად შემოვიდა ლაზარევის შვილი, ვეება ტანისა, ახალი აფიცარი ლეიბულანისა.

ჩუჭნმა პოლიციამ ძლივს ერთი კარგი საქმე შეასრულა: ცხრანი ავაზაკნი, დიდნი ქურდნი და კაცის მკვლელები, ციმბირიდან გამოქცეულნი ერთად დაიჭირეს. –

* შენს ნინოჩკას ვკოცნი თავზე.

ივანე ლაზარევისათვის №2 (941)

12го Мая 1878. из Тиф: в Карс. Генер: Лазареву.¹

Уважаемый Иван Давидович! Податель сего письма молодой человек, молодой Гвардейский Кавалерист, некогда вам знакомый и даже несколько вам сродни, будет иметь честь засвидетельствовать вам мое искреннее уважение и то чувство моей радости, с которым я увидел его впервые. Молодец, истинный сын достойного отца! Радуйся мой друг, что Бог благословил вас таким сыном; разцалуй его и, в свою очередь, благослови на жизнь честную. – Взирая на него, я утешаюсь мыслью, что, по

милости всевышняго, у нас подрастает надёжное молодое поколение. Нерсесов, сын нашего Мирза Юсупа, получил звание Магистра Прав. Так, идут и наши вперед.

Андроников наднях выедет к вам. Молитвы его матери спасут вас от всех грехов.

Будьте счастливы и не забывайте искренно вам преданного.

ივანე ლაზარევისაღმი №2 (941)

12^ს მაისს 1878. თბილ: ყარსს. ღენერ: ლაზარევს.

პატივცემულო ივან დავიდოვიჩ! ამ წერილის მომტანი არის ახალგაზრდა კაცი, ახალგაზრდა გვარდიელი კავალერისტი, ოდესლაც თქვენთვის ნაცნობი და ნათესავიც კი, რომელსაც ექნება პატივი, დაგიდასტუროთ ჩემი თქვენდამი გულწრფელი პატივისცემა და სიხარულის განცდა, რომელიც მისი პირველად ნახვისას დამეუფლა. ყოჩაღ, ღირსეული მამის ჭეშმარიტად შესაფერისი შვილია! გიხაროდეს, ჩემო მეგობარო, რომ ღმერთმა ასეთი შვილი მოგმადლათ, გადაკოცნეთ იგი და თქვენი მხრიდან დაულოცეთ გზა პატიოსანი ცხოვრებისაკენ. – მისი დანახვა მაძლევს რწმენას, რომ ღვთის წყალობით ჩვენ გვეზრდება საიმედო ახალგაზრდა თაობა. წერსესოვმა, ჩვენი მირზა იუსუპის ვაჟიშვილმა, სამართლის მაგისტრის წოდება მიიღო. აი, ასეა, ჩვენებიც მიდიან წინ.

ამ დღეებში თქვენთან წამოვა ანდრონიკოვი. დედამისის ლოცვები ყველა ცოდვისგან გიხსნით.

მოილეთ მოწყალება და არ დაივიწყოთ გულწრფელად თქვენი ერთგული.

ՈՅՈՒՆ ԼՆՆԱՐԵՅՆՆԱԸՅՈ Որ 3 (942)

20⁰⁸ Մայ 1878. Գեներ: Լազարևս. վ Կարս.¹

Գլսբոկոսվալալեմսյ Իվան ԸավիԸոսիվ!

Քրիոսսս վալ մոսս Իսկրեննոսս Բլալոլարնոսս ջա վիսնոս, վ կոլորոլ վրալրեոլ ջսստոս վաշեոլ կո մնե ռալսոլոլոլենիս, վսեղա ոորոլ մնոս ջենիմալոլ. Օնո սերԸեոլո ռաԸսեա մենա յեմ, ջո օլալ, թո թրեղնեմս, վոլնիկաեա մեղսնա մալս Ըրսլեկսա թերթիսկա. Ես լսբոլսս վալ ջալո, ջո մոլոԸոլ Քորսիկ Լազարև, և վ սիսիլ ջիսալ օլաեալս յեմղե ունիլեննոսս, ուսկոլեբիմոսս վ սոսիլ ջեսլոնիլ սեղեմենիլ, կալ օլոսիտելոսս սլսղեբնոսս օլալնոսսնոսսեղ, յալ և Ըրսլեկսիլ. Յս ռաԸսեա մենա եսե և թոլոսս, ջո նաշի ուսրալնոսսնոսս ՏոլԸալս, թոԸ վաշիլ օլոլոսկի ուսսսլոսնոսս թոսեիլոսստոսս, նալոնել սսկոլալս, օլԸոսնսլ և վոլնաոսնոսլ սոսիլ սիլս ջա նոսլս վելիկիլ թոԸվիղոս, թոսե յեղ սլրաշնոսս, ուսնոսսիլոսս տրսԸոս, լիլենիլ վսլկաղո ռոԸա, հոլոԸա, հոլոԸա, կոլորոլ ոնի Բսլոլ Բեզթոսոսնոսս օլԸալնա վ թոլրալնե վ սեոլենիլ վսեղ մոսլ. Բոլ սվիԸեալեմ, կալ Ես սալ ջեղս սլրաԸալ ջա ոնի, նաշիլ Ըերոեոս – սլրաԸալոլոս, կոլորոլե սոսիլ Բալոսոլոսնոսս ոսղեսլոսս սլալսլ Զալկալկալսկիլ կրալ, և վմեսե ս յեմ, և ջեսլ, և սլալս վսեղ Րսսկոսկ Ըրմիլ!

Զեղս սլսլի և Ըազեթս սկոլոնալոսլս Բոլեե նա միր; ոս յե ռոլաԸնա թրիղոլոլենիլ, կալիս ջեալոլս, և սո սլորոնս Ընղիլ, և սո սլորոնս Րոսսիլ, կ սոլալենիս, սլրեղջալոլս վ թրոլիվոնոս. Ը եղա մեԸլեննոսս, եղա ունիլեննոսս, յեղոլոլս նալս եսե Բոլեե, ջեմ ջեալսլիտելոսս վոլնա, մեղսնա յեմ, օլոլոսնալ ԸլԸերղկիլ նա Ըրմիսս ԸԸսլ սոսիլ ջերեալ. Յրոլոլեմ, ունիլոսլի նալ Ըոսթոլ Բոլ միր!

Զալտրա վեոլերոլ օլալԸաեալ Վելիկաղո Քնսլա, կոլորոլ թրոլսԸսլ ջեղս ջեղս ջնա ջա, տրի, և սեԸեա վ Բորղոլ նա յեղա.

Приём Шаха в Петерб.¹⁸ был самый торжественный, достойный Великаго Августейшаго Хозяина и Высокаго Гостя. Подробности прочтите в Кавказе.

Письмо это представит вам молодой Юнкер К: Андроников, судьбу котораго вручает вам его красивейшая мать!

С чувством искрен²

Как вам понравился Лейб-Улан, юный Лазарев? Помоему, он очень похож на отца.

ივანე ლაზარევისადმი №3 (942)

20^ა მაისს 1878. ღენერ: ლაზარევს. ყარსს.

ღრმად პატივცემულო ივან დავიდოვიჩ!

გულწრფელ მადლობას მოგახსენებთ წერილისათვის, რომელშიც ჩანს თქვენი ჩემდამი დამოკიდებულება, რაც ჩემთვის ძალიან ძვირფასია. ეს წერილი ერთობ მახარებს, რადგან ჩვენს შორის ისევ ინყება მეგობრული მიმონერა. მე თქვენ მიყვარხართ იმიტომ, რომ ახალგაზრდა პორუჩიკი ლაზარევი მაღალი ჩინების მიღების შემდეგაც უცვლელი და ურყევი რჩება თავის პატიოსნურ რწმენაში როგორც სამსახურებრივ მოვალეობასთან, ასევე მეგობრულ ურთიერთობებთან დაკავშირებით. თქვენ მე მახარებთ იმიტომაც, რომ შეუდარებელი ჯარისკაცები, თქვენი მამობრივი, ფხიზელი მზრუნველობის წყალობით, საბოლოოდ დაწყნარდებიან, დაისვენებენ და აღიდგენენ ძალებს ახალი, დიდი წარმატებებისათვის იმ საშინელი გაუსაძლისი შრომის, ყველაფრის ნაკლებობის, სიცივის, შიმშილის შემდეგ, რისთვისაც ისინი განწირულნი იყვნენ ყოველგვარი დახმარების გარეშე და რაც მათ მოსპობით ემუქრებოდათ. ღმერთია მოწმე, როგორ ვიტანჯებოდი მე აქ ჩვენი გმირი წამებულების გამო, რომლებმაც თავისი ზღაპრული ვაჟკაცობით იხსნეს ამიერკავკასია და, მასთან ერთად, ღირსება და დიდება მთელი რუსული არმიისა!

აქ ხალხის საუბრები და გაზეთები უფრო მშვიდობისკენ იხრება, მაგრამ ეს დიდი სამზადისი, რომელიც შეიმჩნევა როგორც ანგლიის, ასევე რუსეთის მხრიდან, სანინალმდეგობე მეტყველებს. და ეს აუჩქარებლობა, ეს გაურკვეველობა უფრო გვიძიმებს გულს, ვიდრე ნამდვილი ომი. ამასობაში არმიაზე განუული ხარჯები თავის რიგზე მიდის. უფალო ღმერთო, მშვიდობა მოგვემადლე!

ხვალ სალამოს ველოდებით დიდს თავადს, რომელიც ორი-სამი დღე დაჰყოფს აქ და მერე ბორჯომში წავა საზაფხულოდ.

შახის მიღება პეტერბურღში იყო ყველაზე საზეიმო, ნამდვილად შესაფერისი დიდი უავგუსტესი მასპინძლისა და მაღალი სტუმრისა. დაწვრილებითი ცნობები წაიკითხეთ „კავკაზში.“

ამ წერილს მოგართმევთ ახალგაზრდა იუნკერი, თავადი ანდრონიკოვი, რომლის ბედსაც თქვენ გაბარებთ მისი ულამაზესი დედა!

გულწრფელი

როგორ მოგეწონათ ლეიბ-ულანი, ახალგაზრდა ლაზარევი? ჩემი აზრით, ის ძალიან ჰგავს მამას.

ანანტასია ორპელიან-ოკლოპიოსადმი №5 (943)

ჩემო საყუარელო დაო ტასო! წახველ და დაცარიელდა ქალაქი: აიყარნენ მირსკიანნი და გადასახლდენ კოჯორს შვილებით, შვილისშვილებით და კიდევ შვილების შვილებით; აიყარა მაშაცა, ესე იგი, საშას ცოლი; წავიდა ირაკლიცა სამზღუარგარე თავის გასპარიანცითა; თამარცა, რამდენსამე ხანს უკან, ავა კოჯორსა; ბარონესსა სალომესაკენ გადაიყუანეს ურმით გომბორზე თელავს; ისევ მამაპაპის ეკიპაჟი გამოგუადგა, და კარგი სანახავიცა იქნებოდა სალომე ურმითა! მისი და ელენა ასტაჭიევისა გადვიდა ბორჯომსა; გუშინწინ აპაჩინიანნიცა თავის ჭუჭულებით აიყარნენ კოჯორსა, და დავრჩი მე მარტო ქალაქში ისაკის ანაბარად, და ქუწყანაზე ჩემი შემებრალბელი არავინ მოჩანს საგინოვის მეტი, და სხუა ღო-

ნე აღარა არისრა მის მეტი, რომ როცა კარგად დამცხება ავალ ჩანჩალით ტაბახმელას, თუმცა ძალუას ქეთევანს ძალიან ჰსწყინს და ჩუშნს კიბეზე შეჰსჩივის მაკრინეს „რა დაგვემართა, რით ვერ მოგვწყინდა ნავკისი და ტაბახმელა, ტაბახმელა და ნავკისი! რა არის, ერთხელ ჩუშნცა ვნახოთ ვენა! ნეტავი სომხებსა.“

ბიძინა ჩოლაყაევის ცოლი ნავიდა დილიჟანს ქმართან, რომელიცა, თურმე, მიძიმედ ავათ არის. კარგია ვისაცა ჰყავს ცოლი, ვისაცა ჰყავს ქუშყანაზე ვინმე გულისშემატკივარი, და ჩემსავით არა გდია ოთხს კედელს შუა და არ მოელის, როდის ინებებს სოლომონკა სანთლის ანთებას ჩემს ოთახში!

ყაფლან ძალიან სუსტად არის, და მისი ესრეთი მდგომარეობა ძალიან მანუხებს. სოსიკოსაგან მომივიდა ტელეგრამმა დიდად საწყენოს ამბითა: მაჩხანში შეყრილა ხალხი, რომლისათვის მამასახლისსა გამოუცხადებია მილიციის მოგროება კენჭისყრითა.¹ ხალხსა ჰგონებია სალდათობად და უთქუამს, რომ მილიციაში ქუდზე კაცი ნავალთო და კენჭსაკვი არა ვჰყრითო; ამასთანა ხალხსა გამოუცხადებია, რომ კენჭისყრა მამასახლ(ის)ებისაგან არის მოგონილიო და მოუთხოვნიათ ბძანების ნაკითხვა სახალხოდ, რადგანაც მართებლობა რომ ითხოვდეს ორს კაცსაო, თქუშნ ათსა აგროებთო და მერე ფულით უშვებთო; ქალალდი გვაჩვენე, რომ სახალხოდ ნავიკითხოთო.² მამასახლისებმა ქალალდი არ უჩვენეს; ამაზედ ხალხმა თავპირი დაუმტვრია მამასახლისსაც და სუდიებსაცა. ამათ, რა საკურველია, მაშინვე აცნობეს უეზდის ნაჩალნიკსა, რომ ხალხი აბუნტდაო და მილიციას არაგროებსო. ნაჩალნიკიც მაშინვე გაქანდა სოსიკოსაკენ ჯარის მოსათხოვრელად. სოსიკოც იმ დროს იყო მიწვეული სადილად რევაზ ვაჩნაძესას ბაკურციხის ეკკლესიის დღეობისაგამო, და მილიციის მოგროება სრულებით არ იცოდა სოსიკომ. ნაჩალნიკი მივიდა თუ არა ბაკურციხეს, ზედ მიჰყუა ხალხიცა; შეჰსცვივდენ³ რევაზის სახლში, მიამტვრიეს, მიამსხვრიეს რაც იყო სახლში, გამოათრიეს ნაჩალნიკი და ბევრი ჰსცემეს, ჰსცემეს იმათაც,

ვინც იყუნენ სტუმრად მისულნი, მოხუდა რამდენიმე ჩუშნს სოსიკოს[ა]ცა, რომელიცა ეგონათ ზაქარია ანდრონიკაშვილი. წარმოიდგინე ქალების შიში, ტირილი, გულისყრა, მაგრამ ხალხმა იმათ არა ჰკადრარა. ბოლოს ხალხმავე ურემი შეუბა და გაისტუმრა სიღნაღს დიდად ნაცემი ნაჩაღნიკი. ახლა სრულებით დამშვიდდა ხალხი და რა საკუთრველია ნანობს.

ამ ხმაზედ თბილისიდან გაქანდა ლუბერნატორი, იასე ჭავჭავაძეთი, ჟანდარმი ორლოვსკი და ვილაცა პროკურორი. – ახლა ამასა ვჰსწუხვარ, რომ გაიმართება გამოძიება, სუდი, პროკურორის რეჩები, ობვინიტელნიე პუნკტები, ციმბირი, თოფით დახვრეტა და სხუანი ამგუარნი ლაზათები!

მაგრამ რათა, ვინ არის დამნაშავე? რატომ ხალხსა არავინ არ ელაპარაკება, არავინ არ შეაგონებს, არავინ არ დაარიგებს? ჩუშნი გლეხი კაცი, თუ დიდად არ გააცოფეს, როგორ გაბედავს ხმის ამალლებას ნაჩაღნიკის წინაშე; მაგრამ ნაჩაღნიკები არ არიან ხალხის მასწავლებლნი, არიან მხოლოდ იმის შემანუხებელნი, და რა მოაგონდება ჩუშნს გლეხსა იასაულის მათრახების მეტი? –

ო, ღმერთმა უშველოს ჩუშნს კობტას აფხაზსა, რომელმანცა მოთმინებით, გულდამშვიდებით, ლაპარაკით ყოველივე შეაგონა, აუხსნა, დააჯერა, რომ კენჭი არა ნიშნავს სალდათობასა, თქუშნ ისევ მილიციად გახვალთ, როგორც უნინ, და კენჭი არის მხოლოდ იმისათჳს, რომ იყოს წესი, რიგი თქვენში და ერთმა მეორე არ დაჩაგროს ამორჩევაში,⁴ რომელზედაც თქუშნვე შარშანაც საჩივარი შემოგქონდათ! ასეთის კეთილგონიერებით მოქცევითა ხალხმა დიდი მადლობა გამოუცხადა აფხაზსა „ღმერთმა დიდს ხანს გადღეგრძელოს, ბატონო აფხაზო, რომ აგრე ნათლად ყოველივე დაგვანახე და დაგვიმშვიდე გული!“ აი, ამისთანა ხალხის მომლელი უნდა! რა ჰქნას ნემენცმა ტიზენლაუზენმა, რომელმანცა არ იცის ენა ხალხისა და მისი ჩუჭულება? – ეჰ, რაც მოხდა, მოხდა, რაღა გაენწყობა; მაგრამკი ბევრს ვიცინებთ სოსიკოს რომ ვნახავთ.

გუშინ იყო ქორწილი ღენერალ ყორღანოვის ქალისა; სი-

ძის გუარი დამავინწყდა. ნიკო ჭავჭავაძე ჯერ ისევ აქ არის და მალეკი წავა ელისავეტოპოლს.

წაბძანდა თქუწნი და სოფიოცა სოსიკოსთან, – აბა კაც-მა ჰკითხოს რისთვის, – და თან წაიყუანა ჩოქჩოქ რუსის გოგო, თავის სულიერი შვილი, და, რა საკურველია, თალალაცა და სანდროცა, და თან წაიმძღუარა დარია ბარათოვისა ორის მუახლითა და ორის მსახურითა. ერთის სიტყვით, ამათი წასვლა ემზავსა დაბადების ებრაელთა გადასახლებასა! – ბევრი ვიჩხავლე, მაგრამ დედაკაცობამ დაიპყრო ქუჭყანა.

გუშინ მოვიდა აქა დიმიტრი ვეზიროვი მისაღებულად მესტნოს პოლკისა; ამის ცოლშვილი გადავიდნენ ოსიაურში.

კარგად ჩამიპროშტე ჩემი მართლად გულითსაყუარელი ივან დიმიტრიჩი, შენი ფუნჩულა ელიჩკა და ქნაუა ნინოჩკა. – მაგათ უნდა მომწერონ ცალცალკე თავიანთი ამბავი და მანდაური დროის გატარება.

ღ თი⁵ იყოს თქვენი მფარველი(.)

შენი მარადის გრიგოლ ორბელიანი

10^ა ივნისს 1878.

თბილისით.⁶

ჩემი ნესტორი და ჩემივე პელაგია სიყუარულით მომიკითხე.

პოლიტიკის ჰამბავი აქა ის არის, რაცა ქუთაისში.

დმიტრი სტაროსელსკისადმი №6 (944)

25го Июня 1878. Дмитр: Семен: Старосельскому.¹

Имею честь препроводить к вам, Милост: Гос: письмо К^{ины} Гагариной, Председательницы Общ: Красн: Креста в Кутайсе. В этом письме живо изображается мрачная картина, в высшей степени, безотраднaго Горькаго положенія, состоящей на службе в Кутай:^{ом} Госпитале Сестрою Милосердія, вдовы, чиновника, – Наталіи Васильевны Пацевича, которая, после перенесенія тяжелой болезни, тифа и рожи, потеряла зрение, имея шесть детей, из коих старшему сыну 15 лет, старшей дочери – 13, второй дочери – 11, третьей – 9, четвертой – 4, и наконец, последнему сыну 3^м года. Бабушка этих детей, которая ухаживала за ними, умерла, заразившись тифом от своей дочери. – не напоминаетли вам Библейское бедствіе, низпосланная Богом Пророку Іову? –

На наше Общество лежит святая обязанность вывести её из такого безвыходнаго положенія, воззвав и помощи к сердцу Великодушной Государыни, Великой Княжны Ольги Феодоровны: Она явиться Ангелом-утешителем стольких несчастных Существ!

При этом позволю себе выяснить мое личное мненіе относительно существенной помощи, какую можно былобы оказать этой несчастной женщине: Старшаго сына отдать, как полагает и сама Княгиня Гагарина, – в школу Поти – Тифл: желез: дороги, илиже в Ремесленную школу; дочерей определить в женскія учебныя Заведенія, неподвергая их баллотировать; а о трехлетнем мальчике уже вы сами подумайте, кому и куда отдать на воспитаніе. Самойже Наталіи Пацевич, на службе потерявшей

зрєніє, назначить, по благоусмотрєнію Ея Импер: Высочества, пожизненное содержаніе.

Здесь прилагаются бумаги, заключающія в себе Метрики детей и разныя свидетельства, числом 6^{лх}.

С чувством Глубокаго уваженія и совер: пр...

დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №6 (944)

25^ა ივნისს 1878. დიმიტრ: სემიონ: სტაროსელსკის.

მონყალეო ხელმწიფევ, მაქვს პატივი, გადმოგიგზავნოთ ქუთაისის წითელი ჯვრის საზოგადოების თავმჯდომარის, კნენა გაგარინას, წერილი. ამ წერილში ნათლად არის აღწერილი უკიდურესად უნუგეშო და მძიმე მდგომარეობა ჩინოვნიკის ქვრივისა, ნატალია ვასილის ასულ პაცევიჩისა, რომელიც მონყალეების დად მუშაობდა ქუთაისის ღოსპიტალში. მძიმე ავადმყოფობის, ტიფისა და წითელი ქარის, გადატანის შემდეგ მან დაკარგა მხედველობა. ჰყავს 6 შვილი, რომელთაგან უფროსი ვაჟიშვილი 15 წლისაა, უფროსი ქალიშვილი – 13-ის, მეორე ქალიშვილი – 11-ის, მესამე – 9-ის, მეოთხე – 4-ის და, ბოლოს, უმცროსი ვაჟიშვილი – 3-ის. ამ ბავშვების ბებიას, რომელიც უვლიდა მათ, ქალიშვილისგან გადაედო ტიფი და გარდაიცვალა. არ გაგონებთ ეს ბიბლიურ უბედურებას, რომელიც ღმერთმა მოუვლინა წინასწარმეტყველ იობს?

ჩვენს საზოგადოებას აკისრია წმინდა მოვალეობა ამ გამოუვალი მდგომარეობიდან მისი გამოყვანისა, რისთვისაც დახმარების თხოვნით უნდა მივმართოთ დიდსულოვან ხელმწიფას, დიდ კნეჟნას, ოლლა ფეოდოროვნას. იგი ანგელოზად და ნუგეშისმცემლად მოეწვლინება ამდენ გაუბედურებულ არსებას.

ამასთან, თავს უფლებას მივცემ და საკუთარ აზრს გამოვთქვამ იმასთან დაკავშირებით, თუ რა დახმარება შეიძლება გავუწიოთ ამ უბედურ ქალს. უფროსი ვაჟი მივაბაროთ, როგორც თვით კნენა გაგარინაც ფიქრობს, ფოთი-თბილისის სარკინიგზო შკოლაში, ანდა სახელოსნო შკოლაში, ქალიშვილები გავამწესოთ ქალთა სასწავლო დაწესებულებებში კენჭისყრის გარეშე, სამი წლის ბიჭუ-

ნაზე კი თქვენ თვითონ მოიფიქრეთ, სად და ვის მივბაროთ აღსაზრდელად. თვით ნატალია პაცევიჩს კი, რომელმაც სამუშაოზე დაკარგა მხედველობა, მისი საიმპერატორო უმაღლესობის კეთილი ნების მიხედვით დაენიშნოს მუდმივი ხელფასი.

აქვე დართულია ბავშვების დაბადების მონმობები და სხვა მონმობები, 6 ცალი.

ღრმა პატივისცემისა და სრული ერთგულების...

ღიმიტრი სტაროსელსკისადმი №7 (945)

28 Июня 1878 г: Дмитр: Сем: Старосельскому.

Убедительно прошу вас выслушать мою просьбу, а ея решение пусть будет так, как подскажет вам ваше сердце.

Несколько лет тому назад, в несчастной ссоре между Мачабели и Циціановым убиты два брата Циціановых. По этому кровавому делу Суд прои́знес свой приговор, в силу котораго Мачабели ссылается в Сибирь на Срок. Но, этот несчастный, уже два года лежит в Тифл: воен: Госпитале, безнадежно больной от сильно разившейся в нем чахотки, и поэтому он досих пор неотправлен в Сибирь.

Князь Мачабели, – брат этого несчастнаго, – подал просьбу Его Выс:^{ВУ} о том, чтобы дозволить ему взять к себе из Госпиталя умирающаго брата под свое поручительство, и если он выздоровеет, тогда, да исполниться воля Правительства над преступником.

Мне кажется, что эта просьба Мачабели непротиворечит духу наших Христіанских Законов; и если в этом я неошибаюсь, то будьте милостивы, сделайте доброе дело: пусть последнія минуты жизни преступника, с рискованіем окончатся в доме его брата.

С истинным уваженіем и совер...²

დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №7 (945)

28 ივნისი 1878 წ. დიმიტ: სემ: სტაროსელსკის.

დაბეჯითებით გთხოვთ, რომ მოისმინოთ ჩემი თხოვნა, გადაწყვეტილება კი ისეთი მიიღეთ, როგორსაც თქვენი გული გიკარნახებთ.

რამდენიმე წლის წინ მაჩაბელსა და ციციანოვებს შორის საბედისწერო ჩხუბში მოკლულ იქნა ორი ძმა ციციანოვი. ამ სისხლიან საქმესთან დაკავშირებით სასამართლომ გამოიტანა განაჩენი, რომლის ძალითაც, მაჩაბელს გარკვეული ვადით ციმბირში ასახლებენ. მაგრამ ეს უბედური ორი წელია, თბილისის სამხედრო ჰოსპიტალში წევს ჭლექით მძიმედ დაავადებული და ამიტომ ჯერ არ არის გაგზავნილი ციმბირს.

თავადმა მაჩაბელმა, ამ უბედურის ძმამ, თხოვნით მიმართა მის უმაღლესობას, რომ ნება დართოს, თავისი მომაკვდავი ძმა წაიყვანოს ღოსპიტლიდან საკუთარი თავდებობის ქვეშ, მაგრამ, თუ გამოჯანმრთელდება, მაშინ, დაე, აღსრულდეს მთავრობის ნება დამნაშავეს მიმართ.

მე ვფიქრობ, რომ მაჩაბლის ეს თხოვნა არ ეწინააღმდეგება ჩვენი ქრისტიანული კანონების სულისკვეთებას და, თუ არ ვცდები, მაშინ გამოიჩინეთ გულმონყალება, ქენით კეთილი საქმე: დაე, დამნაშავემ სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებში თავისი ძმის სახლში დალიოს სული.

გულწრფელი პატივისცემითა და სრული...

ივანე ოკლობჯიოსადმი №3 (946)

1^{oe} Июля 1878. в Кутаис. К Оклобжію.¹

Мир, можно сказать, уже обезпечен, и потому боевые наши львы, стоящія на Окрайнах, скоро возвратятся в свои штаб-квартиры; вы тоже оставите ваше грозное положеніе и поспеши-

те к мирному очагу вашего красиваго семейства. Но, что же будет с огромным пространством побережья Чернаго моря, от Сочи до вновь присоединяемаго к нашей Границе Батума и Лазистана? Неужели оно останется в том же апатичном положеніи, в котором оно процветало до войны. Сколько лет, потерянных и для Правительства, и для Туземнаго населенія, результатом котораго было переселеніе двух третей жителей из Абхазіи! А между тем, эта береговая линія, по своему положенію, весьма способна в будущем достигнуть высокаго процветанія, и по своей культуре, и по торговле с Россією и Европою, чрез что и судходство разовьется в обширном размере. – Подумайте об этом; оставьте в этом крае добрую память о себе. Составьте Проект управленія береговою линією; лучше вас едва ли кто может выполнить это дело, потому что очень немногіе одарены таким верным, практическим взглядом, как вы. Пусть инициати-ва останется за вами; Когда нибудь и край вспомнит добрым словом о Генерале Оклобжію. А в чем же ином состоит и Слава Великих людей?

Пользуюсь отъездом нашего почтеннаго Историографа Исарлова, чтоб сказать вам о возвращеніи Софіи из Царскаго Колодца, где Сосико жив и очень здоров. Я же до глубины души опечален безнадежным состояніем больнаго Каплана.

Цалую Тасо, цалую Эличку и Ниночку; Хорошали Эличку утончила лихорадка Кутайская?

Об остальном, и в особенности, о проекте, расскажет вам в подробностях Лука Степанич.

Будьте счастливы и забывайте искренно преданнаго вам...²

ივანე ოკლობჯიოსადმი №3 (946)

1^ს ივლისს 1878. ქუთაისს. ოკლობჯიოს.

შეიძლება ვთქვათ, რომ მშვიდობა უკვე დამყარებულია და ამიტომ ჩვენი მეზობელი ლომები, რომლებიც განაპირა ადგილებში იდგნენ, მალე დაბრუნდებიან თავიანთ შტაბ-ბინებში; თქვენც დატოვებთ თქვენს საზარელ მდგომარეობას და მიაშურებთ თქვენი ლამაზი ოჯახის მშვიდ კერას. მაგრამ რა მოხდება შავიზღვისპირეთის უზარმაზარ სივრცეში, სოჩიდან ჩვენს საზღვართან კვლავ შემოერთებულ ბათუმსა და ლაზისტანში? ნუთუ ისეთივე აპათიურ მდგომარეობაში დარჩებიან, როგორშიც ომამდის იყვნენ. ამდენი დაკარგული წელი მთავრობისთვისაც და მკვიდრი მოსახლეობისთვისაც, რასაც შედეგად მოჰყვა მოსახლეობის ორი მესამედის გადასახლება აფხაზეთიდან! და ამ დროს ამ სანაპირო ხაზს თავისი მდებარეობით ნამდვილად შეუძლია მომავალში მნიშვნელოვნად აყვავდეს როგორც თავისი კულტურით, ასევე რუსეთთან და ევროპასთან ვაჭრობით, რის შემდეგაც ფართოდ განვითარდება ნაოსნობაც. – იფიქრეთ ამაზე; დატოვეთ ამ მხარეში კეთილი მოგონება თქვენზე. შეადგინეთ სანაპირო ხაზის მართვის პროექტი; ამ საქმეს თქვენზე უკეთესად ვერავინ გააკეთებს იმიტომ, რომ ძალიან ცოტა ადამიანია დაჯილდოებული ისეთი უტყუარი, პრაქტიკული ხედვით, როგორც თქვენ. დაე, ინიციატივა თქვენი იყოს. ოდესმე ეს მხარე კეთილი სიტყვით გაიხსენებს ლენერალ ოკლობჯიოს. და სხვა რაშიღა მდგომარეობს სახელმოხვეჭილი ადამიანების დიდება?

ვსარგებლობ ჩვენი პატივცემული ისტორიოგრაფ ისარლოვის წამოსვლით, რომ გაცნობოთ სოფიოს დაბრუნება ცარსკის კოლოდციდამ, სადაც სოსიკო ცოცხალია და ძალზედ ჯანმრთელადაა. მე კი სულის სიღრმემდის დანალვლიანებული ვარ ავადმყოფი ყაფლანის უიმედო მდგომარეობით.

ვკოცნი ტასოს, ვკოცნი ელიჩკას და ნინოჩკას; კარგად დაანვრილა ელიჩკა ქუთაისურმა ციებ-ცხელებამ?

დანარჩენზედ, განსაკუთრებით კი პროექტის შესახებ, დანვრილებით გაამბობთ ლუკა სტეფანიჩი.

ბედნიერებას გისურვებთ და არ დაივიწყოთ გულწრფელად თქვენი ერთგული

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №112 (947)

ჩემო ბატონო,
კნიაზო დემეტრე.

მომირთმევია, ჩუჭულებისაებრ, ჩემგან შედგენილი ანგარიში შემოსავლისა მამულისაგან, რომელიცა ხაზინამ უსამართლოდ წაგვართო და უწყალობა ნემენცებსა.

გთხოვ, გულ-მოსვენებით და ყურადღებით, წაიკითხოთ და თუ რაიმე ჰპოვოთ, ანუ შეცთომილება, ანუ მომატება, ყოველივე დანიშნოთ და მიბოძოთ თქუჴნის ჰაზრით ამ დაუსრულებელს საქმეზე. – რა ვჴქმნა, მე, რამდენჯერაც ვჴშინჯავ, მგონია, რომ არარას ვითხოვ წინააღმდეგ ჴსჯულისა, სიმართლისა და სინიდისისა; მაგრამ, ესეცკი არის, რომ ყოველს კაცსა მიაჩნია მართლად მხოლოდ თავი თჴსი, და ამისათჴს მინდა ვიცოდე თქუჴნი ჴაზრიცა.

თქუჴნი მარადის ერთგული
თ¹ გრიგოლ ორბელიანი

9^ს ივლ: 1878 წ.

ივანე ოკლოჯიოსადმი №4 (948)

из Тифлиса Оклобжіо в Кутаис. 13го Июля 1878.¹

Под гнётом Горькой минуты сообщаю вам нерадостное известіе: Капкан скончался сегодня в 11 часов утра.² Похороны – (в) Кумиси. Передайте Нине, пусть поплачет и простит своему отцу.

ივანე ოკლობუიოსაძე №4 (948)

თბილისით ოკლობუიოს ქუთაისს. 13^ა ივლისს 1878.

ღრმად დანალვლიანებული გაცნობებთ სამწუხარო ამბავს: ყაფლანი გარდაიცვალა დღეს, დილის 11 საათზე. პანაშვიდი – კუმისში. გადაეცი ნინას, რომ იტიროს და აპატიოს მამამისს.

რევაზ ერისთავისაძე №3 (949)

Ревазу Эриставу в Гори¹

Под вплинієм тяжкой горестной минуты, сообщая вам не-отрадное известіе: Капкан скончался. Похороны в Кумиси.

რევაზ ერისთავისაძე №3 (949)

რევაზ ერისთავს გორში

ღრმად დანალვლიანებული გაცნობებთ სამწუხარო ამბავს: ყაფლანი გარდაიცვალა. დაკრძალვა კუმისში.

ნიკო ჭავჭავაძის ქა ჭავჭავაძისაძე №22 (950)

Нико Чавч.: в Елисаветополь¹

Под вплинієм Глубоко–Горестной минуты сообщая вам печальное известіе: Капкан скончался. Похороны в Кумиси.

ნიკო ზურაბის ქა ჭავჭავაძისადმი №22 (950)

ნიკო ჭავჭავ: ელისავეტოპოლს

ღრმად დანალვლიანებული გაცნობებით სამწუხარო ამბავს: ყაფლანი გარდაიცვალა. დაკრძალვა კუმისში.

ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი №1 (951)

Варваре Яковлевне Опочининой в Коджори.¹

Под впливієм Глибокой Горести сообщаю: Каплан скончался. Похороны в Кумиси. Передайте Софii и всем нашим.

ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი №1 (951)

ბარბარე იაკობის ასულ ოპოჩინინას კოჯორში.

ღრმა მწუხარებით გაცნობებთ: ყაფლანი გარდაიცვალა. დაკრძალვა კუმისში. გადაეცით სოფიოს და ყველა ჩვენთანს.

ლევან მელიქიშვილისადმი №6 (952)

К³¹⁰ Левану Меликову в Шуру.¹

Под давлениєм Глибокой Горести сообщаю печальное известiе: Каплан скончался сегодня. Похороны в Кумиси. Передайте Софii.

ლევან მელიქიშვილისადმი №6 (952)

კნ:^ბ ლევან მელიქოვს შურაში.

ღრმად დანალვლიანებული გაცნობებით სამწუხარო ამბავს: დღეს ყაფლანი გარდაიცვალა. დაკრძალვა კუმისში. გადაეცით სოფიოს.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №16 (953)

19¹⁰ Июля 1878. Табахмела в Бетанію.¹

Барону Алекс: Павловичу Николай.²

Приношу вам, Барон, мою глубокую благодарность за те минуты истинной сердечной радости, которую испытывал я, читая ваше письмо о помолвке любимой мною Маки и К^а Георгія Шервашидзе. Да, давно, очень давно, я уже нерадовался такою чистою радостью. Благодарю вас, и взываю к Всевышнему, да благословит Он их на жизнь долгую, счастливую, в любви, в уваженіи другдругу! А надо сознаться, что пара очень, очень красивая, вполне достойная другдруга. Нескрываю, что при этом меня радует ещё иная мысль, мысль чисто Патриотическая: радуюсь за Грузію, где появиться дом, в котором каждый не иначе войдет, как с полным уваженіем к хозяевам, которыя, надеюсь, увлекут за собою молодое поколеніе по пути высокой нравственности, вкуса, достоинства. И вы сами, Барон, отныне, гдебы ни были, всёцело будете принадлежать Грузіи, которую вы никогда непереставали любить! Вот сколько причин соединяются для моей истинной радости. Скорееже за свадьбу,

Барон, чтоб я мог быть свидетелем счастья моей Маки и Георгія, которых цалую и благословляю.

С чувством Глубокаго уваженія и преданности имею³

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №16 (953)

19^ა ივლისს 1878. ტაბახმელით ბეთანიას.

ბარონ ალექს: პავლოვიჩ ნიკოლაის.

მოგახსენებთ, ბარონო, ჩემს ღრმა მადლიერებას იმ ჭეშმარიტად გულწრფელი სიხარულის წუთებისათვის, რაც განვიცადე თქვენი წერილის წაკითხვისას ჩემი საყვარელი მაკასა და კნიაზ გიორგი შერვაშიძის ნიშნობის შესახებ. დიახ, დიდი ხანია, ძალიან დიდი ხანი, აღარ გამხარებია ასეთი ნამდვილი სიხარულით. მადლობას გითვლით და შევთხოვ ყოვლისშემძლეს, აკურთხოს ისინი ხანგრძლივი, ბედნიერი ცხოვრებისათვის, რომ ჰქონოდეთ სიყვარული და ურთიერთპატივისცემა! უნდა ვაღიარო, რომ წყვილი ძალიან, ძალიან ლამაზია და სრულიად ღირსნი არიან ერთმანეთისა. არ დავმაღავ, რომ ამავდროულად მახარებს კიდევ ერთი აზრი, წმინდა პატრიოტული: ვხარობ საქართველოსთვის, სადაც გაჩნდება სახლი, რომელშიც თითოეული კაცი სხვაგვარად ვერ შევა, თუ არა პატრონების სრული პატივისცემით, რომლებიც, იმედი მაქვს, ახალგაზრდა თაობას მაღალი ზნეობის, გემოვნების, ღირსების გზაზე გაიყოლიებს. თქვენ კი, ბარონო, ამიერიდან, სადაც არ უნდა იყოთ, მთლიანად ეკუთვნით საქართველოს, რომლის სიყვარულიც არასდროს შეგიწყვეტიათ! აი, რამდენი მიზეზი მაქვს ნამდვილი სიხარულისთვის. ვესწრაფვი ქორწილს, ბარონო, რომ ჩემი მაკასა და გიორგის ბედნიერების მომსწრე გაეხდე, რომლებსაც ვკოცნი და ვაკურთხებ.

ღრმა პატივისცემისა და ერთგულების გრძნობით მაქვს...

დმიტრი სტაროსელსკისადმი №8 (954)

1^{то} Августа 1878. Табахмела. в Коджори¹

Дми: Семен: Старосельскому.²

Смущаюсь; но всётаки опять безпокою вас просьбою, к которой принуждают меня до зареза; поэтому, скрепя сердце, выслушайте меня.

К^{на} Анастасія Гагарина, в письме ко мне из Ялты, умоляет вас сообщить ей, хоть через меня, решенли вопрос, 1) Из Гражд;^{то} ли ведомства, или из Военного, она должна получить землю, высочайше ей пожалованную 5 т: 500 дес.; к тем 2 т: 500 дес.; которыя ею уже приняты в Ставро: Губ.; и 2) Если из Гражд: Вед.; то где именно?

Эти [све]денія очень необходимы для ея успокоенія, так как в Крыму ожидают в этом месяце приезда Государя Императора, который помня заслуги ея мужа, Генерал Губернатора К^{на} Гагарина, злодейски умерщвленнаго в Кутайсе, – наверно пожелает узнать, довольна ли она пожалованною Землею. Эта мысль наводит на неё душевное безпокойство и даже страх, незная, как отвечать на этот, в сущности, простой вопрос. Отвечать утвердительно, значилобы сказать неправду: в теченіи 4^х лет она немогла получить земли; сказать «нет» означалобы, некоторым образом, жалобу, что не соглаш[а]ется с ея характером.

Вот причины, вынуждающія ее просить вас поспешить написать ей всего два, три слова по этому делу, которыя послужилибы основаніем и какбы руководством в ея ответах, в случае, еслибы последовал вышеозначаемый вопрос.

С чувством истиннаго уваженія...³

დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №8 (954)

1^ს აგვისტოს 1878. ტაბახმელით. კოჯორს

დამ: სემიონ: სტაროსელსკის.

მეუხერხულება, მაგრამ მაინც ისევ განუხებთ თხოვნით, რასაც ყელის გამოჭრამდის მაიძულებენ; ამისათვის გული გაიმაგრეთ და მომისმინეთ.

კმა ანასტასია გაგარინა იალტიდან ჩემდამი მოწერილ წერილში გევედრებათ, რომ შეატყობინოთ, თუნდაც ჩემი საშუალებით, გადაწყვეტილია თუ არა საკითხი: 1) სამოქალაქო უწყებიდან უნდა მიიღოს იმპერატორის მიერ მისთვის ბოძებული მიწის ნაკვეთი 5 ათას 500 დეს; და 2 ათას 500 დეს; რომელიც უკვე მიღებული აქვს სტავროპოლის ლუბერნიაში, თუ სამხედროდან და 2) თუ სამოქალაქო უწყებიდან, მაშინ, სახელდობრ, სად?

ეს ცნობები მას ძალიან სჭირდება, რადგან ამ თვეში ყირიმში ელოდებიან ხელმწიფე იმპერატორის ჩამობრძანებას, რომელსაც ახსოვს მისი მეუღლის, ლენერალ-ლუბერნატორის, თავად გაგარინის, დამსახურებები და რომელიც ავაზაკურად მოკლეს ქუთაისში – ამიტომ, ალბათ, დაინტერესდება, კმაყოფილია თუ არა იგი მისთვის ბოძებული მიწის ნაკვეთებით. ეს ფიქრი მასში იწვევს სულიერ მოუსვენრობას და შიშსაცკი, რადგან არ იცის, რა უპასუხოს ამ არსებითად მარტივ კითხვას. დადებითი პასუხი იქნებოდა ტყუილი, რადგან 4 წლის განმავლობაში ვერ მიიღო მიწები. უარის თქმა კი იქნებოდა ერთგვარად ჩივილის ტოლფასი, რაც არ შეესაბამება მის ხასიათს.

აი, ის მიზეზები, რომლებიც აიძულებენ მას, გთხოვოთ, რომ საჩქაროდ მისწეროთ ამ საქმესთან დაკავშირებით ორიოდე სიტყვა, რომელიც მას გამოადგებოდა საფუძვლად და ერთგვარად სახელმძღვანელოდ, თუკი ზემოთ აღნიშნულ კითხვას დაუსვამდნენ.

ჭეშმარიტი პატივისცემის გრძნობით...

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანი №77 (955)

В Царское село 8го Авг: 1878. из Табахмелы

Что с тобой, мой друг Варвара? Как ты могла подумать, хоть на одну минуту, что я способен, при каких бы ни было обстоятельствах, серьёзно огорчить тебя, которую глубоко, глубоко уважаю! Ты должна знать и верить моему святому чувству любви к тебе и Георгию. Вы только одни привязываете меня к жизни, которая не нужна, ни для меня собственно, ни для счастья мира. И неужели я должен еще словами уверять вас в моей к вам привязанности? Неужели 30 лет недостаточно свидетельствуют о моих к вам чувствах? – И если я сказал, «что ты вспоминаешь меня только, когда нужны деньги», то, конечно, этим я хотел только упрекнуть тебя в том, что прошло два месяца и я не имел известий о вас. Этим случаем я воспользовался еще и для того, чтоб подразнить тебя. Ведь это – моя слабость! Вижу теперь, что я слишком пересолил, если ты так сильно огорчилась. Ну, виноват, каюсь, никогда не буду, даю обещание, но – Бог знает, выполнюли я, если предстанет случай подразнить тебя. – Как бы там в будущем ни было, а теперь дай мне обе руки – целую; дай мне голову – целую. Простите меня, матушка! Забудь всё; всё пройдет, не пройдет только моя истинная любовь к тебе и Георгию, пока я жив. А там, что будет, знает Бог, Бооогг!

На вопрос о будущем Георгия, во-первых: Предоставим Всевышнему устроить судьбу Георгия! Моеже мнение, как и всё человеческое, подвержено случайности, но оно, и прежде, и теперь, одно и то же. – Самое главное основание для всей его жизни, и на службе, и вне ея, это – шагнуть в Академию, что не представить ему больших затруднений при твердой воле. Уже недалеко то время, когда человеку неакадемику, или не с уни-

верситетским образованием, не будет места, ни на службе, ни даже в обществе. Государственные экзамены неминуемо будут и в России, и очень скоро. Зачемже Георгию зарывать в землю Богом дарованные ему умственные силы.

Ежелиже Георгий, к сожалению, не пожелает быть Академиком, тогда ему останется одно: получить еще Чин и перейти в один из Драгун: полков с чином майора, или Подполк:^a с тем чтоб потом, затеряться навсегда в массе людей, не имеющих никакого значения в обществе. Господство науки наступает! Без нея нет спасения. Пусть Георгий не ошибается, а идет твердо в уровень с требованием своего времени; а его время, даже теперь, настоятельно требует от всех специального изучения той отрасли науки, служению которой себя посвящает. Молодому человеку чувствующему в себе достаточные силы ума будет горько, тяжело тащиться позади, будучи неосвещен светом науки. Нынешняя война выдвинула одних только Академиков: Непокойчицкий, Радецкий, Скобелев, Гурко, Зотов, Имеретинский. Иначе военные науки не имели бы смысла.

Если вы желаете, чтоб я вполне был счастлив, – шагни Георгий в Академию Гренадерским шагом. Пусть, хоть один Грузин, а тем более Орбел: выйдет с знаком Академии на груди.

—

Смирно живу в Табахмеле вместе с Кетеваною и Тасо, и нет особенной беды, если дом старше меня. Зато воздух прямо из Рая, вода – из источника бессмертия; а виды? Передомною Картинно раскинулась чутьли неполовина Грузии. Воот, таам, белоголовый Казбек и его чудовища – Братья подняли из-за облаков головы и прямо смотрят на Табахмела, посылая нам с мягким, нежным ветерком чудную струю свежего, живительного воздуха; а там, точно Адмиралтейский Шпиц, снежен(н)ою иглою вытянулись в небеса Тушинская Гора, Борбалю; а в парал(л)ель

им Черныя Горы, Сагурамо, Гомбори, Циви, следуют к царевым Колодцам! Всё вижу, и всё – как будто – мое!!

Вчера обедали у меня Барон Сакен и Зах: Чавч:, неожиданно захавшіе комне, по дороге из Боржома в Цинандал. После же обеда посетили нас Алексей Петр: с Бабале и Софія Мирская, пробыли до вечера и разъехались одни в Коджори, другіе в Цинандал.

Тасо Гагарина в Ялте; Тасо Оклобжіо с детьми в Тифлисе.

Грустное впечатленіе пройзвело здесь известіе о(б) омерзительном убійстве Мезенцова в Петерб:^с, где собралось скопище презренных убійц, чтоб без наказанно совершать гнусныя убійства, днем, посреди многолюдной улицы. Какая цель? Что может измениться в міре подобным злодейством? Но Петерб: так испортился нравственно, что найдутся немало людей, которые будут рукоплескать убійце, как совершившему нечто великое для возрожденія Россіи!

В Париже совершилось чудо: Ираклій выздоровел так, что совершает большія прогулки пешком, и часто посещает Выставку. Это великое торжество медицин: Науки! Ираклія ждем здесь в этом месяце, и я душевно радуюсь, и за него, и за Тамару, и за Царевну.

В заключеніе, имею честь донести Его Здоровію, Георгію, что его большая лошадь очень хромает, другія же здоровы, и обе в теле.

Хотелось бы еще чтонибудь, да немогу знать.

Бог да хранит вас.

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №77 (955)

ცარსკოე სელოს 8^ა აგვ: 1878. ტაბახმელით

რა გჭირს, ჩემო მეგობარო ვარვარა? როგორ შეგეძლო გეფიქრა ერთი წუთითაც კი, რომ, რაც არ უნდა მომხდარიყო, მე შენ სერიოზულად გაგანაწყენებდი, რომელსაც ღრმად, ძალიან ღრმად გცემ პატივს. შენ უნდა იცოდე და გნამდეს ჩემი შენდამი და გიორგისადმი სიყვარულის წმინდა გრძნობისა. მხოლოდ და მხოლოდ თქვენ მაკავშირებთ სიცოცხლესთან, რომელიც არც ჩემთვისაა საჭირო საკუთრივ და არც მსოფლიოს ბედნიერებისათვის. და ნუთუ მე სიტყვებითაც უნდა გარწმუნებდეთ ჩემს თქვენდამი სიყვარულში? განა 30 წელი საკმარისი არ არის ჩემი თქვენ მიმართ გრძნობების დასამტკიცებლად? – და თუ მე გითხარი, რომ „შენ მხოლოდ მაშინ გახსენდები, როცა ფული გჭირდება,“ ამით მე მხოლოდ საყვედურის თქმა მინდოდა შენთვის იმის გამო, რომ ორი თვე გავიდა და მე თქვენ შესახებ არაფერი ვიცოდი. ამ შემთხვევით ვისარგებლე, რომ გამებრაზებინე. ეს ხომ ჩემი სუსტი მხარეა! ახლა კი ვხედავ, რომ ზედმეტად გადავამლაშე, რაკი შენ ასე ძალიან გამინაწყენდი. დამნაშავე ვარ, ვინანიებ, გპირდები, რომ აღარასდროს ვიზამ, მაგრამ ღმერთმა უწყის, შევასრულებ კი, თუ შენი გაბრაზების შესაძლებლობა მომეცემა. – რაც არ უნდა მოხდეს მომავალში, ახლა კი მომეცი ორივე ხელი – გკოცნი, მომეცი თავი – გკოცნი. მაპატიე, ძალუა, ყველაფერი! დაივინყე ყველაფერი; ყველაფერი გაივლის, გარდა შენდამი და გიორგისადმი ჩემი ჭეშმარიტი სიყვარულისა, სანამ ცოცხალი ვარ. იქ კი რა იქნება, იცის ღმერთმა, ღმეერთ-მააა!

რაც შეეხება პასუხს გიორგის მომავლის შესახებ შეკითხვაზე, პირველ რიგში, უზენაესს მივანდოთ გიორგის ბედი! ჩემი აზრი კი, როგორც ყველაფერი ადამიანური, შემთხვევაზეა დამოკიდებული, მაგრამ ის, როგორც ადრე, ახლაც იგივეა. – ყველაზე მთავარი საფუძველი მთელი მისი ცხოვრებისა სამსახურში თუ მის გარეთ არის ის, რომ ფეხი შედგას აკადემიაში, რაც არ გაუჭირდება ძლიერი ნებისყოფის შემთხვევაში. შორს აღარ არის ის დრო, როცა ადამიანს, არაკადემიკოსს თუ უნივერსიტეტის განათლების არმქონეს, ადგილი არ ექნება არა მარტო სამსახურში, არამედ საზოგადოებაშიც.

სახელმწიფო გამოცდები აუცილებლად იქნება რუსეთში და, თანაც, ძალიან მალე. და რატომ უნდა ჩამარხოს გიორგიმ მინაში ღვთისგან ნაბოძები გონებრივი უნარები.

თუ გიორგი არ მოისურვებს აკადემიკოსობას, რაც ძალზე დასანანი იქნება, მაშინ მას ერთილა დარჩენია, რომ კიდევ მიიღოს ჩინი და ერთ-ერთ დრაგუნთა პოლკში გადავიდეს მაიორის ან პოდ-პოლკ: ნოდებით, რასაც მოჰყვება შემდეგში იმ ადამიანთა მასაში ჩაკარგვა, რომელთაც არავითარი მნიშვნელობა არა აქვთ საზოგადოებაში. დგება მეცნიერების ბატონობის ხანა! მის გარეშე ხსნა არ იქნება. ოღონდ გიორგის არ შეეშალოს და მტკიცედ იაროს თავისი დროის მოთხოვნილებების შესაბამისად, მისი დრო კი უკვე უცილობლად მოითხოვს ყველასგან მეცნიერების იმ დარგის შესწავლას, რომლის სამსახურსაც თავი უნდა მიუძღვნას. ახალგაზრდა ადამიანისთვის, რომელიც თავის თავში გრძნობს საკმარის გონებრივ ძალას, ძალიან მწარე და მძიმე იქნება მაჩანჩალად ყოფნა იმის გამო, რომ გონება არ ექნება განათებული მეცნიერების შუქით. – ომმა რამდენი აკადემიკოსი წამოწია წინ: ნეპოკოიჩიციკი, რადეცკი, სკობელევი, გურკო, ზოტოვი, იმერეტინსკი. სხვაგვარად სამხედრო მეცნიერებებს აზრი არ ექნებოდა.

თქვენ თუ გინდათ, რომ მე სრულებით ბედნიერი ვიყო, – შეაბიჯე, გიორგი, აკადემიაში გრენადიორის ნაბიჯით. დაე, ერთი ქართველი, მით უმეტეს, ორბელ.: მაინც გამოვიდეს მკერდზე აკადემიის ნიშნით. –

წყნარად ვცხოვრობ ტაბახმელაში ქეთევანთან და ტასოსთან ერთად და დიდი უბედურება არ არის, რომ სახლი ჩემზე ძველია. სამაგიეროდ, ჰაერი პირდაპირ სამოთხიდან მოდის, წყალი – უკვდავების წყაროდან, და ხედები? ჩემ წინ ნახატივით გადაშლილა თითქმის ნახევარი საქართველო. აიიი, იიიქ, თეთრთავიან ყაზიბეგს და მის ურჩხულ ძმებს წამოუყვიათ თავები ღრუბლებიდან და პირდაპირ გაცქერიან ტაბახმელას, რომელიც მსუბუქი, ნაზი ნიავით საოცარ, სუფთა, მაცოცხლებელ ჰაერის ნაკადს გვიგზავნის; მოშორებით კი საადმირალო წვეტის მსგავსად თუშეთის მთა ბორბალო თოვლიანი ნემსივით გადაჭიმულა ცაში; და მის გადაკვეთაზე შავი მთებია, საგურამო, გომბორი, ცივი, შემდეგ დედოფლისწყარო! ყველაფერს ვხედავ და ყველაფერი თითქოს ჩემია!!

გუშინ ჩემთან ისაძილეს ბარონ საკენმა და ზაქარია ჭავჭავაძემ, რომლებმაც მოულოდნელად შემოიარეს ჩემთან, ბორჯომიდან წინანდალში მიმავლებმა. საძილის შემდეგ კი მოვიდა ალექსეი პეტროვიჩი ბაბალესთან და სოფია მირსკაიასთან ერთად. სალამომდე დაჰყვეს და მერე კი წავიდნენ: ერთნი – კოჯრისკენ, მეორენი – წინანდალში.

ტასო გაგარინა იალტაშია; ტასო ოკლობუიო შვილებით – თბილისში.

აქ ძალიან მძიმე შთაბეჭდილება მოახდინა ცნობამ მეზენცევის შემზარავი მკვლელობის შესახებ პეტერბურღში, სადაც საზიზღარი მკვლელების ხროვამ მოიყარა თავი, რათა დაუსჯელად შეძლონ საშინელი მკვლელობების ჩადენა დღისით, ხალხმრავალი ქუჩის შუაგულში. მიზანი რა არის? რას შეცვლის ქვეყნად მსგავსი ბოროტმოქმედებები? მაგრამ პეტერბურღი ისე გაირყვნა ზნეობრივად, რომ გამოჩნდება არცთუ ცოტა ადამიანი, რომელიც ტაშს დაუკრავს მკვლელს, რომელსაც ვითომც რაღაც მნიშვნელოვანი ჩაედინოს რუსეთის ასაღორძინებლად.

პარიზში სასწაული მოხდა: ირაკლი ისე გამოჯანმრთელდა, რომ დიდხანს სეირნობს ფეხით და ხშირად დადის გამოფენაზე. ეს უდიდესი გამარჯვებაა სამედიცინო მეცნიერებისა! ირაკლის ამ თვეში ველოდებით აქ და მე სულით და გულით მიხარია მის გამოც, თამარის გამოც და დედოფლის გამოც.

და, ბოლოს, მაქვს პატივი მოვასხენო გიორგის, რომ მისი დიდი ცხენი ძალიან კოჭლობს, დანარჩენები კი ჯანმრთელად და კარგად არიან.

კიდევ რაღაც მინდოდა, მაგრამ არ ვიცი.
ღმერთმა დაგიცვათ.

ვანისი ბელსკისადმი №1 (1956)

18 ავგ: 1878. Табахмела.

Василию Феодоровичу Бельскому – Вице Губернатору.¹

Взываю к чувству вашего человеколюбия и той Гуманности, которая [вас] так резко выделяют из окружающей среды. Умоляю вас, помогите [К¹⁰] Мачабели – отцу, который со слезами выпрашивает позволения взять из т[юрмы] своего сына, приговоренного Судом к ссылке, навремя, в Сибирь, но [он болен] уже много месяцев Чохоткою, развившеюся в высшей степени. Отец [просит] взять его к себе на несколько месяцев под своим поручительством с условием: если выздоровеет, тогда да исполниться во всей силе приговор Суда; если же умрет, дать отцу, по крайней мере христианское утешение, поплакать над ним и похоронить его.

Мне кажется, в этой просьбе отца – Мачабели нет ничего противозаконного. Наши Законы, наказывая преступление, всё-таки не заключает в себе подобного жетского смысла, чтобы непременно послать на подводы² умирающего Арестанта из Тифлиса в Иркутск! И какая цель ведь всё равно, его довезут до Душета, и никак не далее Владикавказа, а там он ляжет опять в Госпиталь.

Не желаю беспокоить вас более просьбой; спросите у вашего Сердца и сделайте по его указанию. Я же заранее убежден, что оно примет мою сторону.

ვასილი ბელსკისადმი №1 (956)

18^ს აგვ: 1878. ტაბახმელით.

ვასილი ფეოდოროვიჩ ბელსკის – ვიცე გუბერნატორს.

მოგმართავთ თხოვნით თქვენი კაცთმოყვარეობისა და ჰუმანურობის იმედით, რომელიც ასე მკაფიოდ გამოგაჩენთ თქვენს გარემომცველ წრეში. გვედრებით, დაეხმარეთ კნიაზ მაჩაბელს – მამას, რომელიც ცრემლიანი ითხოვს უფლებას, თავისი შვილი წაიყვანოს ციხიდან, რომელსაც მისჯილი აქვს გარკვეული ვადით გადასახლება ციმბირში. მაგრამ რამდენიმე თვეა [იგი ავადაა] ჭლექით, რომელიც უმალლესი ხარისხით მწვავედება. მამა იხვეწება, გაატანონ იგი რამდენიმე თვით საკუთარი თავდებობის ქვეშ იმ პირობით, რომ თუ გამოჯანმრთელდება, სასჯელი მოახდევინონ ყველა წესის დაცვით, ხოლო თუ გარდაიცვლება, უფლება მისცენ, ქრისტიანულად დაიტიროს და დაკრძალოს შვილი.

მე მგონია, მამა მაჩაბლის ამ თხოვნაში კანონსაწინააღმდეგო არაფერია. ჩვენი კანონები დამნაშავეს კი სჯის, მაგრამ ისეთი მკაცრი სასჯელის აუცილებლობას არ შეიცავს, რომ მომაკვდავი პატიმარი საზიდრით გაგზავნონ თბილისიდან ირკუტსკში! ანდა რა აზრი აქვს. სულ ერთია, როგორც კი მიიყვანენ დუშეთამდე, ანდა გაჭირვებით ვლადიკავკაზამდე, იქ ისევ ღოსპიტალში დაწვება.

აღარ მინდა ზედმეტად შეგანუხოთ თხოვნით; თქვენს გულს დაეკითხეთ და მისი რჩევის მიხედვით მოიქეცით. მე კი წინასწარ ვარ დარწმუნებული, რომ ის ჩემს მხარეს დაიჭერს.

ელისაბედ გარათაშვილ-ორბელიანისადმი №1 (957)

ჩემო საყუარელო ძალუავ ელისაბედ!

სასონარკვეთილება წინა-აღმდეგია სარწმუნოებისა და თვთ ლთისაცა.¹ დღეს ჩუწნმა მლუდელმა მიაამო თქუწნი მწუხარებით ყოფნა, რომ სახლიდამაც არ გამოგიხედნიათ გა-

რეთ. მომატებული მნუხარება გამოაჩენს მხოლოდ უსასოება-სა ღთისადმი.² უბედურება, მოვლენილი ღთისაგან,³ უნდა მოვითმინოთ მხურვალეს ლოცვითა და მოთმინებითა, და უნდა მივანდოთ თავი ჩუჭნი ისევ იმ უზენაესსა ღმერთსა, რომლისა ნება უეჭველად უნდა აღსრულდეს. – ყაფლანსა არა მარტო თქუწნ დაჰსტირით; ირწმუნეთ, რომ არიან მრავალნი, რომელთა არცკი იცნობთ, მაგრამ თქუწნითვე იგონებენ ცრემლით ყაფლანსა.

ახლა, ჩემო ძალუავ, სასოებითა მიანდეთ თავი თქუწნი ღთსა,⁴ მოიგონეთ თქუწნის გონების ძლიერება, გაიმაგრეთ გული, გამხნევდით, რადგანაც ცრემლით, ვერ აღადგენთ დამინებულსა მშვენიერსა ჩემს ყაფლანსა – ძმასა! ილოცეთ მის სულისათჳს, მაგრამ მოთმინებითა და გულის სიმტკიცითა დაემორჩილეთ ღთის⁵ ნებასა;

ხელი მიჰყავ, ჩუჭულებრივ, შენს სახლ-კარსა, მანამ ხართ ცოცხალი უნდა იზრუნვო სიცოცხლისათჳს. – ასეა ბრძანება ღთისა,⁶ რომელსაცა ვერავინ გარდავალს დაუსჯელად. – ისევ დამინებულსათჳს ლოცვა, და შენთჳს გულის მხნეობა, თუ გინდა რომ ღთიც⁷ იყოს შენთანა მარადის. –

თქუწნი მარადის ერთგული
თ⁸ გრიგოლ ორბელიანი

24^ა აგვის: 1878.
ტაბახმელით.⁹

ძალუა ქეთევანმაც ჭეშმარიტის გულმტკიცეულებით მოგახსენათ მოკითხვა, და შემოგივალათ ყოველივე რაცა მე მოგახსენეთ.

სოფიო ერისთავ-ორბელიანისადმი №7 (958)

1878 აგვისტოს 24^ბ ტაბახმელით. შურას.¹

ჩემო საყუარელო დაო, ჩემო საყუარელო ძალუავ სოფიო! დიდხანია ველარ მოგწერე და ან რა მომწერა გულით ღრმად შენუხებულსა, ვჰხედავრა ჩუწნის ოჯახის ესრეთ განყალებასა, ესრეთ გაოხრებასა! ვიყურები აქეთ იქით, და აღარა მყავს ვინმე, რომ გავჰსცე ხმა: ჩემს ქუჩაში უცნობი შევიქენ სხუათათვს! იმოდენა ოჯახიდამ მყუანდა ერთილა ბიძაშვილი, სიყრმითგანვე თანშეზდილი, საყუარელი ყაფლან და ისიცა დაემარხე! ვაი ჩუწნს ოჯახსა, ასე უწყალოდ დაცემულსა! რა შეცოდება ჰქონია წინაშე ლ^თისა,² რომ ასე საშინლად ისჯება ჩუწნი გუარი, გულით მართალი, შემბრალებელი, გონებიანი, ვაჟკაცობიანი, მოყუარე ნათესავებისა და ერთგული მეგობრებისა, მამულისათვს ყოველს დროს თავდადებული! ვინ არ იზრდებოდენ ჩუწნს ოჯახში, ჩუწნს ქუჩაში? ანდრონიკაანნი, ჩოლაცაანნი, მაჩაბლიანნი, თარხნიანნი, მუხრანნიანნი! ესენი ყოველივე მე თვთ მინახავს. მახსოვს, რაოდენნი შენატროდენ ჩუწნს ქუჩასა, და ახლა, ლ^თო³ ჩემო, მე ისევ ვარ და სახსენებელი ჩუწნის ოჯახისა განჰქრა, ვითარცა სიზმარი! ჩუწნს ქუჩაში, ჩემის ბიძაშვილების მაგიერ, ჩამოეთესლნენ პოლოხოვები, აბონიანცები! ფიტარეთი, ჩუწნის მამა-პაპების სასაფლავო უფალს თაიროვს გაუხდია ცხვრების ფარეხად!! ჩემის სიბერის უკანასკნელთა დღეთა მიმწარებს ესე განუშორებელი ფიქრი ჩუწნის ოჯახისათვს!

ჰეი სოფელო?

დაუნდობელო,

შენში კეთილი სად არს ფერ-უცულებელ?

დიდება ჩუწნი;

ცად სხივ-მიმფენი,

ნუთუ ესლა გუაქუს, ვჰხედავ რასაცა!...

მომიტვევე, ჩემო სოფიო, ჩემო დაო, ესრეთი ჩემი გოდება, რწლიცა,⁴ ვიცი შეგანუხებს, მაგრამ, რა ვჰქმნა, ვის შევჰბლავლო, თუ არა შენვე, რწლთანაც⁵ ვარ დაჩვეული ჩემის დარდების თქმასა. ნეტავი მელირსებაა, რომ ჩუჰულებრივ ვიჯდე შენთან და ჩემს ივანესთან: მეტად დაობლებული ვარ.

ტასო, გეცოდინება, ამ ზაფხულ არის იალტაში. ამის ჯელმნიფისაგან ნანყალობევის მიწის საქმე ამჟამად ასე არის: შარშან მიეცა 2400 დეს: თურქმენის მიწებიდამ სტავრ: ლუბერჰა; დანარჩენს 5600 დესეტიანაზე გაიმართა მინერმონერა და ძლივს ეხლა გათავდა, რომ უნდა მისცენ ისევ სტავრ: ლუბერჰა, მაგრამ ტერსკის ობლასტის სიახლოეს, რადგანაც თურქმენის მიწები სულ ადრევე დაერიგებინათ, და როგორც იწერებინან, ეს მიწები უკეთესია ადრე მიღებულზე. – ახლა სიტყუა ის არის, რომ მალე ჩაიბაროს, რომ დროზე გაიყიდოს და მით მოგეცესთ ღონისძიება თქუწნის საქმის დატრიალებისა. ამ დროს პრიკაზმაც შეაყენა ექუსს თვეს თქუწნის სახლების გაყიდუა.

ნემენცების მამულის საქმეცა თითქმის მივიყუანე დაბოლოებაზე, ესე იგი, ხაზინასთან მორიგებით უნდა გათავდეს სამოცის წლის დავა; მაგრამ ბედიც უნდა ჰქონდეს კაცსა ყოველს საქმეში: დავინყეთ თუარა, ანგარიში და ამ ანგარიშზედ ლაპარაკი, გახდა ავათ დეპარტამენტის ნაჩაღნიკი, წავიდა წყალზე, და დარჩა ეს საქმე იმის დაბრუნებამდის. მე ბევრი ვიჩხავლე, რომ იმის მოადგილემ შეასრულოს, და არცა ძნელია, – მაგრამ ვერა გავანყერა. ახლა შემოდგომაზე ხელმეორედ უნდა თავიდამ დავინყოთ ანბანა.

მე გახლავარ ტაბახმელას, რწლის⁶ ჰაერი და წყალი მართლად მაცოცხლებელია და მყავს აქა ძალუა ქეთევან და მისი ტასო; არსად დავდივარ; ასე იფიქრე კოჯორზედაც ვერ აველ, მეზარება, ისე მეზარება, რომ ამის წერაცკი მიძნელდება და ვანუხებ ჩემს თავსა და თვთ შენცა: გინდა თუარა, უნდა წაიკითხო.

პარიჟიდან მოვიდა თბილისის ირაკლი, რწლიცა⁷ იყო იქ ნასული სანამლებლად, და ასე ამბობენ, რომ ძალიან უკეთ არისო. ლწთმან⁸ ინებოს მისი სრულებით მორჩენა. ოთხი წელიწადია, იტანჯება.

სოსიკოსაც მალე მოველით დედუფლისწყაროდამ და ვანოს პეტერბუჰ⁹. ამანაცკი იპოვნა დიდი ბედნიერება იქ სამსახურითა და ცოლის შერთვითა. მახლაზ, არ მოდის, არა!

კნ: მირსკი იმყოფება ამჟამად ქუთაისს და მოელის ოსმალეზიდამ ბათუმის მიღებასა. ლწთმან⁹ ჰქმნას, რომ უსისხლოდ დაბოლოვდეს; გვეყოფა. – ამ მინუტში მომივიდა ამბავი, რომ ოკლობჟიო შესულა ციხისძირსა¹⁰ და დაურჯვია ჩუწნი ბაირალი! აჭარიდამაც ჩუწნი ჯარები არიან ბათუმზე ახლოს მისულნი, როგორც იტყვიან რუსები «навсякій случай».* ახლად გასულნი მილიციონერებიცა უკანვე ბრუნდებიან.

ასე, ჩემო სოფიო, უკეთილმსახურესის დიდის იმპერატორის ძლიერებამ დაჰსცა საუკუნოდ მაჰმადიანობა, დაუძინებელი მტერი ქრისტიანობისა, და ჩუწნნი ძმანი, ძველნი ქართველნი, აჭარა, ლივანა, ქობულეთი ბათუმით, განათავისუფლა ოთხასის წლის ტყვეობიდამ და შეაერთა დედა-საქართველოსა, და აღსრულდა იგი სასწაული, რაცა არა გვეგონა! აღსრულდა დიდი საისტორიო [სა]ქმე სახსოვრად საუკუნეთათჳს, რომლისა შემდეგსა ეხლა ვერ მიხუდება გონება კაცისა, და არის ხილული მხოლოდ მისთჳს,¹¹ ვისისა ნებითა ჰბრუნავს სოფელი ესე, და ყოველი მასშინა მსოფლიო მიდის დანიშნულს მისგანვე გზაზე! მილლიონნი ქრისტიანენნი განთავისუფლდნენ!! გაოცებასა შეუპყრივარ, და ვამბობ მხოლოდ, ეს რა ამბავია? დიდება მაღალთაშინა ღმერთსა! დიდება მართლმადიდებელსა, მსახურსა მისსა, ჩუწნსა ჳელმნიფესა!!

წლეულს, როცა ველიკიი კნიაზი მიბრძანდებოდა სააღდგომოდ პეტერბუჰ; მქონდა მასთან ლაპარაკი ჩუწნს დაცემულს, დავრდომილს, ვალში ჩალუპვილს დეგორიანსტგოზე,¹² რწლიცა¹³ აწინდელს დროსა მიხწეულა უკანასკნელს სიგლახაკეში; ასე რომ იმედიცკი არა აქუს ოდესმე აღდგენისათჳს.

ჩუჭნი დვორიან¹⁴ „მოვახსენე რ~ლმანცა¹⁵ მისცა საქართველო რუსის იმპერატორის მფარველობასა“ არაოდეს არ მოელოდა, რომ ბოლოს მიხვდებოდა ესრეთსა საშინელსა ბედსა! ხუთს წელიწადს ველარ გაჰსწევს ცხოვრება მისი, და ათი ათასი სული უნდა დარჩეს უსახლ-კარო! წარმოიდგინეთ, რა დიდი ტვირთი დაანვება თვთ მართებლობასაცა!! თქუჭნმა უმაღლესობამ უნდა სლავიანებთან ერთად ჩუჭნცა განგვათავისუფლოს, შეგვავედროს დიდსა იმპერატორსა ჩუჭნის გამოხსნისათვს ტყვეობიდამ.

„კნიაზო, განა მე არვიცი რა განწირულს მდგომარეობაშია აქაური დვორიანსტვო; მერწმუნეთ, დიდათაც ვჰსწუხვარ, მაგრამ რა ვჰსთხოვო, რა ვიშუამდგომელო? მიბრძანა ველიკი კნიაზმა, მაგ საგანზე რაცა სხუა და სხუა ღონისძიება მივიღეთ, არა გამოადგარა!“

„ჩუჭნის გამოხსნის გზა – მოვახსენე, – ერთია. – დვორიანსტვოზე ძევს სამი მილლიონი ვალი პრიკაზისა; ეს ვალი, თქუჭნის შუამდგომელობით, უნდა მიიღოს ხაზინამ. ნუ შეგეშინდებათ სამის მილლიონისა, რ~ლიცა,¹⁶ ამ ომიანობის დროს, შეადგენს მხოლოდ ორის დღის ხარჯსა არმიაზე: მითომ ორი დღე მეტი ყოფილა პახოდობა! ამ შემწეობით დვორიანსტვო, შემდეგ, შეიძლებს თავით თვსით ცხოვრებასა, და ამით თვთ ხაზინასაც მოაკლდება დიახ ბევრი ხარჯი, რომელიცა აწ უნაყოფოდ მიდის დვორიანსტვოზე. – გვიშველეთ, ვიდრე არის დრო, თუ ჩუჭნი დვორიანსტვო, ანუ ყოფილა, ანუ არის საჭიროდ მართებლობისათვს, და თუ არა, მაშინ, რა გაეწყობა, ამოვწყდებით, განვჰქრებით; მაგრამ, ირწმუნეთ, ჩუჭნს ადგილს ვერავინ დადგება ისეთის გულწრფელის ერთგულებითა, ისეთის თავდადებით სიცოცხლის შეწირვითა ჳელმწიფისათვს, როგორცა ყოფილა ყოველთვს ჩუჭნი დვორიანსტვო! უნდა პირდაპირ დაელაპარაკოთ თვთ იმპერატორსა, რომელსაცა – დვორიანსტვომ იცის – უყუარს საქართველო!“

ველიკიი კნიაზმა დიდის ყურადღებით მომისმინა და გულმხურვალეებით აღმითქუა შუამდგომელობა წინაშე ჯელმ-ნიფისა.

ახლა შევიტყე, რომ ჭინანსის მინისტრსა გამოუგზავნია ჩინოვნიკი პრიკაზის რევიზიისათვის და ეს საქმეც ჩაუბარებია, რომ დანვრილებით გამოიკვლიოს, თუ რომლის ღონისძიებით შეიძლება აღსრულდეს ველიკიის კნ:აბ თხოვნა ესე.

ახლა, ჩემო სოფიო, ილოცე საქართველოსათვის; შენს ლოცუას შეისმენს ღმერთი! ეგების მართლად გვეშველოს რამე.

ტასო ოკლობჟიო ქალაქშია: მირსკიანნი და ოპოჩინიანნი არიან კოჯორზე თავის შვილის, შვილის-შვილებითა. ჩემი გულით საყუარელი ივანე ჩამიკოცნე; ნეტავი როდის მოხვალთ აქა; თვალები თქუწნს გზაზე მიჭირავს.

ღმერთი იყოს თქუწნი მფარველი, თქუწნი ნუგეშისმცემელი!

თქუწნი მარადის ერთგული, სულით, გულით
თქუწნი მარადის

* ყოველი შემთხვევისთვის.

ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკისადმი №2 (959)

26^ა აგვის: 1878. ტაბახმელა. – ირაკლის გრუზინსკისა.¹

გულით, სულით, გახარებული მოგილოცავ მშვიდობით მობრძანებასა ქართლ-საქრისტიანოში, ღ^ა თისაგან² კურთხეულს თქუწნს ოჯახში, ჩუწნდა სასიხარულოდ. და იყოს ღმერთი თქუწნი მფარველი ყოველთვის და ყოველგან.

ალექსანდრე საბინაშვილისადმი №14 (960)

ჩემო საყუარელო ალექსანდრე! შენი სიტყვები ხშირად მაგონდება, რომ დედაკაცები დროს ვერ გაგატარებენ: „ვაი ჩუჭნი ბრალი, ალექსანდრე ლიზათი წასულან აღბუღახსა, და ჩუჭნი ვერას ველირსენით, თუ არ წავკისი ტაბახმელა, ტაბახმელა წავკისი!“ ყოველდღე ეს სიტყვები მესმის, ხან ტასოს ასტიკვა თავი, ხან ქეთევანს რევმატიზმები ანუხებენ. სად იყო, სადარიყო, გაჩნდა ჩუმად, საიდუმლოდ მკი(თ)ხავიცა, და ამან უქადაგა, რომ მეტეხში დიდხანია არ გილოცნიათო? რა უყო, მეტი ღონე არ არის, დღეს ჩავდივარ ქალაქში; ძალიან დიდროანნი ღრუბლებიც წამოვიდნენ და სითბოცა არის მხოლოდ 11 გრადუსი.

გუშინ სალამომდის იყუნენ სოსიკო და სოფიო, და ამათ უფრო დარდები აუშალეს ქეთევანსა: „ვინ გვალისებს ჩუჭნ ვენასა!¹ ნეტავი სომხების ქალებსა, მთელი ევროპა შემოირბინეს.“

აკლობჭიო შევიდა ციხისძირში და ბაირად(ი) დაურჭო; 25² აგვისტოსაც მირსკი დიდის სვიტითა და ცერემონიითა შევიდა ბათუმში, სადაცა დერვიშფაშა² და იქაურნი თავკაცნი მოეგებნენ პურმარილითა, და სომხის და ფრანგების ეკკლესიაში მოლებნა გადიხადეს! ასე დასრულდა ბათუმის ძნელი ისტორია.

განთავისუფლდნენ მილლიონნი ქრისტიანენნი ოთხასის წლის ტყვეობიდან; ძველნი ქართველნი, ჩუჭნნი ძმები, აჭარა, ლივანა, ქობულეთი ბათუმით, შეერთდენ დედა-საქართველოსა, და უძლიერესის მართლმადიდებელის ჯელმნიფის მფარველობასა ქვეშე ან იმყოფება მთლად თამარ მეფის სამეფო! დიდება მაღალთაშინა ღმერთსა! დიდება ჩუჭნსა ჯელმნიფესა, ქრისტიანობის გამომხსნელსა!

ძალუა ელისაბედს ნუგეში ეცით; მარტოდ ნუ გაუშვებთ. – ქეთევანმა და ტასომ შემოუთვალეს ლიზასა, რომ, ჰეეე, შენ ბელიკლუჩს იყავ, მაგრამ ქალაქში ჩუჭნ ადრე

ჩავდივართ.

შენი მარადის ბედნიერების მსურველი
თ² გრიგოლ ორბელიანი

29^ა აგვის: 1878.

ტაბახმელით.³

**სოფიო ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისადმი
№1 (961)**

Табакмела. 29 Авг: 1878. В Коджори¹

Моя матушка Софія! Сегодня еду в Тифлис, непременно еду; Нет сил оставаться далее в пустыне Табахмели. Посуди сама: вчера опять, по обыкновению, выхожу утром один с зрительною трубкою смотреть на Казбек – закрыт облаками; Кахетинскія Горы также невидны, блестит только окрестность многозначительной Лочины,² видна часть Авлабара, напрасно смотрю на Коджорскую дорогу, которая досихпор так пріятно оживлялась проезжими из Тифлиса Экипажами. Никто не скачет, невидно даже пыли! От нечего делать начинаю ходить; ходить, ходить, и всё ждал, не покажетсяли ваш Экипаж. Наконец, показался с левой стороны из ущелья – пастух! На плече – огромная палка; идет он длинными шагами, а за ним послушно потянулись длинною вереницею стада баранов, покрывавшія всю дорогу к Тифлису, и странныя мысли невольно рождаются в голове. Сказано в книге «Пофилософствуешь – ум вскружиться». Ну, как объяснить страсть этих людей, называемых Пастухами; жить всю свою жизнь в обществе баранов? Что это за жизнь и в чём ея сила прелести и в чемже заключается ея радость? Какое могу-

щество приковывает Пастуха к такой жизни, по нашему понятію, лишенной всякой отрады? И летом под дождем, и зимою под снегом; в слякоти, в грязи, быть всегда под открытым небом и днем, и ночью, в бури, метели, ни на минуту не разлучаясь с баранами в ежеминутных о них заботах! Какая мать привяжется к своим детям с такою силою, как Пастух к своему Стаду! А кто благодарен, кто достойно оценивает его высокое, для нас смертных непонятное, – чувство постоянной неизменной привязанности? Разве мы не обязаны ему благодарностью? Разве не он кормит нас мясом, сыром, маслом? Разве не он одевает нас Сукном, не он прикрывает Кашемировою шалью роскошныя плечи наших красивых дам? А сам он, бедный, едва прикрыт какимито лохмотьями. Какое самоотвержение! И для чего? А вот он, сегодняже, увидит выражение благодарности людей, когда он будет проходить с своими стадами чрез узкія улицы Тифлиса, где, из каждаго погребя, из каждаго нижняго этажа вытягиваются длинныя руки, хватают баранов и бросают в погребя! Пастух видит вора, иногда ругнет его и торопиться скорей пройти чрез эти вертепы разбойников. И кому, и когда он может жаловаться? Разве он знает, что такое Начальство в Тифлисе! А пока он разузнает, сколько потребуется времени! А тут Адвокаты, Переводчики, Гербовая бумага, Марки, доверенность и пр., и пр., а главное, за всё плати! Нет, лучше не знать их, лучше скорее удалиться со стадами как можно дальше от всего того, чем сопровождается всякая жалоба в Суд. Скорее туда, где раздолье, где Ширакская степь, где нет надобности ни в переводчиках, ни в Адвокатах.

Ширак!³ Удивительно, как одно это слово легко объясняет тёмныя преданія до исторической Эпохи о переселеніи Народов, и именно Славян, шедших из Индіи чрез Грузію в Европу! Вы, может быть, не верите, что Славяне – одно из Индейских племен; но следы их досих пор так твердо обозначены Славянскими

названіями, на местностях, ими пройденных, что втеченіи многих тысяча лет эти названія остаются почти неизменными, и потому, исчезает⁴ всякое сомненіе в том, что Славяне из Индіи проходили чрез Грузію. Напр: Ширак,⁵ Широко, и действительно, Ширакская Степь очень широкая⁶ безводная степь. И нет сомненія, Славяне, проходя этою степью переносили много мученій от Зноя и жажды; когдаже они достигли скалистых Гор, откуда текли по зелени ручейки, с радостью остановились, и сказали «Здесь удобно⁷ отдохнуть несколько дней». Грузины это место и теперь называют «удабно»⁸ где поместили своих Монахов – отшельников. Двигаясь далее, Славяне подошли к реке; она ревёт, бушует, Нуу, Ярая⁹ река, которая оказывается нашею Іорою.¹⁰ Изнуренныя длинным походом, они остановились на долгое время у теплых¹¹ вод, теплицы,¹² Тбилиси;¹³ а на горе, противоположной водам, выставлен был караул, который предупреждал своих о появленіи непріятели, махая¹⁴ длинными значками. Эта гора и теперь называется Махата.¹⁵ Из Тифлиса направляясь к Казбеку, на одном ночлеге Горцы, в бурную ночь, подкрались к заснувшим от усталости Караульным и задушили¹⁶ их. Это было на том месте, где ныне Город Душет.¹⁷ Когдаже, наконец, перешли чрез горы, Славяне были поражены страшно кипучими волнами бешенно с гор бегущих вод, и в недоуменіи вскрикнули «вот тервка!!!»¹⁸ С того времени, потомки Славян, Русскіе называют Терек,¹⁹ а Грузины Терги!²⁰ «Батоно, садили мзат арис!» раздался внезапно голос моего Соломона!

Я очнулся точно от глубокаго сна! Так, вот что значит одиночество в Пустыне Табахмели. Куда занеслись мои мысли? Безделица, за десять тысяч лет, а может и далее в самую Глубину мрачных, исчезнувших времен, или как выражался мой благородный друг, философ, Платон Іоселиани, «на Заре веков»! Вот, где я бродил!

Сижу за обедом – один; ем как машина без аппетита, без вкуса. Со стола всё убрано; а всётаки сижу, незная зачем сижу. И вот мало помалу наступает тишина вечера, да яркая тишина, какбудто нет деревни, какбудто нестало жизни на свете. В Су-мерки всё погрузилось в сон; люди, собаки, ослы, горы, овраги, живые, мертвые, всё, всё молчит! Нигде никакого звука. Страшно! Это, в действительности, молчаніе могил!

Безпокойно встаю сегодня рано утром, тороплю людей ехать, как можно скорее, в Тифлис; далее оставаться здесь немогу, убедившись в той высокой истине, что человек рожден для человека, т: е: для общества, в котором должен жить, действовать, говорить и слушать других, радоваться и печалиться с ними и потом... потом умолкнуть навсегда, и для печали, и для радости! А почему это так? Знает Бог, Бог! Или, как мой друг Исак многозначительно говорит «я незнаю, я незнаю!»

Так, вот что значат пустынная Табахмела и ею навеянные тоскливые мысли о суете міра сего! Еду, еду, прощай мой друг Софія! Искренно советую и тебе скорее оставить Коджори, скрывшейся в туманах, и вернуться в Тифлис. Ведь Тифлис только один в міре, созданный для жизни человека, а сезон Тифлиса наступает теперь: с приближеніем Осени начинается вторая весна в Тифлисе! Торопись!

სოფიო ორბელიან-სვიატოვოლკ-მირსკისაღმი №1 (961)

ტაბახმელით. 29 აგვ: 1878. კოჯორს

ჩემო დედილო სოფია! დღეს თბილისს მივდივარ, აუცილებლად მივდივარ; ტაბახმელის უდაბნოში კიდევ დარჩენის ძალა აღარ მაქვს. შენ თვითონ განსაჯე: გუშინ დილით კვლავ, ჩვეულებისა-

მებრ, გამოვდივარ მარტო, ჭოგრიტით ხელში, რომ ვუყურო ყაზიბეგს – დაფარულს ღრუბლებით; კახეთის მთებიც არ ჩანს, ბრწყინავს მხოლოდ ცნობილი ლოჭინი, მოჩანს ავლაბრის ნაწილი, ამაოდ გავყურებ კოჯრის გზას, რომელსაც აქამდე ასე აცოცხლებდა თბილისიდან მომავალი ეკიპაჟები, არავინ მოაჭენებს ცხენს, მტვერიც კი არ ჩანს! უსაქმურობისგან ვინცებ სიარულს, დავდივარ, დავდივარ და ველოდები, იქნებ თქვენი ეკიპაჟი მაინც გამოჩნდეს. ბოლოს, როგორც იქნა, მარცხენა მხარეს ხეობიდან გამოჩნდა მწყემსი მხარზე უზარმაზარი ჯოხით; მოდის დიდი ნაბიჯებით, უკან მორჩილად მოჰყვება ცხვრის ფარის გრძელი მწკრივი, რომელიც თბილისისკენ მიმავალ გზას ერთიანად ფარავს. და ჩემდა უნებურად თავში უცნაური აზრები მებადება. წიგნში წერია: „იფილოსოფოსებ – გონება აგერევა.“ არ ვიცი, როგორ ავხსნა მწყემსებად წოდებულ ამ ადამიანთა მისწრაფება, რომ მთელი ცხოვრება ცხვრების საზოგადოებაში გაატარო? ეს რა სიცოცხლეა, რა არის მასში მოსაწონი და სასიხარულო. რა ძალა მიაჯაჭვავს მწყემსს ასეთ ცხოვრებასთან, ჩვენი გაგებით, ყოველგვარი სიხარულის გარეშე? ზაფხულში წვიმაში, ზამთარში თოვლში, თოვლ-ჭყაპში, ტალახში დღე და ღამე ღია ცის ქვეშ ყოფნა, ქარიშხალში, ქარბუქში, ვერცერთი ნუთით ვერ სცილდებოდე ცხვრებს, სულ მათზე ზრუნვაში იყო! რომელი დედაა ასეთი ძალით მიჯაჭვული თავის შვილებზე, როგორც მწყემსი თავის ფარაზე! და მადლობელი ვინაა, ვინ აფასებს ღირსეულად მისი მუდმივი, შეუცვლელი მიჯაჭვულობის ძლიერ გრძნობას – ჩვენთვის, მოკვდავთათვის გაუგებარს? განა ჩვენ მადლიერები არ უნდა ვიყოთ მისი? ჩვენ ხომ ის გვკვებავს ხორციით, ყველით, კარაქით? გვაცმევს მაუდს, ქიშმირის შალით უფარავს მშვენიერ მხრებს ჩვენს ლამაზ ქალებს? თვითონ კი, საბრალოს, რალაც ძონძები აცვია. როგორი თავგანწირვაა! და რისთვის? ის ხომ დღესვე დაინახავს ადამიანების მიერ მისდამი მადლიერების გრძნობის გამოხატვას, როცა თავისი ფარით ჩაივლის თბილისის ვიწრო ქუჩებში, სადაც ყოველი სარდაფიდან, ყოველი დაბალი სართულიდან გამოშვერილი გრძელი ხელები იტაცებენ ცხვრებს და ყრიან სარდაფებში. მწყემსი ხედავს ქურდს, ხანდახან შეიგინებს და ჩქარობს, სწრაფად გაეცალოს ამ ავაზაკთა ბუნაგს. და ვისთან, ან სად შეუძლია მას ჩივილი? მან ხომ არაფერი იცის თბილისის უფროსობის შესახებ! და სანამ გაიგებს, რამდენი დრო უნდა დაკარგოს, აქ კიდევ თარჯიმნები, გერბიანი ქა-

ლალდი, მარკები, მინდობილობა და სხვ. და სხვ. და, რაც მთავარია, ყველაფერზე უნდა გადაიხადო! არა, სჯობს არც იცოდე რამე მათ შესახებ. უკეთესია, რაც შეიძლება მალე მოშორდე შენი ფარიანად ყველაფერ იმას, რაც სასამართლოში ჩივილს ახლავს. ჯობს საჩქაროდ წახვიდე იქ, სადაც გაშლილი სივრცეა, სადაც შირაქის ველია, სადაც არც თარჯიმანია საჭირო, არც ადვოკატი.

შირაქი! საოცარია, რა ადვილად ხსნის ეს ერთი სიტყვა უძველესი ხანის ბნელით მოცულ გადმოცემებს ხალხთა გადასახლების შესახებ, კერძოდ კი სლავებისას, რომლებიც ინდოეთიდან მიდიოდნენ ევროპაში საქართველოს გავლით! თქვენ შეიძლება არ გჯერათ, რომ სლავები ერთ-ერთ ინდოელ ტომს წარმოადგენენ, მაგრამ მათ მიერ გავლილ ადგილებში დღემდე ისე ღრმად არის შემორჩენილი სლავური სახელწოდებების კვალი, რომ მრავალი ათასწლეულების განმავლობაში ეს სახელწოდებები თითქმის უცვლელადაა შემორჩენილი და ქრება ყოველგვარი ეჭვი იმის შესახებ, რომ სლავები ინდოეთიდან საქართველოს გავლით მიდიოდნენ. მაგ.: Ширак, Широки, და, მართლაც, შირაქის ველი ძალიან ფართო, უწყლო ველია. უეჭველია, რომ სლავებს ამ ველის გავლისას ბევრი ტანჯვის გადატანა უხდებოდათ სიცხისგან, წყურვილისგან და, როცა ისინი კლდოვან მთებს მიადგნენ, საიდანაც ამწვანებულ ადგილებში წყაროები მიედინებოდნენ, გახარებულები შეჩერდნენ და შესძახეს: «Здесь удивно – აქ მოსახერხებელია დასვენება რამდენიმე დღით.» ქართველები ამ ადგილს ახლაც „უდაბნოს“ უწოდებენ. იქ მათ თავიანთი ბერი-მეუდაბნოები დაასახლეს. შემდეგ სლავები მიადგნენ მდინარეს, რომელიც ღრიალებდა, ბობოქრობდა. «Ярая река» – ჩვენი იორივით. გრძელი გზით ქანცგანწყვეტილები დიდი ხნით შეჩერდნენ თბილ წყლებთან, თბილისთან. მდინარეების პირდაპირ მთაზე იდგა დარაჯი, რომელიც თავისიანებს მტრის მოსვლას ატყობინებდა და გრძელი სანიშნეების ქნევით – махая, ამ მთას ახლაც „მახათას მთა“ ჰქვია. თბილისიდან ყაზიბეგისკენ რომ მიდიოდნენ, ერთ-ერთი ღამისთევისას ქარბუქიან ღამეში მთიელები მიეპარნენ დალილობისგან ჩაძინებულ ყარაულებს და დაახრჩვეს ისინი – задушили – ეს მოხდა იმ ადგილას, სადაც ახლა ქალაქი დუშეთია. ბოლოს, როცა გადაიარეს მთები, სლავები გაცოცხლებულნი დარჩნენ მთიდან გაცოფებით მოვარდნილი წყლების საშინლად მჩქეფარე ტალღებით და გაოგნებულებმა წამოიძახეს: «Вот тервка!!!» იმ დროიდან სლავების

შთამომავლები, რუსები, ამ მდინარეს უწოდებენ «Терек»-ს, ქართველები კი – „თერგს.“ „ბატონო, სადილი მზად არის“ – მოულოდნელად გაისმა ჩემი სოლომონის ხმა.

მე თითქოს ღრმა ძილიდან გამოვფხიზლდი! აი, რას ნიშნავს მარტოობა ტაბახმელის უდაბნოში. საით გამექცა ფიქრები? ათი ათასი საუკუნის წინანდელ, ანდა, შესაძლოა, სულაც გამქრალი დროის სიღრმეში, ანდა, როგორც ჩემი კეთილშობილი მეგობარი, ფილოსოფოსი პლატონ იოსელიანი ამბობდა ხოლმე: „საუკუნეების განთიადისკენ.“ აი, სად დავეხეტებოდი.

სადილად ვზივარ – მარტო, ვჭამ მანქანასავით, უმადოდ, უგემურად. მაგიდა ალაგებულია, მე კი მაინც ვზივარ, არ ვიცი, რატომ. და, აი, ნელ-ნელა სალამოს სიჩუმე იპარება, ცხადი სიჩუმე, თითქოს სოფელი აღარ არსებობს, თითქოს სიცოცხლე შეწყდა ამქვეყნად, სალამოს ბინდბუნდში ყველაფერი ძილს მიეცა, ადამიანები, ძაღლები, სახედრები, მთები, ხრამები, ცოცხლები, მიცვალებულები, ყველაფერი, ყველაფერი დუმილს მოუტყავს! არსაიდან არავითარი ხმა, საშინელება! მართლაც რომ სამარისებური სიჩუმეა!

ამ დილით ადრე ვდგები მოუსვენრად, გარშემო მყოფებს ვაჩქარებ, რომ, რაც შეიძლება, მალე გავემგზავროთ თბილისს, მეტი აღარ შემიძლია აქ დარჩენა, დავრწმუნდი იმ დიდ ჭეშმარიტებაში, რომ ადამიანი შექმნილია ადამიანისთვის, ე.ი. საზოგადოებისთვის, რომელშიც უნდა იცხოვროს, იმოქმედოს, ილაპარაკოს და მოუსმინოს სხვებს, იხაროს და ინაღვლოს მათთან ერთად, და მერე კი... მერე სამუდამოდ დადუმდეს მწუხარებისთვისაც და სიხარულისთვისაც! და რატომ არის ეს ასე? ღმერთმა იცის, ღმერთმა! ანდა, როგორც ჩემი მეგობარი ისაკი ამბობს ხოლმე: „მე არ ვიცი, მე არ ვიცი!“

ასეა, აი, რას ნიშნავს უკაცრიელი ტაბახმელა და მისგან მოგვრილი ნაღვლიანი ფიქრები ამა სოფლის ამოებაზე! მივდივარ, მივდივარ, მშვიდობით, ჩემო მეგობარო სოფია! შენც გირჩევ, მალე დატოვო ეგ ნისლში ჩაფლული კოჯორი და თბილისს დაბრუნდე. თბილისი ხომ ერთადერთია მსოფლიოში, შექმნილი ადამიანის სიცოცხლისთვის. თბილისის სეზონი ახლა იწყება: შემოდგომის მოახლოებასთან ერთად თბილისში მეორე გაზაფხული იწყება! იჩქარე.

ისაკ თუგანიშვილისადმი №1 (962)

ტაბახმელით თბილისს 1878 აგვისტო..¹

აი, ჩემო გულით საყუარელო ისაკ, იმიტომ მიყუარხარ, რომ შენს მეგობრებსა, სადაც უნდა [იყუ]ნენ, არ ივინყებ, და შენის ლაზათიანის წერილით ანუგეშებ, ახარებ, როგორცა ახლა მე, დაღონებულსა, შენუხებულსა, ცალკე ჩემის ყაფლანის დაკარგვისაგამო, და ცალკე მარტომყოფობით! ვარ ტაბახმელას და ვერსად წავსულვარ, და არცა მინდა: ისევ მარტოობა მირჩევნია. ამასთანა მეტად შემანუხა ავდარმა, ნოტიომ, სიცვიემ: კინალამ დავბრუნდი ისევ ქალაქს; იფიქრე 10 გრადუსია სითბო! მოდი და ლაზათი გასწიე. ახლა, გუშინ და დღეს გამოიდარა, გამობრწყინდა მზე, გათბა, ჰაერი შეიქმნა მშვენიერი, გრილი, რბილი, ნებიერი, გამაცოცხლებელი, და მეცა: დავეხეტები მარტო მინდორში და ფიქრები ჰრბიან ისევ წასულთ² წელინადებისაკენ, როცა გვიხაროდა სიცოცხლე და მოველოდით მუხთალ-სოფლისაგან, ვინ იცის, რეებსა! ეჰ, მახლაზ: რაცა წავიდა, წავიდა; მაგრამ სამწუხარო ეს არის, რომ მომავალიც აღარ დაგვრჩომია საიმედოდ, სასიხარულოდ, რისამე სანატრელად! ეს არის ძნელი, რომ თვთ ნატვრაც აღარ არის.

შენი სასიამოვნო წერილი წინ მიძევს, რომელიცა მომივიდა ტასოს წიგნში ჩადებული. ძალიან მასიამოვნა შენმა და ტასოს მუსაიფობამ. ტასოცა მწერს ბევრს რალაცაებსაცა შენზე. ნუ გეშინიან ჩემგან: მე ვარ შენის ჴელის გამმართველი, შუამავალი, ესე იგი, მაჭანკალი. ეს ტასომაც იცის, და ახლა რაც შეგიძლიან იერიში მიიტანე...

ძალიან მენანება ჩუწნი კლუბი, რომელიცა, რათ უნდა მივიდეს იმისთანა მდგომარეობამდის, რომ დაიკეტოს! ჩუწნ რალა ვჰქნათ! მე ისე შევეჩვიე, რომ გამიძნელდება უკლებოდ ყოფნა; მეტად კარგი საზოგადოება იყო და მეტად კარგის პა-

ტივსაცემის პირებისაგან შემდგარი. და მე საკუთრივ ველარსად გავძლებ ვერც კრუჟოკში, ვერცა სობრანიეში.

მომირთმევია სოფლის ძღუწნი: ორიცხრა ნაზუქი, ორიცხრა კვერცხი, ერთი კოჭობი მანონი, ერთი ჯამი ნალები და ორიც ვარია. – მცირედის ძღუწნისათვის ნუ გამიწყრები.

ალექსანდრე საბინაშვილისადმი №15 (963)

მომილოცავს, მომილოცავს, ჩემო ალექსანდრე, აპაჩინინის პეტიას ვაჟი ეყოლა.

ამისგარდა, კიდევ მომილოცავს: ღრიშა გრუზინსკი მოვიდა აქა ცოლშვილით, რომ საქართველოში დასახლდეს. – სხუა რალა გითხრა ამაზე მეტი. –

სოსიკო მოვიდა საღსალამათ, არაფერი არ ეტყობა ნაცემობისაგან. – გიგოც დაბრუნდა ცოლით ბორჯომიდან. –

ახლაკი შენი დროც არის ჩამოსვლისა; ერთი საკურველი ახალ ახალი აქიმი მოსულა ანგლიჩანი; ჩემმა ძალუამ ქეთევანმა დაიწყო კიდევ წამლობა; ლიზაც ნულარ დააგვიანებს, მალე ჩამოვიდეს, რომ სამს დღეზე მორჩება.

შენი მარადის გრიგოლ ორბელიანი

5^ს სექდ: 1878

[IV გვერდზე წერია:]

ღ~თით¹

ეს წერილი მიერთოს

იარანალს ალექსანდრეს საგინოვს.

სადაცა იმყოფებოდეს.²

ლევან მელიქიშვილისადმი №7 (964)

5^ა სეკდ: 1878. კნ: ლევანს¹ მელიქოვს. შურას.

ჩემო ბატონო კნიაზო ლევან! სიბერისაგამო გაზარმაცებული დიდხანია აღარასა გნერ და ახლა მტანჯავს ეს ჰაზრი, ვაითუ ამ წერილმა შეგანუხოს და წარბები შეგაჭმუხვინოს, რადგანაც ეს წერილი არის თხოვნა, რომლისა აღსრულება იქნება იყოს შეუძლებელი. – ჩუწნის ძველად ძველის ფირანისშვილი ნიკო, აქ ოტპუსკის² დროს, მოულოდნელად გამოურიცხავს ნაკაშიძეს სამსახურიდამ. რასაკურველია, უმიზეზოდ ამის დათხოვნა არ მოხდებოდა; მაგრამ თუ მიზეზი არ არის დიდად მძიმე, არ შეიძლებაა, კნიაზო, რომ მოწყალებით მოხედოთ, შეიბრალოთ ეს უბედური და მანდვე სხუას ადგილს განაწესოთ, რადგანაც ამ საწყალს აწევს კისერზე ორის ძმის შენახვა, რომელთაშორის ერთი დაბრმავდა და მეორე, მგონია, დაჭლექდა. – სხუჭბრ იყოს ნება თქუწნი.

აქაური ამბავი: მოვიდა პარიჟიდამ ირაკლი, თითქმის სრულებით მორჩენილი იმ საშინელს ავთამყოფობისაგან, რწლითაც³ იტანჯებოდა ოთხის წლის განმავლობაში (sic) უიმედოდ. მეტად მოხარული ვარ ბატონის რძლისათვისაც და თამარისათვისაცა.

მოვიდა მოსკოვიდამ ღრიშა ღრუზინსკი⁴ ცოლშვილით საქართველოში დასასახლებ(ლ)ად. ეს ახალი ბატონის რძალი, მგონია, ვერ გააბრწყინვალეებს შესაფერად მაღალსა ოჯახსა თვისსა სილამაზითა და დარბაისლობითა.

მოვიდა დედუფლის წყაროდამ ჩუწნი სოსიკო⁵ კარგად, მშვიდობიანად, ნაცემობა სრულად არ ეტყობა. საკურველია, როგორ გადურჩა!

კნ: მირსკი შევიდა დიდის ყოფით ბათუმში;⁶ ფაშები, ხალხი, სამღუდელონი, ზარის რეკითა, მოეგებნენ პატივისცემითა; დერვიშფაშა⁷ დახუდა პაჩოტნის⁸ ყარაულითა! ძველნი ქართველნი შეერთდენ ისევ ძველს დედა-საქართველოსა, და

ან თამარ⁸ მეფის სამეფო მთლად აღმოჩნდა დიდის იმპერატორის ძლიერების ქვეშე. დიდება ლ^აოსა!⁹ დიდება დიდსა იმპერატორსა ქრისტიანობის მფარველსა! ასე მშვიდობიანად ბათუმის დაპყრობა არ გაახარებს არცა ანგლიასა, [არცა ავსტრიასა].

ბარონ ნიკოლაი,¹⁰ ჩუჭლებრივ, ბეთანიაში ზაფხულობს თავის ქალით მაკათი,¹¹ რომელიცა დაინიშნა გიორგის შარვაშიძეზე და ამ ზამთარში დაქორწინდებიან პეტერბურლს.

ისმის, ვითომ იმპერატორი მობრძანდება აქა ნოემბერში, მაგრამ არ ვიცით ჯერ სწორედ. – ველიკიი კნიაზი აპირებს ბათუმში წასვლას და მერე ყირიმს,¹² და კიდევ მერე, ცოლშვილით პეტერბურლს, მეტად მშვენიერის მის ქალის დასაქორწინებლად.

ჯარები ნელ-ნელა მოდიან; ჰაი წავიდეს შარშანდელი ომიანობა და აღარ მოვიდეს თავის დღეში! ლევან, ამ ომიანობამ ისეთი სიძვირე ჩამოაგდო ქალაქში ყოვლის ფრისა, რომ არა მგონია ლონდონში იყოს ამაზე მომატებული სიძვირე. გასაკვირველია, როგორ ჰსცხოვრებს ღარიბი, აქაური ხალხი! თევზი, ყველი, ხიზილალა, ღვინო, რომელიცა შეადგენს ხალხის საზრდოსა, ერთი ათად დააძვირეს! საჟენი შეშა იყიდება ექუსს, შვიდ თუმნად; მაშასადამე ხალხი ველარას მოხარშავს, და ზამთარში ცეცხლსაც ვერ აანთებს; ხორცი სამშაურად გირვანქა, მაშასადამე ხალხისათვის დარჩა ცარიელი, გამხმარი პური! იაფობაში ქათამი ოთხაბაზად და ინდოური, ვინ დაიჯერებს, ოთხმანათად! მოდი და ლაზათი გასნიე! ვერ შევიტყე, ვინ არის ხალხისათვის მზრუნველი? და ვინ იცის, როდის და ანუ როგორ, უნდა დაიწიოს ესრეთმა სიძვირემ, რომ ხალხმა შეიძლოს უწინდელებრ ცხოვრება. – დიდი ხანია სავათნავამ¹³ ჰსთქუა „არვინ იცის, რა გამოვა რისაგან.“

დიდად მეშინიან, რომ აჭარაში არ დააფუძნონ ჩუჭნი მიროვოის სუდიები და არ აღჩნდეს ახალს შეუჩვეველს ხალხში მეუფება ჩინოვნიკობისა, როგორცა აფხაზეთში, სადაცა დაამტკიცეს, რომ მიწა ეკუთვნის გუშინდელს იქ შესულს ხა-

ზინას, და არა იმ ხალხსა, რომელიცა იქა მკვიდრობს ნოეს დაბადებიდამ! ნეტავი დალისტინის ჭორმა უპრავლენიისა¹⁴ იქ შეიტანონ, თუ უნდათ ხალხის დამშვიდება და კეთილ-დღეობა.

ჩემს გულით, სულით, საყუარელს სამას ჩავჰკოცნი და მიულოცავ მაგის საკუთარის ბატონის რძლის რუსეთიდან მობძანებასა; უხაროდეს!

მინდა ნინოსაც ჩავჰკოცნო, მაგრამ ბებრების კოცნას ლაზათი არა ჰქონია. – მეც ეხლა ჩამოველ ტაბახმელიდამ, სადაცა ვიყავ, სრულებით მარტო, ერთი თვე.

მომილოცავს, მომილოცავს, გუშინ პეტეიას აპაჩინინსა ეყოლა ვაჟი, სახელად ვალოდია.

ღთი¹⁵ იყოს თქუწნი მფარველი! ახლა როდის მოდიხართ ქართლ-საქრისტიანოში?

ლიბიტრი ჯორჯაძისადმი №113 (965)

ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე! ბევრს განუხებ, მაგრამ გულით გთხოვ მომისმინო:

ჩუწნს ზაქათალაში ყოფნის დროს იყო გუინუქს ბეგი, ჰაჯიხანჯან.¹ მოხუცებული და გამოჩენილი ჩუწნის მართებლობის ერთგულებითა, და დიდად პატიოსანი. შამილმა დიდის მეცადინეობით ძლივს ჩაიგდო ტყვედ და ათასის თუმნის მიცემით განთავისუფლდა ეს ბეგი. მას აქეთ, ვიდრე მოკუდებოდა, იყო უფრო უმეტეს ერთგული, და თვთ ვარანცოვისაგან მიჩნეული. ამის შვილებიც მიდიოდნენ მამის კვალზე და ყოველთვის თავდადებით ემსახურებოდნენ. – ამ უკანასკნელს არეულობაში, ნიკო ჭავჭავაძემ, – როცა მიდიოდა ახტისაკენ, – დააყენა გუინუქის ბოლოს ორი როტა ორის ზარბაზნითა და ორის სოტნით ყაზახით, და ამის გარდა მილიციაცა, რომ შინის ხეობიდან არ გამოუშვან მტერი. – ეს ჯარი იდგა იმ დრომდის მანამ მტერი არ გამოჩნდა, და როცა მტერი გამოჩ-

ნდა, მაშინ მამაცოვმა უბძანა ჯარის ნაჩაღნიკს სიჩქარით დაბრუნება ნუხსა. ბეგები ესენი რამდენიც ეხვეწნენ, რომ ჯარს ნუ წაიყუანენ იქიდამ, არა გაეწყორა; ჯარი წავიდა ნუხსა და მტერი შევიდა გუინუქში. რა საკურველია, მტერი მიადგა ბეგის სახლსა, რომელშიაცა იყო სამოცდაათის წლის მოხუცებული ბეგი. რა უნდა ექმნა ამას? საჭმელი მოსთხოვეს, მისცა; თივა ქერი მოსთხოვეს – მისცა! – გუინუქელებმა მოუკლეს ძმა რუს[თა] ერთგულებისათვის, და რუსებმაც ახლა, ის მოხუცებული ბეგი და მისი შვილი ჩასვეს ტურმაში, სადაცა ამ მოხუცებულის შვილი მოკუდა, და ახლა ამ მოხუცებულსა, ვითარცა ორგულსა ჰგზავნიან 15 წლით კატორლაში.

ამ წერილის მომტანი მაჰმადალა, იქნება გახსოვდეს, ძალიან ვაჟკაცია და ამ არეულობის დროს დიდად თავის გამომჩენი ვაჟკაცობითა და ტყვეების დაჭერთა. ის მოკლული ბეგი და საციმიბროდ დანიშნული არიან ამისნი ძმანი.

ამით გავათავებ, რომ არ შეგანყინო, და ამასკი გთხოვ, რომ ეს უბედური ალაპარაკოთ და გამოჰკითხოთ ყოველივე დანვრილებით, რაცკი შეეხება ამ საქმესა და ისე შეაგონოთ სტაროსელსკისა; თუმცა ვოენნის სუდი არ ეკუთვნის ღლავენის უპრავლენიესა, მაგრამ მაინც სტაროსელსკის აქუს უფლება ყოველს საქმეში თავისი ჰსთქუას ჰაზრი.

მე მხოლოდ ამას ვამბობ, რომ ველიკიის კნიაზისაგან არ მოხდეს უსამართლოება; და თუ გინდ რომ დამნაშავეც იყოს, რას არგებს მოხუცებულის გადაყრუებულის კაცის დასჯა მართებლობასა?

თქუწნი მარადის ერთგული
თ² გრიგოლ ორბელიანი

15^ა სექდ: 1878³

დიმიტრი გოლიცინისადმი №1 (966)

20го Сент: 1878 г. Тифлис.¹

Князю Дмитрію Борисовичу Голицыну, Флигель Адьютанту²

Убедительно прошу вас выслушать снисходительно мою покорнейшую просьбу.

Вверенного вам 2го волжскаго Полка Присяжный Егор Подкатилин, состоящій долгое время при мне, ныне спускается в Полк. Этот случай дает мне повод свидетельствовать пред вами о его высокой нравственности: ревностно усерден, честен, трезв и притом порядочно грамотен. Все эти похвальные его качества вызывают во мне смелость просить вас, ненайдётели возможным произвестъ его в Урядники для пользыже службы!

С истин: уваж...³

დიმიტრი გოლიცინისადმი №1 (966)

20^ს სექტ: 1878 წ. თბილისით.

კნიაზ დიმიტრი ბორისოვიჩ გოლიცინს, ფლიგელ ადიუტანტს

დაბეჯითებით გთხოვთ, შემწყნარებლურად მოისმინოთ ჩემი უმორჩილესი თხოვნა.

თქვენდამი რწმუნებული ვოლგის მე-2 პოლკის ნაფიცო იგორ პოდკატილინი, რომელიც დიდი ხანია ჩემთან იყო, ახლა პოლკში შედის. ეს შემთხვევა მაძლევს საფუძველს, თქვენ წინაშე დავადასტურო მისი მაღალი ზნეობის თაობაზე: თავგამოდებულად შრომისმოყვარე, პატიოსანი, ფხიზელი და, ამასთან, საკმაოდ განათლებული. მისი ყველა ეს სანაქებო თვისება მაძლევს გამბედაობას გთხოვოთ, ხომ ვერ გამონახავდით შესაძლებლობას, ურიადნიკად დაგენინაურებინათ იმავე სამსახურის სასარგებლოდ!

გულწრფე პატივის...

პარპარე გაგრატიონ-ორგელიანისაღმი №78 (967)

28to Сент: 1878. в Царское Село

Мой друг Варвара! Немножко опоздал ответить на твое письмо от 11 Сент: Что делать? Нет времени для писем. Почти всякий день прибывают из Турции храбрые наши полки, и мы, т:е: Тифлис, радушно – весело встречаем их в Александр: Саду обедами, тостами, речами, музыкаю, зурною, песнями. Словом, достойно достойным. И даже теперь тороплюсь писать, чтоб не опоздать на Почту; а между тем, нельзя не сказать о некоторых новостях: Како была больна без всякой надежды на выздоровление, и вдруг, какимто Чудом, она очнулась, ожила, и теперь Доктора убеждены в ея спасении.

Похоронили бедную жену Лазарева; скончался и мой старый друг, товарищ моей молодости, Иякинте Месхиев. Глубоко отозвалось в душе моей известие о его смерти! Бедная наша Кетевана сидит в грустном молчании в трауре.

Несчаст(л)ивый Александр Еристов – Маршал потерял единственного сына, который умер в Париже.

В: Князь уехал вчера в Карс; Великаяже Княжия с своим Зятем Мекленбургским, остается в Боржоме до возвращения Его Высочества из Карса.

Как, мой дядя Георгий, провел время в Белокаменной Москве на свадьбе Голицына? Цалую тебя, цалую Георгия, и объявляю решительное Слово подарить малаго сераго жеребца мужу Сонички Сумбатову, а большого жеребца отдать кому-нибудь для табуна, так как он навсегда остается хромым от раны.

Твой брат Гриша живет в Тифлисе с семейством; жаль, что здешние дамы нежелают признать ахали Батонис рзали.

Прилагается здесь 250 р: вам на здоровье; жаль, что не в состоянии прислать по более.

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისაღმი №78 (967)

28^ა სექტ: 1878. ცარსკოე სელოს

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ცოტა დამაგვიანდა შენს 11 სექტემბრის წერილზე პასუხის გაცემა. რა ვქნა? წერილებისთვის დრო არ მრჩება. თურქეთიდან თითქმის ყოველდღე ჩამოდიან ჩვენი მამაცი პოლკები და ჩვენც, ე.ი: თბილისი, გულთბილად და მხიარულად ვხვდებით მათ ალექსანდროვის ბაღში სადილებით, სადღეგრძელობით, სიტყვით გამოსვლებით, მუზიკით, ზურნით, სიმღერებით. მოკლედ, ღირსეულებს ღირსეულად. ახლაც ჩქარა ვწერ, რომ ფოშტაში არ დამაგვიანდეს; სხვათა შორის, არ შეიძლება არ გითხრა ზოგიერთი ახალი ამბის შესახებ: კაკო სრულებით უიმედოდ იყო ავად და უცბად რალაც სასწაულით შემობრუნდა, გამოცოცხლდა და ახლა ექიმები დარწმუნებულები არიან მის გადარჩენაში.

დავკრძაღეთ საბრალო ლაზარევის ცოლი; გარდაიცვალა აგრეთვე ჩემი ძველი მეგობარი, ჩემი ახალგაზრდობის ამხანაგი იაკინთე მესხიევი. ძალიან მწარედ მომხვდა გულში მისი გარდაცვალების ამბავი! საწყალი ჩვენი ქეთევანი ჩუმად ზის დანალვლიანებული და გლოვობს.

უბედურმა ალექსანდრე ერისთავმა – მარშალმა დაკარგა ერთადერთი ვაჟიშვილი, რომელიც გარდაიცვალა პარიზში.

დიდი კნიაზი გუშინ ყარსს გაემგზავრა; დიდი კნეჟნა თავის სიძესთან – მეკლემბურლთან ერთად ბორჯომში რჩება მისი უდიდებულესობის ყარსიდან დაბრუნებამდე.

როგორ გაატარა დრო ჩემმა ბიძია გიორგიმ თეთრქვიან მოსკოვში გოლიცინის ქორწილში? გკოცნი შენ, ვკოცნი გიორგის და გადანყვეტით ვაცხადებ, პატარა, რუხი კვიცი ვაჩუქო სონიჩკას

ქმარს, სუმბათოვს, ხოლო დიდი კვიცი მივცე ვინმეს ჯოგისათვის, რადგან ის სამუდამოდ კოჭლი რჩება ქრილობისაგან.

შენი ძმა გრიშა თბილისში ცხოვრობს ოჯახთან ერთად; დასანანია, რომ აქაურ ქალბატონებს არ სურთ მიიღონ ახალი ბატონის რძალი.

წერილს ერთვის 250 რ.: ღმერთმა შეგარგოთ. გული მწყდება, რომ მეტის გამოგზავნა არ შემიძლია.

ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №39 (968)

24¹⁰ Ноябрь: 1878 г. Тифлис

Фельдмаршалу К¹⁰ Александру Ивановичу Барятинскому.¹

Воля вашего С^{ва}, выраженная в вашем письме мне от 7¹⁰² Ноябрь:, тотчас выполнена мною в точности: пакет передан лично Михайлу Николаевичу Смирнову.

Теперь, ваше С^{во}, я затрудняюсь, как мне выразить тот момент моей д[ушев]ной радости, моего полнейшего счастья, когда, совершенно неожиданно, я увидел давно знакомый почерк вашей руки. Нехотел верить глазам своим, нехотел даже читать письмо, чтоб не разочароваться, пока не удостоверился в вашей подписи. Тогда я перекрестился и в ту[же] минуту поскакал к моему дяде Дмитрию, чтоб разделить с ни[м] мою радость! Бог да благословит вас за истинное счастье, еще ра[з] вами мне низпосланное! Я же более ничего сделать немогу, как за многотысяча верст целовать Грудь вашу, в которой живет благороднейшее Сердце, целовать в голову, в которой рождались великия мысли для счастья обширнаго Кавк:¹⁰ Края, где и теперь на различных языках произносятся ваше имя с благословением.

Тифлис растет шибко; Михайловский мост оказывается слишком тесным для массы проезжающих, а ваш Александр:¹¹¹

Сад едва вместит ежедневно Громаду Гулящей Публики. Один театр неудовлетворяет населения, и потому учредились Клубы: Английский, военный, кружок, Ремесленный, и наконец Тифл: Собрание с Туземною музыкою и Тузем: пеніями.

А между тем, Грузинское Дворянство пало, окончательно пало. Продается именованное всего Дворянства! Грузія много раз была разоряема,³ выжимаема до т[ого] Монголами, Арабами, Персами, Турками; но, когда неприятель уходил, спасшееся население высыпалось из Глубины лесных оврагов, из недоступных скал, и начинало устроить Землянки, и, с течением времени, опять начиналась возможность жить. Теперь же, из подног уходит почва, и не пройдет пять лет, как наше Дворянство, – некогда весьма доблестное, которое своею кровью, в течении веков, одно противу стояло нашествіям Азиатских народов, угрожавших истреблением Христианскому Миру, – останется без Земли, без Дома, без Кров[л]и! Его Высоч^{во}, видя безвыходное положение наше, уже ходатайствует пред Великодушным Императором, будьте и вы спасителем Грузіи, замолвите, попрежнему, могучее слово, чтоб Казна приняла на себя долг Дворянства в Приказе до 3^x милл., который равняется всего двухдневному расходу на Армію в военное время. Мы знаем, что, в настоящее время, само правительство находится в затруднительном положении, и что просьба наша неуместна, но, что же делать, когда помощь нужна нам сегодня? – Потом, – уже будет поздно: никакая помощь невозстановит нас к жизни: –

Их высочества изволили выехать в Петерб:^г к празднику. Туда же отправились Генералы, Штаб и обер офицеры, получившія в последнюю войну Георгіевскіе ордена, и нижние чины с золотыми Крест: Война кончилась, и Слава Богу! Блистательная Кавказ: Армія выказала, как и всегда, нетолько чудеса храбрости, мужества, но и чудеса в безропотном перенесении всех тех лишений, рассказы о которых рождают дрожь, поднимают волосы

дыбом, и ворочают язык для произношения проклятий! И слава Богу, что кончилась война!

В Генваре предполагается свадьба Ея Высоч^{ва} великой Княжны, Красивейшей Анастасии Михайловны с наследным Герцогом Фридрихом Мекленбург – Шверинским, который провёл здесь лето. Он прекрасно воспитан и образован, симпатичен и очень приятен в обществе. От души желаю им счастья.

Приношу мое Глубокое, Задушевное уважение моей Тётушке, Княгине Елизавете Дмитриевне, и цалую ея руки.

С чувством Глубочайшаго уважения и душевной преданности имею счастье быть везде и всегда...

ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №39 (968)

24^ს ნოემბ: 1878 წ. თბილისით

ფელდმარშალს, კნიაზ ალექსანდრ ივანოვიჩ ბარიატინსკის.

თქვენი ბრწყინვალეების სურვილი, გამოხატული თქვენ მიერ ჩემდამი გამოგზავნილ 7 ნოემბრის წერილში, დაუყოვნებლივ შევასრულე ზუსტად: პაკეტი გადავეცი პირადად მიხეილ ნიკოლაევიჩ სმირნოვს.

ახლა, თქვენო ბრწყინვალეებავ, ერთი რამ მანუხებს. არ ვიცი, როგორ აღწერო ჩემი გულითადი სიხარულის წუთი, როცა სრულიად მოულოდნელად დავინახე ჩემთვის დიდი ხნიდან ნაცნობი თქვენი ხელწერა. თვალებს არ ვუჯერებდი, ნაკითხვასაც ვერ ვბედავდი იმის შიშით, რომ იმედგაცრუებული არ დავრჩენილიყავი, სანამ თქვენი ხელმოწერა არ დავინახე. მაშინ კი გადავიწერე პირჯვარი და გავეკანდი ბიძაჩემ დიმიტრისაკენ, რომ ჩემი სიხარული გამეზიარებინა. უფაღმა დაგლოცოთ ჩემთვის კიდევ ერთხელ ზეციდან მოვლენილი ბედნიერებისათვის! მე კი მხოლოდ იმით შემძიძია გადაგიხადოთ, რომ მრავალათასიანი ვერსის მანძილიდან გემთხვიოთ მკერდზე, რომელშიც უკეთილშობილესი გული ცოცხლობს, გაკო-

ცოთ თავზე, რომელშიც დიადი აზრები იბადებოდა ვრცელი კავკასიის მხარის ხალხების საბედნიეროდ, სადაც ახლაც სხვადასხვა ენაზე ლოცულობენ თქვენთვის.

თბილისი სწრაფად იზრდება, მიხეილის ხიდი უკვე ძალიან ვიწროა უამრავი გამვლელისათვის, თქვენი ალექსანდრეს ბაღი ვეღარ იტევს ყოველდღიურად მოსულ მოსეირნეებს. ერთი თეატრი ვერ აკმაყოფილებს მოსახლეობას და ამიტომ დაარსდა კლუბები: ანგლიური, სამხედრო, ხელოსანთა წრე და, ბოლოს, თბილისის შეკრება ადგილობრივი მუზიკითა და ადგილობრივი სიმღერებით.

ამ დროს კი ქართველი თავადაზნაურობა განადგურდა, საბოლოოდ განადგურდა. იყიდება მთელი თავადაზნაურობის მამულები. საქართველო ბევრჯერ ყოფილა მტრისგან ანიოკებული, მოსახლეობა – სახლ-კაროდან აყრილი მონღოლების, არაბების, სპარსელების, თურქების მიერ, მაგრამ, როცა მტერი წავიდოდა, მოსახლეობა მაშინვე გამოდიოდა ტყის ღრმა ხრამებიდან, მიუდგომელი კლდეებიდან და იწყებდა მიწურების მოწყობას და დროთა განმავლობაში ისევ შესაძლებელი ხდებოდა ცხოვრების გაგრძელება! ახლა კი ფეხიდან გვეცლება ნიადაგი და ხუთი წელიც არ იქნება გასული, რომ ჩვენი თავად-აზნაურობა, – ნამდვილად მამაცი, საუკუნეების მანძილზე საკუთარი სისხლის ფასად მარტო რომ აღუდგებოდა წინ აზიელ მომხვდურებს, რომლებიც განადგურებით ემუქრებოდნენ მთელ ქრისტიან სამყაროს, დარჩება მიწის გარეშე, სახლის გარეშე, ჭერის გარეშე. მისმა უდიდებულესობამ, რომელიც ხედავს ჩვენს უიმედო მდგომარეობას, უკვე იკისრა შუამავლობა დიდსულოვანი იმპერატორის წინაშე, თქვენც გახდით საქართველოს მხსნელი, ძველებურად შეგვანიეთ თქვენი გავლენიანი სიტყვა, რომ ხაზინამ თავის თავზე აიღოს კანონით თავადაზნაურობის ვალი 3 მილ:-მდე, რაც უტოლდება საომარ მდგომარეობაში მყოფ არმიასზე განუთლ ორდლიან ხარჯს. ჩვენ ვიცით, რომ ამჟამად თვით მთავრობაც რთულ მდგომარეობაშია და ჩვენი თხოვნა უადგილოა, მაგრამ რა ვქნათ, რადგან დახმარება დღესვეა საჭირო? მერე უკვე გვიანი იქნება: ვერავითარი დახმარება ვეღარ მოგვაბრუნებს სიცოცხლისაკენ.

მათმა უდიდებულესობებმა ინებეს პეტერბურლს გამგზავრება დღესასწაულზე დასასწრებად. იქ წავიდნენ ასევე ლენერლები, შტაბ- და ობეროფიცრები, რომლებმაც უკანასკნელ ომში მიიღეს

გიორგის ორდენები, ხოლო დაბალჩინოსნებმა – ოქროს ჯვრები. ომი დამთავრდა, მადლობა ღმერთს! ბრწყინვალე კავკასიის არმიამ, როგორც ყოველთვის, გამოიჩინა არამარტო სასწაულებრივი სიმამაცე, ვაჟკაცობა, არამედ ყველა იმ სიძნელის გადატანის საოცარი უნარიც, რაზედაც საუბარი კანკალს იწვევს, თმებს ყალყზე აყენებს და ენას წყევლის წარმოსათქმელად აბრუნებს! და მადლობა ღმერთს, რომ ომი დამთავრდა!

იანვარში ნავარაუდევია მისი უდიდებულესობის, დიდი კნეჟნას, ულამაზესი ანასტასია მიხაილოვნას, და მემკვიდრე უფლისწულის, ჰერცოგ ფრიდრიხ მეკლემბურდ-შვერინსკის, ქორნილი, რომელმაც ზაფხული აქ გაატარა. ის საუკეთესოდ აღზრდილი და განათლებულია, სიმპათიური და ძალიან მიღებულ საზოგადოებაში. გულით ვუსურვებ ბედნიერებას.

ჩემს ღრმა, გულითად პატივისცემას ვუთვლი საყვარელ ძალუას, კნენა ელისაბედ დიმიტრიევნას, და ხელებს ვუკოცნი.

ულრმესი პატივისცემისა და გულითადი ერთგულების გრძნობით მაქვს ბედნიერება ვიყო ყველგან და ყოველთვის....

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №79 (969)

5¹⁰ Дек: 1878. Тифлис. В Петерб:

Мой друг Варвара! С начала Сентяб: мы Здесь невидим, ни капли дождя, ни клочка снега, даже в горах; невидим тучей на небе; всё тихо, ясно, всё Солнце и Солнце, и поверишьли, надоела нам такая погода, как будто постоянное однообразие ясных дней притупило наши чувства. Желаем дождя, снега. Сегодня утром +7 гр: тепла в тени; ходим досихпор в легком Пальто. Ну, на что это похоже? Пожалей о нас, удели нам, хоть частичку, но не более, тоскливой, плаксивой, Петербургской погоды, чтоб на другой день, мы живее могли ощутить всю прелесть Солнечнаго Сіянія.

7го Дек: выезжает всё семейство Оклобжіо в Петерб., чтоб представить Императрице Ниночку, как фрейлину, и потом ехать Заграницу для леченія. Я предвижу в этой поездке только разореніе; возставал противу их тщеславія, которое, рано или позд(н)о, горько отзовется и на их здоровье, и на их состояніе. Императрица, к нашему несчастію, не пользуется теперь тем здоровьем, которое допустилобы заниматься пріёмами; и быть может не пріймет их, а между тем всётаки им нужны громадныя затраты на туалеты. Тасо желает быть представленною к Государыне Цесаревне и другим великим Княгиням. Посудиже, во что всё это обойдётся! Чтож, дай Бог, чтоб я ошибался.

Недавно, Тифлис был взволнован пріездом знаменитаго Спасовича, олиц[етво]ренія Логики, Геркулеса Юстиціи! Что за увлекательная Діалектика, что за глубокая ученость! Вместе с ним и Профессор Сарокин, по части Судебной медицины; что за невежа, хвастунишка, – как говаривал Каплан «без воспитанія, без фамиліи» [при]ехали они по делу убійства бедной Андреевской, и в здешней Палате, втеченіи нескольк[их] дней, было чудное преніе между Спасовичем и Сорокиным с одной стороны, и Прокур[ором] Быковым с другой. Блеск ума, глубокія познанія, необыкновенное красноречіе, – [...] ¹ Сорокина, – выказано с обеих сторон; но неумолимая Палата – Председатель Ого[лин –] ² утвердила приговор Окруж: Суда во всей его полноте т: е: признала насильственное убійство Андреевской, и таким образом Чхотуя и Габиссонія ссылаются в Каторгу на 20 лет. Публика в восторге от решенія Палаты. – Сколько мне помнится, Спасович, впервые, проигрывает дело, им защищаемое, и гдеже? В Тифлисе, в Глуши Азіи! Но всётаки, Спасович – великій Ора-тор.

Вчера 4го Дек: у Опочининых пили и за твое здоровье.

Виделли Георгій наших Героев, которым несть числа? Как они были приняты Петербургом? Захарій неругаетли меня за то,

что, по моему настоянію, он выехал на Георгіевскій Праздник? Каков показался Петербургу Атлет Лазарев, котораго Рерберг уподобляет монументу, случайно сорвавшемуся с пьедестала и шагающему понизу земли? Я бы желал, чтоб Георгій представился Радецкому, с которым и вы, в иныя времена, были хорошо знакомы, и котораго всегда уважал я за его честную душу. Что делает наш Коте? –

Саломе, Елена, Тамара, Како, Здоровы и день ото дня хорошеют; в Цинандалах также благополучно, хотя Давид, по привычке, от нечего делать, жалуется на Ревматизм.

Между нашим домом и Оклобжію воздвигся очень высокій, очень неуклюжій дом какого то Армянина, и это бесит меня, и проклиная Орбеліановых.

Князь Голицын с его Сестрою Шереметьевой выезжает сегодня чрез Петерб: в Париж, где отец их безнадежно болен. Так, для наших Магнатов Париж – второй Иерусалим, где даже умереть пріятнее и спасительнее! – Я очень буду сожалеть, если семейство Шереметьевых навсегда выйдет отсюда. Оно вполне достойно пользуется общим уваженіем.

Тифлис растет, увеличивается населеніем; Михайловскій Мост уже оказывается слишком тесным для массы проезжающих, а Александровскій Сад едва, едва вмещает Громаду ежедневно гуляющей публики. Дай Бог здоровья К¹⁰ Барятинскому, а Воронцову спасеніе души.

Псылаю 300 р., кутите на здоровье, урра!!!

Цалую тебя, цалую Георгія, и да хранит вас Господь Бог!

Я забыл сказать, что наше Дворянство великолепно угостило Депутацію, прибывшую к В^{му} К¹⁰ из вновь покоренной Турецкой Грузіи, состоявшую из фамилій Химшіевых, Абашидзе, Бежанишвили и другіе, обменявшіеся с нами на чисто Грузинском языке. Обед удался очень веселый, за здравие их тостов,

начиная с императора, Спасителя Християн, было очень много, при речах, с Древнегрузинским пеніем, с пляскою, в которой и гости принимали живейшее участие. Обед кончился в 11 часов. Из этого явствует, что обед был [по]лный!

ბარბარე ბაბრატომე-ორბელიანისადმი №79 (969)

5^ა დეკ: 1878. თბილისით. პეტერბ:

ჩემო მეგობარო ვარვარა! სექტემბრის დასაწყისიდან აქ არ გვინახავს წვიმის ერთი წვეთიც კი, არც ერთი მუჭა თოვლი, მთებშიც კი; ცაზე არ მოჩანს ღრუბლები; ყველგან სიჩუმეა, სიკაშკაშე, სულ მზეა და მზე, და დაიჯერებ, რომ მოგვებზრდა ასეთი ამინდი. ნათელი დღეების ერთფეროვნებამ თითქოს დააჩლუნგა ჩვენი გრძნობები. გვინდა წვიმა, თოვლი. ამ დილით +7 გრ-ია ჩრდილში. დღემდე თხელი პალტოებით დავდივართ. აბა, რას ჰგავს ეს? შეგვიბრაღე, გამოიმეტე ჩვენთვის სულ მცირე ნაწილი, მაგრამ ბევრი არა პეტერბურლის მოლუშული, მტირალა ამინდისა, რათა მეორე დღეს უფრო ცოცხლად შევიგრძნოთ მზის სიკაშკაშის მშვენიერება.

7^ა დეკ: ოკლობჟიოს მთელი ოჯახი პეტერბურლს მოემგზავრება, რათა ნინოჩკა ფრელინად წარუდგინონ იმპერატრიცას, შემდეგ კი საზღვარგარეთ წავლენ სამკურნალოდ. ამ გამგზავრებაში მე წინასწარ ვგრძნობ მხოლოდ ზარალს და ვენინააღმდეგები მათს ამპარტავნებას, რომელიც, ადრე თუ გვიან, დალუპავს მათ ჯანმრთელობასაც და მათ მდგომარეობასაც. ჩვენდა საუბედუროდ, იმპერატრიცას აღარა აქვს ის ჯანმრთელობა, რომ მიღებებით დაკავდეს, და, შესაძლოა, ვერც მიიღოს ისინი, სხვათა შორის, მათ მაინც დიდი ხარჯების განწევა მოუწევთ ტუალეტებზე. ტასოს სურს, რომ წარდგენილ იქნას ცარეენა იმპერატრიცისა და სხვა წარჩინებული კნეჟნების წინაშე. აბა, განსაჯე, რა დაჯდება ეს ყველაფერი! ღმერთმა ქნას, რომ მე ვცდებოდე.

ცოტა ხნის წინ თბილისი ააფორიაქა ცნობილი სპასოვიჩის ჩამოსვლამ, რომელიც ლოლიკის, იუსტიციის ჰერკულესის განსახიერებას წარმოადგენს! რა მომხიბვლელი დიალექტიკაა, რა ღრმა გან-

სწავლულობა! მას ახლდა პროფესორი საროკინი სასამართლო მედიცინის განხრით; რა უციცია, რა ბაქია, – როგორც ამბობდა ყაფლანი, „აღზრდისა და გვარის გარეშე“ ჩამოვიდნენ საბრალო ანდრეევსკაიას მკვლელობის საქმესთან დაკავშირებით და აქაურ პალატაში რამდენიმე დღის განმავლობაში მიმდინარეობდა საოცარი კამათი, ერთი მხრივ, სპასოვიჩსა და საროკინს და, მეორე მხრივ, პროკურორ ბიკოვს შორის. ბრწყინვალე გონება, ღრმა ცოდნა, არაჩვეულებრივი მჭევრმეტყველება [...] საროკინისა, გამომჟღავნდა ორივე მხარისგან; მაგრამ უმოწყალო პალატამ – წარმომადგენელმა ოგო[ლინმა] – მთელი სისრულით დაამტკიცა საოლქო სასამართლოს განაჩენი, ე. ი. ცნო ანდრეევსკაიას ძალადობრივი მკვლელობა და, ამგვარად, ჩხოტუასა და გაბისონიას 20 წლით კატორღაში აგზავნიან. პუბლიკა აღფრთოვანებულია პალატის გადაწყვეტილებით. – როგორც მე მახსოვს, სპასოვიჩი პირველად აგებს თავის დაცვის ქვეშ არსებულ საქმეს და, თანაც, სად? თბილისში, მიყრუებულ აზიაში! მაგრამ სპასოვიჩი მაინც დიდებული ორატორია.

გუშინ 4^ლ დეკ: ოპოჩინინებთან შენი სადღეგრძელოც შევესვით.

ნახა თუ არა გიორგიმ ჩვენი გმირები, რომლებსაც თვლა არა აქვთ? როგორ მიიღო ისინი პეტერბურღმა? ზაქარია ხომ არ ბრაზობს ჩემზე, რომ ჩემი დაჟინებით გამოვიდა გეორგიევსკის დღესასწაულზე? როგორ მოენონა პეტერბურღს ათლეტი ლაზარევი, რომელსაც რერბერგი უტოლებს პიედესტალიდან შემთხვევით ჩამოვარდნილ და მინაზე მოსიარულე ქანდაკებას? მე ვისურვებდი, რომ გიორგი წარსდგომოდა რადეცკის, რომელსაც თქვენც კარგად იცნობდით ოდესღაც და რომელსაც დიდ პატივს ვცემდი მისი პატიოსანი გულის გამო. ჩვენი კოტე რას შვრება? –

სალომე, ელენე, თამარი, კაკო ჯანმრთელად არიან და დღითიდღე ლამაზდებიან; წინანდალშიც ყველაფერი კარგადაა, თუმცა დავითი, ჩვეულების თანახმად, უსაქმურობისგან რევმატიზმს უჩივის.

ჩვენსა და ოკლობჟიოს სახლს შორის წამოიმართა რომელიღაც სომხის ძალიან მაღალი და უშნო სახლი. ეს მაცოფებს და ვწყევლი ორბელიანებს.

კნიაზი გოლიცინი თავის დასთან – შერემეტიევასთან ერთად დღეს პეტერბურღის გავლით პარიზს მიემგზავრება, სადაც მათი მამა უიმედოდ არის ავად. ასეა, ჩვენი მაგნატებისთვის პარიზი მეო-

რე იერუსალიმია, სადაც სიკვდილიც კი უფრო სასიამოვნოა და მხსნელი. მე ძალიან დამწყდება გული, თუ შერემეტივევების ოჯახი სამუდამოდ წავა აქედან. ისინი სავსებით ღირსეულად იმსახურებენ საერთო პატივისცემას.

თბილისის მოსახლეობა იზრდება. მიხაილოვსკის ხიდი უკვე ძალიან ვიწროა ტრანსპორტით მოძრავი ადამიანებისთვის, ალექსანდროვის ბაღი კი ძლივს იტევს ყოველდღიურად მოსეირნე პუბლიკას. ღმერთმა მისცეს ჯანმრთელობა კნიაზ ბარიატინსკის და ნათელში ამყოფოს ვორონცოვის სული.

გიგზავნით 300 რუბლს, იქეიფეთ, ღმერთმა შეგარგოთ, ურრა!!!
გკოცნი შენ, გკოცნი გიორგის. გფარავდეთ უფალი ღმერთი!

დამავიწყდა მეთქვა, რომ ჩვენმა თავადაზნაურობამ ჩინებულად უმასპინძლა დეპუტაციას, რომელიც ჩამოვიდა დიდ კნიაზთან ხელახლა დაპყრობილი თურქეთის საქართველოდან, რომელშიც შედიოდნენ ხიმშიელების, აბაშიძეების, ბეჟანიშვილებისა და სხვა გვარების წარმომადგენლები, რომლებიც სუფთა ქართულით გვესაუბრებოდნენ. სადილი ძალიან მხიარული გამოვიდა ჯანმრთელობის სადღეგრძელოებით, დანყებული ქრისტიანთა მხსნელი იმპერატორით და გაგრძელებული ძველი ქართული სიმღერებითა და ცეკვებით, რომელშიც სტუმრებიც დიდი სიამოვნებით მონაწილეობდნენ. სადილი დამთავრდა 11 ს-ზე. აქედან ცხადად ჩანს, რომ ის სრულყოფილი იყო.

ბიორბი ორბელიანისადმი №1 (970)

11 Декаб: 1878 Тифлис¹

Мой Георгій! Друг всей Тифлисской молодежи и, в самом деле достойный уважения по замечательной доброте души и уму. – Фисун² завтра выезжает по служебным делам в Петерб: и везет к тебе это письмо, так как он принимает живейшее участие во всем касающемся тебя. С нимже пошлю Кирмаламу, лишьбы

Майко успела выбрать по своему вкусу. В случае, если не понравится, суди её.

9го Дек: выехали также все Августей:^{ия} дети В^{го} К^я Николай, Михайл, Георгій и Александр Михайловичи, и, конечно, они, ранее этого письма придут в Петерб.: – Все они – прекрасные Юноши. Я простился с ними у них в Саду, где пышно расцветали розы в Декаб.:! Вот каков наш Тифлис.

Грузинскія дамы, в день свадьбы Великой Княжны Анастасии поднесут Ей великолепно вышитый ковер и Альбом, красиво отделанный Эмалью, в котором помещены виды здешней местности и Лица различных національностей Кавказа.

Сегодня глубокой туман лежит над Тифлисом; невидны не только церкви, Кашуэти,³ но и дома близких соседей, и это, вообрази, радует нас: Так надоели нам непрерываемая, неизменно-ясная дни в теченіи четырех месяцев.

Видели Голицына? Как наши Герои остались довольны Петербургом? Но я напрасно спрашиваю тебя; ведь, всёравно, не напишешь мне ответа. Однакож, да будет позволено мне спросить у вашего здоровья, какаяже причина удерживает тебя писать ко мне? Ведь яже вовсе отказался от твоих записок. Служба? Верно, она отнимает много времени. Но, наверно, чтобы все военно-Служащие, т: е: вся Русская, Милліонная Армія, занятая службою, никогда никому неписала, за неименіем времени. В таком случае, к чему же учат писать, если немогут никогда писать?

Впрочем, я и настаиваю: живи всяк, как знаешь, к чему менторы: в твои лета Наполеон был уже Главноком: Итальян: Арміи.

Майко и Ольга здоровы; Здоровы также Саломе, Елена, Тамара и Како; а также Опочинины с их детьми и выжитыми?

Поздравь от меня Ивана Дмитр: с Лентою Алек: Невскаго; Тасо цалую и ея детей; а я, всякій вечер, козыряю в вист в нашем Английс: Клубе –

Цалую Варинку, цалую тебя и да хранит вас Господь Бог.

Докладываю Ея здоровью, Варваре Ильинишне, что здешнее Казначейство зделало перевод, на всё время, пока она живет в Петер:, может получать Пенсію из Петерб: Казначейства.

გიორგი ორბელიანისადმი №1 (970)

11 დეკემბ: 1878 თბილისით

ჩემო გიორგი! მთელი თბილისის ახალგაზრდობის მეგობარო და ნამდვილად ღირსო პატივისცემისა შესანიშნავი სიკეთისა და გონების მხრივ. ხვალ ფისუნი მოემგზავრება პეტერბურლს სამსახურის საქმეებთან დაკავშირებით და შენთან მოაქვს ეს წერილი, რადგან ის მნიშვნელოვან მონაწილეობას იღებს ყველაფერში, რაც შენ გეხება. ამასთანავე, ქირმალამასაც გამოგიგზავნი, ოღონდ კი მაიკომ მოასწროს თავისი გემოვნებით შერჩევა. თუ არ მოგეწონება, მას დააბრალებ.

9^ს დეკ: გამოემგზავრა აგრეთვე დიდი კნიაზის ყველა უავგუსტესი შვილი: ნიკოლაი, მიხეილი, გიორგი და ალექსანდრე მიხაილოვიჩები და, რა თქმა უნდა, ისინი ჩამოასწრებენ ამ წერილს პეტერბურლში. ისინი საუკეთესო ყმაწვილები არიან. მე მათ გამოვემშვიდობე მათ ბაღში, სადაც ვარდები ყვავის დეკემბრის თვეში! აი, როგორია ჩვენი თბილისი.

ქართველი მანდილოსნები დიდ კნეჟნა ანასტასიას მორთმევენ საუცხოოდ მოქარგულ ხალიჩასა და მინანქრით ლამაზად მორთულ ალბომს, რომელშიც მოთავსებულია აქაური ხედები და კავკასიის სხვადასხვა ეროვნების ადამიანთა სურათები.

დღეს თბილისს მძიმე ნისლი აწევს; არ ჩანს არა მარტო ქაშუეთის ეკლესია, არამედ ახლო მეზობლების სახლებიც კი, და შენ წარმოიდგინე, ეს გვიხარია: ისე მოგვბეზრდა განუწყვეტელი, მუდმივად ნათელი დღეები.

გოლიცინი თუ ნახე? როგორი კმაყოფილები დარჩნენ პეტერბურლით ჩვენი გმირები? მაგრამ მე ტყუილად გეკითხები, შენ ხომ მაინც არ მიპასუხებ. ოღონდ, იმის ნება მაინც მომეცი, გკითხო, რა გიშლის ხელს ჩემთან წერილის მოწერაში? მე ხომ სულ უარი ვთქვი შენს პატარა ბარათებზე. სამსახური? მართალია, მას დიდი დრო მიაქვს, მაგრამ ყველა სამხედრო მოსამსახურე, მამასადამე, მთელი მილიონიანი რუსული არმია, სამსახურით დაკავებული, დროის უქონლობის გამო რომ არავის არასდროს სწერდეს, მაშინ რატომღა ასწავლიან წერას, თუ მიწერა არასდროს შეუძლიათ?

სხვათა შორის, მე არც გადალებ: იცხოვრე, როგორც გსურს, რა საჭიროა დამრიგებლები: შენს ასაკში ნაპოლეონი უკვე იტალიის არმიის მხედართმთავარი იყო.

მაიკო და ოლლა ჯანმრთელად არიან; კარგად არიან ასევე სალომე, ელენე, თამარი და კაკო; აგრეთვე ოპოჩინინები თავისი შვილებითა და ხანდაზმულებით.

ჩემი სახელით მიულოცე ივან დიმიტრიევიჩს ალექსანდრე ნეველის ლენტით დაჯილდოება; ვკოცნი ტასოსა და მის შვილებს; რაც შემეხება მე, ყოველ საღამოს ვთამაშობ ვისტს ჩვენს ანგლ: კლუბში. –

ვკოცნი ვარინკას, ვკოცნი შენ. გფარავდეთ უფალი ღმერთი.

მოვახსენებ ვარვარა ილინიშნას, რომ აქაურმა ხაზინამ განახორციელა გადარიცხვა მთელი დროით, სანამ ის იცხოვრებს პეტერბურლში და მას შეუძლია პენსიის მიღება პეტერბურლის ხაზინიდან.

ნიკო ზურაბის ქმ ჭავჭავაძისადმი №23 (971)

ჩემო ბატონო,
კნიაზო ნიკო!

ამ წიგნს მოგართმევს პორუჩიკი მუსააღა,¹ გულით ვაჟკაცი, მაგრამ სხუა ღირსებაკი ამისი რა მოგახსენო. ამის მუცლის გვრემა არის დისტანციონნის ნაჩაღნიკობა, სადაცა

ამის ვაჟუცობა გამოსადეგია, მაგრამ მეკი, არას ვინაღვლი, თუ შენის მიხედვით არ არის ღირსი, და თუ არის, უწყალობე.

ველიკიის კნიაზის შვილები წავიდნენ ერთიანად პეტერბურღს დის ქორწილში. თვთ ველიკიი კნიაზი მობძანდება თებერვალში, და მერე თავის სახლობით წავლენ სამზღუარგარეთ და ბოლოს ივნისში მობრუნდებიან ბორჯომს.

ჯერ არც ერთი ჩუწნი ღეროი² არ დაბრუნებულან პეტერბურღით, რომ შეგვეტყო დანვრილებით იმათი იქ მიღება და ცხოვრება. – მეშინიან, ზაქარია ჭავჭავაძე, უთოოდ მლანძღავს, რადგანაც ჩემის ძალადატანებით წავიდა, თორემ თვთონკი არ უნდოდა, და რადგანაც მხოლოდ ლაზარევმა მიიღო წყალობა, რასაკურველია, ზაქარია დაიღრიჯება, რადგანაც ხარჯის მეტი არა მიიღო რა. მაგრამ, სიტყუა ლაზარევის გაბერვა არის, შენ თვთონ წარმოიდგინე.

ამ ახლოს ხანში ველიკიის კნეჟნას ქორწილისათუს, ჩუწნი ქართველნი ქალები ჰგზავნიან მშვენიერად ნაკერსა ხალიჩას და ალბომსა მინანქრით შემკულსა, რომელშიაც იქნება სხუა და სხუა სურათები აქაურის მდებარეობისა და პორტრეტები ნაციონალნის ხალხისა; ამათშორის უნდა იყოს ქართველი ქალიცა, რასაკურველია, ლამაზი, და იფიქრე ჩემი მწუხარება, რომ ვერ გვიპოვნია იმისთანა ლამაზი ქალი ქართულად ჩაცმული, რომ იყოს ღირსი. – ქართულად აღარავინ იცვამს, და მე მომაგონდა ტიტიკო მაყაშვილის ცოლი ქართულის ტანისამოსით, მეტად ლაზათიანია და ახლა არვიცი, სხუა ვინ იქნება ამაზე მშვენიერი.

სხვებრ ვართ ჩუწულებრივ საღამსაღამოდ კლუბში, ვკოზირობთ, ვლაპარაკობთ, ყველაფერს ვაძაგებთ, და ასე მიდის ჩუწნი დრო; მაგრამ მაინცკი აღაევმა და ისაკმა ვერ ისწავლეს ვისტი.³

მოგვივიდა ამბავი, რომ ავინოვისათუს⁴ დუმას დაუმტკიცებია 4 ხარისხი წმინდის გიორგისა. –

ღთი⁵ იყოს შენი მფარველი. ნუ დამივიწყებ. მომწერე ხანდახან შენი ამბავი.

შენი მარადის ერთგული
გრიგოლ ორბელიანი

12^ს დეკემ: 1878.
თბილისით⁶

ოგლობჟიოს მოუვიდა ალექსანდრე ნევესკისა, ეგრეთვე ტრუბეცკოისა. ოგლობჟიო ცოლით, შვილებით წავიდა პეტერბურლსა და იქიდამ სანამლებლად გავა სამზღუარსგარე.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №114 (972)

ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე! გთხოვ, თუ დაგინერია ველიკი კნეჟნასთან წიგნი, მიბოძოთ, რომ ქალების მოუთმენელობისაგან გამომიხსნათ.

თქუწნი მარადის ბედნიერების მსურველი
გრიგოლ ორბელიანი

15^ს დეკემ: 1878.¹

ილია ჭავჭავაძისადმი №1 (973)

ჩემო ბატონო,
კნიაზო ილიავ.

სიხარულით მომირთმევია მეფე გიორგის ცხოვრება თქუწნის ახალის ჟურნალისათვის. მოიხმარეთ, თუ გამოგადგებათ, მაგრამკი თავის ღროზე ისევ დამიბრუნეთ.

თქუჴნის მარადის ბედნიერების მსურველი
თ¹ გრიგოლ ორბელიანი

27 დეკემ: 1878.²

ანასტასია ორბელიან-ოკლოჴიოსადგი №6 (974)

24^ა დეკემ: 1878 თბილისით.¹

ჩემო საყუარელო ტასო! წახველ და წახველ, ერთხელ აღარცკი მოიხედე აქეთ, აღარცკი მოიგონე ისინი, ვინცა დარჩნენ აქა, და ან ვინცა დარჩნენ – იცნობლაა? მე ეს არ მიკვირს შენგან, რადგანაც ვიცნობ დედაკაცის გულსა, რადგანაც ვიცი, რომ ოღონდკი დედაკაცი გავიდეს თავის სახლიდამ, ოღონდკი სხუაგან იყოს, და რაც უნდა დაემართოს, ყველას მოითმენს. ვიი, ქაა, ეს რა მოგვივიდა! ამას იტყვის და დამშვიდდება. დედაკაცსა მხოლოდ ძილისათჴს უნდა სახლი, და ცხოვრებისათჴს, და სიამოვნებისათჴს – გარეთ, სხუაგან სადმე, იქ არის ბედნიერება, იქ უნდა თავის მოდნის ახალ ახალი კაბაცა; ისევ ის ლოტოობა ტერასატუროვისას უფრო ლაზათიანია! და აბა, პეტერბურღში რალას მოგაგონდება ან ჩუჴნი ქუჩა, ან ვილაცა სოფიო–სოსიკო, ან გრიგოლ, ან მაკრინე; მაგრამ ეჴ, მაინც ღ²თი იყოს თქუჴნი მფარველი. – მე მხოლოდ მებრალება ჩემი საკუთარი, ჩემი საყუარელი ივან დიმიტრიჩ, რომელმანცა ბევრი იფორთხალა, ბევრი იკივლა, მაგრამ მაინც და მაინც, ვანოსავით, დედაკაცების ხელში ჩავარდა.

ახლა აქაური ამბავი:

ვიცი გიამება და აი მიხარებია, ბერნსის ცოლსა ჴყოლია ვაჴი. ამბობენ მითომ მაგრამ ყურს ვინ უგდებს, ვინ რაც

უნდა ჰსთქუას. ესკია სამნუხარო, რომ თვთ მშობიარე ძალიან ავათ არის.

ჩუჴნს კიბეზე ამბობენ, საიდუმლოდ, რომ ერასტის ქალი დანიშნულა არტილერისტ მამაცოვზე. კიდევ ამბობენ, რომ 13^ა იანვარს იქნება ქორნილი სვიმონ ნერეთლისა და დენერალ ავალოვის ქალისა, რომელსაცა მამა აძლევს მზითვად, ჯერ ამხელად, ვეება სახლსა და სამიათასს თუმანსა, და მერე ოციათასს თუმანსა. – ძლივს ერთმა ქართველმა გაატანა მზითევი თავის ქალსა უვექსილოდ.

დღეს დიდი გამოჭიმული სადილია ფირადოვისას, სადაცა არიან მიწვეულნი ხაშზე, სოფიო–სოსიკო, გიგო და ნინო, მაიკო და ორმოცამდის სხუანი ქალები. ახლა არის ჩუჴნს კიბეზე დიდი ბაასი, რათ გამორიცხეს ამათგან ლიზა საგინოვისა და თვთ საგინოვიც! ეჭვი მიიტანეს სოფოს ინტრიგებზე, და იმედი მაქუს, რომ ეს საქმე, დღეს ან ხვალ, არ დარჩება უკინკლაოდ, და მეცა თავის დროზე მოგახსენებ.

ეს არაფერი; სიგ(ყ)უა ის არის, რომ საახალწლოდ დიდი იოლკა³ აქუს სოფოსა, რომელსაცა ეყოლება, როგორც ამბობენ ქეთევან და მაკრინე, სამოცდაოთხი ქალი სტუმრად. და როგორცა დაბოლოვდება იმასაც დაწვრილებით მოგახსენებ თავის დროზე.

28^ა დეკემ:⁴

საწყალი სოფიო ბუჭყიევისა გარდაიცუალა და დღეს ასაფლავებენ. – მებრალება ელისაბედ: უბედურება უბედურებაზე დაერთო.

ახლა ეშხის მეიდანზე გამოსულან ახალნი აშულოღლანები, ЛЬВЫ* – ბელოვ⁵ და ედიგაროვ,⁶ და ორნივე იხრაკებიან შალიკოვის ქალისათვის; დუელიცა ჰქონიათ, მაგრამ ორნივე, ბედს დაუფარავს, და გადარჩენიან სიკუდილსა. – ეს ტასომ მიაბზო, და ხომ მოგეხსენებათ, ამას არა დაემალვის რა.

კნ: ტრუბეცკოი, ვინსპერნ, წამოვიდნენ პეტერბურლისაკენ; სტაროსელსკიც აპირებს მალე წამოსვლასა, და ასე ნელ-ნელად სულ მანდა გროვდებიან; ვრჩებით აქა მხოლოდ მე და სოსიკო, ავინოვი და ამიროვი, და თქუწნი გამოჯავრებულნი, ჩუწნცა ვჰკოზირობთ და ვჰკოზირობთ.

ნიკო ჭავჭავაძე მოვიდა ელისავეტოპოლიდამ რამდენისამე დღით.

ისეთი მშვენიერი დარებია, რომ სწორედ გაზაფხულია: ველიკის კნიაზის ბაღში იშლება ვარდები.

არა, აქედამ კაცი წავიდეს პეტერბურლს, თავგადაგლეჯილი მირბოდეს სამიათასს ვერსტსა, და ცირკი ნახოს? ეს ხომ მეშჩანობა? არის, ჩემო ტასო! არა, პეტერბურლში ცირკზე უკეთესი როგორ არაარისრა? – ოოჰჰ, Провинція, Провинція!***

ჩემი ივან დიმიტრიჩი, ჩემი საკუთარი მეგობარი, ჩამიკოცნე; ეგრეთვე შენი შვილებიცა, და კიდევ ეგრეთვე ჩემი გულით საყუარელი ვანო და მისი პანანა საშა, ჩამიპროშტე და ასე უთხარ, რომ დროა, მოვიდეს თავის მშვენიერს ქუწყანაში; სხუა არა იყოსრა, რევმატიზმებს მაინც მორჩება. Можно быть, и в Италии, и в Японии, но жить можно только в Тифлисе.*** აბა, ჰკითხოს თვთ მეკლემბურლსკისა.⁸

მახლაზ, ღმერთი იყოს საზოგადოდ თქუწნი მფარველი.

შენი მარადის ბედნიერების მსურველი
თ⁹ გრიგოლ ორბელიანი

* ლომები

** პროვინცია, პროვინცია!

*** შეიძლება ყოფნა იტალიაშიც, იაპონიაშიც, მაგრამ ცხოვრება შეიძლება მხოლოდ თბილისში.

ივანე კონსტანტინეს ქე ორბელიანისადმი №6 (975)

10^ს იანვ:¹

ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო! ზარდაცემული, გონება-განბნეული მწუხარებისაგან, მარტოდ მარტო დაჰშოთომილი უნუგემოდ, გწერ ამ საუბედუროს წერილსა, პასუხად შენის დეპეშისა. მოულოდნელი უბედურება მეტად ძნელი ყოფილა; მაგრამ მაინც² დანვრილებით მოგახსენებ: – წყალკურთხევის საღამოს მეცხრეს საათზე წაველ კლუბში, სადაცა ერთს სტოლზე თამაშობდნენ ბეზაკსა სოსიკო, გიგო სუმბათოვი და აბესალომოვი, დიდად მხიარულად და ოხუ(ნ)ჯობის კასკასით. სოსიკომ რომ დამინახა, გახარებულმა მითხრა „მინდოდა გამომეარა თქუწნთან, მაგრამ შინ არ მეგონეთ; ტასოს წერილი მომივიდა, ბევრს რაღაებსაც იწერება, მერე წაგიკითხავ.“ – მეცა მეორეს სტოლზე მიმელოდნენ ვისტისათუს ლიმანოვსკი, გურჩინ და ბოლუშევიჩი. იმ დროს გიგო და სოსიკო ისე ხმამაღლივ იცინოდნენ და ბაასობდენ, რომ ჩუწნ აქედამ ვეძახოდით «Перестаньте шумить!»* პატარა ხანს უკან ერთბაშად მოგვესმა რაღაცა ხრიალი; მივხედეთ, სოსიკო ხრიალებს. მივჰსცვივდით ყველანი, ჰაი წყალი, ჰაი ლალსტუკი შემოხსენით, სერთუკი გახადეთ! მაგრამ ვერ მოვაბრუნეთ. ავინოვი, არლუთინსკი ჭაეცონით გაქანდნენ კრუჟოკში, – სადაცა იყო ვეჩერი – აქიმების მოსაყუნად; მე გავიჭერ დალაქთან; ამიროვი და სხუანი იქ დარჩნენ და რაც შეეძლოთ ჰსცდილობდნენ სოსიკოს მობრუნებასა, და როცა მე მოველ დალაქითა, ვნახე შეყრილნი აქიმები, შახპარუნიანც, მინკევიჩი [და] ოთხნი კიდევ სხუანი, რომელთაცა ერთის ხმით გამოგვიცხადეს, რომ [«]моментальная Смерть последовала от разрыва Сердца!»** გასამტერებელია, ერთს მინუტში როგორ გაჰქრა ისე, რომ არ-

ცა ხმა, არცა მოძრაობა, ისევ ისე იჯდა სკამზე მკუდარი! – თავგადაგლეჯილნი მე და გიგო მოვედით შინ, გავაღვიძე ძალუა მაკრინა და გავგზავნე სოფოსთან, რომ სოსო ძალიან ავად გახდა კლუბში და შეატყობინოს; მერე გავგზავნე ქეთევან. სანყალმა სოფომ მაშინვე დაიძახა „უთოოდ ჩემს თავს რაღაცა უბედურება მომსვლია!“ ამ დროს სოსიკოც მოასვენეს. – შენ თვითონ წარმოიდგინე და მეკი ვერ შემიძლიან, რომ გითხრა, რაც ვაება იქ მოხდა! – გუშინ, ესე იგი 9^ა იანვ: მოსქდა მთლად ქალაქი, მართლად გულშენუხებული და გავასვენეთ ქაშუეთში წირვაზე და შემდეგ კუმისის ეკკლესიაში დავასაფლავეთ ჩუჭნი სასურველი ძმა, მთლად საქართველოსათვის სასურველი სოსიკო! ხალხი იძახდა, ლ^ა თმან⁴ აცხონოს! ლ^ა თმან⁵ გაცოცხლოს სოსიკოჯან!! აფსიზ ყაფლანოლლი, აფსიზ! „დიდი, დიდი პატივისცემა გამოაცხადა ქალაქმა; სოლოლაკამდის ხალხსა თავზე ედგა კუბო და მიჰქონდა სოსიკო, თითქოს მიძინებული, თითქოს აი ეხლა გამოეღვიძება! სოფლელები, ტაბახმელიდამ, კუმისიდამ, კოდიდამ, მოეგებნენ დედაკაცებითა და მოთქმითა მიასვენეს საუკუნოდ განსასვენსა ალაგსა!“ – აი ასე იყო ჩემის გულითსაყუარელის სოსიკოს უკანასკნელი დღეები!

ახლა, ჩემო ვანო, დროა, რომ მოხედო შენს ოჯახსა და საზოგადოდ ჩუჭნცა, სრულიად განყალბულთა, აღარავინა ვართ; შენი ძმა გიგოც ძლივს ცახცახებს ღონე-მიღებული. მოდი, გაიგე შენის ოჯახის მდგომარეობა, დააწყე რიგზე შენი აქაური საქმეები და მერე ისევ წადი, თუ უთოოდ შენი რუსეთში ყოფნა საბედნიეროდ მიგაჩნდეს.

სოსოს ცოტაოდენი ვალიც უნდა ჰქონოდა; ანტონ ყორღანოვისაკი ვიცი 3500 რუბლ: და სხვისა, მგონია, არავისი ემართა.

გაუფრთხილდით, გაუფრთხილდით, ტასოსა; მაგისი ფიქრი მეტად მანუხებს: სუსტი, უღონო, არვიცი როგორ მოითმენს ამ საუბედუროს ამბავსა. – თუ მანდვე შეიტყოს, ჩემ მაგიერ მიუტირე გულმტკივნეულებით მნუხარება ჩემი. – მეც

უნდა გებრალეობდეთ, დავრჩი მარტოდ, ობოლი, გამოყრუებული იმ ქუჩაში, სადაცა სიცოცხლითა დულდნენ ესოდენნი ყმანვილკაცები და ქალები! ჩუწნს ქუჩაში აღარავინ მიცნობს!

შენი საშა სიყუარულით ჩამიკოცნე; ეგრეთუჴ ივან დიმიტრიჩ და მისი ქალები.

10^ს იანვ: დავინყე და 11 ძლივს გავათავე.
1879 თბილისით.⁵

* შეწყვიტეთ ხმაური!

** მცისიერი სიკვდილი მოჰყვა გულის გასკდომას.

ანასტასია რომანოვასადმი №1 (976)

12 Генв: 1879. из Тифл: в Петербург¹

Ея Импер: Высочеству Государыне Великой Княжне,
Анастасіи Михайловне.

Пред соверше́ніем Священнаго Тайнства Бракосочетанія вашего высочества, я из Глубины души молю Всевышняго да осветит Он своим благословеніем ваше вступленіе в новый період жизни, да озариться полным счастіем Сердце вашего Супруга и на всю жизнь да будете Ему розою радости!

ანასტასია რომანოვსასადმი №1 (976)

12 იანვ: 1879. თბილისით. პეტერბურლს

მის საიმპერატორო უდიდებულესობას, ცარევენას,
დიდ კნეჟნას, ანასტასია მიხაილოვნას.

თქვენი ქორწინების წმინდა საიდუმლოს აღსრულების წინ სულის სიღრმიდან ვევედრები უზენაესს, რომ მან თავისი დალოცვით აკურთხოს თქვენი შესვლა ცხოვრების ახალ პერიოდში. დაე, სრული ბედნიერებით გაბრწყინდეს თქვენი მეუღლის გული და მთელი ცხოვრების მანძილზე მისი სიხარულის ვარდი ყოფილიყავით!

მიხეილ რომანოვისადმი №13 (977)

Петербург

Его Импер: Высо:^{ВУ} Государю Вел:^{МУ} К:^Ю
Михайлу Николаевичу.

С Глубочайшею радостью повергаю пред вашим высочеством и Государынею Великою Княгинею мое задушевное поздравление с совершающимся сегодня бракосочетанием Августейшей вашей дочери с наследным великим Герцогом фридрихом Мекленбург-Шверинским. Да будут Они всегда и всюду под благословением Всевышняго! –

[1879 წლის 12 იანვარი]

მიხაილ რომანოვიისადმი №13 (977)

პეტერბურღს

მის საიმპერატორო უდიდებულესობას, ხელმწიფეს, დიდ კნიაზს,
მიხაილ ნიკოლაევიჩს.

უდიდესი სიხარულით გითვლით თქვენს უდიდებულესობასა და ხელმწიფას, დიდ დედოფალს, ჩემს გულითად მოლოცვას დღეს აღსრულებულ ქორწინებასთან დაკავშირებით თქვენს უავგუსტეს ქალიშვილსა და მემკვიდრე უფლისწულს, დიდ ჰერცოგ ფრიდრიხ მეკლემბურღ-შვერინსკის შორის. დაე, უზენაესის მიერ დალოცვილნი ყოფილიყვნენ ისინი ყოველთვის და ყველგან!

[1879 წლის 12 იანვარი]

ეკატერინე ჭავჭავაძე-დავნიისადმი №10 (978)

თქუწნო უგანათლებულესობავ,
მონყალეო დაო ეკატერინავ!

ვჰსცოდე ცად მიმართ, და ვარ წინაშე თქუწნსა დამნაშავე და პირშავად; არ ვამართლებ ჩემს თავსა, რომ აქამომდის ვერ მოგართვი პასუხი თქუწნის წერილისა, ჩემთვის მარადის ძვირფასისა. უნდა მომიტევოთ, რადგანაც მიცნობთ სიყრმითგანვე თავდადებით ერთგულსა და პატივისმცემელსა თქუწნსა; უნდა მომიტევოთ, რადგანაც დავჰბერდი, და ამასთანა მეტად უბედური წელიწადია ჩემთვის: დავჰკარგე ჩემი გულით საყუარელი ყაფლან, ძმა, მეგობარი, ამხანაგი! დავჰმარხე ჩემი საკუთარი სოსიკო, დიდად პატიოსანი, ჭკვიანი, გულით კეთილი, განთქმული ვაჟკაცობითა და ამასთანავე ნასწავლი. და ახლა დადუმდა, გამოყრუვდა ჩუწნი იგი ქუჩა,

რომელიცა ოდესმე დუღდა მხიარულებითა და იყო სავსე ყმანვილკაცებითა და ქალებითა, ქებულნი ზრდილობითა, მშვენიერებითა, გონებითა! ან დავჰშთი მე მარტო და ვარ ჩემს იმავე ქუჩაში, ვითარცა ვილაცა უცნობი სხუათათვს!

განგუშორდნენ გულის ნაცნობნი, ვინცა გულითა გვიყუარდნენ,

თუალთ მიგვეფარნენ, ნავიდნენ.... ძველთაგან დავჰშთით მე და შენ...

ასე, ჩემო უსაყუარლესო დაო, არ უნდაკი მიწყებოდე, უნდა შემობრალო, უნდა შემობრალო – აღარ შეგანუხებ ჩემის ვაებითა.

რა ამბავი იცით თქუჴნის ნიკოსი და ანდრიასი? დროა, რომ მოვიდეს ნიკო, დასახლდეს თავის მამაპაპეულთ მამულში, რომ გაჩნდეს ერთი მაინც ოჯახი საქართველოსში განსასვენებელად ჩუჴნის დაჩაგრულის გულისა. ირწმუნეთ, ნიკოს ბედნიერება მხოლოდ მანდ არის და არა სადამე სხუაგან. წყალობა ჴელმწიფისა არცა მანდ მოაკლდება, და მხოლოდ პეტერბურლისათვს რა საჭიროა დადიანი? აქკი თავს შემოევლება მთლად ჩუჴნი ქუჴყანა.

თბილისი მეტად გადიდდა, გამრავლდა ხალხითა, ასე რომ მიხაილოვსკის ხიდი ველარ იტევს მიმომსვლელთა ეკიპაჴებსა, ჭურგონებსა, ურმებსა; ერთი თეატრი ველარა ჴყოფნის ქალაქის მცხოვრებთა, და ამისგამო გაიმართა კრუჴოკი,¹ რომლისა ჩლენები ირიცხებიან შვიდასზე მეტნი; გაიმართა ტიჴლისკის სობრანიე;² ეგრეთუჴ რამდენისამე ასის ჩლენებით, სადაცა მუჴიკის გარდა არიან ჩუჴნნი საზანდრებიცა, სიმღერითა და ლეკურის თამაშობითა; ამისგარდა არის ანგლისკის კლუბი, მემჴანსკის კლუბი, ცირკი³ და კარუხელი;⁴ ვისაც ყმანვილი გული აქუს, მხიარულობს.

მაგრამ, ვერ წარმოიდგენთ, რა განწირულს მდგომარეობასში იმყოფება ჩუჴნი თავადობა, რა საშინლად დაეცა და განყალდა სიღარიბისაგან! – საქართველო მრავალჯერ აოხრებულა, გადამწუარა ლანგთემურისაგან, შაჴაბბაზისგან, ოს-

მალთა და სპარსთაგან, მაგრამ გადარჩენილი სიკუდილისაგან ხალხი გამოდიოდა ტყის სიღრმითგან, კლდეების ხეობიდან და თავის მიწაზე აშენებდა თავის ქოხსა და შემდეგ ჟამთა განმავლობაში, ნელნელა მოდიოდა ცხოვრებაში. ახლა ჩუჭნს თავადობას აღარსად ექმნება თავის შესაფარებელი. ჩუჭნი მომავალი მეტად დაბნელებულია და არსაიდან ჰსჩანს ნათელი ნუგეშისა!

ველიკიი კნიაზი, როგორც ისმის, მობძანდება თებერვლის გასულს და ისევ დაბრუნდება, რადგანაც მისი უფროსი შვილი უნდა დააფიცონ ცერემონიით მაისში; მერე მგონია გავიდნენ სამზღუარგარე და ბოლოს ივნისში, ივლისში, მობძანდებიან პირდაპირ ბორჯომსა.

სტაროსელსკი წავიდა გუშინ პეტერბურღს სხუა და სხუა პროექტებითა. – კნიაზ მირსკი აპირებს აქედამ სრულებით გადასახლებას პეტერბურღში, და მისს ადგილს მიიღებს ლევან მელიქოვი; მაგრამ ვაითუ, ამანაც ვერ გაუძლოს მეტად ძნელს თანამდებობას, და მაშინ, ვინ იცის, ვის ჴელში ჩავარდება ბედი ჩუჭნის ქუჭყნისა. ეს ფიქრი ძალიან მანუხებს. –

თქუჭნნი ძმისწულები სალომე, ელენე, კაკო, თამარ მშვიდობით არიან, და აშვენებენ აქაურს საზოგადოობას ზრდილობითა, სილამაზითა, გულითა. – მეტად მშვენიერი ვაჟი ჰყავს თამარსა, ჩემი ნათლული, ვეება ტანისა, გასაოცებელის თვალებითა. კარგი ეს არის, რომ თვთ თამარიცა ჩემი ნათლული არის! ირაკლიცა ჯერ თუმცა არ არის სრულიად განთავისუფლებული ავთამყოფობისაგან, მაგრამ დიდად უკეთ არის და კარგს ქეიფზე. ამ პატარა ვაჟმა გააცოცხლა ირაკლიცა და ბატონის რძალიცა. – წინანდალშიაც, ღთით,⁴ კარგად არიან. გახსოვთ, ჩუჭნი წინანდალში ყოფნა, როგორ გვეშინოდა მე და დავითს გრძელის მებალისა!

ტასო გაგარინისა და ელენე კარგად არიან. ეგრეთუღ დალისტანში მყოფნი, ბედისგან იქ განდევნილნი, ივანე და სოფიო. – ძალიან მანუხებს, რომ ორი კვირა არის ძალუა ვა-

რინკასი და გიორგის ამბავი აღარა ვიცირა. – მესამე დღეა, რა მოდის და მოდის მოუწყვეტლივ საზარელი თოვლი. –

ამ დღეებში იყო აქა და წავიდა ისევ თავის ლუბერნაში ჩუჭნი ნიკო ჭავჭავაძე, უწინდელი გიჟი ნიკო, და ახლაკი დიდად გამორჩენილი ლუბერნატორი ელისავეტოპოლისა. მეტად კარგი რამ არის და გულითაც მიყუარს. –

ღთი⁵ იყოს მარადის თქუჭნი მფარველი და თქუჭნის მშვენიერის შვილებისა, და მეცა ოდესმე გახსოვდეთ, ხანდახან, და მეყოფა ჩემ საბედნიეროდ.

თქუჭნი მარადის ერთგული მოსამსახურე
თ⁶ გრიგოლ ორბელიანი

თქუჭნი მშვენიერი სალომე, ჩემი გულით საყუარელი სალომე, სად არის, როგორ არის, რა ამბავი მოგდისთ? გთხოვთ, როცა მიჰსწეროთ, ჩემგანაც გამოუცხადოთ ჩემი ჭეშმარიტი, გულითადი პატივისცემა, მისი ღირსეულის ქმრითა.

17^ლ იანვ: 1879 წ:
თბილისით.⁷

პარპარე გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №80 (979)

22 Генв: 1879. Тифлис¹

Мой друг Варвара! На днях ждал возвращенія Семейства Оклобжіо с печалью и страхом, если Тасо² непредупреждена известіем о постигшем ея и всех нас несчастіем. Как она перенесет при слабом ея здоровьи, если она здесь, неожиданно, внезапно, узнает о смерти Сосико! Да, невесело окончилось ея путешес-

тіе. Так, по минованіі Байкуша³ Судьбы разсыпаются все мудрые человеческіе планы, все надежды насчастіе, кажущееся вот, вот близко.

Мое положеніе очень грустное, скучное. Думаю, думаю, кудабы идти и... остаюсь дома. Сосико был у меня и, братом, и другом, и соседом. Я любил его искренно. Его высокая честность, его доброта души, храбрость, его военныя способности радовали меня. И, в этом отношеніи, могу уверить тебя, что он стоял несравненно выше всех здешних Героев наших.

Не помню, писали я тебе о последних минутах Сосико? – 6го Генв: веч^{ом}, я приехал в Английс:^й клуб, где вижу, наодном столе играют в безик Сосико, Гиго Сумба: и Абесаломов. Сосико, увидев меня, улыбнулся и сказал мне, «Дядя, я хотел заехать к вам, но раздумал, полагая, что вас нет дома. От Тасо⁴ получил сегодня весьма интересное письмо, потом прочту вам.» Меня также поджидали на вист, Лимановскій, Гурчин и Богушевич, и мы начали играть. Между тем Сосико и Гиго острили друг на друга и шумно смеялись. Вдруг послышался нам страшное хрипеніе; мы бросились к Сосико, он сидит без сознанія; начали обливаться водою. Он два раза открыл рот и скончался моментально без вздоха, без звука. Мертвый сидит на стуле; но я еще неподозревал в смерти его, и поскакал за цырульником, Генерал Авинов и Алек: Аргутинскій в кружок за Докторами. Когдаже я возвратился с цырульником, котораго долго ждал, Сосико уже был перенесен в другую комнату и собравшіеся Доктора единогласно объявили, что смерть Сосико произошла от разрыва Сердца.

Теперь, окончательно опустел для меня наш, некогда полный жизнью, всеми любимый, уважаемый Аул Орбеліановых, – Тут ничего более нельзя сказать, кроме того, что всему – своя очередь, и для меня видимо: мы должны уйдти, чтобы другіе по-

явились, – и уже появляются, – на наше место. Да будет воля Божья!

Цалую тебя, цалую Георгия, и да защитит вас Господь Бог.
Посылаю 250 р: вам на здоровье.

Наднях выпал огромный снег и началась у нас зима; мороз сегодня – 10 град. –

ბარბარა გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №80 (979)

22 იანვ: 1879. თბილისით

ჩემო მეგობარო ვარვარა! მწუხარებითა და შიშით ველოდებოდი დღე-დღეზე ოკლობუიოს ოჯახის დაბრუნებას, თუ ტასომ არ იცის იმ უბედურების შესახებ, რაც თავს დაგვატყდა მასაც და ჩვენ ყველას. მისი ჯანმრთელობის პატრონი როგორ გადაიტანს, სოსიკოს სიკვდილის ამბავი აქ რომ შეიტყოს უეცრად, მოულოდნელად! ხო, მხიარულად ვერ დამთავრდა მისი მოგზაურობა. ბაიყუში ბედი თავდაყირა აყენებს ყველა ბრძნულ ადამიანურ გეგმას, ბედნიერების ყველა იმედს, რომელიც თითქოს სულ, სულ ახლოსაა.

ჩემი მდგომარეობა ძალიან მძიმეა, ნაღვლიანი. ვფიქრობ, ვფიქრობ, სად წავიდე და... ვრჩები სახლში. სოსიკო ჩემთვის ძმაც იყო, მეგობარიც, მეზობელიც. მე ის მიყვარდა ჭეშმარიტად. მისი უმაღლესი პატიოსნება, მისი კეთილი გული, სიმამაცე, მისი სამხედრო უნარები მახარებდა. ამ მხრივ შემძლია დაგარწმუნო, რომ ის ჩვენს აქაურ გმირებზე ბევრად მაღლა იდგა.

არ მახსოვს, მოგწერე თუ არა სოსიკოს ბოლო წუთების შესახებ? – 6 იანვარს, საღამოს, მივედი ანგლიურ კლუბში, სადაც ვხედავ, რომ ერთ მაგიდასთან ბეზიკს თამაშობენ სოსიკო, გიგო სუმბათოვი და აბესალომოვი. სოსიკომ რომ დამინახა, გამიღიმა და მითხრა: „ბიძია, თქვენთან შემოვლა მინდოდა, მაგრამ გადავიფიქრე, რადგან სახლში არ მეგონეთ. დღეს ტასოსგან ძალიან საინტერესო წერილი მივიღე, მერე წაგიკითხავთ.“ მე ასევე მელოდებოდნენ ვისტზე ლიმანოვსკი, გურჩინი და ბოლუშევიჩი. დავიწყეთ თამაში. ამ დროს სოსიკო და გიგო ერთმანეთს შორის მახვილსიტყვაობდნენ

და ხმამაღლა იცინოდნენ. უეცრად საშინელი ხროტინი მოგვესმა; სოსიკოს მივცვივდით, ის სკამზე ზის უგრძობლად, დავუნყეთ წყლის შესხურება. მან ორჯერ გააღო პირი და იმ წამსვე დალია სული ამოუსუნთქველად, უხმოდ. მკვდარი ზის სკამზე; მაგრამ მე სიკვდილზე არ შემპარვია ეჭვი და გავიქეცი დალაქთან, ლენერალი ავინოვი და ალექსანდრე არლუთინსკი კი – კრუჟოკში ექიმებთან. როცა დავბრუნდი დალაქთან ერთად, რომელსაც დიდხანს ველოდე, სოსიკო უკვე სხვა ოთახში იყო გადაყვანილი და იქ მყოფმა ექიმებმა ერთხმად განაცხადეს, რომ მისი სიკვდილი გამოიწვია გულის გახეთქვამ.

ახლა საბოლოოდ დაცარიელდა ჩემთვის ჩვენი ოდესღაც სიცოცხლით სავსე, ყველასათვის საყვარელი ორბელიანების პატივცემული უბანი, – აქ იმის მეტს ვერაფერს იტყვი, რომ ყველაფერს თავისი დრო აქვს და ჩემთვის ნათელია: ჩვენ უნდა წავიდე, რათა სხვები მოვიდნენ. – და უკვე მოდიან, – ჩვენს ადგილას. დაე, იყოს ღვთის ნება!

გკოცნი, ვკოცნი გიორგის, დაე, დაგიცვათ უფალმა ღმერთმა. ვაგზავნი 250 რ.-ს. კეთილად მოიხმარეთ.

ამ დღეებში დიდი თოვლი მოვიდა და დაიწყო ჩვენთან ზამთარი; დღეს 10 გრადუსი ყინვაა.

ლიბიტრი სვიატოვოლკ-მირსკისადმი №6 (980)

1го февр: 1879.¹

К^{го} Дмитрію Ивановичу Святополк-Мирскому.²

Решаюсь беспокоить ваше С^{во}о задушевною моею просьбою. Ради Иисуса Христа, ради ваших детей, спасите от конечного разоренія дряхлаго старика Тер-Осипянца с его семейством, корорый, втеченіи 30 лет, был учителем в Тифл: Классической Гимназіи. Лачушки, составляющія его дом берется теперь в Казну за неустойку подрядчика, у котораго был в залоге.

Сделайте еще одно доброе дело пред выездом вашим из края, благоденствию и счастью котораго посвящена была вся ваша жизнь. –

დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №6 (980)

1^ს თებერვ: 1879.

კნიაზ დიმიტრი ივანოვიჩ სვიატოპოლკ-მირსკის.

გადავწყვიტე, თქვენი ბრწყინვალეობა შევანუხო ჩემი გულითა-დი თხოვნით. იესო ქრისტეს გულისათვის, თქვენი შვილებისათვის, გადაარჩინეთ საბოლოო განადგურებისაგან ღრმად მოხუცი ტეროსიპიანცი თავის ოჯახთან ერთად, რომელიც 30 წლის მანძილზე მასწავლებლად მუშაობდა თბილისის კლასიკურ გიმნაზიაში. ქონმახის ნაწილები, რომლებიც მის სახლს შეადგენენ, დღეს ხაზინას მი-აქვს ვალის გადაუხდელობის გამო.

ქმენით კიდეც ერთი კეთილი საქმე, სანამ იმ მხარიდან წახვი-დოდეთ, რომლის კეთილდღეობასა და ბედნიერებასაც მიუძღვენით მთელი თქვენი ცხოვრება. –

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №81 (981)

14to ფებრ: 1879. в Царское Село.¹

Мой друг Варвара! Наступил великий Пост и с ним сурьез-ные размышления, которые привели меня к такому вопросу: дол-голи ты и мой дядя Георгий будете жить в далекой от меня стра-не Суроваго климата, где, только более и более разстраивается ваше здоровье – драгоценный дар неба, добровольно приноси-мый вами в жертву каихто благ несовсем ясной будущности. А

между тем, ревматизмы, грудная боль и пр: недуги, столь свойственныя Петербургу, и нашедшія весьма покойное пребываніе в вашем организме, рано или позд(н)о, возмут свое, мучительно отозвавшись на всю вашу жизнь. И потому, позволю себе спросить вас:

1) На скол[ько] еще времени вы расположены жить в найкрасивейшем Царьском Селе, для украшенія котораго сам Геній великой Екатерины, не пощадил, ни трудов, ни миллионов, но, всётаки, изменить климат к лучшему, – немог. И если притом, по вашим средствам, вы стоите вдали от тех увлекательных, изящно-изысканных удовольствій, которыя изобретены для развлеченія богатых людей, то не лучшели, по крайней мере, спасти свое здоровье.

и 2) Для дальнѣйшаго вашего там пребыванія имеемся ли в виду такая важная причина, ради которой с таким упорным терпеніем вы переносите все лишенія, сопряженныя с недостатком денежных средств и все страданія, неразлучныя с болезненным состояніем. Ответ должен быть ясный, положительный, основанный на доказательствах. – Теперь же Я выскажу свою мысль.

Какія могут быть послѣдствія, если Георгій перейдет в один из здѣшних Драгун: Полков?

1) Весьма вероятно, что в этих полках он не встретит такого общества богатых молодых людей, какіе служат вообще в Гвардіи, и в особенности, в Леиб Гусарском. Но, в каждом из здѣшних Др: Полков, он найдет офицеров весьма достойных, и по образованію, и по уму, и по характеру, в кругу которых Георгію будет очень пріятно жить. 2) Здоровье, и его, и ваше, будет более обезпечено, и наконец, 3) Экономическая часть, столь важная в нашей жизни, устроится лучше и лучше для будущности Георгія, самым простым образом: Он будет здѣсь получать жалованіе не фиктивно, а действительно; к этому ежели присоединить его собственныя деньги 2/т: р:, то составившаяся

сумма черезчур достаточна для Армейскаго с прихотями офицера. И тогда, получаемыя им от меня З/т: р: ежегодно² будет приращаться к капиталу, который, современным, может вполне обезпечить расчетливаго Георгія.³ Такова хорошая сторона предлагаемаго мною проэкта, на который ожидаю от вас опроверженія.

Я неимею намеренія выражать жалобу на ваше комне невниманіе – да оно и бесполезно после моих, многих жалоб, – но только желаю знать, получилили Георгій Кирмаламу от Фисуна, и больше ничего.

Государь Император всемилостивейше пожаловал мне Орден Св. Вл(а)д: 1ой ст.; а Герцог Мекленбургскій – Орден Венда⁴ 1ой же ст.; но вы несочли нужным сказать мне, хоть по знакомству, какоенибудь слово. Однакож я не жалуюсь. Вы с вашим сыном всегда заняты чемнибудь, но только не мною.

Для Георгія готовлю двух серых жеребят, таких, которыя, как птицы, вдруг, прыг,⁵ и перелетают чрез высокій забор. Они еще на свободе, не выезжаны; но, по признакам, обещают быть необыкновенными Скакунами; а для себя готовлю брата знаменитаго Мерцхала.

Завтра начинаю говеть; простиже, матушка, мои прегрешенія пред тобой, словом, делом, яко есмь человек со слабостями.⁶ Любимое Слово беднаго Каплана. Цалую тебя и моего Георгія, лентяя, и да хранит вас Господь Бог. – Письмо начато в Понедельник, т: е: 12 фев.; просто недают писать. – Посылаю тебе в Дагестане сделанную шаль; она в Россіи известна под именем Оренбургская. Незнаю понравитсяли,⁷ но она продевается сквозь кольцо.

В последній вечер Масленицы был у Майки очень веселый Пикник: Сама Майка, Ольга Барятинская, Мирскій с женою, Марія Орбел:, Лиза Иванова, Саломе, Како, Нина Чолакаева, Борис, Вейсенгофа, Лиза Мухранская и другія. Консулы Гер-

манскій и Французскій таяли в кругу красивых молодых дам. Нигде незабываемый Фисунь. Мирскій сделался Толубашом за ужином и с большим юмором провозглашал За здравие тосты. Едва, едва разъехались в 5 часов утра. А ты Георгій где провел этот вечер? –

პარპარი გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №81 (981)

14^ა თებერვ: 1879. ცარსკოე სელოს.

ჩემო მეგობარო ვარვარა! დადგა დიდმარხვა და მასთან ერთად სერიოზული ფიქრები, რომლებმაც მე ასეთ კითხვამდე მიმიყვანეს: დიდხანს იცხოვრებთ შენ და ჩემი ბიძია გიორგი ჩემგან დაშორებულ, მკაცრი კლიმატის მქონე ქვეყანაში, სადაც სულ უფრო და უფრო ზიანდება თქვენი ჯანმრთელობა – ზეცის ძვირფასი საჩუქარი, თქვენივე ნებით მსხვერპლად შეწირული არცთუ ისე ნათელი მომავლის ზოგიერთი სიკეთისათვის. სხვათა შორის, რევმატიზმები, გულის ტკივილი და სხვ: სნეულებები, ასე დამახასიათებელი პეტერბურლისთვის და თქვენს ორგანიზმში მშვიდად დაბუდებულნი, ადრე თუ გვიან, თავისას იზამენ და შემანუხებლად იმოქმედებენ მთელ თქვენს ცხოვრებაზე. ამიტომ ნება მომეცით, გკითხოთ:

1) კიდევ რამდენ ხანს აპირებთ ცხოვრებას ულამაზეს ცარსკოე სელოში, რომლის გასამშვენიერებლადაც დიდი ეკატერინეს გენიამ არ დაზოგა არც შრომა, არც მილიონები, მაგრამ კლიმატის შეცვლა უკეთესობისკენ მაინც ვერ შეძლო. – და ამ დროს თქვენთვის, ვინც ეკონომიკური შესაძლებლობების მიხედვით ძალიან შორს ხართ იმ მომხიბლავი, ნატიფად დახვეწილი სიამოვნებებისგან, რომლებიც მდიდარი ადამიანების გასართობადაა გამოგონილი, ნუთუ არ ჯობია, რომ ჯანმრთელობა შეინარჩუნოთ.

2) მომავალში თქვენი მანდ დარჩენისათვის განა არსებობს ისეთი მნიშვნელოვანი მიზეზები, რისთვისაც ასეთი შეუპოვარი მოთმინებით უძლებთ ყველა გაჭირვებას, რომელიც დაკავშირებულია ფულადი სახსრების ნაკლოვანებასა და ტანჯვასთან, რაც ახლავს ავადმყოფურ მდგომარეობას. პასუხი უნდა იყოს ნათელი, და-

დებითი, მტკიცებულებებზე დაფუძნებული. ახლა ჩემს აზრს მოგახსენებ.

როგორი შედეგი ექნება გიორგის გადმოსვლას ერთ-ერთ აქაურ დრაგუნთა პოლკში?

1) სავსებით ცხადია, რომ ამ პოლკებში ის არ შეხვდება მდიდარი ახალგაზრდების ისეთ საზოგადოებას, როგორებიც, საერთოდ, გვარდიაში მსახურობენ, და განსაკუთრებით ლეიბ გვარდიაში. მაგრამ ყოველ აქაურ დრაგუნთა პოლკში ის იპოვის ძალიან ღირსეულ ოფიცრებს განათლებით, ჭკუით, ხასიათით, რომელთა წრეშიც გიორგი სიამოვნებით იცხოვრებს. 2) შენიც და მისი ჯანმრთელობაც უფრო დაზღვეული იქნება და, ბოლოს, 3) ეკონომიკური მხარე, რაც ასეთი მნიშვნელოვანია ჩვენს ცხოვრებაში, სულ უფრო და უფრო უკეთესად აენყობა გიორგის მომავლისათვის და სულ მარტივადაც: აქ ის ხელფასს ფიქციურად კი არ აიღებს, არამედ რეალურად; ამას მივუმატოთ მისი საკუთარი ფული 2/ათ: რუბ.; და ეს თანხა სავსებით საკმარისი იქნება ოფიცრის მოთხოვნილებების მქონე სამხედრო პირისათვის. და მაშინ გიორგისთვის ჩემ მიერ მიცემული 3/ათ: რ: ყოველწლიურად მიემატება კაპიტალს, რომელიც დროთა განმავლობაში სავსებით უზრუნველყოფს ანგარიშიან გიორგის. ასეთია ჩემ მიერ წარმოდგენილი პროექტის კარგი მხარე, რომლის უარყოფასაც ველოდები თქვენგან.

მე არ მაქვს განზრახული თქვენ წინააღმდეგ საყვედურის გამოთქმა ჩემდამი თქვენი უყურადღებობის გამო – აზრიც არა აქვს ამდენი საყვედურის შემდეგ – მარტო მინდა ვიცოდე, მიიღო თუ არა გიორგიმ ფისუნისგან ქირმალამა და მეტი არაფერი.

ხელმწიფე იმპერატორმა გულმონწყალებით მიბოძა წმ. ვლადიმირის I ხარისხის ორდენი, ხოლო ჰერცოგმა მეკლემბურლმა – ვენდის I-ვე ხარისხის ორდენი, მაგრამ თქვენ არ ჩათვალეთ საჭიროდ ჩემთვის რაიმეს თქმა, თუნდაც უბრალოდ, ნაცნობობით. თუმცა არ გასაყვედურობთ, თქვენ და თქვენი ვაჟი ყოველთვის რაიმეთი ხართ დაკავებული, ოღონდ არა ჩემით.

გიორგისთვის ვამზადებ ორ რუხ კვიცს, რომლებიც ჩიტების ვით ახტებიან მაღალ ლობეს. ისინი ჯერ თავისუფლად არიან, არ ვაჭენებთ, მაგრამ ეტყობათ, რომ არაჩვეულებრივი ბედაურები იქნებიან. ჩემთვის კი ვიმზადებ სახელგანთქმული მერცხალას ძმას.

ხვალ მარხვას ვინყებ; მომიტევე, ძალუა, შენ წინაშე ჩადენილი ცოდვები, სიტყვით, საქმით, რადგან ადამიანი ვარ ჩემი სისუსტეებით. ყაფლანის საყვარელი სიტყვაა. გკოცნით შენ და ჩემს ზარმაც გიორგის. გფარავდეთ უფალი ღმერთი. – წერილი დავიწყე ორშაბათს, ე. ი., 12 თებერვალს, მაგრამ, უბრალოდ, არ მაცლიან წერას. – გიგზავნი დალისტანში მოქსოვილ შალს; ის რუსეთში ცნობილია, როგორც ორენბურგული. არ ვიცი, მოგეწონება თუ არა, მაგრამ ბეჭედში გაეტევა.

ყველიერის უკანასკნელ სალამოს მაკასთან იყო ძალიან მხიარული პიკნიკი: თვითონ მაკა, ოლლა ბარიატინსკაია, მირსკი ცოლთან ერთად, მარია ორბელიანი, ლიზა ივანოვა, სალომე, კაკო, ნინა ჩოლოყავეა, ბორისი, ვეისენგოფა, ლიზა მუხრანსკაია და სხვები. გერმანიისა და საფრანგეთის კონსულები ახალგაზრდა ლამაზ ბანოვანთა წრეში დნებოდნენ. არსადაა დაუვიწყარი ფისუნი. მირსკი სადილზე ტოლუბაში გახდა და დიდი იუმორით წარმოთქვამდა ჯანმრთელობის სადღეგრძელოებს. ძლივს, ძლივს დავიშალეთ დილის 5 საათზე. შენ კი, გიორგი, სად იყავი ამ სალამოს? –

მაქსიმილიან ოსტენ-საკენისადმი №3 (982)

20th ფებრ: 1879.

Барону Максимилиану Александр: фондер остен-Сакену –¹

С робостью решаюсь обратиться к вам с рекомендацією о молодом человеке, Мурадове, который будет иметь честь представиться с этим письмом. Он желает служить по ведомству вами управляемому и именно в Канцелярии. За его прекрасную нравственность я вполне ручаюсь, а о научном его образовании свидетельствует Совет С:Петербург^{to} Земледел(ь)ческаго Института.

Я прошу вас, Барон, взглянуть снисходительно на мою просьбу тогда только, если к поступлению его на Службу не встретите особеннаго Затруднения.

მაქსიმილიან ოსტენ-საკენისაღმი №3 (982)

20^ა თებერვ: 1879.

ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრ: ფონდერ ოსტენ-საკენს

მონინებით მოგმართავთ რეკომენდაციით ერთი ახალგაზრდა კაცის, მურადოვის, საქმესთან დაკავშირებით, რომელსაც ექვება პატივი, ეს წერილი მოგართვათ. მას სურს იმსახუროს თქვენი მმართველობის ქვეშ არსებულ უწყებაში და, თანაც, სახელდობრ, კანცელარიაში. მის მაღალზნეობრიობაზე მე სრულად ვიღებ პასუხისმგებლობას, ხოლო მის სამეცნიერო განათლებას ადასტურებს პეტერბურლის მინათმოქმედების ინსტიტუტის საბჭო.

გთხოვთ, ბარონო, ჩემს თხოვნას შემწყნარებლურად შეხედოთ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მის სამსახურში მიღებასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული სიძნელები არ შეგხვდებათ.

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისაღმი №82 (983)

21 Февр: 1879. Тифл.: в Петерб:¹

Мой друг варвара! Наконец, пришло вчера твое письмо от 11го февр: вместе с Дешешю. Слава Богу! Вы здоровы, а я очень и очень мучился, неимея известий о вас.

Скажу откровенно, это письмо удивило меня своею неожиданностью. Гм! вы пишете «Георгій хочет поступить в Академію, потому² что, я этого желаю и еще потому, что его товарищи поступают тудаже.» Но гдеже сам Георгій, т: е:, его горячее желаніе, его добрая воля, его настойчивость вступить в Академію? – Неминутнаяли вспышка увлеченія, после котораго всегда следует охлажденіе, а потом и отвращеніе к делу, к которому Сердце не лежит. Ты допроси его, потому что в прошлом году

на мой Совет, Георгій выразил нежелание. Но, если теперь, по здоровом размышленіи, он решился и намереніе его непреложно, Дай Бог! Пусть идет, но только твердо, упорно, без оглядки, по дороге им избранной, которая наверно ведет к лучшему. Грешно Зарывать талант, дарованный Богом. В чёмже затрудненіе? В Орбеліановской лености, которую нужно отбросить в сторону, чтоб докончить изученіе тех предметов, которые несовсем новы для Георгія, а при его умственных способностях, это даже и несоставит труда. Вся трудность не в Академіи, а преодолеть леность, и больше ничего.

Чтоже касается твоих стенаній о издержках, сопряженных с новым вашим передвиженіем, скажу только, жаль, что в письме не приложили счета; я бы теперьже мог ответить, в какой степени я могу оказать вам помощь. Итак, постарайся скорей прислать приблизительный счет.

При этом невольно припомнил я Немецкую пословицу: Лишьбы желаніе было, а плов³ можно кушать обеими руками. Так и в этом деле, лишьбы вы с крепким сердцем пожелали устаноятся, всё, самособой уладиться, устроиться. – При мне служили офицеры Генер: Штаба и вам очень знакомые: Капгер, Радецкій, Окольничій, Астафьев; Они были очень бедны, точно также, как Томич. Казбек, Кишмишев, Шаликов, тут братья Комаровы. Как они поступили в Академію и чем они жили в томже Петерб:>? При стремленіи к такой важной цели, надо только немного, немного, забыть сіяніе Княжества и блеск Лейб Гусарства, больше ничего, и тогда всё устаноятся в порядке. Затрудненія непреодолимы только при нежеланіи преодолеть их, или при слабом характере. Сколько раз я уходил в поход, имея только б абазов в кармане; И ничего, ходил и возвращался здоровым после шести, семи месяцев. Георгій уже достаточно познакомился с Кавалерійскими Конюшнями, пусть знакомится теперь со стенами Академіи.

Впрочем, зачем откладывать решение этого вопроса насколько касается меня. Я забыл, это у меня хранятся деньги Георгія 15/т: р.; из них, если оторвать 2/т: и послать к вам для единовременных ваших расходов, будете ли довольны? Я обязуюсь, что эти деньги, современем, будут мною же пополнены. Более не могу и не требуйте. Кроме того, Георгій не будет нуждаться в лошадях и в издержках на них. Мне кажется, и ты могла бы покойно остаться в Царском, а Георгій, с одним, или даже двумя из своих товарищей, мог бы нанять квартиру, где им и заниматься было бы охотнее, чем одному, и притом экономнее: один учитель может учить двух, трех, разом.

Таков мой взгляд за три тысяча верст, а там, на месте, вам лучше знать.

Моя матушка Варвара! Я всё сомневаюсь, и потому прошу тебя откровенно сказать мне, по доброй ли воле Георгій желает вступить в Академию? Как бы там не было, а я вас обеих целую и благословляю. —

Жду ответа, очень подробнаго.

Приехал Князь Голицын с Сестрою; они славные люди. К концу месяца ждем и Великаго Князя.

პარპარე პაპრატიონ-ორპელიანისადმი №82 (983)

21 თებერვ: 1879. თბილ: პეტერბ:

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ბოლოსდაბოლოს, გუშინ მოვიდა შენი 11 თებერვლის წერილი დეპეშასთან ერთად. მაღლობა ღმერთს! თქვენ ჯანმრთელად ხართ, მე კი მეტისმეტად ვწუხდი, რადგან თქვენ შესახებ არაფერი ვიცოდი.

გულახდილად გეტყვი, ამ წერილმა გამაოცა თავისი მოულოდნელობით. ჰმ! თქვენ მწერთ, „გიორგის აკადემიაში შესვლა იმიტომ უნდა, რომ ეს მე მინდა, და იმიტომაც, რომ მისი ამხანაგე-

ბიც იქ შედიან.“ მაგრამ სად არის თვითონ გიორგი, ე. ი. მისი მხურვალე სურვილი, მისი კეთილი ნება, მისი ჟინი, შევიდეს აკადემიაში? – ხომ არ არის ეს წუთიერი გაელვება გატაცებისა, რომელსაც შემდგომ ყოველთვის მოჰყვება გულგრილობა, მერე კი საქმის შეფავრებაც კი, რომელსაც გულს ვერ უდებ. შენ კარგად გამოჰკითხე, იმიტომ, რომ შარშან ჩემს რჩევაზე გიორგიმ უარი განაცხადა. მაგრამ თუ ახლა, სალი განსჯიდან გამომდინარე, მისი განზრახვა უცვლელია, ღმერთმა ქნას! დაე, იაროს, ოღონდ მტკიცედ, შეურყევლად, უკან მოუხედავად თავისივე არჩეული გზით, რომელიც ნამდვილად უკეთესობისკენ მიდის. ღვთისგან ბოძებული ტალანტის ჩამარხვა ნამდვილად ცოდვაა. სიძნელე რალაშია? ორბელიანების სიზარმაცეში, რომელიც გვერდზე უნდა მოისროლოს, რათა დაასრულოს იმ საგნების შესწავლა, რომლებიც სულ მთლად ახალი არ არის გიორგისთვის, და მისი გონებრივი ნიჭის მქონე ადამიანისთვის ეს დიდ შრომასაც არ მოითხოვს. მთელი სიძნელე აკადემიაში კი არ არის, არამედ სიზარმაცის გადალახვაში და მეტში არაფერში.

რაც შეეხება შენს ჩვილს ხარჯებთან დაკავშირებით, რაც ახლავს თქვენს ახალ გადაადგილებას, გეტყვი მხოლოდ, რომ დასაწყისად, წერილს რომ არ დაურთეთ ანგარიში; მე ახლავე შეეძლებდი მეპასუხა, რამდენად შემოიძლია თქვენი დახმარება. ასე რომ, შეეცადე სწრაფად გამომიგზავნო მიახლოებითი ანგარიში.

ამასთან დაკავშირებით უნებურად გამახსენდა ერთი გერმანული ანდაზა: თუ გული გულობს, ქადა ორი ხელით იჭმევავო. ასეა ამ საქმეშიც, მთავარია, მტკიცედ გადაწყვიტო და ყველაფერი თავისთავად გამოვა, აენყობა. – ჩემთან მსახურობდნენ გენერ: შტაბის ოფიცრები, თქვენთვისაც კარგად ნაცნობები: კაპლერი, რადეცკი, ოკოლნიჩინი, ასტაფიევი; ისინი ძალიან ღარიბები იყვნენ, ზუსტად ისევე, როგორც ტომიჩი, ყაზიბეგი, ქიშმიშევი, შალიკოვი, აქ ძმები კომაროვები. როგორ მოენყვნენ აკადემიაში და რით ცხოვრობდნენ იმავე პეტერბურლში? ასეთი მნიშვნელოვანი მიზნისკენ სწრაფვისას საჭიროა მხოლოდ ცოტათი, ცოტათი დაივიწყო თავადიშვილობის ბრწყინვალეობა და ლეიბგუსარის სიკაშკაშე, მეტი არაფერი, აი, მაშინ ყველაფერი დალაგდება. სიძნელეები გადაულახავი რჩება მხოლოდ მაშინ, როცა მათი დაძლევის სურვილი არ გაქვს, ანდა სუსტი ხასიათი გაქვს. რამდენჯერ წავსულვარ ლაშქრობაში მხოლოდ ნაბაზით; და არც არაფერი, მივლია და ჯანმრთელი დავბრუნებულ-

ვარ ექვსი, შვიდი თვის შემდეგ. გიორგი უკვე საკმარისად გაეცნო კავალერიის საჯინიბოებს, დაე, ახლა აკადემიის კედლებს გაეცნოს.

ისე, რატომ უნდა გადავდოთ ამ საკითხის გადანყვეტა, რომელიც მე მეხება. დამავინყდა, რომ ჩემთან ინახება გიორგის ფული 15/ათ: რ., იმას რომ მოვაკლო 2/ათ: და გამოგიგზავნოთ თქვენი ერთჯერადი ხარჯებისთვის, კმაყოფილი იქნებით? მე ვიღებ ვალდებულებას, რომ დროთა განმავლობაში ეს ფული მევე შევავსო. მეტი არ შემიძლია და არ მოითხოვოთ. ამას გარდა, გიორგის არ ექნება გასაჭირი ცხენებში და მათზე საჭირო ხარჯებში. მე ვფიქრობ, რომ შენც მშვიდად შეგეძლება ცარსკოეში დარჩენა, გიორგი კი შეძლება და თავის ერთ ან ორ ამხანაგთან ბინის დაქირავებას, სადაც მათთვის მეცადინეობაც უფრო სახალისო იქნება, ვიდრე მარტო, და, ამასთან, უფრო ეკონომიურიც: ერთ მასწავლებელს შეუძლია ერთდროულად ორი ან სამი მოსწავლე ამეცადინოს.

ჩემო ძალუა ვარვარა! მე სულ ეჭვი მეპარება და ამიტომ გთხოვ, გულახდილად მითხრა, გიორგის ნამდვილად თავისი კეთილი ნებით უნდა აკადემიაში შესვლა? როგორც არ უნდა იყოს, მე მაინც გკოცნით ორივეს და გლოცავთ. –

ველი პასუხს ძალიან დანწრილებით.

კნიაზი გოლიცინი ჩამოვიდა თავის დასთან ერთად. თვის ბოლოს დიდ კნიაზსაც ველოდებით.

კუმისის მამასახლისისა და მოსამართლეებისადმი №1 (984)

31 თებერ: 1879²

კუმისის მამასახლისო და სუდიებო! – ოლქიაშვილი ჰსჩივის, რომ ამასა და გალუმაშვილსა ჰქონიათ საჩივარი სახლის მამულზე და თქუცნ ეს საქმე გაგისამართლიათ და გადგიჭრიათ ასე, რომ გალუმაშვილი გამტყუნებულთა; მაგრამ გალუმაშვილსა ხანჯალზე უჭირავს ხელი და ოლქიაშვილს არ უშვებს, რომ თავისი მამული მოიხმაროს, როგორც უნდა.

სიტყუა ისკი არ არის, რომ სამართალი გადასჭრათ და

თავი დაანებოთ, არა, უნდა კიდევ სამართალი მოიყუანოთ აღსრულებაში და დაუშალოთ მტყუანსა ავკაცობა და ძალადობა. ეს თქუჴნი მოვალეობა არის; თორემ თუკი სამართალი არ აღსრულდება, მამ რალათ არის სამართალი? – მაშინ ვისაც ძალა აქუს იმისი იქნება მამულიცა და ქუჴყანაცა, და სოფელიც ველარ იცხოვრებს. სამართალი არის დანესებული სამართლისათუს და არა ძალადობისათუს.

და ახლა, თუ გალუმამვილი, მაინცდამაინცა, კიდევ ძალადობაზე იდგეს და თქუჴნი ბძანება იმან არ გაიგონოს, მაშინ შეადგინეთ აკტი³ და მიეცით ოლქიამვილსა, და მერე აქ ვიპოვნით იმ სამართალსა, რომელსაცა არ შეეშინდება გალუმამვილის ხანჯლისა.

მარია კრიუკოვსკაია–კოლიუბაკინისადმი №3 (985)

6^ლ Марта 1879. Маріи Васильевне Колубякиной.¹

Приношу вам искреннюю мою благодарность за то милостивое приказаніе, в силу котораго я делаю доброе дело, принося лепту впользу Ремеслен:^л Училища, которому от души желаю полнейшаго процветанія. При этом решаюсь покаяться пред вами: я сделался Скептиком. Много было предпріятій с подобною же благотворною целью, и ниодно изних неимеет прочной жизни, так как существованіе его зависит от той личности, которая стоит во главе предпріятія; с удаленіем же этой личности всё гложет, рушиться. И в настоящем Случае необходимо прежде обезпечить неприкосновенным капиталом, на проценты котораго, помимо Главной Личности, Училище моглабы навсегда существовать, или очень много времени потребуется для обрзованія необходимаго капитала. Приношеніямиже в 3,10 р:

мне кажется, далеко неуйдем. Впрочем, да благословит Господь Бог!

მარია კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინისადმი №3 (985)

6 მარტს 1879. მარია ვასილიევნა კოლიუბაკინას.

გულწრფელ მადლობას გიხდით იმ მადლიანი ბრძანებისათვის, რომლის ძალითაც ვაკეთებ კეთილ საქმეს, შემაქვს რა წვლილი სახელოსნო სასწავლებლის სასარგებლოდ, რომელსაც გულწრფელად ვუსურვებ სრულ კეთილდღეობას. ამავე დროს, გადავწყვიტე მოვინანიო თქვენ წინაშე: მე გავხდი სკეპტიკოსი. ბევრი სანარმო ყოფილა მსგავსი კეთილშობილური მიზნით და არცერთ მათგანს არა აქვს ხანგრძლივი სიცოცხლე, ვინაიდან მისი არსებობა დამოკიდებულია სანარმოს სათავეში მყოფ ადამიანზე; ამ პიროვნების მოშორებით ყველაფერი ჩერდება და იშლება. მოცემულ შემთხვევაში, პირველ რიგში, აუცილებელია ხელშეუხებელი კაპიტალის უზრუნველყოფა, რომლის პროცენტებითაც, მთავარი პირის გარდა, შკოლაც სამუდამოდ იარსებებდა, თორემ აუცილებელი კაპიტალის შესაქმნელად დიდი დროა საჭირო. 3,10 რუბლის შემოწირულებით, მეჩვენება, რომ შორს ვერ წავალთ. თუმცა კი, დაგლოცოთ უფალმა ღმერთმა!

ბარბარა ბაბრატიონ-ოზბელიანისადმი №83 (986)

1879 Марта 19¹⁰ в царское село¹

Мой друг варвара! Глубоко, глубоко огорчен я смертью К^а Барятинскаго, котораго любил искренно, как человека, и как Правителя. Он, и по характеру, и по привычкам, и по широкости взгляда, принадлежал не нашему времени, а веку Екатерины великой, олицетворяя собою, и Потемкина, и Румянцова. Барин

– в высоком смысле, – барство котораго нетяготило никого, и все охотно шли состоять при нем. Подобные люди являются нечасто. Да успокойтесь Душа его. Отраднo было видеть, когда Экзарх Грузіи в походной церькви, раскинутой в Александр: Саду, служил Панахиду по усопшим Фельдмаршале, в присутствіи Грузин: Дворянства, и Громадной массы народа с представителями различных вероисповеданій: Армянскій Эпископ, Католич: Прелат, Шеихульислам, Лютеран: Пастор и Муфтій, – все, все присутствовали и искренно выражали Соболезнованіе. Так, благодарный народ воздает последнее выраженіе своей признательности памяти Славнаго Правителя, котораго жизнь посвящена была благоденствію Края высочайше ему ввереннаго. Только в таких случаях и выясняется истинная Слава Человека.

Депутація от Грузинс: Двор:^{ba}, высланная присутствовать при печальной церемоніи погребенія фельдмаршала: Нико Чавч:, Михаил Эрстов, Вано и Александр Орбел:, Амилахвари, и сам предвод: Дворян^{ba} Сумбатов. По известіям они уже возвращаются.

Вчера пріехали Иван и Софія из Дагестана, и я истинно рад. Слава Богу, несколько оживится Заглохшая наша улица.

Его Высоч:^{bo} выехал вчера в Батум, т: е: 17 марта, возвратиться сюда и потом, в вербное воскресеніе, направиться в Петербург.

Прилагается 250 р: – как здоровье моего дяди Георгія? Что он думает о своей будущности? Цалую его и тебя в голову и да хранит вас Господь Бог!

Твой Гр:²

Вчера был у меня Мачабели, и я очень рад был его видеть: очень хорошій молодой человек. Он мне говорил, что и вам, и

Георгию, очень хочется навсегда приехать сюда. Что же вам мешает? Какие у вас есть планы, скажите решительнее, и с Богом! Я никогда не помешаю вашим планам, и заранее даю свое согласие.

Князь Шаховский здесь, здоров и вместе с В: К^{эм} возвратиться в Питер.

ბარბარე ბაბრატიონ-ოზბელიანისადმი №83 (986)

1879 მარტის 19^ა ცარსკოე სელოს

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ღრმად, ღრმად ვარ დამწუხრებული კ^ბ ბარიატინსკის სიკვდილით, რომელიც ჭეშმარიტად მიყვარდა, როგორც ადამიანი და როგორც მმართველი. იგი, როგორც ხასიათით, ასევე ჩვევებით, ფართო თვალთახედვით ჩვენს დროს კი არ ეკუთვნოდა, არამედ დიდი ეკატერინეს საუკუნეს, განასახიერებდა რა პოტიომკინსაც და რუმიანცევსაც. მებატონე – ფართო გაგებით, რომლის ბატონობა არავის ამძიმებდა და ყველა სიამოვნებით მიდიოდა მის სამსახურში. მსგავსი ადამიანები ხშირად არ იბადებიან. ღმერთმა ნათელში ამყოფოს მისი სული. სასიამოვნო საყურებელი იყო, როგორ ატარებდა საქართველოს ეგზარქოსი განსვენებული ფელდმარშლის პანაშვიდს ალექსანდროვის ბაღში მდებარე ეკლესიაში, სადაც თავი მოეყარა ქართველ თავადაზნაურობასა და უამრავ ხალხს, სხვადასხვა აღმსარებლობის წარმომადგენლებს: სომეხ ეპისკოპოსს, კათოლიკე პრელატს, შეიხულისლამს, ლუთერანელ პასტორს, მუფთის, – ყველა, ყველა ესწრებოდა და გულწრფელად გამოხატავდა მწუხარებას. ასე გამოხატავს მაღლიერი ხალხი დიდებული მმართველის ხსოვნისადმი პატივისცემას, რომელმაც თავისი ცხოვრება შესწირა მისი რწმუნების ქვეშ მყოფი მხარის კეთილდღეობას. მხოლოდ ასეთ შემთხვევებში ვლინდება ადამიანის ნამდვილი სახე.

ფელდმარშლის დაკრძალვის სამგლოვიარო ცერემონიაზე დასასწრებად წარგზავნილი იყო ქართველი თავადაზნაურობის დეპუტაცია: ნიკო ჭავჭავ: მიხეილ ერისთავი, ვანო და ალექსანდრე ორბე-

ლიანები, ამილახვარი და თვით თავადაზნაურობის წინამძღოლი სუმბათოვი. როგორც იტყობინებინ, უკვე ბრუნდებიან.

გუშინ დაღისტინიდან ჩამოვიდნენ ივანე და სოფიო და მე ნამდვილად მოხარული ვარ. მადლობა ღმერთს, ცოტა გამოცოცხლდება ჩვენი მიყრუებული ქუჩა.

მისი უმაღლესი გუშინ ბათუმს გაემგზავრა, ე: ი: 17 მარტს. აქ დაბრუნდება და მერე, ბზობის კვირას, პეტერბურლს გაემგზავრება.

თან ერთვის 250 რ:, – როგორ არის ჩემი ბიძია გიორგის ჯანმრთელობა? რას ფიქრობს თავის მომავალზე? გკოცნით მას და შენ თავზე, გფარავდეთ უფალი ღმერთი!

შენი გრ:

გუშინ ჩემთან იყო მაჩაბელი და მე ძალიან გამიხარდა მისი ნახვა: ძალიან კარგი ახალგაზრდაა. მითხრა, რომ თქვენც და გიორგისაც ძალიან გინდათ აქ ჩამოსვლა სამუდამოდ. რა გიშლით ხელს? რა გეგმები გაქვთ, თქვით უფრო გადანყვევით და ღმერთი იყოს თქვენთან! კმა შახოვსკი აქ არის, ჯანმრთელადაა და დიდ კნიაზთან ერთად დაბრუნდება პეტერბურლს.

ბიორბი ორბელიანისადმი №2 (987)

26th Марта 1879 г: Тифлис в Царское Село.¹

Мой друг и дядя Георгій! Твое дело с детьми покойнаго Александра о уничтоженіи некоторых пунктов Завещанія, оказавшихся, и незаконными, и слишком невыгодными для тебя, – его наследника, – неполучает до сих пор окончанія, потому, что Старшій Нотаріус только теперь усмотрел, что в доверенности, данной тобой Михайлу Месхіеву, недописаны некоторыя слова, необходимыя для окончанія этого дела. Поэтому прилагаю здесь готовое доверительное письмо, которое ты должен подписать, а нотаріус засвидетельствовать твою подпись. – Постарайся, ради

Бога, как можно скорее возвратить эту бумагу, чтобы развязаться с этим несносным делом.

Теперь целую тебя и мою матушку Варвару, поздравляю с светящим Праздником и благословляю на многие, многие такие Праздники.

Искренно – любящий вас...²

Иван и Софія пріехали навремя из Дагестана, а Шереметьев из Петербурга и встретился старинным другом Иваном и припомнили они свои старин(н)ые кутежи на Вере в саду у Покро Николаевича.

გიორგი ორბელიანისადმი №2 (987)

26^ა მარტს 1879 წ. თბილისით ცარსკოე სელოს.

ჩემო მეგობარო და ბიძია გიორგი! შენი საქმე ან განსვენებული ალექსანდრეს შვილებთან ანდერძის რამდენიმე პუნქტის გაუქმებაზე აღმოჩნდა უკანონო და ძალზე დამაზარალებელი შენთვის, – მისი მემკვიდრისთვის, – ჯერ კიდევ არ არის დახურული, რადგან უფროსმა ნოტარიუსმა მხოლოდ ახლა აღმოაჩინა, რომ შენ მიერ მიხეილ მესხიევისათვის მიცემულ მინდობილობაში ზოგი სიტყვა, რომელიც აუცილებლად საჭიროა ამ საქმის დასახურად, დაუმთავრებელია. ამიტომ წერილს ვურთავ გამზადებულ მინდობილობას, რომელსაც შენ უნდა მოაწერო ხელი და ნოტარიუსმა უნდა დაამოწმოს შენი ხელმოწერა. – ღვთის გულისათვის, ეცადე, რაც შეიძლება, მალე დააბრუნო ეს ქაღალდი, რათა დავამთავროთ ეს აუტანელი საქმე.

ახლა გკოცნით შენ და ჩემს ძალუა ვარვარას, გილოცავთ ბრწყინვალე დღესასწაულს და გლოცავთ, რომ ბევრ, ბევრ ასეთ დღესასწაულს დასწრებოდეთ.

გულწრფელად თქვენი მოყვარული...

ივანე და სოფიო დროებით ჩამოვიდნენ დალესტინიდან, შერე-მეტიევი კი – პეტერბურლიდან. ძველი მეგობრები შეხვდნენ ერთმანეთს და გაიხსენეს თავიანთი ახალგაზრდული დროსტარება ვერის ბაღში ფოხრო ნიკოლაევიჩთან.

ბარბარა ბაბრატიონ-ორბელიანიდან №84 (988)

19¹⁰ Апр: 1879.: В Царьское Село из Тифлиса

Мой друг Варвара! Только три дня, как я стал выезжать на прогулку после болезни, постигшей меня тотчас за известием о злодейском покушении на жизнь нашего Великодушнаго Государя. При этом печальном известии, я вскочил и стоял² долго, долго, без слов, без мысли. После обеда 3¹⁰ Апр; я уже лежал больной и только теперь я начинаю оправляться: но всё еще слаб.

Каковы должны быть благотворные плоды учения того сильнаго Учителя, который, сам будучи воспитан в Сатанической Злобе противу человечества, – желая убийством Царя произвести Смуты по всей Россіи! Безумец, забыл страшную Силу Топора Русскаго мужика, которая кроваво прошлабы от Оренбурга до Петербурга, и первыя головы, которыя слетелибы с плеч, былибы Головы таких интеллигентных учителей Проповедников убийства, и тогда установилось бы тёмное, кровавое царство мужиков и закрыласьбы Россія от просвещенной Европы, для Науки, для искусства, для всего того, что возвышает человека духовно, и облекласьбы Матушка–Россія непроницаемым мраком варварства на столетія.

Представьте пошлую наглость преступника, сказавшего «я отдаю себя суду потомства». Хорошее будет то потомство, кото-

рое станет рукоплескать Гнусным убійцам. Да в теченіи 7/ты: лет ниодин из убійц небыл благословляем Потомством.

В Елисаветополе была свадьба дочери Нико Чавчав: – Генерала, – давно небывалая по своему великолепію. Туда поехали: Софія Мирская, Майко с мужем, Маша с мужем, Чолакаев с женою, Витгенштейн без жены, наш Иван, толькочто приехавшій навремя из Дагестана; из Кахетіи, Сестры Нико с красивыми дочерьми и много других; кроме того весь Карабаг, Нуха и 5/ты: народу с великолепною Скачкою с Зурною, Зорхана, пляски, иллюминація, фейерверк.

Дочь Эрастія Чолакаева вышла за Полковника Мамацова.

Семейство Оклобжіо выезжает наднях Заграницу.

В сію минуту внесли ко мне Пакет с надписью вашей руки; радостно распечатаваю и, к удивленію, нахожу только небольшой лист бумаги; вызываю последнія усилія чтобы прочесть, но немогу, потомучто бумага чиста и нет ниодной буквы. Беру другой лист большаго формата, тщательно ищу, но нахожу только подпись «штаб ротмистр К: Орбел:» на доверенности, присланной на имя Михайла Месхіева.

Неправдали, очень смешен Этот Случай Своею необычайностью, который однакож весьма верно обрисовывает Апатичность характеров, и матери, и сына. Благодарю – не ожидал.

Высылается 250 руб:

Бог да хранит вас.

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №84 (988)

19^ა აპრ: 1879: ცარსკოე სელოს თბილისით

ჩემო მეგობარო ვარვარა! სულ სამი დღეა, რაც სასეირნოდ გამოვდივარ ავადმყოფობის შემდეგ, რომელიც დამემართა ჩვენი დიდსულოვანი ხელმწიფის სიცოცხლეზე ბოროტი თავდასხმის თაობაზე ცნობის გაგებისთანავე. ამ სამწუხარო ამბავზე ნამოვხტი და ვიდექი დიდხანს, დიდხანს, უსიტყვოდ, უაზროდ. სადილის შემდეგ, 3 აპრილს, უკვე ავადმყოფი ვინექი და მხოლოდ ახლა ვინყებ გამოჯანმრთელებას: მაგრამ ჯერ ისევ სუსტად ვარ.

რა სასიკეთო ნაყოფი უნდა გამოიღოს იმ ძლიერი მასწავლებლის სწავლებამ, რომელიც თვითონ იყო აღზრდილი კაცობრიობის წინააღმდეგ სატანურ ბოროტებაში, – სურვილით, მეფის მკვლელობით მთელს რუსეთში აურზაური გამოენვია! უგუნური, დაივინყა საშინელი ძალა რუსი კაცის ნაჯახისა, რომელიც სისხლით გადავიდოდა ორენბურგიდან პეტერბურღში და პირველი თავები, რომლებსაც მხრებიდან დააყრევინებდნენ, იქნებოდა ასეთი გონიერი მასწავლებლებისა, მკვლელობის მქადაგებლებისა, და მაშინ დამყარდებოდა კაცთა ბნელი, სისხლიანი სამეფო, რუსეთი მოსწყებოდა განმანათლებლურ ევროპას და ჩაიკეტებოდა მეცნიერებისათვის, ხელოვნებისათვის, ყველაფრისათვის, რაც ადამიანს სულიერად ამაღლებს და დედა რუსეთი საუკუნეების განმავლობაში შეიმოსებოდა ბარბაროსობის გაუვალი სიბნელით.

წარმოიდგინეთ დამნაშავის ვულგარული თავხედობა, რომელმაც განაცხადა: „საკუთარ თავს გადავცემ შთამომავლობის განაჩენს.“ კარგი შთამომავლობა იქნება ის, ვინც ტაშს დაუკრავს ბოროტ მკვლევებს. დიახ, 7 ათასი წლის განმავლობაში, არცერთი მკვლელი არ ყოფილა დალოცვილი შთამომავლობისაგან.

ელისავეტოპოლში იყო ლენერალ ნიკო ჭავჭავაძის ქალიშვილის ქორწილი, – თავისი ბრწყინვალეობით უპრეცედენტო დიდი ხნის განმავლობაში. იქ გაემგზავრნენ: სოფია მირსკაია, მაიკო ქმართან ერთად, მაშა ქმართან ერთად, ჩოლაყაევი ცოლთან ერთად, ვიტლენშტეინი უცოლოდ, ჩვენი ივანე, ახლად ჩამოსული დალესტინიდან; კახეთიდან ნიკოს დები ლამაზ ქალიშვილებთან ერთად და მრავალი სხვა; გარდა ამისა, მთელი ყარაბაღი, ნუხა და 5/ათასი ადამიანი

ბრწყინვალედ მოცეკვავე ზურნის, საზანდრის, ილუმინაციების, ფეიერვერკის თანხლებით.

ერასტი ჩოლაყაევის ქალიშვილი პოლკოვნიკ მამაცოვზე დაქორწინდა.

ოკლობჟიოს ოჯახობა ამ დღეებში საზღვარგარეთ მიემგზავრება.

ამ წუთას შემომიტანეს პაკეტი შენი ხელწერით; სიამოვნებით ვხსნი და, ჩემდა გასაკვირად, მხოლოდ პატარა ქალაქის ფურცელს ვპოულობ; უკანასკნელ ლონეს ვიკრებ წასაკითხად, მაგრამ არ შემიძლია, რადგან ფურცელი ცარიელია და არცერთი ასო არ არის. ვიღებ სხვა დიდი ფორმატის ფურცელს, გულდასმით ვეძებ, მაგრამ მხოლოდ ხელმოწერას ვპოულობ „შტაბ როტმისტრი კნიაზ: ორბელ:“ ნდობით გაგზავნილი მიხეილ მესხიევისთვის.

არ არის სიმართლე, რომ ეს შემთხვევა ძალიან სასაცილოა თავისი უჩვეულობის გამო, თუმცა, ძალიან სწორად აღწერს დედაშვილის ხასიათის გულგრილობას. მადლობელი ვარ – არ ველოდი.

გიგზავნით 250 რუბლს.

ღმერთმა დაგლოცოთ.

ღიმიტრი ჯორჯაძისადმი №115 (989)

ჩემო ბატონო,
კნიაზო დემეტრე.

შენუხებულთა და გაჭირებულთა ნუგეშის-მცემელო! არის ვინმე ამ ქუეყანაში გუარად მურადოვი, ყმანვილი კაცი, კარგად გაზრდილი და კარგად ნასწავლი, ვითარცა მონმობს დიპლომი,¹ ამასთანა მორთმეული. გთხოვ, თუ მოგეწონოს, მისცე შემწეობა სადმე სამსახურში განწესებისათვის. არცა ღარიბია, მაგრამ, მოგეხსენება დროს ვითარება, რომელსაცა ესეც მისდევს, რადგანაც ჰგონიათ, რომ მხოლოდ სამსახური აძლევს კაცობასა.

თქუჴნი მარადის ერთგული

თ² გრიგოლ ორბელიანი

26 აპრ: 1879.³

დღიბიტი სტაროსელსკისადმი №9 (990)

Ваше Сіятельство,
Князь Дмитрій Иванович.

Из Главнаго Управленія бюджет представлен вашему Сіятельству Список Кандидаткам для зачисленія их на открывшуюся вакансію в Институт¹ насчет Его Высочества.

В этом списке значиться и имя Княжны Наталіи Баратовой, беднейшей из бедных, уже несколько лет считающейся Кандидаткою.

Умоляю Ваше Сіятельство доставить ей счастье, зачислив ея в Это Заведеніе, иначе она выходит из лет и, в будущем году, уже неможет быть принята, хотьбы² даже тогда открылась³ для нея Вакансія.

С глубоким Чувством уваженія и совершенной преданности имею честь быть

Вашего Сіятельства
Покорный Слуга
К: Гр. Орбеліани

[30] Апр: 1879 г.⁴

დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №9 (990)

თქვენო ბრწყინვალეზავ,
კნიაზ დიმიტრი ივანოვიჩი.

თქვენს ბრწყინვალეზავს მთავარი სამმართველოდან წარმოუდგენენ ქალი კანდიდატების სიას მათ მისაღებად ახლად გახსნილ ვაკანსიაზე მისი უმაღლესობის ხარჯზე არსებულ ინსტიტუტში.

ამ სიაში მოხსენიებულია კნეჟნა ნატალია ბარათოვის სახელიც, ღარიბთაგან უღარიბესი პიროვნებისა, რომელიც უკვე რამდენიმე წელია კანდიდატად ითვლება.

გემუდარებით, თქვენო ბრწყინვალეზავ, გააბედნიეროთ იგი ამ დანესებულებაში ჩარიცხვით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მომავალ წელს თუნდაც სპეციალურად მისთვის გახსნან ვაკანსია, მისი ჩარიცხვა შეუძლებელი იქნება ასაკის გადაცილების გამო.

ღრმა პატივისცემის გრძნობითა და სრულის ერთგულებით მაქვს პატივი ვიყო

თქვენის ბრწყინვალეზავის
მორჩილი მსახური
კნიაზი გრ. ორბელიანი

[30] აპრ: 1879 წ.

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №85 (991)

2 мая 1879. В Цар: Село.¹

Мой друг варвара! Процентныя деньги Георгія, в количестве 375 руб.² посылаю, полагая, что оне небудут некстатьи для вас.

Окложію с семейством 27 Апр: выехал чрез Одессу в Вену, где он останетса до окончанія курса леченія, в которм он

очень нуждается, а потом начнётся их путешествие по Швейцарии, Италии и, конечно, не забудут посетить Париж, наконец, в Октябре будет возвращение в Тифлис. Такова, по крайней мере, программа их путешествия. Вот это вполне называется, ехать для лечения Заграницу.

Племянница нашей Дедопали,³ Елисаветы, Нина Баратова выходит замуж за Андроникова, служащего в военном Округе: Суде в звании товарища Прокурора.

Дочь Бабо Тарханова, также Нина, очень красивая, за молодого Мухранского, сына Михайла, таким образом наше молодое поколение торопится жить, в надежде, что потом и они успеют попутешествовать, чтоб разнообразить свою жизнь.

Матушка Варвара Ильинишна! Я намерен принести тебе жалобу на тебя же, зная однако же, по опыту, что жалоба за три тысяча верст теряет всякое значение. Ты никогда не пишешь мне, а только отвечаешь на мои письма из учтивости, принужденно, скрепя сердце, в чём удостоверяет меня каждое твое письмо, которое, – смешно сказать, – или начинается, или же окончивается фразой «пишу второпях». Неужели у тебя никогда нет времени для меня? Что ж, лишь бы ты с Георгием были здоровы и счастливы, а там, какнибудь обойдемся. –

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №85 (991)

2 მაისი 1879. ცარსკოე სელოს.

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ვაგზავნი გიორგის პროცენტების ფულს 375 რ.-ს, რომელიც, ჩემი აზრით, დროული იქნება თქვენთვის.

ოკლობეიო 27 აპრილს ოჯახთან ერთად ვენას გაემგზავრა ოდესის გავლით, სადაც მკურნალობის კურსის დამთავრებამდე დარჩება, რომელიც ძალიან ესაჭიროება, მერე კი დაიწყება მათი მოგ-

ზაურობა შვეიცარიაში, იტალიაში და, რა თქმა უნდა, პარიზსაც ესტუმრებიან, ბოლოს კი, ოქტომბერში, თბილისში დაბრუნდებიან. ასეთია, ყოველ შემთხვევაში, მათი მოგზაურობის პროგრამა. აი, ნამდვილად ამას ჰქვია სამკურნალოდ წასვლა საზღვარგარეთ.

ჩვენი დედოფლის, ელისაბედის, დისწული, ნინო ბარათოვა, თხოვდება ანდრონიკოვზე, რომელიც მსახურობს სამხედრო საოლქო სასამართლოში პროკურორის ამხანაგის ნოდებით.

ბაბო თარხანოვას ქალიშვილი, ისიც სახელად ნინო, ძალიან ლამაზი, ცოლად მიჰყვება ახალგაზრდა მუხრანსკის, მიხეილის ვაჟიშვილს. ამგვარად, ჩვენი ახალგაზრდა თაობა აჩქარებს ცხოვრებას იმის იმედით, რომ მერე ისინიც მოასწრებენ მოგზაურობას, რათა ცხოვრება გაიმრავალფეროვნონ.

ძალუა ვარვარა ილინიშნა! ვაპირებ შენს წინააღმდეგ საჩივრის შემოტანას, ოღონდ გამოცდილებით ვიცი, სამი ათასი მილის მოშორებით საჩივარი ყოველგვარ მნიშვნელობას კარგავს. შენ არასდროს მწერ, მხოლოდ ჩემს წერილებს პასუხობ თავაზიანობის გამო, იძულებით, უხალისოდ, რაშიც ყოველი შენი წერილი მარწმუნებს, რომელიც, – სასაცილოა თქმა, – იწყება ან მთავრდება ფრაზით: „ვნერ აჩქარებით.“ ნუთუ არასდროს გაქვს დრო ჩემთვის? რა გაეწყობა, ოღონდ შენ და გიორგი იყავით ჯანმრთელები და ბედნიერები და როგორმე გაეუმკლავდებით. –

ილია ჭავჭავაძისადმი №2 (992)

ჩემო ბატონო,
კნიაზო ილიავ!

დღეს ვერ გიახლები ჩუჭნის საზოგადოების კრებაში თეატრისაგამო, რადგანცა ვარ მინვეული в Экстренное Заседание Общества Возстановления: Христианства;* მაგრამ გავჰბედავი და გულწრფელობით მოგახსენებ, რომ მე არა ვარ თანამგრძობი ქართულის თეატრის ამჟამად¹ დაწესებისა, რომელზედაც დახარჯული ფული მგონია დაკარგულად.

მე არ მესმის, როგორ უნდა დაემყაროს თეატრი, რომელსა არა აქუს თავისი შენობა, რომელსა არა ჰყავს გასწავლული აკტიორები, რომელსა არ შეუძლიან შენახვა თავისა თვისისა? და თუ ქართულის ენის მოყუარენი წარმოადგენენ რასმეს წელიწადში ორჯელ, სამჯერ, ხომ ეხლაც არის ამგუარი თეატრი. – არა მგონია, რომ ჩუჭნი ბანკი იყოს ისე გასუქებული, რომ სამასის თუმნის უსარგებლოდ დახარჯვა არაფრად მიაჩნდეს მას.

ჩუჭნი ბანკი – ისე მახსოვს – დაარსდა იმ ჰაზრით, რომ ჩუჭნს შვილებსა მიეღოთ, ბანკის შენვენით, სწავლით აღზრდა ღიმნაზიებში, და თვთ უმაღლესთ სასწავლებლებში. ეს ჰაზრი დარჩა ჰაზრად, და ახლა მოულოდნელად ამას ზედდაერთო სახალხო შკოლებიცა და თეატრიცა.

ვინ იტყვის, რომ შვილების აღზრდა, სახალხო შკოლები, თეატრი, არ იყოს საჭირო ჩუჭნთვს. ვინ არ იცის, რომ სამივე ესე საგანი არის ხალხისა სულითა ამალლება, გონების გახსნა და თვთ ეკონომიური შემატება. მაგრამ არა მგონია, რომ ჩუჭნს ბანკსა ჰქონდეს ისეთი შეძლება, რომ ეს სამივე მეტად დიდი და ძნელი საქმე, ერთსავე დროსა, დაამკვიდროს საფუძვლიანად, შეურყეველად.

ჩემის ჰაზრით,¹ ჯერ პირველად აღსრულდეს საზოგადოების სურვილი, ესე იგი, მიეცეს შვილებსა ფართო გზა, დაუბრკოლებლად, სწავლით აღზრდისა, რომლისა აღსასრულებლად მოგვინდება რაოდენიმე ათასი თუმანი ყოველს წელიწადს. – და თუ ბანკსა დარჩება რამე, მაშინ, შეძლებისამებრ, აშენდეს ხალხის შკოლებიცა და თვთ თეატრიცა; მაგრამკი საფუძვლიანად. – როგორ არა ვჰსთქუა, რომ ათასის თუმნით³ ძლივს აშენდება და დაფუძნდება, რომელსამე უეზდში, მხოლოდ ერთი პანანა შკოლა, და ამით გათავდება დიდი იგი საქმე, რომელსაცა ჰქვიან „სახალხო შკოლები!“ და სხუანი უეზდებიკი დარჩებიან ისე, როგორცა არიან ამჟამად. – მე ასე მგონია, და ვამბობ იმას, რაცა მგონია, და თუ ვარ შემცდარი, ჭეშმარიტად, მე დიდად მიაბება.

ქართველები ვართ ბუნებით გულ-მსწრაფლნი; გვინდა ხვალვე იყოს მზად ყოველი, რაცა გვსურს! ჰსჯობს ნელ-ნელა წავიდეთ წინა, ვიდრე სიჩქარით დავრჩეთ შუაგზაზე დაღალულნი.

თქუეცნის ბრწყინვალეებისა
მორჩილი მოსამსახურე
თ⁴ გრიგოლ ორბელიანი

18^ა მაისს 1879.⁵

* ქრისტიანობის აღდგენის საზოგადოების საგანგებო სხდომაზე.

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №86 (993)

22 Мая 1879. В Царское Село.¹

Мой друг Варвара! Цалую тебя за три тысячи верст и посылаю срочныя 250 руб.² на здоровье.

Здесь в тифлисе появилась болезнь, весьма заразительная, предзнаменованіе чегото страшнаго; какоето странное поверіе кружит всем головы и танцуется под свадебный венец. Невліяніели какой нибудь новой, появившейся Планеты? Кіазо Еристов, котораго внуки учаться в школе, женился на 60^и летней деве Еристовойже; старик Кереселидзе также женился на Амилахваровой; Кеке Баратова выходит за какогото Магалова, который также неможет быть причислен числу юношей, ему nebude еще 60 лет. – теперь настала очередь и молодым, наднях совершиться свадьба дочери Ираклія Мухранскаго Тамары с Шахро Джорджадзе; очень хорошій молодой человек.

Нико Чавч: наднях выезжает Заграницу для леченія; Тасо Гагарина, по обычаю, в Ялте; наш Иван Мананич, мой любимец, возвращается опять в Дагестане, а жена его Софія останется в Гори у брата. Иван совершенно тотже, не изменился нивчем, те же привычки, те же лице, те же увлеченія.

Но что меня сокрушает, – это глубокая скорбь Ираклія Грузинскаго, у котораго умер сын, необыкновенной красоты и роста. Можешь представить печальное положеніе Царевны и Тамары. Ребёнок был мой крестный, как и мать его.

Продолжительная Засуха и необыкновенно ранняя жары – в Апр: 25 гр: – выжгли в наших деревнях, и хлеба, и травы, и в дополненіе бедствій, Миріяды Саранча, заслоняющія Солнце своею массою, налетели на поля и истребляют последнія остатки урожая. Положеніе жителей отчаянное. –

Я пишу второпях,² и в торопяхже цалую тебя и моего дядю Георгія, и да хранит вас Господь Бог.

პარპარე პაპრატიონ-ორბელიანიდან №86 (993)

22 მაისი 1879. ცარსკოე სელოს.

ჩემო მეგობარო ვარვარა! გოცნი სამი ათასი ვერსის სიშორიდან და გიგზავნი სასწრაფო 250 რ:-ს. ღმერთმა შეგარგოს.

აქ, თბილისში, გაჩნდა დაავადება, ძალიან გადამდები, რალაც საშინელების მომასწავებელი, რალაც უცნაური მოარული სენი, რომელიც თავბრუს ახვევს ყველას და ცეკვავს საქორწინო გვირგვინით თავზე. ხომ არ არის ეს რომელიმე ახლად გამოჩენილი პლანეტის ზემოქმედება? კიაზო ერისთოვი, რომლის შვილიშვილები შკოლაში სწავლობენ, დაქორწინდა 60 წლის გაუთხოვარ ქალზე, ასევე ერისთოვზე; მოხუცი კერესელიძეც დაქორწინდა ამილახვაროვაზე; კეკე ბარათოვა ცოლად მიჰყვება ვინმე მაღალოვს, რომელიც ასევე არ მიეკუთვნება ახალგაზრდების რიცხვს. ის ჯერ 60 წლისაც არ

არის. – ახლა ახალგაზრდების ჯერიც დადგა, ახლახან იქორწინეს ირაკლი მუხრანსკის ქალიშვილმა თამარმა და შაქრო ჯორჯაძემ; ძალიან კარგი ახალგაზრდაა.

ამ დღეებში ნიკო ჭავჭავ: საზღვარგარეთ მიემგზავრება სამკურნალოდ. ტასო გაგარინა, ჩვეულებისამებრ, იალტაშია. ჩვენი ივანე მანანიჩი, ჩემი საყვარელი, ისევ ბრუნდება დალისტანს, მისი ცოლი სოფიო კი თავის ძმასთან დარჩება გორში. ივანე ზუსტად ისეთია, როგორც იყო, სულ არ შეცვლილა, იგივე ჩვევები, იგივე სახე, იგივე გატაცებები.

მაგრამ რაც მანადგურებს, არის ირაკლი გრუზინსკის ღრმა მწუხარება, რომელსაც მოუკვდა არაჩვეულებრივი სილამაზისა და აღნაგობის ვაჟი. შეგიძლია წარმოიდგინო დედოფლისა და თამარის სამწუხარო მდგომარეობა. ბავშვი დედამისივით ჩემი ნათლული იყო.

გახანგრძლივებული გვაღვა და უჩვეულოდ ადრეული სიცხე – აპრილში 25 გრადუსი: – ჩვენს სოფლებში გადაინვა პურიც და ბალახიც; ამ უბედურებას თან დაერთო უამრავი კალია, რომელმაც მზე თავისი სიმრავლით დაჩრდილა, მოედო მინდვრებს და ანადგურებს მოსავლის უკანასკნელ წარჩენს. მოსახლეობის მდგომარეობა სავალალოა. –

აჩქარებით ვწერ და აჩქარებითვე გკოცნით შენ და ჩემს ბიძა გიორგის, უფალმა ღმერთმა დაგიფაროთ.

იშორ სტარიცკისადმი №2 (994)

Члену Государст: Совета Егору Павловичу Старицкому.

23 мая 1879. В Петербург¹

Племянник мой, Адъютант Его Высо:^{ba} В:^{io} К:² Константина, К:^{3b} Орбел: в письме комне сообщает, что просьба моя, поданная на Высочай:^e имя, по спо[ру] возникшему назад тому 60 лет, между К:^{mb} Орбел: и Казною о имени Сахкалтутани, [или]

Алиханагаджи, – была передана в Государст: Совет, который, по предварительном(у) рассмотреніи этой просьбы в особо составленной Комиссії, – признал необходимым возвратить в Сенат всё дело для новаго пересмотра.

Я в недоуменіи! Что это за несчастное, заколдованное дело, которое, как веч[ный] жид, в теченіи 60 лет, ходит из Инстанціи в Инстанцію, ненаходя себе нигде успоко[е]нія? Неужели этот самый обыкновенный, самый простейшій вопрос «кому принадлежит именіе» может потребовать почти столетіе для его решения?

Припомните, уважаемый Егор Павлович, какіе великіе перевороты в этоже в[ремя] совершились в Европе и какія великія открытія в науках уже применены [в жи]зни: Во Франціи пали Бурб(о)ны, Наполеоны; Италія объединялась; Прусія проглотила [Гер]манию; Россія дошла до стен Китая, до Тихаго Океана, навсегда сокрушив грозное вліяніе [...]² в Европе, возстановив новыя царства Славян; Пароходы, телеграфы, железны[е] дороги покрыли Земной шар; Аэростаты, Телефоны, Микрофоны приспособл[яют]ся к практической жизни! А наш знаменитый Процесс о клочке земли [...] неживет и неумирает. Неудивленіели?

Впрочем, удивляться нечему, кто помнит характеристику наших Судебных мест того времени, отличившихся не только незнаніем, непониманіем, но, более всего, враждебным нежелаіем знать, в чём состоит суть дела, кто истец, кто ответчик. Притом существовало еще и убежденіе Судей, что честное лице, имевшее несчастіе быть в споре с Казною, должно было быть непременно обвинено в пользу Казны. Главнейшее в этом и состояло достоинство их, чтобы как можно более запутать, затемнить, извратить факты громадностью исписанных бумаг и действительно, в теченіи 60^л летняго маранія бумаг легла на дело, в сущности доселе простое, такая тяжелая мгла ложным истолкованіем ясных документов, что только последная, образцово сос-

тавленная, и вам хорошо известная, просьба моя могла, – силою своей ясности, логичности, и в тоже время, простоты, – рассеять туман всех хитросплетенных притязаний и выставить правоту дела в ярком свете!

Из этого можете судить, что вытерпела бедная, честная, красивая Грузія втеченіи всего этого времени! Трудно нарисовать фізіогномію тогдашняго здесь Чиновничества, в руках котораго находилась Судьба этой страны. Оно было олицетвореніем невежества, грубости, лжи, пьянства, алчнаго лихоимства. При виде этих Просветителей – Цивилизаторов наших, мой дядя Аслан Орбел:, в горьком раздуміи поднимал глаза к небу и восклицал, «Йсус Назаріанин, Проспись, проспись!!» Тогда я был молод и смешили меня эти слова, глубокой смысл которых я познал позже.

[...] я заболтался. [За]был, что вы теперь мой Коллег и нет вам времени для чтен[ія] многих писем. Что делать! Немогу преодолеть старой привычки: люблю [с вами] говорить, люблю вас слушать.

Возвращаюсь к началу. Объясните мне: направленіе дела в Сенат, [значитли] указать нато, что Государст: Совет нашел выясненные в моей просьбе доводы противу Сенатскаго решенія [на]столько уважительными, что возвращает дело опять в Сенат для новаго пересмотра? В таком случае, естли надежда, что правда возсіяет и Сенат изменит прежнее свое решеніе? – Вот здесь нужен мне ваш совет, как мне быть? – Одни советуют, что в Сенате [н]еобходим для меня Адвокат; Другіеже утверждают, что по старым делам Адвокаты в Сенате [н]енужны. Теперь жду вашего голоса, что скажете, я так и сделаю, и тем dokonчите дело, так победоносно вами начатое.

Мы живем здесь мирно, покойно, неволнуемся Политическими Грѣзами, нестрашимся гнусных, подпольных убійц – поджигателей, этих врагов Божьих и Человечества; только [с]

глубокою грустью смотрим, как Русские истребляют Русские города, как с Сатаническою [р]адостью они сожигают вековыми трудами нажитыя народом богатства! До чего дожили мы! Этоли есть выражение того чувства безпредельной благодарности к Великодушному, Человеколюбивому Государю, который, впродолженіи всего Своего царствованія, имел в виду только величіе Россіи и счастье своего народа? Таковым должен быть ответ Русскаго на все те великія реформы, которыя дарованы Россіи Его Светлою Душою? Боже, какое Горькое разочарованіе должно проявиться в Его Чистейшем Сердце!

Вы, теперь сделались навсегда жителем Петерб:^а и, без сомненія, уверены, насколько [я] был обрадован тем, что Питер вполне оценил ваши достоинства, назначив вас Членом Государс: Совета, где, именно, есть ваше настоящее кресло. Но Кавказ долго, долго будет жалеть, что незапер крепко вам свои железныя ворота. —

Будьте здоровы, счастливы и верьте моей всегда и везде искренней преданности.

იზორ სტარიცკისადმი №2 (1994)

სახელმწიფო საბჭოს წევრს, იზორ პავლოვიჩ სტარიცკის.

23 მაისი 1879. პეტერბურლს

ჩემი ძმისწული, მისი უდიდებულესობის, დიდი კნიაზის, კონსტანტინეს, ადიუტანტი, კნიაზი ორბელიანი, ჩემდამი მონერილ წერილში მატყობინებს, რომ მისი უდიდებულესობის სახელზე შეტანილი თხოვნა, რომელიც უკავშირდება კნიაზ ორბელიანებსა და ხაზინას შორის 60 წლის წინ აღძრულ დავას საჰყალტუთანის, ანუ ალიხანაგაჯის, მამულზე, — გადაცემულია სახელმწიფო საბჭოში, რომელმაც სპეციალურად შექმნილ კომისიაში წინასწარი განხილვის

შემდეგ საჭიროდ ცნო მთლიანი საქმის დაბრუნება სენატში ხელახალი განხილვისათვის.

გაოცებული ვარ. რა გახდა ეს საცოდავი, მოჯადოებული საქმე, რომელიც 60 წლის განმავლობაში უკვდავი ებრაელივით დადის ინსტანციიდან ინსტანციაში და სიმშვიდისთვის ვერ მიუღწევია. ნუთუ ამ ყველაზე ჩვეულებრივი, ყველაზე მარტივი საკითხის – „ვის ეკუთვნის მამული“ – გადაჭრას თითქმის მთელი საუკუნე სჭირდება?

გაიხსენეთ, პატივცემულო იგორ პავლოვიჩ, ამავე დროის განმავლობაში რამხელა გადატრიალებები მოხდა ევროპაში და უდიდესი აღმოჩენები მეცნიერებაში უკვე გამოიყენება ცხოვრებაში: საფრანგეთში დაეცნენ ბურბონები, ნაპოლეონები; იტალია გაერთიანდა; პრუსიამ გადაყლაპა გერმანია. რუსეთი ჩინეთის კედლამდე მივიდა, წყნარ ოკეანემდე, მან მოახერხა [...]ის გავლენის სამუდამოდ განადგურება ევროპაში, ხელახლა აღადგინა სლავთა სამეფოები; თბომავლებმა, ტელელრაფებმა, რკინიგზებმა გადაფარა დედამიწა; აეროსტატები, ტელეფონები, მიკროფონები პრაქტიკულ ცხოვრებაში გამოიყენება! ჩვენი ცნობილი პროცესი კი მიწის პატარა ნაგლეჯის შესახებ [...] არც ცოცხალია და არც მკვდარი. გასაოცარი არ არის?

თუმცა, გასაკვირიც არ არის [მათთვის], ვისაც ახსოვს იმდროინდელი ჩვენი სასამართლოების მოსამსახურეთა ხასიათი, რომლებიც გამოირჩეოდნენ არა მარტო უცოდინარობით, შეუსმენლობით, არამედ ყველაზე მეტად იმით, რომ ბოროტულად არ უნდოდათ იმის გაგება, რაში მდგომარეობდა საქმის არსი, ვინ იყო მომჩივანი და ვინ – მოპასუხე. და, ამასთანავე, მოსამართლეებში არსებობდა რწმენა, რომ პატიოსანი ადამიანიც კი, თუ მას, საუბედუროდ, სადავო საქმე ჰქონდა ხაზინასთან, აუცილებლად დამნაშავედ უნდა მიეჩინათ ხაზინის სასარგებლოდ. სწორედ ამაში მდგომარეობდა მათი უმთავრესი ღირსება, რომ, რაც შეიძლება, მეტად აებურდათ, გაეზუნდოვანებინათ, დაემახინჯებინათ ფაქტი დაწერილი ქალაქების სიმრავლით, და, მართლაც, 60 წლის განმავლობაში სავსებით გარკვეული საბუთების ყალბი განმარტებით შეთითხნილი ქალაქები ისეთ მძიმე ბურუსად დააწვა არსებითად მარტივ საქმეს, რომ ბოლოს სანიმუშოდ შედგენილმა და თქვენთვის კარგად ცნობილმა ჩემმა თხოვნამ თავისი გარკვეულობით, ლოგიკურობითა

და, ამავე დროს, უბრალოებით შეძლო ყველა მზაკვრულად შედგენილი უფლების მოთხოვნასთან დაკავშირებული ბურჟუასის გაფანტვა და საქმის სიმართლის სააშკარაოზე გამოტანა.

აქედან შეიძლება ვილაპარაკოთ, რა გადაიტანა საბრალო, პატიოსანმა და ლამაზმა საქართველომ იმ დროის განმავლობაში! ძნელია მაშინდელი აქაური ჩინოვნიკების ფიზიონომიის აღწერა, რომელთა ხელშიც იყო ამ ქვეყნის ბედი. ისინი წარმოადგენდნენ უვიცობის, უხეშობის, სიცრუის, ლოთობის, ხარბი მექრთამეობის განსახიერებას. ამ ჩვენი განმანათლებელი ცივილიზატორების დანახვაზე ბიძაჩემი ასლან ორბელიანი ნაღვლიანად ჩაფიქრებული ცისკენ აიხედავდა და წამოიძახებდა ხოლმე: „იესო ნაზარეველო, გაიღვიძე, გაიღვიძე!!“ მაშინ მე ყმანვილი ვიყავ და მეცინებოდა ამ სიტყვებზე, რომელთა ღრმა შინაარსი მოგვიანებით შევიცან.

ვილაყბე. დამავიწყდა, რომ ახლა თქვენ ჩემი კოლეგა ხართ და ბევრი წერილის წაკითხვის დრო არა გაქვთ. რა ვქნა? ვერ გადავეჩვიე ძველ ჩვევას: მიყვარს თქვენთან ლაპარაკი, თქვენი მოსმენა.

ვუბრუნდები დასაწყისს. ამიხსენით: საქმის სენატში გადაგზავნა იმაზე მიუთითებს, რომ სახელმწიფო საბჭომ ჩემს თხოვნაში ვერ დაინახა სენატის გადაწყვეტილების საწინააღმდეგოდ იმდენად საფუძვლიანი საბუთი, რომ საქმეს სენატში აბრუნებს ხელახლა გადასახედად? ასეთ შემთხვევაში [არის მაინც] იმედი, რომ სიმართლე იზეიმებს და სენატი შეცვლის თავის ადრინდელ გადაწყვეტილებას? აი, აქ მჭირდება თქვენი რჩევა, როგორ მოვიქცე? ერთი მირჩევენ, რომ სენატში ადვოკატი დამჭირდება; სხვები მიმტკიცებენ, რომ ძველ საქმეებთან დაკავშირებით სენატში ადვოკატი არ არის საჭირო. ახლა თქვენს სიტყვას ველოდები, რასაც მეტყვით, ისე მოვიქცევი. და ამით დაამთავრებთ თქვენ მიერ ასე ძლევა მოსილად დანებულ საქმეს.

ჩვენ აქ მშვიდად ვცხოვრობთ, წყნარად, პოლიტიკური ოცნებები არ გვალეღვებს, არ გვეშინია ამ ბრიყვი იატაკქვეშა მკვლელი წამქეზებლებისა, ამ ღვთისა და ადამიანთა მტრებისა; ღრმად შეწუხებულნი ვუყურებთ, როგორ ანადგურებენ რუსები რუსულ ქალაქებს, როგორ წვავენ საუკუნოვანი შრომით მონაგრებულ სახალხო ქონებას! რას მოვესწარით! განა ეს არის უსაზღვრო მადლიერების გრძნობის გამოხატვა დიდსულოვანი, კაცთმოყვარე ხელმწიფისადმი, რომელიც მთელი თავის მეფობის მანძილზე რუსეთის სიღიადე-

სა და თავისი ხალხის ბედნიერებაზე ზრუნავდა? ღმერთო, როგორი მწარე იმედგაცრუება გაჩნდება მის სპეტაკ გულში!

თქვენ უკვე პეტერბურლის მუდმივი მცხოვრები გახდით და, ალბათ, უეჭველად გჯერათ, როგორ მიხარია, რომ პიტერმა სრულად დააფასა თქვენი ღირსებები სახელმწიფო საბჭოს წევრად თქვენი დანიშვნით, რადგან ზუსტად იქ არის თქვენი ადგილი. მაგრამ კავკასია დიდხანს, დიდხანს ინანებს, რომ მაგრად არ ჩაგიკეტათ რკინის ჭიშკარი.

იყავით ჯანმრთელი, ბედნიერი და გნამდეთ ჩემი თქვენდამი გულწრფელი ერთგულების ყოველთვის და ყველგან.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №116 (995)

[ჩემო ბატონო დემეტრე! მომირთმევია კნეინას ტასია გაგარინისა წერილი, რომელშიაცა გთხოვს, [რომ ადელბერლის მაგიერ წიგნი დასწეროთ ჯელმნიფესთან მოკლედ და მშვენივრად, რადგანაც უნინ[დელ]მა წერილმა ვერ გასჭრა. – ასე ურჩევია რი[...]ვსა,¹ რომ ივლისში ჯელმნიფე მობძანდება ყირიმში. წიგნი უნდა იყოს მზად მისული ტასოსთანა. [მ]ელნით არ ეწეროს.

ახლა,² მე ვჭგზავნი წიგნსა ტასოსთან, და თუ ინე[ბებ] გამომიგზავნე და მე ჩემს წიგნთან ერთად გაუ[გ]ზავნი.

მაგრამ, რავჭქნა, ამ გზით საქმე ვერ გაკეთდება: როგორ უნდა მოახსენოს ჯელმნიფეს ადელბერლმა „ჯელმნიფეო, კნეინა გაგარინის მამული შეისყიდეთ!“ – ეს ჩემს ჭკუაში ვერ მოდის. და თუ შესაძლებელი ყოფილიყო, აქამდისაც მოახსენებდა. – ჯერ მამულს უნდა გაზომა, აღწერა, პლანი, რომ ან თვთ ტასომ იცოდეს რასა ჰყიდის, ან ვინცა ყიდულობს, უნდა იცოდეს რასა ჰყიდულობს!

აბა, ადელბერლმა რა მოახსენოს?

როდესაც პლანი ექნება დამზადებული, მაშ[ინ] გა[ზე]თებში გამოცხადებით უფრო ადვილი იქ[ნება] ტასოსათვის მამულის გაყიდვა. –

ამაეზსა ვჰსწერ ტასოს და ვნახოთ, როგორ [დააბო]ლო-
ებს ამ თავის დახლართულს საქმესა.

თქუჴნი ბედნიერების მოსურნე
თ³ გრიგოლ ორბელიანი

ჰ^ა იენისს.⁴

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №87 (996)

4to Июня 1879. В Царьское Село.¹

Глубоко был обрадован твоим письмом, мой друг, моя Матушка, Варвара. Благодарение Богу! Ты выздоровела, а я даже не знал о твоей болезни. Хорошоли это? Наконец, не порали, Матушка, вспомнить, что Георгию уже 26 лет, и потому думаю, что он могбы жить, сам по себе, без материнских попечений и ни дара неподвергая её непрерывным страданиям от Петерб: Климата, противу котораго есть только одно средство: удалиться оттуда. Приезжай в Тифлис, живи здесь, твое здоровье возстановиться; тогда и Георгию будет покойнее, отраднее, зная, что его мать здорова. Я буду, вместо его, твоим сыном, самым послушным, самым верным исполнителем твоих желаний, которыя, между нами будь сказано, неособенны то замысловаты. Ей Богу, я более его нуждаюсь в твоём попечении: я стар; наша улица заглохла; нестало никого вокруг меня. И в самом деле, что утебя за эгойстическое чувство жить только для Георгия? а для меня, чтоже, чтоже? Я, более его, Сирота! – К тому же, не порали рассчитать, на сколько еще времени Георгий должен оставаться в Царьском Селе?

Твой сын невнимателен комне, иначе он зналбы, что мне пріятно былобы прочесть его записку, о которой ты упоминаешь в письме.

Выехали Заграницу:² Нико Чавчав:, Амиров, Накашидзе с женой (Зять Колубакина), молодой Мухран: с женою, Кація Мухр: без жены, Шакро Джорджадзе с молодою женою.

Вскоре выедут:³ Иван Мухран: с женою, Оников, Генерал Тергукасов, Старосельскій без жены и многіе другіе. Так, ехать теперь Заграницу сделалась здесь модою, потребностью, необходимостью. Жить иначе нельзя Джентельмену Оникову! –

Саломе скоро выедет к вам в Царское, и я очень радуюсь завас, и занеё; Баронже пока останется еще здесь.

Нико Менгрельскій с женою и детьми благополучно прибыл в Зугдид, переплыв Черное Море; вместе с ним и Васо Мачабели.

С грустью простился я с нашим Иваном, выехавшим опять в Дагестан; Софіяже осталась у брата в Гори.

Здоровыли твои родныя в Москве? Что Бутурлин, остается без свадебнаго венца?

Цалую тебя и Георгія, и да хранит вас Господь Бог.

Бедный Петя Опочинин едва неумер от страшнаго воспаления в мозгу, которое, к счастью, разрешилось теперь Полипом в носу и стало ему лучше. Доктора отложили операцію, так как он очень слаб. Можешь представить страданія бедной Бабале, его молодой жены, и старика Алексея Петровича!

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №87 (996)

4^ა ივნისს 1879. ცარსკოე სელოს.

ძალიან გამახარა შენმა წერილმა, ჩემო მეგობარო, ჩემო ძალუა ვარვარა. მადლობა ღმერთს! შენ გამოჯანმრთელდი და მე არც კი ვიცოდი შენი ავადმყოფობის შესახებ. განა კარგია ეს? დაბოლოს, ძალუა, არ არის დრო, გაიხსენო, რომ გიორგი უკვე 26 წლისაა და ამიტომ ვფიქრობ, რომ ის შეძლებდა ეცხოვრა დამოუკიდებლად, დედობრივი მზრუნველობის გარეშე, რომ გაიძულებდეს მუდმივად იტანჯებოდე პეტერბურლის ჰავით, რომლის დასაძლევადაც არსებობს მხოლოდ ერთი წამალი: მაგედან მოშორება. ჩამოდი თბილისში, იცხოვრე აქ, შენი ჯანმრთელობა აღდგება; მაშინ გიორგიც უფრო მშვიდად იქნება, უფრო ბედნიერი, ეცოდინება რა, რომ დედამისი ჯანმრთელია. მე ვიქნები მის მაგივრად შენი შვილი, ყველაზე მორჩილი, ყველაზე ერთგული აღმსრულებელი შენი სურვილები-სა, რომლებიც, ჩვენ შორის რომ დარჩეს, არ არის განსაკუთრებულად რთული. მე მასზე მეტად მჭირდება შენი მზრუნველობა: მოვხუცდი, ჩვენი ქუჩა ჩაკვდა; ჩემ გარშემო არავინაა. და, მართლაც, როგორი ეგოისტური გრძნობა გაქვს, იცხოვრო მხოლოდ გიორგისთვის? მაგრამ ჩემთვის რა, რა? მე მასზე უფრო ობოლი ვარ! – გარდა ამისა, შეგანუხეთ იმის გარკვევით, რამდენ ხანს უნდა დარჩეს გიორგი ცარსკოე სელოში?

შენი ვაჟი ჩემ მიმართ უყურადღებოა, სხვაგვარად, ეცოდინებოდა, რომ სიამოვნებით ნავიკითხავდი მის ჩანაწერს, რომელსაც წერილში ახსენებ.

საზღვარგარეთ ნავიდნენ: ნიკო ჭავჭავაძე, ამიროვი, ნაკაშიძე ცოლთან ერთად (კოლიუბაკინის სიძე), ახალგაზრდა მუხრანსკი ცოლთან ერთად, კაცია მუხრანსკი უცოლოდ, შაქრო ჯორჯაძე ახალგაზრდა ცოლთან ერთად.

მალე გაემგზავრებიან: ივანე მუხრანსკი ცოლთან ერთად, ონიკოვი, ლენერალი ტერლუქაზოვი, სტაროსელსკი უცოლოდ და მრავალი სხვა. ასე რომ, საზღვარგარეთ წასვლა ახლა აქ მოდად, საჭიროებად, აუცილებლობად იქცა. ჯენტლმენ ონიკოვს სხვაგვარად ცხოვრება არ შეუძლია! –

სალომე მალე წამოვა შენს სანახავად ცარსკოეში და ძალიან მიხარია თქვენს და მის გამო; ბარონი ჯერ კიდევ აქ რჩება.

ნიკო მინგრელსკი ცოლ-შვილთან ერთად უვნებლად ჩავიდა ზუგდიდში, გადალახა შავი ზღვა; მასთან ერთადაა ვასო მაჩაბელიც.

მწუხარებით დავემშვიდობე ჩვენს ივანეს, რომელიც ისევ დალისტანში წავიდა; სოფია კი ძმასთან დარჩა გორში.

თქვენი ახლობლები მოსკოვში ხომ ჯანმრთელად არიან? რაო ბუტურლინმა, რჩება საქორწინო გვირგვინის გარეშე?

გკოცნით შენ და გიორგის, დაე, დაგლოცოთ უფალმა ღმერთმა.

საწყალი პეტია ოპოჩინინი კინალამ გარდაიცვალა თავის ტვინის საშინელი ანთებით, რომელიც, საბედნიეროდ, ახლა დამთავრდა პოლიპით ცხვირში და უკეთ გახდა. ექიმებმა ოპერაცია გადადეს, რადგან ძალიან სუსტად იყო. შეგიძლია წარმოიდგინო საწყალი ბაბალეს, მისი ახალგაზრდა ცოლისა და მოხუცი ალექსეი პეტროვიჩის განცდები!

ანანტასია ორბელიან-ოკლოპიოსადში №7 (997)

11 ივნისს 1879. თბილისით.¹

ჩემო საყუარელო დაო ტასო! წახველ და ჩემთვის დაყრუვდა ჩუჰნი ქუჩა, და დავრჩი მარტო, ობოლი. ქეთევანმაც ეხლა აიდგა ფეხი: დადის, დადის დილით საღამომდის! რო ვეუბნები, ძალუავ, რა იქნება, რომ ერთხელ მეც მომხედო, სხუაზე მე უფრო ახლოს არა ვარ? – რა არის, ყოველივე ჩემი როგორ გიკვირს? სხუანი ზალრანიცაშიაც მიდიან, და მე რომ ჩემს ნათესავებთან წავიდე, რა საკვირველებაა? – მეც რა ვჰქნა, უნდა დავჩუმდე. აი შენ როგორი მიზეზი გახდი ქეთევანის ხასიათის შეცვლისა! სულ ამას ამბობს: ნეტავი ტასოსა, როცა უნდა პეტერბურლში წავა, როცა უნდა ზალრანიცაში! აბა, ჩემო სოფიო, – შენს დას ეუბნება, – ჩუჰნ რანი ვართ,

ჩუწნი ცხოვრება რა არის? თუ წაგვიყუანენ სადმე, ისიც ან ტაბახმელას, ან წაგვისს! და ამ სიტყუაზე დიდის სიმწარით ამოიოხრავს.² – აი ჩემო ტასო, შენ ხარ მიზეზი, რომ ამ ორთა დედაკაცთა მიაჩნიათ თავისთავი დიდ უბედურად!

ირაკლის გრუზინსკისა მოუკუდა ვაჟიშვილი, ჩემი ნათლული, და წარმოდგინე რარიგად არის გამწარებული, შეწუხებული ირაკლი და მასთან თამარცა და ბატონის რძალიცა.

გაჩნდა საზარელი კალია და მოჭამა ქუჭყანა ყარაბალიდამ გორამდის და ანანურამდის, და მოველით დიდს შიმშილობას.

იყო ზედი-ზედ პიკნიკები: სანსუსში,³ ორთაჭალას და კინლრუსტში, ჩუწნის ივანეს მოსვლისათვის და ნიკოს წასვლისათვის ზაგრანიცას. იყუნენ მირსკიანნი ქალებითა და სიძეებითა; საშა ორბელიანი ცოლითა, მე უცოლოდ, შერემეტიევი ცოლითა, შალიკოვის ქალები, კნეჟნა შარვაშიძისა, ბერნს, მაქალო მაღალკოვითა, ახალი მოსული ხიტრავო⁴ მშვენიერის ცოლითა, ლიზა მუხრანსკისა ქმრითა, ტრუბეცკოი ცოლითა, ჩუწნი ივანე და მისი ვასტენ, ელენა თარხანოვისა, ნიკო ჭავჭავაძე და სხუანი მრავალნი, ვინც გინდა მოიგონე, სულ იქ იყუნენ; ამისთანა ზურნა, მუზიკა, საზანდრები, ლეკური, ტანცი-მანცები, გუსარები, ოხვრა-კუნესანი, ხომ მოგეხსენება, უამისოდ ლაზათი არ არის: ცარიელი პურისჭამა იქნებოდა. – ამ პიკნიკებში ჩემი დამა, ჩემი დუშკა, იყო ხიტროვა, რომელიცა ჯერაც აქ არის ჩემის გულის გასახარებლად. ჩემი საქმე ჯერ კოცნამდის მივიდა....

იყო მცხეთაში ქორწილი ბაბოს ქალისა და მუხრანსკისა – დრაგუნ – მიხეილის შვილისა. იქაც ვიყავით დიდი კამპანია. მეფე-დედუფალი სადილის შემდეგ წავიდნენ კიევში, სადაცა დარჩებიან, ვიდრემდის მივა იქ ივანე მუხრანსკი თავის ცოლით და იქილამ ერთად წამოვლენ თქუწკენ ზალრანიცას, და იქ გაიხსნილებენ მეფედედუფალი.

იყო ქორწილი შაქრო ჯორჯაძესი და ირაკლის მუხრანსკის ქალისა, და ესენიც საყდრიდამ გამოქანდნენ ზაგრანი-

ცას; და ესენი სად გაიხსნილებენ, არ ვიცი.

მანდეთკენვე წამოვიდნენ: ჩუჭნი ნიკო ჭავჭავაძე, ამიროვი, დჟენტელმენ ონიკოვი; აპირებენ ტერლუქაზოვიცა და სტაროსელსკიცა. – საგინოვიანნი გაემართნენ პიატიგორსკსა; ლიზამ ბევრი იკვნესა, გულსშემოიყარა, მაგრამ უწყალო ქმარმა მაინც არ აჩვენა ვენა.⁵ თბილისში დავრჩით მე, ჯორჯაძე და ისაკ, რომელიცა კვებულობს, რომ მითომ ყოველს კვირას მოსდის შენი წიგნები. სწორედ გითხრა, მე მწყინს, რატომ მე აღარა მწერ? –

სტაროსელსკის ეყოლა კიდევ ქალი.

ელიზბარ⁶ ერისთავის ქალი, რომელიცა იყო მითომ შემცდარი, დაინიშნა ერთს ჩინოვნიკზე, რომლისა გუარი დამავინწყდა, და რომელიცა არის დიახ კარგად გაზრდილი და ტანაღოვანი, მოგეწონება.

ჩემს დისწულს სოფოს ეყოლა ქალი; მომილოცავს!

13 ივნისს.⁷

წუხელის იყო დიდი გამოჩენილი ქორწილი ისრაჰილ ბეგის შვილისა, რომლისათვის პატარ-რძალი მოიყუანეს ყარაბაღიდან; იქ ვიყავით: მირსკიანნი თავის ქალებით, ლუბერნატორი გაგარინი, ჯორჯაძე, შენი საყუარელი ისაკ, ზაქარია ჭავჭავაძე, შერემეტიევი, რომლისა ცოლი წავიდა რუსეთს საზაფხულოდ, მაქალო ქმრითა, ალექსანდრე არლუთინსკი, ბაბაღე ფუნჩულა, კონსული, აბდულლაბეგ ბაქიხანოვი, მეტად ბევრი ქალები რუსისა, ქართველებისა, მუზიკა, საზანდრები, ტანციმანცები, ლეკური, სამსსაათამდის. – კაცებმა ვერა ვნახეთ პატარძალი,⁸ მაჰმადიანთ ჩუჭულეებისაგამო, და არცა სასიამოვნო სანახავი ყოფილა, როგორცა გვიამბეს ჩუჭნმა ქალებმა. – ელიჩკას ნუ ეწყინება, ეს ის არ არის; ის ვინცა არის, მოელის დიდის მოთმინებით და იმედითა ელიჩკას დაბრუნებას. –

ჩუჭნი ივანე წავიდა ისევ დალისტანში; სოფიოკი დარჩა

გორს თავის ძმასთან. – ივანე ისევ ის ივანე არის თავის სახით, თავის ჩუჭულებითა. მეკი ძალიან მენწყინა ამის წასვლა: ვინ იცის, ვნახავ თუ არა?

ჯერ არა ცხელა; გუშინ ვიყავ შენს დასთან, კონვერტი მომცა; კრუხებს უვლიდა თავის სარაიაში, და ჯერ სახლის საძირკველი არ იქნა, ვერ გაათხრევინა; პლანიცა აქუს; დიდათაცა ჰსცდილობს, ეშურება; მაგრამ ფულიკი ვერ უშოვნია და არის ასრე. დაჰსწყევლოს ღმერთმა ფული, რომლისა უქონობა ყოფილა მომშლელი ყოვლის კეთილის საქმისა! რაც უნდა კარგი პლანი გქონდეს რა გამოვა უფულოდ?

ხვალ ოლლა ბარიატინსკისა მიდის ბელიკლუჩსა და თან-მისდევს მაიკაცა (sic.) საზაფხულოდ; მირსკიანნიკი ჯერ აქა რჩებიან ველიკიის კნიაზის მობძანებამდის, რომელიცა მოხდება ივლისის 20^{მდს}. – ბარონ საკენცა მიდის ხვალვე ცარსკის სელოს ცოლშვილებით, საიდამაც, დროებით, ბარონი თვთ დაბრუნდება თბილისსა და სალომეკი შვილებით იქ დარჩება. ძალუა ვარინკასა და გიორგისათჳს კარგია.

ნიკო მენგრელსკისა ცოლშვილით მოსულა საზაფხულოდ ზუგდიდსა დედასთან.

შენი ძმა ვანო ყოფილა ძალიან ავათ; ახლა, ღმერთის⁹ მონყალეებით, როგორცა თვთონ მწერს, სრულებით კარგათ არის და აქამდის წავიდოდა სიდედრთან სოფელში საზაფხულოდ.

აპაჩინინის შვილი პეტია კინლამ არ მოკუდა ტვინში ანთებითა, რომელიცა გადიქცა პოლიპად¹⁰ ცხვირში და ახლა კარგად არის. რომ გენახა ბაბალე, შეგებრალდებოდა.

Здравствуй мой лучший брат и друг Иван Дмитриевич! Прошу Тасо, Эличку, Ниночку, расцеловать за меня вас. Прикажите им писать комне совсемю подробностью о вашем житье бытъе.*

ტასო, ღმერთსა ვჰსთხოვ მშვიდობიანად და მხიარულად შენს დაბრუნებასა; ელიჩკას და ნინოჩკას ჩავკოცნი; და იყოს ღმერთი თქუწნი მფარველი.

მარადის ერთგული თქუწნი გრიგოლ ორბელიანი

ამბობენ, ვითომც პავლოვს შეურთავს შენინლის ქალი, მაგრამ ჯერ სწორედკი არავინ იცის.

მაკრინა კარგად არის, მაიკოც კარგად, ელისაბედ კარგად არის, ქეთევან და ტასოც კარგად.

დედაკაცები არიან, ყოველთვის კარგად იქნებიან, ფიქრინუ გაქუს.

შენი კეკეც კარგად არის; მზეზე არგამოდის, უფრთხილდება, ელფერი არწამიხდესო.

ნინუცა, ყაფლანის ქალი, ჯერაც აქ არის, საქმეები აქუს. ლუკა თარხნისშვილი(ს) ქალები გადავიდნენ ვოენნის კლუბიდან ბელოვის სახლში. რა ჰქნან, სოფელში, მართლად, ხომ ვერ გადიკარგებიან.

* გამარჯობა, ჩემი საუკეთესო ძმაო და მეგობარო ივან დიმიტრიევიჩ! ვთხოვ ტასოს, ელიჩკას, ნინოჩკას, ჩემ მაგივრად გაკოცონ. უბრძანე, მომწერონ სრულყოფილად თქვენი ცხოვრების შესახებ.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №117 (998)

ჩემო ბატონო,
კნიაზო დიმიტრი,

გუშინ მითხრა მარშალმა, რომ ამ დღეებში იქნება კომისიის უკანასკნელი ზასედანიე, სადაცა ჩუწნს საზოგადოებას ნაუკითხვენ კამისიის მხენიე-ს,^{1*} რომელიცა, ვიცით ახლავე, რომ არის უარის თქმა პრიკაზის ვალის პატიებისა.

ახლა, ჩუწნმა მარშალმა იქვე უნდა წარადგინოს Заявление,^{**2} ესე იგი ჰაზრი, თხოვნა, ვედრება, რომ უთოოდ და უთოოდ უნდა ეპატიოს ჩუწნს დგორიანსტგოს პრიკაზის ვალი იმ მიზეზებისაგამო, რომელნიცა უნდა იყოს სისტემატიკურად, ლოლიკურად, აღწერილი და არა ისრე, როგორცა ამისნინად წამიკითხა მარშალმა. – იმის აღწერა არის მხოლოდ

კარგი მასალა, материал,*** რომლისაგან უნდა თქუენ
ააშენოთ ლაზათიანი პალატი.

დაეშურენით, თორემ, იქნება, ვერცკი მოასწროთ³ Заяв-
ление-ს წარდგენა; ამისათვის უნდა დაიბაროთ მარშალი, გამო-
ართოთ დანერილი, და მაშინვე შეუდგეთ ახალს ზაიავლენის⁴
გათავებასა.

მე ნუხელის დანვრილებით უამბე კნიაზს მირსკის⁵ ის-
ტორიული ნელნელა ჩუენის თავადების დამხოზა მართებლო-
ბის განკარგულებისაგან; ძალიან მოეწონა და მოინდომა, რომ
უთოოდ იყოს ზაიავლენიეში დანვრილებით მოხსენებული. ახ-
ლა, ჩემო ბატონო დემეტრე, თქუენ იცით და თქუენმა მარ-
ჯვენამ.

თქუენი მარადის ბედნიერების მსურველი
თ⁶ გრიგოლ ორბელიანი

13^ს ივნისს 1879⁷

* აზრს

** განცხადება

*** მასალა

ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №11 (999)

უგანათლებულესო კენინავ,
ჩემო მონყალეო დაო ეკატერინავ!

ჭემმარიტის სიხარულით მოგილოცავ თქუენის საყუა-
რელის ნიკოს მშვიდობით მობძანებას ცოლ-შვილითა. – ლ¹თ-
მან¹ ჰყოს ბედნიერად, როგორცა საზოგადოდ ჩუენ ვისურ-
ვებთ. მაგრამ, ეხლაკი დროა, რომ მოხედოს თავის ქუწყანას
და დაბინავდეს მამა-პაპეულის მამულსა, ზეგარდამო ნაკურ-

თხსა ნაყოფიერებითა, მშვენივრად შემკობილის მდებარეობითა, საზაფხულოდ გორდითა, საზამთროდ ზუგდიდითა; მთა, ზღუა, ტყე; გარემემო ნათესაობა, ხალხი, რომელთანაცა ხართ დაკავშირებული საუკუნოების განმავლობითა და რომლისათჳს დიდად არის საჭირო ისევ თქუწნივე ოჯახი! მაშა ვინ უნდა იყოს მზრუნველი მაგათ კეთილდღეობისათჳს? ვისა შეჴსტიკივა გული მაგათ უბედურებაში, თუ არა თქუწნივე? სამეგრელო და თქუწნი ეკუთვნით ერთმანეთსა და ხართ განუყრელნი! კნიაზმა ნიკომ, ეხლავ, ვიდრე ყმანვილი კაცია, უნდა დაჰკრას ბარი და მკვიდრად, შეურყეველად, აღაშენოს ოჯახი თჳსი, რომ დროზე, ხანში შესულმა, თჳთვე გაიხაროს თავის ღვანლის ნაყოფითა, თორემ, როცა ჩემსავით მოხუცდება, მაშინ ველარა აშენდებარა. ზუგდიდი ერჩივნოს პეტერბურლსა; ზუგდიდში უნდა იყოს მაგის სიხარული; მანდა უნდა დათესოს ყოველივე კეთილი და მით, დროზე, აღადგინოს დაცემული თჳსი ქუწყანა და ამას შეიძლებს კიდევცა ლთის² შენენითა.

ახლა აქაური სამნუხარო ამბავი ეს გახლავსთ, რომ მოვიდა ღრუბელსავით კალია და მოჭამა ქუწყანა ყარაბაღიდან გორამდის და ანანურამდის, და ერთი ვეება ნანილი ამ ღრუბელ-კალიისა წავიდა კახეთისაკენაც. და მოველით დიდს შიმშილობას; მაგრამ, ეტყობა, თბილისი ჯერ მაგდენს არა ჰზრუნავს მომავალისათჳს: სად იყო, სად არ იყო, გაჩნდენ განჯიდან ნიკო ჭავჭავაძე და დალისტნიდან ჩუწნი ივანე ორბელიანი, აქ დახვდნენ შერემეტიევი,³ ვასტენ,⁴ და ჩუწნცა, და შეირყა თბილისი, და გაიმართა პიკნიკები, სადილ-ვახშმები სანსუსში,⁵ ორთაჭალას, ვერაზე კინლრუსტში;⁶ მუზიკა, ზურნა, საზანდრები, მშვენიერნი ქალები, მტკურის პირზე ლეკურვალცები, იყო ოხვრა-კვენესანიცა, და მართლად, უამისოდ რომ ლაზათი არა აქუს ცარიელს სადილის ჭამას, აბა რა ვჰქნათ? – ბოლოს, ლთმა⁷ უშველოსთ: ნიკო წავიდა სამზღუარგარე, ივანეცა ისევ დალისტანში და დამშვიდდა, და დაყრუვდა თბილისი.

მცხეთას იყო ქორწილი ბაბოს ქალისა და დრაგუნის მუხრანსკისა, მიხეილის შვილისა, და იქიდანვე წავიდნენ ზაგრანიცას. ირაკლის მუხრანსკის ქალი შეირთო შაქრო ჯორჯაძემა და საყდრიდანვე გაექანნენ სამზღუარგარე; ასე გაშინჯეთ, ჯენტელმენ ონიკოვიცკი წავიდა ვენაში, და იქიდან პარიუსა. მალე წავლენ იქითკენვე სტაროსელსკი და ტერლუქაზოვიცა – ლენერალი, და დავრჩით მხოლოდ მე და თქუწნი დიდის ხნის თაიგული ისაკ თუმანოვი, ორნივე გადაყრუებულნი. – სტაროსელსკის ეყოლა ქალი, მომილოცავს!

მოვიდა პრიკაზის გასაჩხრეკად პეტერბურლიდამ ხიტრაგო⁸ ცოლით, ოჰ, ოჰ, რა ცოლით, მშვენიერებით სავსე – ამისი ნათელი ყელი და ლაბაბი ინდოეთის ფასად ჰღირს. კარგია რომ ჩემი ბატონი გრიგოლ დადიანი აქ არა ბძანდება, თორემ გახდებოდა ამისი მონა, მოსამსახურე, კარის ყარაული!

ჩემს საკუთარს ბატონს ნიკოს და მისს მეუღლეს, ჯერ ჩემგან უცნობსა, გულითადის სიყუარულით მოვახსენებ ჩემს ჭეშმარიტს პატივისცემასა და ღთსა⁹ ვჰსთხოვ მაგათ ბედნიერებით ცხოვრებას. მიბძანეთ ჩემის საყუარელის სალომეს ამბავი; სად არის ანდრია?

ღთი¹⁰ იყოს მფარველი და ნუგეშის მცემელი თქუწნი ყოველსა ჟამსა და ყოველსა ალაგსა.

ვეგები მარადის ერთგული და პატივისმცემელი.

თქუწნის უგანათლებულების
უმორჩილესი მოსამსახურე თ¹¹ გრიგოლ ორბელიანი

16 ივნისს 1879.

თბილისით.¹²

[მინანერი:]

ჩემო მწყალობელო დედუფალო! დავჰბერდი, სულის
გზას შეუდეგ, ვჰკითხულობ ფსალმუნსა და აი მეცა მივჰბაძე,
და თუ არ მოგეწონოსთ, დახიეთ!

ვინა აღვიდეს მაღალსა მას მთასა წმიდასა,
სადა ჰგალობენ ანგელოზნი ღთისა¹³ დიდებას?..
– სულითა წრფელი, მშვიდი გულით, ფიქრით განწმენდილ,
ვის არ შეეხო ზაკვის გესლი ძმისა განკითხუად,
და სიყუარულით შეინყალა ცთომილი ვნებით;
ვინცა ამსოფლის დიდებასა, მზეებრ მნათობსა,
მონებრ არ მიჰსდევს, ჰსცნობსრა მისს შუქს, ფუჭ-
წარმავალსა; ...
ვინც ძლიერებას ხმითა მაღლით ამცნო სიმართლე
და ძმას დაცემულს მიჰსცა ჴელი და აღადგინა!...
იგი აღვიდეს მაღალსა მას მთასა წმიდასა
ღთისა¹⁴ დიდების გალობითა, ნათელ-მოსილი!

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისაღვი №88 (1000)

17to Июня 1879. в Царьское Село.¹

Цалую твои руки, голову, мой друг Варвара, за последнее
твое письмо, которое возвратило моему сердцу успокоение и
веселіе. Благодарение Всевышнему, спасшему жизнь твою от
сильной, серьезной болезни, о которой только недавно узнал я!
Живи, живи, мой друг для моей жизни, для моего счастья, береги
себя. У меня есть только одно заветное желание: чтобы ты зак-
рыла мне глаза в последнюю минуту моей жизни!² Простиже ме-
ня, Матушка, если когданибудь я, вольно, невольно, огорчал те-
бя! Ты не знаешь моей безпредельной любви к тебе и Георгию, и
в этом я сам виноват, неумея выказывать свои чувства. И если я

настойчиво советовал³ Георгію перейти на Кавказ, то советовал именно из одного только опасенія, чтоб здоровье ваше не разстройлось от Петерб^{го} климата, и вовторых, немало меня тревожило ваше малоденежіе посреди общества, блестящаго богатством и всеми затеями роскоши. Теперьже, пусть всё идёт и исполняется по вашему желанію и разуменію, небуду нивчем прекословить, предоставляя себе в одном только несоглашаться с вами низачто: это, чтобы Георгій ехал в отряд Лазарева противу ТекеТуркмен. В этой экспедиціи предвижу одно только неимоверныя труды и лишенія, в стране, где нет дров, где нет травы, где нет даже воды; а есть только, при 40гр: жару, скорпіоны и хуже их, миріяды неотвязчивых мух, от которых нет спасенія: тысячами лезут в рот, в уши, в глаза, в ноздри, и в борьбе с ними человек теряет силы, лошади околевают и верно, что в конце концов, после усиленных трудов и побед, качующіе Туркмены покорятся и затем последует занятіе нищими войсками этой безотрадной, печальной Страны. Какое безутешное положеніе для тех войск, которым выпадет злополучная доля занять эту пустыню небольшими частями в маленьких укреплениях! – Тогдасто состороны Правит:^{ва} начнутся Громадныя денежныя расходы, никогда некупаемые, на постройки многих укреплений, Госпиталей, Казарм, Домов ипр: необходимостей (разве вечно будут жить в кибитках, подобно Номадам), недоставку для войск продовольствія, начиная от трав и муки, ячменя и дров, до Чая, Сахара, до Спирта и Шампан^{го}! – И всётаки эти расходы не спасут войск от нерадостной жизни, совершенно оторванных от Россіи, от всего міра и заброшенных в пустынной местности, печальное единообразіе которой утомляет глаз, наводит надушу унылые! Одна эта мысль в состояніи отравить весь успех Экспедиціи. Пусть Георгій неособенно горюет.

Третьего дня выехали налето Майко и Ольга Барят: с детьми на Белый Ключ. К: Дмитрій и Софія остались еще здесь. При

прощаніи Софія обливалась горячими слезами, точно оне уехали за тридевять морей.

Цалую в голову моего дядю Георгія, для котораго я всё гадаю в карты, не выйграюли 1го Іюля, чтобы послать ему полный Пакет; но проклятыя карты невыходят, и поверишьли, это меня сердит и и бросаю в сторону карты. И потому теперь посылаю довольно тощій Пакет с заранее известный вам 250 руб:⁴ – Хотелосьбы прибавить какой нибудь ничего незначущій Нуль, и можно былобы, да никак нельзя⁵ – Любимое выражение старика Завадовскаго.

Бог да хранит вас для меня.⁶

18го Іюня⁷

Письмо это уже было⁸ напечатано, когда я получил другое твое (письмо) от 12го Іюня. В два дня два письма. Это ясно доказывает, что ты, в самом деле, здорова, чему я искренно радуюсь и благодарю Всевышнего.

Вчера также от Тасо Оклобжію пришло письмо из Женевы; муж ея был болен Лихорадкою, а дочери скучают. Урааа Тифлису! Теперь только оне узнали, что в нынешнем году очень дорого жить Заграницею.

Саломе теперь уже у вас в Царском Селе; приношу ей и Барону Максим: Александр: мое задушевное уважение.

Радуюсь вашим письмам, я отправляюсь навечер к Мирским.

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №88 (1000)

17^ა ივნისს 1879. ცარსკოე სელოს.

გიკოცნი ხელებს, თავს, ჩემო მეგობარო ვარვარა, შენი ბოლო წერილისთვის, რომელმაც გულში სიმშვიდე და სიხარული დამიბრუნა. მაძლობა ყოვლისშემძლეს, რომელმაც გადაარჩინა შენი სიცოცხლე ძლიერი, მძიმე ავადმყოფობისაგან, რომლის შესახებაც სულ ახლახან გავიგე! იცოცხლე, იცოცხლე, ჩემო მეგობარო, ჩემი სიცოცხლისათვის, ჩემი ბედნიერებისათვის, თავს გაუფრთხილდი. მხოლოდ ერთი სანუკვარი სურვილი მაქვს: შენ დამიხუჭო თვალები ჩემი ცხოვრების უკანასკნელ წუთს! მაპატიე, ძალუა, თუ ოდესმე ნებსით თუ უნებლიეთ განწყინინე! შენ არ იცი ჩემი უსაზღვრო სიყვარულის შესახებ შენ და გიორგის მიმართ და ამაში მე თვითონ ვარ დამნაშავე, არ შემძლია ჩემი გრძნობების გამოხატვა. და თუ გიორგის დაჟინებით ვურჩევდი კავკასიაში გადმოსვლას, მხოლოდ ერთი შიშით, რომ პეტერბურლის კლიმატს არ ევნო თქვენი ჯანმრთელობისათვის, და, მეორეც, ძალიან მანერვიულებდა თქვენი უფულოობა სიმდიდრითა და ფუფუნებით გაბრწყინებული საზოგადოების გვერდით. ახლა კი ყველაფერი მიდის და სრულდება თქვენი სურვილისა და შეხედულებისამებრ, არაფერზე არ გეკამათები, მხოლოდ ერთ რამეში არ დაგეთანხმები: რომ გიორგი წავიდეს ლაზარევის რაზმში თექეთურქმენების წინააღმდეგ. ამ ექსპედიციაში მე მხოლოდ წარმოუდგენელ შრომასა და გაჭირვებას ვხედავ, ქვეყანაში, სადაც არ არის შეშა, არ არის ბალახი, წყალიც კი არ არის; არიან მხოლოდ 40 გრადუს სიცხეში მორიელები და მათზე უარესი, აუარება ბუზი, რომელთაგანაც თავს ვერ დააღწევ: ათასობით გიძვრება პირში, ყურებში, თვალებში, ნესტოებში და მათ წინააღმდეგ ბრძოლაში ადამიანი ძალას კარგავს, ცხენები იხოცებიან და, რა თქმა უნდა, ბოლოსდაბოლოს, გაძლიერებული შრომისა და გამარჯვებების შემდეგ, მომთაბარე თურქმენები დამორჩილებიან და ამას მოჰყვება დაკავება ამ გაუხარელი, სევდიანი ქვეყნის ლატაკი ჯარების მიერ. რა სამარცხვინო მდგომარეობაა იმ ჯარებისთვის, რომლებსაც მოელით ცუდი ბედი, დაიკავონ ეს უდაბნო მცირე ნაწილებად მცირე სიმაგრეებში! – მაშინ მთავრობას მოელის უზარმაზარი ფულადი ხარჯები ოდესლაც გამოუსწორებელი, მრავალი სიმაგრის,

საავადმყოფოს, ყაზარმის, სახლისა და სხვა საჭირო მშენებლობაზე და ა.შ. (სამუდამოდ ხომ ვერ იცხოვრებენ კარვებში მომთაბარეებივით), ასევე ჯარებისთვის საკვების მიწოდებაზე, დაწყებული მწვანელიდან და ფქვილიდან, ქერიდან და შეშიდან, დამთავრებული ჩაით, შაქრით, სპირტითა და შამპანურით! – და მაინც, ეს ხარჯები ვერ იხსნის ჯარს უხალისო ცხოვრებისგან, სრულიად მოწყვეტილს რუსეთისგან, მთელი სამყაროსგან და მიტოვებულს უდაბნოში, რომლის სევდიანი ერთგვაროვნება თვალს ღლის და სულს ანაღვლიანებს! მხოლოდ ამ აზრმა შეიძლება ჩააშხამოს ექსპედიციის მთელი წარმატება. გიორგიმ ზედმეტად არ იდარდოს.

მესამე დღეს მაიკო და ოლა ბარიატინსკი შვილებთან ერთად საზაფხულოდ წავიდნენ ბელიი კლუჩში. კნიაზი დიმიტრი და სოფია ისევ აქ დარჩნენ. გამომშვიდობებისას სოფიას ცხარე ცრემლები წამოუვიდა, თითქოს ზღვის გადაღმა მიდიოდნენ.

ვკოცნი თავზე ჩემს ბიძა გიორგის, რომლისთვისაც კარტზე ვმკითხაობ, მოვიგებ თუ არა 1 ივლისისთვის, რომ სრულფასოვანი პაკეტი გავუგზავნო; მაგრამ დაწყველილი კარტი არ მოდის და დამიჯერეთ, ეს მაბრაზებს და კარტს გვერდით ვყრი. ამიტომაც ახლა გიგზავნით საკმაოდ თხელ პაკეტს 250 მანეთით, რომლის შესახებაც შენთვის წინასწარ იყო ცნობილი: – მსურდა დამემატებინა სულ უმნიშვნელო ნული და ეს შესაძლებელიც იყო, მაგრამ არაფრით შეიძლება – საყვარელი გამოთქმამ მოხუცი ზავადოვსკისა.

ღმერთმა დაგიფაროთ ჩემთვის.

18^ა ივნისს

ეს წერილი უკვე დაბეჭდილი იყო, როცა შენი მეორე, 12 ივნისით დათარიღებული, [წერილი] მივიღე. ორი წერილი ორ დღეში. ეს ნათლად ადასტურებს, რომ შენ ნამდვილად ჯანმრთელად ხარ, რის გამოც გულწრფელად მიხარია და მადლობას ვუხდის ყოველს-შემძღეს.

გუშინ შენვიდან მომივიდა ტასო ოკლობჟიოს წერილებიც. მისი ქმარი ცხელებით იყო ავად, ქალიშვილები კი მოწყენილნი არიან. ვაშაა თბილისს! მხოლოდ ახლა გაიგეს, რომ წელს საზღვარგარეთ ცხოვრება ძალიან ძვირია.

სალომე ახლა უკვე თქვენთანაა, ცარსკოე სელოში. მას და ბარონ მაქსიმ: ალექსანდრეს ჩემს გულწრფელ პატივისცემას მოვასხენებ.

გახარებული თქვენი წერილებით საღამოს მივდივარ მირსკებთან.

ბარბარე ბაბრატინოვ-ორბელიანისადმი №89 (1001)

20th июня. 1879 Тифлис.¹

Благодарение Богу! Наконецто я получил твое письмо, мой друг варвара. В письме сказано: «Георгій хорошо здад экзамен в высшій Спеціал: класс и я успокойлась, а в Августе будет здавать экзамен по общему Гимназ: Курсу». Откровенно сознаюсь, я не совсем ясно понимаю значение этих слов. Разве экзамены начинаются с конца и переходят к началу, т: е: прежде уравнение 2ой степ: и Логика, а потом Арифметика, или Азбука? Нет, здесь чтото неладно. Впрочем, быть может, я и ошибаюсь, в особенности, когда ты так успокойлась, ну и Слава Богу! Значит, ты счастлива. А я, что делать, грешен, не совсемто спокоен этим откладываніем до Августа.

Посылаю 300 р.² и цалую тебя с Георгіем. Говорят, Минерва родилась в Августе. Так должно быть: мудрость немогла родиться в ветрянном Апреле, или в веселом мае. Зачемже экзамены назначены в этих месяцах? Поставьтеже свечку пред образом Минервы, да даст она Георгію в Августе как-нибудь клочок из своей Мудрости. Много ученых людей носили имя Августа; один только Эристов называется Реваз Апрель! Зачемже экзамены в это время? –

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №89 (1001)

20^ა ივნისს. 1879 თბილისით.

მადლობა ღმერთს! როგორც იქნა, მივიღე შენი წერილი, ჩემო მეგობარო ვარვარა. წერილში ნათქვამია: „გიორგიმ კარგად ჩააბარა გამოცდა უმაღლეს სპეციალურ კლასში და მე დავმშვიდდი, აგვისტოში კი გამოცდას ჩააბარებს ზოგადი გიმნაზიის კურსში.“ გულწრფელად ვაღიარებ, რომ მთლად ნათლად არ მესმის ამ სიტყვების მნიშვნელობა. გამოცდები იწყება ბოლოდან და გადადის დასაწყისზე, ანუ, ჯერ მეორე ხარისხის განტოლება და ლოლიკა და მერე არითმეტიკა და ანაბანა? არა, აქ რალაც არასწორია. თუმცა, შეიძლება ვცდები, მით უმეტეს, როცა შენ ასე დამშვიდდი, ასე რომ, მადლობა ღმერთს! გამოდის, შენ ბედნიერი ხარ. მე კი, რას ვიზამ, ცოდვილი ვარ, მთლად მშვიდად არ ვარ ამ გადავადებით აგვისტომდე.

გიგზაენი 300 რ-ს: და გკოცნი შენ და გიორგის. ამბობენ, რომ მინერვა აგვისტოში დაიბადა. ასეც უნდა იყოს: სიბრძნე ვერ დაიბადებოდა ქარიან აპრილში, ან მხიარულ მაისში. რატომ არის დაგეგმილი გამოცდები ამ თვეებში? ანთეთ სანთელი მინერვას გამოსახულების წინ, დაე, მან აგვისტოში გიორგის უწილადოს ნაგლეჯი თავისი სიბრძნედან. ბევრი მეცნიერი ატარებდა აგვისტოს სახელს; მხოლოდ ერთ ერისთოვს ჰქვია რევაზ აპრილი! რატომ არის გამოცდები ამ დროს? –

ილია ჭავჭავაძისადმი №3 (1002)

ჩემო ბატონო,
კნიაზო ილიავ.

დავჰბერდი და შევუდეგ სულის გზასა; ვჰკითხულობ დავითნსა და აი რა დადნა ამ კითხვისაგან. მაგრამ გთხოვკვი, რომ თქუჰწნვე წაუკითხოთ ჩემს უღმობელს კრიტიკოსსა კნე: ოლდასა; თუ მოენონოს, ხომ რა კარგი, და თუ არა, აიღეთ

კარანდაში, წაუსვით და წამოუსვით, ასე რომ მაგ ლექსის სახსენებელიც აღარსად იყოს ჩემ შესარცხვენელად.

ფსალმუნით.¹

ვინა აღვიდეს მაღალსა მას მთასა წმიდასა,
სადა ჰგალობენ ანგელოზნი ღმრთისა² დიდებას?..
– სულითა წრფელი, მშვიდი გულით, ფიქრით განწმენდილ,
ვის არ შეეხო ზაკვის გესლი ძმისა განკითხუად,
და სიყუარულით შეინყალა ცთომილი ვნებით;
ვინცა ამ სოფლის დიდებასა, მზეებრ მნათობსა,
მონებრ არ მიჰსდევს, ჰსცნობსრა მისს შუქს, ფუჭ-
წარმავალსა; ...
ვინც ძლიერებას ხმითა მაღლით ამცნო სიმართლე
და ძმას დაცემულს მიჰსცა ჴელი და აღადგინა!...
იგი აღვიდეს მაღალსა მას მთასა წმიდასა
ღმრთისა³ დიდების გალობითა, ნათელ მოსილი!

თქუცნი მარადის ბედნიერების მსურველი
თ⁴ გრიგოლ ორბელიანი

25^ა ივნისს 1879.⁵

ანასტასია ორბელიან-ოკლოპიოსადში №8 (1003)

1879 ტაბახმელა. კათათვის¹

ჩემო გულით საყუარელო დაო ტასო! ადრევე მოგართვი წერილი კარლსბადში იმ ადრესით, რომელიცა მომცა შენმა დამ სოფიომ და ჰსჩანს, რომ დაკარგულა და არმოგსვლია. შენ კარგად იყავ, მაგრამ მეწყინაკი, რადგანაც ბევრი, მეტად ბევრი აქაური ქორები ეწერა; შემდეგ დიდად დაცხა და ჩუწნ-

ცა შეუდეგით აყრა-დაყრასა. ძალუა ქეთევან და მისი ტასო გაბუტებულნი არიან იმაზე, რომ კიდევ ტაბახმელას ამოვიდნენ და ხშირად ოხრვით ამბობენ „ეეჰ, ნეტავი იმათ!!!“ ეს სიტყუა სულ შენზედ არის, რომ სადაც გინდა იქ წახვალ, და ესენიკი წავკისს და ტაბახმელას ვერ გაჰსცილდენ. ამათ წუნუნს თავი დავანებოთ, და აი ახალ-ახალი ამბავი:

ისრაჲილ ბეგის შვილმა, რომლისაც ქორწილი იყო დიდკაცური, იმავე ქორწილის ღამეს, თავი დაანება ცოლსა და გაიქცა ბორჩალოში, უარს ამბობს, არ მინდა ცოლად ამისთანა ბაიყუშიო! და ახლა, შენ წარმოიდგინე ის განხეთქილება, ის მტერობა, რ^ალიცა² ჩამოვარდა ამ ორთა სახლობაში, გუარეულობაში! ერთის მხრით საბრალო ისრაჲილ ბეგ, [მ]ეორედამ მთლად ყარაბაღის ხანის გუარობა და ნათესაობა. – მამა ეუბნება „შვილო რათ მირბიხარ? ახლა ვინც გიყუარს და გინდა, ისიც შეირთე, ვინ გიშლის?“ და არის ეს საქმე ასე, მანამ, როგორცა ამბობს შენი და სოფიო, ელიჩკა დაბრუნდება. – ეს საიდუმლოა.

მაგრამ ყველაზე უკეთესი არის ანგარიში შენის დისა: თორმეტს ოთახს ავაშენებ სამასს თუმნად, ზევით ეტაჟაში მე დავდგები, ქვეითსა მივსცემ ქირით სამოც თუმნად!“ და არის ეხლავე ამ სიხარულში, რომ ვალებსაც გადინყვეტს სამს წელიწადში და სახლიც მუქთად დარჩება! – და ჯერკი მუშაობაც არ დაუნყვია.

კოჯორში არიან ობლად მირსკიანნი, რადგანაც მათი ქალები მათის ბაჭყალებით წავიდნენ ამ ზაფხულს ბელიკლუჩსა; კოჯორსავე არიან აპპაჩინიანნი.

იყო აქა ჩუჭნი ივანე, რ^ალსაცა³ შეხუდნენ აქავე ნიკო, ვასტენ, შერემეტიევი, გიგო, ისაკ, ჩუჭნ და ნახევარი ქალაქი და შეიქნა ჰაიჰარაი. ზურნა, მუზიკა, საზანდრები, სადილვახშმები, პიკნიკები, ორთაჭალას, სანსუსსში, ვერაზე, კინლრუსტში ფოხრო ნიკოლაირისას. ნიკო წამოვიდა თქუჭნკენ, ივანეც გაემართა დაღისტანში და დამშვიდდა, და დაყრუვდა ქალაქიცა.

ამასთანა ზედდაერთო სიცხეცა, და ნავიდა-წამოვიდა ხალხი აქა იქ; ჩუწნცა აქ ამოვანხნით, და დარჩნენ თბილისში შენი საკუთარი ისაკ და კიდევ ელიჩკას საკუთარი ლუკა სტეფანიჩი. ღთმან⁴ უცოცხლოს, კარგი ვკუსია.⁵

ძალუა ელისაბედს აქუს ნირვა კუმისში, სადაცა არის მინვეული ცხრა სოფელი. – ეს ძალიან ჰსწყინთ შენს რძლებსა, და აქუსთ დიდი ყრილობა, და ამაზე ლაპარაკი სოფიოსას.

გაჩნდა ამ ქუტყანაში საზარელი კალია, რლმანცა⁶ მოჭამა ყარაბალი, განჯა, შამშადილი, ყაზახი, გადმოვიდა და მოჭამა ჩუწნი სოფლები, ასე რომ საძოვარი ბალახიციკი ვერ მიშოვნია ერთის ცხენისათვის, რომ ხანდახან ავიდე კოჯორსა. აქედამ ნავიდა კალია და კასპამდის შეჭამა მთლად სოფლების მინდვრები და მოსავალი.

შენმა წერილმა მილანიდამ⁷ გულით, სულით, გამახარა. ვჰმადლობ ღთსა⁸ ჩემის საყუარელის ივან დიმიტრიჩის მშვიდობიანად მორჩენისათვის; მაგრამ ქალები რომ არა ჰყოლოდით, უფრო კარგად მორჩებოდა. ჩამიკოცნე, ჩამიპროშტე, კარგად და კარგად. – გეყოფათ, კარგია, მაგდენი ტანტალი. რით ვერ შეიტყეთ, რაც ვენა⁹ არის, ის არის პარიჟიც,¹⁰ მილანიც,¹¹ ფენევაც,¹² ბერლინიც,¹³ რომიცა.¹⁴ განსხუაება არის ისა, რომ ზოგი დიდია, ზოგი პატარა, და ფენევაში არის ტბა, როგორცა ჩუწნს კუმისში. – პარიჟში არის ტულიერ,¹⁵ რომში სობორო პეტრეპავლესი.¹⁶ მილანში¹⁷ თეატრ. სკალა,¹⁸ სულ დიდროანნი შენობაები, და რა უყოთ? მაგაზეინებიც ერთი და იგივეა. გეყოფათ, წამოდით. აქედამ მილანამდის იარე, იარე და კუმისის ლელვიკი ნახე; აბა რას დარბიხარ ტყუილად?

წამოვიდა თქუტნკენ ივანე მუხრანსკი ცოლითა, მიხეილის მუხრანსკის შვილი, რლმანცა¹⁹ შეირთო ბაბოს ქალი, ესენიც წამოვიდნენ; ამიროვი, შაქრო ჯორჯაძე, რლმანცა²⁰ შეირთო ირაკლის მუხრან: ქალი; ონიკოვიცა, მაგრამ ამბობენ ზღვისა შეეშინდა და დაბრუნდა კისლოვოდსკში; დენერ: ტერლუქაზოვი, და სტაროსელსკი ორის ქალითა, და სხუანი. –

ამ ახლოს ხანში დამარხეს ლენერალი გაბრიელ ივანიჩი ყორღანოვი. ლაზარევის ოტრიადიდამ ჯერ არა ისმისრა; სულ ემზადება.

ტაბახმელა, ოჰ, ოჰ, რა ტაბახმელაა, ამისთანა ტაბახმელა რომ ქუჭყანაზე არარის!! ამისი ჰაერი, ამის ნყალი უკუდაებისა, ამის გადასახედავი! აგერ ყაზიბეგი, აი მთა ბორბალო, აიქ შილდის მთა, აი ემანდა ყარაია და დედუფლისწყარო, თითქოს სულ მე მეკუთვნის, სულ ჩემი იყოს! აბა, შენ სად დარბიხარ და დაგყავს ეგ ავათმყოფი ქმარი? – ელიჩკას, ნინაჩკას ჩავჰკოცნი.

სოფიო ერისთავ-ორბელიანისადმი №8 (1004)

11 ივლისს ტაბახმელა 1879 კნეინა ორბელიანისას.¹

ჩემო საყუარელო დაო-ძალუავ სოფიო! შენ დამასწარი და მივიღე, ჩემის გულის გასახარებლად, შენი წერილი კარალეთიდან. ვჰ[მაღ]ლობ ლ~თსა,² რომ ნელნელა გემატება ღონე და უკეთესობაში მიდის შენი სიმრთელე. – აგრეა, დიდი ძალი აქუს მშობლიურსა ჰაერსა. მე რუსეთიდან მოველ სრულიად დაჭლექებული; მამარჩინა მხოლოდ ჰაერმა. – ივანესათჳს ნუ ჰსწუხარ, ლ~თი³ არის მფარველი მისი და მასთან ჩუჰნიცა; არ დაგუაგდებს იგი უნუგეშოდ! მჰრწამს, რომ კიდევ გველირსება ერთად ყოფნა, და რწმენა ესე მიმაგრებს გულსა, მიმატებს სიცოცხლის ძალსა. ეს იმედი რომ არა მქონდეს, ვერცა გავჰსძლებდი.

სიბერის ძალით შევიქენ ზარმაცი, შევიძულე წერა; ეს იყო მიზეზი, რომ აქამომდის დავჰრჩი ასე და ვერ მოგწერე; ამასთანა ვარ ქართველი „დღეს ვერ მოვასწარ, ხვალკი ადრიან, დილით მივსწერ“ და ასე მიდის დღეები, თვეები. – ახლა აქ ტაბახმელას ამოველ, რ~ლისა⁴ მშვენიერი, გამაცოცხლებე-

ლი ჰაერი და წყალი უკუდაებისა, მეცა მალვიძებენ სიცოცხლისათს, და აი შეუდეგ ამის წერასა!

მე ასე არ დავჰბერდებოდი, ... და დამაბერა მხოლოდ იმ შემანუხებელმა ფიქრმა, რწლიცა,⁵ ჩემ სატანჯავად, დღედაღამ განუშორებელია ჩემგან, ვჰხედავრა ასე საშინლად დაცემასა, განწყალებასა საზოგადოდ მრთელის საქართველოსი და განსაკუთრებით ჩუჭნის გუარისა, რწლისა⁶ აღდგენა, თუ არა ვითარისაგამე (sic) სასწაულითა, ყოვლად შეუძლებელია. თითქოს განგებ ამასა ვჰსცდილობთ, რომ მალე დავაქციოთ ჩუჭნი სახლი, და ასე გულს-მოდგინებით მუშაობს მრთელი საქართველო და მიდის შეუყენებლივ ამ დაღუპვის გზაზე! მაშ რა არის ესა, თუ არა ზეგარდამო მოვლენილი რისხუა, წარღუნა, რწლისა⁷ აღელებულმა ტალღამ უნდა შთაჰნთქას ჩუჭნი, ოდესმე, კარგი თავად-აზნაურობა, რწლისა⁸ გასაოცებელმა მამაცობამ, სარწმუნოებისათს თავ-შენირობამ და მამულისა სიყუარულმან, ათასის წლის ბრძოლაში, მარტოდ დამდგარმან ხმალ-ამოდებული, მოჰირდაჰირედ მრთლად აზინისა. – არა გადუშვა კავკასიის იქით მაჰმადიანობა და მით დაიცუა მაშინდელი რუსეთიცა და თვთ ევროპიაცა გაოხრებისაგან და ქრისტიანობაცა ამოწყვეტისაგან. საქართველოს ლუანლი ჯერ ისტორიას ვერ აუნონია ღირსეულად.⁹ – ახლა, ნუთუ მართლად ჩუჭნ ვართ შვილნი მათნი? რა დაგვემართა, რა მოხდა, რა უხილავი მიზეზი აღმოგვიჩნდა, ჩუჭნდა საუბედუროდ, რომ ასე საზოგადოდ ვიღუპებით სწორედ იმ დროს, როცა გარეშე მტერი აღარ არის ჩუჭნთსა? – ყოვლის მხრიდამ, ყოვლის სახლიდამ, მოისმის მხოლოდ ხმა ვაებისა და კვნესისა; სიგლახაკემ მიახწია უკანასკნელს ხარისხამდის, და სად არის გამომხსნელი ჩუჭნი? – ეს არის ის საზარელი ფიქრი, რწლიცა¹⁰ მანუხებს, მანუხებს და მაბერებს. – ნათესავნი, მეგობარნი, ნაცნობნი, ცრემლით, ხვენით გვეძახიან და ... ვერ მივშველებივართ! გარეშემო ვაებაში ვილას იამება სიცოცხლე?

დალუპვის ჟამსა კაცი ჩალას ებლაუჭება; ჩუჴნცა ეგრეთუჴ შეუდეგით უკანასკნელს ღონისძიებას, პრიკაზის ვალისაგან განთავისუფლებას, და გუაქუს იმედიცა, რომ ყოვლადმონწყალე ჴელმწიფე არ დაგვიტევებს უნუგემოდ. ამ საგანზედ იყო კიდეცა შედგენილი თბილისში კამისია, პეტერბურლიდამ მოსულის ჩინოვნიკის თანადასწრებითა. ამ კამისიაში აღმოჩნდა სამი ჰაზრი შესახებ პრიკაზის ვალისა: 1) ეპატოს მხოლოდ შტრაფი: სარგებელიკი მიემატოს თავნსა და ეს ვალი განიწილოს 47 წლად; 2) ეპატოს შტრაფიცა, შეუტანელი სარგებელიცა და მხოლოდ თავნი განიწილოს 37 წლად, სამის პროცენტითა სარგებელი, და ერთიცა თავნის გადასაწყვეტი; და 3) ეპატოს თავნის გარდა ყოველივე, და ნადელის ფული მიიღოს ხაზინამ თავნის გადასაწყვეტად. მაგრამ ჩუჴნმა დეპუტატებმა გადანყვეტით წარმოჴსთქუჴს, რომ ჩუჴნ არავითარისამე ვალის გადახდა არ შეგვიძლიან. ჴელმწიფე იმპერატორმა გვინყალობოს ბრძანებითა, რომ პრიკაზის ვალი სრულიად მიიღოს ხაზინამ იმ მიზეზების პატივდებითა, რომელთაგამო დგორიანსტვო ჩავარდა ამ გამოუხსნელს მდგომარეობაში! ამაზედ დაბოლოვდა. ახლა ლთი¹¹ და ბედი საქართველოსი! ველიკიი კნიაზი, მირსკი, არიან თავგამოდებულნი ჩუჴნტვს და ვნახოთ.

მაგრამ, ჩემო სოფიო, გულის სიმწარით გეუბნები, რომ ჩუჴნშორის არიან ისეთნი პირნი, უსულონი, უგულონი, რწლნიცა¹² მკითხავდენ „მე რაღას მომცემენ, პრიკაზში რომ არამმართვებსრა?“ მე უპასუხე, შე უსჯულოვ, შენი ძმა ტყვეობიდად რომ გამოიხსნან, არ გიამება? – და აწ შენი რა დასაკლისია, რომ ჴელმწიფემ უწყალობოს ვისმე რამე? ჩემო სოფიოვ, საქართველოში ჯერ ისევ ბნელა.¹³

12 ივლისს.¹⁴

დღეს ძალუა ელისაბედ წავიდა კუმისს და თან-გაჴყუნენ ჩუჴნნი ძალუები ყაფლანისათვს, ჩემის საყუარელის ძმისა

და მეგობრისათვის წირვის გადახდენად. მე ვერ ნაველ, არშემიძლიან, საშინელი სიცხეებია; იფიქრეთ, ტაბახმელას 26 გრად: ჩრდილში. – შენც ძალიან კარგად ინებე, რომ არწამოხველ, ძალიან შენუხდებოდი.

ამ თვის 25 მოელიან ბორჯომსა ველიკიის კნიაზსა და ოკდომბ: ველიკიის კნეინასა(.)

ალარ მახსოვს, გითხარ თუ არა, რომ კნ: მირსკიმ მიპასუხა „ივანეს გადმოყუნა ძნელი არ არისო, მაგრამ ისოდენი ჯამაგირი აქ არ მიეცემაო.“ – ვნახოთ; მოითმინოს, ეგებ რა აღმორჩნდეს აქ ადგილი კარგის ჯამაგირითაო.

ჯერ კოჯორშიაც ვერ ავსულვარ, ასეთი გაზარმაცებული შევიქენ.

ღ~თი¹⁵ იყოს შენი მფარველი, ჩემო საყუარელო სოფიოვ, ნუდამივიწყებ.

პარპარე პაპრატიონ-ორპელიანისადმი №90 (1005)

20^ე Июля 1879. Табахмела. В Царьское Село.¹

Мой друг Варвара! Письмо твое от 5го Июля говорит мне всё еще о слабости твоего здоровья и о разстройстве твоих финансов. Боже мой! Зачем мучить себя? Кому полезны твои добровольные страдания от Петерб^{го} Климата? Пойми, моя Матушка, что в Петерб^е не восстанавлиются, ни разстроенные финансы, ни разстроенное здоровье. Если ты не забыла, я, вначале же предсказывал тебе всё это, но теперь напоминания эти также бесполезны. Посылаю 600 р.; из коих тебе принадлежит 350. И Дай Бог, чтоб этим восстановилось твое здоровье.

Живу в Табахмеле; правда, дом Лизы Мухран^{ой} очень, очень, ветхий; едва держиться; пол, стены с трещинами; но, воздух, воздух Табахмельский – чудо красоты! Его свежая, чистая,

живительная струя летит к нам прямо из Ледников Казбека и мы, с жадностью пьяницы, пьем эту струю и чувствуем, что пьем здоровье, силу, веселіе, и становиться легко, легко на душе; и являются давно забытыя желанія: хочется гулять, хочется петь, хочется быть в обществе красивых дам, словом, самое пріятное настроеніе духа! И нет никакой претензіи на то, что дом очень стар. Вот здесь, именно здесь, твое выздоровленіе, а не микстуры и пилюли, с важностью предлагаемыя Докторами.

17го я был в Коджори на открытіе Ротонды; музыка, танцы, ужин, продолжались за полночь. Я ночевал у Мирских, которые, как сироты, остались теперь одни: Майко и Ольга с детьми проводят лето на Белом Ключе, где Полковым Команд:^{ом} К: Барятинскій. Любопытно видеть Ольгу в лице Матушки-Командирши.

В Коджореже я был у Графини Лорис. Она мало изменилась; дети ея очень хорошо выдержаны; старшій сын, Паж, мне очень понравился; старшая дочь с музыкальным талантом.

Великаго Князя ожидаем к концу месяца.

От Лазарева нет еще особых известій; досих пор он только готовился. Представь себе отряд, в котором до 20/т: верблюдов! Это напоминает мне баснословную Поэму, Караманіани,² в которой описывается война в древней Индіи. – Полагаю, что в скором времени начнется наступательное движеніе Текинскаго отряда. – Боюсь, чтоб Голицын не пострадал от страшных жаров в безводной пустыне.

Бедный Вастен разбит параличом.

Цалую дядю Георгія. Как он справляется с Эскадроном? Скажи ему, чтоб он не слишкомто важничал: Наполеон, в его лета, уже командовал Италянскою Армією. Когдаже Чин Ротмистра? – Цалую тебя, мой друг, и молю Бога, да хранит Он вас обоих везде. –

Здоровыли в Москве твои родные? – Кетевана и Тасо искренно посылают свое почтение.

Опочинины также в Коджоре и все здоровы; Я и Джорджадзе обедали весело у них.

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისაღვი №90 (1005)

20^ა ივლისს 1879. ტაბახმელით. ცარსკოე სელოს.

ჩემო მეგობარო ვარვარა! შენი 5 ივლისის წერილი ისევე შენი სუსტი ჯანმრთელობისა და გაუარესებული ფინანსების შესახებ მამცნობს. ღმერთო ჩემო! რატომ იტანჯავ თავს? ვისთვისაა სასარგებლო შენი ნებაყოფლობითი ტანჯვა პეტერბურლის კლიმატით? გაიგე, ჩემო ძალუავ, რომ პეტერბურლში არც გაუარესებული ფინანსები აღდგება და არც მოშლილი ჯანმრთელობა. თუ არ დაგვინწყებია, თავიდანვე გინინასწარმეტყველე ეს ყველაფერი, მაგრამ ახლა ეს შეხსენებებიც უსარგებლოა. გიგზავნი 600 მანეთს, საიდანაც 350 შენ გეკუთვნის. ღმერთმა ქნას, რომ ამით აღდგეს შენი ჯანმრთელობა.

ვცხოვრობ ტაბახმელაში. მართალია, ღიზა მუხრანელის სახლი ძალიან, ძალიან დანგრეულია, ძლივს დგას; იატაკი, კედლები გაბზარულია; მაგრამ, ჰაერი, ტაბახმელის ჰაერი მშვენიერების სასწაულია! მისი სუფთა, წმინდა, გამაცოცხლებელი ნაკადი პირდაპირ ყაზიბეგის მყინვარებიდან მოქრის ჩვენკენ და ჩვენ მთვრალის სიხარბით ვსვამთ ამ ნაკადს და ვგრძნობთ, რომ ვსვამთ ჯანმრთელობას, ძალას, მხიარულებას და უფრო და უფრო სიმსუბუქე გვეუფლება სულში; და გვიჩნდება დიდი ხნის დავინწყებული სურვილები: გინდება სეირნობა, სიმღერა, მშვენიერი ქალბატონების გარემოცვაში ყოფნა, ერთი სიტყვით, გეუფლება ყველაზე სასიამოვნო სულიერი განწყობა! და არ არსებობს პრეტენზია იმაზე, რომ სახლი ძალიან ძველია. აი, აქ, ზუსტად აქ არის შენი გამოჯანმრთელება და არა ექიმების მიერ მედიდურად შემოთავაზებული წამლები და აბები.

17-ში კოჯორში ვიყავი როტონდის გახსნაზე; მუზიკა, ცეკვები, ვახშამი გაგრძელდა შუალამის შემდეგაც. ღამე მირსკებთან გა-

ვათენე, რომლებიც ახლა ობლებივით მარტო არიან დარჩენილები: მაიკო და ოლლა შვილებთან ერთად ზაფხულს ბელიი კლუზზე ატარებენ, სადაც პოლკს სარდლობს კნიაზი ბარიატინსკი. საინტერესოა ოლლას ნახვა მეთაურის დედის სახით.

კოჯორშივე ღრაფინია ლორისს ვესტუმრე. ის ოდნავ შეიცვალა; მის შვილებს მშვენივრად უჭირავთ თავი; ძალიან მომეწონა უფროსი ვაჟი, პაჟი; უფროს ქალიშვილს მუსიკალური ნიჭის აქვს.

ველიკი კნიაზს თვის ბოლოსთვის ველოდებით.

ლაზარევისგან მნიშვნელოვანი სიახლე ჯერ კიდევ არაფერია; აქამდე ის მხოლოდ ემზადებოდა. წარმოიდგინე რაზმი, რომელშიც 20/ათ-მდე აქლემია! ეს მახსენებს ზღაპრულ პოემა ყარამანიანს, რომელშიც აღწერილია ომი ძველ ინდოეთში. – ვფიქრობ, რომ მალე დაიწყება ტეკინის რაზმის შეტევათი ბრძოლა. – ვშიშობ, გოლიცინი არ იტანჯებოდეს საშინელი სიცხისგან უწყლო უდაბნოში.

საწყალი ვასტენი პარალიზებულია.

გკოცნი ბიძია გიორგის. როგორ უმკლავდება ესკადრილის? უთხარი, რომ არ არის ძალიან მნიშვნელოვანი: ნაპოლეონი მის ასაკში უკვე იტალიის არმიას მეთაურობდა. როდისღა როტმისტრის წოდება? – გკოცნი, ჩემო მეგობარო, და ღმერთს შევთხოვ, რომ ყველგან დაგიცვათ ორივე. –

შენი ნათესავები ხომ ჯანმრთელად არიან მოსკოვში? – ქეთევანი და ტასო გულწრფელ პატივისცემას გითვლიან.

ოპოჩინინები ასევე კოჯორში არიან და ყველა ჯანმრთელადაა; მე და ჯორჯაძემ მხიარულად ვისადილეთ მათთან.

ალექსანდი ოპოჩინინისადმი №1 (1006)

18 Август: 1879. Алексею Петровичу Опочинину.

из Табахмела в Коджори.¹

Были у меня Рейтер и Сумбатов-Маршал для разрешения вопроса, какой характер должен иметь обед, предполагаемый для К^а Дмит: Иван., официальный или частный? В первом случае следовало бы пригласить всех Начальников Частей и многих

других Лиц, мало известных К³⁰, что будет означать совершенный выезд его из края без возврата. В последнемже случае только близкие Князю люди будут прощаться с ним, как выезжающим нанекот[орое] время.

Я, признаюсь, не знала какой им дать ответ. Поэтому, посылая к вам Список Лицам, Составленный Рейтером и Исаком, я убедительно прошу разрешить Гордиев узел, вычеркивая из списка тех, которых найдете ненужными, вписать тех, которые, быть может, не помещены в списке, как часто случается, по забвению, и возвратить мне этот список с точным определением дня возвращения Князя Дмит: Ив:^а из Боржома в Тифлис и вашей тудаже поездки,² чтобы и мне можно было приехать к тому времени в Тифлис.

ალექსეი ოპოჩინინისადმი №1 (1006)

18 აგვ: 1879. ალექსეი პეტროვიჩ ოპოჩინინს.
ტაბახმელით კოჯორს.

ჩემთან იყვნენ რეიტერი და სუმბათოვი-მარშალი იმის გადასაწყვეტად, თუ რა ხასიათი უნდა ჰქონდეს თავად დიმიტრი ივანოვიჩისთვის გამართულ სადილს, ოფიციალური, თუ კერძო? პირველ შემთხვევაში, საჭირო იქნება განყოფილებების ყველა ნაჩაღნიკისა და კნიაზისთვის ნაკლებად ნაცნობი ბევრი სხვა პირის მოწვევა, რაც იმის მიმანიშნებელი იქნებოდა, რომ თავადი უკან მობრუნებას აღარ აპირებს. მეორე შემთხვევაში კი დაპატიჟებული იქნებიან მხოლოდ კნიაზთან დაახლოებული ადამიანები, რაც იმის ნიშანი იქნებოდა, რომ ისინი მოსულნი არიან დროებით მიმავალ თავადთან გამოსამშვიდობებლად.

უნდა ვაღიარო, არ ვიცოდი, რა მეპასუხა. ამიტომ გიგზავნით რეიტერისა და ისაკის მიერ შედგენილ სიას და დაბეჯითებით გთხოვთ, გახსნათ გორდიას კვანძი – ამოშალოთ, ვისაც არ ჩათვლით საჭიროდ და ჩაამატოთ, ვინც გამორჩენილია, რაც ხშირად

ხდება ხოლმე, და დამიბრუნოთ ეს სია კნიაზ დიმიტრი ივანოვიჩის ბორჯომიდან თბილისში დაბრუნებისა და თქვენი იქ გამგზავრების ზუსტი თარიღის შეტყობინებით, რათა იმ დროისთვის მეც ჩამოვიდე თბილისში.

პარპარე გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №91 (1007)

Мой друг Варвара! Начинаю письмо глубоко опечаленный полученными мною наднях известіями, с которыми немог примириться, покоряясь величію Судьбы. Князь Мирскій наднях выезжает в Россію в отпуск на четыре месяца; но я знаю, он выезжает навсегда. Можешь себе представить положеніе Софіи, полное тихой грусти! Жалобы ея не слышны, но молча льются из глаз слёзы. И в самом деле, куда и к кому она поедет? Она родилась здесь, здесьже прошла вся ея жизнь; здесьже все ея воспоминанія: ея дети, внуки, Сестра, родные, друзья, словом всё, что в жизни составляет утешеніе! Они едут теперь к брату Николаю, а там, как Бог укажет. Каково и мне разставаться с Софією и с Дмитрием, который был неизменным моим другом, братом в теченіи 32 лет! Я любил его со всею искренностью и в нем его светлый многосторонний ум, благородство энергическаго характера. Служеніе его было, по истине, самопожертвованіем; простреленная в двух местах, грудь его ясно свидетельствует, что он шёл, как говорится, грудью вперед противу непріятеля. Но, немногіе знают, как я, что лучшая сторона его энергически полезной деятельности на поприще Государственной службы скрыта, пока, в канцелярских переписках и, современем, конечно оценят достойно его обширный ум, его дальновидность и строгую справедливость при высоком чувстве человеколюбія. Впрочем, Государь Император, высокій ценитель дарованій, уже признал его заслуги, прикрыв его славныя на груди раны слав-

ными Георгіевскими Крестами! Но зависть, злоба, в особенностіже, желаніе занять его место, породили ему много врагов. Чтож! Он выдержит их напор.

Странно, мне никогда неприходила мысль, что когда-нибудь я должен разлучиться с ними, и даже в сію минуту мне не веритья.

Еще одна печаль. Бедный Лазарев умер в походе противу Текетуркмен,¹ в то именно время, когда всё было им подготовлено и началось наступительное движеніе нашего отряда для нанесенія пораженія неприятелю. Какое несчастіе! Лазарев принадлежит к числу замечательных людей. Сын беднаго Портнаго, в Шуше, без воспитанія, без науки, стал в числе лучших Генералов Кавказской Арміи. Я взял его, в чине капитана Ширван: Полка, в Дагестане, поручив ему управление Акушою² в самое смутное и опасное время для нас, и тогдато, впервые, раскрылись его необыкновенныя умственныя способности. Спустя несколько лет, он уже был Правителем Дагестанских народов и, потом, начальником Дивизіи, и наконец, в последней войне противу Турок, его образцовое обходное движеніе на Алажинскія высоты и пораженіе Турецкой Арміи под предводительством Мухтара Паши,³ и в заключеніе всего, как финал, взятіе Карса, доставили ему Георгія 2ой степ: и званіе Генерал Адьютанта. – Смерть его, в настоящее время, составляет большую потерю, и для нашей Арміи, и для нашего Края. Помолись, матушка, за [душу] его и прости меня, что я сообщаю тебе только печальныя известія, поразившія меня.⁴

Цалую тебя, мой друг, и моего дядю Георгія, и да хранит вас господь Бог.

Прійми обычныя 250 руб.

Барон Николай с дочерью и зятем благополучно прибыли в Бетанію, но я еще невидел их.

22 Август: 1879. Табахмела, ах Табахмела, красавица Табах-
мела, в міре только одна Табахмела.

ბარბარე პაპრატიონ-ორბელიანისადმი №91 (1007)

ჩემო მეგობარო ვარვარა! წერილს ვიწყებ ძალიან დამნუხრე-
ბული ამ დღეებში მიღებული ცნობის გამო, რომელსაც ვერ ვეგუე-
ბი, თუმცა კი ბედის სიდიადეს უნდა დავემორჩილო. კ:ჰა დიმიტრი
რამდენიმე დღეში რუსეთს მიემგზავრება შვებულებით ოთხი თვით;
მაგრამ მე ვიცი, რომ ის სამუდამოდ მიდის აქედან. წარმოიდგინე
სოფიოს მდგომარეობა, რომლის გული სავსეა გამოუთქმელი მწუხა-
რებით! ის არ გამოთქვამს დარდს, თვალებიდან უხმოდ მოსდის
ცრემლები და, მართლაც, სად მიდის, ვისთან მიდის? ის აქ დაიბა-
და, აქ გაატარა მთელი თავისი ცხოვრება. აქ არის მთელი მისი მო-
გონებები: მისი შვილები, შვილიშვილები, დები, ნათესავები, მეგობ-
რები, ერთი სიტყვით, ყველაფერი, რაც ადამიანს შვებას აძლევს!
ისინი ჯერ ძმასთან, ნიკოლაისტან, მიემგზავრებიან, მერე კი ისე იქ-
ნება, როგორც ღმერთი იხებებს. ჩემთვის როგორიღაა მათთან გან-
შორება, სოფიოსთან და დიმიტრისთან, რომელიც შეუცვლელი ძმა
და მეგობარი იყო ჩემთვის 32 წლის მანძილზე! მე გულწრფელად
მიყვარდა ის, მიყვარდა მისი ნათელი, მრავალმხრივი გონება, ენერ-
გიული ხასიათის კეთილშობილება. მისი სამსახური ქეშმარიტი თავ-
განწირვა იყო: ორ ადგილას ტყვიით გახვრეტილი მისი მკერდი აშკა-
რად მოწმობს რომ ის, როგორც ამბობენ, პირდაპირ მკერდით მიდი-
ოდა მტრისკენ. მაგრამ ცოტამ თუ იცის, როგორც მე, რომ სახელმ-
წიფო სამსახურის ასპარეზზე მისი ენერგიული, სასარგებლო მოღ-
ვაწეობის საუკეთესო მხარე ჯერჯერობით დაფარულია საკანცელა-
რიო მინერ-მონერებში და დროთა განმავლობაში ღირსეულად და-
ფასდება მისი მრავალმხრივი გონება, შორსმჭვრეტელობა და მკაც-
რი სამართლიანობა მაღალი კაცთმოყვარეობის გრძნობასთან ერ-
თად. სხვათა შორის, ხელმწიფე იმპერატორმა, ადამიანების ღირსე-
ბის მაღალმა შემფასებელმა, უკვე აღიარა მისი დამსახურებები და
მის მკერდზე მიყენებულ დიდებულ ჭრილობებს მიაფარა დიდებული
გიორგის ჯვრები! მაგრამ შურმა, ბოროტებამ, განსაკუთრებით კი

მისი ადგილის დაკავების სურვილმა მას ბევრი მტერი გაუჩინა. რას იზამ! ის გაუძლებს მათ ზენოლას.

საოცარია, არასდროს მომსვლია თავში აზრი, რომ მე ოდესმე მათთან განშორება მომიწევდა. აი, ამ წუთშიც ვერ ვიჯერებ.

კიდევ ერთი სამწუხარო ამბავი. საბრალო ლაზარევი დაილუბა თექეთურქმენტა წინააღმდეგ წარმოებულ ლაშქრობაში, სწორედ მაშინ, როცა მას ყველაფერი მომზადებული ჰქონდა მტერზე შეტევისთვის მის გასანადგურებლად. რამხელა უბედურებაა! ლაზარევი ეკუთვნოდა შესანიშნავ ადამიანთა რიცხვს. შუშაში დაბადებული, ღარიბი თერძის შვილი, სწავლა-განათლების გარეშე გაზრდილი, კავკასიის არმიის საუკეთესო ლენერლებს შორის ჩადგა. მე ის სამსახურში მივიღე შირვანის პოლკის კაპიტნის წოდებით დაღისტანში და ჩავაბარე აჰყოშას მმართველობა ჩვენთვის ყველაზე არეულ და საშიშ დროს და სწორედ მაშინ გამოაშკარავდა პირველად მისი არაჩვეულებრივი გონებრივი შესაძლებლობები. რამდენიმე წლის შემდეგ ის უკვე დაღისტნელი ხალხების მმართველი იყო, შემდეგ – დივიზიის ნაჩაღნიკი და, ბოლოს, თურქების წინააღმდეგ წარმოებულ ბოლო ომში მისმა სანიმუშო შემოვლითმა მოქმედებამ ალაჟინის სიმაღლეებზე და თურქეთის არმიის დამარცხებამ, რომელსაც მუხთარ ფაშა ხელმძღვანელობდა, და ყველაფრის ბოლოს, როგორც ფინალი, ყარსის აღებამ მას მიანიჭა II ხარისხის გიორგის [ჯვარი] და ლენერალ-ადიუტანტის წოდება. მისი სიკვდილი ამ მომენტში დიდ დანაკარგს წარმოადგენს როგორც ჩვენი არმიისთვის, ისე ჩვენი მხარისათვის. ილოცე, ძალუა, მისი სულისათვის და მომიტევე, რომ მე, სამწუხარო ამბებით თავზარდაცემული, მარტო არასასიამოვნო ამბებს გატყობინებ.

გკოცნით, ჩემო მეგობარო, შენ და ჩემს ბიძია გიორგის, უფალი ღმერთი გფარავდეთ.

მიიღე ჩვეული 250 რ.

ბარონ ნიკოლაი ქალიშვილთან და სიძესთან ერთად მშვიდობით დაბრუნდა ბეთანიაში, მაგრამ მე ისინი ჯერ არ მინახავს.

22 აგვ: 1879. ტაბახმელა, ოჰ, ტაბახმელა, ულამაზესი ტაბახმელა, ამქვეყნად მხოლოდ ერთი ტაბახმელაა.

ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანი საღმი №12 (1008)

უგანათლებულესო კნეინავ,
მონყალეო ჳელმნიფავ, ეკატერინავ!

ჭემმარიტის სიხარულით აღესილი გილოცავ ჩემის გულით-საყუარელის სალომეს მშვიდობით გადარჩენასა მშობიარობიდამ. ამასკი, მართლად, ვჰსწუხარ, რომ – ნყეული იყოს სიბერე – ვერ მოვაჭენე ცხენდაცხენ, ვერ გიახელ, რომ ჩუწნებურად ძეობა გაგვემართა, და ქუდი ჭერში გვეკრა.

სალომეს ქალი, უეჭველია, მშვენიერი იქნება თავის დროზე, და ნეტავი იმ მომავალსა ყმანვილკაცობასა, რომელსაცა მიეფინება შუქი მაგის შვენებისა! მომაგონდა თქუწნი ბრწყინვალე ყმანვილქალობა და მასვე დროს სხუანიცა მრავალნი, დახატულნი სილამაზითა, მიმზიდველნი მაღალზრდილობით, გონებით, გულის სინმინდით! მართლად, მეტად კარგი დრო იყო, სავსე მხიარულებითა, უზრუნველობითა, და ამასთანა საითაც შეეჰხედავდით, უთოოდ იყო ვინმე მშვენიერი და ამისგამო ხშირად ვამბობდით ძველებურს, სავათნავას¹ ლექსსა „ნეტა რომელს ვენაცვალო, განა რამდენი თავი მაქუს?“ ხშირად, ხშირად მაგონდება ის დრო, თქუწნი დრო, მეტად ლამაზი დრო, ჩემის ან დაბერებულის გულის გასამხიარულებლად, გასაყმანვილებლად! ღ²თმან² გიშველოსთ, მეტად კარგები იყავით, და ეხლაც ჩემი თავი მით მიმანჩნია ბედნიერად, რომ მეცა თქუწნს საზოგადოებაში ვიქცეოდი და მას ვეკუთვნოდი! თქუწნ გამომიყუანეთ მე კაცად, პოეტად, და ახლაც თქუწნვე ხართ ჩემი ნუგეშისმცემელი! გახსოვსთ, ჩუწნი ხშირად ჩხუბი საწყალ-მანანასთან?

ადრევაც მოგენერთ ჩემთჰს და მეც მაშინვე დაველაპარაკე მირსკისა თქუწნის ტყის გაკაფაზე, მაგრამ მირსკი ეს ერთი თვე არის, თითქმის აღარ ერევა საქმეში, რადგანაც მიდის ოტჰუსკში და არის მზადებაში; მაინცკი ეს საქმე ჩააბარა

პეშჩუროვსა, და ამ დღეებშივე მე დაველაპარაკები პეშჩუროვსაცა და შტაბის ნაჩალნიკსაცა და მოგახსენებ პასუხსაცა.

საბრალო ღენერალი ლაზარევი მოკუდა სწორედ მაშინ, როდესაც სრულებით მოამზადა ჯარი და ნავიდა თექეთურქმენის დასაპყრობლად. 27 ამ თვისას მოასვენებენ ქალაქში და იქნება მისი ცერემონიით დასაფლავება. მეც იმ დროს ჩავალ უკანასკნელის გამოსალმებისათუს. საკურველი კაცი იყო ლაზარევი. უბრალო მკერვლის შვილი, ყარაბაღელი, უსწავლელი, გაუზრდელი, შეიქმნა ბოლოს გამოჩენილი ღენერალი კავკაზიის არმიისა! სულპირველად მე ავიყუანე, როდესაც იყო კაპიტანი შირვანსკის პოლკისა, და ჩავაბარე მას აყუმა.³ იქ გამოჩნდა მაგის გონება და შორსმხედველობა, რადგანაც იყო დიდი შიში და ხალხის აღრეულობა შამილისაგან. გულადი, ვაჟკაცი, გონებიანი, დავიახლოვე და მალე გამოვიყუანე ჩინებში, ასე რომ კნ: ბარიატინსკიმაც, დალისტინის ალებაში, დაიახლოვა, და ბოლოს ველიკიი კნიაზმაც მისცა დივიზია; მაგრამ შურმა და დაბეზლებამ მალე ჩაამნარეს ლაზარევსა სამსახურში ამაღლება: ველიკიი კნიაზმა ჩამოართვა დივიზია და დიდს ხანს ჰსცხოვრებდა ბაქოში,⁴ ყველასაგან დავიწყებული, ვიდრემდის არ დაიბარეს ამ უკანასკნელს ბრძოლაში, სადაცა მუხთარ ფაშის⁵ დამარცხებამ და შემდეგ ყარსის ალებამ აღიყუანეს ღენერალადუტანტად და ჩამოჰკიდეს მეორე ხარისხისა წმინდა გიორგი!

გავჰბედავ და დავიკვებებ, რომ ვინც გაიარეს ჩემს შკოლაში, ყველანი გამოვიდნენ განსხუებით გამოჩენილნი: რადეცკი, ტერლუქაზოვი, ლაზარევი, დიმიტრი ჯორჯაძე, ღენერალი ასტაჭიევი, დივიზიის ნაჩალნიკი ალექსანდრე თუმანოვი, უდროოდ მკუდარი ივანე ბაგრატიონი, ეგრეთუჴ სოსიკო ორბელიანი, და ალექსანდრე ორბელიანი, ღენერალი ბრუსილოვი უდროოდ დამბლად დაცემული, ღენერალ-ლეიტენანტი ლოპკე, აკოლნიჩი, და თვთ ცოტაოდენად ღრაჴ ლორის მელიქოვიცა, რომელიცა პირველად მე დავნიშნე დერბენდის ღრაღონაჩალნიკად, და სულ ბოლოს, ჩემი საკუთარი ნიკო ჭავჭა-

ვადე, ელისავეტოპოლის ლუბერნატორი, რომლისა მზგავსი არავინა გუყავს ლუბერნატორებში!

ბარონ ნიკოლაი მშვიდობით იმყოფება ბეთანიაში თავის ქალითა და სიძე-ბატონითა; მეკი ჯერ არ მინახავს.

ჩემს გულით საყუარელს დას სალომეს ჩაუკოცნი ჴელებსა და იყოს ღმერთი მაგისი და მაგის ქმრისა და შვილებისა მფარველი.

ჩემს საყუარელს ბატონს ნიკოს დავჰკოცნი შუბლსა, გულსა, და ვჰსთხოვ რომ ჩემმაგიერ ჴელი დაუკოცნოს თავის მეუღლესა და გამაცნოს მაინცა შორიდამ.

ღ⁶ არის მონამე, რომ მიყუარხართ დედით, შვილებით, შვილისშვილებით. რა ვჰქნა, სიბერემ მძლია; თქუჴნი ერთად ყოფნა, ნეტავი, მენახა, რომ სულით, გულით დავმტკბარვიყავ! – ეჰ, ღ⁷ თმან⁷ გაკურთხოსთ ერთობრივ, – ოლონდკი ზოგჯერ გახსოვდეთ.

თქუჴნი მარადის ერთგული
თ⁸ გრიგოლ ორბელიანი

24^{სს} აგვისტოს 1879.

ტაბახმელა.⁹

აღუქსანდრა ნიკოლაისადმი №17 (1009)

29 Август: 1879. Табахмела. Барону Николаи, Алек: Павл:¹

С чувством искренней, Задушевной радости поздравляю вас с благополучным приездом в любимую вашу Бетанію, в любимый вами Край, благоденствию и процветанию котораго посвящены были лучшие годы вашей жизни. Плодотворная, сознательная деятельность ваша немогла непривязать вас к краю, и теперь, ежегодный ваш приезд ясно свидетельствует, что сила

этой привязанности неослабела досихпор в благородном вашем Сердце. Мыже – глубоко ценим и ...² молчим.

Мою милую Тетушку Маку цалую в светлую голову вместе с ея Георгіем. И да благословит вас всех Господь Бог, и верьте моей любви.

Похоронили беднаго Лазарева в ограде Ванкского Собора. Умер он в то, именно, время, когда всё было им подготовлено и уже началось наступательное движение отряда противу Текетуркмен;³ Какое несчастье! Лазарев принадлежит к числу замечательных людей! Сын беднаго портнаго в Шуше, без воспитания, без науки, стал в числе лучших Генералов Кавказ: Арміи! Я взял его в Дагестане в чине Штабс Капитана Ширван:¹⁰ Полка, [поруч]ив ему Управление Мехтулин: Ханством, потом и Акушою в самое смутное, опасное [для нас] время, когда Шамиль был в Зените своей Славы. Тогдато, впервые, раскрылись его [...венныя]⁴ умственные способности. Силою своего природнаго мощнаго ума обнимал и р[азре]шал неведомыя ему дотоле вопросы. Спустя несколько лет, он уже был Правителем Дагестан: народов; потом Вел: Кн: дал ему Дивизию; но Злоба, Зависть, недостойные доносы взяли верх, и он потерял Дивизию. И жил он в Баку, Забытый всеми, пока в последней войне не вспомнили и невытребовали его в Действующій Корпус. Здесь его образцовое движение с отрядом в обход Арміи Мухтара Паши,⁵ которому нанёс окончательное поражение на [Ал]аджинских высотах,⁶ и потом взятие Карса доставили ему Георгія 2ой степ: и звание Генер: адъют:^а и наконец умолкли и шипевшіе противу его змеиные языки. – Смерть его в настоящее время составляет великую Потерю для нас. На место его назначен Генер: Те[r]гу[ка]сов;⁷ но скажу откровенно; не лежит сердце к этой Экспедиции.

Будетли хвастовством, если скажу вам, Барон, что Лазарев, Тергукасов, Радецкий, [Джорджа]дзе,⁸ Бедный Иван Багратион, Генер: Алексан: Туманов, Генер: Астафьев, Генерал Бру[си-

ლო]ვ,⁹ Флигель Адьют: Алек: Орбел: и Сосико Орбел:, служили при мне в малых Чинах, любил я их, как молодых людей с высокими чувствами честности, благородства, самоотвержения, и старался я, сколько мог, скорее открыть им дорогу по Службе, для пользыже Службы, и я не ошибся!

Спускаюсь сегодня из Табахмели в Тифлис, где, наднях, буду счастлив видеть вас с вашими дорогими детьми.

С чувством Глубо...¹⁰

აღიქსანდრე ნიკოლაისადმი №17 (1009)

29 აგვ: 1879. ტაბახმელით. ბარონ ნიკოლაის,
აღიქს: პავლოვიჩს.

გულწრფელი, გულითადი სიხარულის გრძნობით გილოცავთ მშვიდობიანად ჩამობრძანებას თქვენს საყვარელ ბეთანიაში, თქვენს საყვარელ მხარეში, რომლის კეთილდღეობასა და აყვავებასაც მიუძღვენი თქვენი სიცოცხლის საუკეთესო წლები. შეუძლებელია, რომ თქვენი შეგნებული ნაყოფიერი მოღვაწეობის შედეგად არ შეგყვარებოდათ [ეს] მხარე და ახლა თქვენი ჩამოსვლა ყოველ წელს ნათლად მონიშნავს, რომ ეს საყვარელი დღემდე არ შესუსტებულა თქვენს კეთილშობილ გულში. ჩვენ კი ღრმად ვაფასებთ და... არაფერს ვამბობთ.

ჩემს საყვარელ დეიდა მაკას ვკოცნი ნათელ შუბლზე მის გიორგისთან ერთად. უფალმა ღმერთმა დაგლოცოთ ყველანი და ერწმუნეთ ჩემს საყვარულს.

საბრალო ლაზარევი დავკრძალეთ ვანის ტაძრის გალავანში. ის სწორედ მაშინ გარდაიცვალა, როცა ყველაფერი მომზადებული ჰქონდა და უკვე დაიწყო შეტევითი მოძრაობა თურქების წინააღმდეგ; რა უბედურებაა! ლაზარევი მიეკუთვნება შესანიშნავი ადამიანების რიცხვს. უბრალო თერძის შვილი შუშადან, აღზრდა-განათლების, მეცნიერების გარეშე, კავკასიის საუკეთესო ლენერლების რიცხვში ჩაენერა! მე ის ავიყვანე დალისტანში შირვანის პოლკში შტაბსკაპიტნის წოდებით და ჩავაბარე მეხთულის სახანოს მართვა,

შემდეგ კი აყუშისაც; ყველაზე არეულ, ჩვენთვის სახიფათო დროში, როცა შამილი თავისი დიდების ზენიტში იყო, აი, სწორედ მაშინ იჩინა თავი პირველად მისმა [...] გონებრივმა ნიჭმა. თავისი თანდაყოლილი უძლიერესი გონების წყალობით აცნობიერებდა და წყვეტდა მანამდე მისთვის უცნობ საკითხებს. რამდენიმე წლის შემდეგ იგი უკვე დაღისტნელი ხალხების მმართველი იყო. მერე დიდმა კნიაზმა დივიზია მისცა, მაგრამ ბოროტებამ, შურმა უღირსმა დასმენებმა თავისი გაიტანეს და მან დივიზია დაკარგა. ცხოვრობდა ბაქოში, ყველასგან მივიწყებული, სანამ ახალ ომში არ გაიხსენეს იგი და არ გამოიძახეს მოქმედ კორპუსში. აქ მისმა სამაგალითო მოძრაობამ თავის რაზმთან ერთად მუხთარ ფაშის არმიის შემოსავლელად, რომელიც მან საბოლოოდ დაამარცხა [ალ]აჟინის სიმაღლეებზე, და შემდეგ ყარსის აღებამ მოუტანეს მას მეორე ხარისხის გიორგის [ორდენი] და ლენერალ-ადიუტანტის წოდება, და, ბოლოსდაბოლოს, მის წინააღმდეგ მოსისინე გველების ენებიც დადუმდნენ. ახლა მისი სიკვდილი უდიდესი დანაკარგია ჩვენთვის. მის ადგილზე დაინიშნა ლენერალი ტერლუქაზოვი. მაგრამ გულახდილად უნდა ვთქვა: რალაც გული არ მიმინევს ამ ექსპედიციაზე.

თუ თავის ქებაში არ ჩამომართმევთ, გეტყვით, ბარონო, რომ ლაზარევი, ტერლუქაზოვი, რადეცკი, [ჯორჯა]ძე, საბრალო ივანე ბაგრატიონი, ლენერალი ალექსანდრე თუმანოვი, ლენერ: ასტაჭიევი, ლენერალი ბრ[უსილო]ვი, ჭლიგელ-ადიუტანტი ალექსანდრე ორბელიანი, სოსიკო ორბელიანი ჩემთან მსახურობდნენ დაბალი ჩინებით. მე ისინი მიყვარდნენ, როგორც პატიოსანი, კეთილშობილი და თავგანწირვის მაღალი გრძნობის მქონე ახალგაზრდა ადამიანები და, რამდენადაც შემიძლო, ვცდილობდი, მალევე გამეკაფა მათთვის გზა სამსახურში იმავე სამსახურის სასარგებლოდ. და მე არ შევმცდარვარ.

დღეს ტაბახმელიდან თბილისს ვეშვები, სადაც დღე-დღეზე მექნება თქვენი და თქვენი ძვირფასი შვილების ნახვის ბედნიერება. ღრმა გრძნობით...

დავით ჭავჭავაძისაღმი №1 (1010)

13^ს სექტემ: 1879. წინანდალსა. დავით ჭავჭა.¹

ჩემო ბატონო, ჩემო ძმაო, ჩემო თვალის ჩინო,
კნ: დავით!

შენი წერილი დიდის ყურადღებით ნავიკითხეთ მე და დიმიტ: ჯორჯ:, ავიღეთ, დავიღეთ, და ბოლოს ასე გადავჭ-სნყვიტეთ:

1) რადგანაც კნ: მირსკი ნავიდა რუსეთსა და სტარო-სელსკი ჯერ არ მოსულა;

და 2) რადგანაც ველიკიი კნიაზიც მიბძანდება ამ ორს დღეზე ყარსისა² და ოლთის³ სანახავად, ამისგამო სრულებით უდროო და უსარგებლო იქნებოდა კნ: ანნა ილინიშნასაგან წიგნის მირთმევა ველიკიის კნიაზსა, და უფრო უმეტესად ამან შეგვაშინა და შეგვაყენა, რომ ამ ახლოს ხანს ველიკიის კნ^ა დიდად ეწყინა სწორედ ამ გუარის წერილის მირთმევა ერთის პატივსაცემის პირისაგან, – და ასე ვარჩიეთ, რომ მო-უცადოთ სტაროსელსკისა, პატარა ხანმაც გაიაროს, რომ გუ-ლი დაუმშვიდდეს ჩუწნს ბატონსა, და მერე მიერთოს წერი-ლიცა. – ამასთანა ესეც უნდა მოგახსენოთ, რომ თუ ღ^თმა⁴ მოგუხედა მოწყალებითა და ჩუწნის პრიკაზის საქმე, რომელ-საცა ამ დღეებში შეიტანენ სოვეტში,⁵ – დატრიალდება ისე, როგორცა გვსურს ჩუწნ, და როგორცა თვთ ველიკიი კნიაზიც არის თავგამოდებული, მაშინ აღარა გვიშავსრა, და მოგვეხ-სნება ის მეტად შემანუხებელი გულიდამ დარდი, და ზურგი-დამ ის ვეება ვალის ბარგი, რომელიცა გვამძიმებს მთლად საზოგადოდ საქართველოსა; მაშინ შენი ოჯახიც მაგრად და-დგება, ისევ ისე, როგორცა იყო უწინ. ახლაკი საშიშია, ვაითუ მაგ გუარის წერილების ხშირად მირთმევამ შეანუხოს ველი-კიი კნიაზი და ამ მიზეზისაგამო ჩუწნს საზოგადოდ დიდს საქმესაც, რომლისა აღსრულება დიდად ჰსურს, – თვალყური

ალარ უგდოს. და თუ, ჩუწნდა საუბედუროდ, ეს საერთო საქმე პრიკაზისა ვერ აღსრულდა, მაშინ საკუთარი თქუწნი, კერძობითი, პატარა სათხოვარი უფრო გაუადვილდება ჩუწნს ბატონსა. – აი, ეს იყო მიზეზი, ჩემო საყუარელო დავით, რომ ჯერ, ამ ხელად, შევაცენეთ წიგნის დანერა. იმედი გუაქუს მე და დიმიტრის, რომ არ გაგვინყრებით ამ პასუხზე, არცა შენ და არცა კნეინა ანნა ილინიშნა, რომელსაცა ქემმარიტის პატივისცემით და სიყუარულით დაუკოცნი ჴელებსა.

აქაური ამბავი ეს გახლავსთ, რომ, როგორც მოგახსენეთ, ველიკიი კნი: ბორჯომიდამ ახალქალაქზე⁶ მიბძანდება ყარსსა; მირსკი ცოლით წავიდა რუსეთს ოტპუსკში⁷ ოთხის თვით, მაგრამ, მგონია, ალარ დაბრუნდეს, და მერწმუნე ძალიან დააკლდება აქაურს მხარესა. ვჰსწუხარ მათ წასვლას: ვინა ჰყავს საბრალოს სოფიოს რუსეთში და ანუ თვთ მირსკისა? ამათი შვილები, შვილისშვილები, ნათესავეები, მეგობრები სულ აქ არიან; იქ ვისთან და ვისთვის უნდა იცხოვრონ?

სტაროსელსკი⁸ ჯერ არ მოსულა; ამის მოადგილე, Пещуров,⁹ დიახ პატივსაცემი, გონიერი, მცოდნე, გამოცდილი სამოქალაქოს საქმეებში, და ამასთანა კეთილის გულისა არის, მაგრამ, როგორცა თვთვე ამბობს «Я Калиф начал»,^{*10} არეკიდება დიდროანს საქმეებსა, რომელნიცა მოელიან სტაროსელსკის მოსვლასა.

ძალიან ბევრნი იყუნენ წლეულსა აქედამ წასულნი სამზღუარ გარე: ივანე მუხრან: ცოლითა და კონიათი, ოკლობჟიო ცოლით და ორის ქალითა, შაქრო ჯორჯაძე ცოლითა, მიხეილის მუხრანსკის შვილი ცოლითა, ამიროვი და ჩუწნი ნიკო ჭავჭავე; რომელიცა ჯერაც არდაბრუნებულა და მასთან ზულყადარ,¹¹ განჯის ხანის შვილი. დავრჩით ქალაქში მხოლოდ მე და ისაკ! ნახე, სადამდის წავიდა თბილისი.

თბილისი შეიქნა ვეება ქალაქი; ერთი თეატრი არა ჰყოფნის; გაიმართა ცირკი, ქართული და სომხის თეატრი, კრუჟოკ, Тип: Сопр.,^{**} გაჩაღებულის ლეკურითა, სიმღერითა, ვალც-მაზურკითა, ოხვრა-კვნესითა, და გააქუსთ ერთი ყოფა,

ერთი ამბავი! საკუთრივ მეკი აღარა მცალიან იმათვს, და დავდივარ მხოლოდ ჩუწნს ანგლიის კლუბში და ვჰკოზირობ, და ხანდახან სტარიკა ერისთავსავით, ვჰყვირი, «*пу Чорт!*»***

თამარ¹² შვილებითა და ბატონის რძალი, იმყოფებიან ჯერ ისევ ბორჯომსა; ირაკლი¹³ არის ქალაქში და ძალიან ნაღვლობს ვაჟის დაკარგვასა.

ვარინკა¹⁴ და გიორგი,¹⁵ ლთით,¹⁶ კარგად არიან; მპირდებიან მოსვლასა, მაგრამ აღარა მჯერა იმათი სიტყუა; თქუწნი სალომე აქამდის გადავიდოდა პეტერბურლსა. იმისი იქ ყოფნა ვარინკასათვს დიდი ნუგეში იყო.

ბარონ ნიკოლაი¹⁷ მისის მაკათი¹⁸ და სიძე ბატონითა იმყოფებიან ბეთანიაში, მალე ჩამოვლენ; ბარონი ნავა პეტერბ: და ახალდაქორწილებულნი აქ დარჩებიან.

დიდი შიმშილობა არის ჩუწნს უეზდში, არცა პურის მოსავალი, არცა ბალახი, არცა ვენახები, ყოველივე ნახდა. შეჭამა კალიამ და თავგმა. საკურველია, თავგები ადიან მრავლობით ხეებზე და ჰსჭამენ ხილსა! არსაით არის ღონისძიება; მეტად განწირულებაში არის ხალხი, მეტად გაგლახაკდენ თავადობაცა და გლეხოზაცა. ეს მიკვირს, რასა ჰსჭამს, რითა ჰსცხოვრებს საბრალო ხალხი ამ შიმშილობაში! ოჰ, დავით, ცუდს დროს მოვესწარით.

ლთი¹⁹ იყოს შენი და შენის სახლობის მფარველი; ჩაგიკოცნი შვილებსა.

* ხალიფა ვარ ერთი საათით.

** თბილისის კრება

*** ფუ ჯანდაბა!

ბარბარე ბაბრატონი-ორბელიანი №92 (1011)

В Царское Село 18го Сент: 1879 г.¹

Мой друг Варвара! Подношу обычное месячное жалованье 250 руб: с истинным пожеланием, чтоб оно, когда нибудь увеличилось в своем объеме.

Барон Николай выехал из Тифлиса в Питер, оставив свою Маку с ея мужем здесь. Я искренно радуюсь, что она осталась в нашем Крае. Люблю её, так как она своим воспитанием напоминает мне Грузинок прежнего моего времени. Она и ея муж – Хорошая Пара и я от души благословил их.

Выехали и мои задушевные друзья, К: Дм. Мирскій и Софія. Много, много я потерял в их отъезде, который, хотя и назван отпуском, но едвали они возвратятся. Бедная Софія! Здесь осталась вся ея жизнь, всё ея счастье; а для здешняго Края отезд К: Дмитрія составляет великую потерю. Чтоже бедная Софія будет делать там, гдето, между чужими? А новыя знакомства, в наши года, неимеют прелести.

С наступлением Сентября началась и продолжается дождливая погода, которая мешает осеннему сезону Кавалькад, гуляній в садах, охам, вздохам, шушуканіям, а между тем появились известія из Текинскаго отряда, где было сурьезное дело, в котором мы потеряли убитыми 6 офиц: и 178 ниж: чин:, ранеными 16 оф: и 243 солд: – Непрительже потерял много тысяч, но донесение так без толково написано, что неможешь разобрать, мы ли победили, или, нас побили? Неясность эта возбуждает здесь нескончаемые споры, доходящія иногда до неприятности.

Генер: Тергуказов отправился туда командовать на место Лазарева отрядом; Я поручил К: Голицына его попечению. – Лейб Гусарь Крупенскій и его брат умерли, один в Текинском

отряде, другойже – в Тифлисе. Несчастливая их мать приехала сюда, чтоб похоронить обоих своих сыновей. Вот истинное несчастье!

Семейство Оклобжіо возвратилось из Заграницы, где из наших остаются еще наш Нико Чавчав: и Старосельскій с двумя дочерьми.

Их высочества остаются в Боржоме до половины Октября.
Цалую тебя и Дядю Георгія, и да хранит вас Господь Бог.

Все дни Георгія поглощены Службою; я верю, и потому пусть он небезпокойтся: неполучение его писем нисколько не тревожит мое спокойствие.

პარპარე პაპრატიონ-ორპელიანისადმი №92 (1011)

ცარსკოე სელოს 18^ა სექტ: 1879 წ.

ჩემო მეგობარო ვარვარა! მოგართმევ ჩვეულ თვიურ ხელფასს 250 რ:-ს გულწრფელი სურვილით, რომ როდისმე მისი ოდენობა გაიზარდოს.

ბარონი ნიკოლაი თბილისიდან პეტერბურღს წავიდა, თავისი მაკა კი ქმართან ერთად აქ დატოვა. გულწრფელად მიხარია, რომ ის ჩვენს ქვეყანაში დარჩა. მე ის მიყვარს იმიტომ, რომ თავისი აღზრდით მახსენებს ძველი დროის ქართველ ქალებს. ის და მისი ქმარი კარგ წყვილს წარმოადგენენ და მე დავლოცე ისინი.

გაემგზავრნენ ჩემი გულითადი მეგობრებიც კ:^ზ დიმიტრი მირსკი და სოფიო. მათი წასვლით ბევრი, ბევრი დავკარგე, რომელსაც, მართალია, შვეულებუბა დაარქვეს, მაგრამ ისინი, ალბათ, აღარ დაბრუნდებიან. საბრალო სოფიო! აქ დარჩა მთელი მისი ცხოვრება, მთელი მისი ბედნიერება; აქაური მხარისთვის კი კ:^ზ დიმიტრის წასვლა დიდ დანაკარგს წარმოადგენს. და რა უნდა ქნას იქ საწყალმა სოფიომ, სადღაც უცხო ხალხში? ჩვენს ასაკში ახალი ნაცნობების გაჩენა აღარ არის საინტერესო.

სექტემბრის დადგომასთან ერთად დაიწყო ხანგრძლივი წვიმიანი ამინდები, რაც ხელს უშლის კავალკადების შემოდგომის სეზონს, ბაღებში სეირნობას, ოხვრა-კვნესას, ჩურჩულს. სხვათა შორის, მოვიდა ცნობები ტეკინის რაზმიდან, რომელიც სერიოზულ ბრძოლაში მოხვდა, იმის შესახებ, რომ იქ ჩვენ დავკარგეთ, მოკლულთა სახით, 6 ოფიცერი და 178 დაბალჩინოსანი, დაჭრილთა სახით, 16 ოფიცერი და 243 ჯარისკაცი. მოწინააღმდეგემ კი დაკარგა რამდენიმე ათასი, მაგრამ პატაკი ისე აბდაუბდად იყო დაწერილი, რომ ვერ გაარჩევდი, გავიმარჯვეთ თუ დავმარცხდით. გაურკვეველობა იწვევს აქ უსიამოვნებამდე მისულ კამათს.

ლენერ: ტერლუქაზოვი წავიდა იქ, რომ ლაზარევის ნაცვლად უხელმძღვანელოს რაზმს. მე მას დავავალე კ:ბ გოლიცინზე ზრუნვა. ლეიბ გუსარი კრუპენსკი და მისი ძმა დაილუპნენ. ერთი ტეკინის რაზმში, მეორე – თბილისში. მათი საცოდავი დედა ჩამოვიდა, რომ დაკრძალოს თავისი ორი ვაჟიშვილი. აი, ნამდვილი უბედურება!

ოკლობჟიოს ოჯახი დაბრუნდა საზღვარგარეთიდან, სადაც ჩვენებიდან დარჩნენ ჩვენი ნიკო ჭავჭავ: და სტაროსელსკი ორ ქალიშვილთან ერთად.

მათი უდიდებულესობანი ბორჯომში რჩებიან ოქტომბრის ნახევრამდე.

გკოცნით შენ და ბიძია გიორგის, გფარავდეთ უფალი ღმერთი.

გიორგი ყოველდღე დაკავებულია სამსახურით; მე მჯერა და ამიტომ ნუ შეწუხდება: მისგან წერილების მიუღებლობა სულაც არ არღვევს ჩემს სიმშვიდეს.

დღიბიტრი სვიატოვოლკ-მირსკისადმი №7 (1012)

20 Сент: 1879 г. Курско-Харьковская железн: дорога.
Люботино.¹

К^ю Дмит: Ив: Мирскому²

Где вы, мой друг, мой брат К: Дмитрій и ты, сестра моей души, Софія? Без вас, я совершенный Сирота. С вами я забывал мои старые года, мое одиночество; в вашем доме, полном юной, игривой жизни, я находил радость для своей жизни, я сам молодец душою; и странно, мне никогда неприходила мысль, что я, когданибудь, могу разстаться с вами. Верители, два раза подъезжал к вашему дому, чтоб войти к вам. И даже теперь всё еще не мог привыкнуть к мысли, что вас уже нет здесь. Трудно, очень трудно, разом прервать 30 летнюю привязанность дружбы, родства; а новыя близкія знакомства, в мои года, невозможны. Что мне сказать? Молю Бога, чтоб новый климат придал вам более здоровья.

С нетерпением жду наднях приезда Майко с детьми из Белаго Ключа; Ольга здорова; но Олимпиада здоровее своей матери, растет и хорошеет. У Опочининых всё благополучно.

В: К^{зб} выехал чрез Ахалкалак в Карс и Олти и возвратиться к 26 Сент: в Боржом, где пробудет до 15^ю Окт:, хотя и теперь, во время дождливой погоды, Боржом не особенно приятен.

Нико Чавч: и Старосельскій еще не возвратились из заграницы.

Читалили вы безтолковое донесение из Текинскаго отряда о деле 28 Авгу:, из котораго мы немогли понять, нас ли побиили, или мы разгромили Туркмен, а между тем, у нас убиты 7 офиц: и 178 рядо:, ранены 16 офиц: и 243 рядо:. Теперь, как видите довольно солидная, но о результате-ровно ничего, т: е: еще хуже

«мы отозвали назад войска во время штурма!»³ Тергуказов уже там; и теперь⁴ получили известія, задостоверность неотвечаю, – что наши войска возвращаются пока в Чат.⁵

Тифлис хорошеет светлыми, теплыми днями; Дожди освежили, очистили воздух; окрестныя горы украсились зеленью; начались кавалькады и Шушуканье на хорошо известный вам лад; некогда кр[а]сивая Глебова, растолстевшая донельзя безобразія, продолжает играть невинную молодость; а ме[ж]ду тем на армянском базаре опять появились слухи о К^е Дундукове, о упраздненіи Главнаго Управле^н и д[а]же Наместничества, в видах сбереженія Экономіи.

Барон Николаи выехал в Петерб., оставив здесь свою Маку^б с ея мужем.

Еду сейчас к Бабале узнать о вашем адресе. Прощайте, целую вас, и да хранит вас Господь Бог.

Князю Николаю приношу мое задушевное уваженіе; Передайте, что я всегда любил его и теперь люблю; И из любви к нему, с глубоким чувством уваженія, целую его Супругу. Чтоже,⁷ мне кажется, за три тысячи верст дело дозволенное.

დიმიტრი სვიატოჰოვსკი-მირსკისადმი №7 (1012)

20 სექტ: 1879 წ. კურსკი-ხარკოვის რკინიგზა. ლუბოტინო.

კნ: დიმიტრი ივ: მირსკის.

სად ხართ, ჩემო მეგობარო, ჩემო ძმაო კნ: დიმიტრი, და შენ, ჩემო სულიერო დაო სოფია? უთქვენოდ სავსებით ობოლი ვარ. თქვენთან მე მავინყდებოდა ჩემი ასაკი, ჩემი მარტოობა, თქვენს ახალგაზრდულ, ხალისით სავსე სახლში მეც სიხარულს განვიცდიდი, სულით ვახალგაზრდავდებოდი და, საოცარია, არასდროს მომს-

ვლია აზრად, რომ მე ოდესმე თქვენთან განშორებას შეეძლებდი. თუ დამიჯერებთ, ორჯერ მოვედი თქვენს სახლთან, რომ თქვენთან შემოვსულიყავი. და ახლაც კი ვერ შევგუებოვარ იმ აზრს, რომ თქვენ აქ აღარ ხართ. ძნელია, ძალიან ძნელია ერთბაშად განყვეტა 30-წლიანი მეგობრობისა, ახლობლობისა; ჩემს ასაკში კი ახალი, ახლო ნაცნობობის დამყარება შეუძლებელია. რა გითხრათ? ღმერთს ვევედრები, რომ ახალმა კლიმატმა უკეთესად იმოქმედოს თქვენს ჯანმრთელობაზე.

მოუთმენლად ველოდები მაიკოს ჩამოსვლას ბავშვებით თეთრინყაროდან; ოღლა ჯანმრთელადაა; მაგრამ ოლიმპიადა დედაზე ჯანმრთელია, იზრდება და ლამაზდება. ოპოჩინინებთან ყველაფერი რიგზეა.

დიდი კნ.: ახალქალაქზე გავლით გაემგზავრა ყარსსა და ოლთიში და 26 სექტ. დაბრუნდება ბორჯომს, სადაც დარჩება 15 ოქტომბრამდის; თუმცა ახლაც კი, წვიმიან ამინდში, ბორჯომი დიდად სასიამოვნო არ არის.

ნიკო ჭაჭჭ: და სტაროსელსკი ჯერ არ დაბრუნებულან საზღვარგარეთიდან.

წაიკითხეთ თუ არა უაზრო მოხსენება ტეკინის ოლქიდან 28 აგვისტოს საქმესთან დაკავშირებით, საიდანაც ვერ გავიგეთ, ჩვენ დაგვამარცხეს, თუ ჩვენ გავანადგურეთ თურქები, მაშინ, როცა ჩვენი 7 ოფიცერი და 148 რიგითი მოკლულია და დაჭრილია ჩვენი 16 ოფიცერი და 243 რიგითი. როგორც ხედავთ, დანაკარგი საკმაოდ სოლიდურია, შედეგზე კი არაფერია ნათქვამი, კიდევ უარესი: ჩვენ ჯარები უკან გამოვიწვიეთ შტურმის დროს!! ტერლუქაზოვი უკვე იქ არის. და ახლა მივიღეთ ცნობები, – უტყუარობაზე პასუხს არ ვაგებ, – რომ ჩვენი ჯარები ჯერ ჩატში ბრუნდებიან.

თბილისი უფრო და უფრო სასიამოვნო ხდება ნათელი, თბილი დღეებით; წვიმებმა გააჯანსაღა, გაასუფთავა ჰაერი, გარშემო მდებარე მთები ლამაზად ამწვანდნენ, დაინყო კავალკადები და ჩურჩული თქვენთვის კარგად ნაცნობ ყაიდაზე; ოდესღაც ლამაზი გლეხოვა, საშინლად გასუქებული, აგრძელებს უმნიშვნელო ახალგაზრდის როლის თამაშს, და ამ დროს სომხურ ბაზარზე ისევ ისმის ხმები კნ: დუნდუკოვზე, მთავარი სამმართველოსა და ნამესტნიკობის გაუქმებაზეც კი, ვითომდა ხარჯების შესამცირებლად.

ბარონი ნიკოლაი პეტერბურლს გაემგზავრა, მაკა კი თავისი ქმრით აქ დატოვა.

ახლა ბაბალესთან მივდივარ თქვენი მისამართის გასაგებად. მშვიდობით, გკოცნით. გფარავდეთ უფალი ღმერთი.

კნიაზ ნიკოლაის ვუთვლი ჩემს გულითად პატივისცემას; გადაეცით, რომ მე ის მიყვარდა ყოველთვის, ახლაც მიყვარს და მისდამი ღრმა პატივისცემის გრძნობით ვკოცნი მის მეუღლეს, სამი ათასი ვერსის მანძილზე. ჩემი აზრით, ეს დასაშვებია.

პარპარე პაპრატიონ-ორპელიანისადგი №93 (1013)

21 Окт: 1879. Тифлис в Царское Село.¹

Моя матушка варвара! Прилагается при сем 250 р: вам на здоровые.

Спешу на похороны Армянскаго Епископа Саркиса, котораго я уважал за ученость и высоконравственную Пастырскую жизнь. Его [«]путешествіе по Арменіи[»], в котором, между прочим, описывается подробно Исторія нашей фамиліи, высокопоставило его между учеными Армянами.

Вел: К^{зб} вчера ночью приехал из Боржома, чтобы присутствовать на скачке; но, увы, некстати проливной дождь помешал моему Мерцхалу² и юному, впервые явившемуся на сцену, трехлетнему Орби,³ заслужить славу Скакуна. Теперь скачка отложена до воскресения, т: е: до 28 и 29 Октября. А кто может уверять, что будущее воскресение будет лучше настоящего?

Старосельскій возвратился с своими дочерьми из путешествія по Европе, совершенно помолодевший. Думаю, не поехатыли и мне тудаже, чтоб возвратить себе давно растерянные, Бог знает где, юные года. Как ты думаешь?

Сюда приехал Граф Уваров с женою; они оба страстные Археологи. Женщина-Археолог, какая новость! Делают раскопки, отыскивают Черепа, кости, вещи древних людей, зарытые глубоко в могилах. Теперь он работает в окрестностях Мцхета,⁴ а товарищи его вблизи Арарата. Кажется, в 1881 г: Будет здесь съезд ученых Археологов, к приличному приему которых приводит теперь предварительныя изысканія. Такчто, мой друг, Кавказ, мало помалу, теряет свой Грозный, воинственный вид и делается добытою мирной науки, могуществу которой должен покориться весь мир!

Генерал Граф Граббе совершенно неожиданно вошел вчера ко мне.

Цалую твою Голову, твои руки, твою грудь, в которой живет сердце, полное доброты, цалую моего дядю Георгія, и да благословит вас Бог!

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №93 (1013)

21 ოქტ. 1879. თბილისით ცარსკოე სელოს.

ჩემო ძალუა ვარვარა! წერილს ახლავს 250 რ: ღმერთმა მშვიდობაში მოგახმაროთ.

ვჩქარობ სომეხი ეპისკოპოსის, სარქისის, დაკრძალვაზე, რომელსაც პატივს ვცემდი მისი სწავლულობისა და მაღალზნეობრივი ეპისკოპოსური ცხოვრების გამო. მისმა [„]მოგზაურობამ სომხეთში[“], რომელშიც, სხვათა შორის, დაწვრილებითაა აღწერილი ჩვენი გვარის ისტორია, მნიშვნელოვანი ადგილი მიაკუთვნა მას სომეხ სწავლულთა შორის.

დიდი კმა გუშინ ღამით ჩამოვიდა ბორჯომიდან დოღზე დასასწრებად, მაგრამ, სამწუხაროდ, უდროოდ მოსულმა გადაუღებელმა წვიმამ ხელი შეუშალა ჩემს მერცხალასა და სცენაზე პირველად გამოჩენილ ნორჩ, სამი წლის ორბის ბედაურის სახელის მოპო-

ვებაში. დოლი გადაიდო კვირამდე, ე.ი. 28 და 29 ოქტომბრამდე, მაგრამ ვინ იცის, მომავალი კვირა ახლანდელზე უკეთესი იქნება?

სტაროსელსკი სრულიად გაახალგაზრდავებული დაბრუნდა ევროპიდან თავის ქალიშვილებთან ერთად. ვფიქრობ, მეც ხომ არ წავიდე იქ დიდი ხნის წინ, ღმერთმა უწყის, სად გაფანტული ახალგაზრდული წლების დასაბრუნებლად. შენ რას იტყვი?

აქ ჩამოვიდა ღრაფი უვაროვი მეუღლესთან ერთად; ორივე გატაცებულია არქეოლოგიით. ქალი-არქეოლოგი, აი, სიახლე! ისინი გათხრებს ანარმოებენ, ეძებენ უძველესი დროის ადამიანთა თავის ქალებს, ძვლებს, ნივთებს, ღრმად ჩამარხულს საფლავებში. ახლა ის მუშაობს მცხეთის მიდამოებში, მისი ამხანაგები კი – არარატის მახლობლად. როგორც ამბობენ, 1881 წ. აქ გაიმართება მეცნიერ არქეოლოგთა ყრილობა, რომელთა ღირსეულად დასახვედრად წარმოებს წინასწარი კვლევა-ძიება. ასე რომ, ჩემო მეგობარო, კავკასია ნელ-ნელა კარგავს თავის მრისხანე საომარ იერს და ხდება მსოფლიო მეცნიერების მონაპოვარი, რომლის ძღვევამოსილებას დაემორჩილება მთელი სამყარო!

გუშინ ღენერალი, ღრაფი გრაბე მოულოდნელად შემოვიდა ჩემთან.

გიკოცნი თავს, ხელებს, მკერდს, რომელშიც ფეთქავს სიკეთით სახე გული, ვკოცნი ჩემს ბიძია გიორგის, ღმერთმა დაგლოცოთ!

ნიკო ზურაბის ქაჯაჯაჰისადმი №24 (1014)

ჩემო ბატონო, საყუარელო ნიკო! ამ წერილს მოგართმევს გამოცვლილი ყაზია ახუნდი მირ ყასუმოვი,¹ რომელიცა არის გამოცვლილი, (რა საკურველია მტრობითა და დაბეზღე-ბითა) და მეცა რა საკურველია, ყოველივე ესე მიზეზი მჯერა, რადგანაც თვთ შეიხულისლამ² ამტკიცებს ამის სულის სინმინდეს და ანგელოზებრივს უანგარობას. ყოველივე ესე მრწამს, მაგრამ, მანაც კიდევ ბოდიშს ვიხდი, რომ ვარ იძულებული ამ თხოვნის შეწუხებითა: მთელი ირან-თურანი, სპარსეთის კონსულები და სხუა უცხო პირნი მთხოვენ, რომ

მოგწერო და გთხოვო, რომ ეს სადმე განაწესო, სადაცა იყოს, ანუ შემდეგ იქნება, ვაკანსია-ყაზიად, და მით შენი სული, ცოდვით აღვსილი შევიდეს სასუფეველში ამის წმინდა ლოცვის შემწეობითა, და ახლა შენ იცი.

მობრძანდა ველიკი კნიაზი თავის სახლობით თბილისს; ველიკი კნიაზი შვილებით ბძანდებოდა სკაჩკაშიაცა,³ სადაცა ჩემი ცხენი და ზულყადარისა დარჩნენ დიახ შორს უკან.

მოვიდა აქა, დროებით, ღენერალი ღრაძე ღრაბბე, ისევე ისე გულმხიარული; დრაგუნებმა მაშინვე გაუკეთეს სადილი და გადაჰკრეს.

ჩუჭნის ბაქოს რკინის გზისა გაკეთებაც იმპერატორმა დაამტკიცა, და ამავე ზამთარს დაინწყებენ მუშაობას. ღთმან⁴ ინებოს, რომ არა ვითარიმემ მიზეზმა არ შეაყენოს მუშაობა და მალეც შეასრულონ, ამ ქუჭყნის საბედნიეროდ, გზა რომელიცა დარჩომილია უგზოდ, და უხიდოდ ესოდენსა ხანსა.

ისრაჰილბეგის შვილმა შეირთო წასულს გაზაფხულზედ ყარაბაღის ხანის ქალი, და იმავე ქორწილის ღამეს მეფემ თავი დაანება და გაიპარა ბორჩალოში. ახლა მოვიდნენ ქალის პატრონები ქალის უკანვე წასაყუანად, და შენ იფიქრე, რა ყალმაყალია მუსულმანებში.

ჩუჭნს ქართლ-საქრისტიანოში არა(ა)რისრა ჯერ ამხელად სიგლახაკობის მეტი.

ღთი⁵ იყოს შენი მფარველი.

შენი მარადის ბედნიერების მსურველი
თ⁶ გრიგოლ ორბელიანი

31 ოკტომბ:⁷ 1879

თბილისით.⁸

ილია ჭავჭავაძისადმი №4 (1015)

ჩემო მონყალეო ბატონო,
კნიაზო ილიავ!

მომირთმევეია საბინინის წერილი, რომლითაცა ითხოვს ჩუჴნის საზოგადოებისაგან შემწეობასა ფულით, შესასრულებლად საქართველოს ეკკლესიის ისტორიისა და გამოსახსნელად ლეიპციხიდამ ქართველთ წმიდების სურათებისა. თქუჴნ კარგად მოგეხსენებათ, რა დიდი შრომა და ღვანლია მისგან მიღებული, და რა სასარგებლოა საკუთრივ ჩუჴნთს ამ ისტორიის გამოცემა და განვრცელება ჩუჴნს ხალხში.

ახლა თუ დავიცდით ჩუჴნის საზოგადოების შეკრებამდის, მეტად ბევრი დრო გავა და საბინინიც დარჩება ულონოდ. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ჩუჴნს საზოგადოებას არენყინება, მის დაუკითხავად, ბანკიდამ შემწეობა ამ გაჭირებულს შემთხუჴვაში ესრეთის საზოგადოდ კეთილის საქმისათვის განსანათლებლად ჩუჴნის დაცემულის მხარისა. – ჩუენს უსტავშიაც იხსენება о распространении Грамотности, или просвещении в народе.*

მე ბანკიდამ შემწეობას იმიტომ ვახსენებ, რომ ჴელის მონერით ვაითუ დაგვიანდეს, ან ვერ შეჴსდგეს საკმაო ფული. – მახლაზ, როგორცა ინებებთ, ისე აღსრულდეს, ოლონდკი აღსრულდეს.

თქუჴნი მარადის ერთგული და ბედნიერების მსურველი
თ¹ გრიგოლ ორბელიანი

2^ა ნომე: 1879²

* ხალხში წერა-კითხვის, ანუ განათლების გავრცელების შესახებ.

დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №8 (1016)

В Полтаву. 9го Нояб: 1879 г. В Полтаву

К:¹⁰ Дмит: Ив: Мирскому.

9ое Ноября, день светлый, теплый, воздух живительный, Небо веселое, и я выезжаю, конечно, в Му[штай]д² и далее в поле, где всё вновь зазеленело, всё дышит весною, и думаю, где же моя Софія, где мой К: Дмитрій? И есть ли у них такое Солнце? Или туманное, плаксивое небо нахмуренно торопит их ближе к печи? Вдруг мимо меня пронесся экипаж, в котором сидит Велик: Княгиня с старшим Ея сыном Николаем, еще несется Экипаж с Великим к^{зем}, впереди котораго сидят три Его сына. Они весело раскланиваются со мною и несутся далее. Я за ним, трух, трух; нет недогоню, и зачем? Возвращаюсь домой и, о удивление, предомною стоит Граф Николай Граббе, приехавший из Дагестана, где он ищет в недрах Кавказа Золото, давно им, гдето, растерянное, т: е: занят добиванием серы вблизи Чирката довольно успешно. Дай Бог!

Здесь был и Граф Уваров с женою; он и она очень симпатичные люди и страстные археологи; рылись они около Мцхет(а), в могилах, откуда, вынимали кости, разные вещи, зарытые глубоко в Землю втечении многих тысячелетий. Было и торжественное заседание в Музеуме, в котором только я и К^{3б} Трубецкой не принадлежали к ученой корпорации и потому смиренно сидели, в стороне, около Графини Уваровой, внимательно слушающая чтение Ученых, число которых, к моему удивлению, оказалось до 30 и между ими две женщины. Признаюсь, не ожидал. Один из членов, именно Эрицов, начал читать предлинную и скучную Диссертацию о том, что древние Греки считали Фазисом не Ріон, а Чорох, доказывая из описания Ксенофонтom возвраща-

нія 10^{мт}: Греков из Азіи. И вспомнил я, при имени этого проклятого язычника, Артиллерійское училище в Тифлисе, где наш учитель Беклемишев бил меня безжалостно книгою по голове за то, что, я немог пр[ои]знести это имя иначе, как Ксефонт. Истые Педагоги – Варвары; они не прощают ни одной буквы. Никто не возражал Эрицову; но я осмелился шепотом сказать Графине о моих страданіях в училище, и она хохотала от души. При этом я говорил ей «допускаю, что приведенныя диссертантом доказательства неопровержимы. Чтоже из всего этого следует, допуская безспорно, что Ріон неестъ древній Фазис? какую существенную пользу может принести Человечеству решение этой задачи, противу котораго нет даже надобности возражать? Между тем, сколько истрачено времени, труда! Во всякомже случае, нехудобылобы спросить об этом и генер: Комарова, который недавно с отрядом прошел, именно, подороге Ксенофонта. – Но зато я с большим увлеченіем слушал речь Графа Уварова, который с замечательною простотою и ясностью развивал великое значеніе Археологіи в исторіи. И вот, моя матушка Софія, до какого чуднаго времени я дожил: видел своими Глазами в Тифлисе женщину – Археолога!!!

Наконец, прибыл генер: Гурчин из Текинскаго отряда, где он, подобно Лазареву, заболел Карбункулом; но теперь он вне опасности. Текинскій отряд, малопомалу, устраивается, успокаивается назиму в Бате³ и Чикишлере.⁴ Если мы, в нынешнее лето, не достигли там вполне цели, то ответственность падает, как уверяют, на слабаго характером Ломакина,⁵ власть котораго небыла никем признаваема; следствием чего [бы]ли разрозненныя действія отдельных Начальников. Так отсутствіе твердой власти всегда рождает неурядицу.⁶

Говорят, Франкин выезжает в отпуск; былобы недурно. Опыт выказал, что он не на своём месте. Лучшим проявленіем его служебной деятельности, по Управленію Карскою областью,

было Закрытіе и открытіе Армянскаго духовнаго училища в Карсе, и потом опять Закрытіе и открытіе Армянской церкви в Ване,⁷ что дало новый повод Иностранным газетам надсмехаться над нашим Управленіем.

Из Аджаріи [и] Карса продолжается переселеніе жителей внутрь Турціи. Чему приписать эта низменное явленіе – бегство иноверцев от владычества Русских? Крым опустел; Черкезы более 200/т: выселились из Кубани; Абхазія осталась без населенія. Теперь жители Аджаріи и Карса, даже Армяне, бегут от нас, точно от чумы! Неужели всё это объясняется фанатизмом? – Конечно, от части вліяет и фанатизм; но существуют и другія, не менее важныя причины. По моему убежденію, где Правители пекутся о благосостояніи населенія, там непроявляется фанатическое чувство противу Правительства, разве в единичных случаях; потому что человек, к какойбы религіи, не принадлежал, прежде всего желает и ищет себе жизни спокойной, без [мятеж]-ной, жизни без обиды, без притесненій, и безропотно покоряется справедливым Законам, на какомбы то языке небыло написанным. И совершенно в этом духе желает действовать наше Правительство. Но, гдеже корень Зла? Он находится в выборе второстепенных правителей сомнительнаго происхожденія, неподготовленные ни наукою, ни воспитаніем. Чтобы сделаться Начальником Дивизіи, в которой всего до 16/ты: человек, – нужна 30^млетняя служба, выказавшаяся, или Заслугами, или, замечательными способностями ума. Такія личности уже заранее известны Правительству, и обществу. Рождается вопрос, чем и кому известен какойнибудь участковый Заседатель, которому вручается населеніе в 20/т: душ? Почему никто из них небыл приглашаем во Дворец к обеду? Потому что он считается недостойным; быть даже у меня за обедом. А между тем Судьба 20/т: душ находится в его власти! Небольшое жалованье, конечно, не привлекает их на эту службу, если небылобы убежденіе, что в

теченіи нескольких лет, они будут иметь большое [сос]тоянiе, и потому им нет надобности беспокоиться о счастья в вереннаго им [на]рода. Напротив, они отравляют лучшія намеренія Правительства ядом ненасытной жадности нажить себе деньгу всеми неправдами, следствием Чего естественно в жителях рождается чувство неудовольствія, недоверія тайной злобы, проявленіем которых, нередко бывают взрывы народных волненій. Это самое я высказывал и Георгію Мухранскому, советуя ему, ежегодно выпускаемых, из высших учебных Заведеній, молодых людей помещать в канцеляріях Губернаторов и Главном Управ.; а назначать их прямо в Уезды для смены, разом, всех прежних Чиновников, между которыми, конечно, существуют и исключенія – Эти моло[дые] люди с лучшими гуманными направленія-ми, подготовленные наукою, вначале если и ошибутся, то всѣта-ки внесут в Управление честность, [пра]вду, безкорыстіе, доступность при вежливой обходительности, которая так украшает Начальника в глазах населенія и привлекает к нему [С]ердца людей, вселяя в них доверчивость, убежденіе в том, что он [...енно]⁸ печется о их благосостояніи. При таких Начальниках населен[іе ско]ро почувствует силу благотворнаго Управленія и исчезнет чувство враждебнаго фанатизма, и сколько, впоследствии, принесут пользы и Правительству те молодые деятели, ознакомившись ближе с населеніем и изучив его образ мысли, понятій, обычаи, нравы, Религію, его потребности, что, в сущности, составляет жизнь, и человека, и народа! Ну, у, у! Вот куда я забрел!! Вот что значит непреодолимая жажда говорить с вами. Теперь, как хотите, хоть вовсе нечитайте: я удовлетворен.

Хорошо. Но как не сказать, что, во имя общественнаго спокойствія, запретили играть нетолько Зурну, но и Чонгури, и Тари, и дайра; даже Гармоники отбираются Полицейскими Солдатами, блюстителами Общественной тишины! Неужели народ должен быть лишен всякой возможности веселиться или пеніем,

или пляскою! Неужели он обречен никогда ничем невыразить своей радости, своего счастья? –

Вместо Рославлева назначен Эриван: Губернатором Генерал Шаликов. Наконец, радуйся моя Софія! Предстоит нам совершить великое дело: приступаем к разделу нашего имения, оставшегося, после перваго раздела, в общем владеніи.

Часто бываю у Майки. Дети ея здоровы и очень красиво кувыркаются.

8го Нояб: у Их Высочеств был большой завтрак в портретном зале, а обед, по обыкновенію, в нашем Англий: Клубе, окончившійся великолепным Бостоном.

Точно, как с неба упал, явился вдруг К: Шахавской в Дворцовой Церькви, по его словам, приехал охотиться за Дуражами.

Цалую тебя, цалую К: Дмитрія; Цалую Нину и ея мужа, и мою Тетушку Марусью, и других детей Нины, мне еще незнакомых.

Надоже, наконец, знать и честь. Совершенно Справедливо и я умолкаю. Бог да хранит вас для моего счастья.

Вам искренно преданный.

Бабале, Алексей Петрович, Петр Алексеевич и его Мария и Владимир Петрович, и Лиза, и все, и все здоровы, удостоверяю.

Моему благородному другу – брату, К:¹⁰ Николаю, когда увидите, скажите, что люблю его, люблю и его жену, и его детей, и благословляю их.

11го Ноя: 1879

Тифлис.⁹

დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №8 (1016)

პოლტავას. 9^ს ნოემბ: პოლტავას.

კნიაზ დიმიტ: ივ: მირსკის.

9 ნოემბერი ნათელი, თბილი დღეა, ჰაერი მაცოცხლებელი, ცა მხიარული და გავდივარ, რა თქმა უნდა, მუშთაიდში, შემდეგ მინდორში, სადაც ყველაფერი კვლავ ამწვანდა, ყველგან გაზაფხულის სუნთქვა იგრძნობა და ვფიქრობ, სად არის ჩემი სოფია, სად არის ჩემი კნიაზი დიმიტრი? აქვთ მათ ასეთი მზე? თუ ბურუსით მოცული, მტირალა, მოღუშული ცა აჩქარებს მათ ლუმისკენ? უცებ გვერდით ჩამიქროლა ეკიპაჟმა, რომელშიც ზის დიდი კნეჟნა თავის უფროს ვაჟიშვილ ნიკოლაისთან ერთად, კიდევ მოქრის ეკიპაჟი დიდ კნიაზთან ერთად, რომლის წინ ზის მისი სამი ვაჟიშვილი. ისინი მხიარულად მესალმებიან და აგრძელებენ გზას. მე მათ მივყვები, ტრუხ, ტრუხ, არა, ვერ დავენევი, ანდა რისთვის უნდა დავენიო? სახლში ვბრუნდები და, ჰოი, საოცრება! ჩემს წინ დგას ღრაფი ნიკოლაი გრაბე, ჩამოსული დაღისტნიდან, სადაც ის კავკასიის მთებში ეძებს დიდი ხნის წინ მის მიერ დაკარგულ ოქროს, ე.ი. დაკავებულია გოგირდის მოძიებით ჩირკატის მახლობლად და საკმაოდ წარმატებით. ღმერთმა ქნას!

აქ იყო ღრაფი უვაროვი მეუღლესთან ერთად; ორივენი ძალიან სიმპათიური ადამიანები და მგზნებარე არქეოლოგები არიან; ისინი გათხრებს აწარმოებდნენ მცხეთის მახლობლად, სამარხებში, საიდანაც ამოჰქონდათ ძვლები, მრავალი ათასწლეულის მანძილზე მინაში ღრმად ჩაფლული სხვადასხვა ნივთი. საზეიმო სხდომაც გაიმართა მუზეუმში, სადაც მარტო მე და კნიაზი ტრუბეცკოი არ მივეკუთვნებოდით სამეცნიერო კორპორაციას და ამიტომაც წყნარად ვისხედით მოშორებით, ღრაფინია უვაროვას მახლობლად, რომელიც ყურადღებით უსმენდა მეცნიერთა გამოსვლებს, რომელთა რიცხვი, ჩემდა გასაოცრად, 30-ს აღწევდა და მათ შორის ორი ქალი იყო.

უნდა ვაღიარო, არ ველოდი. მათგან ერთ-ერთმა, კერძოდ, ერიცოვმა, დაიწყო ძალიან გრძელი და მოსაწყენი დისერტაციის კითხვა იმის შესახებ, რომ, ძველი ბერძნების აზრით, ფაზისი იყო არა რიონი, არამედ ქოროხი, რასაც ამტკიცებდა ქსენოფონტეს მიერ აზიიდან 10 ათასი ბერძნის დაბრუნების შესახებ დაწერილ აღწერილობაზე დაყრდნობით. და ამ დაწყველილი წარმართის სახელმა გამახსენა თბილისის საარტილერიო სასწავლებელი, სადაც ჩვენი მასწავლებელი ბეკლემიშვიი უმოწყალოდ მირტყამდა თავში წიგნს იმის გამო, რომ ამ სახელს წარმოეთქვამდი, როგორც ქსეფონტეს. ნამდვილი პედაგოგები ბარბაროსები არიან, ისინი არცერთ ასოს არ გაპატიებენ. ერიცოვს არავინ ეწინააღმდეგებოდა, მაგრამ მე გავბედე და ჩურჩულით ვუთხარი ღრაფინიას ჩემი ტანჯვის შესახებ სასწავლებელში, რაზეც მან გულიანად იხარხარა. ამასთანავე, მე მას ვუთხარი: „დავუშვათ, დისერტანტის მიერ მოტანილი მტკიცებულებები უდავოა. მაგრამ რა გამოდის აქედან? ვთქვათ, რიონი ნამდვილად არ არის ძველი ფაზისი? რა არსებითი სარგებლობის მოტანა შეუძლია კაცობრიობისთვის ამ ამოცანის გადაჭრას, რომლის საწინააღმდეგო აზრის გამოთქმის არავითარი საჭიროება არ არსებობს? და ამ დროს რამდენი დრო და შრომაა უქმად დახარჯული! ყოველ შემთხვევაში, კარგი იქნებოდა ამის შესახებ გვეკითხა ლენერალ კომაროვისათვის, რომელმაც ცოტა ხნის წინ სწორედ ქსენოფონტეს გზაზე გაიარა რაზმთან ერთად. სამაგიეროდ, მე დიდი გატაცებით ვუსმენდი ღრაფ უვაროვის მოხსენებას, რომელიც შესანიშნავი სიმარტივითა და მკაფიოდ ავითარებდა აზრს არქეოლოგიის უდიდეს მნიშვნელობაზე ისტორიისათვის. და აი, ჩემო ძალუა სოფიო, რა საოცარ დროს მოვესწარი: ჩემი თვალით ვნახე თბილისში ქალი – არქეოლოგი!!!

ბოლოსდაბოლოს, ჩამოვიდა გენერალი გურჩინი ტეკინის რაზმიდან, სადაც ის, ლაზარევის მსგავსად, დაავადდა ძირმაგარით; მაგრამ ახლა მის სიცოცხლეს საფრთხე აღარ ემუქრება. ტეკინის რაზმი ნელ-ნელა ეწყობა, მშვიდდება საზამთროდ ბათასა და ჩიკიშლარში. თუ ჩვენ ამ ზაფხულს ბოლომდე ვერ მივალნიეთ იქ მიზანს, როგორც ამბობენ, პასუხისმგებლობა ეკისრება სუსტი ხასიათის მქონე ლომაკინს, რომლის ძალაუფლებას არავინ ცნობდა, რის შედეგადაც ცალკეული მეთაურების მოქმედებები არ იყო შეთანხმე-

ბული. ასეა, ძალაუფლების სისუსტე ყოველთვის წარმოშობს უნეს-რიგობას.

ამბობენ, რომ ფრანკინი შვებულებში გადის, ძალიანაც კარ-გია. გამოცდილებამ აჩვენა, რომ ის შესაფერის ადგილზე არ არის [სამსახურში], მისი სამსახურებრივი მოღვაწეობის ყველაზე კარგი გამოვლინება იყო ყარსის ოლქის მართვის პერიოდში სომხური სასულიერო სასწავლებლის დახურვა და გახსნა ყარსში და შემდეგ ისევ დახურვა და გახსნა სომხური ეკლესიისა ვანში, რამაც ახალი საბაბი მისცა უცხოურ გაზეთებს ჩვენი მთავრობის დასაცინად.

აჭარიდან და ყარსიდან გრძელდება მოსახლეობის გადასახ-ლება თურქეთის სიღრმეში. რას უნდა მივანეროთ ეს აღმამფოთე-ბელი მოვლენა – უცხო სარწმუნოების ადამიანების გაქცევა რუსე-ბის ბატონობისგან? ყირიმი დაცარიელდა, 200 ათ:-ზე მეტი ჩერქეზი გადასახლდა ყუბანიდან; აფხაზეთი მოსახლეობის გარეშე დარჩა. ახლა აჭარისა და ყარსის მცხოვრებლები და სომხებიც ისე გაგვირ-ბიან, როგორც შავ ჭირს! ნუთუ ეს ყველაფერი ფანატიზმით უნდა ავხსნათ? რა თქმა უნდა, ნაწილობრივ ფანატიზმიც მოქმედებს, მაგრამ არსებობს სხვა მნიშვნელოვანი მიზეზებიც. ჩემი აზრით, სა-დაც ქვეყნის მმართველები ზრუნავენ მოსახლეობის კეთილდღეობა-ზე, იქ ფანატიკური გრძნობა მთავრობის წინააღმდეგ მხოლოდ ერ-თეულ შემთხვევებში ვლინდება, იმიტომ, რომ ადამიანს, რომელ რე-ლიგიასაც არ უნდა მიეკუთვნებოდეს, პირველ რიგში, სურს და ეძებს თავისთვის მშვიდ, უწყინარ ცხოვრებას, შევიწროების გარეშე, და უსიტყვოდ ემორჩილება სამთავრობო კანონებს, რომელ ენაზეც არ უნდა იყოს ის დაწერილი. და სწორედ ამ სამართლიანობის მი-მართულებით სურს მოქმედება ჩვენს მთავრობას. მაგრამ სად არის ბოროტების ფესვი? ის არის საეჭვო წარმოშობის მეორეხარისხოვან-ი მმართველების შერჩევაში, რომელთაც არც განათლება გააჩნიათ და არც აღზრდა. 16-ათასიანი დივიზიის მეთაური რომ გახდეს, საჭი-როა 30-წლიანი სამსახური, გამორჩეული ან დამსახურებებით, ან შესანიშნავი გონებრივი უნარებით. ასეთი პიროვნებები ადრიდანვე ცნობილები არიან მთავრობისთვის და საზოგადოებისთვის. იბადება კითხვა, რით და ვისთვის არის ცნობილი რომელიმე უბნის წარმო-მადგენელი, რომელსაც ებარება 20-ათასიანი მოსახლეობა? რატომ არ იყო რომელიმე მათგანი სასახლეში სადილზე? იმიტომ, რომ არ მიიჩნიეს ღირსად. ის ჩემთანაც არ ყოფილა არასდროს სადილზე და

ამ დროს 200 ათასი ადამიანის ბედია მის ხელში. რა თქმა უნდა, ამ სამსახურში მათ იზიდავს არა მცირე ხელფასი, არამედ რწმენა, რომ რამდენიმე წელიწადში დიდი ქონება ექნებათ; ამიტომაც არ ადარდებთ მათზე მინდობილი ხალხის ბედნიერება. პირიქით, ისინი მთავრობის საუკეთესო მიზნებს წამლავენ გაუმაძღარი სიხარბის სანამლავით, ყოველნაირი უსამართლობის გზით შეიძინონ ფული, რის შედეგადაც, ბუნებრივია, მოსახლეობაში ჩნდება უკმაყოფილების, უნდობლობის, ფარული გაბოროტების გრძნობა, რის გამოც არცთუ ხშირად ხდება სახალხო მღელვარების აფეთქებები. სწორედ ამას ვეუბნებოდი გიორგი მუხრანსკის და ვურჩევდი, რომ უმაღლესი სამხედრო სასწავლებლებიდან ყოველწლიურად გამოშვებული ახალგაზრდები ლუბერნატორთა კანცელარიებსა და მთავარ სამმართველოში კი არ გაუშვან სამუშაოდ, არამედ პირდაპირ მაზრებში გაგზავნონ ყველა ძველი ჩინოვნიკის ერთიანად შესაცვლელად, რომელთა შორის, რა თქმა უნდა, არსებობენ გამორჩეული ჩინოვნიკებიც. ეს ახალგაზრდა ადამიანები, საუკეთესო ჰუმანური მრწამსით და განათლებული, დასაწყისში შეიძლება რამეში შეცდნენ, მაგრამ მმართველობაში მაინც შეიტანენ პატიოსნებას, სამართლიანობას, უანგარობას, ზრდილობიანი მოქცევით მიზნის მიღწევას, რაც ასერიგად ამაღლებს ნაჩალნიკს მოსახლეობის თვალში, მისკენ იზიდავს ადამიანთა გულებს და აჩენს მათში ნდობას, იმის რწმენას, რომ ის ზრუნავს მათ კეთილდღეობაზე. ასეთი ნაჩალნიკების ხელში მოსახლეობა მალე იგრძნობს მათზე მზრუნველი მმართველობის ძალას და მტრული ფანატიზმის გრძნობა გაქრება. შემდგომში რამდენ სარგებლობას მოუტანენ მთავრობასაც ის ახალგაზრდა მოღვაწეები, რომლებიც ახლოს გაეცნობიან მოსახლეობას და შეისწავლიან მათ აზროვნებას, შეხედულებებს, ადათ-წესებს, ხასიათს, რელიგიას, მოთხოვნილებებს, რაც არსებითად შეადგენს ადამიანისა და ხალხის ცხოვრებას! ოჰ, ოჰ, ოჰ, აი, სადამდე ავედი! აი, რას ნიშნავს თქვენთან ლაპარაკის დაუძლეველი სურვილი. ახლა, როგორც გენებოთ, თუ გინდათ, სულაც ნუ წაიკითხავთ: მე დაკმაყოფილებული ვარ.

კარგი, მაგრამ როგორ არ ვთქვა, რომ საზოგადოებრივი სიმშვიდის სახელით აკრძალეს არა მარტო ზურნაზე დაკვრა, არამედ ჩონგურზე, თარზე, დაირაზე; პოლიციის ჯარისკაცებმა, სინყნარის დამცველებმა, გარმონიც კი ამოიღეს მოსახლეობიდან! ხალხს არ

უნდა წაართვა სიმღერითა და ცეკვით მხიარულების საშუალება! ნუთუ მისი ხვედრია ის, რომ ვერასდროს ვერაფრით გამოხატოს თავისი სიხარული, თავისი ბედნიერება? როსლავლევის ნაცვლად ერევნის ლუბერნატორად დანიშნულია ლენერალი შალიკოვი. ბოლოსდაბოლოს, გიხაროდეს, ჩემო სოფია! ჩვენ დიდი საქმის აღსრულება გველოდება: ვინყებთ პირველი გაყოფის შემდეგ დარჩენილი ჩვენი მამულის გაყოფას საერთო მფლობელობაში.

სმირად ვარ ხოლმე მაკასთან, მისი შვილები ჯანმრთელად არიან და ძალიან ლამაზად გადადიან ყირაზე. 8^ა ნოემბ^ა მათ უდიდებულესობებს ჰქონდათ დიდი საუზმე სურათების დარბაზში, სადილი კი, ჩვეულებისამებრ, ჩვენს ანგლიურ კლუბში, რომელიც დასრულდა დიდებული ბოსტონით.

უცებ, თითქოს ციდან ჩამოვარდაო, სასახლის კარის ეკლესიაში გამოჩნდა კნიაზი შახავსკოი, რომელიც, მისი თქმით, ღურაჯებზე სანადიროდ იყო ჩამოსული.

გკოცნი, ვკოცნი კნიაზ დიმიტრის, ვკოცნი ნინას და მის მეუღლეს, ჩემს ძალუას – მარუსიას და ნინას სხვა შვილებს, რომლებიც ჯერ არა მყვანან ნანახი.

ბოლოსდაბოლოს, პატიოსნად ხომ უნდა მოვიქცე. სავსებით სამართლიანია და მე ვჩემდები. ღმერთი გფარავდეთ ჩემდა საბედნიეროდ.

თქვენი გულწრფელად ერთგული.

ბაბალე, ალექსეი პეტროვიჩი, პეტრე ალექსეევიჩი თავისი მართი და ვლადიმერ პეტროვიჩი, ლიზა და ყველანი და ყველანი ჯანმრთელად არიან, ვადასტურებ.

ჩემს კეთილშობილ მეგობარს – ძმას, კნიაზ ნიკოლაის, როცა ნახავთ, უთხარით, რომ მიყვარს ის და მისი ცოლიც, შვილებიც, და ვლოცავ მათ.

11^ა ნოემბ^ა. 1879

თბილისით.

ქეიფს მოყოლებული წერილი დღემდე დამრჩა.

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისაღმი №94 (1017)

12 Нояб: 1879. Тифл: в Царскоесело.¹

Моя матушка варвара Ильинишна! Имею честь прислать Его Здравью, Леиб Гусару Георгію, процентныя его деньги в количестве, 375 р:

Нельзяли, чтоб, хоть ты, сообщила мне, что сделано Георгіем, по делу, о котором я писал ему, относительно взысканія 1877 р: с него, как Наследником Князя Александра Орбел: ? – Пусть Георгій пришлет доверенность – черновая которой послана ему мною, – на имя Михайла Дмитриевича Алексева-Месхіева. Надеюсь, он здесь покончит это дело в нашу пользу.

Тороплюсь, еду к К¹⁰ Шахавскому, который совершенно неожиданно приехал сюда охотиться за Дуражами.

Цалую тебя и Георгія, и благословляю вас.

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისაღმი №94 (1017)

12 ნოემბ: 1879. თბილ: ცარსკოე სელოს.

ჩემო ძალუა ვარვარა ილინიშნა! მაქვს პატივი, ლეიბ გუსარ გიორგის გამოფუგზავნო მისი პროცენტების ფული 375 რ:

ნუთუ არ შეიძლება, შენ მაინც გამაგებინო, რა გააკეთა გიორგიმ იმ საქმესთან დაკავშირებით, რომელზეც ვწერდი და რომელიც ეხება მის, როგორც კნიაზ ალექსანდრე ორბელ: მემკვიდრის, მიერ 1877 რ:-ის გადახდას? გიორგიმ გამომიგზავნოს მინდობილობა, შავად ნაწერი, მიხეილ დიმიტრის ძე ალექსი-მესხიევის სახელზე, რომელიც მე გამოფუგზავნე. იმედი მაქვს, რომ ის ამ საქმეს ჩვენს სასარგებლოდ დაამთავრებს.

ვჩქარობ კნიაზ შახოვსკისთან წასვლას, რომელიც სავსებით მოულოდნელად ჩამოვიდა დურაჯებზე სანადიროდ.

გკოცნით შენ და გიორგის და გლოცავთ.

ბარბარე ბაბრატონე-ორბელიანი №95 (1018)

Мой друг Варвара Ильинишна! Вчера Телеграма опять принесла нам печальное известіе о злодейском покушеніи на Священную жизнь Государя Импер:^a по Курской железной дороге. Гнусно, омерзительно, и наконец стыдно для большинства Русскаго населенія, остающагося, какбы, равнодушным Зрителем при этих ужасных, повторяющихся злодеяніях. Но, Велик Бог, охраняющій святую душу Освободителя Христіянства! – Люблю Грузію, всё народновыражающую свое чистосердечное негодованіе, проклятіе к этой шашке разбойников, и какая должна быть высота души в Государе, до которой недосягает чувство разочарованія, озлобленія, ожесточенія противу Человечества!. На эти Горкіе ответы только обнаружили во всем блеске величіе Его души. Здесь Он неподражаем, и молю Грешными устами Всеблагаго Творца, да хранит Он жизнь Его от преследованій Злодеев!

Бедная Майка, жена Вано Орбел., вполне больна; Параличное Состояніе ноги и глаз. По словам Докторов – Поврежденіе мозга от паденія, когдато, в танцах. Но мне нехочется верить им, видя необыкновенную твердость ея духа. Наднях пріехала к ней и Сестра ея Ольга Барятинская.

Высылаю 250 р:¹ и цалую твои руки, голову, цалую и Георгія, и да хранит вас благословеніе Божье.

23го Нояб:²

Кто поверит, что это короткое письмо стоит мне двух дней! Просто не дают писать. Сейчас я был у Майки и, благодаря

Бога, ей очень хорошо, и я спокоен: Гуляет по Головинскому Проспекту.

Возвратились из Петербурга Шереметьевы; Славное семейство, искренно мною уважаемое.

[1879]

პარპარე პაპრატიონ-ორბელიანისადმი №95 (1018)

ჩემო მეგობარო ვარვარა ილინიშნა! გუშინ ტელეგრამამ ისევ სამწუხარო ამბავი გვამცნო ხელმწიფე იმპერატორის წმინდა სიცოცხლეზე ავაზაკური თავდასხმის შესახებ კურსკის რკინიგზაზე. რუსი მოსახლეობის უმრავლესობისათვის სისაძაგლეა, საზიზღრობაა და, ბოლოს, სირცხვილია თითქოსდა გულგრილ მაცურებლად დარჩენა ამ საშინელი, რამდენჯერმე განმეორებული ბოროტებისა. მაგრამ დიდია ღმერთი, რომელიც იცავს ქრისტიანობის განმთავისუფლებლის წმინდა სულს. – მიყვარს საქართველო, რომელიც სახალხოდ გამოხატავს თავის გულწრფელ აღფრთობას ამ ავაზაკთა ბრბოს წინააღმდეგ. და როგორი მაღალი სულის პატრონია ხელმწიფე, რომელშიც ვერ აღწევს იმედგაცრუების, გაბოროტების, სიმკაცრის გრძნობა ადამიანთა მოდგმის წინააღმდეგ! მაგრამ ამ მწარე პასუხებმა მხოლოდ ცხადყო მთელი ბრწყინვალეობით მისი სულის სიდიადე. აქ ის განუმეორებელია და ცოდვილი ბაგეებით ვევედრები ყოვლადკურთხეულ შემოქმედს, რომ დაიფაროს მისი სიცოცხლე ავაზაკთა დევნიდან.

საწყალი მაკა, ვანო ორბელიანის ცოლი, ძალიან ავადაა, პარალიზური მდგომარეობა აქვს ფეხისა და თვალებისა. ექიმების თქმით – ტვინია დაზიანებული ოდესღაც ცეკვის დროს დაცემის გამო, მაგრამ მე არ მჯერა მათი, მისი არაჩვეულებრივი სულის სიმტკიცის შემხედველს. ცოტა ხნის წინ მასთან ჩამოვიდა მისი და ოლა ბარიატინსკაია.

გიგზავნი 250 რ: და გიკოცნი ხელებს, თავს, ვკოცნი გიორგისაც. გფარავდე თ ღვთის კურთხევა.

23^ა ნომბ:

ვინ დაიჯერებს, რომ ამ მოკლე წერილს ორი დღე მოვანდომე! უბრალოდ, არ მაცდიან წერას. ახლა მაკასთან ვიყავი. მადლობა ღმერთს, ძალიან კარგად არის და მე დავმშვიდდი: გოლოვინის პროსპექტზე სეირნობს.

პეტერბურლიდან დაბრუნდნენ შერემეტიევიები. დიდებული ოჯახია, მე მათ გულწრფელად ვცემ პატივს.

[1879]

გიორგი ორბელიანისადმი №3 (1019)

17¹⁰ Дек: 1879. В Царское Село Георгию.¹

Мой друг и дядя Георгій! Посылаю подробную выписку из дела по тяжбе о Сахкалутанском Земле. Прошу тебя, как можно скорее, передать эту выписку Васо Мачабели, и скажи ему, что я нарочно поместил в ней многія подробности, быть может излишняя, но ввсяком Случае, считаю для Васо необходимым, ознакомиться совсеми мелочами дела, потому что придирки Сената выставляются рельефнее: очевидно желаніе, вочтобы нестало, отнять у нас вековое именіе.

Тороплюсь, чтоб неопоздать напочту, а сам я отправляюсь к бедному К¹⁰ Дмитрію Мирскому, котораго печаль глубока. – Петя также здесь.

Цалую тетушку варвару руки и молю Бога да хранит вас для моего счастья.

ბიორგი ორბელიანისადმი №3 (1019)

17^ა დეკ: 1879. ცარსკოე სელოს გიორგის.

ჩემო მეგობარო და ბიძია გიორგი! გიგზავნი დაწვრილებით ამონაწერს საჰყალტუთანის მამულთან დაკავშირებული დავის საქმედან. გთხოვ, რაც შეიძლება, ჩქარა გადასცე ეს ამონაწერი ვასო მაჩაბელს და უთხარი, რომ მე საგანგებოდ ამოვწერე ყველაზე დაწვრილებითი ამბები, რომლებიც შესაძლოა, არც კი იყოს საჭირო, მაგრამ, ყოველ შემთხვევაში, საჭიროდ მიმაჩნია, რომ ვასო გაეცნოს საქმის ყველა წერილმანს, რათა სენატის მოთხოვნები უფრო რელიეფურად დაინახოს.

ნათლად ჩანს სენატის სურვილი, რადაც არ უნდა დაუჯდეს, ნაგვართვას ჩვენი საუკუნოვანი მამული.

ვჩქარობ, რომ ფოსტაში არ დამაგვიანდეს. მერე კი მივდივარ საბრალო კ:ჰ დიმიტრი მირსკისთან, რომლის მწუხარება უსაზღვროა. – პეტიაც აქ არის.

ძალუა ვარვარას ვუკოცნი ხელებს და ღმერთს შევეთხოვ თქვენს მფარველობას ჩემდა საბედნიეროდ.

ივანე კონსტანტინეს კე ორბელიანისადმი №7 (1020)

ჩემო საყუარელო ძმაო ვანოჯან! ამ წერილს მოგართმევს აჭარელის შარიბეგისშვილი ჯამალ, ყმანვილი კაცი, რომლისა მამამ შარიბეგმა გამოუჩინა ჩუშნს იმპერატორსა უკანასკნელს ბრძოლაში ოსმალებთან ისეთი დიდი ერთგულება და სამსახური, რომ პირდაპირ უწყალობეს ღენარლობა: ამან გაუადვილა აჭარის დამორჩილება.

ახლა, ეს ყმანვილი განანესეს კანვოიში, და რადგანაც მეტად ხამია, საზოგადოებაში გამოუცდელი, არის სრულიად უმანკო ზნეობით, გულწრფელი და ამასთანა მანდა არავინა ჰყავს მფარველი და დამრიგებელი, ამისთვის გთხოვ მიიღო შენს მფარველობასქუშზე, ასწავლო, მოარიდო ცუდს საზოგა-

დოებას, რომ არ ნახდეს ზნეობით; მეტადრე რუსულის ენის უცოდინარი დიახ ადვილად ნახდება მანდა, თუ არავინ ეყოლება ზედამხედველად. მადლია, ჩემო ვანო, გებრალეობდეს,¹ კარგის ოჯახის შვილია. გეთაყუანე, შეიქმენ ამისი მეორედ მამად, გამოიყუანე კაცად და ლ¹თი² გადგიხდის სამაგიეროს.

მე დიდად გულმოკლული ვარ ზედაზედ მწუხარების მოვლენითა: წელიწად ნახევარში მომიკუდა ყაფლან, მისი და ეკატერინა, ჩემი გულით საყუარელი სოსიკო, და ახლა ჩემი სასურველი და სოფიო, რომელიცა დავმარხეთ ქაშუეთის გაღავანში! აღარა მაქუს ძალი აღარცა მწუხარებისათჳს, აღარცა სიხარულისათჳს. ვგდივარ მარტო, გამოყრუებული ჩუჭნს, ოდესმე სიხარულითა და სიცოცხლითა აღუსილს, ქუჩაში. ღმერთმან ნუგეში მისცეს შენს დას ტასოსა, ისევ ეს მაცოცხლებს, და ვატარებ ამასთან თითქმის ყოველს საღამოს. ესენი, ლ¹თის³ მოწყალებით, კარგად არიან.

საწყალს სტაროსელსკის მოუკუდა ვაჟიშვილი, ძალიან ლამაზი და გონებიანი, ცამეტის წლისა, და ნიკო ჭავჭავ: ბუჟი-ირსაცა უმცროსი ქალი! სულ ამ გუარი სამწუხარო ამბებია აქა.

კნ: მირსკიმ მიიღო ტელეგრამა ველიკიის კნ: კონსტანტინესაგან, რომელიცა ულოცავს ღოსუდარსტ: სოვეტის ჩლენობასა ისეთის სიტყვებითა, რომ სრულიად გააცოცხლა ეს მეტად შეწუხებული და დაღონებული კაცი, ცოლის სიკუდილისაგამო. – ეჭვი არ არის, რომ შენი ველიკიი კნიაზი, თვთ მალალ-გონიერი, ღირსეულად დააფასებს მირსკის გონიერებასაცა და გამოცდილებასაცა სასარგებლოდ ჴელმწიფობისა.

ჩემო ვანოჯან, ნუ დამივიწყებ, უნდა გებრალეობდეს ჩემი სიბერე; მომიგონებდე ზოგჯერ შენის წერილითა და გულით ჩამიკოცნე შენი საშა.

კარგა ხანია გამოგიგზავნე სიჩქარით, Черновое,* ქალღლები საჰყალტუთანის საქმეზე; მერე კარგად გადაწერილი გაუგზავნე მაჩაბელსა გიორგის ხელით, და არ ვიცი მიიღეთ, თუ არა? და თუ აკლია რამე, ვასომ შემატყობინოს,

რომ თავის დროზე მივაშველო რაც არის საჭირო აღსახსნელად საქმისა.

კნ: ლევან⁴ მალე მოვა აქა მირსკის მაგიერ; დაღისტანში ნავა ჩუზნი ნიკო,⁵ და ამის ალაგს ელისავეტოპოლის ლუბერნატორად – ნაკაშიძე.⁶ ლენერალ შავ⁷ ნავიდა ჩიკიშლარში ტერლუკასოვის მაგიერ, რომელიცა ეხლა აქ არის მეტად ავათმყოფი.

[1879 წლის 17 დეკემბრის შემდეგ]

* შავად ნანერი

ბარბარე გაბრატიონ-ორბელიანისადმი №96 (1021)

В Царское Село 18 декаб: 1879 г.¹

С глубоким чувством скорби пишу тебе, мой друг, варвара – о несчастии, постигшем вновь нашу фамилию; Софія Мирская скончалась внезапно в Полтаве 26 Нояб: и похоронили здесь в ограде Кашуэтской церькви 7 декаб: – Немогу описать моей горести; ты знаешь, как я любил ее! До сих пор несообщал тебе, опасаясь опечалить тебя; но теперь, полагаю, ты уже знаешь о нашем горе. Помолись, матушка, За ея чистую, святую душу. Бедный Дмитрій, как он несчастлив! Совсем постарел! Одно утешение, что всё общество, весь простой люд выразил искреннее сожаление. Из церькви на Вере до Кашуэта народ на головах нёс очень тяжелый ея гроб. День был чудный, и сбылось ея желание: она писала: «когдаже согреет меня Солнце моей родины»? И Солнце ея родины осветило своими лучами ея торжественное шествие к могиле! – Грустно, всё вокруг меня падает, разрушается. В два года похоронил я моего Каплана,² его Сестру

Екатери́ну,³ Сосико⁴ и тепе́рь Софи́ю.⁵ Нет сил для терпе́ния, нет сил даже для печа́ли!

Князь Мирский не остается здесь, и хорошо делает. Служба его тяжелая, трудная своею многообразностью и ответственностью. А между тем в тишине работают злословия, нареканія, порожденные Завистью, Злобою, желанием ему вреда, чтоб самому занять его видное место. Увидим. Вакансію можно занять, но заменить трудно; а край потеряет много. Ну, у, экая важность, край.

Вчера я послал на имя Георгія письмо с выпискою из дела по Сахкалуганскому имению, прошу его, как можно скорее, передать Васо Мачабели, адрес котораго я затерял. В этой выписке разобраны мною все мельчайшія подробности, которыя выставляют во всей ясности несправедливыя притязанія Сената – вернее сказать безсовестный доклад Сенату. – Удивительно! весь вопрос состоит только в том, кому принадлежит Земля, Алиханагаджи, казне или К^{зм} Орбел:?. Кто поверит, что для решения этого пустейшаго вопроса потребовалось времени, 60 лет!!!

Я прибегнул к разъяснению этих мелочей, чтоб Мачабели без труда мог обнять и усвоить всесторонно этот вопрос. Здесь он увидит, какіе бывают в Сенате Злостные докладчики, и с каким замечательным искус(с)твом они могут извращать ясный смысл Грамот и тем затемнять истину! И всё это делается только для того, чтоб иметь наслаждение сделать Зло Человеку, совершенно ему неизвестному.

Посылаю 250 р:⁶ на здоровье; цалую твои руки, люблю тебя, мой друг варвара, цалую Георгія, и прошу тебя – не Георгія – писать комне почаще.

Сегодня 4 гр: морозу!! Кутаемся в теплое Пальто; незнаем как одеться, чтоб сколько нибудь согреться. Просто Беда!

Бог да хранит вас.

ბარბარე ბაბრატიონ-ორბელიანისადმი №96 (1021)

ცარსკოე სელოს 18 დეკემბ: 1879 წ.

ღრმა მწუხარების გრძნობით გწერ, ჩემო მეგობარო ვარვარა, რომ ჩვენს გვარს კვლავ დაატყდა თავს უბედურება; 26 ნოემბერს პოლტავაში მოულოდნელად გარდაიცვალა სოფიო მირსკაია, რომელიც დაკრძალეს აქ, ქაშუეთის ეკლესიის ეზოში 7 დეკემბერს. – ჩემი მწუხარება ენით აღუწერელია; შენ ხომ იცი, როგორ მიყვარდა. აქამდე არ გატყობინებდი, შენს დამწუხრებას ვერიდებოდი; ახლა კი, ვფიქრობ, უკვე იცი ჩვენი მწუხარების შესახებ. ილოცე, ძალუა, მისი სუფთა, წმინდა სულისათვის. საწყალი დიმიტრი რა უბედურია! ძალიან მოხუცდა! მხოლოდ ისლა გვაიმედებს, რომ მთელმა საზოგადოებამ, მთელმა უბრალო ხალხმა გულწრფელად გამოხატა ღრმა მწუხარება, ვერის ეკლესიიდან ქაშუეთამდე ხალხს ხელით მიჰქონდა მისი ძალიან მძიმე კუბო. დღე იყო არაჩვეულებრივი და ახდა მისი სურვილი. ის წერდა: „როდისლა გამათობს ჩემი სამშობლოს მზე?“ და მისი სამშობლოს მზემ თავისი სხივებით გაანათა მისი საზეიმო მსვლელობა საფლავამდე! – სამწუხაროა, ჩემ ირგვლივ ყველაფერი ნადგურდება. ორ წელიწადში დავკრძალე ჩემი ყაფლანი, მისი და ეკატერინე, სოსიკო და ახლა კი სოფიო. მოთმინების ძალა აღარ მაქვს, მწუხარების ძალაც კი აღარ მაქვს!

კნიაზი მირსკი არ რჩება აქ და კარგადაც შვრება. მისი სამსახური მძიმეა, ძნელია თავისი მრავალმხრივობითა და პასუხისმგებლობით. სინყნარეში კი მუშაობს ბოროტსიტყვაობა, შურიტ, სიბოროტით გამონვეული საყვედურები, მისთვის ავის ქმნის სურვილი მისი გამორჩეული ადგილის დაკავების განზრახვით. ვნახოთ. ვაკანსიის დაკავება შეიძლება, მაგრამ მისი მაგივრობის განევა ძნელია; მხარე კი ბევრს დაკარგავს. ეჰ, თუმცა, მხარე ვის ადარდებას.

გუშინ გიორგის სახელზე გამოვგზავნე წერილი საჰყალტუთანის მამულთან დაკავშირებული საქმიდან ამონაწერით. ვთხოვ გიორგის, რაც შეიძლება, ჩქარა გადასცეს ვასო მაჩაბელს, რომლის მისამართიც მე დავკარგე. ამ ამონაწერში დანვრილებით მაქვს განმარტებული ყველა წვრილმანი, რომლებშიც ცხადად ჩანს სენატის ყველა მოთხოვნა – უფრო სწორედ, უსინდისო მოხსენება სენატის წინაშე. – საოცარია! მთელი კითხვა მდგომარეობს მხოლოდ იმაში,

ვის ეკუთვნის ალიხანაგაჯის მიწა – ხაზინას, თუ თავად ორბელიანებს? ვინ დაიჯერებს, რომ ამ უმარტივესი საკითხის გადაწყვეტას დასჭირდა მთელი 60 წელი!!!

მე ამ წვრილმანების განხილვა საჭიროდ ჩავთვალე, რათა მარჩბელი ადვილად ჩასწვდეს და გაითავისოს ეს საკითხი. აქ ის დაინახავს, სენატში როგორი ბოროტი მომხსენებლები არიან და რა შესანიშნავი ოსტატობით შეუძლიათ გააბუნდოვანონ სავსებით ნათელი აზრი და გადაფარონ ჭეშმარიტება! და ეს ყველაფერი მხოლოდ იმისთვის კეთდება, რომ ისიამოვნონ ბოროტების ქმნით ადამიანისათვის, რომელსაც არცკი იცნობენ.

გიგზავნით 250 რ:-ს. მშვიდობაში მოიხმარეთ; გიკოცნი ხელებს, მიყვარხარ, ჩემო მეგობარო ვარვარა, ვკოცნი გიორგის და გთხოვ შენ – არა გიორგის – უფრო ხშირად მომწერო.

დღეს 4 გრ: ყინვაა!! თბილ პალატოებში ვიფუთნებით; არ ვიცით, რა ჩავიცვათ, რომ ცოტათი მაინც გავთბეთ. მოკლედ, უბედურებაა!

ღმერთი გფარავდეთ.

ბასბოტები, შენძინები,

კომენტაჲები

ტექსტისათვის

სამეცნიერო აპარატი წარმოდგენილია კომენტარებით, პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული საძიებლებითა და ლექსიკონით. რამდენადაც აქ არ არის მოცემული ავტორის ეპისტოლური მემკვიდრეობის ენის საკითხები (ენობრივი მიმოხილვა წარმოდგენილი იქნება გრიგოლ ორბელიანის წერილების ბოლო ტომისთვის დართულ სამეცნიერო აპარატში), მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ გამოცემაში ბოლომდეა დაცული ავტორისეული ორთოგრაფია,⁴ პუნქტუაცია და აბზაცები. წინა ტომებში შენიშნული გვაქვს და აქაც გავიმეორებთ, რომ XIX საუკუნის ტექსტების ორთოგრაფია არაერთგვაროვანია. ერთი და იგივე სიტყვა შეიძლება მოცემული იყოს სხვადასხვა დაწერილობით. ნათქვამი თანაბრად ეხება როგორც ქართულ, ისე რუსულ წერილებს. მაგალითად, გრიგოლ ორბელიანი ხშირად სხვადასხვა სახის ნაწილაკს, წინდებულსა თუ თანდებულს მეზობელ (მომდევნო თუ წინამავალ) სიტყვებთან აერთებს, ხან ორ, ზოგჯერ კი სამ სრულმნიშვნელოვან სიტყვასაც ერთად წერს. ამან მკითხველი გარკვეულ შემთხვევებში შეიძლება დააბნოს, მაგრამ იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ავტორის სტილია, ჩვენ ის შევინარჩუნეთ. ტექსტებში არსებული ენობრივად გაუმართავი ფრაზები ავტორისეულია და ჩვენ ისინი, რა თქმა უნდა, არ ჩაგვისწორებია.

იგივე მიდგომა შევინარჩუნეთ რუსულენოვან წერილებთან მიმართებით. XIX საუკუნის რუსული ორთოგრაფიული წესები, ცხადია, თანხვედრაში ვერ იქნება თანამედროვე ნორმებთან. გასათვალისწინებელია ისიც, როგორ აღიქვამდა რუსულ ბგერით სისტემას წერილების ავტორი, მიუხედავად ამ ენის სრულყოფილი ცოდნისა. შევინარჩუნეთ ყველა ორ-

⁴ გარდა იმ შემთხვევებისა, სადაც კალმისმიერი ლაფსუსები დაფიქსირდა.

თოგრაფიულად მცდარი (დღევანდელი გადასახედიდან) ფორმა, რომელიც გრიგოლ ორბელიანის წერილებისთვის წარმოადგენს ნორმას, მაგალითად, სიტყვაში «Церковь» (ეკლესია) ის ყოველთვის რბილ ნიშანს წერს «р» თანხმოვნის შემდეგ: «Церковь». ასევე, სიტყვა «расстройство» მოცემულია «разстройство»-ს სახით; «восстановление» – «возстановление»-ს სახით; «бесполезны» – «безполезны»-ს სახით და ა. შ. ასო «й»-ს ხშირად ნახმარია «и»-ს ნაცვლად და პირიქით; «змеиные», «производит», «войнственныйან»; «ы» – «й»-ს ნაცვლად და პირიქით: «многосторонный», ნაცვლად «многосторонний»-სა; «древных», ნაცვლად «древних»-ისა; «и» ძალიან ხშირად ჩანერილია «i»-ს სახით; რუსულ წერილებშიც ხშირად სიტყვასთან მიერთებულია წინდებულები თუ ნაწილაკები: «вначалеже», ნაცვლად «в начале же»; «уних», ნაცვლად «у них»; რბილი ნიშანი «ь» სისტემურად ჩანს ზმნის III პირის ფორმებში: «дом... едва держиться»; «кажется»; ხმოვნით დაწყებულ სახელებს თანდებულიან ბრუნვაში (предложный падеж) ნაცვლად «он» წინდებულისა, დაერთვით «о» წინდებული: «о удивление»; ზედსართავ სახელებს ნათესაობით ბრუნვაში – «аго» ბრუნვის ნიშანი, ნაცვლად «ого»-სი; მრავლობითი რიცხვის მარკერად კი მათთან უმეტესად გამოყენებულია «ья» სუფიქსი, ნაცვლად «ые»-სი: «добровольные»; «разстроенные»; აქაც ჩავასწორეთ მხოლოდ კალმისმიერი ლაფსუსები.

რუსული წერილების ქართულ თარგმანებში მაქსიმალურად შევინარჩუნეთ ავტორისეული ლექსიკა: „ლენერალი“, „ლუბერნატორი“, „ლვარდია“, „ლრაფინია“, „მუზიკა“; მათ შორის, რუსიციზმები: „კნიაზი“, „კნეჟნა“; „ველიკიი“; „ნაჩალნიკი“; ასევე პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა მისეული დაწერილობები: „ანგლია“, „დალისტანი“, და სხვ.

ავტოგრაფის დაზიანებული ადგილები აღვადგინეთ კვადრატულ ფრჩხილებში, ხოლო ავტორის მიერ უნებლიეთ გამორჩენილი ასოები – მრგვალ ფრჩხილებში.

კომენტარებს წინ უძღვის პასპორტები, სადაც მკითხველი მიიღებს სრულ ინფორმაციას წერილის შესახებ. ეს ინფორმაცია განანილებულია შემდეგ რუბრიკებში:

1. **ავტოგრაფი:** აქ ვიგებთ, რა სახითაა წერილი ჩვენამდე მოღწეული – ავტოგრაფით, თუ მისი ასლით, სად და რა ნომრით ინახება. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი აღნიშნული გვაქვს C, ცენტრალური არქივი A, ლიტერატურის მუზეუმი L, ხოლო ზუგდიდის დადიანების სასახლეთა ისტორიულ-არქიტექტურულ მუზეუმი – Z ლიტერით.

2. **ავტოგრაფის აღწერილობა:** რუბრიკა გვანვდის ცნობას იმის შესახებ, თუ რა სახის, რა ზომისა და ფერის ქაღალდზეა ბარათი დაწერილი, დაზიანებულია თუ არა ხელნაწერი, არის თუ არა გადახაზული ადგილები და ა. შ., ანუ, როგორია ტექსტის დღევანდელი მდგომარეობა;

3. **თარიღი და ადგილი:** აქ მოცემულია ავტორის მიერ მითითებული თარიღი და წერილის გამოგზავნის ადგილი. ავტორის მიერ წერილის დაუთარილებლობის შემთხვევაში, სამეცნიერო აპარატს არ ახლავს მოცემული რუბრიკა;

4. **ხელმოწერა:** რუბრიკა შეიცავს ინფორმაციას იმის შესახებ, წერილი ხელმოწერილია თუ არა. თუ წერილი ხელმოუწერელია, მოცემული რუბრიკა პასპორტს არ ერთვის;

5. **ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა:** აქ მკითხველი გაეცნობა ავტორის ადრესატისადმი დამოკიდებულებას: როგორ მიმართავს მას, რას უწოდებს და ა. შ.

6. **ადრესატის მისამართი:** აქ მოცემულია ადრესატის ადგილსამყოფელი. რუბრიკა წერილის პასპორტში იმ შემთხვევაშია წარმოდგენილი, თუ მისამართი ავტორის მიერაა დასახელებული. აღსანიშნავია, რომ გრიგოლ ორბელიანი იშვიათად აწერს მისამართს წერილზე. იგი, სავარაუდოდ, კონვერტზე იქნებოდა დაფიქსირებული, რაც დღემდე არ შენახულა. იშვია-

თად ადრესატის ადგილსამყოფელი წერილშია დასახელებული. უმრავლეს შემთხვევაში კი ჩვენ ის წლების მიხედვით ადრესატთა მოღვაწეობის გათვალისწინებით, აგრეთვე საანალიზო თუ სხვა წერილებში დასახელებული ფაქტებისა და მოვლენების ურთიერთშეჯერებით აღვადგინეთ;

საპასპორტო რუბრიკებს მოსდევს წერილის შესახებ ინფორმაციის შემცველი შემდეგი რუბრიკები:

1. შენიშვნები: აქ კალმისმიერი შეცდომები და ტექსტის ენობრივი ლაფსუსებია აღნუსხული. ტექსტში მოცემული ნუმერაცია სწორედ შენიშვნებზე მიგვითითებს;

2. პირველი პუბლიკაცია: აქ ვიგებთ, პირველად რომელ გამომცემლობაში და როდის დაიბეჭდა წერილი, გამომცემის რომელ გვერდებზეა იგი განთავსებული და ა. შ. თუ წერილი პირველად იბეჭდება, აღნიშნული რუბრიკა სამეცნიერო აპარატს არ ახლავს;

3. დათარიღება: რუბრიკაში, ფაქტების ანალიზის საფუძველზე, მოცემულია წერილის დაწერის სავარაუდო თარიღი და დასაბუთებულია მისი საფუძველი. გამომცემაში დათარიღებულია 11 წერილი.

სამეცნიერო აპარატის მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენს კომენტარები, სადაც ამა თუ იმ ფაქტისა თუ მოვლენის ასახნელად ბევრი ახალი მასალაა მოხმობილი. თითოეული საკომენტარო ფრაზა დამონშებულია გვერდისა და სტრიქონის მითითებით. სტრიქონების ნომრები მითითებულია წლისა და სათაურის ჩაუთვლელად. შესაბამისად, მკითხველმა მისთვის საჭირო ინფორმაცია ამის გათვალისწინებით უნდა მოძებნოს. მაგ., თუ რომელიმე გვერდი იწყება წლისა და სათაურის აღნიშვნით, ვთქვათ, „1878 / დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №111 (930)“, პირველი სტრიქონი ამ გვერდზე იქნება „ჩემო ბატონო,“ რომლითაც იწყება უშუალოდ წერილი.

კომენტარების შემდეგ გამოცემას ერთვის პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული საძიებლები, რომლებიც ანბანურ რიგზეა დალაგებული და მკითხველს საშუალებას აძ-

ლევს, მისთვის სასურველი პიროვნება თუ გეოგრაფიული სახელი მითითებულ გვერდებზე მოძებნოს.

ანდრონიკაშვილები, თარხნიშვილები, თუმანიშვილები, მელიქიშვილები, ჩოლოყაშვილები და სხვა გვარის წარმომადგენლები წერილებში ხშირად მოიხსენიებიან, როგორც ანდრონიკოვები, თარხანოვები, თუმანოვები, მელიქოვები, ჩოლოყაევიები და ა. შ. წინა ტომებში ამ გვარის წარმომადგენლები ტექსტური მონაცემით იყვნენ წარმოდგენილნი საძიებელში და ფრჩხილებში მითითებული ჰქონდათ „შვილზე“ დაბოლოებული გვარები: „ანდრონიკაშვილი“, „თარხნიშვილი“, „თუმანიშვილი“, „მელიქიშვილი“, „ჩოლოყაშვილი“, და სხვ.

თუ რომელიმე ამ გვარის წარმომადგენელი წერილებში მარტო სახელით ჩანდა, ან წერილის ადრესატი იყო და მისი გვარი არ იყო მოხსენიებული ავტორის მიერ, საძიებელში გატანილი იყო მხოლოდ „შვილზე“ დაბოლოებული ვარიანტი, მაგ., „ანდრონიკაშვილი-ჩოლოყაშვილისა ელენე ივანეს ასული“, „ანდრონიკაშვილი ივანე მალხაზის (მელქისედეკის) ძე“, და ა. შ. ამდენად, საძიებელში გვექმნებოდა სხვაობა ერთი და იმავე გვარის წარმომადგენელთა დასახელების დროს. რამდენადაც ამოსავალი პრინციპი ჩვენთვის იყო პიროვნების ტექსტური მონაცემის სახით წარმოდგენა, ამ სხვაობის წარმოქმნას ვერ ვაღწევდით თავს.

წინამდებარე ტომში მიდგომა შევცვალეთ და უარი ვთქვით ტექსტურ მონაცემზე. ეს საგამომცემლო პრინციპი ეფუძნება იმ არგუმენტს, რომ წერილებში მოხსენიებული ნებისმიერი პიროვნება იდენტიფიცირებულია კომენტარებში და იქვეა დასახელებული მისი სრული გვარი. კომენტარებში მოცემული ინფორმაცია სავსებით საკმარისია იმისთვის, რომ მკითხველი არ დაიბნეს და მისთვის სასურველი პიროვნების ანოტაცია მარტივად იპოვოს საძიებელში.

სწორი გვარებია მოცემული საძიებელში იმ შემთხვევებშიც, თუ გვარი ავტორის მიერ დამახინჯებული ფორმითაა გამოყენებული. მაგ., „ჩოლოყაევის“ ნაცვლად ავტორი წერს

„ჩოლაყაევს“, „მახოვსკაიას“ ნაცვლად – „მახავსკაიას“, და სხვ.

ტექსტური მონაცემი მხოლოდ იმ შემთხვევებშია შენარჩუნებული, თუ პიროვნება დაუდგენელია, მაგ., **შალიკოვი; მამაცოვი; ონიკოვი**.

სშირად გრიგოლ ორბელიანი პიროვნებებს ერთი ან მეტი კნინობით-ალერსობითი სახელით იხსენიებს: სოსიკო, მაიკო, ნინოჩკა, კაცია / კონია, სანდრო / საშა, და სხვ. ჩვენ ყველა მათგანს საძიებელში ოფიციალური სახელების გვერდით ფრჩხილებში ვუთითებთ, მაგ., **ორბელიანი იოსებ (სოსიკო) კონსტანტინეს ძე; ორბელიანი ალექსანდრე (სანდრო, საშა) ესტატეს ძე**. თუ პიროვნებას სხვა სახელიც აქვს და ავტორი მას კნინობითი სახელითაც მიმართავს, ფრჩხილებში ჯერ კნინობით სახელს ვუთითებთ, ხოლო შემდეგ – მეორე სახელს და მათ ერთმანეთისაგან წერტილ-მძიმით გამოვყოფთ, მაგ., **ორბელიანი-ჩოლოყაშვილისა სოფიო (სოფო; ხორეშანი) კონსტანტინეს ასული**. დასახელებულ პიროვნებას მეორე სახელიც ჰქონდა – ხორეშანი, მაგრამ ავტორი მას კნინობითი „სოფოს“ სახით მოიხსენიებს.

ქალი პიროვნებები წარმოდგენილნი არიან ქალიშვილობის გვარით, რომლის გვერდითაც დეფისის შემდეგ მეუღლის გვარია დაფიქსირებული, მაგ., „ჭავჭავაძე-დადიანისა ეკატერინე ალექსანდრეს ასული“, „ბარათაშვილი-ორბელიანისა ელისაბედ ივანეს ასული“; „დადიანი-მიურატისა სალომე დავითის ასული“, და ა. შ.

თუ ქალი პიროვნება მოიხსენიება, როგორც მეუღლე, და ცნობილი არ არის მისი ქალიშვილობის გვარი, საძიებელში ის გატანილია მეუღლის გვარით, მაგ., **ორბელიანისა ალექსანდრა (საშა); ბუჭყიაშვილისა სოფიო; სუმბათაშვილისა სონია (სონიჩკა)**, და სხვ.

თუ ოჯახი მრავლობითის ფორმით სახელდება, მაგ., „მირსკიანნი“; „ოპოჩინინები“ // „ოპოჩინიანნი“, და ა. შ., ის საძიებელში არ გადის. ნათქვამი ეხება იმ შემთხვევებსაც,

როდესაც გვარები მოხსენიებულია ზოგადად, კონკრეტული ოჯახის ან პიროვნების გულისხმობის გარეშე, მაგ., „გაჩქარებული მოგვდევნ სოლაღანნი, ბარათანნი, ჭავჭავაძიანნი; ანდრონიკაანნი, ვაჩნაძიანნი, ციციანნი, თარხნიანნი, ერისთვიანნი და სხუანი. – ჩუჴსნს მამულებს ეპატრონებიან მირზოები, თაიროები, მიკირტუმები, მირმანოები და მრავალნი სხუანი.“

თუ ნახსენებია მხოლოდ გვარი და ვერ ირკვევა პიროვნების ვინაობა, საძიებელში მხოლოდ გვარი გვაქვს დაფიქსირებული და ანოტაციაში მითითებული გვაქვს ტექსტური ინფორმაცია. მაგ., **„ონიკოს დარჩა ათასთუმანში მთლად მანანასშვილის ალექსანდრეს მშვენიერი წილი მამულისა!“** საძიებელში ვწერთ: **„ონიკოვი – 1878 წლის 7 / 8 თებერვლის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მას შეუსყიდია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანის, სახლი ათას თუმნად.“**

ანოტაციები არ ერთვის საზოგადო სახელებით მოხსენიებულ პიროვნებებს, თუმცა კომენტარებში განმარტებულია, ვისზეა საუბარი. მაგ., **„დათიკოს სუმბათოვის ძმა.“** აქ ნახსენებია დათიკო სუმბათოვი, მაგრამ მისი ძმა მოცემულია საზოგადო სახელით. საძიებელში გატანილია სუმბათაშვილი დავით (დათიკო) ალექსანდრეს ძე, ხოლო კომენტარში აღნიშნულია: **„საუბარია დავით და ვასილ ალექსანდრეს ძე სუმბათაშვილებზე. ვასილ სუმბათაშვილი (1843-1905) იყო ნიკოლოზ ბარათაშვილის სიძე. მან 1878 წელს იქორწინა სოფიო მელიტონის ასულ ბარათაშვილზე.“**

რაც შეეხებათ ადრესატებს, მათ გვერდები აღნიშნებათ იმ შემთხვევაში, თუ სხვა პირებისადმი გაგზავნილ ბარათებში მოიხსენიებიან, ან მათდამი მიმართულ წერილებში მათზე საუბარია, როგორც მესამე პირზე. სხვა შემთხვევაში მათ საძიებელში ეთითებათ, რომ წერილის ადრესატები არიან.

გეოგრაფიული სახელები წერილებში ხშირად რუსული

სახელწოდებით, ან დამახინჯებული ფორმით არის მოცემული. ანოტირებულ საძიებელში ისინი გატანილია ტექსტური მონაცემით, ხოლო სწორი დასახელება წარმოდგენილია ფორხილებში, მაგ., **ანგლია** (ინგლისი); **დილიჟანი** (დილიჯანი); **ალბულახი** (ალბულაღი). თუ ტოპონიმი ორივე – სწორი და დამახინჯებული – ფორმით არის გამოყენებული, საძიებელში ორივეა გატანილი: ჯერ სწორი დასახელება, ხოლო პარალელური ხაზების შემდეგ – დამახინჯებული, მაგ., **დედოფლისწყარო // დედუფლისწყარო // დედუფლის წყარო**. გეოგრაფიული სახელის ტექსტური ფორმით გატანის საფუძველი ის არის, რომ კომენტარებში მათ არ განვმარტავთ, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ტოპონიმს სახელი შეცვლილი აქვს და მკითხველს შეიძლება გაუჭირდეს მისი დაკავშირება თანამედროვე დასახელებასთან.

იშვიათად ავტორი გეოგრაფიულ სახელს ძველი და ახალი დასახელებით იყენებს, მაგ., **თეთრიწყარო, ალბულახი, ბელიკლუჩი; განჯა, ელისავეტოპოლი**. ასეთ დროს საძიებელში ყველა სახელწოდებაა წარმოდგენილი თავ-თავის ადგილას და გვერდებიც მიწერილი აქვთ, თუმცა ანოტაცია ერთვის მხოლოდ ახალ სახელწოდებას, ხოლო ძველი სახელწოდებები ანბანური პრინციპის მიხედვით გაგზავნილია თანამედროვე სახელდებასთან.

საძიებელში ანოტაციები არ ერთვის საქართველოს ქალაქებსა და მხარეებს (მაგ., კახეთს, გურიას, იმერეთს და ა. შ.), აგრეთვე კონტინენტებს. მათ მხოლოდ გვერდები აქვთ აღნიშნული.

გეოგრაფიულ სახელს გვერდები აღენიშნება იმ შემთხვევებშიც, თუ ის წერილის დაწერის ადგილია.

პირთა და გეოგრაფიულ სახელებს გვერდები ეთითებათ მხოლოდ ორიგინალური ტექსტის მიხედვით. შესაბამისად, რუსული წერილების ქართული თარგმანების მონაცემები გათვალისწინებული არ არის.

ტომს ერთვის ლექსიკონიც. ჟანრის სპეციფიკის გათვა-

ლისწინებით, მასში, გარდა ლიტერატურულისა, სასაუბრო ფორმები, რუსიციზმები და უცხო წარმომავლობის სიტყვებიცაა ახსნილი. სიტყვა, საჭიროების შემთხვევაში, მოცემულია თავისი ვარიანტებით, რომლებიც ერთმანეთისაგან პარალელური ხაზებითაა გამოყოფილი. მაგ., **სამზლუარგარე // სამზლუარგარეთ // სამზლუარსგარე**. თითოეულის გვერდები ერთმანეთს პარალელური ხაზებით გამოეყოფა.

სალექსიკონო მასალა წარმოდგენილია ტექსტური ფორმებით, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში არ ემთხვევა სალიტერატურო ფორმებს.

გარკვეულ შემთხვევებში სიტყვებს განმარტება არ სჭირდება, მაგ., „**ლუბერნია**“, „**ქვეშე**“, „**უვარგობა**“ და სხვ., მაგრამ ისინი ასახულია ლექსიკონში ავტორისთვის დამახასიათებელი ლექსიკის სრულად წარმოჩენის მიზნით. ლექსიკონში გვერდები არა აქვს მითითებული რუსული წერილების ქართულ თარგმანებში გამოყენებულ სიტყვებს.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №111 (930) გვ. 12.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №621/№26, 164r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 20,8X13,4 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გადასულია მომდევნო გვერდზე.

თარიღი და ადგილი: „1^ა იან: 1878.“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ერთგული თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო დიმიტრი!“

ადრესატის მისამართი: ამ პერიოდში ადრესატი თბილისში მუშაობდა. წინამდებარე წერილში ავტორი მას ხელმწიფის წყალობას, „ტაინი სოვეტნიკობას,“ ულოცავს. შესაბამისად, ბარათი **თბილისში** უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. თავადი; 2. თარიღი ხაზგასმულია.

გვ.: 12,2. „**კნიაზო დიმიტრი!**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ყოფილი მდივანი და ახლობელი – დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 12,4. „**ჯელმწიფის წყალობასა, ტაინიიიი სოვეტნიკ!**“ – დიმიტრი ჯორჯაძემ მიიღო საიდუმლო მრჩევლის სამოქალაქო წოდება, რომელიც რუსეთის არმიაში გენერალ-ლეიტენანტის წოდების ტოლფასი იყო.

ყაფლან ორბელიანისადმი №25 (931) გვ.: 12-13.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №407/№27 (ძველი №S: 2660), ორმაგი პაგინაციით: 1r / 5r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღი; ზომა: 36X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში.

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო – ძმაო ყაფლან!“

ადრესატის მისამართი: წერილში ავტორი ადრესატს ჩამოსვლას სთხოვს: „ნამოდი, გეყოფა კარგია; მანდ ძალუაც ეყოფა მამულ-დედულის მოსაველელად.“ იმის გათვალისწინებით, რომ ზამთარია და ამ დროს გრიგოლი ყოველთვის თბილისში ცხოვრობდა, ყაფლანი **კოდაში** უნდა ყოფილიყო, სადაც მას სახლი და მამული ჰქონდა.

დათარიღება: წერილის ადრესატი ყაფლან ორბელიანი გარდაიცვალა 1878 წლის ივლისში, მაგრამ, რამდენადაც წერილის შინაარსიდან ჩანს, რომ დაზამთრდა და ყინვები დაიწყო, მისი დაწერის ზედა ზღვარი უნდა იყოს **1878 წლის იანვარი**.

გვ.: 12,8. „**ძმაო ყაფლან**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი – ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანი.

გვ.: 12,21. „**ძალუაც ეყოფა**“ – საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №3 (932) გვ.: 13-18.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №192/№68, 1r-v, 2r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 27X21,3 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში. I გვერდზე, ზედა მარცხენა მხარეს, შავი ფანქრით რუსულად აწერია: «Читал». ამავე გვერდის II აბზაცს და III გვერდის ბოლო 4 აბზაცს მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული; IV გვერდის ქვედა მარცხენა მხარეს ჰორიზონტალურად და ვერტიკალურად შავი ფანქრით და შავი მელნით მიწერილია რიცხვების ანგარიში; აქვე, ქვედა მარჯვენა მხარეს, შავი ფანქრით მიწერილია: „15000.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „7¹⁰ февр: 1878 г. თბილისით“ / „თებერ: 8სა.“

ხელმოწერა: „შენი მარადის ბედნიერების მსურველი გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ძმაო ივანე!“

ადრესატის მისამართი: წინა წერილებიდან ვიცით, რომ ამ პერიოდში ადრესატი პეტერბურგში ცხოვრობდა. ეს საანალიზო ბარათშიც ჩანს: ავტორი მას რუსეთის ხელისუფლებისთვის საქართველოს გაჭირვებული მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მიწოდებას სთხოვს. ამასთან, ადრესატის ადგილსამყოფელს ადასტურებს ავტორის მიერ გამოყენებული ზმნური ფორმები: „ბარონ საკენი დანიშნეს ნაჩაღნიკად ტამოყენნის კარანტინის ნაწილისა, მაგრამ აქ აღარა დგება ესე, და წამოვა პეტერბურლსა“; „ჩუჴნ აქ შეუდგებით საქმესა ველიკიის კნიაზთან, რომელიცა, თუ შერიგება მოხდა, უეჭველია, წამოვა პეტერბურლსა.“

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. სიტყვა ხაზგასმულია; 3-4. მონიშნული სიტყვები ჩამატებულია ზემოდან; 5. სიტყვა ხაზგასმულია; 6. „ნიკო ჭავჭავ“ ხაზგასმულია; 7-12. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 13. ღმერთი; 14. თარიღი ხაზგასმულია.

გვ.: 13,4. „**ძმად ივანე!**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანი.

გვ.: 13,11-12. „**ხან ქეთევანსა და ხან შენს დას ტასოსა**“ – საუბარია ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე და ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოზე.

გვ.: 13,17. „**ტასო თავის ქალებით... ქმარიც**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოს ქალიშვილებზე: ნინოსა და ელენეზე და ქმარზე – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობუიოზე.

გვ.: 13,18. „**შენი და სოფოც**“ – საუბარია სოფიო კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე.

გვ.: 13,19. „**გიგოც აქ არის**“ – საუბარია გრიგოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 13,19. „**სოსიკოც მშვიდობით არის**“ – საუბარია იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 13,24. „**ლევან მელიქოვი იყო**“ – საუბარია გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე.

გვ.: 13,25-26. „**ნიკო ჭავჭავ... განთქმული ლუბერნატორობაში**“ – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე, რომელიც 1866-1876 წლებში იყო დასავლეთ დაღესტნის სამხედრო გუბერნატორი და დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა.

გვ.: 13,26. „**ველიკიის კნიაზსა**“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 14,3-4. „**ტერლუქაზოვიცა, ამ ომიანობაში ჩინებულად გამოჩენილი**“ – საუბარია გენერალ არზას არტემის ძე

ტერლუკასოვზე, რომელმაც თავი გამოიჩინა თურქეთთან ომის დროს.

გვ.: 14,8-9. „**ლენერალ ლაზარევი... ყარსის ალებაში**“ – საუბარია გენერალ-ლეიტენანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევიზე.

გვ.: 14,12. „**შერიგებამაც მოასწრო**“ – იგულისხმება 1878 წლის 19 თებერვალს სან-სტეფანოში დადებული სამშვიდობო ხელშეკრულება.

გვ.: 14,18-19. „**ვერცვი მიახნია ჰასანყალამდის**“ – იგულისხმება ამჟამად აზერბაიჯანის ჰუსარის რაიონის სოფელი.

გვ.: 14,26. „**შტურმა ციხისძირზე**“ – იგულისხმება რუსეთის არმიის შეტევა ციხისძირზე 1878 წლის 18 იანვარს.

გვ.: 15,2-3. „**პასკევიჩმა... ბებუთოვმა... მურავევმა**“ – სავარაუდოდ, საუბარია რუსეთის ჯარების ყოფილ მთავარსარდალ ივანე თევდორეს ძე პასკევიჩზე, ცნობილ გენერალ ვასილი იოსების ძე ბებუთოვსა და კავკასიის ყოფილ მთავარმართებელ ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე მურავიოვ-ყარსკიზე.

გვ.: 15,5. „**შალვა ერისთავი იტყოდა**“ – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ეკატერინე ორბელიანის მეუღლეზე, ანასტასია ბატონიშვილის ვაჟზე – შალვა რევაზის ძე ერისთავზე.

გვ.: 15,19-20. „**საყაფლანისშვილო მამული**“ – ორბელიანები თავის თავს ყაფლანიშვილებსაც უწოდებდნენ, წინაპრის სახელის მიხედვით.

გვ.: 15,20-23. „**მოგვდევენ სოლაღაანნი, ბარათაანნი, ჭავჭავაძიანნი; ანდრონიკაანნი, ვაჩნაძიანნი, ციციანნი, თარხნიანნი, ერისთვიანნი და სხუანი**“ – იგულისხმება ამ თავადაზნაურული გვარების წარმომადგენლები.

გვ.: 15,23-24. „**მირზოები, თაიროები, მიკირტუმები, მირმანოები**“ – ჩამოთვლილია არაქართველი თბილისელი ვაჭრების გვარები.

გვ.: 15,24-26. „**ონიკოვს დარჩა... მანანასშვილის ალექსანდრეს მშვენიერი წილი მამულისა**“ – იგულისხმება გრიგო-

ლის ნათესავი – ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანი, მანანა მირმანოზის ასულ ერისთავ-ორბელიანის ვაჟი, მაგრამ რომელმაც ონიკოვმა შეისყიდა მათი სახლი, უცნობია.

გვ.: 15,26-27. **„იყიდებოდა მანანას სახლი“** – იგულისხმება მანანა მირმანოზის ასულ ერისთავ-ორბელიანის სახლი, რომელიც თბილისის ერთ-ერთი კულტურული კერა იყო.

გვ.: 15,27. **„ტასო გაგარინისა“** – საუბარია მანანა მირმანოზის ასულ ორბელიანის ქალიშვილზე – ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 15,29. **„შეჩვენებული სომოვა“** – საუბარია გრიგოლის ნათესავის, ადრე დაღუპული ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანის, ქალიშვილ მარიამის გამზრდელ ბებიაზე, მარია შირინსკაია-შიხმატოვა-სომოვისაზე. გრიგოლ ორბელიანს დიდი სურვილი ჰქონდა, რომ მას თავისი შვილიშვილისთვის შეესყიდა ეს სახლი.

გვ.: 15,32. **„მამუკას შვილის კოტეს მამული“** – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ კონსტანტინე მამუკას ძე ორბელიანის მამულზე.

გვ.: 15-16. **„დავით ჭავჭავ: სახლკარი“** – საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 16,14. **„იმპერატორის წინაშე“** – იგულისხმება რუსეთის იმპერატორი ალექსანდრე II.

გვ.: 16,24-25. **„აპაჩინინის ქალი ნინა სტატკოვსკისა“** – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიანის, ქალიშვილზე – ნინა ალექსეის ასულ ოპოჩინინა-სტატკოვსკისაზე.

გვ.: 16,25. **„რევაზ ანდრონიკოვი“** – საუბარია რევაზ ივანეს ძე ანდრონიკაშვილზე.

გვ.: 16,25. **„ნიკოს ძმა ცუცა ჭავჭავ:“** – საუბარია 1877 წელს გარდაცვლილ მელქისედეკ (მიხეილ) ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე, რომელსაც, „ცუცას“ ეძახდნენ.

გვ.: 16,25-26. „ყაფლანის და ეკატერინა“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე, ეკატერინე ასლანის ასულ ორბელიან-ერისთავისაზე, და მის ძმა ყაფლანზე.

გვ.: 16,26-27. „ვანო მელიქოვი ყარსის აღებაში“ – სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილის პირველ ვაჟზე, რომლის გარდაცვალების წელი გენეალოგიურ ნუსხაში მითითებული არ არის.

გვ.: 16,27. „ვასილი არლუთინსკი“ – მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში იყო არაერთი ვასილ არლუთინსკი. მაგალითად, ვასილ მიხეილის (ივანეს) ძე გარდაიცვალა 1895 წელს, ვასილ ივანეს ძე გარდაიცვალა 1864 წელს, ვასილ ნიკოლოზის (კიკოლას) ძე გარდაიცვალა 1876 წელს, ვასილ ზურაბის ძე (დაბად. 1855) გარდაიცვალა 1886 წელს. რამდენადაც არც ერთი მათგანის გარდაცვალების თარიღი არ ემთხვევა 1877-1878 წლების ზამთარს, შესაძლოა, საუბარი იყოს 1830 წელს დაბადებულ ვასილი ზურაბის ძე არლუთინსკიზე, რომლის გარდაცვალების თარიღი გენეალოგიური ნუსხის მიხედვით უცნობია.

გვ.: 16,27-28. „არცრუნი ლენერალი“ – საუბარია გენერალ იერემია გიორგის ძე არწრუნზე.

გვ.: 16,30. „იჯდე მანდა“ – იგულისხმება პეტერბურგი, სადაც ადრესატი ცხოვრობდა.

გვ.: 17,1-2. „სანდროს ანგარიშში არ ვაგდებ“ – სავარაუდოდ, იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილიშვილი – ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანი.

გვ.: 17,4. „ბიძინა ჩოლაყაყევი... წერეთლის ქალზე“ – საუბარია ბიძინა ოთარის ძე ჩოლოყაშვილსა და ნინო დავითის ასულ წერეთელზე.

გვ.: 17,6. „ძალუა და გიორგი“ – საუბარია გრიგოლის ძმის ცოლ-შვილზე: ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 17,10. «*мою Тётушку Сашу*» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილის, ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანის,

მეუღლე ალექსანდრაზე.

გვ.: 17,17-18. „**ახალი ლუბერნატორი კნ: გაგარინ**“ – საუბარია კონსტანტინე დიმიტრის ძე გაგარინზე.

გვ.: 17,18. „**ბარონ საკენი**“ – საუბარია მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენზე.

ანასტასია ორბელიან-ოკლობჟიოსადმი №3 (933) გვ.: 18-19.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7516 (ძველი №173), 42r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ერთ ადგილას ამომწვარი (ზედა მარჯვენა მხარეს) ქალაღი; ზომა: 22X15,5 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი მელნით. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „25 თებერ.“

ხელმოწერა: „შენი დაჩაგრული გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ტასო!

ადრესატის მისამართი: იმის გათვალისწინებით, რომ თარიღი სავარაუდოა, ჭირს ადრესატის ადგილსამყოფლის დადგენა, თუმცა თარიღიანი წერილებიდან ვიცით, რომ ტასოს მეუღლე ცხოვრობდა ოზურგეთში, სადაც ცოლი აკითხავდა ხოლმე.

შენიშვნები: 1-2. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია.

დათარიღება: წერილში ნახსენებია ადრესატის ძმა იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანი, რომელიც გარდაიცვალა 1879 წლის 3 იანვარს. რამდენადაც უთარილო წერილს „25 თებერვალი“ აწერია, მას ვათარიღებთ **1878 წლის 25 თებერვლით**, ან უფრო ადრეული პერიოდით.

გვ.: 18,8. „**ჩემო საყუარელო ტასო!**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ანასტასია კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ოკლობჟიოსი.

გვ.: 18,9-10. „**შენს დას სოფოს**“ – იგულისხმება გრიგო-

ლის ბიძაშვილიშვილი სოფიო (ხორეშან) კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ჩოლოყაშვილისა.

გვ.: 18,12-13. „**შეველ ქეთევანისას**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალზე – ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსიმესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 18,20-21. „**ჩემი და მიდის ვერეში პალიბინისას!**“ – საუბარი უნდა იყოს წერილის ადრესატზე და თბილისში მცხოვრებ ვლადიმერ ივანეს ძე პალიბინზე, რომელსაც 1872 წელს თბილისში შეეძინა ვაჟი.

გვ.: 18,28. „**სახლი სოსოსა**“ – საუბარია ადრესატის ძმაზე – გრიგოლის ბიძაშვილიშვილ იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 19,2-3. „**ტასო და... გამომესარჩლენ**“ – იგულისხმება გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსიმესხიშვილ-ორბელიანის, დისშვილი – ანასტასია (ტასო) ჩერქეზიშვილი-ხერხეულიძისა.

გვ.: 19,11. „**ტოლეს მალაზინში**“ – საუბარია თბილისში, იმჟამინდელი გოლოვინის ქუჩაზე (ამჟამად – რუსთაველის გამზირი), სარაჯიშვილის სახლის გვერდით მდებარე ქალის ქუდების მალაზიაზე, რომლის მეპატრონე იყო ფრანგი ქალბატონი – ტოლე.

ანასტასია ორბელიან-ოკლობჟიოსადმი №4 (934) გვ.: 19-21.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №134/№63, ორმაგი პაგინაციით 1r-v, 2 r-v/5 r-v, 6 r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 20,8X13,3 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით, რომელიც II გვერდზეა გადასული. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „27^ა თებერ: 1878 თბილისით.“

ხელმოწერა: „შენი მარადის ერთგული გრიგოლ ორბელიანი“
ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ტასუნნი!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატის ძმის – ივანე ორბელიანი-სადმი 1878 წლის 7/8 თებერვალს გაგზავნილი წერილიდან ვიცით, რომ ტასოს მეუღლე ცხოვრობდა ოზურგეთში, სადაც ცოლი აკითხავდა ხოლმე. ავტორი მას სწერს: „შენი და ტასო ხვალ მიდის ოზურგეთში ქმრის სანახავად.“ წინამდებარე ბარათიდან ირკვევა, რომ ადრესატის მეუღლე ქუთაისთანაც იყო დაკავშირებული: „გირჩევ, რომ ივანე დიმიტრიჩი, ცოტა რომ ღონე მიეცეს, აქ წამოიყუანოთ: არცა ოზურგეთის ჰაერი და არცა ქუთაისისა მაგას არ არგებს.“ შეიძლება გვევარაუდო, რომ ტასო ამ პერიოდში ოზურგეთში იმყოფებოდა, რომ არა ავტორის მიერ გამოყენებული ზმნური ფორმა „ნაიყვანა“ შემდეგ წინადადებაში: „იაკინთეს შვილი დაინიშნა ყაზიბეგის დაზე, ქეთევანკი ძალიან ჯავრობს: ჯერ ჯუარი არ დაუნერია და **ნაიყვანა** დანიშნული ოზურგეთში.“ ტასო რომ იქ ყოფილიყო, გრიგოლი დაწერდა „წამოიყვანა“ ფორმას. წერილში ჩანს, რომ ადრესატის მეუღლეს ავადმყოფობა ახალი გადატანილი აქვს: „გულით მოხარული ვარ, რომ ჩემი საყუარელი ივანე დიმიტრიჩი ახლა, ღთის მოწყალებით, გამოვიდა სამშვიდობოში.“ თუმცა ჯერ ისევ სუსტად არის, რაზეც მიგვანიშნებს ფრაზა: „ცოტა რომ ღონე მიეცეს.“ უფრო სავარაუდოა, რომ ის **ქუთაისში** მკურნალობდა და წერილიც აქ იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ღმერთის; 2-3. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია.

გვ.: 19,17. „**ჩემო ტასუნნი!**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ანასტასია კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ოკლობჟიოსი.

გვ.: 19,18-19. „**ივანე დიმიტრიჩი... გამოვიდა სამშვიდობოში**“ – იგულისხმება ადრესატის მეუღლე ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიო, რომელსაც ავადმყოფობა ახალი გადატანილი ჰქონდა.

გვ.: 19,21. „ნიკოს ტელერამამ“ – სავარაუდოდ, საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 19,24. „სოფო გავათხოვეთ“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის დისწულზე – სოფიო მელიტონის ასულ ბარათაშვილზე.

გვ.: 19,26. „დათიკოს სუმბათოვის ძმა“ – საუბარია დავით და ვასილ ალექსანდრეს ძე სუმბათაშვილებზე. ვასილ სუმბათაშვილი (1843-1905) იყო ნიკოლოზ ბარათაშვილის სიძე. მან 1878 წელს იქორწინა სოფიო მელიტონის ასულ ბარათაშვილზე.

გვ.: 20,1-2. „იაკინთეს შვილი“ – სავარაუდოდ, საუბარია ქართველ საზოგადო მოღვაწეზე, მთარგმნელსა და პუბლიცისტ ნიკოლოზ იაკინთეს ძე ალექსი-მესხიშვილზე (1840-1908).

გვ.: 20,2. „ყაზიბეგის დაზე“ – სავარაუდოდ, საუბარია პოლიტიკოსსა და სამხედრო პირ გიორგი ნიკოლოზის ძე ყაზიბეგსა და მის დაზე – ოლა ნიკოლოზის ასულ ყაზიბეგზე.

გვ.: 20,2-3. „ქეთევანკი ძალიან ჯავრობს“ – საუბარია გრიგოლის რძალ ქეთევან იაკინთეს ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 20,5-6. „ირაკლის გრუზინსკის დაებადა ვაჟი... დედამის სიხარული“ – ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკისა და თამარ დავითის ასულ ჭავჭავაძის ვაჟის სახელი უცნობია, რადგან ის მალე გარდაიცვალა.

გვ.: 20,6-7. „მეტადრე, ბატონისრძლისა“ – იგულისხმება ერეკლე მეფის რძალი, ალექსანდრე ბატონიშვილის მეუღლე – მარიამ ისაკის ასული ალამალიანი.

გვ.: 20,9. „მაკრინას დიდად ჰსურდა“ – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილის, ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანის, მეუღლეზე – მარიამ (მაკრინე) ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 20,11. „შენი ქალები“ – საუბარია ადრესატის ქალიშვილებზე: ნინო და ელენე ოკლობჟიოებზე.

გვ.: 20,17-18. **„ძალუა ვარინკაც... გიორგი“** – საუბარია გრიგოლის რძალზე – ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და მის ვაჟ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 20,20. **„კნინა შახავსკაია“** – სავარაუდოდ, საუბარია ოლღა ალექსანდრეს ასულ ოზეროვა-შახოვსკისაზე.

გვ.: 20,21. **„შელკოვნიკოვი დავმარხეთ ვანქში“** – საუბარია რუსეთ-თურქეთის ომის გმირ ბორის მარტინის ძე შელკოვნიკოვზე, იგივე ბეგბუთ მარტიროსის ძე მეტაქსიანზე, რომელიც დაკრძალეს ვანქის ტაძარში.

გვ.: 20,21-22. **„ველიკიის კნიაზმაც“** – საუბარია მეფის-ნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 20,23-24. **„სოსიკო... გიგოც“** – საუბარია ადრესატის ძმებზე: იოსებ და გრიგოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე ორბელიანებზე.

გვ.: 20,24-25. **„ყაფლანც... ელისაბედ“** – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 20,25. **„სოფოც“** – საუბარია ადრესატის დაზე – სოფიო (ხორეშან) კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე.

გვ.: 20,26-27. **„ყიფიანისა ტატოს ქალი, მაიკოს დისწული... დუმბუზაშვილმა სულხანოვმა“** – პირთა შესახებ დამატებითი ინფორმაცია არ მოგვეპოვება.

გვ.: 20,27. **„ლიზას დისწულმა“** – საუბარია ელისაბედ გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-საგინაშვილის დის, ნინო გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-აფხაზის, ვაჟზე.

გვ.: 20,27-28. **„გიგომ შეირთო ილია აფხაზის ქალი“** – საუბარია გრიგოლ (გიგო) ნიკოლოზის ძე აფხაზსა და მის მეუღლეზე, გვარად ასევე აფხაზზე, რომლის სახელი უცნობია.

გვ.: 20,30. **„ბაბაღე, ტასო“** – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპო-

ჩინინასა და და გრიგოლის რძლის, ქეთევან ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანის, დისწულზე – ანასტასია ჩერქეზიშვილ-ხერხეულიძისაზე.

გვ.: 20,31-32. „შენის ივანეთი“ – იგულისხმება ადრესატის მეუღლე – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიო.

გვ.: 21,4. „ბანდაყულ ისაკთან“ – საუბარია ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილზე.

გვ.: 21,6. „ბიძინა ჩოლაყაევი თავის მშვენიერის ცოლითა“ – საუბარია ბიძინა ოთარის ძე ჩოლოყაშვილსა და ნინო დავითის ასულ წერეთელ-ჩოლოყაშვილისაზე.

გვ.: 21,9-10. „დიმიტრი გურიელი“ – საუბარია დიმიტრი ქაიხოსროს ძე გურიელზე.

გვ.: 21,14. „თაიროვის ქალი შეირთო ბებუთოვის პეტრეს შვილმა“ – სავარაუდოდ, საუბარია პეტრე აბესალომის ძე ბებუთოვზე. თაიროვის სახელი ნახსენები არ არის და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 21,15. „ნოვოსელსკი მოსულა“ – სავარაუდოდ, საუბარია ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე ნოვოსელსკიზე, რომელმაც 1858 წელს სარკინიგზო სააქციონერო საზოგადოება დააარსა.

ყაფლან ორბელიანისადმი №26 (935) გვ.: 21-22.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №404/№27 (ძველი №S: 2660), 1r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღდი; ზომა: 31X19,6 სმ.; შესრულებულია ყავისფერი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში. ქალაღდი ზედა მხარის სამ ადგილას და ქვედა მხარის ორ ადგილას გახვრეტილია; წერილს II გვერდზე, შუაში, მისამართი წერია.

თარიღი და ადგილი: „21 მარტს.“

ხელმოწერა: „შენი ძმა გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო – ძმაო ყაფლან!“

ადრესატის მისამართი: „ბატონს ყაფლანს მიერთოს კოდას.“

შენიშვნები: 1. „პანუხა დენშიკი“ ხაზგასმულია; 2. „ქიმ აქარ, ქიმ ეარ“ ხაზგასმულია; 3. თარიღი ხაზგასმულია; 4. სიტყვა ხაზგასმულია.

დათარილება: ყაფლან ორბელიანი გარდაიცვალა 1878 წლის 13 ივლისს, შესაბამისად, წერილი, რომელსაც 21 მარტი აწერია, დაწერილი უნდა იყოს **არა უგვიანეს 1878 წლის 21 მარტისა.**

გვ.: 21,19. „ჩემო ბატონო – ძმაო ყაფლან!“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი – ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანი.

გვ.: 22,1. „გეუას დიდს მოურავს უბძანეთ“ – საუბარია ადრესატის მოურავზე.

გვ.: 22,1-2. „პოლკოვნიკოდამ მოიტანა, თუ არა, ნამყენე-ბი?“ – ტოპონიმი დამახინჯებულია. იგულისხმება ქვემო ქართლში მდებარე სოფელი პოლკოვნიკლო.

გვ.: 22,6-7. „ძალუას სიყუარულით მოვიკითხავ“ – საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №4 (936) გვ.: 22-25.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 61r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი, შელახული, გაცვეთილი, კიდევში შეხებული ფურცელი; ზომა: 35,2X24,5 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის მარჯვენა და II გვერდის მარცხენა კიდეებზე სიტყვები მკრთალად ჩანს. II

გვერდი ფანქრით არის დაფარული. ორ ადგილას ტექსტს მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით მოკლე ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. მარჯვენა კიდე დაზიანებულია, რის გამოც ბოლოკიდური ასოები არ ჩანს. აღდგენილი ასოები კვადრატულ ფორმებში გვაქვს გამოცემაში ჩასმული. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „თბილისით 27 მარტ: 1878.“ / „29^ს მარტის.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო!“

ადრესატის მისამართი: „პეტერბურღს.“

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მთელ სიგრძეზე ხაზია გასმული; 2. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან წითელი ფანქრით; 3. ფრაზა, დაწყებული სიტყვებით – „ტანჯვით და წყევლით“ – და დამთავრებული სიტყვებით – „როგორცა ათასნი“ – წითელი ფანქრით ხაზგასმულია; 4. „წამოსვლის დროს“ ხაზგასმულია; 5. რომელსაც; 6. ღმერთი; 7. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან; 8. ღვთისა; 9. ღვთით; 10. თარიღი ხაზგასმულია; 11. ღვთით.

გვ.: 22,15. „ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო!“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანი.

გვ.: 23,8. „ველიკიის კნიაზსა“ – იგულისხმება მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 23,11. „წინაშე ჯელმწიფისა“ – იგულისხმება იმპერატორი ალექსანდრე II.

გვ.: 23,18-19. „ჭინანსის მინისტრმა“ – 1878 წლის 7 ივლისამდე რუსეთის იმპერიის ფინანსთა მინისტრი იყო მიხეილ ქრისტეფორეს ძე რეიტერნი.

გვ.: 23,23. „ამ საქმეზე“ – იგულისხმება ქართველი თავადაზნაურობისთვის სახელმწიფო პრიკაზის ვალების პატიება.

გვ.: 24,3. „**ენ: მირსკისზე**“ – საუბარია დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 24,7. „**მირსკის ადგილი**“ – რუსეთ-თურქეთის ომის დროს დიმიტრი მირსკი მსახურობდა კავკასიის არმიის მთავარსარდლის შტაბში.

გვ.: 24,16. „**ვარინკა და გიორგი**“ – საუბარია გრიგოლის ძმის ცოლ-შვილზე: ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 24,18. „**სოფო და ტასო**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილებზე – სოფიო ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე და ანასტასია ორბელიან-ოკლობჟიოზე.

გვ.: 24,18-19. „**აგლობჟიოც აქ იყო**“ – საუბარია ადრესატის სიძეზე – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე.

გვ.: 24,20. „**გიგო ცოლითა**“ – საუბარია ადრესატის ძმაზე, გრიგოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე, და მის მეუღლეზე – ნინო სიმონის ასულ აბაშიძე-ორბელიანისაზე.

გვ.: 24,20-21. „**სანდრო მაიკოთი და მაკრინეთი**“ – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, ესტატე იოსების ძე ორბელიანის, ქვრივზე – მაკრინე ივანეს ასულ სულხანიშვილზე, მის ვაჟ ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანსა და რძალზე – მარიამ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 24,21-22. „**კარცოვის შვილი ნიკოლაი**“ – საუბარი უნდა იყოს იმხანად გარდაცვლილ გენერალ ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვსა და მის ვაჟზე – ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე კარცოვზე.

გვ.: 24,23. „**საშა მელიქოვისა და ნინა ლევანის და**“ – საუბარია ალექსანდრა მამუკას ასულ ორბელიან-მელიქიშვილისაზე და მისი მეუღლის, ლევან მელიქიშვილის, დაზე – ნინო ივანეს ასულ მელიქიშვილზე.

გვ.: 24,25. „**საშას შვილი ვანო**“ – რეალურად, ივანე ლევანის ძე მელიქიშვილის დედა იყო მაიკო ქაიხოსროს ასული ორბელიანი და არა ალექსანდრა მამუკას ასული ორბელიანი-

მელიქიშვილისა, მაგრამ ის გარდაცვლილი იყო და ივანე მამის ოჯახში მის სხვა შვილებთან ერთად იზრდებოდა.

გვ.: 24,28. „ლორის მელიქოვი“ – საუბარია გენერალ მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვზე.

გვ.: 24,29. „გალავასაგან რეჩებითა“ – ამ დროს თბილისის ქალაქის თავი იყო დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი.

გვ.: 25,3. „სოსიკოს წერილი“ – იგულისხმება ადრესატის ძმა – იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანი.

გვ.: 25,15. „გარჩაკოვის გამარჯვებაცა“ – იგულისხმება რუსი დიპლომატი ალექსანდრე მიხეილის ძე გორჩაკოვი, რომელიც მონაწილეობდა 1878 წლის ზაფხულში ბერლინის კონგრესში, სადაც წყდებოდა რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგები.

ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №20 (937) გვ.: 25-27.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №515/№30 (ძველი S: 5327), ორმაგი პაგინაციით: 1r-v, 2r / 30r-v, 31r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 20,5X14,8 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით. IV გვერდზე დაბლა, მარცხენა მხარეს, მელნის ნალვენთია. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „7^ა აპრილს 1878 თბილისით.“

ხელმოწერა: „მარადის შენი ბედნიერების მსურველი გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ძმავო ნიკო!“

ადრესატის მისამართი: ამ პერიოდში ადრესატი განჯის გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობაზე მსახურობდა. ტექსტიდან ჩანს, რომ ის თავის სამსახურებრივ ადგილას იმყოფება. გრიგოლი მას სწერს: „ძალიან სიმართლით და დიდსულოვნობით მოიქცევი, თუ ნუხის ტუსალებს, повозмущению – განა-

თავისუფლებ.“ აღნიშნულის გათვალისწინებით, წერილი გაგზავნილია **განჯაში**.

შენიშვნები: 1. სახელი და გვარი ხაზგასმულია; 2. ღმერთი; 3. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 25,20. „**ძმარ ნიკო**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 25,20-23. „**შვილის შვილი ძველის ნუხის ყადიისა... აბდულსალამ ბეგ ყაზიევი**“ – პირთა იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 26,3. „**ლორის მელიქოვი**“ – საუბარია გენერალ მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვზე.

გვ.: 26,4-5. „**გალავასაგან რეჩებით**“ – იმჟამად თბილისის თავი იყო დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი.

გვ.: 26,12. „**ველიკი კნიაზი**“ – საუბარია მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 26,15-16. „**ყაენს დაუხვდეს**“ – საუბარია 1848-1896 წლებში ირანის შაჰ ნასერ-ად-დინ შაჰ ყაჯარზე, რომელიც სტუმრობდა თბილისს.

გვ.: 26,19. „**კარცოვის შვილი ნიკოლაი**“ – საუბარი უნდა იყოს იმხანად გარდაცვლილ გენერალ ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვსა და მის ვაჟზე – ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე კარცოვზე.

გვ.: 26,19-20. „**ჩვენი ტასიკო**“ – როგორც ჩანს, საუბარია რომელიმე ნათესავის მცირეწლოვან შვილზე, რომლის შესახებ ინფორმაცია არ არის გენეალოგიურ ნუსხებში.

გვ.: 26,21. „**ძალუა ვარინკა და გიორგი**“ – საუბარია გრიგოლის ძმის ცოლ-შვილზე: ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 26,21. „**ყაფლან და ელისაბედ**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანსა

და მის მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 26,21-22. „სანდრო მაიკოთი და მაკრინეთი“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, ესტატე იოსების ძე ორბელიანის, ქვრივზე – მაკრინე ივანეს ასულ სულხანიშვილ-ორბელიანი-საზე, მის ვაჟ ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანსა და რძალზე – მარიამ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 26,22-23. „ლიზა... ქეთევან“ – საუბარია ელისაბედ გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-საგინაშვილისაზე და ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 26,24. „ლევან მელიქოვის ცოლი საშა და მისი და ნინა“ – საუბარია გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე, მის მეუღლე ალექსანდრა მამუკას ასულ ორბელიან-მელიქიშვილისაზე და ლევან მელიქიშვილის დაზე – ნინო ივანეს ასულ მელიქიშვილზე.

გვ.: 26,26. „ლევანის შვილი ვანო“ – საუბარია ლევანის შვილ ივანე მელიქიშვილზე, რომელიც მას მაიკო ქაიხოსროს ასულ ორბელიანისგან ჰყავდა.

გვ.: 26,31. „ნუხის ტუსალებს... რათ შემოუშვეს მტერი“ – 1877-1878 წლების ომში ნიკო ჭავჭავაძე მეთაურობდა თურქეთის საზღვარზე განლაგებულ კავალერიის ერთიან დივიზიას და, როგორც ჩანს, აქ საუბარია იმ ნუხელებზე, რომლებმაც მტერი შემოუშვეს.

ივანე ლაზარევისადმი №1 (938) გვ.: 27-29.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 62r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 35X23,7 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავ-

რირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «28^ლ Апр: 1878. Тиф:»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Генер: Лазареву.» /
«Глубокоуважае: Иван Давидович!»

ადრესატის მისამართი: «в Карс.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

გვ.: 27,17. «**Иван Давидович**» – წერილის ადრესატია იმხანად გენერალ-ლეიტენანტი – ივანე დავითის ძე ლაზარევი.

გვ.: 27,22. «**Генер: Кравченко**» – საუბარია გენერალ პავლე პავლეს ძე კრავჩენკოზე.

გვ.: 27,25. «**те неприятности**» – სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ პავლე პავლეს ძე კრავჩენკოს მარცხზე სოხუმთან.

გვ.: 28,10. «**Юнкер К: Соломон Андр:**» – სავარაუდოდ, საუბარია სოლომონ არჩილის ძე ანდრონიკაშვილზე.

გვ.: 28,14-15. «**К² Захарія Чавч:**» – საუბარია ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 28,17. «**ожидаем Шаха**» – საუბარია 1848-1896 წლებში ირანის შაჰ ნასერ-ად-დინ შაჰ ყაჯარზე, ყაჯარების მეოთხე წარმომადგენელზე, მუჰამედ შაჰ ყაჯარის ვაჟზე.

გვ.: 28,27-28. «**Вел: Княжны Анастасии Михайловны с Герцо: Мекленбур:^{ом}**» – საუბარია მეფისნაცვლის ქალიშვილ ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვასა და მეკლენბურგ-შვერინის ჰერცოგ ფრიდრიხ ფრანც III-ზე.

გვ.: 28,28. «**Графстве Михайла Таріелича**» – საუბარია გენერალ მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვზე.

გვ.: 28,31. «**Его Высочество**» – იგულისხმება მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 29,4. «**Старика Жирардена**» – სავარაუდოდ, საუბარია ფრანგ პოლიტიკოსსა და ჟურნალისტ ემილ დე ჟირარდენზე.

გვ.: 29,6. «**Оклобжіо пріехал**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილის, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის, ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჯიოზე.

გვ.: 29,7. «**Ген: Алхазову**» – საუბარია გენერალ-მაიორ იაკობ ქაიხოსროს ძე ალხაზიშვილზე.

გვ.: 29,7. «**Гассан Бек Агаларов**» – საუბარია გენერალ-ლეიტენანტ ჰასან ბეგ ალაღაროვზე.

გვ.: 29,12. «**вашей Супруги**» – ადრესატის მეუღლის ვინაობა უცნობია.

ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №5 (939) გვ.: 31-34.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №193/№64, ორმაგი პაგინაციით: 1r-v, 2r./ 3r-v, 4r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, სქელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 27X21,5 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში. I გვერდის ზედა მარცხენა მხარეს შავი ფანქრით რუსულად აწერია: «**Читал.**» II გვერდის მარცხენა აშიაზე პირველ სამ აბზაცსა და III გვერდის მარცხენა აშიაზე ბოლო სამ აბზაცს შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული. IV გვერდის ზედა მარჯვენა მხარეს შავი ფანქრით უკუღმა აწერია: „1878.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „ნ^ა მაისს 1878. თბილისით.“

ხელმოწერა: „შენი მარადის და მარადის ერთგული ძმა თ^ა გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი **პეტერბურგში** ცხოვრობდა, რაც წერილიდანაც ჩანს. ავტორი მას სწერს: „წამოვიდა, წამოვიდა პეტერბურლისაკენ დიდი ყაენი.“

შენიშვნები: 1. ხელნაწერშია „გარადსკიოსი“; 2. გვარი ჩამატებულია ზემოდან; 3. სიტყვა ხაზგასმულია; 4-5. ღმერთი; 6. თავადი; 7. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 31,11. **„ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო!“** – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანი.

გვ.: 31,12. **„დიდი ყაენი“** – საუბარია 1848-1896 წლებში ირანის შაჰ ნასერ-ად-დინ შაჰ ყაჯარზე, რომელიც სტუმრობდა თბილისს.

გვ.: 31,18. **„მარშალის – სუმბათოვი“** – საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე სუმბათაშვილზე, რომელიც იყო თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურობის წინამძღოლი.

გვ.: 31,19. **„გარადსკიოს გალავის – ყიფიანი“** – იმჟამად თბილისის ქალაქის თავი იყო დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი.

გვ.: 31,20-21. **„პატარა ველიკი კნიაზები, მიხეილ და გიორგი“** – საუბარია მიხეილ და გიორგი მიხეილის ძე რომანოვებზე.

გვ.: 31,22. **„შაჰზადები“** – სპარსული სიტყვაა და ნიშნავს ტახტის პოტენციურ მემკვიდრეს.

გვ.: 31,25-26. **„ბარიატინსკისვე დროს გაკეთებული“** – იგულისხმება ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკის კავკასიის მეფისნაცვლად ყოფნის პერიოდი – 1856-1863 წლები.

გვ.: 31,27-28. **„უნწყალობა კნ: მირსკის“** – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 32,2. **„ღენერ: კამაროვსა და ამილახვარსა“** – საუბარია გენერლებზე: კონსტანტინე ბესარიონის ძე კომაროვსა და ივანე გივის ძე ამილახვარზე.

გვ.: 32,5-6. **„ნიკო ჭავჭავ: ელისავეტოპოლის ლუბერნატორი“** – საუბარია გენერალ ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 32,18. „**შენი ძმები, დები, რძლები**“ – საუბარია იოსებ და გრიგოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე ორბელიანებსა და სოფიო (ხორეშან) და ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანებზე. ადრესატს მხოლოდ ერთი რძალი ჰყავდა – ნინო სიმონის ასული აბაშიძე-ორბელიანისა.

გვ.: 32,19-20. „**ნიკო... იმის საყუარელი ცოლი**“ – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძის ცოლზე – ანა დავითის ასულ ერისთავზე.

გვ.: 32,24-25. „**ჯომარდიქს მოუკუდა ვაჟი თორმეტის წლისა**“ – სავარაუდოდ, საუბარია მიხეილ გრიგოლის ძე ჯომარდიქსა და მის ვაჟზე, რომლის სახელი უცნობია.

გვ.: 32,26. „**მოენონა შენი და ტასო**“ – საუბარია ადრესატის დაზე – ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე.

გვ.: 32,27. „**სიძე ოკლობჟიო**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილის, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის, ქმარზე – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე.

გვ.: 33,4. „**კაპერებით ანგლიას ვერ დაჰსცემთ**“ – კაპერებს უწოდებდნენ შეიარაღებულ გემებს, რომლებსაც იყენებდნენ სავაჭრო გემების ხელში ჩასაგდებად.

გვ.: 33,26-27. «**Алиханагаджи, или Сахкальтутан**» – საჰყალტუთანი ეწოდებოდა ამჟამად თურქეთის ტერიტორიაზე (სომხეთთან ახლოს) მდებარე პალანდოკენის მთის ნაწილს, სადაც ორბელიანებს მინები ჰქონდათ.

გვ.: 33,29. „**მეკლემბურლსკი**“ – საუბარია კავკასიის იმჟამინდელი მეფისნაცვლის სასიძოზე – მეკლემბურგ-შვერინის ჰერცოგ ფრიდრიხ ფრანც III-ზე.

გვ.: 33,30. „**ველიკიი კნეჟნა**“ – საუბარია კავკასიის იმჟამინდელი მეფისნაცვლის ქალიშვილ ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვაზე.

გვ.: 34,1. «**Тетушке Саше**» – საუბარია ადრესატის მეუღლე ალექსანდრაზე, რომლის გვარი უცნობია.

ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №21 (940) გვ.: 34-37.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 30r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, შეღახული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქაღალდი; ზომა: 35,3X23,9 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. მარცხენა ზედა კუთხეში წითელი ფანქრით წერია: „X.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „10 მაისს 1878 თბილისით“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჭავჭავ:“ / „ჩემო საყუარელო ნიკო!“

ადრესატის მისამართი: „ელისავეტოპოლს.“

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ ხაზია გასმული; 2. ეს წინადადება წითელი ფანქრითაა ხაზგასმული; 3. ღმერთსა; 4. რომელსაცა; 5. სიტყვა ხაზგასმულია; 6. რომელთათვის; 7. ღმერთი.

გვ.: 34,17. „ჩემო საყუარელო ნიკო!“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 34,21. „მარშალი სუმბათოვი“ – საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე სუმბათაშვილზე, რომელიც იყო თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურობის წინამძღოლი.

გვ.: 34,21-22. „ყიფიანი რეჩითა“ – იგულისხმება ქალაქის თავი დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანი.

გვ.: 35,2-3. „პატარა ველიკი კნიაზები მიხეილ და გიორგი“ – საუბარია მიხეილ და გიორგი მიხეილის ძე რომანოვებზე.

გვ.: 35,6. „კნ: მირსკისა“ – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 35,10. „სპასალარმა მირზაჰუსეინ ხანმა“ – სავარაუდოდ, საუბარია ირანის საგარეო საქმეთა მინისტრ მირზა ჰუსეინ-ხან სიპახსალარზე.

გვ.: 36,22-23. „**ჯომარდიქე გებრალეზოდეს, მოუკუდა ათორმეტის წლის ვაჟი**“ – სავარაუდოდ, საუბარია მიხეილ გრიგოლის ძე ჯომარდიქესა და მის ვაჟზე, რომლის სახელი უცნობია.

გვ.: 36,24. „**გარდაცუალებისათვს შენის მეუღლისა**“ – საუბარია ანა დავითის ასულ ერისთავ-ჭავჭავაძისაზე.

გვ.: 36,30. „**ველიკი კნიაზი ცოლშვილით გამობძანდება**“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე, მის მეუღლეზე – ოლღა თეოდორის ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე და შვილებზე: ნიკოლოზ, ანასტასია, მიხეილ, გიორგი, ალექსანდრე, სერგეი და ალექსეი რომანოვებზე.

გვ.: 37,1. „**ძალუა ვარინკა და გიორგი**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და მის ვაჟ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 37,5. „**დედიდაშვილი ქეთევან**“ – ნიკო ჭავჭავაძის დედა იყო გვარად რუსიშვილი, მაგრამ დეიდაშვილის იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 37,8. «**Твоей Ниночке**» – გენეალოგიური ნუსხის მიხედვით, ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძეს შვილები არ ჰყოლია, მაგრამ გრიგოლ ორბელიანის წერილებში ნახსენებია მისი ქალიშვილის ქორწილი. შესაძლოა, აქ სწორედ ის იგულისხმებოდეს.

გვ.: 37,11-12. „**ლაზარევის შვილი... აფიცარი ლეიბულანისა**“ – საუბარია გენერალ ივანე დავითის ძე ლაზარევის ვაჟზე – ლეიბგვარდიის ულანის პოლკის იუნკერ ალექსანდრე ივანეს ძე ლაზარევიზე.

ივანე ლაზარევისადმი №2 (941) გვ.: 37-38.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 171r (წითელი ფანქრით), 25r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, შელახული, ალაგ-ალაგ შეხეული, შუაში ორ ადგილას გახვრეტილი ქაღალდი; ზომა: 22,6X20,4 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «12го Мая 1878. из Тиф:»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Генер: Лазареву.» / «Уважаемый Иван Давидович!»

ადრესატის მისამართი: «в Карс.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ ხაზია გასმული.

გვ.: 37,18. «**Иван Давидович**» – წერილის ადრესატია იმხანად გენერალ-ლეიტენანტი – ივანე დავითის ძე ლაზარევი.

გვ.: 37,18. «**Податель сего письма**» – როგორც შინაარსიდან ჩანს, გრიგოლ ორბელიანი წერილს ატანს ადრესატის ვაჟ ალექსანდრე ივანეს ძე ლაზარევს.

გვ.: 38,2-3. «**Нерсесов, сын нашего Мирза Юсуна, получил звание Магистра Прав**» – სავარაუდოდ, საუბარია სომეხ ისტორიკოს მირზა იუსუფ ნერსესოვის (ოვსეფ ნერსისიანცის) ვაჟ ნერსესზე.

გვ.: 38,4. «**Андроников... Молитвы его матери**» – სავარაუდოდ, საუბარია სოლომონ არჩილის ძე ანდრონიკაშვილის დედაზე, ბარბარე მერაბის ასულ ანდრონიკაშვილზე (1839-1907), რომლის ქალიშვილობის გვარიც ანდრონიკაშვილი იყო. ბებია ორბელიანი ჰყავდა.

ივანე ლაზარევისადმი №3 (942) გვ.: 39-40.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 63r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 32,4X24,0 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერს შუაში და მარჯვენა კიდეზე ეტყობა შავი მელნის ნალვენთი. რესტავირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «20⁰⁰ Мая 1878.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Лазареву.» / «Глубокоуважаемый Иван Давидович!»

ადრესატის მისამართი: «в Карс.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ ხაზია გასმული; 2. მრავალწერტილი ავტორისაა.

გვ.: 39,2. «Иван Давидович» – წერილის ადრესატია იმხანად გენერალ-ლეიტენანტი – ივანე დავითის ძე ლაზარევი.

გვ.: 39,27. «Великаго Князя» – იგულისხმება მეფისნაცვალი – მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 40,1. «Прием Шаха» – საუბარია 1848-1896 წლებში ირანის შაჰ ნასერ-ად-დინ შაჰ ყაჯარზე, რომელიც სტუმრობდა თბილისს.

გვ.: 40,2. «Августейшаго Хозяйна» – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 40,4-5. «молодой Юнкер К: Андроников» – სავარაუდოდ, საუბარია სოლომონ არჩილის ძე ანდრონიკაშვილზე.

გვ.: 40,5. «его красивейшая мать» – სავარაუდოდ, საუბარია სოლომონ არჩილის ძე ანდრონიკაშვილის დედაზე, ბარბარე მერაბის ასულ ანდრონიკაშვილზე, რომლის ბებია გვარად ორბელიანი იყო.

გვ.: 40,7. «**Лейб-Улан, юный Лазарев**» – საუბარია გენერალ ივანე დავითის ძე ლაზარევის ვაჟზე – ლეიბგვარდიის ულანის პოლკის იუნკერ ალექსანდრე ივანეს ძე ლაზარევიზე.

ანასტასია ორბელიან-ოკლობჟიოსადმი №5 (943) გვ.: 41-44.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №135/№72, 1 r-v, 2 r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, სქელი, საშუალო ფორმატის, არასტანდარტული ფორმის ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 21,6X20 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღერებულია ფურცლებში. | გვერდის ზედა მარცხენა მხარეს შავი ფანქრით წერია: «**Читал.**» ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „10^ა ივნისს 1878. თბილისით.“

ხელმოწერა: „შენი მარადის გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო დაო ტასო!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატისადმი მიწერილი წერილებიდან ცნობილია, რომ მისი მეუღლე დაკავშირებული იყო ოზურგეთთან და ქუთაისთან და მას ცოლი ხშირად აკითხავდა. ტექსტიდან ჩანს, რომ ტასო ამჟამადაც მასთან არის. ავტორი მას სწერს: „პოლიტიკის ჰამბავი აქა ის არის, რაცა ქუთაისში.“ აღნიშნულის გათვალისწინებით, ბარათი გაგზავნილი უნდა იყოს **ქუთაისში**.

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია; 2. ხელნაწერშია „წავიკითხოთხოთო“; 3. ხელნაწერშია „შეჰსცვინდენ“; 4. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან; 5. ღმერთი; 6. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 41,18. „**ჩემო საყუარელო დაო ტასო!**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ანასტასია კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ოკლობჟიოსი.

გვ.: 41,19. „აიყარნენ მირსკიანნი“ – საუბარია სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანისა და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის ოჯახზე.

გვ.: 41,20-21. „აიყარა მაშაცა, ესე იგი, სამას ცოლი“ – სავარაუდოდ, იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილიშვილი, ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანი, და მისი ცოლი – მარიამ ნიკოლოზის ასული ფალავანდიშვილი-ორბელიანისა.

გვ.: 41,21-22. „წავიდა ირაკლიცა სამზღუარგარე თავის გასპარიანცითა“ – საუბარია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე, მაგრამ გასპარიანცის სახელი მითითებული არ არის და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 41,22. „თამარცა“ – საუბარია თამარ დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 41,23. „ბარონესსა სალომესაკენ“ – საუბარია ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენის მეუღლეზე – სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისაზე.

გვ.: 41,26. „ელენა ასტაფიევისა“ – საუბარია ელენე დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ასტაფიევისაზე.

გვ.: 41,26-27. „აპაჩინიანნიცა თავის ჭუჭულებით“ – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიანის, და გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახი.

გვ.: 41,28. „ისაკის ანაბარად“ – საუბარია ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილზე.

გვ.: 41,29. „საგინოვის მეტი“ – საუბარია ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 42,2. „ძალუას ქეთევანს“ – საუბარია გრიგოლის რძალზე – ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 42,3. „შეჰსჩივის მაკრინეს“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილის, ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანის, მე-

ულღეზე – მარიამ (მაკრინე) ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 42,7. „**ბიძინა ჩოლაყაევის ცოლი წავიდა დილიყანს ქმართან**“ – საუბარია ბიძინა ოთარის ძე ჩოლოყაშვილსა და ნინო დავითის ასულ წერეთელ-ჩოლოყაშვილისაზე. სავარაუდოდ, ავტორი გულისხმობს სომხეთის საკურორტო ქალაქ დილიჯანს და არა მგზავრების გადასაყვან დახურულ ეტლ დილიჯანსს.

გვ.: 42,11. „**ინებებს სოლომონკა**“ – საუბარია მსახურ ბიჭზე.

გვ.: 42,12. „**ყაფლან ძალიან სუსტად არის**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 42,13. „**სოსიკოსაგან მომივიდა**“ – საუბარია იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 42,28. „**რევაზ ვაჩნაძესას**“ – სავარაუდოდ, საუბარია რევაზ იოსების ძე ვაჩნაძეზე.

გვ.: 43,2. „**ეგონათ ზაქარია ანდრონიკაშვილი**“ – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ნინო იოსების ასულ ორბელიანის, ვაჟზე – ზაქარია (ზაზა) დონიკეს ძე ანდრონიკაშვილზე.

გვ.: 43,7-8. „**იასე ჭავჭავაძეთი**“ – სავარაუდოდ, საუბარია იასე ნოშრევანის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 43,8. „**ჟანდარმი ორლოვსკი**“ – პირის სახელი უცნობია და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 43,19. „**კობტას აფხაზსა**“ – საუბარია ალექსანდრე (კობტა) ნიკოლოზის ძე აფხაზზე.

გვ.: 43,30. „**ნემენცმა ტიზენლაუზენმა**“ – სავარაუდოდ, იგულისხმება იმხანად სიღნაღის მაზრის უფროსი – ვლადიმერ თეოდორის ძე ტიზენჰაუზენი.

გვ.: 43,33. „**ლენერალ ყორღანოვის ქალისა**“ – შესაძლოა, საუბარი იყოს თბილისელი გენერალ-მაიორის, გაბრიელ ივანეს ძე ყორღანოვის, ქალიშვილზე – სალომე გაბრიელის ასულ ყორღანოვაზე.

გვ.: 44,1. „ნიკო ჭავჭავაძე ჯერ ისევ აქ არის“ – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 44,3. „სოფიოცა“ – საუბარია სოფიო კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე.

გვ.: 44,5-6. „თალალაცა და სანდროცა“ – შესაძლოა, საუბარი იყოს მსახურებზე.

გვ.: 44,6. „დარია ბარათოვისა“ – სავარაუდოდ, საუბარია დარია იოსების (ბებურო) ასულ ვაჩნაძე-ბარათაშვილისაზე.

გვ.: 44,10-11. „დიმიტრი ვეზიროვი... ამის ცოლშვილი“ – საუბარია დიმიტრი გიორგის ძე ვეზირიშვილზე, მის მეუღლე ბარბარე მელიტონის ასულ ბარათაშვილ-ვეზირიშვილისაზე (1838-1919) და მათ შვილებზე.

გვ.: 44,13. „ივან დიმიტრიჩი“ – საუბარია ადრესატის ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე.

გვ.: 44,13. „ელიჩკა და ჭნაუა ნინოჩკა“ – საუბარია ადრესატის ქალიშვილებზე: ელენე და ნინო ივანეს ასულ ოკლობჟიოებზე.

გვ.: 44,20. „ნესტორი და ჩემივე პელაგია“ – სავარაუდოდ, საუბარია ნესტორ დიმიტრის ძე წერეთელსა და მის მეუღლეზე – პელაგია ქაიხოსროს ასულ გურიელ-წერეთლისაზე.

დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №6 (944) გვ.: 45-46.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 64r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 32,9X24,2 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით, რომელიც II გვერდზეც ეტყობა. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «25¹⁰ Июня 1878.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Дмитр: Семен: Старосельскому.» / «Милост: Гос:»

ადრესატის მისამართი: ადრესატი 1878 წელს კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე დაინიშნა. ტექსტიდან ჩანს, რომ ის მაღალი თანამდებობის პირია, რომელსაც ავტორი ჩინოვნიკის ქვრივის, ნატალია ვასილის ასულ პაცევიჩის, დახმარების თხოვნით მიმართავს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, წერილი გაგზავნილი უნდა იყოს **თბილისში**.

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ, შუაში, მოკლე ხაზია გასმული.

გვ.: 45,1. «Дмитр: Семен: Старосельскому» – წერილის ადრესატი იმხანად კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსი – დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკი.

გვ.: 45,3. «**К^{шны} Гагариной**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 45,7. «**Наталии Васильевны Пацевича**» – ტექსტიდან ჩანს, რომ იგი მედდად მსახურობდა, მაგრამ დამატებითი ცნობები მის შესახებ არ მოგვეპოვება.

გვ.: 45,11. «**Бабушка этих детей**» – სახელი უცნობია.

გვ.: 45,14. «**низпосланная Богом Пророку Юову**» – იგულისხმება ბიბლიური იობის განსაცდელები.

გვ.: 45,17-18. «**Великой Княжны Ольги Феодоровны**» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის მეუღლეზე – ოლღა თეოდორის ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

დიმიტრი სტაროსელს კისადმი №7 (945) გვ. 47.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 65r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 23,2X22,9 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით, რომელიც II გვერდზეც ეტყობა. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «28 Июня 1878 г.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Дмитр: Сем: Старосельскому.»

ადრესატის მისამართი: ადრესატი 1878 წელს კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე დაინიშნა. ტექსტიდან ჩანს, რომ ის მაღალი თანამდებობის პირია, რომელსაც ავტორი ჭლექით დაავადებული, ციმბირმისჯილი პატიმრის, მაჩაბლის, შემწეობის თხოვნით მიმართავს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, წერილი გაგზავნილი უნდა იყოს **თბილისში**.

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ, შუაში, ხაზია გასმული; 2. მრავალწერტილი ავტორისაა.

გვ.: 47,8. «Дмитр: Сем: Старосельскому» – წერილის ადრესატი იმხანად კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამართველოს უფროსი – დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკი.

გვ.: 47,11-12. «Мачабели... Цициановых» – საუბარია დიმიტრი (ტიტიკო) იესეს ძე მაჩაბელზე, მოკლული ციციშვილების სახელები კი ვერ დავადგინეთ.

გვ.: 47,18. «брат этого несчастного» – საუბარია უნდა იყოს ზაალ (ზალიკო) იესეს ძე მაჩაბელზე.

ივანე ოკლობჟიოსადმი №3 (946) გვ.: 48-49.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 66r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 31,7X24,1 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით, რომელიც II მხარესაც ეტყობა. ქვედა მარცხენა კიდეზე ხელნაწერი გახეულია. რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «1^{oe} Июля 1878.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «К Оклобжіо.»

ადრესატის მისამართი: «в Кутаис.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ შავი ფანქრით ხაზია გასმული; 2. მრავალწერტილი ავტორისაა.

გვ.: 48,23. «К Оклобжіо» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილის, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის, ქმარი – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიო.

გვ.: 49,18-19. «Исторіографа Исарлова» – იგულისხმება ლუკა სტეფანეს ძე ისარლიშვილი.

გვ.: 49,19-20. «Софії из Царскаго Колодца» – ადრესატის და, სოფიო კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ჩოლოყაშვილისა, იმყოფებოდა დედოფლისწყაროში.

გვ.: 49,20. «Сосико жив» – საუბარია ადრესატის ცოლის ძმაზე – იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 49,21. «большого Каплана» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 49,22. «Цалую Тасо... Эличку и Ниночку» – საუბარია ადრესატის ცოლ-შვილზე: გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოსა და მის ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 49,25. «Лука Степанич» – იგულისხმება ლუკა სტეფანეს ძე ისარლიშვილი.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №112 (947) გვ. 51.

ავტოგრაფი (თეთრი პირი): C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №622/№26, 165r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 21X13,2 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით, რომელიც გადასულია II გვერდზე. I გვერდის ქვედა და II გვერდის ზედა მხარეს შავი ფანქრით შესრულებულია რიცხვების ანგარიში.

თარიღი და ადგილი: „9^ა ივლ: 1878 წ.“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ერთგული თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე.“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში **თბილისში** ცხოვრობდა და მსახურობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. თავადი.

ავტოგრაფი (შავი პირი): A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა (ძველი №175), 29r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ერთ ადგილას გახვრეტილი, არასტანდარტული ფორმის ქალაღი; ზომა: 17,5X15,5 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „9^ა ივლ: 1878 წ.“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ერთგული თ~ გრიგოლ ორბე-

ლიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე.“

გვ.: 51,1-2. „ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე“ – ნერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ყოფილი მდივანი და ახლობელი – დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 51,5. „უნყალობა ნემენცებსა“ – საუბარია ამჟამად თურქეთის ტერიტორიაზე (სომხეთთან ახლოს) მდებარე საჰყალბეთანის ორბელიანისეულ მამულებზე.

შავი პირი:

9^ა ივლისს 1878 წელსა.

კნ: დიმიტრის დავითის ძეს ჯორჯაძეს.

ჩემო ბატონო, კნ: დემეტრე! მომირთმევია, ჩუჭულე-ბისაებრ, ჩემგან შედგენილი ანგარიში შემოსავლისა მამული-საგან, რომელიცა ხაზინამ უსამართლოდ წაგვართო და უნყალობა ნემენცებსა.

გთხოვ, გულ-მოსვენებით და ყურადღებით, ნაიკითხოთ და თუ რაღმე ჰპოვოთ, ანუ შეცთომილება, ანუ მომატება, ყოველივე დანიშნოთ და მიბოძოთ თქუჴნის ჰაზრით ამ დაუსრულებელს საქმეზე. რა ვჴქმნა, მე, რამდენჯერაც ვჴმინჯავ, მგონია, რომ არას ვითხოვ წინააღმდეგ ჰსჯულისა, სიმართლისა და სინიდისისა; მაგრამ, ესეცკი არის, რომ ყოველს კაცსა მიაჩნია მართლად მხოლოდ თავი თვისი, და ამისათვის მინდა ვიცოდე თქუჴნი ჰაზრიცა.

ივანე ოკლობჯიოსადმი №4 (948) გვ. 51.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №144/№69, 171r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, არასტანდარტული ფორმის ქალაღი; ზომა: მარჯვენა მხარე: 19, მარცხენა მხარე: 19,3, ქვედა მხარე: 18,7, ზედა მხარე: 20,1სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს. ერთ გვერდზეა დაწერილი ივანე ოკლობჯიოსადმი, რევაზ ერისთავისადმი, ნიკო ჭავჭავაძისადმი, ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი, ლევან მელიქიშვილისადმი გასაგზავნი დეპეშები. ბოლოში მიწერილია იოსებ (სოსიკო) ორბელიანის სახელი, რომ მისთვისაც იგივე ტექსტი უნდა გაეგზავნა: «о томже Сосико Орбе: в Царьскіе колодцы».

თარიღი და ადგილი: «из Тифлиса... 13го Июля 1878.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Оклобжіо»

ადრესატის მისამართი: «в Кутаис.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. «в 11 часов утра» ჩამატებულია ზემოდან.

გვ.: 51,17. «**Оклобжіо**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილის, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის, ქმარი – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჯიო.

გვ.: 51,19. «**Каплан скончался**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 51,20. «**Передайте Нине**» – იგულისხმება გარდაცვლილის ქალიშვილი – ნინო ყაფლანის ასული ორბელიანი-ნულუკიდისა.

რევაზ ერისთავისადმი №3 (949) გვ. 52.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №144/№69, 171რ.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, არასტანდარტული ფორმის ქალაქი; ზომა: მარჯვენა მხარე: 19, მარცხენა მხარე: 19,3, ქვედა მხარე: 18,7, ზედა მხარე: 20,1სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს. ერთ გვერდზეა დაწერილი ივანე ოკლობჯიოსადმი, რევაზ ერისთავისადმი, ნიკო ჭავჭავაძისადმი, ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი, ლევან მელიქიშვილისადმი გასაგზავნი დეპეშები. ბოლოში მიწერილია იოსებ (სოსიკო) ორბელიანის სახელი, რომ მისთვისაც იგივე ტექსტი უნდა გაეგზავნა: «о томже Сосико Орбе: в Царьскіе колодцы».

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Ревазу Эриставу»

ადრესატის მისამართი: «в Гори»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

დათარილება: თარიღი ხელნაწერის ზემოთ წერია, ივანე ოკლობჯიოსადმი მიმართული ტექსტის თავში. რამდენადაც ყველა ადრესატისადმი გასაგზავნი ტექსტი ერთ გვერდზეა და ერთ მოვლენას შეეხება, თარიღი ყველასთვის საერთოა: «13го Июля 1878.»

გვ.: 52,5. «Ревазу Эриставу» – წერილის ადრესატი უნდა იყოს გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის შვილი – რევაზ შალვას ძე ერისთავი.

გვ.: 52,7. «Каплан скончался» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №22 (950) გვ. 52.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №144/№69, 171რ.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, არასტანდარტული ფორმის ქალაქი; ზომა: მარჯვენა მხარე: 19, მარცხენა მხარე: 19,3, ქვედა მხარე: 18,7, ზედა მხარე: 20,1სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს. ერთ გვერდზეა დაწერილი ივანე ოკლობჯიოსადმი, რევაზ ერისთავისადმი, ნიკო ჭავჭავაძისადმი, ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი, ლევან მელიქიშვილისადმი გასაგზავნი დეპეშები. ბოლოში მიწერილია იოსებ (სოსიკო) ორბელიანის სახელი, რომ მისთვისაც იგივე ტექსტი უნდა გაეგზავნა: «о томже Сосико Орбе: в Царьскіе колодцы».

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Нико Чавч.»

ადრესატის მისამართი: «в Елисаветополь»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

დათარილება: თარიღი ხელნაწერის ზემოთ წერია, ივანე ოკლობჯიოსადმი მიმართული ტექსტის თავში. რამდენადაც ყველა ადრესატისადმი გასაგზავნი ტექსტი ერთ გვერდზეა და ერთ მოვლენას შეეხება, თარიღი ყველასთვის საერთოა: «13го Июля 1878.»

გვ.: 52,11. „**Нико Чавч.**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 52,13. «**Капкан скончался**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი №1 (951) გვ. 53.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №144/№69, 171r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, არასტანდარტული ფორმის ქალაღი; ზომა: მარჯვენა მხარე: 19, მარცხენა მხარე: 19,3, ქვედა მხარე: 18,7, ზედა მხარე: 20,1სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს. ერთ გვერდზეა დაწერილი ივანე ოკლობჯიოსადმი, რევაზ ერისთავისადმი, ნიკო ჭავჭავაძისადმი, ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი, ლევან მელიქიშვილისადმი გასაგზავნი დეპეშები. ბოლოში მიწერილია იოსებ (სოსიკო) ორბელიანის სახელი, რომ მისთვისაც იგივე ტექსტი უნდა გაეგზავნა: «о томже Сосико Орбе: в Царьскіе колодцы».

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Варваре Яковлевне Опочининой»

ადრესატის მისამართი: «в Коджори.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

დათარილება: თარიღი ხელნაწერის ზემოთ წერია, ივანე ოკლობჯიოსადმი მიმართული ტექსტის თავში. რამდენადაც ყველა ადრესატისადმი გასაგზავნი ტექსტი ერთ გვერდზეა და ერთ მოვლენას შეეხება, თარიღი ყველასთვის საერთოა: «13го Июля 1878.»

გვ.: 53,4. «**Варваре Яковлевне Опочининой**» – წერილის ადრესატია გრიგოლის ბიძაშვილი – ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანი-ოპოჩინინისა.

გვ.: 53,5-6. «**Каплан скончался**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 53,6. «**Передайте Софии и всем нашим**» – იგულისხმება ადრესატის და – სოფიო იაკობის ასული ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა.

ლევან მელიქიშვილისადმი №6 (952) გვ. 53.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №144/№69, 171რ.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, არასტანდარტული ფორმის ქალაღი; ზომა: მარჯვენა მხარე: 19, მარცხენა მხარე: 19,3, ქვედა მხარე: 18,7, ზედა მხარე: 20,1სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს. ერთ გვერდზეა დაწერილი ივანე ოკლობჯიოსადმი, რევაზ ერისთავისადმი, ნიკო ჭავჭავაძისადმი, ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი, ლევან მელიქიშვილისადმი გასაგზავნი დეპეშები. ბოლოში მიწერილია იოსებ (სოსიკო) ორბელიანის სახელი, რომ მისთვისაც იგივე ტექსტი უნდა გაეგზავნა: «о томже Сосико Орбе: в Царьскіе колодцы».

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «К³¹⁰ Левану Меликову»

ადრესატის მისამართი: «в Шуру.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

დათარილება: თარიღი ხელნაწერის ზემოთ წერია, ივანე ოკლობჯიოსადმი მიმართული ტექსტის თავში. რამდენადაც ყველა ადრესატისადმი გასაგზავნი ტექსტი ერთ გვერდზეა და ერთ მოვლენას შეეხება, თარიღი ყველასთვის საერთოა: «13¹⁰ Июля 1878.»

გვ.: 53,10. «**Левану Меликову**» – წერილის ადრესატია გენერალი ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილი.

გვ.: 53,12. «**Каплан скончался**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 53,12-13. «**Передайте Софи**» – სავარაუდოდ, იგულისხმება გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, ივანე დავითის ძე ორბელიანის, მეუღლე – სოფიო შალვას ასული ერისთავი-ორბელიანისა, რადგან ივანე წერილის ადრესატთან მსახურობდა.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №16 (953) გვ.: 54-55.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №129/№32, 13r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღდი; ზომა: 35,3X22,2 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. | გვერდის | აბზაცის ბოლო შვიდ ხაზს შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული და მარცხენა აშიაზე ვერტიკალურად აწეღრია: „შივ!“ წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «19to Июля 1878. Табахмела»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Барону Алекс: Павловичу Николай.» / «... Барон...»

ადრესატის მისამართი: «в Бетанію.»

შენიშვნები: 1-2. სტრიქონების ქვეშ მოკლე ხაზია გასმული; 3. მრავალწერტილი ავტორისაა.

გვ.: 54,6. «**Барону Алекс: Павловичу Николай**» – წერილის ადრესატია სოფიო ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძის მეუღლე – ბარონი ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი.

გვ.: 54,9-10. «**Маки и К^z Георгія Шервашидзе**» – საუბარია ადრესატის ქალიშვილ მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასულ ნიკოლაისა და მის მეუღლეზე – გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძეზე.

დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №8 (954) გვ. 56.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^a, 67r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღდი; ზომა: 27,7X23,1 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელ-

ნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «1to Августа 1878. Табахмела.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Дми: Семен: Старосельскому.»

ადრესატის მისამართი: «в Коджори»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ შავი ფანქრით ხაზია გასმული; 2. სტრიქონის ქვეშ შავი ფანქრით მოკლე ხაზია გასმული; 3. მრავალწერტილი ავტორისაა.

გვ.: 56,2. «Дми: Семен: Старосельскому» – წერილის ადრესატია იმხანად კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსი – დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკი.

გვ.: 56,6. «К^{ша} Анастасія Гагарина» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 56,13-14. «Государя Императора» – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 56,14-15. «Генерал Губернатора К^{ша} Гагарина» – საუბარია ადრესატის გარდაცვლილ ქმარზე – ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორ ალექსანდრე ივანეს ძე გაგარინზე.

გვ.: 56,15. «умерщвленнаго в Кутайсе» – ალექსანდრე გაგარინი მოკლა სვანეთის მთავარმა კონსტანტინე დადეშქელისმა.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №77 (955) გვ.: 58-60.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №166/№58, 15r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალღი; ზომა: 35,8X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის მარცხენა აშიაზე I აბზაცის ბოლო ნაწილს, III აბ-

ზაცის შუა ნაწილს, ბოლო ორ აბზაცსა და II გვერდის მარცხენა აშიაზე ორ აბზაცს შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «8го Авг.: 1878. из Табахмелы»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «...мой друг Варвара?»

ადრესატის მისამართი: «В Царское село»

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა. იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის V აბზაცი («Смиренно живу в Табахмеле... как будто – мое!»): მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბე-დან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ.: 172-173.⁵

გვ.: 58,2. «**мой друг Варвара**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილიას, მეუღლე, ილია ბატონიშვილის ქალიშვილი – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 58,6. «**тебе и Георгию**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 59,16-17. «**Непокойчицкий, Радецкйй, Скобелев, Гурко, Зотов, Имеретинскйй**» – საუბარია არტურ ადამის ძე ნეპოკოიჩიციკიზე, თეოდორ თეოდორის ძე რადეციკიზე, მიხეილ დიმიტრის ძე სკობელევიზე, იოსებ ვლადიმერის ძე გურკოვიზე, პავლე დიმიტრის ძე ზოტოვისა და ალექსანდრე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-იმერეტინსკიზე. ავტორი სიტყვა „აკადემიკოსს“ ამ შემთხვევაში იყენებს მეტაფორულად, რათა აღნიშნოს ამ სამხედრო ლიდერების მაღალი კომპეტენცია და წვლილი სამხედრო საქმის განვითარებაში.

⁵ გვერდებს ვუთითებთ ელექტრონული ვერსიიდან:

https://iverieli.nplg.gov.ge/bitstream/1234/6040/5/Cxovreba_Da_Ghvawli_Grigol_Orbelianisa_1905_Gateqstebuli.pdf

გვ.: 59,23. «**Кетеваною и Тасо**» – საუბარია გრიგოლის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანსა და მის დისწულ ანასტასია ჩერქეზიშვილ-ხერხეულიძისაზე.

გვ.: 60,3. «**Барон Сакен и Зах: Чавч**» – საუბარია დავით ჭავჭავაძის სიძეებზე – მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენსა და ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 60,5-6. «**Алексей Петр: с Бабале и Софія Мирская**» – საუბარია ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისაზე, მის ქმარ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინსა და სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 60,8. «**Тасо Гагарина в Ялте**» – ანასტასია დავითის ასული ორბელიანი-გაგარინისა დაქვრივების შემდეგ, ძირითადად, იალტაში ცხოვრობდა.

გვ.: 60,8. «**Тасо Оклобжіо с детьми**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოსა და მის ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 60,10. «**убійстве Мезенцова**» – საუბარია სერგეი კრაფჩინსკის მიერ რუსეთის იმპერიის ჟანდარმერიის შეფის, ნიკოლოზ ვლადიმერის ძე მეზენცოვის, მკვლელობაზე.

გვ.: 60,17. «**Ираклій выздоровел**» – საუბარია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

გვ.: 60,18-19. «**посещает Выставку**» – საუბარია პარიზის მსოფლიო გამოფენაზე, რომელიც 1878 წელს ჩატარდა 1 მაისიდან 10 ნოემბრამდე.

გვ.: 60,20-21. «**за Тамару, и за Царевну**» – საუბარია ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკის მეუღლე თამარ დავითის ასულ ჭავჭავაძესა და დედაზე – მარიამ ისაკის ასულ ალამალიან-ბაგრატიონისაზე.

ვასილი ბელსკისადმი №1 (956) გვ. 64.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, 185r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, დაზიანებული, შელახული ქალაქი; ზომა: 20,3X22,2 სმ.; ხელნაწერს ზედა მარჯვენა კიდე მოხეული აქვს. მარცხენა კიდეც ალაგ-ალაგ შეხეულია. ნერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «18 Авг: 1878. Табахмела.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Василию Феодоровичу Бельскому – Вице Губернатору.»

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში თბილისის ვიცე-გუბერნატორის თანამდებობაზე მსახურობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ შავი ფანქრით მოკლე ხაზია გასმული; 2. «непреренно послать на подводы» ხაზგასმულია.

გვ.: 64,2. «Василию Феодоровичу Бельскому» – წერილის ადრესატია თბილისის ვიცე-გუბერნატორი – ვასილი თეოდორის ძე ბელსკი.

გვ.: 64,5. «помогите [K¹⁰] Мачабели – отцу» – საუბარია დიმიტრი (ტიტიკო) მაჩაბლის მამაზე – იესე სიმონის ძე მაჩაბელზე.

ელისაბედ ბარათაშვილ-ორბელიანისადმი №1 (957) გვ.: 65-66.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №175/№25, ორმაგი პაგინაციით: 1r-v, 7r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული,

ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 20,8X13,5 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში. III გვერდის ზედა მხარეს, შუაში, ლურჯი მელნით მიწერილია: VII, ზედა მარცხენა მხარეს – S:№2660, ზედა მხარეს შუაში შავი ფანქრით წერია: „V“, მის ქვემოთ ლურჯი მელნით: „გრიგოლ ორბელიანის წერილები ელისაბედ ორბელიანისადმი 1853-1874 4 წერილი.“ მის ქვემოთ არის არქივარიუსის ხელმოწერა. ქვედა მხარეს, შუაში, შავი ფანქრით წერია: „5 წერ.“; IV გვერდის ზედა მხარეს, შუაში, იასამნისფერი მელნით – „ელისაბედისადმი 5 წ.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „24^ა აგვის: 1878. ტაბახმელით.“

ხელმოწერა: „თქუცნი მარადის ერთგული თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ძალუავ ელისაბედ!“

ადრესატის მისამართი: წერილში არ ჩანს ადრესატის ადგილსამყოფელი. სხვა წერილებიდან ცნობილია, რომ ის ხან თბილისში ცხოვრობდა, ხან კოდაში. რადგანაც ზაფხულის პერიოდია, უფრო სავარაუდოა, რომ ელისაბედი **კოდაში** იმყოფებოდა.

შენიშვნები: 1. ღვთისაცა; 2. ღვთისადმი; 3. ღვთისაგან; 4. ღმერთსა; 5. ღვთის; 6. ღვთისა; 7. ღმერთიც; 8. თავადი; 9. სიტყვა ხაზგასმულია;

გვ.: 65,23. „**ძალუავ ელისაბედ**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის გარდაცვლილი ბიძაშვილის, ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანის, ქვრივი – ელისაბედ ივანეს ასული ბარათაშვილი-ორბელიანისა.

გვ.: 66,5. „**ყაფლანსა**“ – საუბარია ადრესატის გარდაცვლილ ქმარ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 66,24. „**ძალუა ქეთევანმაც**“ – საუბარია გრიგოლის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

სოფიო ერისთავ-ორბელიანისადმი №7 (958) გვ.: 67-71.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 68r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 34,6X24,0 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ტექსტს რამდენიმე ადგილას კიდებთან ხაზი აქვს ჩამოსმული, კერძოდ: I გვერდის I აბზაცის ბოლოს დართულ ლექსს – მარცხენა კიდეზე წითელი ფანქრით; ამავე აბზაცს – მარჯვენა კიდეზე მწვანე ფანქრით; III, IV, V და VI აბზაცებს – შავი ფანქრით; III და IV აბზაცებს – მარცხენა კიდეზე შავი ფანქრით; II გვერდის პირველ აბზაცს – მარცხენა კიდეზე წითელი ფანქრით; II გვერდის I აბზაცს – მარცხენა კიდეზე წითელი ფანქრით; III-IV აბზაცებს – მარცხენა კიდეზე შავი ფანქრით; II აბზაცის დასაწყის სიტყვას ლურჯი მელნით უწერია: „X“; ამავე გვერდის ბოლო აბზაცი შავი ფანქრით არის შემოხაზული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „1878 აგვისტოს 24^ს ტაბახმელით.“

ხელმოწერა: „თქუწნი მარადის ერთგული, სულით, გულით თქუწნი მარადის“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო დაო, ჩემო საყუარელო ძალუავ სოფიო!“

ადრესატის მისამართი: „შურას.“

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მოკლე ხაზია გასმული; 2. ღვთისა; 3. ღმერთო; 4. რომელიცა; 5. რომელთანაც; 6. რომლის; 7. რომელიცა; 8-9. ღმერთმან; 10. სიტყვა ხაზგასმულია; 11. სიტყვის პირველი ასო ასომთავრულია; 12. სიტყვა ხაზგასმულია; 13. რომელიცა; 14. სიტყვა ხაზგასმულია; 15. რომელმანცა; 16. რომელიცა.

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა. იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის I აბზაცი, დასაწყისში მიმართვისა და ბოლოში ლექსის გარეშე („დიდი-

ხანია ველარ მოგწერე... განუშორებელი ფიქრი ჩუშნის ოჯახისათვის“) და IX აბზაცი („ასე, ჩემო სოფიო... ჩუშნსა ჳელმნიფესა!“): მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვანლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბე-დან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ.: 115; 127.

გვ.: 67,2. „**ძალუავ სოფიო**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, ივანე დავითის ძე ორბელიანის, მეუღლე – სოფიო შალვას ასული ერისთავი-ორბელიანისა.

გვ.: 67,8. „**საყუარელი ყაფლან**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 67,14-16. „**ანდრონიკაანნი, ჩოლაყაანნი, მაჩაბლიანნი, თარხნიანნი, მუხრანიანნი**“ – საუბარია ქართულ თავადური წარმოშობის საგვარეულოებზე.

გვ.: 67,20. „**პოლოზოვები, აბონიანცები**“ – საუბარია თბილისის არაქართულ საგვარეულოებზე.

გვ.: 67,21. „**უფალს თაიროვს**“ – სახელი ნახსენები არ არის და პირის იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 68,5. „**ჩემს ივანესთან**“ – საუბარია ადრესატის ქმარზე – ივანე დავითის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 68,6. „**ტასო... იალტაში**“ – საუბარია ადრესატის მუღზე – ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 68,16. „**პრიკაზმაც შეაყენა ექუსს თვეს**“ – თავადაზნაურობის თხოვნით, სახელმწიფო პრიკაზმა სესხის გადახდის დრო ექვსი თვით გადააჰადა.

გვ.: 68,18. „**წემენცების მამულის საქმეცა**“ – საუბარია ამჟამად თურქეთის ტერიტორიაზე (სომხეთთან ახლოს) მდებარე საჰყალტუთანის ორბელიანისეულ მამულებზე, რომლებიც იმჟამად გერმანელებს ჰქონდათ მიკუთვნებული.

გვ.: 68,28-29. „**ძალუა ქეთევან და მისი ტასო**“ – საუბარია გრიგოლის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე და მის დისნულზე – ანასტასია ჩერქეზიშვილ-ხერხეულიძისაზე.

გვ.: 69,1. „პარიჟიდან... ირაკლი“ – საუბარია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

გვ.: 69,5. „სოსიკოსაც მალე მოველით“ – საუბარია იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 69,5-6. „ვანოს პეტერბუღი“ – საუბარია პეტერბურგში მცხოვრებ ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 69,8. „მირსკი იმყოფება“ – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 69,11. „ოკლობუიო შესულა ციხისძირსა“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილის, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოს, ქმარზე – გენერალ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობუიოზე.

გვ.: 69,15-16. „დიდის იმპერატორის“ – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 69,29. „ველიკი კნიაზი“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 71,4. „ჭინანსის მინისტრსა“ – იმ დროს რუსეთის იმპერიის ფინანსთა მინისტრი იყო ალექსანდრე მაქსიმეს ძე კნიაჟევიჩი.

გვ.: 71,11. „ტასო ოკლობუიო“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოზე.

გვ.: 71,11. „მირსკიანნი და ოპოჩინიანნი“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილების, სოფიო და ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიანების, ოჯახებზე.

გვ.: 71,13. „ივანე ჩამიკოცნე“ – იგულისხმება ადრესატის ქმარი – ივანე დავითის ძე ორბელიანი.

ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკისადმი №2 (959) გვ. 71.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 69r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 34,5X24,0 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერის მთელ სიგრძეზე II გვერდიდან გადასულია შავი ფანქარი, რომლითაც დაწერილია ისაკ თუმანიშვილისადმი მიძღვნილი წერილი. რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „26^ა აგვის: 1878. ტაბახმელა.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ირაკლის გრუზინსკისა.“

ადრესატის მისამართი: ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკი საქართველოში ჩამოსვლის შემდეგ **თბილისში** ცხოვრობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ ხაზია გასმული; 2. ღვთისაგან.

პირველი პუბლიკაცია:

გვ.: 71,20. „ირაკლის გრუზინსკისა“ – წერილის ადრესატია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკი.

გვ.: 71,22. „**მობრძანებასა ქართლ-საქრისტიანოში**“ – ადრესატი ახალდაბრუნებული იყო პარიზიდან.

ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №14 (960) გვ.: 72-73.

ავტოგრაფი: L, №16260-ხ // №05294 // 85/1, 1r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ფურცელი; ზომა: 21,2X14,1 სმ. წერილი შესრულებულია ორ გვერდზე შავი მელნით. ნაწერი გადასულია მეორე გვერდზეც. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

ასლი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №422 (ძველი Hd.-7694), 1r-v.

ასლის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ორად გადაკეცილი ხაზიანი ფურცელი; ზომა: 21,1X13,3 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით, რომელიც გადასულია II გვერდზე. I გვერდის ზედა მარჯვენა მხარეს შავი მელნით აწერია „ასლი.“

თარიღი და ადგილი: „29^ა აგვის: 1878. ტაბახმელით.“

ხელმოწერა: „შენი მარადის ბედნიერების მსურველი თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ალექსანდრე!“

ადრესატის მისამართი: ტექსტში ჩანს, რომ ადრესატი მეუღლესთან ერთად **ალბულაღშია** წასული. ავტორი მას სწერს: „შენი სიტყვები ხშირად მაგონდება, რომ დედაკაცები დროს ვერ გაგატარებენ: „ვაი ჩუჭნი ბრალი, ალექსანდრე ლიზათი წასულან ალბულახსა, და ჩუჭნი ვერას ველირსენით, თუ არ წავკისი ტაბახმელა, ტაბახმელა წავკისი!“ ყოველდღე ეს სიტყვები მესმის.“

შენიშვნები: 1-2. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 2. თავადი; 3. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 72,1. „**ჩემო საყუარელო ალექსანდრე**“ – წერილის ადრესატი ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილი.

გვ.: 72,3. „**ალექსანდრე ლიზათი**“ – საუბარია ადრესატსა და მის II ცოლზე, ილია ჭავჭავაძის დაზე – ელისაბედ გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 72,5-6. „**ტასოს... ქეთევანს რევმატიზმები**“ – საუბარია გრიგოლის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანსა და მის დისწულ ანასტასია ჩერქეზიშვილ-ხერხეულიძისაზე.

გვ.: 72,12. „**სოსიკო და სოფიო**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბე-

ლიანსა და მის დაზე – სოფიო კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე.

გვ.: 72,16. „აკლობუიო შევიდა ციხისძირში“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილის, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის, ქმარზე – გენერალ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობუიოზე.

გვ.: 72,17-18. „მირსკი... ბათუმში“ – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 72,18. „დერვიშფაშა“ – საუბარია თურქეთის ჯარების სარდალზე, რომელმაც დიმიტრი მირსკის სიმბოლურად გადასცა ბათუმის გასაღები.

გვ.: 72,25-26. „წელმნიფის მფარველობასა“ – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 72,26. „თამარ მეფის სამეფო“ – საუბარია XII-XIII საუკუნეების საქართველოს სამეფოზე.

გვ.: 72,29. „ძალუა ელისაბედს“ – საუბარია დაქვრივებულ ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

სოფიო ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №1 (961)

გვ.: 73-76.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 172r-v, 173r (წითელი ფანქრით), 26r-v, 27r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ოთხ ადგილას გახვრეტილი ორი დამოუკიდებელი ქალღი; ზომა: 27,1X22,0 სმ.; წერილი შესრულებულია მუქი შავი მეღნით. | გვერდის ზედა მარჯვენა მხარეს შავი ფანქრით დახრილად მიწერილია: „გადაწერე.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია.

წერილის ბოლო 173r (27r) გვერდზე, ბოლოში, ავტორის 1-აბ-

ზაციანი რუსული მინანერია შავი ფანქრით, რომელიც 1879 წლის 27 დეკემბრით თარიღდება. ტექსტიდან ირკვევა, რომ გრიგოლს სოფიო ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისადმი დაწერილი წინამდებარე წერილის გაგზავნა დავინწყებია. ეს მინანერი შემდეგია:

27¹⁰ Декаб: 1879.

Начинаю искать Телеграмму, полученную мною вчера из Петерб:^а, очень нужную для распоряжения, касающагося Управленія Красн: Креста. Ищу, ищу, перебрасываю все бумаги, лежавшія на столе; нет телеграммы. Вдруг попадается мне это письмо, к удивленію моему, неотправленное к Софіи. Начинаю читать; письмо заинтересовало, улыбаясь продолжаю чтеніе. В эту минуту входит ко мне Ваню Орбел: с роковым известіем о смерти Софіи, глубоко мною любимой моей сестры! Какая странная случайность! Письмо выпало из рук, я окаменел; смотрел только на Ваню, но без всякой мысли!

ქართული თარგმანი:

24^ბ დეკემბ: 1879.

ვინცებ პეტერბურლიდან გუშინ მიღებული დეპეშის ძებნას, რომელიც ძალიან საჭიროა „ნითელი ჯვრის“ სამმართველოსთან დაკავშირებული განკარგულების გასაცემად. ვეძებ, ვეძებ, მაგიდიდან ვყრი მასზე დაგროვილ ქაღალდებს, არ არის დეპეშა. უცბად ხელში მხვდება ეს წერილი, რომელიც გასაგზავნი დამრჩენია სოფიოსთვის. ვინცებ კითხვას; წერილმა დამაინტერესა, ღიმილით ვარძელებ კითხვას. ამ დროს ჩემთან შემოდის ვანო ორბელ[იანი] საბედისწერო ცნობით ჩემი უსაყვარლესი დის, სოფიას, გარდაცვალების შესახებ. რა საოცარი შემთხვევითობაა! წერილი ხელიდან გამივარდა, გავქვავდი; ვანოს მივჩერებოდი უაზროდ!

თარიღი და ადგილი: «Табакмела. 29 Август: 1878.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Моя матушка Софія!»

ადრესატის მისამართი: «В Коджори»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ შავი ფანქრით მოკლე ხაზია გასმული; 2-3. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 4. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან; 5-20. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია.

გვ.: 73,7. «**матушка Софія**» – წერილის ადრესატია გრიგოლის ბიძაშვილი – სოფიო იაკობის ასული ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა.

გვ.: 75,25. «**моего Соломона**» – საუბარია მსახურზე.

გვ.: 75,30. «**Платон Иоселиани**» – საუბარია პლატონ გენატეს ძე იოსელიანზე.

გვ.: 76,14. «**друг Исак**» – საუბარია ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილზე.

ისაკ თუმანიშვილისადმი №1 (962) გვ.: 80-81.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 70r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 32,5X23,8 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ზედა მარცხენა კუთხეში წითელი ფანქრით წერია: „X.“ ხელნაწერი რესტავირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „ტაბახმელით... 1878 აგვისტო..“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „...ჩემო გულით საყუარელო ისაკ“...

ადრესატის მისამართი: „თბილისს“

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ ხაზია გასმული; 2. ფრაზას – „და ფიქრები ჰრბიან ისევ წასულთ“ – ქვეშ წითელი ფანქრით ხაზი აქვს გასმული.

გვ.: 80,2. „საყუარელო ისაკ“ – წერილის ადრესატია ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილი.

გვ.: 80,5-6. „ყაფლანის დაკარგვისაგამო“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 80,21. „ტასოს წიგნში ჩადებული“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილზე – ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე.

ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №15 (963) გვ. 81.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №423/№29, ორმაგი პაგინაციით: 1r / 18r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, საშუალო სისქის, პატარა ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, არასტანდარტული ფორმის, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 13,6X12,9 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში. III გვერდის ზედა მხარეს არქივარიუსის ხელით იასამნისფერი მელნით მიწერილია: „წერილები საგინოვისადმი დაუთარილებელნი.“ IV გვერდის ბოლოში შავი მელნით ადრესატის ვინაობა წერია მისამართის გარეშე.

თარიღი და ადგილი: „5^ა სექდ: 1878“

ხელმოწერა: „შენი მარადის გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „...ჩემო ალექსანდრე“...

ადრესატის მისამართი: ადრესატისადმი ამავე წლის 29 აგვისტოს გაგზავნილი წერილის შინაარსიდან ჩანს, რომ ის მეუღლესთან ერთად ალბულალშია წასული. ავტორი მას სწერს: „შენი სიტყვები ხშირად მაგონდება, რომ დედაკაცები დროს ვერ გაგატარებენ: „ვაი ჩუჴნი ბრალი, ალექსანდრე ლიზათი წასუ-

ლან აღბუღახსა, და ჩუჴნკი ვერას ველირსენით, თუ არ ნავ-
კისი ტაბახმელა, ტაბახმელა ნავკისი!“ ყოველდღე ეს სიტყვე-
ბი მესმის.“ წინამდებარე წერილიდან კი ვიგებთ, რომ ალექ-
სანდრე ჯერ არ დაბრუნებულა: „ახლაკი შენი დროც არის ჩა-
მოსვლისა.“ აღნიშნულის გათვალისწინებით, ბარათი გაგაზავ-
ნილი უნდა იყოს **აღბულალში**.

შენიშვნები: 1. ღვთით; 2. სტრიქონი ხაზგასმულია.

გვ.: 81,6. „**ჩემო ალექსანდრე**“ – წერილის ადრესატია
ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილი.

გვ.: 81,6-7. „**აპაჩინინის პეტრეას ვაჟი ეყოლა**“ – საუბარია
ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის შვილ პეტრესა და მის ახალ-
შობილ ვაჟ ვალოდიაზე.

გვ.: 81,8-9. „**ღრიშა გრუზინსკი... ცოლშვილით**“ – საუბა-
რია გრიგოლ ილიას ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე, მის მეუღ-
ლე ოლღა დიმიტრის ასულ ფროლოვა-ბაგრატიონ-გრუზინ-
სკისაზე და შვილებზე: ალექსანდრეზე, ილიაზე, პეტრეზე,
ანასტასიაზე, ელისაბედზე, თამარსა და ნინოზე.

გვ.: 81,11. „**სოსიკო მოვიდა**“ – საუბარია იოსებ კონ-
სტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 81,12. „**გიგოც დაბრუნდა ცოლით**“ – საუბარია გრი-
გოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე
– ნინო სიმონის ასულ აბაშიძე-ორბელიანისაზე (1831-1919).

გვ.: 81,14-15. „**ძალუამ ქეთევანმა**“ – საუბარია გრიგოლ
ორბელიანის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშ-
ვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 81,15. „**ლიზაც ნულარ დაავიანებს**“ – საუბარია ად-
რესატის მეუღლეზე – ელისაბედ გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-
საგინაშვილისაზე.

ლევან მელიქიშვილისადმი №7 (964) გვ.: 82-84.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №114/№28, ორმაგი პაგინაციით: 3r / 6r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის ქაღალდი; ზომა: 33,8X21,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის მარცხენა აში-აზე ბოლო ორი აბზაცი მონიშნულია შავი ფანქრით; II გვერდის ზედა მხარეს ჰორიზონტალურად შავი ფანქრით, სხვისი ხელით მინაწერია: „ესენი გამორჩეულნი იყო მაგრამ გამოვადე.“ წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „5^ა სექდ: 1878. შურას.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „კნ: ლევანს მელიქოს.“ / „ჩემო ბატონო კნიაზო ლევან!“

ადრესატის მისამართი: „შურას.“

შენიშვნები: 1-2. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 3. რომლითაც; 4. სახელი და გვარი ხაზგასმულია; 5-8. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 9. ღმერთსა; 10. სახელი და გვარი ხაზგასმულია; 11-14. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 15. ღმერთი.

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა. იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის IX აბზაცი („დიდად მეშინიან, რომ აჭარაში... ხალხის დამშვიდება და კეთილ-დღეობა“): მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბე-დან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ. 129.

გვ.: 82,1. „ლევანს მელიქოს“ – წერილის ადრესატია გენერალი ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილი.

გვ.: 82,6-8. „ფირანისშვილი ნიკო... ნაკაშიძეს“ – ნიკო ფირანიშვილის შესახებ სხვა ცნობები არ მოგვეპოვება. რაც შეეხება ნაკაშიძეს, ის წინამდებარე ტომის წერილებში სამჯერ იხსენიება: საანალიზო წერილში, 1879 წლის 4 ივნისის

და ერთ უთარილო წერილში, რომელიც 1879 წლის 17 დეკემბრის შემდეგ უნდა იყოს დაწერილი. სამივეგან ის გვართ სახელდება. სხვადასხვა პიროვნებაზე რომ იყოს საუბარი, ავტორი აუცილებლად სახელსაც მოიხსენიებდა. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, რომ ერთ პიროვნებაზეა საუბარი და ეს უნდა იყოს მაღალჩინოსანი ალექსანდრე დავითის ძე ნაკაშიძე, რომელმაც ნიკო ჭავჭავაძე შეცვალა ელიზავეტა-პოლის გუბერნატორის თანამდებობაზე.

გვ.: 82,15. „პარიჟიდან ირაკლი“ – საუბარია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

გვ.: 82,18-19. „ბატონის რძლისათვისა და თამარისათვისა“ – საუბარია ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკის მეუღლე თამარ დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და დედაზე – მარიამ ისაკის ასულ აღამალიან-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 82,20. „ღრიშა ღრუზინსკი ცოლშვილით“ – საუბარია გრიგოლ ილიას ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე, მის მეუღლე ოლლა დიმიტრის ასულ ფროლოვა-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და შვილებზე: ალექსანდრეზე, ილიაზე, პეტრეზე, ანასტასიაზე, ელისაბედზე, თამარსა და ნინოზე.

გვ.: 82,24. „ჩუწნი სოსიკო“ – საუბარია იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 82,27-29. „კნ: მირსკი... დერვიშვაშა“ – საუბარია თურქეთის ჯარების სარდალზე, რომელმაც გენერალ დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკის სიმბოლურად გადასცა ბათუმის გასაღები.

გვ.: 83,1. „თამარ მეფის სამეფო“ – საუბარია XII-XIII საუკუნეების საქართველოს სამეფოზე.

გვ.: 83,1-2. „დიდის იმპერატორის“ – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 83,6-7. „ბარონ ნიკოლაი... მაკათი“ – საუბარია ბარონ ალექსანდრე ნიკოლაისა და მის ქალიშვილ მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასულ ნიკოლაიზე.

გვ.: 83,7-8. „**დანიშნა გიორგის შარვაშიძეზე**“ – საუბარია მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასულ ნიკოლაის მეუღლეზე – გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძეზე.

გვ.: 83,10. „**ველიკიი კნიაზი**“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 83,12-13. „**ქალის დასაქორწინებლად**“ – საუბარია ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვაზე.

გვ.: 83,29. „**სავათნავამ ჰსთქუა**“ – იგულისხმება საქართველოში მოღვაწე სომეხი პოეტი.

გვ.: 84,1-2. „**ნოეს დაბადებულამ**“ – მიანიშნებს უხსოვარ დროზე.

გვ.: 84,5. „**სამას ჩავჰკოცნი**“ – საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – გრიგოლის ნათესავ ალექსანდრა მამუკას ასულ ორბელიან-მელიქიშვილისაზე.

გვ.: 84,6. „**ბატონის რძლის**“ – სავარაუდოდ, იგულისხმება გრიგოლ ილიას ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკის მეუღლე – ოლღა დიმიტრის ასული ფროლოვა-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა.

გვ.: 84,8. „**ნინოსაც ჩავჰკოცნო**“ – სავარაუდოდ, საუბარია ადრესატის დაზე – ნინო ივანეს ასულ მელიქიშვილზე.

გვ.: 84,11-12. „**პეტეას აპაჩინინსა ეყოლა ვაჟი... ვალოდია**“ – საუბარია ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ვაჟ პეტრესა და მის ახალშობილ ვაჟ ვალოდიაზე.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №113 (965) გვ.: 84-85.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №623/№26, ორმაგი პაგინაციით: 3r-v / 166r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 21,5X13,5 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაყენითილია ფურცელში. IV გვერდის შუაში შავი ფანქრით უკუღმა წერია: „1878.“ ხელნა-

ნერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „15^ა სექდ: 1878“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ერთგული თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში **თბილისში** ცხოვრობდა და მსახურობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან; 2. თავადი; 3. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 84,15. „**ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე!**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ყოფილი მდივანი და ახლობელი – დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 84,17-18. „**გუინუქს ბეგი, ჰაჯიხანჯან**“ – პირის შესახებ დამატებითი ცნობები არ მოგვეპოვება.

გვ.: 84,19-20. „**შამილმა... ტყვედ**“ – საუბარია ჩეჩნეთ-დაღესტნის ყოფილ იმამზე.

გვ.: 84,22-23. „**თუ ვარანცოვისაგან**“ – საუბარია ყოფილ მეფისნაცვალ მიხეილ სიმონის ძე ვორონცოვზე.

გვ.: 84,25. „**ნიკო ჭავჭავაძემ**“ – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 85,1. „**მამაცოვმა უბძანა**“ – პირის იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 85,12. „**მაჰმადლა**“ – პირის იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 85,18-19. „**შეაგონოთ სტაროსელსკისა**“ – იგულისხმება მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს დეპარტამენტის უფროსი – დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკი.

გვ.: 85,22. „**ველიკიის კნიაზისაგან**“ – იგულისხმება მეფისნაცვალის მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

დიმიტრი გოლიცინისადმი №1 (966) გვ. 86.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №75/№70, 174რ.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, არასტანდარტული ფორმის ქაღალდი; ზომა: 21,1X17,6 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერის ზედა მარჯვენა კუთხე მოხეულია. რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «20¹⁰ Сент: 1878 г. Тифлис.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Князю Дмитрію Борисовичу Голицыну, Флигель Адъютанту»

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში რუსეთის არმიის ფლიგელ-ადიუტანტი და თერექის ყაზახის ვოლგის მე-2 პოლკის მეთაური იყო. თერექის რეგიონის ადმინისტრაციული ცენტრი კი **ვლადიკავკაზი** იყო. სავარაუდოდ, წერილი აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. სტრიქონები ხაზგასმულია; 3. მრავალწერტილი ავტორისაა.

გვ.: 86,2. «Дмитрію Борисовичу Голицыну» – წერილის ადრესატია ფლიგელადიუტანტი დიმიტრი ბორისის ძე გოლიცინი.

გვ.: 86,5-6. «Егор Подкатилин» – სავარაუდოდ, საუბარია 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის მონაწილე სტეფან იგორის ძე პოდკატილინის მამაზე.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №78 (967) გვ.: 87-88.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №167/№58, 16r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, არასტანდარტული ფორმის ქაღალდი; ზომა: მარჯვენა მხარე: 18,9, მარცხენა მხარე: 19,5, ქვედა მხარე: 21,9, ზედა მხარე: 21,5სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «28го Сент: 1878.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: «в Царское Село»

გვ.: 87,3. «**Мой друг Варвара**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 87,10. «**Како была больна**» – საუბარია მარიამ (კაკო) დავითის ასულ ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 87,13. «**жену Лазарева**» – საუბარია გენერალ ივანე დავითის ძე ლაზარევის ცოლზე, რომლის სახელის დადგენა ვერ მოხერხდა.

გვ.: 87,14. «**Якните Месхiев**» – იგულისხმება გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ზაქარიას, ცოლისძმა – იაკინთე დიმიტრის ძე ალექსი-მესხიშვილი.

გვ.: 87,15-16. «**наша Кетевана**» – საუბარია გრიგოლის რძალზე – ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 87,17. «**Александр Еристов – Маршал**» – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე შანშეს ძე ერისთავზე, რომელიც ადრე გორის თავადაზნაურობის წინამძღოლი იყო.

გვ.: 87,18. «**единственного сына, который умер в Париже**» – ერისთავთა გენეალოგიურ ნუსხაში არცერთი ალექ-

სანდრეს ძე ერისთავი არ არის გარდაცვლილი 1878 წელს პარიზში. შესაბამისად, ვფიქრობთ, რომ მის შესახებ ინფორმაცია გამორჩენილია და სახელის დადგენაც ვერ ხერხდება.

გვ.: 87,19. «**В: Князь**» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 87,19-20. «**Великаяже Княжия с своим Зятем Мекленбургским**» – საუბარია კავკასიის იმჟამინდელი მეფისნაცვლის ქალიშვილ ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვასა და მეკლენბურგ-შვერინის ჰერცოგ ფრიდრიხ ფრანც III-ზე.

გვ.: 87,22. «**дядя Георгій**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი, გრიგოლ ორბელიანის ძმისწული – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 87,23. «**свадьбе Голицына**» – საუბარი უნდა იყოს საიდუმლო მრჩეველ ალექსანდრე ბორისის ძე გოლიცინისა და სოფიო ალექსანდრეს ასულ ვიაზემსკაიას ქორწილზე, რომელიც გაიმართა 1878 წლის 11 სექტემბერს.

გვ.: 87,24-25. «**мужу Сонички Сумбатову**» – სავარაუდოდ, საუბარი უნდა იყოს ქეთევან გრიგოლის ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიას ვაჟ ივანე მიხეილის ძე სუმბათაშვილზე, რომელიც ლეიბ-გვარდიის კაზაკთა პოლკში მსახურობდა და ცხენი დასჭირდებოდა. მისი მეუღლის ვინაობა გენეალოგიურ ნუსხაში მითითებული არ არის, მაგრამ, როგორც ჩანს, სონია ერქვა.

გვ.: 88,1. «**Гриша живет в Тифлисе с семейством**» – საუბარია გრიგოლ ილიას ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე, მის მეუღლე ოლღა დიმიტრის ასულ ფროლოვა-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და შვილებზე: ალექსანდრეზე, ილიაზე, პეტრეზე, ანასტასიაზე, ელისაბედზე, თამარსა და ნინოზე.

ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №39 (968) გვ.: 89-91.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 174r-v (წითელი ფანქრით), 28r-v (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქაღალდი; ზომა: 35,1X23,0 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდზე დასაწყის სიტყვას წითელი ფანქრით აწერია: „X“; ხელნაწერი რესტავირებულია.

თარიღი და ადგილი: «24to Нояб: 1878 г. Тифлис»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Фельдмаршалу К^{то} Александру Ивановичу Барятинскому.»

ადრესატის მისამართი: ადრესატის ბიოგრაფიიდან ცნობილია, რომ სიცოცხლის ბოლო წლები მან **ჟენევაში** გაატარა. მის გარდაცვალებამდე 3 თვით ადრე დაწერილი წინამდებარე ბარათიც, სავარაუდოდ, აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. ციფრი გადაკეთებულია; „4“-ც შეიძლება იყოს და „7“-ც:

3. ხელნაწერშია «раззоряема».

გვ.: 89,9. «Александрѹ Иванѹвичѹ Барятинскому» – წერილის ადრესატია 1856-1863 წლებში კავკასიის მეფისნაცვალის – ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკი.

გვ.: 89,12. «Михайлу Николаевичу Смирнову» – სავარაუდოდ, საუბარია ცნობილ რუს ბოტანიკოსსა და ეთნოგრაფზე.

გვ.: 89,19. «дяде Дмитрію» – საუბარია ადრესატის სიმამრზე – დიმიტრი ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 90,17. «Великодушным Императором» – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 91,4-5. «Анастасіи Михайловны с наследным Герцогом Фридрихом Мекленбург – Шверинским» – საუბარია

კავკასიის იმჟამინდელი მეფისნაცვლის ქალიშვილ ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვასა და მეკლენბურგ-შვერინის ჰერცოგ ფრიდრიხ ფრანც III-ზე.

გვ.: 91,9. «**Княгине Елизавете Дмитриевне**» – საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – ელისაბედ დიმიტრის ასულ ორბელიან-ბარიატინსკისაზე.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №79 (969) გვ.: 93-96.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №168/№58, ორმაგი პაგინაციით: 17r-v / 1r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, თხელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, დაზიანებული, კიდეებში დამწვარი, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 35,6X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით ხაზია ჩამოსმული; III გვერდის შუაში შავი მელნით აწერია: „782.“ წერილს დაცულობის გამო ახლავს თეთრი ქალაღი. ხელნაწერი რესტავირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «5¹⁰ Дек: 1878. Тифлис.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: «В Петерб.»

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი ამ ადგილას დაზიანებულია და ერთი სიტყვა არ ჩანს; 2. ხელნაწერი ამ ადგილას დაზიანებულია, იკითხება მხოლოდ პირველი სამი ასო. ჩვენ აღვადგინეთ «Оголина».

გვ.: 93,19. «**Мой друг Варвара**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 94,1. «**семейство Оклобжію**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ

ორბელიან-ოკლობჟიოზე, მის ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოსა და ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 94,2. «**Императрице Ниночку**» – საუბარია იმხანად რუსეთის იმპერიის დედოფალზე, მარია ალექსანდრეს ასულ ჰესენელზე, და ნინო ივანეს ასულ ოკლობჟიოზე.

გვ.: 94,9. «**Тасо желяет**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე.

გვ.: 94,9-10. «**Государыне Цесаревне**» – შესაძლოა, იგულისხმებოდეს იმპერატორ ალექსანდრე II-ის და – ოღლა ნიკოლოზის ასული რომანოვა-ვიურტემბერგელი.

გვ.: 94,13. «**Спасовича... Геркулеса Юстици**» – საუბარია იურისტ ვლადიმერ დანიელის ძე სპასოვიჩზე.

გვ.: 94,15. «**Профессор Сарокин**» – საუბარია პროფესორ ივანე მაქსიმეს ძე საროკინზე.

გვ.: 94,16. «**говаривал Каплан**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 94,17-18. «**бедной Андреевской**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, მაია (მარიამ) თამაზის ასულ ორბელიანის, შვილიშვილზე, ნინო ერასტის ასულ ანდრეევსკაიაზე, რომელიც მოკლეს.

გვ.: 94,20. «**Прокур[ором] Быковым**» – სავარაუდოდ, საუბარია პროკურორ თეოდორ ალექსანდრეს ძე ბიკოვზე.

გვ.: 94,22. «**Председатель Ого[лин]**» – სავარაუდოდ, საუბარია თბილისის სასამართლო პალატის თავმჯდომარეზე – ალექსანდრე სტიფანეს ძე ოგოლინზე.

გვ.: 94,25. «**Чхотуя и Габиссония**» – იგულისხმება ბრალდებული დავით და ნიკოლოზ ჩხოტუები და მზარეული გაბისონია.

გვ.: 94,30. «**у Опочининых**» – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისა და გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახი.

გვ.: 94,31. «**Виделли Георгій**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 94,32. «**Захарій неругаетли**» – საუბარია ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 95,2. «**Атлет Лазарев**» – საუბარია იმხანად გენერალ-ლეიტენანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევზე.

გვ.: 95,2-3. «**Рербург уподобляет**» – სავარაუდოდ, საუბარია ნატალია ნიკოლოზის ასულ რერბერგზე, რომელიც თბილისის საქველმოქმედო საზოგადოების წევრი იყო.

გვ.: 95,5. «**представился Радецкому**» – საუბარია გენერალ თეოდორ თეოდორის ძე რადეცკიზე,

გვ.: 95,7. «**наш Коте**» – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ კონსტანტინე მამუკას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 95,8. «**Саломе, Елена, Тамара, Како, Здоровы**» – საუბარია ადრესატის დისშვილებზე, დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილებზე: სალომე ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისაზე, ელენე ჭავჭავაძე-ასტაფიევისაზე, თამარ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და მარიამ (კაკო) ჭავჭავაძეზე (ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძის მეუღლეზე).

გვ.: 95,9. «**хотя Давид**» – საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 95,14. «**Князь Голицын с его Сестрою Шереметьевой**» – საუბარი უნდა იყოს საიდუმლო მრჩეველ ალექსანდრე ბორისის ძე გოლიცინსა და მის დაზე – ევდოკია ბორისის ასულ გოლიცინა-შერემეტიევაზე.

გვ.: 95,15. «**отец их**» – საუბარია ბორის დიმიტრის ძე გოლიცინზე, რომელიც მართლაც რამდენიმე დღეში გარდაიცვალა.

გვ.: 95,23-24. «**К^{то} Бярятинскому... Воронцову спасение**» – საუბარია კავკასიის ყოფილ მეფისნაცვლებზე – ალექსანდრე ბარიატინსკისა და მიხეილ ვორონცოვზე.

გვ.: 95,28. «к В^м К^м» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 96,1. «с императора» – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გიორგი ორბელიანისადმი №1 (970) გვ.: 98-100.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153 / №116, Ros-292; 2829, 80r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის ქაღალდი; ზომა: 35,7X21,9 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის მარცხენა აში-აზე, V აბზაცის ბოლოს, შავი ფანქრით ხაზია ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «11 Декаб: 1878 Тифлис»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой Георгій!»

ადრესატის მისამართი: ტექსტის შინაარსით ჩანს, რომ ადრესატი პეტერბურგში იმყოფებოდა: «Фисун завтра выезжает по служебным делам в Петерб: и везет к тебе это письмо»; «9^{то} Дек: выехали также все Августей:^{ше} дети В^{то} К^а Николай, Михайл, Георгій и Александр Михайловичи, и, конечно, они, ранее этого письма придут в Петерб:»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. გვარი ხაზგასმულია; 3. სიტყვა ხაზგასმულია.

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა. იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის V აბზაცის ნაწილი («... да будет позволено мне... немогут никогда писать?»): მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბე-დან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ.: 162-163.

გვ.: 98,24. «**Мой Георгій**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმისწული – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 98,26. «**Фисун завтра выезжает**» – შესაძლოა, საუბარი იყოს ალექსანდრე ალექსეის ძე ფისუნზე, რომელიც კავკასიაში მოღვაწეობდა.

გვ.: 98,28. «**пошлю Кирмаламу**» – ეს სიტყვა, წინამდებარე წერილის გარდა, კიდევ ერთ წერილში გვხვდება. ორივე ხელნაწერში ის გარკვევით იკითხება, თუმცა მისი მნიშვნელობის დადგენა ვერ შევძელით. რისი თქმაც შეგვიძლია, არის ის, რომ უსულო საგანია, თანაც ისეთი, რომლის გაგზავნაც შესაძლებელია.

გვ.: 99,1. «**Майко успела**» – სავარაუდოდ, საუბარია მაიკო დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 99,3-4. «**дети В^{го} К^{го} Николай, Михайл, Георгій и Александр Михайловичи**» – საუბარია კავკასიის მეფისნაცვლის ვაჟებზე – ნიკოლოზ, მიხეილ, გიორგი და ალექსანდრე მიხეილის ძე რომანოვებზე.

გვ.: 99,8-9. «**Великой Княжны Анастасіи**» – საუბარია კავკასიის იმჟამინდელი მეფისნაცვლის ქალიშვილ ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვაზე.

გვ.: 99,16. «**Видели Голицына**» – საუბარი უნდა იყოს საიდუმლო მრჩეველ ალექსანდრე ბორისის ძე გოლიცინზე.

გვ.: 99,27-28. «**Наполеон был уже Главником: Итальян: Арміи**» – საუბარია ნაპოლეონ ბონაპარტზე. „იტალიურ არმიაში“ კი იგულისხმება საფრანგეთის არმია, რომელიც ჩამოყალიბდა იტალიის ნახევარკუნძულზე ბრძოლების საწარმოებლად.

გვ.: 99,29. «**Маико и Ольга**» – საუბარია მარიამ დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისაზე და ოლღა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისაზე.

გვ.: 99,29-30. «Саломе, Елена, Тамара и Како» – საუბარია ადრესატის დეიდაშვილებზე, დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილებზე: სალომე ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისაზე, ელენე ჭავჭავაძე-ასტაფიევისაზე, თამარ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და მარიამ (კაკო) ჭავჭავაძეზე (ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძის მეუღლეზე).

გვ.: 99,30. «Опочинины с их детьми» – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიანის, და გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახი.

გვ.: 100,1. «Ивана Дмитр:» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოს მეუღლეზე – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე.

გვ.: 100,2. «Тасо цалую и ея детей» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოსა და მის ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 100,4. «Цалую Варинку» – საუბარია ადრესატის დედაზე – ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე.

ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №23 (971) გვ.: 101-103.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №516/№30 (ძველი S: 5327), ორმაგი პაგინაციით: 1r-v, 2r-v / 32r-v, 33r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 21,6X13,7 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით. II ფურცელი ქვემოდან შეხეულია. III გვერდის მარჯვენა მხარეს, შუაში, ეტყობა თითის ანაბეჭდი

(ლურჯი მელნით). ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „12^ა დეკემ: 1878. თბილისით“

ხელმოწერა: „შენი მარადის ერთგული გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო ნიკო!“

ადრესატის მისამართი: ამ პერიოდში ადრესატი **განჯის** გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობაზე მსახურობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-4. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 5. ღმერთი; 6. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 101,25-26. „**ჩემო ბატონო, კნიაზო ნიკო!**“ – წერილის ადრესატი გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 101,27. „**პორუჩიკი მუსააღა**“ – საუბარი უნდა იყოს მუსა ალა უსუფოვზე, რომელსაც გრიგოლ ორბელიანი ამავე ადრესატისადმი მიწერილ სხვა წერილებშიც ახსენებს.

გვ.: 102,3-4. „**ველიკიის კნიაზის შვილები... დის ქორწილში**“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის შვილებზე: ნიკოლოზ, ანასტასია, მიხეილ, გიორგი, ალექსანდრე, სერგეი და ალექსეი რომანოვებზე.

გვ.: 102,5. „**თავის სახლობით**“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე, მის მეუღლე ოლღა თეოდორის ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე და შვილებზე.

გვ.: 102,9. „**ზაქარია ჭავჭავაძე**“ – საუბარია ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 102,11-12. „**ლაზარევმა მიიღო წყალობა**“ – საუბარია იმხანად გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევზე.

გვ.: 102,23. „**ტიტიკო მაცაშვილის ცოლი**“ – სავარაუდოდ, საუბარია დიმიტრი მაცაშვილზე, მაგრამ ვერც მის და ვერც მისი ცოლის შესახებ დამატებითი ცნობები ვერ მოვიპოვეთ.

გვ.: 102,28. „**ალავემა და ისაკმა**“ – საუბარია ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილზე, რომელსაც გრიგოლ ორბელიანი ხშირად ახსენებს, მაგრამ ალავეის სახელი მითითებული არ არის და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 102,30. „**ავინოვისათვს**“ – საუბარია გენერალ სერგეი ალექსანდრეს ძე ავინოვზე.

გვ.: 103,5. „**ოგლობჟიოს მოუვიდა**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის ქმარზე – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე.

გვ.: 103,5-6. „**ეგრეთვე ტრუბეცკოისა**“ – საუბარია სერგეი ნიკიტას ძე ტრუბეცკოიზე, მაგრამ გრიგოლ ორბელიანს ეძღება: მან მიიღო არა ალექსანდრე ნეველის, არამედ წმინდა ვლადიმერის ორდენი.

გვ.: 103,6. „**ოგლობჟიო ცოლით, შვილებით**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოსა და მის ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №114 (972) გვ. 103.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №624/№26, სამმაგი პაგინაციით: 4r / 8r / 167r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის ქალაღდი; ზომა: 21,6X13,6 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით.

თარიღი და ადგილი: „15^ს დეკემ: 1878.“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ბედნიერების მსურველი გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა და მსახურობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

გვ.: 103,8. „ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე!“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ყოფილი მდივანი და ახლობელი – დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 103,9. „ველიკი კნეჟნასთან“ – იგულისხმება მეფისნაცვლის ქალიშვილი – ანასტასია მიხეილის ასული რომანოვა, რომელიც იმხანად საქორწილოდ ემზადებოდა.

ილია ჭავჭავაძისადმი №1 (973) გვ.: 103-104.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №638/№71 (ძველი S: 2660), 1r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის დალაქავებული ქაღალდი; ზომა: 21,6X13,7 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით. II გვერდის ზედა მხარეს შავი ფანქრით უკუღმა აწერია: „1878.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „27 დეკემ: 1878.“

ხელმოწერა: „თქუჴნის მარადის ბედნიერების მსურველი თ' გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო ილიავ.“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. თავადი; 2. თარიღი ხაზგასმულია.

გვ.: 103,14-15. „ჩემო ბატონო, კნიაზო ილიავ“ – წერილის ადრესატია ილია გრიგოლის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 103,16. **მომირთმევია მეფე გიორგის ცხოვრება**“ – წერილში დაკონკრეტებული არ არის, რომელი მეფე გიორგის ცხოვრებაზეა საუბარი. პლატონ იოსელიანი იმ დროს გარდაცვლილი იყო და, შეიძლება, გრიგოლმა მისი წიგნის – „მეფე გიორგი მეცამეტის ცხოვრება“ – ხელნაწერი გადასცა.

გვ.: 103,17. „თქუჴნის ახალის ჟურნალისათჴს“ – იგუ-
ლისხმება ჟურნალი „ივერია.“

ანასტასია ორბელიან-ოკლობჴიოსადმი №6 (974) გვ.: 104-106.

ავტოგრაფი (თეთრი პირი): C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი,
№136/№72, ორმაგი პაგინაციით: 1 r-v/ 2 r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, საშუალო სის-
ქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გა-
დაკეცილი ფურცელი; ზომა: 27X22,2 სმ.; შესრულებულია შა-
ვი მელნით. I გვერდის ზედა მარცხენა მხარეს შავი ფანქრით
რუსულად აწერია: «Читал.» IV გვერდის ქვედა მარჯვენა მხა-
რეს ვერტიკალურად შავი ფანქრით აწერია: „78.“ ხელნაწერი
რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „24^ა დეკემ: 1878 თბილისით.“ / „28^ა დე-
კემ:“

ხელმოწერა: „შენი მარადის ბედნიერების მსურველი თ~ გრი-
გოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ტასო!“

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ ხაზია გასმული; 2. ღმერთი;
3-4-8. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 9. თავადი.

ავტოგრაფი (შავი პირი): C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი,
№136/№72, ორმაგი პაგინაციით: 2r/ 4 r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული,
საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებუ-
ლი ქალაღდი; ზომა: 35,1X22,2 სმ.; შესრულებულია შავი ფან-
ქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „26^ა დეკემ: 1878.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ტასო!“

ადრესატის მისამართი: „პეტერბურღს.“

გვ.: 104,5. „ჩემო საყუარელო ტასო!“ – ნერილის ადრე-სატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ანასტასია კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ოკლობჭიოსი.

გვ.: 104,15. „ლოტოობა ტერასატუროვისას“ – შესაძლოა, იგულისხმებოდეს დიმიტრი ბოგდანის ძე ტერ-ასატუროვი, რომელიც სხვა ნერილშიც არის ნახსენები.

გვ.: 104,17. „სოფიო-სოსიკო“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილებზე – სოფიო კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე და იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 104,17. „ან გრიგოლ“ – იგულისხმება თავად ავტორი.

გვ.: 104,17-18. „ან მაკრინე“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილის, ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანის, მეუღლეზე – მარიამ (მაკრინე) ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 104,19-20. „ივან დიმიტრიჩ“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის ქმარზე – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჭიოზე.

გვ.: 104,21. „ვანოსავით“ – სავარაუდოდ, საუბარია ადრესატის ძმაზე – ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 104,24-25. „ბერნისის ცოლსა ჰყოლია ვაჟი“ – საუბარია ქუთაისის საოლქო სასამართლოს პროკურორ ანდრეი ევგენის ძე ბერენსსა და მის ვაჟზე, რუსეთის კონტრ-ადმირალზე, ესკადრილის მეთაურ მიხეილ ანდრეის ძეზე (1879-1943). ახალშობილის დედის ვინაობა უცნობია. მართალია, ცალკეულ ისტორიულ წყაროებში მიხეილ ბერნესის დაბადების თარიღად 1879 წლის იანვარი წერია, მაგრამ ხშირად ბავშვის დაბადების დროდ მისი ნათლობის რიცხვს უთითებდნენ ხოლმე, ან გვიან არეგისტრირებდნენ.

გვ.: 105,3-4. „ერასტის ქალი... მამაცოვზე“ – სავარაუდოდ, საუბარია ელისაბედ ერასტის ასულ ჩოლოყაშვილ-მამაცაშვილისაზე.

გვ.: 105,5. **„სვიმონ წერეთლისა და ლენერალ ავალოვის ქალისა“** – სავარაუდოდ, საუბარია სიმონ დავითის ძე წერეთელსა და დავით იაკობის ძე ავალიშვილის ქალიშვილზე – ანასტასია დავითის ასულ ავალიშვილზე.

გვ.: 105,10. **„სადილია ფირადოვისას“** – შესაძლოა, იგულისხმებოდეს თბილისის ჟანდარმთა სამმართველოს თარჯიმანი – ბაღდასარ ბეჟანის ძე ფირადოვი.

გვ.: 105,11. **„გიგო და ნინო“** – საუბარია გრიგოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – ნინო სიმონის ასულ აბაშიძე-ორბელიანისაზე.

გვ.: 105,12. **„მაიკო“** – სავარაუდოდ, საუბარია მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასულ ნიკოლაი-შერვაშიძისაზე.

გვ.: 105,13-14. **„ლიზა საგინოვისა და თვთ საგინოვიც“** – საუბარია ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილსა და მის მეორე ცოლზე – ელისაბედ გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 105,19. **„ქეთევან და მაკრინე“** – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე და ბიძაშვილიშვილის, ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანის, მეუღლეზე – მარიამ (მაკრინე) ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 105,23. **„სოფიო ბუჭყიევისა“** – შესაძლოა, საუბარი იყოს ვახტანგ ბეჟანის (ბორისის) ძე ბუჭყიაშვილის ცოლზე, რომელსაც სოფიო ერქვა.

გვ.: 105,24. **„მებრალეზა ელისაბედ“** – შესაძლოა, საუბარი იყოს სოფიო ბუჭყიაშვილის დედაზე – ელისაბედ სოლომონის ასულ ფავლენიშვილზე.

გვ.: 105,27-28. **„ბელოვ და ედიგაროვ... შალიკოვის ქალისათვის“** – სახელები მითითებული არ არის და პირთა იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 105,29-30. **„ეს ტასომ მიაბზო“** – სავარაუდოდ, იგულისხმება გრიგოლის რძლის, ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექ-

სი-მესხიშვილ-ორბელიანის, დისწული – ანასტასია ჩერქეზიშვილი-ხერხეულიძისა.

გვ.: 106,1. „**კნ: ტრუბეცკოი, ვინსპერნ**“ – შესაძლოა, საუბარი იყოს სერგეი ნიკიტას ძე ტრუბეცკოისა და მეფისნაცვლის ადიუტანტ დავით ფრანცის ძე ვინსპიერზე.

გვ.: 106,2. „**სტაროსელსკიც აპირებს**“ – იგულისხმება მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს დეპარტამენტის უფროსი – დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკი.

გვ.: 106,4. „**ავინოვი და ამიროვი**“ – შესაძლოა, საუბარი იყოს გენერალ სერგეი ალექსანდრეს ძე ავინოვზე, რადგან ის სხვა წერილშიც იხსენიება. მეორე პირის სახელი ნახსენები არ არის, მაგრამ, შესაძლოა, ეს იყოს სამხედრო პირი სტეფანე ამიროვი.

გვ.: 106,6. „**ნიკო ჭავჭავაძე... ელისავეტოპოლიდამ**“ – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე, რომელიც იმ დროს ელიზავეტოპოლის, ამჟამინდელი განჯის, გუბერნატორი იყო.

გვ.: 106,9. „**ველიკიის კნიაზის**“ – იგულისხმება მეფისნაცვალის მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 106,16. „**შენი შვილებიცა**“ – იგულისხმება ელენე და ნინო ოკლობჟიოები.

გვ.: 106,17. „**ვანო და მისი პანანა საშა**“ – საუბარია ადრესატის ძმაზე, ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე, და მის ცოლ საშაზე.

გვ.: 106,21. „**თუთ მეკლემბურლსკისა**“ – საუბარია კავკასიის იმჟამინდელი მეფისნაცვლის სასიძოზე – მეკლემბურგ-შვერინის პერცოგ ფრიდრიხ ფრანც III-ზე.

შავი პირი:

პეტერბურლს. 26^ა დეკემ: 1878.

ჩემო საყუარელო ტასო! წახველ და წახველ, ერთხელ აღარცკი მოიხედე აქეთ, აღარცკი მოიგონე ისინი, ვინ დარ-

ჩნენ აქა, და ვინცა დარჩნენ, იცნობლა? მე არ მიკვირს ესე, რადგანაც ვიცნობ დედაკაცის გულსა, რადგანაც ვიცი, რომ ოღონდკი დედაკაცი გავიდეს თავის სახლიდამ, ოლო(ნ)დკი სხუაგან იყოს, და რაც უნდა დაემართოს, ყველას მოითმენს. („}ვიი, ქაა, ეს რა მოგვივიდა?“ ამას იტყვის და დამშვიდდება! დედაკაცსა მხოლოდ ძილისათჳს უნდა სახლი, და ცხოვრება და სიამოვნება გარეთ, სხუაგან სადმე; იქ არის ბედნიერება! იქ უნდა თავის მოდნის ახალ-ახალი კაბაცა; ისევ ის ლოტობა უფრო ლაზათიანია ტერასატუროვისას, და აბა, პეტერბურღში რალას მოგაგონდება, ან ჩუჭნი ქუჩა, ან ვილაცა სოფო-სოსიკო, ან გრიგოლ და ან მაკრინა? მაგრამ, ეჰ, მაინც იყოს ღმერთი თქუჭნი მფარველი! მე მხოლოდ მებრალება ჩემი საკუთარი, ჩემი საყუარელი ივანე დიმიტრიჩი, რომელმანცა ბევრი იფორთხალა, ბევრი იკივლა, მაგრამ, მაინც და მაინც, ვანოსავითა, ჩავარდა დედაკაცების ჴელში. –

აქაური ამბავი:

ვიცი გიამება, და აი მიხარებია: ბერნსის ცოლსა ეყოლა ვაჟი! ამბობენ, მითომ ის.... მაგრამ ყურს ვინ უგდებს, ვინც რა უნდა ჰსთქუას, რა დასაჯერია. ესკი არის სამწუხარო, რომ თვთ მშობიარე ძალიან ავად არის.

ჩუჭნს კიბეზე ამბობენ, ჯერ საიდუმლოდ, რომ ერასტის ქალი დანიშნულა არტილლერისტს მამაცოვზე. კიდევ ამბობენ, რომ 13^ა იანვ: იქნება ქორწილი სვიმონ წერეთლისა და ლენერალ ავალოვის ქალისა, რომელსაცა მამა მზითვად აძლევს, ჯერ ამჴელად, ვეება სახლსა და სამიათასს თუმანსა, და მერე 200 ათასს მანათსა. ძლივს ერთმა ქართველმა გაატანა მზითევი თავის ქალსა უვექსილოდ!

ღღეს დიდი გაჭიმული სადილია ფირადოვისას, სადაცა არიან მიწვეულნი ხაშზე სოფო-სოსიკო, მაიკო გიგო და ნინო და ორმოცამდის სხუანი. ახლა არის კიბეზე დიდი ბაასი, რათ გამოორიცხეს ამათგან ლიზა საგინოვისა და თვთ საგინოვი?

ეჭვი მიიტანეს სოფოს ინტრიგებზე, და იმედი მაქუს, რომ დღეს, ხვალე, ეს საქმე არ დარჩება უკინკლაოდ და მეცა თავის დროზე მოგახსენებ.

ეს არაფერი, სიტყუა ეს არის, რომ საახალწლოდ დიდი იოლკა აქუს სოფოსა, რომელსაცა ეყოლება 64^ა ქალები სტუმრად და როგორცა დაბოლოვდება, იმასაც მოგახსენებ თავის დროზე!

28^ა დეკემ:

დავმარხეთ საბრალო ისაკის ქალი, გურგიმბეგოვის ცოლი, რომელსაცა დარჩა რვა შვილი. მოდი და ლაზათი გასნიე. – საწყალი ბუჭყიევის ცოლი, სოფიოც, გარდაიცულა და დასაფლავეს ანჩისხატში. მებრალეა ძალუა ელისაბედ: უბედურება უბედურებაზე დაერთო.

ახლა ეშხის მეიდანზე გამოსულან ახალნი აშულოლლანები, ЛЬВЫ, ბელოვ და ედიგაროვ და ორნივე იხრაკებიან შალიკოვის ქალისათჳს. დუელიცა ჰქონდათ, მაგრამ ორნივე დაუფარ(ავ)ს ბედსა, და გადარჩენიან სიკუდილსა. ეს ტასომ მიამბო, და მოგეხსენებათ, ამას არა დაემალვის რა.

კნ: ტრუბეცკოი და ვისპერნ წამოვიდნენ პეტერბურლისაკენ; სტაროსელსკიც აპირებს მალე წამოსვლასა, და ასე ნელნელად სულ მანდა გროვდებიან. აქა მხოლოდ ვრჩებით მე და სოსიკო, ავინოვი და ამიროვი, და ჩუშნცა თქუშნი გამოჯავრებული ვჰკოზირობთ და ვჰკოზირობთ. – ნიკო მოვიდა ელისავეტოპოლიდამ რამდენისამე დღითა.

ასეთი მშვენიერი დარებია, რომ სწორედ გაზაფხულია; ველიკიის კნიაზის ბაღში იშლება ვარდები.

არა, აქედამ წავიდეს კაცი პეტერბურლს, თავგადაგლეჯილი მირბოდეს სამიათასს ვერსტსა და ცირკი ნახოს! ეგ ხომ მეშჩანობაა. არა, პეტერბურლში ცირკზე უკეთესი როგორ არა იპოება რა? ოოჰ, ოოჰ, Провинція, Провинція!

ჩემი გულით საყუარელი ვანო და მისი პატარა საშა სიყუარულით ჩამიკოცნენ და ასე უთხარ, რომ დროა მოვიდეს თავის მშვენიერს ქუჭყანაში. Можно быть, и в Италии, и в Японии, но жить можно только в Тифлисе. –

1879

ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №6 (975) გვ.: 107-109.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №194/№64, 5r.
ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული, თხელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღი; ზომა: 35,8X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის მარცხენა აშიაზე I აბზაცს ზედა ნაწილში შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული; II გვერდის ქვედა მხარეს შავი მელნით მიწერილია: „1879.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია. ნარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „10^ს იანვ:“ / „11“ 1879 თბილისით.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი პეტერბურგში ცხოვრობდა. წინამდებარე წერილში ავტორი მას ძმის გარდაცვალების ამბავს ატყობინებს და საქართველოში დაბრუნებას სთხოვს: „მოღი, გაიგე შენის ოჯახის მდგომარეობა, დააწყე რიგზე შენი აქაური საქმეები და მერე ისევ წადი, თუ უთოოდ შენი რუსეთში ყოფნა საბედნიეროდ მიგაჩნდეს.“ აღნიშნულის გათვალისწინებით, ბარათი გაგზავნილი უნდა იყოს **პეტერბურგში.**

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია; 2. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან; 3-4. ღმერთმან; 5. ხაზგასმულია.

გვ.: 107,2. „ჩემო საყუარელო ძმაო ვანო!“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანი.

გვ.: 107,8-9. „სოსიკო, გიგო სუმბათოვი და აბესალომოვი“ – საუბარია ადრესატის ძმაზე, იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე, მეფისნაცვლის თანაშემწეზე საგანგებო დავალებათა შესასრულებლად, გიორგი ლუარსაბის ძე სუმბათაშვილზე, და, სავარაუდოდ, სოლომონ ზაქარიას ძე აბესალომოვზე.

გვ.: 107,11. „ტასოს წერილი“ – საუბარია ადრესატის დაზე – ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობიძეზე.

გვ.: 107,13-14. „ლიმანოვსკი, გურჩინ და ბოლუშევიჩი“ – სავარაუდოდ, საუბარია ვლადიმერ ანტონის ძე ლიმანოვსკისა და ალექსანდრე ბიკენტის ძე გურჩინზე. რაც შეეხება ბოლუშევიჩს, იმხანად თბილისში ამ გვარის რამდენიმე პირი მსახურობდა სხვადასხვა თანამდებობაზე და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 107,19-20. „ავინოვი, არლუთინსკი“ – სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ სერგეი ალექსანდრეს ძე ავინოვსა და ალექსანდრე ივანეს ძე არლუთინსკიზე.

გვ.: 107,21-22. „ამიროვი და სხუანი“ – მეორე პირის სახელი ნახსენები არ არის, მაგრამ, შესაძლოა, ეს იყოს სამხედრო პირი სტეფანე ამიროვი.

გვ.: 107,24. „შახპარუნიანც, მინკევიჩი“ – იმ პერიოდში თბილისში რამდენიმე შახპარონიანცი მსახურობდა სხვადასხვა თანამდებობაზე და გაურკვეველია, რომელი იგულისხმება. რაც შეეხება მინკევიჩს, გრიგოლ ორბელიანის წერილებში ნახსენებია ექიმი მინკევიჩი და, სავარაუდოდ, აქაც საუბარი იქნება სამხედრო-სამედიცინო სამმართველოს თანამშრომელზე, მთავარ ქირურგ ივანე ივანეს ძე მინკევიჩზე.

გვ.: 108,2-3. „ძალუა მაკრინა და გავგზავნე სოფოსთან“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილის, ალექსანდრე ესტა-

ტეს ძე ორბელიანის, მეუღლეზე – მარიამ (მაკრინე) ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ორბელიანსა და გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 108,4-5. „გავჰზავნე ქეთევან“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 108,23. „ძმა გიგოც“ – საუბარია გრიგოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 108,27-28. „ანტონ ყორღანოვისაკი“ – საუბარია ანტონ სოლომონის ძე ყორღანაშვილზე.

გვ.: 109,4. „შენი საშა“ – საუბარია ადრესატის მეუღლეზე, რომლის გვარი დაუდგენელია.

გვ.: 109,4-5. „ივან დიმიტრიჩ და მისი ქალები“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის მეუღლეზე, ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე, და ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

ანასტასია რომანოვასადმი №1 (976) გვ. 109.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 180r (წითელი ფანქრით), 36r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქაღალდი; ზომა: 26,5X21,5 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს. წერილს იმავე გვერდზე, ქვემოთ, მოსდევს ადრესატის მამისადმი დაწერილი ბარათი. ტექსტს მარჯვენა მხარეს ვერტიკალურად წითელი ფანქარი აქვს ჩამოსმული, რომელიც ფარავს წერილის ოთხ სტრიქონს და მომდევნო წერილის პირველ სტრიქონს.

თარიღი და ადგილი: «12 Генв: 1879. из Тифл.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Ея Импер: Высочеству Государыне Великой Княжне, Анастасии Михайловне.»

ადრესატის მისამართი: «в Петербург»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მოკლე ხაზია გასმული.

გვ.: 109,11-12. «**Великой Княжне, Анастасии Михайловне**» – წერილის ადრესატია კავკასიის იმჟამინდელი მეფისნაცვლის ქალიშვილი – ანასტასია მიხეილის ასული რომანოვა.

გვ.: 109,16. «**вашего Супруга**» – იგულისხმება მეკლენბურგ-შვერინის ჰერცოგი ფრიდრიხ ფრანც III.

მიხეილ რომანოვისადმი №13 (977) გვ. 110.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 180r (წითელი ფანქრით), 36r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქაღალდი; ზომა: 26,5X21,5 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ტექსტს მარჯვენა კიდესთან წითელი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს. ხელნაწერის ზედა ნაწილში განთავსებულია ადრესატის ქალიშვილისადმი მიწერილი ტექსტი.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Его Импер: Высо.^{BY} Государю Вел.^{MY} К.¹⁰ Михайлу Николаевичу»

ადრესატის მისამართი: «Петербург»

დათარილება: წინამდებარე ტექსტი მოსდევს ხელნაწერის ზედა ნაწილში ადრესატის ქალიშვილისადმი მიძღვნილ წერილს, რომელიც დათარიღებულია **1879 წლის 12 იანვრით**. შესაბამისად, საანალიზო ბარათიც ამ დღესაა დაწერილი.

გვ.: 110,11. «**Михайлу Николаевичу**» – საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 110,13. «**Великою Княгиниею**» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის მეუღლეზე – ოლღა თეოდორის ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 110,14-15. «**Августейшей вашей дочери**» – იგულისხმება კავკასიის იმჟამინდელი მეფისნაცვლის ქალიშვილი – ანასტასია მიხეილის ასული რომანოვა.

გვ.: 110,15-16. «**фридрихом Мекленбург-Шверинским**» – იგულისხმება მეკლენბურგ-შვერინის ჰერცოგი ფრიდრიხ ფრანც III.

ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №10 (978) გვ.: 111-114.

ავტოგრაფი (თეთრი პირი): Z: ზსიემ №24526 / ლიტერატურული არქივი №1126.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი ქალაღდი; ზომა: 28X22 სმ; დაწერილია შავი ტუშით, ლამაზი კალიგრაფიით. ხელნაწერი დაზიანებულია: შუაში, გადაკეცვის ადგილას, კიდეებზე, 21 მმ-ის სიგრძეზე ორივე ფურცელი გადახეულია. III გვერდის შუაში, ასევე გადაკეცვის ადგილას, ტუშია დაღვენილი.

თარიღი და ადგილი: „17^ა იანვ: 1879 წ: თბილისით.“

ხელმოწერა: „თქუწნი მარადის ერთგული მოსამსახურე თ^რ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „თქუწნო უგანათლებულესობავ, მონყალეო დაო ეკატერინავ!“

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია; 2. „ტიჟლისკის სობრანიე“ ხაზგასმულია; 3. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 4. ღვთით; 5. ღმერთი; 6. თავადი; 7. თარიღი ხაზგასმულია.

პირველი პუბლიკაცია: ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, ტომი I, საქართველოს

სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებების საქმეთა კომიტეტი, ზუგდიდის მუზეუმის გამოცემა, თბ., 1947, გვ.: 325-327.

ავტოგრაფი (შავი პირი): C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №77/№48, 3r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაქი; ზომა: 35,3X22 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის მარცხენა აშიაზე, სამ ადგილას, შავი ფანქრით ხაზებია ჩამოსმული.

თარიღი და ადგილი: „17 იანვ: 1879.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „უგანათლებულესს კნიენას ეკატერინას მენგრელსკისა“

ადრესატის მისამართი: „ზუგდიდს.“

გვ.: 111,12. „**მონყალეო დაო ეკატერინავ**“ – წერილის ადრესატია ეკატერინე ალექსანდრეს ასული ჭავჭავაძე-დადიანისა.

გვ.: 111,20. „**საყუარელი ყაფლან**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 111,21. „**საკუთარი სოსიკო**“ – საუბარია იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 112,12. „**თქუჭნის ნიკოსი და ანდრიასი**“ – იგულისხმება ადრესატის შვილები: ნიკო და ანდრია დავითის ძე დადიანები.

გვ.: 113,8. „**ველიკი კნიაზი**“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 113,9-10. „**უფროსი შვილი**“ – საუბარია ნიკოლოზ მიხეილის ძე რომანოვზე.

გვ.: 113,13. „**სტაროსელსკი ნავიდა**“ – იგულისხმება მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს დეპარტამენტის უფროსი – დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკი.

გვ.: 113,14. „**კნიაზ მირსკი**“ – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 113,16. „**ლევან მელიქოვი**“ – საუბარია გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე.

გვ.: 113,19. „**სალომე, ელენე, კაკო, თამარ**“ – საუბარია ადრესატის ძმისშვილებზე: სალომე ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისაზე, ელენე ჭავჭავაძე-ასტაფიევისაზე, მარიამ (კაკო) ჭავჭავაძესა (ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძის მეუღლეზე) და თამარ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 113,21-22. „**ვაჟი ჰყავს თამარსა**“ – საუბარია თამარ დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 113,24. „**ირაკლიცა**“ – საუბარია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

გვ.: 113,27. „**ბატონის რძალიცა**“ – სავარაუდოდ, საუბარია ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკის დედაზე – მარიამ ისაკის ასულ აღამალიან-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 113,29. „**მე და დავითს**“ – საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 113,30. „**ტასო გაგარინისა და ელენე**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე და მის ბიძაშვილზე (დედის ძმისშვილზე), გაზრდილსა და მემკვიდრეზე – ელენე იაკობის ასულ ერისთავ-თარხნიშვილისაზე.

გვ.: 113,31-32. „**ივანე და სოფიო**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ ივანე დავითის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 113-114. „**ძალუა ვარინკასი და გიორგის**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და მის ვაჟ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 114,4. „**ჩუჭნი ნიკო ჭავჭავაძე**“ – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 114,12. „**მშვენიერი სალომე**“ – საუბარია ადრესატის ქალიშვილ სალომე დავითის ასულ დადიან-მიურატისაზე.

გვ.: 114,15-16. „ღირსეულის ქმრითა“ – საუბარია ადრესატის სიძეზე – ნეაპოლის მეფის, იოახიმ მიურატის, შვილიშვილზე, ნაპოლეონ III-ის ადიუტანტ აშილ მიურატზე (1847-1895).

შავი პირი:

ზუგდიდს. უგანათლებულესს კნენინას
ეკატერინას მენგრელსკისა

ვჰსცოდე ცად მიმართ და ვარ წინაშე თქუწნსა დამნაშავე პირშავად და არცა ვამართლებ ჩემს თავსა, რომ აქამომდის ვერ მოგართვი პასუხი თქუწნის წერილისა, ჩემთვის მარადის ძვირფასისა. უნდა მომიტევეთ, რადგანაც მიცნობთ სიყრმითგანვე თავდადებით ერთგულსა და პატივისმცემელსა თქუწნსა; უნდა მომიტევეთ, რადგანაც დავჰბერდი და ამასთანა მეტად უბედური წელიწადია ჩემთვის. – დავჰკარგე ჩემი გულით საყუარელი ყაფლან, ძმა, მეგობარი, ამხანაგი; დავჰმარხე ჩემი საკუთარი სოსიკო, დიდად პატიოსანი, ჭკვიანი, გულით კეთილი, განთქმული ვაჟკაცობითა და ამასთანავე ნასწავლი. და ახლა დადუმდა, გამოყრუვდა ჩუწნი იგი ქუჩა, რომელიცა ოდესმე დუღდა მხიარულებითა და იყო სავსე ყმანვილკაცებითა და ქალებითა, ქებულნი ზრდილობითა, მშვენიერებითა, გონებითა! ან დავჰშთი მე მარტოდ და ვარ ჩემს იმავე ქუჩაში, ვითარცა ვილაცა უცნობი სხუათათვს.

განგუშორდნენ გულის ნაცნობნი, ვინცა გულითა გვიყუარდნენ,

თუალთ მიგვეფარნენ, ნავიდნენ.... ძველთაგან დავჰშთით მე და შენ!...

ასე, ჩემო უსაყუარლესო დაო, არ უნდაკი მიწყრებოდე, უნდა შემიბრალო, უნდა შემიბრალო, და აღარ შეგანუხებ ჩემის ვაებითა.

რა ამბავი იცით თქუწნის ნიკოსი და ანდრიასი? დროა, რომ მოვიდეს ნიკო, დასახლდეს თავის მამაპაპეულთ მამულში, რომ გაჩნდეს ერთი მაინცა ოჯახი საქართველოსში განსასვენებელად ჩუწნისა დაჩაგრულის გულისა. ირწმუნეთ, ნიკოს ბედნიერება მხოლოდ მანდ არის და არა სადამე სხუაგან. წყალობა ჳელმწიფისა მანდაც არ მოაკლდება, და მხოლოდ ჳეტერბურლისათუს რა საჭიროა დადიანი? და აქკი თავს შემოევლება მთლად ჩუწნი ქუწყანა.

თბილისი მეტად გადიდდა, გამრავლდა ხალხითა, ასე რომ მიხაილოვსკის ხიდი ველარ იტევს მიმომსვლელთა ეკიპაჟებთა, ჭურგონებთა, ურმებთა; ერთი თეატრი ველარ ჳყოფნის ქალაქის მცხოვრებთა და ამისგამო გაჩნდნენ: კრუჟოკი, რომელშიაცა ირიცხებიან შვიდასზე მეტი ჩლენები; ტიჭლისკის სობრანიე; ეგრეთუწ რამდენისამე ასის ჩლენებით, სადაცა, გარდა მუზიკისა და ტანციობისა, არიან ჩუწნნი საზანდრებიცა სიმღერითა და ლეკურის თამაშობითა; ამისგარდა არის ანგლისკის კლუბი, მეშჩანსკის კლუბი, ცირკი, კარუსელ; და ვისაც ყმანვილი გული აქუს, მიხარულებს უზრუნველად.

მაგრამ, ვერ წარმოიდგენთ, რა განწირულს მდგომარეობაში იმყოფება ჩუწნი საზოგადოდ თავად-აზნაურობა, და რა საშინლად დაეცა სიღარიბისაგან! საქართველო მრავალჯერ აოხრებულა, გადამწუარა ლანგთემურისაგან, შაჳაბბაზისაგან, ოსმალთა, სპარსთაგან, მაგრამ გადარჩენილი სიკუდილისაგან ხალხი გამოდიოდა ტყის სიღრმითგან, კლდეების ხეობიდამ და თავის მიწაზე აშენებდა თავის ქოხსა, და შემდეგ ჟამთაგანმავალობაში, ნელნელა მოდიოდა ცხოვრებაში. ახლა ჩუწნს თავად-აზნაურობას აღარსად ექმნება თავის შესაფარებელი. – ჩუწნი მომავალი მეტად დაბნელებულია და არსაი-დამ ჳსჩანს ნათელი ნუგეშისა!

ველიკიი კნიაზი, როგორც ისმის მობძანდება თებერვლის გასულს და ისევ ნაბძანდება, რადგანაც მისი უფროსი შვილი უნდა დააფიცონ ცერემონიით მაისში; მერე მგონია გა-

ვიდნენ სამზღუარგარე და ბოლოს ივნისში, ივლისში მობრძანდებიან პირდაპირ ბორჯომს.

სტაროსელსკი წავიდა გუშინ პეტერბურღს სხუა და სხუა პროექტებითა. კნ: მირსკი აპირებს აქედამ სრულებით გადასახლებას პეტერბურღს, და მის ადგიღს მიიღებს ლევან მელიქოვი; მაგრამ ვაითუ ვერც ამან გაუძღოს მეტად ძნელს თანამდებობას, და მაშინ ვინ იცის, ვის ჴელში ჩავარდება ბედი ჩუჭნის ქუჭყნისა, და ეს ფიქრი ძალიან მანუხებს. –

თქუჭნნი ძმისწულები, საღომე, ელენე, თამარ, კაკო მათის შვილებით არიან მშვიღობით და აშვენებენ აქაურს საზოგადოობას ზრდიღობითა, სიღამაზითა, გულითა. მეტად მშვენიერი ვაჟი ჴყავს თამარსა, ჩემი ნათღული, ვეება ტანისა, გასაოცებელის თუღლებითა. კარგი ეს არის, რომ თვთ თამარცა ჩემი ნათღულია! – ირაკღი ჯერ თუმცა არ არის სრულიად განთავისუფღებული ავთამყოფობისაგან, მაგრამ დიდად უკეთ არის და კარგს ქეიფზე. – ამ პატარა ვაჟმა გააცოცხღა ირაკღიცა და ბატონის რძაღიცა.

ელენა ერისთავისა და ტასო გაგარინისა, ღთის მონყაღლებით, მშვიღობიანად არიან, ეგრეთუჭ ივანეცა და სოფიო ბედისაგან განდევნიღნი დაღისტანში. – ჩემის რძაღის ვარინკასი და გიორგისა, ორი კვირა არის, აღარა ვიცირა. –

მესამე დღეა, რა მოუწყვეტღივ მოღის და მოღის საზარელი თოვღი. – ამ დღეებში იყო აქა და წავიდა ისევ თავის ლუბერნიაში ჩუჭნი ნიკო ჴავჭავ, უწინდელი გიჟი ნიკო და ახღაკი დიდად გამოჩენიღი ლუბერნატორი; მეტად კარგი რამ არის და გულითაც მიყუარს. – წინანდაღშიაც მშვიღობით არიან; გახსოვთ ჩუჭნი წინანდაღში ყოფნა, როგორ გვეშიწოღდა მე და დავითს გრძელის მებაღისა.

ღთი იყოს თქუჭნი მფარვეღი და თქუჭნის მშვენიერის შვიღებისა, და მეცა ოდესმე გახსოვღეთ ხანდახან და მეყოფა ჩემ საბეღნიეროდ. –

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №80 (979) გვ.: 114-116.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №169/№58, 18გ.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქაღალდი; ზომა: 35,6X21,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «22 Генв: 1879. Тифлис»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში ხან პეტერბურგშია, ხან ცარსკოე სელოში. მისდამი დაწერილი 1878 წლის 5 დეკემბრის წერილი (№79 (969)) პეტერბურგშია გაგზავნილი, 1879 წლის 14 თებერვლის წერილი (№81 (981)) – ცარსკოე სელოში. ჭირს გადაწყვეტით თქმა, სად არის ბარათი გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2-4. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია.

გვ.: 114,20. «Мой друг Варвара» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 114,20-21. «Семейства Оклобжіо» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე, მის ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოსა და ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 114,21. «если Тасо» – საუბარია ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე.

გვ.: 114,22. «несчастием» – ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანს გარდაეცვალა ძმა, იოსები.

გვ.: 114,24. «о смерти Сосико» – საუბარია იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 114,25. «по минованіи Байкуша» – იგულისხმება წარუმატებელი პერიოდის ჩავლა.

გვ.: 115,11. «Гиго Сумба: и Абесаломов» – სავარაუდოდ, საუბარია გიორგი ლუარსაბის ძე სუმბათაშვილსა და სოლომონ ზაქარიას ძე აბესალომოვზე.

გვ.: 115,15-16. «Лимановскій, Гурчин и Богушевич» – სავარაუდოდ, საუბარია ვლადიმერ ანტონის ძე ლიმანოვსკისა და ალექსანდრე ბიკენტის ძე გურჩინზე. რაც შეეხება ბოლუშევიჩს, იმხანად თბილისში ამ გვარის მქონე რამდენიმე პირი მსახურობდა სხვადასხვა თანამდებობაზე და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 115,22. «Генерал Авинов и Алек: Аргутинскій» – სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ სერგეი ალექსანდრეს ძე ავინოვზე და ალექსანდრე ივანეს ძე არლუთინსკიზე. ალექსანდრე რომანის ძე არლუთინსკი ამ დროს ლიტვაში მსახურობდა და ის ვერ იქნება ნაგულისხმევი.

გვ.: 116,1. «цалую Георгія» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №6 (980) გვ.: 117-118.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №479/№43, 3r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, არასტანდარტული ფორმის ქალაღი; ზომა: 22X21 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «1^{то} февр: 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «К^ю Дмитрію Ивановичу Святополк-Мирскому.»

ადრესატის მისამართი: ამ პერიოდში ადრესატი კავკასიის მეფისნაცვლის, მიხეილ რომანოვის, თანამემნის თანამდებობაზე მსახურობდა და წერილიც **თბილისში** უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. სტრიქონების ქვეშ ხაზია გასმული.

გვ.: 117,20. «**Дмитрію Ивановичу Святополк-Мирскому**» – წერილის ადრესატია გრიგოლის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის, ქმარი, გენერალი – დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 117,22. «**ваших детей**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის, და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის ქალიშვილებზე: მარიამ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისაზე და ოლლა სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისაზე.

გვ.: 117,23. «**Тер-Осипянца с его семейством**» – საუბარია ივანე სტეფანეს ძე ტერ-ოსეპიანცსა და მის ოჯახზე.

გვ.: 118,1-2. «**перед выездом вашим из края**» – დიმიტრი მირსკი გადაიყვანეს ახალ სამსახურში რუსეთში.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №81 (981) გვ.: 118-121.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 27r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, თხელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაქდი; ზომა: 35,4X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «14го февр: 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: «в Царское Село.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. ფრაზა «получаемая им от меня 3/т:р: ежегодно» ხაზგასმულია; 3. «расчетливого Георгія» ხაზგასმულია; 4-7. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია.

გვ.: 118,17. «**Мой друг Варвара!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 118,19. «**дядя Георгій**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 119,8. «**Геній великой Екатерины**» – იგულისხმება რუსეთის იმპერატორი ეკატერინე II.

გვ.: 120,9. «**Кирмаламу от Фисуна**» – შესაძლოა, საუბარი იყოს ალექსანდრე ალექსეის ძე ფისუნზე, რომელიც კავკასიაში მოღვაწეობდა.

გვ.: 120,11. «**Государь Император**» – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 120,12. «**Герцог Мекленбургскій**» – საუბარია მეფისნაცვლის ქალიშვილ ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვასა და მეკლენბურგ-შვერინის ჰერცოგ ფრიდრიხ ფრანც III-ზე.

გვ.: 120,12. «**Орден Венда**» – საუბარია მაკლენბურგ შვერინის და მაკლენბურგ სტრელიცის ჰერცოგთა მიერ დაწესებულ დინასტიურ ორდენზე.

გვ.: 120,19-20. «**брата знаменитаго Мерцхала**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ცხენზე.

გვ.: 120,23. «**беднаго Каплана**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 120,29. «**был у Майки**» – სავარაუდოდ, საუბარია მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასულ ნიკოლაიზე.

გვ.: 120,30-32. «**Ольга Бярятинская, Мирскій с женою, Марія Орбел:, Лиза Иванова, Саломе, Како, Нина Чолакае-**

ვა, Борис, Вейсенгоფა, Лизა Мухრანская» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანზე, მის მეუღლე დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე, ქალიშვილ ოლლა სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისაზე, სავარაუდოდ, მარიამ ვახტანგის ასულ ორბელიანზე, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ეკატერინე იაკობის ასულ ორბელიანივანოვის, ქალიშვილ ელისაბედზე, დავით ჭავჭავაძის ქალიშვილებზე: სალომე ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისაზე და მარიამ (კაკო) ჭავჭავაძეზე, ბიძინა ოთარის ძე ჩოლოყაშვილის მეუღლე ნინო დავითის ასულ ნერეთელ-ჩოლოყაშვილისაზე, წმინდა ნინოს საქველმოქმედო საზოგადოების თბილისის განყოფილების წევრ მარია ნიკოლოზის ასულ ვეის-ფონ-ვეისენგოფზე, ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე. შეუძლებელია „ბორისის“ იდენტიფიცირება.

გვ.: 120-121. „**Консулы Германскій и Французскій**» – კონსულების გვარები უცნობია.

მაქსიმილიან ოსტენ-საკენისადმი №3 (982) გვ. 123.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №474/№74, 180r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, არასტანდარტული ფორმის ქაღალდი; ზომა: 22,2X19,5 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); შესრულებულია შავი ფანქრით. ნარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «20to февр: 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Барону Максиміліану Александр: фондер остен-Сакену»

ადრესატის მისამართი: 1877 წელს ადრესატი დაინიშნა კავკასიასა და კავკასიის ფარგლებს გარეთ საბაჟო განყოფილების მმართველად. წერილში ავტორი მას სთხოვს ერთი ახალგაზრდა კაცის, მურადიოვის, მისი მმართველობის ქვეშ არსებულ უწყებაში, სახელდობრ, კანცელარიაში მოწყობას. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ბარათი გაგზავნილი უნდა იყოს **თბილისში**.

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მოკლე ხაზია გასმული.

გვ.: 123,19. **«Барону Максимилиану Александр фондер остен-Сакену»** – წერილის ადრესატია სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძის მეუღლე – ბარონი მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენი.

გვ.: 123,21. **«Мурадове»** – პირის სახელი მითითებული არ არის და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №82 (983) გვ.: 124-126.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/ №116, Ros-292; 2829, 81r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღდი; ზომა: 35,3X21,6 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის IV აბზაცის ბოლო ნაწილს მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «21 Февр: 1879. Тифл.:»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг варвара!»

ადრესატის მისამართი: «в Петерб.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ ხაზია გასმული; 2. აქედან ციტატის ბოლომდე ფრაზა ხაზგასმულია; 3. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 124,14. «**Мой друг Варвара!**» – ნერილის ადრესა-
ტია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე
– ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 124,18. «**Георгій хочет**» – იგულისხმება ადრესატის
ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 125,19-20. «**Капгер, Радецкій, Окольникій, Аста-
фьев**» – საუბარია ალექსანდრე ქრისტიანის ძე კაპლერზე,
თეოდორ თეოდორის ძე რადეცკიზე, ნიკოლოზ ანდრიას ძე
ოკოლნიჩიზე და ნიკოლოზ ალექსის ძე ასტაფიევზე.

გვ.: 125,21. «**Томич. Казбек, Кишмишев, Шаликов**» –
იგულისხმება პეტრე ივანეს ძე ტომიჩი, გიორგი ნიკოლოზის
ძე ყაზბეგი, სტეფანე იოსების ძე ქიშმიშევი და სიმონ იოსების
ძე შალიკაშვილი.

გვ.: 125,21-22. «**братья Комаровы**» – სავარაუდოდ, სა-
უბარია ალექსანდრე ბესარიონის ძე კომაროვზე, რომელსაც
ჰყავდა სამი ძმა: ბესარიონი, დიმიტრი და კონსტანტინე.
«**братья**» მრავლობითში დგას და მასში თანაბრად შეიძლება
იგულისხმებოდეს როგორც სამივე ძმა, ისე ორიც.

გვ.: 126,19. «**Князь Голицын с Сестрою**» – იგულისხმე-
ბა დიმიტრი ბორისის ძე გოლიცინი და ევდოკია ბორისის
ასული გოლიცინა-შერემეტიევისა.

გვ.: 126,20. «**Великаго Князя**» – საუბარია მეფისნაც-
ვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

კუმისის მამასახლისისა და მოსამართლეებისადმი №1 (984)

გვ.: 128-129.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №99/№73, 3r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: ყავისფერი, გახუნებული, საშუა-
ლო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული,
არასტანდარტული ფორმის ქაღალდი; ზომა: 22,7X15 სმ. (გა-

ზომილია დიდი მხრიდან); შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „31 თებერ: 1879“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „კუმისის მამასახლისო და სუდიებო!“

ადრესატის მისამართი: რამდენადაც წერილი კუმისის მამასახლისისა და მოსამართლეებისადმია მიმართული, იგი გაგზავნილი უნდა იყოს სოფელ **კუმისში**.

შენიშვნები: 1. გარკვევით უწერია 31 თებერვალი და ჩვენ ვერ ვცვლით; 2. სტრიქონი ხაზგასმულია; 3. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 128,23. „**კუმისის მამასახლისო და სუდიებო**“ – მამასახლისისა და მოსამართლეების ვინაობა უცნობია.

გვ.: 128,23-24. „**ოლქიაშვილი... გალუმაშვილსა**“ – პირთა სახელები მითითებული არ არის და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

მარია კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინისადმი №3 (985) გვ.: 129-130.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №101/№75, 181r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, არასტანდარტული ფორმის ქაღალდი; ზომა: 21,5X16,1 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); შესრულებულია შავი ფანქრით. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «6^{то} Марта 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Марии Васильевне Колубякиной.»

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში სამხრეთ კავკასიის ქალთა ინსტიტუტის საბჭოს წევრი იყო და, წერილიც, შესაბამისად, **თბილისში** უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

გვ.: 129,13. «**Мари́н Васи́льевна Ко́лубякиной**» – წერილის ადრესატია მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის ქვრივი – მარია ვასილის ასული კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინისა.

გვ.: 129,16. «**Ремеслен:™ Училища**» – უნდა იგულისხმებოდეს 1873 წელს გახსნილი სახელოსნო სასწავლებელი.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №83 (986) გვ.: 130-132.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 83r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაქი; ზომა: 35,6X22,2 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «1879 Марта 19го»

ხელმოწერა: «Твой гр:»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг варвара!»

ადრესატის მისამართი: «в царское село»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. ხელმოწერის ქვეშ გრძელი ხაზია გასმული.

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა. იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის I აბზაცის ნაწილი («... Глубоко, глубоко огорчен я смертью К^а Бяр-тинскаго... и Потемкина»); მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბედან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ.: 133-134.

გვ.: 130,20. «**Мой друг Варвара!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 130,20-21. «**смертью К^н Барятинскаго**» – საუბარია კავკასიის ყოფილ მეფისნაცვალ ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკიზე.

გვ.: 130,23-24. «**Екатерины великой**» – იგულისხმება რუსეთის ყოფილი იმპერატორი ეკატერინე II.

გვ.: 130,24. «**Потемкина, и Румянцова**» – იგულისხმება მე-18 საუკუნის რუსი სახელმწიფო მოღვაწეები და გენერალ-ფელდმარშლები: გრიგოლ ალექსანდრეს ძე პოტიომკინი და პეტრე ალექსანდრეს ძე რუმინცევ-ზადუნაისკი.

გვ.: 131,4. «**Экзарх Грузиѣ**» – 1877-1882 წლებში საქართველოს ეგზარქოსი იყო იოანიკე (ივანე მაქსიმეს ძე) რუდნევი.

გვ.: 131,7-8. «**Католич: Прелат**» – იგულისხმება ადგილობრივი კათოლიკური ეკლესიის უმაღლესი პირი.

გვ.: 131,8. «**Шехульислам**» – იგულისხმება ისლამური რელიგიის უმაღლესი სასულიერო პირი.

გვ.: 131,16-17. «**Нико Чавч:, Михаил Эрстов, Вано и Александр Орбел:, Амилахвари**» – სავარაუდოდ, საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე, მიხეილ იაკობის ძე ერისთავზე, ივანე კონსტანტინეს ძე და ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანებსა და ივანე გივის ძე ამილახვარზე.

გვ.: 131,18. «**предвод: Дворян^{на} Сумбатов**» – საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე სუმბათაშვილზე, რომელიც იყო თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურობის წინამძღოლი.

გვ.: 131,20. «**Иван и Софія из Дагестана**» – საუბარია ივანე დავითის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 131,22. «**Его Высоч:^{на}**» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 131,25. «**дяди Георгія**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 131,29. «**был у меня Мачабели**» – საუბარია ადვოკატ ვასილ გიორგის ძე მაჩაბელზე.

გვ.: 132,5. «**Князь Шаховский**» – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე ივანეს ძე შახოვსკიზე.

გიორგი ორბელიანისადმი №2 (987) გვ.: 133-134.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/ №116, Ros-292; 2829, 84r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქაღალდი; ზომა: 35,6X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «26to Марта 1879 г: Тифлис»

ხელმოწერა: «Искренно – любящий вас...»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг и дядя Георгий!»

ადრესატის მისამართი: «в Царское Село.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. მრავალწერტილი ავტორისაა.

გვ.: 133,19. «**Мой друг и дядя Георгий!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმისშვილი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 133,19-20. «**с детьми покойнаго Александра**» – საუბარია გრიგოლის ბიძის, ალექსანდრე ორბელიანის, უკანონო შვილებზე, რომლებსაც, როგორც ჩანს, ქონებრივი დავა ჰქონდათ ალექსანდრეს მიერ თავის მემკვიდრედ დატოვებულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანთან.

გვ.: 133,24. «**Михайлу Месхиву**» – იგულისხმება მიხეილ დიმიტრის ძე ალექსი-მესხიშვილი.

გვ.: 134,3. «**матушку Варвару**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალზე – ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე.

გვ.: 134,7. «**Иван и Софія**» – საუბარია ივანე დავითის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 134,7-8. «**Шереметьев из Петербурга**» – სავარაუდოდ, საუბარია სერგეი ალექსეის ძე შერემეტიევზე.

გვ.: 134,9-10. «**Покро Николаевича**» – გვარი ნახსენები არ არის და პირის იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №84 (988) გვ.: 135-136.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153 / № 116 (Ros-292; 2829), 85r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალალდი; ზომა: 35,4X22,4 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის II აბზაცს მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «19^{то} Апр: 1879.: ... из Тифлиса»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: «В Царьское Село»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მოკლე ხაზია გასმული; 2. «и стоял» ჩამატებულია ზემოდან.

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა. იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის II და III აბზაცები («Каковы должны быть... варварства на столетія»; «Представьте пошлую наглость... благословляем Потомством»); მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორ-

ბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბე-დან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამოცე. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ. 142.

გვ.: 135,7. **«Мой друг Варвара!»** – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 135,9-10. **«Великодушнаго Государя»** – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 136,3. **«дочери Нико Чавчав:»** – შესაძლოა, საუბარი იყოს ნიკო ჭავჭავაძის უკანონო შვილზე, რადგან გენეალოგიური წესხის მიხედვით, მას შვილები არ ჰყოლია.

გვ.: 136,5-6. **«Софія Мирская, Майко с мужем, Маша с мужем, Чолакаев с женою, Витгенштейн без жены, наш Иван»** – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე, მის ქალიშვილ მარიამ (მაიკო) დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისაზე, მის მეუღლე ივანე მამუკას ძე ორბელიანზე, მარიამ ვახტანგის ასულ ორბელიანზე, მის მეუღლე ალექსანდრე ივანეს ძე ორბელიანზე, ბიძინა ოთარის ძე ჩოლოყაშვილზე, ნინო დავითის ასულ წერეთელზე, ევგენი ალექსანდრეს ძე ვიტგენშტეინსა და ივანე დავითის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 136,7. **«Сестры Нико»** – საუბარია ნიკო ჭავჭავაძის დებზე – ელისაბედ (ბებე) და თინათინ (თიკო) ზურაბის ასულ ჭავჭავაძეებზე.

გვ.: 136,11. **«Дочь Эрастія Чолакаева вышла за Полковника Мамацова»** – სავარაუდოდ, საუბარია ელისაბედ ერასტის ასულ ჩოლოყაშვილ-მამაცაშვილისაზე, მაგრამ მეუღლის სახელის დადგენა ვერ ხერხდება.

გვ.: 136,12. **«Семейство Оклобжіо»** – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჯიოზე, მის ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჯიოზე და ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 136,19. «**Михайла Месхієვა**» – საუბარია იურისტ მიხეილ დიმიტრის ძე ალექსი-მესხიშვილზე.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №115 (989) გვ.: 138-139.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №625/№26, სამმაგი პაგინაციით: 1r / 79r / 168r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 21,3X13,5 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით. IV გვერდის შუაში შავი ფანქრით უკუღმა აწერია: „1879.“

თარიღი და ადგილი: „26 აპრ: 1879.“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ერთგული თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე.“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში **თბილისში** ცხოვრობდა და მსახურობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია; 2. თავადი; 3. თარიღი ხაზგასმულია.

გვ.: 138,19-20. „**ჩემო ბატონო, კნიაზო დემეტრე!**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ყოფილი მდივანი და ახლობელი – დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 138,22. „**გუარად მურადოვი**“ – პირის იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №9 (990) გვ. 139.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 175r (წითელი ფანქრით), 30r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, სქელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაქი; ზომა: 26,1X20,9 სმ.; წერილი შესრულებულია მუქი შავი მელნით. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: «[30] Апр: 1879 г.»

ხელმოწერა: «Вашего Сіятельства Покорный Слуга К: Гр. Орбеліани»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Ваше Сіятельство, Князь Дмитрій Иванович.»

ადრესატის მისამართი: ადრესატი 1878 წელს კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე დაინიშნა. ტექსტიდან ჩანს, რომ ის მაღალი თანამდებობის პირია, რომელსაც ავტორი ინსტიტუტში ახლად გამოცხადებულ ვაკანსიაზე ნატალია ბარათოვის მიღების თხოვნით მიმართავს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, წერილი გაგზავნილი უნდა იყოს **თბილისში**.

შენიშვნები: 1. დაწერილია ზემოდან, მის დაბლა გადაშლილია «в женскую Гимназію»; 2. დაწერილია ზემოდან, მის დაბლა გადაშლილია «еслибы»; 3. «тогда открылась» დაწერილია ზემოდან, მის დაბლა გადაშლილია «была вакансія»; 4. სტრიქონი ხაზგასმულია.

გვ.: 139,4. «**Князь Дмитрій Иванович**» – წერილის ადრესატია იმხანად კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსი – დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკი.

გვ.: 139,7. «**Его Высочества**» – იგულისხმება მეფისნაცვალის მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 139,8-9. «**Княжны Наталии Баратовой**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის დისწულის ქალიშვილზე – ნატალია ლევანის (ლეონიდის) ასულ ბარათაშვილზე.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №85 (991) გვ.: 140-141.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/ №116, Ros-292; 2829, 86r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქაღალდი; ზომა: 35,4X21,7 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «2 мая 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг варвара!»

ადრესატის მისამართი: «В Цар: Село.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. თანხა ხაზგასმულია; 3. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 140,20. «**Мой друг Варвара!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 140,20. «**деньги Георгія**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 140,23. «**Оклобжю с семейством**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჯიოზე, მის ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჯიოზე და ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 141,6. «**Племянница нашей Дедопали, Елисаветы, Нина Баратова**» – სიტყვას „დედოფალი“ გრიგოლ ორბელიანი აქ ხუმრობით იყენებს. საუბარია მისი ბიძაშვილის, ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანის, ცოლზე, ელისაბედ ივანეს ასულ ბა-

რათაშვილ-ორბელიანისაზე, და მისი ძმის, ზაალ ივანეს ძე ბარათაშვილის, ქალიშვილ ნინოზე.

გვ.: 141,7. «**за Андроникова**» – საუბარია ნიკოლოზ დავითის ძე ანდრონიკაშვილზე.

გვ.: 141,9. «**Дочь Бабо Тарханова... Нина**» – საუბარია ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასულ ორბელიან-თარხან-მოურავისაზე და ნინო იოსების ასულ თარხან-მოურავზე.

გვ.: 141,10. «**Мухранскаго, сына Михайла**» – საუბარია ალექსანდრე მიხეილის ძე ბაგრატიონ-მუხრანელზე.

ილია ჭავჭავაძისადმი №2 (992) გვ.: 142-144.

ავტოგრაფი (თეთრი პირი): C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №639/№71 (ძველი S:2660), 1r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორი გადაბმული და ოთხად მოკეცილი ფურცელი; ზომა: 27X21,2 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით. IV გვერდის ბოლოში იასამნისფერი ფანქრით უკულმა წერია: „ილია ჭავჭავაძისადმი, 5 წ“; იასამნისფერი მელნით წერია: „წ.წ., 3 ბარათი“; შავი ფანქრით მკრთალად წერია: „VII, 4 ბარათი (1877,1878,1879)“; ხელნაწერი დაზიანებული და რესტავრირებულია. გადაკეცვის ადგილებში კიდეები შეხეულია.

თარიღი და ადგილი: „18^ა მაისს 1879.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო ილიავ!“

ხელმოწერა: „თქუეწნის ბრწყინვალეებისა მორჩილი მოსამსახურე თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა **თბილისში** და წერილიც აქ არის გაგზავნილი, რაც ტექსტის შინაარსითაც ჩანს: ავტორი მას უბოდიშებს იმის გამო,

რომ ვერ დაესწრება საზოგადოების (იგულისხმება „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“) შეკრებას: „დღეს ვერ გიახლები ჩუჭნის საზოგადოების კრებაში თეატრისაგამო.“

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია; 2. „ჩემის ჰაზრით“ ხაზგასმულია წითელი ფანქრით; 3. „ათასის თუმნით“ ხაზგასმულია; 4. თავადი; 5. ხაზგასმულია.

ავტოგრაფი (შავი პირი): A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, ორმაგი პაგინაციით: 19r (წითელი ფანქრით მკრთალად), 71r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 32,1X23,8 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერის ზედა მხარეს, შუაში, პატარა ნაწილი ამომწვარია. რესტავირებულია.

თარიღი და ადგილი: „18 მაისს 1879.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „კნ. ილიას ჭავჭავაძეს“

პირველი პუბლიკაცია: გაზეთი „ბახტრიონი“, 1922, №21, გვ. 2.

გვ.: 142,22-23. „ჩემო ბატონო, კნიაზო ილიავ!“ – წერილის ადრესატია ილია გრიგოლის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 142,24-25. „საზოგადოების კრებაში თეატრისაგამო“ – საუბარია ქართული თეატრალური საზოგადოების დამფუძნებელ კრებაზე.

გვ.: 142,26. «Общества Возстановленія: Христіянства» – გრიგოლ ორბელიანი იყო „ქრისტიანობის აღმდგენი საზოგადოების“ წევრი.

გვ.: 143,9. „ჩუჭნი ბანკი“ – საუბარია თბილისის სათავადაზნაურო საადგილმამულო ბანკზე, რომლის დამფუძნებლები იყვნენ ადრესატიცა და ადრესანტიც.

შავი პირი:

18 მაისს 1879. კნ: ილიას ჭავჭავაძეს

დღეს ვერ გიახლები ჩუშნის საზოგადოების კრებაში თეატრისაგამო, რადგანაც ვარ მიწვეული в Экстренное Заседание Общества возстан: Християнства; მაგრამკი გავჰბედავ და გულწრფელობით მოგახსენებ, რომ მე არავარ თანამგრძნობი ქართულის თეატრის ამჟამად დანესებისა, რომელზედაც დახარჯული ფული მგონია დაკარგულად.

მე არ მესმის, როგორ უნდა დაემყაროს თეატრი, რლსა არა აქუს თავისი შენობა, რლსა არა ჰყავს გასწავლული აკტიორები, რლსა არ შეუძლიან შენახვა თავისა თვისისა? და თუ ქართულის ენის მოყუარენი წარმოადგენენ რასმეს წელიწადში ორჯელ, სამჯერ, ხომ ეხლაც არის ამგუარი თეატრი. – არა მგონია, რომ ჩუშნი ბანკი იყოს ისე გასუქებული, რომ სამასის თუმნის უსარგებლოდ დახარჯვა არაფრად მიაჩნდეს მას.

ჩუშნი ბანკი – ასე მახსოვს – დაარსდა იმ ჰაზრით, რომ ჩუშნს შვილებსა მიეღოთ, ბანკის შეწევნით, ჰსწავლით აღზრდა ღიმნაზიებში და თვთ უმაღლესთ სასწავლებლებში. ეს ჰაზრი დარჩა ჰაზრად, და ახლა მოულოდნელად ამას ზედდართო სახალხო შკოლაცა და თეატრიცა!

ვინ იტყვის, რომ შვილების აღზრდა, სახალხო შკოლები, თეატრი, არ იყოს საჭირო ჩუშნთვის? ვინ არ იცის, რომ სამი ესე საგანი არის ხალხისა სულითა ამალლება, გონების გახსნა და თვთ ეკონომიური შემატება. მაგრამ არა მგონია, ჩუშნს ბანკსა ჰქონდეს ისეთი შეძლება, რომ ეს სამივე მეტად დიდი და ძნელი საქმე, ერთსავე დროსა, დაამკვიდროს საფუძვლიანად, შეურყეველად.

ჩემის ჰაზრით, ჯერ პირველად აღსრულდეს საზოგადოების სურვილი, ესე იგი, მიეცეს შვილებსა ფართო გზა, დაუბრკოლებლად, სწავლით აღზრდისა, რლისა აღსასრულებლად

მოგვინდება რამდენიმე ათასი თუმანი ყოველს წელიწადს; – და თუ ბანკსა დარჩება რამე, მაშინ, შეძლებისამებრ, აშენდეს ხალხის შკოლებიცა და თვთ თეატრიცა; მაგრამკი საფუძვლიანად. – როგორ არა ვჰსთქუა, რომ ათასის თუმნით ძლივს აშენდება და დაფუძნდება, რომელსამე უეზდში, მხოლოდ ერთი პანანა შკოლა, და ამით გათავდება დიდი იგი საქმე, რომელსაცა ჰქვიან „სახალხო შკოლები“ და სხუანი უეზდებიკი დარჩებიან ისე, როგორცა არიან ამჟამად. – მე ასე მგონია, და ვამბობ იმას, რაცა მგონია; და თუ ვარ შემცდარი, ჭეშმარიტად, მე დიდად მიაშება.

ქართველები ვართ ბუნებით გულ-მსწრაფლნი; გვინდა ხვალვე იყოს მზად ყოველი, რაცა გვსურს! ჰსჯობს ნელ-ნელა წავიდეთ წინა, ვიდრე სიჩქარით დავრჩეთ შუაგზაზე დაღალულნი!

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №86 (993) გვ.: 144-145.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 87r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღი; ზომა: 35,7X22,2 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «22 Мая 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: «В Царское Село.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. თანხა ხაზგასმულია; 3. «Я пишу второпях» ხაზგასმულია.

გვ.: 144,11. «**Мой друг Варвара!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 144,16-17. «**Кіазо Еристов**» – საუბარია გიორგი (კიაზო) გიორგის ძე ერისთავზე.

გვ.: 144,17. «**внуки учаться в школе**» – კიაზო ერისთავს ამ დროს ჰყავდა 10 შვილი და ბევრი შვილიშვილი.

გვ.: 144,17-18. «**женился на... Еристовойже**» – საუბარია ანა ელიზბარის ასულ ერისთავზე, რომელიც იყო კიაზო ერისთავის მესამე ცოლი. ამ დროს ანა 33 წლის იყო და გრიგოლი აზვიადებს მის წლოვანებას.

გვ.: 144,18. «**Кереселидзе также женился**» – საუბარია ივანე ივანეს ძე კერესელიძეზე.

გვ.: 144,18-19. «**на Амилахваровой**» – საუბარია ანასტასია გიორგის ასულ ამილახვარზე.

გვ.: 144,19. «**Кеке Баратова выходит за какого-то Магалова**» – „კეკე“ ალერსობითი სახელია, მაგრამ, გენეალოგიური ნუსხის მიხედვით, ამ პერიოდში არცერთი ბარათაშვილის ქორწინება არ დასტურდება მაღალაშვილზე. შესაბამისად, პირთა იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 144,22-23. «**дочери Ираклія Мухранскаго Тамары с Шакро Джорджадзе**» – საუბარია თამარ ირაკლის ასულ ბაგრატიონ-მუხრანელსა და ზაქარია (შაქრო) ალექსანდრეს ძე ჯორჯაძეზე.

გვ.: 145,1. «**Нико Чавч:**» – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 145,1-2. «**Тасо Гагарина**» – საუბარია ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 145,2. «**Иван Мананич**» – საუბარია ივანე დავითის ძე ორბელიანზე, რომლის დედა იყო მანანა მირმანოვის ასული ერისთავი-ორბელიანისა. ივანეს ზედმეტსახელად „მანანინის“ ეძახდნენ.

გვ.: 145,3. «**жена его Софія**» – საუბარია სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 145,3-4. «**в Гори у брата**» – საუბარია რევან შალვას ძე ერისთავზე.

გვ.: 145,6-7. «**скорьбь Ираклія Грузинскаго... умер сын**» – საუბარია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკისა და მის ახალშობილ ვაჟზე, რომლის სახელი უცნობია.

გვ.: 145,8-9. «**Царевны и Тамары**» – საუბარია ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკის დედაზე, მარიამ ისაკის ასულ აღამალიან-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე, და მეუღლეზე – თამარ დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 145,15-16. «**дядю Георгія**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

იგორ სტარიცკისადმი №2 (994) გვ.: 146-149.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 176r-v (წითელი ფანქრით), 31r-v (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, შელახული, კიდევბმოცვეთილი და ალაგ-ალაგ შეხეული, ოთხ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 32,2X23,4 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. | გვერდის ზედა მხარეს შავი ფანქრით წერია „გარდანერე“ და შემოხაზულია; მარცხენა მხარეს, თარიღის წინ, წითელი ფანქრით წერია: „X.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «23 мая 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Члену Государст: Совета Егору Пав»ловичу Старицкому.»

ადრესატის მისამართი: «В Петербург»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. ხელნაწერს ალაგ-ალაგ მოხეული აქვს და სიტყვები არ ჩანს. დაზიანებული ადგილები კვადრატულ ფრჩხილებში გვაქვს მოთავსებული.

გვ.: 146,23. «Егору Павловичу Старицкому» – ნერილის ადრესატია სამართალმცოდნე და მოსამართლე – იგორ პავლეს ძე სტარიცკი.

გვ.: 146,25-26. «**Племянник... К:² Константина... К:^{3б} Орбел:**» – საუბარია კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე რომანოვსა და გრიგოლ ორბელიანის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 146-147. «**о имени Сахкалтутани, [или] Алиханагаджи**» – საჰყალტუთანი ეწოდებოდა ამჟამად თურქეთის ტერიტორიაზე (სომხეთთან ახლოს) მდებარე პალანდოკენის მთის ნაწილს, სადაც ორბელიანებს მიწები ჰქონდათ.

გვ.: 147,12-13. «**Во Франции пали Бурб(о)ны, Наполеоны**» – საუბარია ბურბონთა დინასტიასა და ნაპოლეონ ბონაპარტის მმართველობაზე.

გვ.: 147,13-14. «**Прусия проглотила [Гер]манию**» – პრუსიის სამეფოს გერმანიის იმპერიის ორი მესამედი ეკავა.

გვ.: 147,14. «**Россия дошла до стен Китая**» – იგულისხმება რუსეთის იმპერიის ტერიტორიული გაფართოება და ჩინეთის საზღვრებთან მიახლოება.

გვ.: 148,10-11. «**мой дядя Аслан Орбел**» – საუბარია ასლან ნიკოლოზის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 149,5. «**Человеколюбивому Государю**» – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №116 (995) გვ.: 152-153.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7516 (ძველი №173), 174r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი-მოყავისფრო ფერის (ნახევარი რესტავრირებულის გამო არის მოყავისფრო), გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის,

ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღდი; ზომა: 19X13 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი მელნით. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „3^ა ივნისს.“

ხელმოწერა: „თქუწნი ბედნიერების მოსურნე თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „[ჩემო ბატონო დემეტრე!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში **თბილისში** ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. „რი“ ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ამ ადგილას ზემოდან ისრით არის მინიშნებული მარჯვნიდან მარცხნივ და ჩამატებულია სიტყვები: „[...]ნით არ ეწეროს.“ 3. თავადი; 4. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

დათარიღება: 1878 წლის 1 აგვისტოს გრიგოლ ორბელიანის მიერ დიმიტრი სტაროსელსკისთვის გაგზავნილი წერილიდან ჩანს, რომ ანასტასია ორბელიან-გაგარინისას ის მინები, რომლებზეც აქ არის ლაპარაკი, ჯერ გაფორმებულიც არ ჰქონდა, ამ უთარილო წერილის მიხედვით კი ის ითხოვს ადელბერგის შუამდგომლობას, რომ იმპერატორმა შეისყიდოს მისი ეს მამულები. შესაბამისად, ეს წერილი უფრო გვიანდელია და, რამდენადაც მას 3 ივნისი აწერია, დაწერილი უნდა იყოს **1879 წლის 3 ივნისს, ან მომდევნო წლებში.**

გვ.: 152,11. „[ჩემო ბატონო დემეტრე!“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ყოფილი მდივანი და ახლობელი – დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 152,11-12. „ტასია გაგარინისა წერილი“ – საუბარია ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 152,12-13. „ადელბერლის მაგიერ“ – საუბარია ალექსანდრე ვლადიმერის ძე ადლერბერგზე.

გვ.: 152,13. „დასწეროთ ჯელმნი[ფესთ]ან“ – იგულისხმება იმპერატორი ალექსანდრე II.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №87 (996) გვ.: 153-154.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116 (Ros-292; 2829), 88r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქაღალდი; ზომა: 35,7X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «4to Июня 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «...мой друг, моя Матушка, Варвара...»

ადრესატის მისამართი: «В Царьское Село.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. «Выехали Заграницу» ხაზგასმულია; 3. «Вскоре выедут» ხაზგასმულია.

გვ.: 153,7-8. «**мой друг, моя Матушка, Варвара**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 153,10. «**Георгию уже 26 лет**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 154,4. «**Нико Чавчав;, Амиров**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილ ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე; ამიროვის სახელი აღნიშნული არ არის, შესაძლოა, ეს იყოს სტეფანე ამიროვი, რომელთანაც გრიგოლი კარტს თამაშობდა ხოლმე.

გვ.: 154,4-5. «**Накашидзе с женой (Зять Колюбакина)**» – ნაკაშიძე წინამდებარე ტომის წერილებში სამჯერ იხსენიება: საანალიზო წერილში, 1878 წლის 5 სექტემბრის და ერთ უთარილო წერილში, რომელიც 1879 წლის 17 დეკემბრის შემდეგ უნდა იყოს დაწერილი. სამივეგან ის გვარით სახელდება. სხვადასხვა პიროვნებაზე რომ იყოს საუბარი, ავტორი აუცი-

ლებლად სახელსაც მოიხსენიებდა. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, რომ ერთ პიროვნებაზეა საუბარი და ეს უნდა იყოს მალალჩინოსანი ალექსანდრე დავითის ძე ნაკაშიძე, რომელმაც, 1878 წლის 5 სექტემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ვინმე ნიკო ფირანიშვილი შვეებულეზის დროს გაათავისუფლა სამსახურიდან, შემდეგ კი ნიკო ჭავჭავაძე შეცვალა ელიზავეტაპოლის გუბერნატორის თანამდებობაზე.

გვ.: 154,5. «**молодой Мухран: с женою**» – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე მიხეილის ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და ნინო იოსების ასულ თარხან-მოურავ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 154,5-6. «**Кація Мухр: без жены**» – იგულისხმება კონსტანტინე ივანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელი და მისი მეუღლე – ელისაბედ ნიკოლოზის ასული ფალავანდიშვილი-ბაგრატიონ-მუხრანელისა.

გვ.: 154,6. «**Шакро Джорджадзе с молодою женою**» – საუბარია ზაქარია (შაქრო) ალექსანდრეს ძე ჯორჯაძესა და მის მეუღლეზე – თამარ ირაკლის ასულ ბაგრატიონ-მუხრანელ-ჯორჯაძისაზე.

გვ.: 154,7. «**Иван Мухран: с женою**» – საუბარია ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და მის მეუღლეზე – ნინო ლევან V-ის ასულ დადიან-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე (1816-1886), ოდიშის მთავრის, ლევან გრიგოლის ძე დადიანის, ასული.

გვ.: 154,7-8. «**Оников, Генерал Тергукасов**» – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე ონიკოვსა და გენერალ არზას არტემის ძე ტერლუკასოვზე.

გვ.: 154,8. «**Старосельскій без жены**» – საუბარია დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკისა და ეკატერინე თადეოზის ასულ გურამიშვილ-სტაროსელსკისაზე.

გვ.: 154,11-12. «Саломе... Баронже» – იგულისხმება სალომე დავითის ასული ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისა და მისი მეუღლე – ბარონი მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენი.

გვ.: 154,13. «Нико Менгрельский с женою и детьми» – საუბარია ნიკოლოზ დავითის ძე დადიანზე, მის მეუღლე მარია ალექსანდრეს ასულ ადლერბერგ-დადიანისაზე და მათ შვილებზე: ნიკოლოზსა (დაბ. 1876) და სალომე-მიაზე (დაბ. 1878). მენიკი ამ დროს ჯერ არ იყო დაბადებული.

გვ.: 154,14-15. «Васо Мачабели» – იგულისხმება ვასილი გიორგის ძე მაჩაბელი.

გვ.: 154,16. «нашим Иваном» – საუბარია ივანე დავითის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 154,17. «Софіяже... у брата в Гори» – საუბარია სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანსა და რევაზ შალვას ძე ერისთავზე.

გვ.: 154,18. «Что Бутурлин» – სავარაუდოდ, საუბარია დიმიტრი სერგეის ძე ბუტურლინზე.

გვ.: 154,21. «Петя Опочинин» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინის, ვაჟ პეტრე ალექსეის ძე ოპოჩინინზე.

გვ.: 154,24-25. «бедной Бабале, его молодой жены, и старика Алексея Петровича» – საუბარია ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისაზე, პეტრე ალექსეის ძე ოპოჩინინის ცოლზე, მარია ევგენის ასულ ლუდინგჰაუზენ-ოპოჩინინისაზე, და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინზე.

ანასტასია ორბელიან-ოკლობუიოსადმი №7 (997) გვ.: 156-160.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №137/№72, ორმაგი პაგინაციით: 1r-v, 2r / 5r-v, 6r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 29,6X21,3 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით. I გვერდის ზედა მარცხენა მხარეს შავი ფანქრით რუსულად წერია: «Читай.» IV გვერდის შუაში შავი ფანქრით რუსულად უკუღმა წერია: «Для передачи Илье Чавчавадзе»

თარიღი და ადგილი: „11 ივნისს 1879. თბილისით.“ / „13 ივნისს.“

ხელმოწერა: „მარადის ერთგული თქუჴნი გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო დაო ტასო!“

ადრესატის მისამართი: წერილის შინაარსით იკვეთება, რომ ადრესატი **უცხოეთში** უნდა იყოს წასული, მაგრამ კონკრეტულად სად, არ ჩანს. ავტორი თავისი რძლის, ქეთევანის, საყვედურებს აცნობს ტასოს და მისი ხასიათის შეცვლას ხუმრობით მას აბრალებს: „...სხუანი ზალრანიცაშიაც მიდიან, და მე რომ ჩემს ნათესავებთან წავიდე, რა საკვირველებაა? – მეც რა ვჴქნა, უნდა დავჩუმდე. აი შენ როგორი მიზეზი გახდი ქეთევანის ხასიათის შეცვლისა! სულ ამას ამბობს: ნეტავი ტასოსა, როცა უნდა პეტერბურღში წავა, როცა უნდა ზალრანიცაში!“ ამავე ადრესატისადმი მომდევნო – №8 (1003) წერილიდან ვიგებთ, რომ გრიგოლს მისთვის წერილი **კარლსბადში** გაუგზავნია: „ადრევე მოგართვი წერილი კარლსბადში იმ ადრესით, რომელიცა მომცა შენმა დამ სოფიომ და ჴსჩანს, რომ დაკარგულა.“ აღნიშნულის გათვალისწინებით, წინამდებარე წერილიც, სავარაუდოდ, აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მოკლე ხაზია გასმული; 2. ხელნაწერშია „ამოიოხურავს“; 3. ხელნაწერშია „სანსუსსში“;

4-5. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 6. ხელნაწერშია „ელისბარ“; 7. თარიღი ხაზგასმულია; 8. ხელნაწერშია „პატარძალი“; 9. ღვთის; 10. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 156,19. „ჩემო საყუარელო დაო ტასო“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ანასტასია კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ოკლობჟიოსი.

გვ.: 156,20-21. „ქეთევანმაც ეხლა აიდგა“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 156,29. „აბა, ჩემო სოფიო, – შენს დას ეუბნება“ – იგულისხმება ადრესატის და – სოფიო ორბელიანი-ჩოლოყაშვილისა.

გვ.: 157,5. „ირაკლის გრუზინსკისა მოუკუდა ვაჟიშვილი“ – საუბარია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკისა და მის ახალშობილ ვაჟზე, რომლის სახელი უცნობია.

გვ.: 157,7. „თამარცა და ბატონის რძალიცა“ – საუბარია ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკის მეუღლე თამარ დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და დედაზე – მარიამ ისაკის ასულ ალამალიან-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 157,12. „ჩუჭუნის ივანეს“ – საუბარია ადრესატის ძმაზე – ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 157,12-13. „ნიკოს წასვლისათჳს“ – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 157,13-14. „მირსკიანნი ქალებითა და სიძეებითა“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის, და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და მათი ქალიშვილების ოჯახებზე: მარიამ სვიატოპოლკ-მირსკიანსა და ივანე მამუკას ძე ორბელიანზე, ოლღა სვიატოპოლკ-მირსკიანსა და ალექსანდრე ანატოლის ძე ბარიატინსკიზე.

გვ.: 157,14. „საშა ორბელიანი ცოლითა“ – სავარაუდოდ საუბარია ალექსანდრე ივანეს ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – მარიამ ვახტანგის ასულ ორბელიანზე.

გვ.: 157,14-15. „**შერემეტიევი ცოლითა**“ – სავარაუდოდ, საუბარია სერგეი ალექსეის ძე შერემეტიევსა და ევდოკია ბორისის ასულ გოლიცინა-შერემეტიევისაზე.

გვ.: 157,15. „**შალიკოვის ქალები**“ – შესაძლოა, იგულისხმებოდეს ივანე იოსების ძე შალიკაშვილი, რადგან მას და დარეჯან გულბათის ასულ ჭავჭავაძეს ჰყავდათ ხუთი ქალიშვილი: თამარი, მარიამი, ნინო, ელენე და ელისაბედი.

გვ.: 157,15. „**კნეჟნა შარვაშიძისა**“ – სავარაუდოდ, საუბარია მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასულ ნიკოლაი-შერვაშიძისაზე.

გვ.: 157,15-16. „**ბერნს, მაქალო მაღალოვითა**“ – საუბარია ანდრეი ევგენის ძე ბერენსზე, მარიამ (მაკალო) ყორხმაზის ასულ მელიქიშვილსა და მის მეორე ქმარზე – ლუარსაბ ალექსანდრეს ძე მაღალაშვილზე.

გვ.: 157,16-17. „**ხიტრავო მშვენიერის ცოლითა**“ – საუბარი უნდა იყოს პეტერბურგის კომერციული ბანკის კონტროლიორ ვასილი ნიკოლოზის ძე ხიტროვოსა და მის იტალიელ ცოლზე – სოფიო ტორენტანი-ხიტროვოზე.

გვ.: 157,17. „**ლიზა მუხრანსკისა ქმრითა**“ – საუბარია კონსტანტინე ივანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და მის ცოლზე – ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 157,17. „**ტრუბეცკოი ცოლითა**“ – საუბარია სერგეი ნიკიტას ძე ტრუბეცკოისა და სოფიო ირაკლის ასულ ბაგრატიონ-მუხრანელ-ტრუბეცკოისაზე (1850-1932), რომელიც იყო ირაკლი კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელისა და ეკატერინე ივანეს ასულ არღუთინსკი-დოლგოროუკოვას ქალიშვილი.

გვ.: 157,18. „**ჩუჴნი ივანე და მისი ვასტენ**“ – იგულისხმება ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანი და კავკასიის არმიის მთავარსარდლის საოლქო საბჭოში სამხედრო სამინისტროს წარმომადგენელი – ალექსანდრე ივანეს ძე ვასტენი.

გვ.: 157,18-19. „**ელენა თარხანოვისა, ნიკო ჭავჭავაძე**“ – საუბარია ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინის

შვილობილ ელენე იაკობის ასულ ერისთავ-თარხან-მოურავი-საზე და ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 157,26-27. **„ბაბოს ქალისა და მუხრანსკისა – დრაგუნ – მიხეილის შვილისა“** – საუბარი უნდა იყოს ალექსანდრე მიხეილის ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასულ ორბელიანის ქალიშვილ ნინო იოსების ასულ თარხან-მოურავზე.

გვ.: 157,29-30. **„ივანე მუხრანსკი თავის ცოლით“** – საუბარია ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და მის მეუღლეზე – ნინო ლევან V-ის ასულ დადიან-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 157,32-33. **„შაქრო ჯორჯაძესი და ირაკლის მუხრანსკის ქალისა“** – საუბარია თამარ ირაკლის ასულ ბაგრატიონ-მუხრანელსა და ზაქარია (შაქრო) ალექსანდრეს ძე ჯორჯაძეზე.

გვ.: 158,2-3. **„ნიკო ჭავჭავაძე, ამიროვი“** – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილ ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე; ამიროვის სახელი ნახსენები არ არის, შესაძლოა, ეს იყოს სტეფანე ამიროვი, რომელთანაც გრიგოლ ორბელიანი კარტს თამაშობდა.

გვ.: 158,3. **„დჟენტელმენ ონიკოვი“** – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე ონიკოვზე.

გვ.: 158,3-4. **„ტერლუქაზოვიცა და სტაროსელსკიცა“** – საუბარია არზას არტემის ძე ტერლუკასოვსა და დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკიზე.

გვ.: 158,4. **„საგინოვიანნი გაემართნენ“** – საუბარია ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილსა და მის მეორე ცოლზე – ელისაბედ გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 158,5-6. **„ლიზამ ბევრი იკვნესა, გულსშემოიყარა, მაგრამ უწყალო ქმარმა მანინც არ აჩვენა ვენა“** – საუბარია ელისაბედ (ლიზა) გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-საგინაშვილისაზე და მის მეუღლეზე – გენერალ ალექსანდრე საგინაშვილზე.

გვ.: 158,6-7. „ჯორჯაძე და ისაკ“ – საუბარია დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძესა და ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილზე.

გვ.: 158,10. „სტაროსელსკის ეკოლა კიდევ ქალი“ – დიმიტრი სტაროსელსკის ქალიშვილებს ერქვათ რუსუდანი, თამარი და ნინო, მაგრამ გენეალოგიურ ნუსხაში არცერთის დაბადების წელი არ არის მითითებული და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 158,11-13. „ელიზბარ ერისთავის ქალი... ჩინოვნიკზე, რომლისა გუარი დამავინყდა“ – საუბარი უნდა იყოს მარიამ ელიზბარის ასულ ერისთავსა და სიგიზმუნდ დიმიტრის ძე ზლოტინციკიზე.

გვ.: 158,15. „სოფოს ეკოლა ქალი“ – საუბარია სოფიო მელიტონის ასულ ბარათაშვილ-სუმბათაშვილსა და თამარ (თალალე) ვასილის ასულ სუმბათაშვილზე.

გვ.: 158,17-18. „ისრაჭილ ბეგის შვილისა“ – საუბარია ისრაფილ ბეგ ედიგაროვის ვაჟზე, მაგრამ გაურკვეველია, რომელი იგულისხმება: რახიმი, ქერიმი, მამედი, ჰასანი თუ ჰუსეინი.

გვ.: 158,19. „მირსკიანნი თავის ქალებით“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე, დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე და მათ ქალიშვილებზე: მარიამსა და ოლღაზე.

გვ.: 158,19-20. „ღუბერნატორი გაგარინი“ – საუბარია თბილისის გუბერნატორ კონსტანტინე დიმიტრის ძე გაგარინზე.

გვ.: 158,20-21. „ზაქარია ჭავჭავაძე“ – საუბარია ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 158,22. „ალექსანდრე არლუთინსკი“ – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე ივანეს ძე არლუთინსკიზე.

გვ.: 158,22-23. „ბაბალე ფუნჩულა“ – გრიგოლ ორბელიანის წრეში ბევრი ბარბარე იყო და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 158,23. „**აბდულაბეგ ბაქიხანოვი**“ – სავარაუდოდ, საუბარია აბდულ-ალა ბაქიხანოვზე, რომელიც 1879 წელს გარდაცვალებამდე თბილისში მსახურობდა.

გვ.: 158,28. „**ელიჩკას ნუ ეწყინება**“ – საუბარია ადრესატის ქალიშვილ ელენე ივანეს ასულ ოკლობჟიოზე.

გვ.: 158,31. „**ჩუჭნი ივანე**“ – საუბარია ივანე დავითის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 158-159. „**სოფიოკი... გორს თავის ძმასთან**“ – საუბარია სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანსა და რევაზ შალვას ძე ერისთავზე.

გვ.: 159,4. „**შენს დასთან**“ – საუბარია სოფიო კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე.

გვ.: 159,11. „**ოლლა ბარიატინსკისა**“ – საუბარია ოლლა დიმიტრის ასული სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისაზე.

გვ.: 159,12. „**მისდევს მაიკაცა**“ – საუბარია მარიამ დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისაზე.

გვ.: 159,13. „**ველიკიის კნაზის**“ – იგულისხმება მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 159,14-15. „**ბარონ საკენცა... ცოლშვილებით**“ – იგულისხმება ბარონი მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენი, მისი მეუღლე, სალომე დავითის ასული ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისა, და მათი შვილები: ანა და სოფიო.

გვ.: 159,17. „**ძალუა ვარინკასა და გიორგისათუს**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და მის ვაჟ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 159,18. „**ნიკო მენგრელსკისა**“ – საუბარია ნიკოლოზ დავითის ძე დადიანზე.

გვ.: 159,20. „**შენი ძმა ვანო**“ – საუბარია ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 159,23-25. „**აპაჩინინის შვილი პეტია... ბაბალე**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისა და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ვაჟ

პეტრეზე.

გვ.: 159,26. „Иван Дмітріевич“ – საუბარია ადრესატის ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე.

გვ.: 159,27. „Тасо, Эличку, Ниночку“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანსა და მის ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 160,1. „პავლოვს შეურთავს შენინლის ქალი“ – ამ პერიოდში თბილისში ცხოვრობდა ალბერტ ავგუსტის ძე შენინგი, რომელსაც ჰყავდა ქალიშვილები – ელისაბედი და ალექსანდრა, მაგრამ ერთი გათხოვილი იყო სლივიცკიზე და მეორე – ყორღანაშვილზე. ამიტომ პირთა იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 160,3. „მაკრინა... მაიკოც“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილის, ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანის, მეუღლეზე – მარიამ (მაკრინე) ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ორბელიანსა და მის ქალიშვილზე – მარიამ ალექსანდრეს ასულ ორბელიანზე.

გვ.: 160,4. „ელისაბედ... ქეთევან და ტასოც“ – საუბარია ყაფლან ორბელიანის ქვრივ ელისაბედ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე, გრიგოლ ორბელიანის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანსა და ამ უკანასკნელის დისწულზე – ანასტასია ჩერქეზიშვილ-ხერხეულიძისაზე.

გვ.: 160,7. „შენი კეკეც“ – შეიძლება იგულისხმებოდეს მსახური ქალი.

გვ.: 160,9. „ნინუცა, ყაფლანის ქალი“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანის ქალიშვილ ნინო ყაფლანის ასულ ორბელიან-წულუკიძისაზე.

გვ.: 160,10. „ლუკა თარხნისშვილი(ს) ქალები“ – სავარაუდოდ, საუბარია ლუარსაბ (ლუკა) ესტატეს ძე თარხნიშვილსა და მის ქალიშვილებზე: ანაზე, ქეთევანზე, ნინოსა და მარიამზე.

გვ.: 160,11. „ბელოვის სახლში“ – პირის სახელი მითითებული არ არის და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №117 (998) გვ.: 160-161.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №626/№26, ორმაგი პაგინაციით: 169r-v / 2r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 21X13,7 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით.

თარიღი და ადგილი: „13^ს ივნისს 1879“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ბედნიერების მსურველი თ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო დიმიტრი“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში თბილისში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი. ტექსტში აღწერილი მოვლენებიც თბილისთან არის დაკავშირებული.

შენიშვნები: 1-2. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 3. ხელნაწერშია „მოასწრათ“; 4. სიტყვა ხაზგასმულია; 5. „კნიაზს მირსკის“ ჩამატებულია ზემოდან; 6. თავადი; 7. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 160,16-17. „ჩემო ბატონო, კნიაზო დიმიტრი“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ყოფილი მდივანი და ახლობელი – დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 160,18. „მითხრა მარშალმა“ – საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე სუმბათაშვილზე.

გვ.: 161,7. „კნიაზს მირსკის“ – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

ეკატერინე ქავჭავაძე-დადიანისადმი №11 (999) გვ.: 161-164.

ავტოგრაფი (თეთრი პირი): Z: ზსიემ №24525 / ლიტერატურული არქივი №1125.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, ზონარგაყრილი ორი გადაბმული ფურცელი; ზომა: 27X22 სმ; დანერილია შავი ტუშით, ლამაზი კალიგრაფიით. არეები დაცულია.

თარიღი და ადგილი: „16 ივნისს 1879. თბილისით.“

ხელმოწერა: „თქუჭნის უგანათლებულესის უმორჩილესი მოსამსახურე თ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „უგანათლებულესო კენინავ, ჩემო მონყალეო დაო ეკატერინავ!“

შენიშვნები: 1. ღმერთმან; 2. ღვთის; 3-6. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 7. ღმერთმა; 8. სიტყვა ხაზგასმულია; 9. ღმერთსა; 10. ღმერთი; 11. თავადი; 12. სიტყვა ხაზგასმულია; 13-14. ღვთისა.

ავტოგრაფი (შავი პირი): C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №78/№48, 4r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის ქაღალდი; ზომა: 35,7X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით.

თარიღი და ადგილი: „ივნისის 16 დღ: 1879. თბილისით“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „უგანათლებულესო კენინავ, ჩემო მონყალეო დაო ეკატერინავ!“

ადრესატის მისამართი: „ზუგდიდს.“

ასლი: Z: ზსიემ №36253 / ლიტერატურული არქივი №2172.

პირველი პუბლიკაცია: ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, ტომი I, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებების საქმეთა კომიტეტი, ზუგდიდის მუზეუმის გამოცემა, თბ., 1947, გვ. 327-329.

გვ.: 161,19-20. „უგანათლებულესო კნეინავ, ჩემო მონყა-
ლეო დაო ეკატერინავ!“ – წერილის ადრესატია სამეგრელოს
უკანასკნელი დედოფალი – ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისა.

გვ.: 161,22. „ნიკოს... ცოლ-შვილითა“ – საუბარია ნიკო-
ლოზ დავითის ძე დადიანზე, მის მეუღლე მარია ალექსან-
დრეს ასულ ადლერბერგ-დადიანისაზე და მათ შვილებზე: ნი-
კოლოზსა (დაბ. 1876) და სალომე-მიაზე (დაბ. 1878). მენიკი
ამ დროს ჯერ არ იყო დაბადებული.

გვ.: 162,24. „ნიკო ჭავჭავაძე“ – საუბარია გრიგოლის
ბიძაშვილიშვილ ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 162,24-25. „ივანე ორბელიანი“ – საუბარია ივანე
დავითის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 162,25. „შერემეტიევი, ვასტენ“ – სავარაუდოდ, საუ-
ბარია სერგეი ალექსეის ძე შერემეტიევსა და ალექსანდრე
ივანეს ძე ვასტენზე.

გვ.: 163,1-2. „ბაბოს ქალისა და დრაგუნის მუხრანსკისა,
მიხეილის შვილისა“ – საუბარი უნდა იყოს ალექსანდრე მიხე-
ილის ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და ბარბარე (ბაბო) მამუკას
ასულ ორბელიანის ქალიშვილ ნინო იოსების ასულ თარხან-
მოურავზე.

გვ.: 163,3-4. „ირაკლის მუხრანსკის ქალი შეირთო შაქრო
ჯორჯაძემა“ – საუბარია თამარ ირაკლის ასულ ბაგრატიონ-
მუხრანელსა და ზაქარია (შაქრო) ალექსანდრეს ძე ჯორჯაძე-
ზე.

გვ.: 163,5. „ჯენტელმენ ონიკოვიცი“ – სავარაუდოდ,
საუბარია ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე ონიკოვზე.

გვ.: 163,6-7. „სტაროსელსკი და ტერლუქაზოვიცა“ – სა-
უბარია დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკისა და არზას არ-
ტემის ძე ტერლუკასოვზე.

გვ.: 163,8. „ისაკ თუმანოვი“ – საუბარია ისაკ შიოს ძე
თუმანიშვილზე.

გვ.: 163,9. „სტაროსელსკის ვეოლა ქალი“ – დიმიტრი
სტაროსელსკის ქალიშვილებს ერქვათ რუსუდანი, თამარი და

ნინო, მაგრამ გენეალოგიურ ნუსხაში არცერთის დაბადების წელი არ არის მითითებული და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 163,10-11. „ხიტრავო ცოლით“ – საუბარი უნდა იყოს პეტერბურგის კომერციული ბანკის კონტროლიორ ვასილი ნიკოლოზის ძე ხიტროვოსა და მის იტალიელ ცოლზე – სოფიო ტორენტანი-ხიტროვოზე.

გვ.: 163,13. „გრიგოლ დადიანი“ – საუბარია ადრესატის მაზლზე, პოეტსა და საზოგადო მოღვაწეზე – გრიგოლ ლევანის ძე დადიანზე.

გვ.: 163,19-20. „სალომეს ამბავი“ – საუბარია ადრესატის ქალიშვილ სალომე დავითის ასულ დადიან-მიურატისაზე.

გვ.: 163,20. „სად არის ანდრია“ – საუბარია ადრესატის ვაჟ ანდრია დავითის ძე დადიანზე.

შავი პირი:

ივნისის 16 დღ: 1879. თბილისით ზუგდიდს.

უგანათლებულესო კნეინავ,
ჩემო მონყალეო დაო ეკატირინავ!

ჭეშმარიტის სიხარულით მოგილოცავ თქუწნის საყუარელის ნიკოს მშვიდობით მობძანებას ცოლშვილით. ღთმან ჰყოს ბედნიერად, როგორცა საზოგადოდ ჩუწნ ვისურვებთ. მაგრამ ეხლაკი დროა, რომ მოხედოს თავის ქუწყანას და დაბინავდეს მამაპაპეულის მამულსა, ზეგარდამო ნაკურთხსა ნაყოფიერებითა, მშვენივრად შემკობილის მდებარეობითა, საზაფხულოდ გორდითა, საზამთროდ ზუგდიდითა; მთა, ზღუა, ტყე; გარეშემო ნათესაობა, ხალხი, რომელთანაცა ხართ დაკავშირებულნი საუკუნების განმავალობითა და რომლისათჳს დიდად არის საჭირო ისევ თქუწნივე ოჯახი! მამ ვინ უნდა იყოს მზრუნველი მაგათ კეთილდღეობისათჳს? ვის შესტკივა

გული მაგათ უბედურებაში, თუ არა თქუწნვე? სამენგრელო და თქუწნ ეკუთვნით ერთმანერთსა, და ხართ განუყრელნი! კნიაზმა ნიკომ, ეხლავ, ვიდრე ყმანვილი კაცია, უნდა დაჰკრას ბარი და მკვიდრად, შეურყეველად, ალაშენოს ოჯახი თვისი, რომ დროზე ხანში შესულმა, თვთვე გაიხაროს თავის ღვანლის ნაყოფითა; თორემ, როცა ჩემსავით მოხუცდება, მაშინ ველარა აშენდებარა. ზუგდიდი ერჩივნოს პეტერბურლსა; ზუგდიდში უნდა იყოს მაგის სიხარული; მანდ უნდა დათესოს ყოველივე კეთილი და მით, დროზე, აღადგინოს დაცემული თვისი ქუცყანა და ამას შეიძლებს კიდევცა, ლთის შეწევნითა.

ახლა აქაური სამწუხარო ამბავი ეს გახლავსთ, რომ მოვიდა ღრუბელსავით კალია და მოჭამა ქუცყანა ყარაბაღიდამ გორამდის და ანანურამდის, და ერთი ვეება ნანილი ამ ღრუბელკალიასი წავიდა კახეთისაკენაც. და მოველით დიდს შიმშილობას; მაგრამ, ეტყობა, თბილისი ჯერ მაგდენს არა ზრუნავს მომავალისათვის: სად იყო, სად არიყო, გაჩნდენ განჯიდამ ნიკო ჭავჭავაძე, და დაღისტნიდამ ჩუწნი ივანე ორბელი, აქ შეხუდნენ შერემეტიევი, ვასტენ და ჩუწნცა, და შეირყა თბილისი, და გაიმართა პიკნიკები, სადილ-ვახშმები სანსუსში, ორთაჭალას, ვერაზე კინდრუსტში; მუზიკა, ზურნა, საზანდრები, მშვენიერნი ქალები, მტკურის პირსა ლეკურ-ვალცები; იყო ოხვრა-კვენესანიცა, და მართლად, უამისოდ რომ ლაზათი არა აქუს ცარიელ სადილის ჭამას! აბა რა ვჰქნათ? ბოლოს, ლთმა უშველოს: ნიკო წავიდა სამზღუარგარე, ივანეცა ისევ დაღისტანში და დამშვიდდა, და დაყრუვდა თბილისი.

მცხეთას იყო ქორწილი ბაბოს ქალისა და დრაგუნ მუხრანსკისა, მიხეილისშიილი, და იქიდამვე წავიდნენ ზაგრანიცას. ირაკლის მუხრანსკის ქალი შეირთო შაქრო ჯორჯაძემ და საყდრიდამვე გაექანნენ სამზღუარგარე; ასე გაშინჯეთ, ჯენტელმენ ონიკოვიცკი წავიდა ვენაში და იქიდამ პარიჟსა. მალე წავლენ იქითკენვე სტაროსელსკი და ტერლუქაზოვიცა – ღენერალი, და დავრჩით მხოლოდ მე და თქუწნი დიდის

ხნის თაიგული ისაკ თუმანოვი, ორნივე გადაყრუებულნი. – სტაროსელსკის ეყოლა ქალი, მომილოცავს!

მოვიდა პრიკაზის გასაჩხრეკად პეტერბურლიდამ ხიტ-რავო ცოლით, ოჰ, ოჰ, რა ცოლით, მშვენიერებით სავსე! ამისი ნათელი ყელი და ლაბაბი ინდოეთის ფასად ჰლირს. კარგია, რომ ჩემი ბატონი გრიგოლ დადიანი აქ არა ბძანდება, თორემ გახდებოდა ამისი მონა, მოსამსახურე, კარის ყარაული!

ჩემს საკუთარს ბატონს ნიკოს და მისს მეუღლეს, ჯერ ჩემგან უცნობსა, გულითადის სიყუარულითა მოვახსენებ ჩემს ჭემმარიტსა პატივისცემასა და ლთსა ვჰსთხოვ, მაგათ ბედნიერებით ცხოვრებასა. მიბრძანეთ ჩემის საყუარელის სალომეს ამბავი; სად არის ანდრია?

ლთი იყოს მფარველი და ნუგეშის მცემელი თქუჰნი ყოველსა ჟამსა და ყოველსა ალაგსა. –

ვეგები მარადის ერთგული და პატივისმცემელი. –

ჩემო მწყალობელო დედუფალო! დავბერდი, სულის გზას შეუდეგ; ვჰკითხულობ ფსალმუნსა და აი მეცა მივბაძე, და თუ არ მოგენონოსთ, დახიეთ!

აქა ჰსწერია ლექსები... ვინა აღვიდეს მალალსა მას მთასა წმიდასა..

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №88 (1000) გვ.: 164-166.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116 (Ros-292; 2829), 89r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღი; ზომა: 35,7X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. | გვერდზე II აბზაცს მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით

ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «17¹⁰ Июня 1879.» / «18¹⁰ Июня»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «...мой друг Варвара...»

ადრესატის მისამართი: «в Царьское Село.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მოკლე ხაზია გასმული; 2. «У меня есть только одно заветное желание: чтобы ты закрыла мне глаза в последнюю минуту моей жизни!» ხაზგასმულია; 3. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან, მის დაბლა გადაშლილი სიტყვა არ იკითხება; 4. ხაზგასმულია; 5. «и можно было бы, да никак нельзя» ხაზგასმულია; 6. ეს წინადადება ხაზგასმულია; 7. თარიღი ხაზგასმულია; 8. ამის შემდეგ ნაშლილია «ГОТОВО».

გვ.: 164,17. «**мой друг Варвара**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 164,25. «**тебе и Георгию**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 165,8-9. «**Лазарева противу ТекеТуркмен**» – საუბარია იმხანად გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევიზე.

გვ.: 165,23. «**подобно Номадам**» – საუბარია მომთაბარეობაზე.

გვ.: 165,31-32. «**Майко и Ольга Бярат: с детьми**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკის, ქალიშვილებზე: მარიამ დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისაზე, ოლღა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისაზე და მათ შვილებზე.

გვ.: 165,32. «**К: Дмитрій и Софія**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისა და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 166,10. «**старика Завадовскаго**» – სახელი მითითებული არ არის და პირის იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 166,17. «**Гасо Оклобжіо**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე.

გვ.: 166,18. «**муж ея**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოს ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე.

გვ.: 166,18. «**дочери скучают**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოს ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 166,21-22. «**Саломе... Барону Максим: Александр**» – იგულისხმება ადრესატის დისშვილი სალომე დავითის ასული ჭავჭავაძე და მისი მეუღლე – ბარონი მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენი.

გვ.: 166,23-24. «**к Мирским**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკის, და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის ოჯახზე.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №89 (1001) გვ.: 169.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 70r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, უჯრიანი, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 21,3X13,3 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის II აბზაცს მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «20th июня. 1879 Тифлис.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «... мой друг варвара.»

ადრესატის მისამართი: ადრესატისადმი 2 დღით ადრე, 17/18 ივნისს (№88 (1000)), დაწერილი წერილი გაგზავნილია **ცარ-სკოე სელოში**. წინამდებარე ბარათიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. თანხა ხაზგასმულია.

გვ.: 169,7-8. «**мой друг варвара**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 169,8. «**Георгій хорошо здал**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 169,18-19. «**Минерва родилась в Августе**» – გულისხმობს სიბრძნის ძველრომაულ ქალღმერთს და იმ ფაქტს, რომ ასტეროიდი მინერვა აღმოჩენილ იქნა 1867 წლის აგვისტოში.

გვ.: 169,24. «**Эристов называется Реваз**» – სავარაუდოდ, ხუმრობს იმაზე, რომ ერისთავებში ხშირი იყო სახელი რევაზი, მაგალითად, რევაზი ერქვა შალვა ერისთავის მამასაც და შვილსაც.

ილია ჭავჭავაძისადმი №3 (1002) გვ.: 170-171.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №640/№71 (ძველი S: 5327), ორმაგი პაგინაციით: 1r / 3r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 27X21,1 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით. ხელნაწერი რესტავირებულია.

თარიღი და ადგილი: „25th ივნისს 1879.“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ბედნიერების მსურველი თ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, კნიაზო ილიავ.“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი **თბილისში** ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ქვეშ ხაზი აქვს გასმული; 2-3. ღვთისა; 4. თავადი; 5. სტრიქონი ხაზგასმულია.

გვ.: 170,22-23. „ჩემო ბატონო, კნიაზო ილიავ“ – წერილის ადრესატია ილია გრიგოლის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 170,26-27. „**კნე: ოლლასა**“ – იგულისხმება ადრესატის მეუღლე – ოლლა თადეოზის ასული გურამიშვილი-ჭავჭავაძისა.

ანასტასია ორბელიან-ოკლობჴიოსადმი №8 (1003) გვ.: 171-174.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 72r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღდი; ზომა: 34,4X24,1 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. VIII აბზაცის III-VI ხაზებს და ბოლო აბზაცს მარცხენა კიდეზე წითელი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული; II გვერდის მარჯვენა მხარეს, დაბლა, იასამნისფერი მეღნიტ აწერია: „X.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „1879 ტაბახმელა. კათათვის“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო გულიტ საყუარელო დაო ტასო!“

ადრესატის მისამართი: ტექსტში ჩანს, რომ ადრესატისადმი ამავე წლის 11/13 ივნისს კარლსბადში გაგზავნილი წერილი (№7 (997)) ტასოს არ მიუღია: „ადრევე მოგართვი წერილი კარლსბადში იმ ადრესიტ, რომელიცა მომცა შენმა დამ სოფი-

ომ და ჰსჩანს, რომ დაკარგულა და არმოგვლია.“ წინამდებარე წერილიდან კი ვიგებთ, რომ გრიგოლს ადრესატის ბარათი მილანიდან მიუღია: „შენმა წერილმა მილანიდამ გულით, სულით, გამახარა.“ ბუნებრივია, რომ ავტორი ტასოს პასუხს **მილანში** დაუბრუნებდა.

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. რომელიცა; 3. რომელსაცა; 4. ღმერთმან; 5. სიტყვა ხაზგასმულია; 6. რომელმანცა; 7. სიტყვა ხაზგასმულია; 8. ღმერთსა; 9-18. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 19-20. რომელმანცა.

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის მეცხრე აბზაცის II ნაწილი („გეყოფათ, კარგია, მაგდენი ტანტალი... აბა რას დარბიხარ ტყუილად?“) და ბოლოს წინა აბზაცი, ერთი წინადადების გარდა („ტაბახმელა, ოჰ, ოჰ, რა ტაბახმელაა... სულ ჩემი იყოს!“) მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბედან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ.: 152-153; 172.

გვ.: 171,20. „**ჩემო გულით საყუარელო დაო ტასო!**“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ანასტასია კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ოკლობჟიოსი.

გვ.: 171,22. „**დამ სოფიომ**“ – საუბარია სოფიო კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე.

გვ.: 172,1. „**ძალუა ქეთევან და მისი ტასო**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანსა და მის დისწულ ანასტასია ჩერქეზიშვილ-ხერხეულიძისაზე.

გვ.: 172,7-8. „**ისრაჰილ ბეგის შვილმა... ცოლსა**“ – საუბარია ისრაფილ ბეგ ედიგაროვის ვაჟზე, მაგრამ გაურკვეველია, რომელი იგულისხმება: რახიმი, ქერიმი, მამედი, ჰასანი თუ ჰუსეინი. ასევე უცნობია ცოლის სახელიც.

გვ.: 172,16. „**ელიჩკა დაბრუნდება**“ – საუბარია ადრესატის ქალიშვილ ელენე ივანეს ასულ ოკლობჟიოზე.

გვ.: 172,24. „**მირსკიანნი... ქალები მათის ზაჭყალებით**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისა და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე, მათ ქალიშვილებზე, მარიამსა და ოლღაზე, და შვილიშვილებზე.

გვ.: 172,26. „**აპპაჩინიანნი**“ – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისა, და გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახი.

გვ.: 172,27. „**ჩუჭნი ივანე**“ – იგულისხმება ივანე დავითის ძე ორბელიანი.

გვ.: 172,27-28. „**ნიკო, ვასტენ, შერემეტიევი, გიგო, ისაკ**“ – საუბარია ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე, ალექსანდრე ივანეს ძე ვასტენზე, სერგეი ალექსეის ძე შერემეტიევზე, გრიგოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე ორბელიანსა და ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილზე.

გვ.: 172,30-31. „**კინდრუსტში ფოხრო ნიკოლაჩისას**“ – საუბარია ვერის ბაღზე, მაგრამ პირის შესახებ სხვა ინფორმაცია არ მოგვეპოვება. შესაძლოა, საუბარი იყოს მედუქენზე.

გვ.: 173,3-4. „**საკუთარი ლუკა სტეფანიჩი**“ – იგულისხმება ლუკა სტეფანეს ძე ისარლიშვილი.

გვ.: 173,5. „**ძალუა ელისაბედს**“ – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილის, ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანის, ქვრივი – ელისაბედ ბარათაშვილი-ორბელიანისა.

გვ.: 173,15. „**ივანე დიმიტრიჩის**“ – იგულისხმება ადრესატის ქმარი – ივანე დიმიტრის ძე ოკლობუიო.

გვ.: 173,22. „**პარიუში არის ტულიერ**“ – იგულისხმება ლუვრთან მდებარე ტულიერის სასახლე.

გვ.: 173,27. „**ივანე მუხრანსკი ცოლითა**“ – საუბარია ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და მის მეუღლეზე – ნინო ლევან V-ის ასულ დადიან-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 173,27-28. „**მიხეილის მუხრანსკის შვილი, რ~ლმანცა შეირთო ბაბოს ქალი**“ – საუბარი უნდა იყოს ალექსანდრე მი-

ხეილის ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და იოსებ თარხან-მოურავისა და ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასულ ორბელიანის ქალიშვილ ნინოზე.

გვ.: 173,29. „ამიროვი“ – პირის სახელი მითითებული არ არის. შესაძლოა, ეს იყოს სტეფანე ამიროვი, რომელთანაც გრიგოლ ორბელიანი კარტს თამაშობდა.

გვ.: 173,29-30. „შაქრო ჯორჯაძე, რწმანცა შეირთო ირაკლის მუხრან: ქალი“ – საუბარია თამარ ირაკლის ასულ ბაგრატიონ-მუხრანელსა და ზაქარია (შაქრო) ალექსანდრეს ძე ჯორჯაძეზე.

გვ.: 173,30. „ონიკოვიცა“ – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე ონიკოვზე.

გვ.: 173,31-32. „ლენერ: ტერლუქაზოვი, და სტაროსელსკი ორის ქალითა“ – საუბარია არზას არტემის ძე ტერლუკასოვსა და დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკიზე, მაგრამ ამ უკანასკნელის ქალიშვილებიდან (რუსუდანი, თამარი და ნინო) რომელი ორი იგულისხმება, გაურკვეველია.

გვ.: 174,1-2. „გაბრიელ ივანიჩი ყორღანოვი“ – იგულისხმება გენერალ-მაიორი გაბრიელ ივანეს ძე ყორღანაშვილი.

გვ.: 174,2. „ლაზარევის ოტრიადიდამ“ – საუბარია იმხანად გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევიზე.

გვ.: 174,10. „ელიჩკას, ნინაჩკას“ – იგულისხმება ადრესატის ქალიშვილები – ნინო და ელენე ივანეს ასული ოკლობ-ჟიოები.

სოფიო ერისთავ-ორბელიანისადმი №8 (1004) გვ.: 174-177.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 73r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 35,3X24,4 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. | გვერდზე, თარიღის

დაბლა, შუაში, წითელი ფანქრით წერია: „X“; ამავე გვერდზე III აბზაცის რვა ხაზს მარჯვენა კიდეზე შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული; ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „11 ივლისს ტაბახმელა 1879“ / „12 ივლისს.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „კენინა ორბელიანისას.“ / „ჩემო საყუარელო დაო-ძალუავ სოფიო!“

ადრესატის მისამართი: ტექსტის შინაარსით ჩანს, რომ ავტორს ადრესატისგან წერილი კარალეთიდან მიუღია: „შენ დამასწარი და მივიღე, ჩემის გულის გასახარებლად, შენი წერილი კარალეთიდან.“ პასუხსაც გრიგოლი, ცხადია, **კარალეთში** დაუბრუნებდა.

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. ღმერთსა; 3. ღმერთი; 4. რომლისა; 5. რომელიცა; 6-8. რომლისა; 9. ეს წინადადება წითელი ფანქრით არის ხაზგასმული; 10. რომელიცა; 11. ღმერთი; 12. რომელნიცა; 13. ეს წინადადება წითელი ფანქრით არის ხაზგასმული; 14. ხაზგასმულია; 15. ღმერთი.

გვ.: 174,12. „**დაო-ძალუავ სოფიო**“ – წერილის ადრესატია სოფიო შალვას ასული ერისთავი-ორბელიანისა, რომელიც გრიგოლ ორბელიანს ენათესავებოდა, როგორც დედის, ისე მეუღლის მხრივ.

გვ.: 174,17-18. „**ივანესათჳს ნუ ჰსწუხარ**“ – იგულისხმება ადრესატის ქმარი – ივანე დავითის ძე ორბელიანი.

გვ.: 176,20. „**ველიკი კნიაზი**“ – იგულისხმება მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 176,20. „**მირსკი**“ – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 176,30. „**ძალუა ელისაბედ**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანის ქვრივ ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 176,31. „**ყაფლანისათჳს**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 177,6. „ველიკიის კნეინასა“ – იგულისხმება კავკასიის მეფისნაცვლის მეუღლე – ოლღა თეოდორის ასული ბადენელი-რომანოვისა.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №90 (1005) გვ.: 177-179.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/ №116 (Ros-292; 2829), 90r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალღი; ზომა: 35,5X21,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდზე II აბზაცს მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «20^ე Июля 1879. Табахмела.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: «В Царьское Село.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. სიტყვა ხაზგასმულია.

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა. იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის II აბზაცის შუა ნაწილი («воздух, воздух Табахмельский... приятное настроение духа!»): მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვან-ლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბე-დან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ. 173.

გვ.: 177,16. «Мой друг Варвара!» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 177,25. «**Лизы Мухран**» – საუბარია ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელი-საზე.

გვ.: 178,9. «**у Мирских**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისა და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის ოჯახზე.

გვ.: 178,10-11. «**Майко и Ольга с детьми**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკის, ქალიშვილებზე: მარიამ დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისაზე, ოლღა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისაზე და მათ შვილებზე.

გვ.: 178,11-12. «**К: Барятинский**» – იგულისხმება ოლღა სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისას ქმარი – ალექსანდრე ანატოლის ძე ბარიატინსკი.

გვ.: 178,14. «**Графини Лорис**» – იგულისხმება მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვის ცოლი – ნინა ივანეს ასული არღუთინსკი-დოლგოორუკოვი-ლორის-მელიქოვისა.

გვ.: 178,15. «**дети ея**» – საუბარია ლორის-მელიქოვის შვილებზე: მარიაზე, სოფიოზე, ტარიელზე, ზაქარიასა და ელისაბედზე.

გვ.: 178,15. «**старший сын**» – საუბარია ტარიელ მიხეილის ძე ლორის-მელიქოვზე.

გვ.: 178,16. «**старшая дочь**» – საუბარია მარია მიხეილის ასულ ლორის-მელიქოვ-ნოვიკოვისაზე.

გვ.: 178,17. «**Великаго Князя**» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 178,18. «**От Лазарева**» – საუბარია გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევიზე.

გვ.: 178,23. «**Голицын не пострадал**» – იგულისხმება გენერალი დიმიტრი ბორისის ძე გოლიცინი.

გვ.: 178,25. «Бедный Вастен» – იგულისხმება ალექსანდრე ივანეს ძე ვასტენი.

გვ.: 178,26. «дядю Георгія» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 178,27-28. «Наполеон... командовал Италянскою Армією» – საუბარია ნაპოლეონ ბონაპარტზე. «იტალიურ არმიასი» კი იგულისხმება საფრანგეთის არმია, რომელიც ჩამოყალიბდა იტალიის ნახევარკუნძულზე ბრძოლების საწარმოებლად.

გვ.: 178,31. «Кетевана и Тасо» – საუბარია გრიგოლის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე და მის დისწულ ანასტასია ჩერქეზიშვილ-ხერხეულიძისაზე.

გვ.: 179,1. «Опочинины» – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისა და გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახი.

გვ.: 179,1-2. «Я и Джорджадзе» – საუბარია დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძეზე.

ალექსეი ოპოჩინინისადმი №1 (1006) გვ.: 180-181.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 74რ.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქაღალდი; ზომა: 23,2X16,7 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «18 Авгу: 1879. из Табахмела»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Алексей Петровичу Опочинину.»

ადრესატის მისამართი: «в Коджори.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მთელ სიგრძეზე ხაზია გასმული; 2. ფრაზას, დანყებული სიტყვით «с точным», აღნიშნული სიტყვის ჩათვლით, ქვეშიდან ხაზი აქვს გასმული.

გვ.: 180,22. «**Алексею Петровичу Опочинину**» – წერილის ადრესატია გრიგოლის ბიძაშვილის ქმარი – გენერალი ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინი.

გვ.: 180,24. «**Рейтер и Сумбатов-Маршал**» – საუბარია გენერალ ივანე ნიკოლოზის ძე რეიტერსა და დავით ალექსანდრეს ძე სუმბათაშვილზე.

გვ.: 180,26. «**К^н Дмит: Иван**» – საუბარია დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 181,4. «**Исаком**» – საუბარია ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილზე.

გვ.: 181,5. «**разрешить Гордиев узел**» – იგულისხმება რთული ვითარებიდან გამოსავლის პოვნა.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №91 (1007) გვ.: 182-183.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153 / №116, Ros-292; 2839, 124r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, სამუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღი; ზომა: 35,4X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «22 АВГ: 1879. Табахмела»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: ადრესატისადმი მიმართული წინა წერილების უმრავლესობა და მომდევნო წერილებიც გაგზავნილია **ცარსკოე სელოში**. სავარაუდოდ, წინამდებარე ბარათიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 3. «Мухтара Паши» ხაზგასმულია; 4. ხელნაწერის ქვედა მარცხენა კიდე მოხეულია, სადაც დაახლოებით 2-3 სიტყვა უნდა წერებულებო.

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით წინამდებარე გამოცემა. იონა მეუნარგიას მიერ გამოქვეყნებულია წერილის პირველი აბზაცის შუა ნაწილი («Я любил его со всею искренностью... при высоком чувстве человеколюбія»), მესამე აბზაცი, ბოლო წინადადების გარდა («Еще одна печаль... для нашего Края») და წერილის ბოლო წინადადება («Табахмела, ах Табахмела, красавица Табахмела, в міре только одна Табахмела»): მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბე-დან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ.: 136; 134; 173.

გვ.: 182,3. «**Мой друг Варвара!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 182,5. «**Князь Мирскій**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის ქმარზე – დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 182,7. «**положеніе Софіи**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 182,11. «**ея дети, внуки, Сестра**» – საუბარია მარიამ და ოლღა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაიებზე, მათ შვილებსა და დეიდაზე – ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისაზე.

გვ.: 182,12-13. «**брату Николаю**» – საუბარია ნიკოლოზ ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 183,6. «**Лазарев умер**» – საუბარია გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევზე.

გვ.: 183,19-20. «**Мухтара Паши**» – საუბარია ოსმალეთის იმპერიის დიდ ვეზირსა და სარდალ ახმედ მუხთარ-ფაშაზე.

გვ.: 183,26. «**дядю Георгія**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 183,29. «**Барон Николай с дочерью и зятем**» – იგულისხმება სოფიო ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძის მეუღლე, ბარონი ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი, ქალიშვილი მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასული ნიკოლაი-შერვაშიძისა და სიძე გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძე.

ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №12 (1008) გვ.: 186-188.

ავტოგრაფი (თეთრი პირი): Z: ზსიემ №24524 / ლიტერატურული არქივი №1124.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის ორი გადაბმული ფურცელი; ზომა: 27X21 სმ.; დაწერილია შავი ტუშით, ლამაზი კალიგრაფიით. ზედა, ქვედა და I გვერდის მარცხენა არეები დაცულია.

თარიღი და ადგილი: „24^{სს} აგვისტოს 1879. ტაბახმელა.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „უგანათლებულესო კნენავ, მონყალეო ჳელმნიფავ, ეკატერინავ!“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის ერთგული თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია; 2. ღმერთმან; 3-5. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 6. ღმერთი; 7. ღმერთმან; 8. თავადი; 9. სიტყვა ხაზგასმულია.

ავტოგრაფი (შავი პირი): A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 28r-v.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული

ლი, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღდი; ზომა: 34,9X23,8 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. დასაწყისი სიტყვის წინ წითელი ფანქრით აწერია: „X.“ ხელწაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „24^ა აგვისტო: 1879 ტაბახმელით“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „მთავრინას ეკატერინას.“

ადრესატის მისამართი: „ზუგდიდს.“

პირველი პუბლიკაცია: სრული სახით: ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, ტომი I, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებების საქმეთა კომიტეტი, ზუგდიდის მუზეუმის გამოცემა, თბ., 1947, გვ. 329-331. ფრაგმენტულად: მეუნარგია, ი. (1905). ცხოვრება და ღვაწლი თ. გრიგოლ ორბელიანისა, გადმობეჭდილი მოამბედან, ელექტრონის სტამბა, წიგ. გამომც. ქართვ. ამხანაგობისა, ტფილისი, გვ.: 139-140. აქ გამოქვეყნებულია წერილის V აბზაცი („გავჰბედავ და დავიკვებებ... არავინა გუყავს ლუბერნატორებში!“):

გვ.: 186,1-2. **„უგანათლებულესო კწინავ, მონყალო ველმწიფავ, ეკატერინავ!“** – წერილის ადრესატია სამეგრელოს უკანასკნელი დედოფალი – ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისა.

გვ.: 186,4-5. **„სალომეს... მშობიარობიდამ“** – საუბარია ადრესატის ქალიშვილზე – სალომე დავითის ასულ დადიან-მიურატისაზე.

გვ.: 186,8. **„სალომეს ქალი“** – საუბარია ახალშობილ ანტუანეტ კატრინ (ბებე) მიურატზე.

გვ.: 186,16. **„სავათწავას“** – საუბარია საქართველოში მოღვაწე სომეხ პოეტზე.

გვ.: 186,25. **„საწყალ-მანანასთან“** – საუბარია იმხანად გარდაცვლილ მანანა მირმანოზის ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 186,26-27. **„დაველაპარაკე მირსკისა“** – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 186-187. „ჩაბარა პეშჩუროვსა“ – საუბარია მეფის-ნაცვლის მთავარი სამმართველოს დირექტორ პეტრე ალექსეის ძე პეშჩუროვზე, რომელსაც ასევე ეხებოდა სოფლის მეურნეობისა და საკუთრების საკითხები.

გვ.: 187,3. „ლაზარევი მოკუდა“ – საუბარია იმხანად გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევიზე.

გვ.: 187,11. „ჩავაბარე მას აყუშა“ – საუბარია დაღესტნის სოფელზე.

გვ.: 187,15. „კნ: ბარიატინსკიმაც“ – იგულისხმება 1856-1863 წლებში კავკასიის მეფისნაცვალის – ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკი.

გვ.: 187,16. „ველიკი კნიაზმაც“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე ბარიატინსკიზე.

გვ.: 187,21. „მუხთარ ფაშის“ – საუბარია ოსმალეთის იმპერიის დიდ ვეზირსა და სარდალ ახმედ მუხთარ-ფაშაზე.

გვ.: 187,25-32. „რადეცკი, ტერლუქაზოვი, ლაზარევი, დიმიტრი ჯორჯაძე, ლენერალი ასტაჭიევი... ალექსანდრე თუმანოვი... ივანე ბაგრატიონი... სოსიკო ორბელიანი, და ალექსანდრე ორბელიანი, ლენერალი ბრუსილოვი... ლენერალ-ლეიტენანტი ლოპპე, აკოლნიჩი... ლორის მელიქოვიცა“ – საუბარია თეოდორ თეოდორის ძე რადეცკიზე, არზას არტემის ძე ტერლუკასოვზე, ივანე დავითის ძე ლაზარევიზე, დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძეზე, ნიკოლოზ ალექსეის ძე ასტაფიევიზე, ალექსანდრე გიორგის ძე თუმანიშვილზე, ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელზე, იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე, ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანზე, ალექსეი ნიკოლოზის ძე ბრუსილოვიზე, თეოდორ ივანეს ძე ლოპპეზე, ნიკოლოზ ანდრეას ძე აკოლნიჩისა და მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვიზე.

გვ.: 187-188. „ნიკო ჭავჭავაძე“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილ ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 188,3-4. „ბარონ ნიკოლაი... ქალითა და სიძე-ბატონითა“ – იგულისხმება სოფიო ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძის

მეუღლე, ბარონი ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი, ქალიშვილი მარიამ (მაკა) ნიკოლაი და სიძე – გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძე.

გვ.: 188,5-7. „სალომეს... ქმრისა და შვილებისა“ – საუბარია სალომე დავითის ასულ დადიან-მიურატისაზე, აშილ, ლუსიენ შარლ დავიდ, ნაპოლეონ ლუი აშილ და ანტუანეტ კატრინ (ბებე) მიურატებზე.

გვ.: 188,8-10. „ბატონს ნიკოს... მეუღლესა“ – საუბარია ადრესატის ვაჟ ნიკოლოზ დავითის ძე დადიანსა და მის მეუღლეზე – მარია ალექსანდრეს ასულ ადლერბერგ-დადიანისაზე (1849-1926).

შავი პირი:

24^ა აგვისტო: 1879 ტაბახმელით ზუგდიდს.

მთავრინას ეკატერინას.

ჭეშმარიტის სიხარულით აღვსილი გილოცავ ჩემის გულთ-საყუარელის სალომეს მშვიდობით გადარჩენასა მშობიარობიდან. ამასკი, მართლად, ვჰსწუხარ, რომ – ნყეული იყოს სიბერე – ვერ მოვაჭენე ცხენდაცხენ, ვერ გიახელ, რომ ჩუწნებურად ძეობა გაგვემართა და ქუდი ჭერში გვეკრა.

სალომეს ქალი, უეჭველია, მშვენიერი იქნება თავის დროზე, და ნეტავი იმ მომავალს ყმანვილკაცობასა, რომელსაცა მიეფინება შუქი მაგის შვენებისა! მაგონდება თქუწნი ბრწყინვალე ყმანვილ-ქალობა და მასვე დროს სხუანიცა მრავალნი, დახატულნი სილამაზითა, მიმზიდველნი მალალ-ზრდილობით, გონებით, გულის სინმინდით! მართლად, მეტად კარგი დრო იყო, სავსე მხიარულებითა, უზრუნველობითა, და ამასთანა საითაც შეეჰხედავდით, უთოოდ იყო ვინმე მშვენიერი, და ამისგამო ხშირად ვამბობდით ძველებურს სავათნავას ლექსსა „ნეტა რომელს ვენაცვალო, განა რამდენი თავი მა-

ქუს?“ ხშირად, ხშირად მაგონდება ის დრო, თქუწნი დრო, მეტად ლამაზი დრო, ჩემის ან დაბერებულის გულისა გასამხიარულებლად, გასაყმანვილებლად! ლ~მან გიშველოსთ, მეტად კარგები იყავით, და ეხლაც ჩემი თავი მით მიმაჩნია ბედნიერად, რომ მეცა თქუწნს საზოგადოებაში ვიქცეოდი და მას ვეკუთვნოდი! თქუწნ გამომიყუანეთ მე კაცად, პოეტად, და ახლაც თქუწნვე ხართ ჩემი ნუგეშისმცემელი. გახსოვსთ, ჩუწნი ხშირად ჩხუბი საწყალ მანანასთან?

ადრევეც მოგენერათ ჩემთს და მეც მაშინვე დაველაპარაკე მირსკისა თქუწნის ტყის გაკაფაზე, მაგრამ მირსკი ეს ერთი თვე არის, თითქმის აღარ ერევა საქმეში, რადგანაც მიდის ოტპუსკში და არის მზადებაში; მაინცკი ეს საქმე ჩააბარა პეშჩუროვსა, და ამ დღეებშივე მე დაველაპარაკები პეშჩუროვსაცა და შტაბის ნაჩალნიკსაცა, და მოგახსენებ პასუხსაცა.

საბრალო ღენერალი ლაზარევი მოკუდა სწორედ მაშინ, როდესაც სრულებით მოამზადა ჯარი და ნავიდა თექეთურქმენის დასაპყრობად. 27 ამ თვისას მოასვენებენ ქალაქში და იქნება მისი ცერემონიით დასაფლავება. მეც იმ დროს ჩავალ უკანასკნელის გამოსალმებისათს. – საკურველი კაცი იყო ლაზარევი! უბრალო მკერვლის შვილი, ყარაბაღელი, უსწავლელი, გაუზრდელი, შეიქმნა ბოლოს გამოჩენილი ღენერალი კავკ: არმიისა! სულ პირველად მე ავიყუანე, როდესაც იყო კაპიტანი შირვანსკის პოლკისა, და ჩავაბარე მას აყუმა. იქ გამონდა მაგის გონება და შორსმხედველობა, რადგანაც იყო დიდი შიში და ხალხის არეულობა შამილისაგან. – გულადი, ვაჟკაცი, გონებიანი, დავიახლოვე და მალე გამოვიყუანე ჩინებში, ასე რომ ენ: ბარიატინსკიმაც, დალისტინის აღებაში, დავიახლოვა, და ბოლოს ველიკიი კნიაზმაც მისცა დივიზია. მაგრამ შურმა და დაბეზლებამ მალე ჩამნარეს ლაზარევსა სამსახურში ამადლება: ველიკიი კნიაზმა ჩამოართვა დივიზია და დიდს ხანს ჰსცხოვრებდა ბაქოში ყველასგან დავინყებული, ვიდრემდის არ დაიბარეს ამ უკანასკნელს ბრძოლაში, სადაცა

მუხთარ ფაშის დამარცხებამ და შემდეგ ყარსის აღებამ ალი-ყუანეს ლენერალ-ადუტანტად და და (sic) ჩამოჰკიდეს II ხარისხისა ნმინდა გიორგი!

გავჰბედავ და დავიკვებებ, რომ ვინც გაიარეს ჩემს შკოლაში, ყველანი გამოვიდნენ განსხუაებით გამოჩენილნი: რადეცკი, ტერლუქაზოვი, ლაზარევი, დიმიტრი ჯორჯაძე, ლენერ: ასტაჭიევი, დივიზიის ნაჩალნიკი ალექსანდრე თუმანოვი, უდროოდ მკუდარი ივანე ბაგრატიონი, ეგრეთუჴ სოსიკო ორბელ: და ალექსანდრე ორბელ: ლენერ: ბრუსილოვი დამბლად დაცემული, ლენერ: ლეიტ: ლობჰე, აკოლნიჩი, და თვთ ცოტაოდენად ღრაჰ ლორის მელიქოვიცა, რომელიცა პირველად მე დავნიშნე დერბენდის გრადონაჩალნიკად, და სულ ბოლოს, ჩემი საკუთარი ნიკო ჭავჭავაძე, ელისავეტოპოლის ლუბერნატორი, რომლისა მზგავსი არავინა გუყავს ლუბერნატორებში!

ბარონ ნიკოლაი მშვიდობით იმყოფება ბეთანიაში თავის ქალითა და სიძებატონითა; მეკი ჯერ არ მინახავს.

ჩემს გულით საყუარელს დას სალომეს ჩაუკოცნი ჴელებსა, და იყოს ღმერთი მაგისი და მაგის ქმრისა და შვილებისა მფარველი.

ჩემს საყუარელს ბატონს ნიკოს დავჰკოცნი შუბლსა, გულსა და ვჰსთხოვ, რომ ჩემმაგიერ ჴელი დაუკოცნოს თავის მეუღლესა და გამაცნოს მაინცა შორიდამ.

ღთი არის მონამე, რომ მიყუარხართ დედით, შვილებით, შვილისშვილებით. რა ვჰქნა, სიბერემ მძლია; თქუჴნი ერთად ყოფნა ნეტავი მენახა, რომ სულით, გულით, დამტკბარვიყავ! – ეჰ, ღთმან გაკურთხოსთ ერთობრივ, ოღონდკი ზოგჯერ გახსოვდეთ.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №17 (1009) გვ.: 188-190.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 177r (წითელი ფანქრით), 33r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, შელახული, კიდევბმოცვეთილი და ალაგ-ალაგ შეხეული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქაღალდი; ზომა: 33,3X22,7 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. I გვერდის ზედა მხარეს, შუაში, შავი ფანქრით აწერია: „გადანერა“ და შემოხაზულია; თარიღის დაბლა, შუაში, ზედა მხარეს, წითელი ფანქრით აწერია: „X.“ ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «29 Август: 1879. Табахмела.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Барону Николаи, Алек: Павл:»

ადრესატის მისამართი: წერილის შინაარსით ჩანს, რომ ადრესატი იმყოფება **ბეთანიაში**. ავტორი მას სწერს: «С чувством искренней, Задушевной радости поздравляю вас с благополучным приездом в любимую вашу Бетанію, в любимый вами Край».

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. მრავალწერტილი ავტორისაა; 3. სიტყვა ხაზგასმულია; 4. ამ ადგილას ხელნაწერი დაზიანებული და სიტყვის დასაწყისი არ ჩანს; 5. «Мухтара Паши» ხაზგასმულია; 6. «[...]аджинских высотах» ხაზგასმულია. ამასთან, ხელნაწერი დაზიანებული და რამდენიმე ასო არ იკითხება; 7. სიტყვა ხაზგასმულია; 8. ამ ადგილას ხელნაწერი დაზიანებულია და კვადრატულ ფრჩხილებში მოთავსებული ასოები არ იკითხება, მაგრამ, იმის გათვალისწინებით, რომ ამ ფაქტზე გრიგოლი სხვა წერილშიც საუბრობს და სხვა პიროვნებათა შორის ჯორჯაძესაც ასახელებს, აქაც მისი გვარი ალვადგინეთ; 9. ამ ადგილას გვარის შუა ნა-

წილი არ იკითხება, სავარაუდოდ, უნდა იყოს ბრუსილოვი; 10. მრავალწერტილი ავტორისაა.

გვ.: 188,20. «**Барону Николаи, Алек: Павл:**» – წერილის ადრესატია სოფიო ალექსანდრეს ასულ ქაჭკაჭავაძის მეუღლე – ბარონი ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი.

გვ.: 189,3. «**Тетушку Маку... с ея Георгіем**» – საუბარია ადრესატის ქალიშვილ მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასულ ნიკოლაისა და მის მეუღლეზე – გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძეზე.

გვ.: 189,6. «**беднаго Лазарева**» – საუბარია გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევზე.

გვ.: 189,14. «**Шамиль был**» – საუბარია ჩეჩნეთ-დაღესტნის ყოფილ იმამზე.

გვ.: 189,23. «**Мухтара Паши**» – საუბარია ოსმალეთის იმპერიის დიდ ვეზირსა და სარდალ ახმედ მუხთარ-ფაშაზე.

გვ.: 189,28. «**Генер: Те[р]гу[ка]сов**» – საუბარია არზას არტემის ძე ტერლუკასოვზე.

გვ.: 189-190. «**Лазарев... Радецкій, [Джорджа]дзе, Бедный Иван Багратіон, Генер: Алексан: Туманов, Генер: Астафьев, Генерал Бру[сило]в, Флигель Адъют: Алек: Орбел: и Сосико Орбел**» – საუბარია ივანე დავითის ძე ლაზარევზე, თეოდორ თეოდორის ძე რადეცკიზე, სავარაუდოდ, დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძეზე (გვარი სანახევროდ გადაშლილია, მაგრამ სხვა წერილშია ამ კონტექსტში ნახსენები), ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელზე, ალექსანდრე გიორგის ძე თუმანიშვილზე, ნიკოლოზ ალექსეის ძე ასტაფიევზე, ნიკოლოზ ალექსეის ძე ბრუსილოვზე, ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანსა და იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

დავით ქავჭავაძისადმი №1 (1010) გვ.: 192-194.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა, 75r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 35,0X24,4 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: „13^ა სექტემ: 1879.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „დავით ქავჭ.“ / „ჩემო ბატონო, ჩემო ძმაო, ჩემო თვალის ჩინო, კნ: დავით!“

ადრესატის მისამართი: „წინანდალსა.“

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2. სიტყვა ხაზგასმულია; 3. ხელნაწერშია „ოლტი.“ ქართულენოვან წერილში, სადაც იგივე მოვლენებია აღწერილი, ამ ადგილას დასახელებულია ოლთი (იგივე ოლთისი); 4. ღმერთმა; 5-9. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 10. რუსული ფრაზა წითელი ფანქრით არის ხაზგასმული; 11-15. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 16. ღვთით; 17. „ბარონ ნიკოლაი“ ხაზგასმული; 18. სიტყვა ხაზგასმულია; 19. ღმერთი.

გვ.: 192,3. „**კნ: დავით**“ – წერილის ადრესატია დავით ალექსანდრეს ძე ქავჭავაძე.

გვ.: 192,5. „**დიმიტ: ჯორჯ:**“ – იგულისხმება დიმიტრი დავითის ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 192,7. „**კნ: მირსკი წავიდა**“ – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი, რომელიც საცხოვრებლად გადავიდა პეტერბურგში.

გვ.: 192,7-8. „**სტაროსელსკი ჯერ არ მოსულა**“ – საუბარია დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკიზე.

გვ.: 192,9. „**ველიკიი კნიაზიც**“ – იგულისხმება მეფის-ნაცვალი მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 192,10. „**ოლთის სანახავად**“ – იგულისხმება ოლთისი.

გვ.: 192,11. „**ანა ილინიშნასაგან**“ – იგულისხმება გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ბარბარეს, და – ანა ილიას ასული ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ჭავჭავაძისა.

გვ.: 193,11. „**მირსკი ცოლით**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე და მის ქმარ დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 193,15. „**ამათი შვილები, შვილისშვილები**“ – საუბარია მარიამ დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისაზე, ოღლა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისაზე, მათ შვილებსა და შვილიშვილებზე.

გვ.: 193,17-18. „**მოადგილე, Пешуров**“ – საუბარია პეტრე ალექსეის ძე პეშჩუროვზე.

გვ.: 193,24. „**ივანე მუხრან: ცოლითა და კონიათი**“ – საუბარია ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელზე, მის მეუღლე ნინო ლევან V-ის ასულ დადიან-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე და მათ ვაჟ კონსტანტინე ივანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელზე.

გვ.: 193,24-25. „**ოკლობჟიო ცოლით და ორის ქალითა**“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე, მის ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოზე და ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 193,25. „**შაქრო ჯორჯაძე ცოლითა**“ – საუბარია ზაქარია (შაქრო) ალექსანდრეს ძე ჯორჯაძესა და მის ახლად შერთულ ცოლზე – თამარ ირაკლის ასულ ბაგრატიონ-მუხრანელ-ჯორჯაძისაზე.

გვ.: 193,26. „**მიხეილის მუხრანსკის შვილი ცოლითა**“ – საუბარი უნდა იყოს ალექსანდრე მიხეილის ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და იოსებ თარხან-მოურავისა და ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასულ ორბელიანის ქალიშვილ ნინოზე.

გვ.: 193,26-27. „**ამიროვი და ჩუწნი ნიკო ჭავჭავ:**“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილ ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავ-

ჭავჭავაძე. ამიროვის სახელი კი მითითებული არ არის, მაგრამ, შესაძლოა, ეს იყოს სამხედრო პირი სტეფანე ამიროვი.

გვ.: 193,28. „ზულყადარ, განჯის ხანის შვილი“ – პირთა იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 193,29. „მე და ისაკ“ – საუბარია ისაკ შიოს ძე თუმანიშვილზე.

გვ.: 194,3. „სტარკა ერისთავსავით“ – „სტარკად“ გრიგოლ ორბელიანი მოიხსენიებს ხოლმე გიორგი იესეს ძე ერისთავს.

გვ.: 194,4. „თამარ შვილებითა და ბატონის რძალი“ – საუბარია ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკის ცოლზე – თამარ დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე, მის ქალიშვილებზე, ელისაბედსა და ეკატერინეზე, და დედამთილ მარიამ ისაკის ასულ ალამალიან-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 194,5-6. „ირაკლი... ვაჟის დაკარგვასა“ – საუბარია ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკისა და მის ახალშობილ ვაჟზე, რომლის სახელი უცნობია.

გვ.: 194,7. „ვარინკა და გიორგი“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და მის ვაჟ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 194,8-9. „თქუწნი სალომე“ – საუბარია ადრესატის ქალიშვილზე – სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისაზე.

გვ.: 194,11. „ბარონ ნიკოლაი... მაკათი და სიძე ბატონითა“ – იგულისხმება ადრესატის დის, სოფიო ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძის, მეუღლე – ბარონი ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი, მისი ქალიშვილი მარიამ (მაკა) ნიკოლაი-შერვაშიძისა და სიძე – გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძე.

გვ.: 194,22-23. „ჩაგიკოცნი შვილებსა“ – იგულისხმება სალომე, მარიამ (კაკო), ელენე, თამარ, ალექსანდრე, ანასტასია, ნინო, ილია და არჩილ ჭავჭავაძეები.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №92 (1011) გვ.: 195-196.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 91r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქაღალდი; ზომა: 35,4X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. II გვერდის ქვედა მხარეს ეტყობა შავი მელნის წვეთები. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «18^{то} Сент: 1879 г.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара!»

ადრესატის მისამართი: «В Царское Село»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

გვ.: 195,2. «**Мой друг Варвара!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 195,5. «**Барон Николай выехал**» – იგულისხმება ბარონი ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი.

გვ.: 195,6. «**Маку с ея мужем**» – იგულისხმება მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასული ნიკოლაი-შერვაშიძისა და გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძე.

გვ.: 195,10-11. «**К: Дм. Мирский и Софія**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის ქმარზე – დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 195,20. «**Текинского отряда**» – ტეკინის რაზმი იყო რუსეთის იმპერიის სამხედრო ფორმირება, რომელიც მე-19 საუკუნის ბოლოს მოქმედებდა ცენტრალურ აზიაში, კერძოდ, თანამედროვე თურქმენეთის ტერიტორიაზე.

გვ.: 195,27-28. «**Тергуказов... место Лазарева**» – საუბარია არზას არტემის ძე ტერლუკასოვსა და გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევზე.

გვ.: 195,28. «**К: Голицына**» – იგულისხმება გენერალი დიმიტრი ბორისის ძე გოლიცინი.

გვ.: 195-196. «**Крупенский и его брат... мать**» – სავარაუდოდ, საუბარია თბილისის გუბერნატორის საგანგებო დავალებათა უმცროს შემსრულებელ ვასილი კრუპენსკიზე, მაგრამ ძმისა და დედის სახელები უცნობია.

გვ.: 196,4. «**Семейство Оклобжіо**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჯიოზე, მის ქმარ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჯიოსა და ქალიშვილებზე – ნინოსა და ელენეზე.

გვ.: 196,5-6. «**Нико Чавчав: и Старосельскій с двумя дочерьми**» – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძესა და დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკიზე, მაგრამ ამ უკანასკნელის ქალიშვილებიდან (რუსუდანი, თამარი და ნინო) რომელი ორი იგულისხმება, გაურკვეველია.

გვ.: 196,7. «**Их высочества**» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვსა და მის მეუღლეზე – ოლლა თეოდორის ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 196,8. «**Дядю Георгія**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №7 (1012) გვ.: 198-199.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 178r (წითელი ფანქრით), 34r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, შელახული, კიდევბმოცვეთილი და ალაგ-ალაგ შეხეული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქაღალდი; ზომა: 31,1X22,5 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «20 Сент: 1879 г.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «К^{mo} Дмит: Ив: Мирскому» / «...мой друг, мой брат К: Дмитрій...»

ადრესატის მისამართი: «Курско-Харьковская железн: дорога. Люботино.»

შენიშვნები: 1-2. სტრიქონები ხაზგასმულია; 3. ციტატა ხაზგასმულია; 4. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან; 5-6. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 7. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან.

გვ.: 198,3. «К^{mo} Дмит: Ив: Мирскому» – წერილის ადრესატია გრიგოლის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის, ქმარი, გენერალი – დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 198,4-5. «сестра моей души, Софія» – საუბარია ადრესატის ცოლზე, გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 198,16. «Майко с детьми» – საუბარია მარიამ დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისაზე და მის შვილებზე: მამუკა, სოფიო და დიმიტრი ორბელიანებზე.

გვ.: 198,17. «Ольга здорова; но Олимпиада» – საუბარია ოლღა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისა და მის ქალიშვილ ოლიმპიადაზე.

გვ.: 198,18. «У Опочининых» – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისა და გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახი.

გვ.: 198,19. «В: К^{zh} выехал» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 198,22. «Нико Чавч: и Старосельскій» – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძესა და დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკიზე.

გვ.: 199,1-2. «Тергуказов уже там» – საუბარია არზას არტემის ძე ტერღუკასოვზე, რომელიც იმჟამად იმყოფებოდა თურქმენეთის ექსპედიციაში.

გვ.: 199,3. «**пока в Чат**» – ჩატს უნოდებდნენ თურქმენეთის ტერიტორიაზე რუსების მიერ 1877 წელს აშენებულ სიმაგრეს.

გვ.: 199,7. «**кр[а]сивая Глебова**» – სახელი მითითებული არ არის და პირის იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 199,9. «**К^е Дундукове**» – საუბარია ალექსანდრე მიხეილის ძე დონდუკოვ-კორსაკოვზე.

გვ.: 199,10. «**д[а]же Наместничества**» – 1882 წლიდან მართლაც გაუქმდა მეფისნაცვლის ინსტიტუტი.

გვ.: 199,12. «**Барон Николаи**» – იგულისხმება ბარონი ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი.

გვ.: 199,12-13. «**Маку с ея мужем**» – იგულისხმება მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასული ნიკოლაი-შერვაშიძისა და გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძე.

გვ.: 199,14. «**Еду... к Бабале**» – სავარაუდოდ, იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილი – ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანი-ოპოჩინინისა.

გვ.: 199,16. «**Князю Николаю**» – იგულისხმება ადრესატის ძმა – ნიკოლოზ ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 199,18. «**цалую его Супругу**» – იგულისხმება ნიკოლოზ მირსკის მეორე ცოლი – კლემოპატრა მიხეილის ასული ხანკოვა.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №93 (1013) გვ.: 201-202.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 92r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღდი; ზომა: 31,3X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. | გვერდის V აბზაცს მარცხენა აშიაზე შავი ფანქრით

ხაზი აქვს ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «21 Окт: 1879. Тифлис»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Моя матушка варвара!»

ადრესატის მისამართი: «в Царское Село.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2-4. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია.

გვ.: 201,10. «**Моя матушка варвара!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 201,12. «**Армянскаго Епископа Саркиса**» – საუბარია სომხური გრიგორიანული ეკლესიის ეპისკოპოს სარგის ჯალალიანცზე.

გვ.: 201,14. «**Его [«]путешествіе по Арменіи[»]**» – წიგნის „მოგზაურობა სომხეთში“ პირველი ნაწილი გამოვიდა 1842 წელს, მეორე კი – 1856 წელს.

გვ.: 201,17. «**Вел: К³⁵**» – იგულისხმება მეფისნაცვალი მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 201,19. «**моему Мерцхалу... Орби**» – იგულისხმება გრიგოლ ორბელიანის ცხენები.

გვ.: 201,23. «**Старосельскій... с своими дочерьми**» – საუბარია დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკიზე, მაგრამ ამ უკანასკნელის ქალიშვილებიდან (რუსუდანი, თამარი და ნინო) რომლები იგულისხმება, გაურკვეველია.

გვ.: 202,1. «**Граф Уваров с женою**» – საუბარია გრაფ ალექსეი სერგეის ძე უვაროვსა და მის მეუღლეზე – პრასკოვია სერგეის ასულ შჩერბატოვა-უვაროვისაზე.

გვ.: 202,11. «**Генерал Граф Граббе**» – სავარაუდოდ, იგულისხმება გენერალი ნიკოლოზ პავლეს ძე გრაბე.

გვ.: 202,14. «**дядю Георгія**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №24 (1014) გვ.: 203-204.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №517/№30 (ძველი S:5327), სამმაგი პაგინაციით: 1r / 19r / 34r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: სპილოსძვლისფერი, თხელი, დიდი ფორმატის, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 27,1X21,1 სმ.; შესრულებულია მუქი შავი მელნით. I გვერდის ქვედა მარჯვენა მხარეს მიწერილია «K.» ხელნაწერი რესტავირებულია.

თარიღი და ადგილი: „31 ოკტომბ: 1879 თბილისით.“

ხელმოწერა: „შენი მარადის ბედნიერების მსურველი თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, საყუარელო ნიკო!“

ადრესატის მისამართი: ამ პერიოდში ადრესატი **განჯის** გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობაზე მსახურობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. პიროვნების სრული დასახელება ხაზგასმულია; 2-3. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 4. ღმერთმან; 5. ღმერთი; 6. თავადი; 7. გადაკეთებულია. როგორც ჩანს, ავტორს შეეშალა და „სექტემბრის“ წერა დაიწყო, მერე „სე“ გადააკეთა „ოკ“-ად და დაწერა „ოკტომბ:“; 8. სიტყვა ხაზგასმულია.

გვ.: 203,23. „ჩემო ბატონო, საყუარელო ნიკო!“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 203,24. „ყაზია ახუნდი მირ ყასუმოვი“ – პირის შესახებ დამატებითი ცნობები არ მოგვეპოვება.

გვ.: 203,27. „შეიხულისლამ ამტკიცებს“ – იგულისხმება ისლამური რელიგიის უმაღლესი სასულიერო პირი.

გვ.: 204,5. „ველიკიი კნიაზი თავის სახლობით“ – იგულისხმება მეფისნაცვალი მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი, მისი მეუღლე ოლღა თეოდორის ასული ბადენელი-რომანოვი-

სა და შვილები: ნიკოლოზი, ანასტასია, მიხეილი, გიორგი, ალექსანდრე, სერგეი და ალექსეი რომანოვები.

გვ.: 204,7. „ზულყადარისა“ – სავარაუდოდ, საუბარია ზულყადარის დინასტიის წარმომადგენელზე.

გვ.: 204,8. „ღრაჭ ღრაბზე“ – სავარაუდოდ, იგულისხმება გენერალი ნიკოლოზ პავლეს ძე გრაბე.

გვ.: 204,11-12. „იმპერატორმა დამტკიცა“ – საუბარია რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 204,17-18. „ისრაჭილბეგის შვილმა... ყარაბალის ხანის ქალი“ – სავარაუდოდ, საუბარია ისრაფილ ბეგ ედიგაროვის ვაჟზე, მაგრამ გაურკვეველია, რომელი ვაჟი იგულისხმება: რახიმი, ქერიმი, მამედი, ჰასანი, თუ ჰუსეინი. ამიტომ გვიჭირს ყარაბალის ხანისა და მისი ქალიშვილის იდენტიფიცირება.

ილია ჭავჭავაძისადმი №4 (1015) გვ. 205.

ავტოგრაფი (თეთრი პირი): C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №641/№71 (ძველი S: 2660), ორმაგი პაგინაციით: 1r / 4r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ფურცელი; ზომა: 21,8X13,1 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით. ხელნაწერი რესტავირებულია.

თარიღი და ადგილი: „2^ა ნოემ: 1879“

ხელმოწერა: „თქუჭნი მარადის ერთგული და ბედნიერების მსურველი თ~ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო მონყალეო ბატონო, კნიაზო ილიავ!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა და წერილიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

ავტოგრაფი (შავი პირი): A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე

№7515ა, 78r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღდი; ზომა: 26,2X23,4 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. ზედა მარჯვენა კუთხეში იასამნისფერი მეღნიტ აწერია: „Cw“; II გვერდზე, მარჯვენა ზედა კუთხეში, იასამნისფერი მეღნის ნღვენთია. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

თარიღი და ადგილი: „3^ა ნოემბ: 1879.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო მონყალეო ბატონო, კნიაზო ილიავ!“

პირველი პუბლიკაცია: გაზეთი „ბახტრიონი“, 1922, №21, გვ. 2.

გვ.: 205,1-2. „ჩემო მონყალეო ბატონო, კნიაზო ილიავ!“ – წერილის ადრესატია ილია გრიგოლის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 205,3. „საბინინის წერილი“ – იგულისხმება მიხეილ (გობრონ) პავლეს ძე საბინინი.

გვ.: 205,18. „ბანკიღამ შემწეობა“ – იგულისხმება თბილისის სათავაღაზნაურო-საადგილმამულო ბანკი, რომელსაც ხელმძღვანელობღა ადრესატი.

შავი პირი:

ჩემო მონყალეო ბატონო,
კნიაზო ილიავ!

მომირთმევია საბინინის წერილი, რომლიტაცა ითხოვს იგი ჩუწნის საზოგადოებისაგან შემწეობასა ფუღლიტ შესასრულებღად საქართველოს ეკკლესიის ისტორიისა და გამოსახსნეღად ლეიპციხიღამ ქართველთ წმიღების სურათებისა.

თქუწ კარგად მოგეხსენებათ, რა დიღი შრომა და ლუანღია მისგან მიღებული და რა სასარგებლოა საკუთრივ ჩუწნტუს ამ ისტორიის გამოცემა და განვრცეღება ჩუწნს

ხალხში. ახლა თუ დავიცდით ჩუჭნის საზოგადოების შეკრებადმის, მეტად ბევრი დრო გავა და საბინინიც დარჩება ულონოდ. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ჩუჭნს საზოგადოებას არენყინება იმის დაუკითხავად ბანკიდამ შემნეობა, ამ გაჭირებულს შემთხუჭვაში, ესრეთის საზოგადოდ კეთილის საქმისათვის განსანათლებელად ჩუჭნის დაცემულის მხარისა, რადგანაც არის ამაზე პუნკტიცა ჩუჭნს უსტავში «для распространения Грамотности, или просвещения, в народе(»).

მე ბანკიდამ შემნეობას იმიტომ ვახსენებ, რომ ჳელის მოწერით, ვაითუ, დაგვიანდეს, ან ვერ შეჰსდგეს საკმაო ფული. მახლავ, როგორც ინებებთ ისე აღსრულდეს, ოლონდკი აღსრულდეს.

3^ა ნომ: 1879.

დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №8 (1016) გვ.: 206-211.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502, ორმაგი პაგინაციით: 181r-v, 182r (წითელი ფანქრით), 37r-v, 38r (შავი ფანქრით).

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, შელახული, კიდევბმოცვეთილი და ალაგ-ალაგ შეხეული, ორ ადგილას გახვრეტილი ორი ფურცელი; ზომა: 36,1X24,2 სმ.; წერილი შესრულებულია შავი ფანქრით. | გვერდის ზედა მარჯვენა მხარეს შავი ფანქრით აწერია და შემოხაზულია „გადანერე“; მარჯვენა მხარის აშიაზე, შუაში, მკრთალი წითელი ფანქრით ხაზია ჩამოსმული. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «9¹⁰ Нояб: 1879 г.» / «11¹⁰ Ноя: 1879 Тифлис.»

ხელმოწერა: «Вам искренно преданный.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «К:¹⁰ Дмит: Ив: Мирскому.»

ადრესატის მისამართი: «В Полтаву.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ ხაზია გასმული. ამასთან, «В Полтаву» ორჯერ წერია და ჩვენც ვტოვებთ; 2. ამ ადგილას ხელნაწერი დაზიანებულია და სიტყვის შუა ნაწილი არ იკითხება, აღვადგინეთ შემორჩენილი ასოების საფუძველზე; 3-5. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია; 6. ეს წინადადება ხაზგასმულია წითელი ფანქრით; 7. სიტყვა ხაზგასმულია; 8. ამ ადგილას ხელნაწერი დაზიანებულია და სიტყვა არ ჩანს; 9. სიტყვა ხაზგასმულია; 10. ხელნაწერის ბოლო გვერდზე ტექსტი, დაწყებული აბზაცით «Вместо Рославлева», ბოლომდე, ზედა მხრიდან და მარცხენა აშიიდან შავი ფანქრით არის შემოხაზული.

გვ.: 206,2. «**К:¹⁰ Дмит: Ив: Мирскому**» – წერილის ადრესატია გრიგოლის ბიძაშვილის ქმარი, გენერალი – დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 206,6. «**моя Софія**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 206,8-9. «**Велик: Княгиня с... Николаем**» – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის მეუღლე ოლღა თეოდორის ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე და მის ვაჟ ნიკოლოზ მიხეილის ძე რომანოვზე.

გვ.: 206,10. «**с Великим к^{3EM}... три Его сына**» – იგულისხმება მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი და, სავარაუდოდ, მისი სამი ვაჟი: მიხეილი, გიორგი და ალექსანდრე.

გვ.: 206,13. «**Граф Николай Граббе**» – იგულისხმება გენერალი ნიკოლოზ პავლეს ძე გრაბე.

გვ.: 206,15. «**вблизи Чирката**» – საუბარია დაღესტნის სოფელ ჩირკატზე.

გვ.: 206,17. «**Граф Уваров с женою**» – საუბარია გრაფ ალექსეი სერგეის ძე უვაროვსა და მის მეუღლეზე – პრასკოვია სერგეის ასულ შჩერბატოვა-უვაროვისაზე.

გვ.: 206,21-22. «**К^з Трубцкой**» – სავარაუდოდ, საუბარია სერგეი ნიკიტას ძე ტრუბეცკოიზე.

გვ.: 206,26. «**именно Эрицов**» – საუბარია ალექსანდრე დავითის ძე ერიციანზე (ერიცოვზე).

გვ.: 206,28. «**описанія Ксенофонтом**» – საუბარია ძველბერძენ მწერალ ქსენოფონტზე.

გვ.: 207,3. «**учитель Беклемишев**» – პირის სახელი მითითებული არ არის და იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 207,14. «**генер: Комарова**» – სავარაუდოდ, იგულისხმება გენერალი კონსტანტინე ბესარიონის ძე კომაროვი.

გვ.: 207,21. «**генер: Гурчин**» – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე ბიკენტის ძე გურჩინზე.

გვ.: 207,22. «**подобно Лазареву**» – საუბარია გენერალ-ადიუტანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევიზე.

გვ.: 207,24. «**в Бате и Чикишлере**» – საუბარია თურქმენეთის სოფელ ბათასა და თურქმენეთის ამჟამინდელ ქალაქ კრასნოვოდსკიზე.

გვ.: 207,26. «**характером Ломакина**» – იგულისხმება გენერალი ნიკოლოზ პავლეს ძე ლომაკინი.

გვ.: 207,30. «**Франкин выезжает**» – იგულისხმება ყარსის პირველი გუბერნატორი – გენერალი ვიქტორ ანტონის ძე ფრანკინი.

გვ.: 209,8. «**Георгию Мухранскому**» – იგულისხმება იმხანად გარდაცვლილი გენერალი – გიორგი კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელი.

გვ.: 210,3. «**Рославлева назначен Эриван: Губернатором Генерал Шаликов**» – საუბარია მიხეილ ივანეს ძე როსლავლიოვსა და მიხეილ იაკობის ძე შალიკოვზე.

გვ.: 210,7. «**бываю у Майки**» – იგულისხმება მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასული ნიკოლაი.

გვ.: 210,12. «**К: Шахавской**» – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე ივანეს ძე შახოვსკიზე.

გვ.: 210,15. «**цалую К: Дмитрия**» – გაურკვეველია, რომელი დიმიტრი იგულისხმება.

გვ.: 210,15. «**Цалую Нину и ея мужа**» – იგულისხმება ადრესატის შვილი ნინა დიმიტრის ასული სვიატოპოლკ-მირსკაია-დენისა და მისი მეუღლე, გენერალი ვოლდემარ დენი.

გვ.: 210,16. «**Тетушку Марусью, и других детей Нины**» – იგულისხმება ნინა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაიას შვილი მარიამი (მარუსია) და დანარჩენი შვილები. მას და ვოლდემარ დენს ჰყავდათ 5 შვილი. მათგან არცერთს არ ჰყოლია საკუთარი შვილი.

გვ.: 210,21. «**Бабале, Алексей Петрович**» – იგულისხმება ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანი-ოპოჩინინისა და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინი.

გვ.: 210,21-22. «**Петр Алексеевич и его Мария и Владимир Петрович, и Лиза**» – საუბარია პეტრე ალექსეის ძე ოპოჩინინის ცოლ-შვილზე – მარიასა და ვლადიმერზე, მაგრამ გაურკვეველია, ვინ იგულისხმება „ლიზაში.“

გვ.: 210,24-26. «**К: Николаю... его жену, и его детей**» – საუბარია ნიკოლოზ ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე, მის მეორე ცოლ კლეოპატრა მიხეილის ასულ ხანიკოვასა და მათ შვილებზე: მიხეილზე, ივანეზე, დიმიტრიზე, ვლადიმირსა და სიმონზე.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №94 (1017) გვ. 216.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 93r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, არასტანდარტული ფორმის ქაღალდი; ზომა: 22,1X17,9 სმ. (გაზომილია დიდი მხრიდან); შესრულებულია ცისფერი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «12 Нояб: 1879. Тифл:»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Моя матушка варвара Ильинишна!»

ადრესატის მისამართი: «в Царскоесело.»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია.

გვ.: 216,2. «**Моя матушка варвара Ильинишна!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 216,3. «**Лейб Гусару Георгию**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 216,7. «**Князя Александра Орбел**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის გარდაცვლილ ბიძა ალექსანდრე ორბელიანზე, რომელმაც თავისი ქონება ადრესატის შვილს დაუტოვა.

გვ.: 216,9-10. «**Михайла Дмитриевича Алексеева-Месхиева**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევანის, ძმაზე – მიხეილ დიმიტრის ძე ალექსი-მესხიშვილზე.

გვ.: 216,11. «**К^м Шахавскому**» – სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე ივანეს ძე შახოვსკიზე.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №95 (1018) გვ.: 217-218.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 94r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, საშუალო სისქის, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალაღდი; ზომა: 25,8X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «23to Ноябрь»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «Мой друг Варвара Ильинишна!»

ადრესატის მისამართი: ადრესატისადმი მიმართული წინა წერილების უმრავლესობა და მომდევნო წერილებიც გაგზავნილია **ცარსკოე სელოში**. სავარაუდოდ, წინამდებარე ბარათიც აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია.

დათარიღება: წერილიდან ჩანს, რომ ის 23 ნოემბერს და მის წინა დღეებშია დაწერილი. ასევე ირკვევა, რომ ახალმომხდარია ტერაქტი იმპერატორზე კურსკის რკინიგზის სადგურზე («покушении на... Государя Импер:^ა по Курской железной дороге»). შესაბამისად, **უნდა იგულისხმებოდეს 1879 წლის 19 ნოემბრის** თავდასხმა იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 217,1. «Мой друг Варвара Ильинишна!» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 217,2-4. «покушении на... Государя Импер:^ა по Курской железной дороге» – იგულისხმება 1879 წლის 19 ნოემბრის თავდასხმა იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 217,16. «Бедная Майка, жена Вано Орбел:» – საუბარია მარიამ დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაიასა და მის მეუღლეზე – ივანე მამუკას (მაკარის) ძე ორბელიანზე.

გვ.: 217,20. «**сестра ея Ольга Барятинская**» – საუბარია ოლღა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკი-საზე, ალექსანდრე ანატოლის ძე ბარიატინსკის მეუღლეზე.

გვ.: 217,21-22. «**цалую и Георгія**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 218,1. «**Возвратились из Петербурга Шереметьевы**» – სავარაუდოდ, საუბარია სერგეი ალექსეის ძე შერემეტიევისა და ევდოკია ბორისის ასულ გოლიცინა-შერემეტიევის ოჯახზე.

გიორგი ორბელიანისადმი №3 (1019) გვ. 219.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 95r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, თხელი, საშუალო ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული, ხაზიანი ქალაღი; ზომა: 21X13,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «17^{то} Дек: 1879.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «.. Георгію.» / «Мой друг и дядя Георгій!»

ადრესატის მისამართი: «В Царское Село»

შენიშვნები: 1. სტრიქონი ხაზგასმულია; 2-6. მონიშნული სიტყვები ხაზგასმულია.

გვ.: 219,9. «**Мой друг и дядя Георгій!**» – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმისშვილი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 219,10. «**о Сахкалутанском Земле**» – საჰყალტუთანი ენოდებოდა ამჟამად თურქეთის ტერიტორიაზე (სომ-

ხეთთან ახლოს) მდებარე პალანდოკენის მთის ნაწილს, სადაც ორბელიანებს მიწები ჰქონდათ.

გვ.: 219,11. «**Васо Мачабели**» – იგულისხმება ვასილ გიორგის ძე მაჩაბელი.

გვ.: 219,18. «**К^{то} Дмитрію Мирскому**» – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილის ქმარი – დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 219,19. «**Петя также здесь**» – სავარაუდოდ, საუბარია დიმიტრი მირსკის ვაჟ პეტრეზე.

გვ.: 219,20. «**тетушку варвару**» – საუბარია ადრესატის დედაზე – ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე.

ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №7 (1020)

გვ.: 220-222.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა (ძველი №175), გვ.: 77r.

აღწერილობა: თეთრი, გაცრეცილი, საშუალო სისქის, ორ ადგილას გახვრეტილი ქალაღი; ზომა: 33,7X21,5 სმ; დაწერილია ფანქრით | გვერდზე, რომლითაც ალაგ-ალაგ დასვრილია ხელნაწერი. ავტოგრაფი რესტავრაციის შედეგად სხვა ქალაღზეა დაკრული.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ძმაო ვანოჯან!“

ადრესატის მისამართი: ადრესატი პეტერბურგში ცხოვრობდა. წინამდებარე წერილში ავტორი მას აჭარელი შარიბეგის შვილის, ჯამალის, მფარველობას სთხოვს, რომელიც კანვოიში განუწესებიათ, სავარაუდოდ, რუსეთში, რადგან საუბარია რუსული ენის ცოდნაზე: „გთხოვ მიიღო შენს მფარველობას-ქუჭმე, ასწავლო, მოარიდო ცუდს საზოგადოებას, რომ არ ნახდეს ზნეობით; მეტადრე რუსულის ენის უცოდინარი დიახ

ადვილად ნახდება მანდა.“ აღნიშნულის გათვალისწინებით, ბარათი გაგზავნილი უნდა იყოს **პეტერბურგში**.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი გახვრეტილია პირველი „ბ“-ს ზედა ნაწილთან; 2. ღმერთი; 3. ღვთის; 4-5-6-7. სიტყვები ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

დათარილება: წერილში ნახსენებია, რომ საჰყალტუთანის დავასთან დაკავშირებით საბუთები უკვე გადაგზავნილი აქვს ვასილ მაჩაბლისთვის. ეს კი 17 დეკემბერს მოხდა. შესაბამისად, **წერილი დაწერილია 1879 წლის 17 დეკემბრის შემდეგ.**

გვ.: 220,17. „ჩემო საყუარელო ძმაო ვანოჯან!“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი – ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანი.

გვ.: 220,18. „აჭარელის შარიბეგისშვილი ჯამალ“ – პირთა იდენტიფიცირება ვერ ხერხდება.

გვ.: 221,7. „მომიკუდა ყაფლან“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 221,7-8. „მისი და ეკატერინა“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე – ეკატერინე ასლანის ასულ ორბელიან-ერისთავისაზე.

გვ.: 221,8. „საყუარელი სოსიკო“ – საუბარია ადრესატის ძმაზე – იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 221,9-13. „სასურველი და სოფიო... ტასოსა“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე და ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე.

გვ.: 221,16. „სტაროსელსკის მოუკუდა ვაჟიშვილი“ – გენეალოგიურ ნუსხაში არ ჩანს ამ წელს დიმიტრი სიმონის ძე სტაროსელსკის ვაჟის გარდაცვალება.

გვ.: 221,17-18. „ნიკო ჭავჭ: ბუჟიჩისა ცა უმცროსი ქალი“ – საუბარია ნიკოლოზ დიმიტრის ძე ჭავჭავაძესა და ელენე ნიკოლოზის ასულ ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 221,20. „კნ: მირსკიმ“ – იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 221,20-21. „ველიკიის კნ: კონსტანტინესაგან“ – იგულისხმება კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 221,29. „ჩამიკოცნე შენი საშა“ – იგულისხმება ადრესატის მეუღლე ალექსანდრა.

გვ.: 221,31. „საჰყალტუთანის საქმეზე“ – საჰყალტუთანი ეწოდებოდა ამჟამად თურქეთის ტერიტორიაზე (სომხეთთან ახლოს) მდებარე პალანდოკენის მთის ნაწილს, სადაც ორბელიანებს მიწები ჰქონდათ.

გვ.: 221,32. „მაჩაბელსა გიორგის ხელით“ – საუბარია ვასილ გიორგის ძე მაჩაბელსა და გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 222,3. „კნ: ლევან“ – საუბარია გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე.

გვ.: 222,4. „ჩუჭნი ნიკო“ – იგულისხმება ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 222,4-5. „ელისავეტოპოლის ლუბერნატორად – ნაკაშიძე“ – ელიზავეტოპოლი ერქვა ქალაქ განჯას. საუბარია ალექსანდრე დავითის ძე ნაკაშიძეზე.

გვ.: 222,5. „ლენერალ შავ“ – იგულისხმება გენერალი მიხეილ დიმიტრის ძე სკობელევი, რომელმაც არზას არტემის ძე ტერლუკასოვის ავადმყოფობის გამო მის ნაცვლად ჩაიბარა კასპიის რეგიონის ჯარების უფროსის თანამდებობა.

გვ.: 222,5-6. „ჩიკიშლარში ტერლუკასოვის მაგიერ“ – საუბარია თურქმენეთის ამჟამინდელ ქალაქ კრასნოვოდსკიზე და გენერალ არზას არტემის ძე ტერლუკასოვზე.

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №96 (1021) გვ.: 222-223.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153/№116, Ros-292; 2829, 96r.

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო ფერის, გახუნებული, თხელი, დიდი ფორმატის, ალაგ-ალაგ დალაქავებული ქალალ-

დი; ზომა: 35,5X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ხელნაწერი რესტავრირებულია. წარმოადგენს შავ პირს.

თარიღი და ადგილი: «18 декаб: 1879 г.»

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: «... мой друг, варвара...»

ადრესატის მისამართი: «В Царское Село»

შენიშვნები: 1. სტრიქონის ქვეშ მოკლე ხაზია გასმული.

გვ.: 222,11. «**мой друг, варвара**» – ნერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილია ორბელიანის, მეუღლე – ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 222,12-13. «**Софія Мирская скончалась**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 222,18. «**Бедный Дмитрій**» – იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილის ქმარი – დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 222,25. «**моего Каплана**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 222-223. «**его Сестру Екатерину**» – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე – ეკატერინე ასლანის ასულ ორბელიან-ერისთავისაზე.

გვ.: 223,1. «**Сосико**» – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ-ლიშვილ იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 223,10. «**имя Георгія**» – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 223,11. «**по Сахкалгутанскому имению**» – საჰყალტუთანი ენოდებოდა ამჟამად თურქეთის ტერიტორიაზე (სომხეთთან ახლოს) მდებარე პალანდოკენის მთის ნაწილს, სადაც ორბელიანებს მიწები ჰქონდათ.

გვ.: 223,11-12. «**передать Васо Мачабели**» – იგულისხმება იურისტი ვასილ გიორგის ძე მაჩაბელი.

გვ.: 223,16-17. «**Земля, Алиханагаджи**» – ასე უწოდებდნენ საჰყალტუთანს.

საძიებლები

პირთა ანოტირებული საძიებელი

აბაშიძე-ორბელიანისა ნინო სიმონის ასული (1831-1919) – შტაბს-კაპიტან გრიგოლ (გიგო) ორბელიანის მეუღლე. 105.

აბესალომოვი სოლომონ ზაქარეას ძე – მრჩეველი კომერციის საკითხებში კავკასიაში ნ. მურავიოვის მმართველობის დროს. 107, 115.

ადლერბერგი ალექსანდრე ვლადიმერის ძე (1818-1888) – ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, ალექსანდრე II-სთან დაახლოებული პირი. 152.

ავალიშვილი დავით იაკობის ძე (-1900) – ნამდვილი სახელმწიფო მრჩეველი, ცნობილი საზოგადო მოღვაწის, ნიკო ავალიშვილის, უფროსი ძმა. 105.

ავინოვი სერგეი ალექსანდრეს ძე (1831-1906) – ინფანტერიის გენერალი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის აქტიური მონაწილე. 102, 106, 107, 115.

ალექსანდრე ნეველი – XIII საუკუნის რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, მხედართმთავარი, ნოვგოროდის მთავარი (1236-1251), ვლადიმირის დიდი მთავარი (1252-იდან). 100, 103.

ალექსი-მესხიშვილი იაკინთე დიმიტრის ძე – აზნაური, გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევან ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანის, ძმა. 20, 87.

ალექსი-მესხიშვილი მიხეილ დიმიტრის ძე – მთავარმართებლის სამმართველოს ჩინოვნიკი, „ქართველთა შორის

წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი, გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევან ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანის, ძმა. 133, 136, 216.

ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისა ქეთევან დიმიტრის ასული (1812-1895) – ანჩისხატის დეკანოზ დიმიტრი ალექსი-მესხიშვილის ქალიშვილი, გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ზაქარიას, მეუღლე. 13, 18, 20, 26, 42, 59, 66, 68, 72, 81, 87, 105, 108, 156, 160, 172, 178.
წერილების ადრესატი.

ალხაზიშვილი იაკობ ქაიხოსროს ძე (1826-1896) – ინფანტერიის გენერალი, უნგრეთის აჯანყების ჩახშობის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე. 29.

ამილახვარი ივანე გივის (ეგორის) ძე (1829-1896) – გენერალ-ლეიტენანტი, გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე, კავკასიის სამხედრო კორპუსის მეთაური. მისი დღიურები და მოგონებები (ყურნალი „კავკაზსკი სბორნიკი“ 1908-1909, ტ. 26-29) საინტერესო ცნობებს შეიცავს იმ ეპოქისა და მის დროს მოღვაწე ადამიანების, მათ შორის, შამილის შესახებ. 32, 131.

ამილახვარი-კერესელიძისა ანასტასია გიორგის ასული (1839-) – აზნაურ ივანე კერესელიძის მეუღლე, იქორწინეს 1878 წელს. 144.

ამიროვი სტეფანე – სამხედრო პირი. მსახურობდა მოსე არლუთინსკისთან. შესაძლოა, ეს იყოს ის ამიროვი, რომელთანაც, 1878 წლის 24/28 დეკემბრის წერილში და-

ცული ინფორმაციის თანახმად, გრიგოლ ორბელიანი კარტს თამაშობდა. 106, 107, 154, 157, 173, 193.

ანდრეევსკაია ნინო ერასტის ასული (1848-1876) – კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ვორონცოვის პირადი ექიმის, ერასტი ანდრეევსკის, და ბარბარე გიორგის ასულ თუმანიშვილის უფროსი ქალიშვილი. დაიხრჩო მტკვარში. 94.

ანდრონიკაშვილი ზაქარია (ზაზა) დონიკეს ძე (1836-1901) – „პრაპორშიკი“ ანდრონიკ (დონიკე) ანდრონიკაშვილის შვილი, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ნინო იოსების ასულ ორბელიანის, ვაჟი. 43.

ანდრონიკაშვილი ნიკოლოზ დავითის ძე (1844-1905) – „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ნამდვილი წევრი. 141.

ანდრონიკაშვილი რევაზ ივანეს ძე (1814-1877) – გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის ომების აქტიური მონაწილე, ლეკთა კორდონის ხაზის უფროსი, თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა მე-7 მარშალი. 16.

ანდრონიკაშვილისა – ემანუილ (ია) ანდრონიკეს (დონიკეს) ძე ანდრონიკაშვილის მეუღლე.

ანდრონიკაშვილი სოლომონ არჩილის ძე (1859-1896) – სამხედრო პირი, ნიჟეგოროდის დრაგუნთა პოლკში მსახურობდა იუნკრად. ცოლად ჰყავდა ნადეჟდა დიმიტრის ასული ერისთავი. 28, 38, 40.

არლუთინსკი ალექსანდრე ივანეს ძე (-1882) – მონაწილეობდა უნგრეთის კამპანიაში (1849), ყირიმისა და რუსეთ-

თურქეთის 1877-1878 წლების ომში. 107, 115, 158.

არლუთინსკი-დოღგორუკოვი-ლორის-მელიქოვისა ნინა ივანეს ასული (1837-1918) – გენერალ მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვის მეუღლე. 178.

არლუთინსკი ვასილი ზურაბის ძე (1830-1877/78) – ზურაბ რევაზის ძე არლუთინსკის (1780-1873) შვილი. 16.

არწრუნი იერემია გიორგის ძე (1804-1877) – გენერალ-მაიორი 1860 წლიდან, რუსეთ-თურქეთისა და კავკასიის ომების მონაწილე. 16.

ასტაფიევი ნიკოლოზ ალექსეის ძე (1842-1889) – გენერალ-მაიორი, სამხედრო ისტორიკოსი, ელენე დავითის ასულ ჭავჭავაძის მეუღლე. 125, 187, 189.

აფხაზი ალექსანდრე (კობტა) ნიკოლოზის ძე (1838-) – ილია ჭავჭავაძის სიყრმის მეგობარი და მასზე მოგონებების ავტორი. 43.

აფხაზი გრიგოლ (გიგო) ნიკოლოზის ძე – ილია ჭავჭავაძის დის, ნინო გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-აფხაზის, ვაჟი, კოტე აფხაზის ძმა. 1878 წელს ცოლად შეირთო ასევე აფხაზი – ილია აფხაზის ქალი. 20.

აფხაზი ილია – წერილში დაცული ცნობის მიხედვით, მისი ქალი ცოლად შეურთავს ილია ჭავჭავაძის დის, ნინო გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძე-აფხაზის, ვაჟს – გრიგოლ (გიგო) ნიკოლოზის ძე აფხაზს 1878 წელს. დამატებითი ინფორმაცია არ მოგვეპოვება. 20.

ალაფი – თბილისის მოქალაქე. 1878 წლის 12 დეკემბრის წე-

რილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, კარგად არ იცოდა ვისთვის თამაში. დამატებითი ინფორმაცია არ მოგვეპოვება. 102.

ალალაროვი ჰასან ბეკი (1812-) – აზერბაიჯანული წარმოშობის რუსი სამხედრო მოღვაწე, გენერალ-ლეიტენანტი. თავი გამოიჩინა უნგრეთის 1848-1849 წლების აჯანყების ჩახშობაში, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომში. 29.

ახმედ მუნთარ ფაშა (1832-1919) – თურქი მარშალი, სამხედრო და პოლიტიკური მოღვაწე, ოსმალეთის იმპერიის დიდი ვეზირი. 183, 187, 189.

ბაბაღე – პიროვნება დაუდგენელია. 158.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა ბარბარე (ვარვარა) ილიას ასული (1831-1884) – გრიგოლ ორბელიანის უმცროსი ძმის, ილიას, მეუღლე, გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, ქალიშვილი. 20, 24, 26, 37, 100, 114, 134, 159, 194, 219.
წერილების ადრესატი.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ჭავჭავაძისა ანა (ანეტა) ილიას ასული (1828-1905) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, ქალიშვილი, ილია ორბელიანის მეუღლის, ბარბარეს, და, სასახლის ფრეილინა. 1852 წელს ცოლად გაჰყვა ალექსანდრე ჭავჭავაძის ვაჟს – დავითს. ანა ბაგრატიონს დიდი დამსახურება მიუძღვის თელავში ქალთა განათლების კერების დაარსების საქმეში. 192, 193.

ბაგრატიონ-გრუზინსკი გრიგოლ (გრიშა) ილიას ძე (1855-1899) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, შვილი,

ილია ორბელიანის მეუღლის, ბარბარე ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანის, ძმა. 81, 82, 88.

ბაგრატიონ-გრუზინსკი ირაკლი ალექსანდრეს ძე (1827-1882) – უგანათლებულესი თავადი, ერეკლე II-ის ვაჟის, ალექსანდრე ბატონიშვილის, და მარიამ ისააკის ასულ ალამალოვას შვილი. დაიბადა სპარსეთში, იზრდებოდა ჯერ ერევანში დედასთან, ხოლო შემდეგ მასთან ერთად გაამგზავრეს პეტერბურგში, სადაც იმპერატორმა ნიკოლოზ I-მა თავისი მფარველობის ქვეშ მიიღო. 60-იან წლებში მკურნალობდა საფრანგეთში, სადაც დაუახლოვდა საფრანგეთის იმპერატორ ნაპოლეონ III-ს. აქვე იქორწინა დავით ჭავჭავაძის ასულ თამარზე. საქართველოში ენეოდა კულტურულ-საგანმანათლებლო და საქველმოქმედო საქმიანობას. იყო ერთადერთი ბატონიშვილი, რომელიც საქართველოში ცხოვრობდა. 20, 41, 60, 69, 71, 82, 113, 145, 157, 194.
წერილის ადრესატი.

ბაგრატიონ-იმერეტინსკი ალექსანდრე კონსტანტინეს ძე (1836/37-1900) – ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი, იმპერიის მთავარი სამხედრო პროკურორი, ვარშავის გენერალ-გუბერნატორი, იმერეთის მეფე, დავით II-ის შვილიშვილი. 59.

ბაგრატიონ-მუხრანელი ალექსანდრე მიხეილის ძე (1856-1935) – ქართველი თავადი, კავკასიის მეფისნაცვლის განსაკუთრებულ საქმეთა მოხელე. 1879 წელს იქორწინა ნინო იოსების ასულ თარხან-მოურავზე. 141, 154, 157, 163.

ბაგრატიონ-მუხრანელი გიორგი კონსტანტინეს ძე (1820/1821-1877) – ცარიზმის ერთგული მოხელე, კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს სასამართლო საქმეთა დეპარტამენტის დირექტორი, სენატორი, სახელმწიფო ინსპექტორი („სტატს-ინსპექტორი“). 209.

ბაგრატიონ-მუხრანელი ივანე კონსტანტინეს ძე (1812-1895) – გენერალ-ლეიტენანტი, ერეკლე II-ის შვილთაშვილი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის ომების აქტიური მონაწილე, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი, 1882-1885 წლებში საზოგადოების გამგეობის თავმჯდომარე, 1881 წლიდან თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა მარშალი, ყველაზე მსხვილი მემამულე თბილისის გუბერნიაში, საქართველოში ერთ-ერთი პირველი ღვინის ქარხნის მეპატრონე. ცოლად ჰყავდა ნინო ლევან V-ის ასული დადიანი. 154, 157, 173, 187, 189, 193.

ბაგრატიონ-მუხრანელი ირაკლი კონსტანტინეს ძე (1813-1892) – სამეფო ოჯახის წევრი, ნამდვილი სახელმწიფო მრჩეველი, ბაგრატიონთა სამეფო სახლის მუხრანელთა შტოს მეთაური, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 157, 163, 173.

ბაგრატიონ-მუხრანელი კონსტანტინე (კაცია, კონია) ივანეს ძე (1838-1903) – ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელისა და ნინო ლევან V-ის ასულ დადიანის შვილი, გენერალ-მაიორი, საზოგადო მოღვაწე, რუსეთ-თურქეთისა და კავკასიის ომების აქტიური მონაწილე, თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა მარშალი, ქველმოქმედი. მატერიალურად ეხმარებოდა ქართულ ეროვნულ

დანესებულებებს, სტუდენტებს. მან დიდი თანხა გაიღო ქართული გიმნაზიის შენობის (შემდგომში უნივერსიტეტი) ასაგებად. ცოლად ჰყავდა ელისაბედ ნიკოლოზის ასული ფალავანდიშვილი. 154, 193.

ბაგრატიონ-მუხრანელი მიხეილ კონსტანტინეს ძე (1831-1907) – კონსტანტინე იოანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელისა და ხორეშან ზაალის ასულ გურამიშვილის შვილი, ოღლა გურამიშვილის მამიდაშვილი. მეუღლესთან, ელისაბედ (ელიზავეტა) დიმიტრის ასულ ივინსკაიასთან, ერთად ცხოვრობდა მოსკოვში. 141, 157, 163, 173, 193.

ბაგრატიონ-მუხრანელი-ჯორჯაძის თამარ ირაკლის ასული (1855-1940) – სამეფო ოჯახის წევრის, ირაკლი კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელისა, და ეკატერინე არღუთინსკაია-დოლგორუკოვა-ბაგრატიონ მუხრანელის შვილი, ქართველი მენარმის, ზაქარია ჯორჯაძის, მეუღლე. 144.

ბადენელი-რომანოვის ოღლა თეოდორის ასული (1839-1891) – დიდი ჰერცოგის, ლეოპოლდ ბადენელის, ქალიშვილი, კავკასიის მეფისნაცვლის, მიხეილ რომანოვის, მეუღლე. 45.

ბაკიხანოვი აბდულ-ალა (1824-1879) – გენერალ-მაიორი, კავკასიის ომების მონაწილე. მისდევდა საგანმანათლებლო საქმიანობას, მონაწილეობდა პირველი აზერბაიჯანულენოვანი გაზეთის გავრცელებაში. 158.

ბარათაშვილი კეკე – 1879 წლის 22 მაისის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ის ცოლად უნდა გაჰყოლოდა ვინმე მალალოვს. დამატებითი ინფორმაცია არ მოგვეპოვება. 144.

ბარათაშვილი ნატალია ლევანის (ლეონიდის) ასული (1866-1917) – კარის მრჩევლის, ლეონიდ გერმანოზის ძე ბარათაშვილის, და ნინო მელიტონის ასულ ბარათაშვილის შვილი. 139.

ბარათაშვილი ნინო ზაალის ასული (1853-1924) – ზაალ ივანეს ძე ბარათაშვილის შვილი. 1879 წელს ცოლად გაჰყვა ნიკოლოზ დავითის ძე ანდრონიკაშვილს. 141.

ბარათაშვილი-ორბელიანისა ელისაბედ ივანეს ასული (1823/24-1892) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანის, მეორე ცოლი. 20, 26, 72, 141, 160, 173, 176.
წერილის ადრესატი.

ბარათაშვილი-სუმბათაშვილისა სოფიო მელიტონის ასული (1841-1916) – ნიკოლოზ ბარათაშვილის და, ვასილ ალექსანდრეს ძე სუმბათაშვილის მეუღლე. 19, 158.

ბარიატინსკი ალექსანდრე ანატოლის ძე (1846-1914) – ინფანტერიის გენერალი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის გმირი, დაღესტნის ოლქის სამხედრო გუბერნატორი. 178.

ბარიატინსკი ალექსანდრე ივანეს ძე (1815-1879) – რუსი სახელმწიფო და სამხედრო მოღვაწე, გენერალ-ფელდმარშალი, გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის კორპუსის მთავარსარდალი, კავკასიის მეფისნაცვალი 1856-1863 წლებში. ცოლად ჰყავდა ელისაბედ (ლიზა) დიმიტრის ასული ორბელიანი. 31, 89, 95, 130, 187.
წერილის ადრესატი.

ბარიატინსკი ოლიმპიადა ალექსანდრეს ასული – ალექსანდრე ანატოლის ძე ბარიატინსკისა და ოლღა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაიას ქალიშვილი. 198.

ბებუთაშვილი ვასილი იოსების ძე (1791-1858) – ინფანტერიის გენერალი, რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო საბჭოს წევრი, რუსეთის 1812 წლის, რუსეთ-ოსმალეთის 1828-1829 წლების, კავკასიისა და ყირიმის ომების აქტიური მონაწილე, 1847-1853 წლებში ამიერკავკასიის მხარის მთავარი სამმართველოს უფროსი და თავმჯდომარე. თავი ისახე-ლა ყირიმის ომის დროს, როდესაც 18.000-ანი რაზმით შეძლო ოსმალების 60.000-იანი ჯარის დამარცხება, რისთვისაც დაჯილდოვდა რუსეთის იმპერიის უმაღლესი ჯილდოთი, ანდრია პირველწოდებულის ორდენით. 15.

ბებუთაშვილი პეტრე აბესალომის ძე (1816-1899) – თბილისის მაზრის უფროსი. წერილის მიხედვით ირკვევა, რომ 1878 წელს მის ვაჟს ცოლად შეურთავს ვინმე თაიროვის ქალიშვილი. 21.

ბეკლემიშვი – 1879 წლის 9 / 11 ნოემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, გრიგოლ ორბელიანის პედაგოგი, რომელიც სწავლების პროცესში მოსწავლეთა დასჯის მკაცრ ზომებს იყენებდა. 207.

ბელოვი – თბილისის მოქალაქე. 1878 წლის 28 დეკემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მას და ვინმე ედიგაროვს ჰყვარებიათ ვინმე შალიკოვის ქალი, დუელიც ჰქონიათ, მაგრამ ორივე გადარჩენილა. 105.

ბელოვი – 1879 წლის 11 / 13 ივნისის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მის სახლში გადასულან ლუარსაბ (ლუკა) ესტატეს ძე თარხნიშვილის ქალები სამ-

ხედრო კლუბიდან. 160.

ბელსკი ვასილი თეოდორის ძე (-1884 წლის შემდეგ) – ნამდვილი სახელმწიფო მრჩეველი 1873 წლიდან, თბილისისა და ელიზავეტოპოლის ვიცე-გუბერნატორი. 64.
წერილის ადრესატი.

ბერენსი ანდრეი ევგენის ძე – ქუთაისის საოლქო სასამართლოს პროკურორი. 104, 157.

ბიკოვი თეოდორ ალექსანდრეს ძე (-1915) – სამართალმცოდნე, ნამდვილი სახელმწიფო მრჩეველი, თბილისის გუბერნატორი 1897-1899 წლებში. 94.

ბორისი – თბილისის მოქალაქე. 1879 წლის 14 თებერვლის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, გრიგოლ ორბელიანის ახლობელი. 120.

ბოლუშევიჩი – თბილისის მოქალაქე. წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, გრიგოლ ორბელიანის მას ეთამაშებოდა ვისტის. 107, 115.

ბრუსილოვი ალექსეი ნიკოლოზის ძე (1789-1859) – გენერალ-ლეიტენანტი, რუსეთის 1812 წლის სამამულო ომის მონაწილე, მსახურობდა კავკასიაში, შავი ზღვის სანაპირო ზოლზე. 187, 189-190.

ბუტურლინი დიმიტრი სერგეის ძე (1850-1920) – გენერალ-მაიორი (1895), რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების აქტიური მონაწილე. 154.

ბუჭყიაშვილისა სოფიო (-1878) – რუსეთის არმიის გენერალ-მაიორ ვახტანგ ბორისის (ბეჟანის) ძე ბუჭყიევის (ბუჭ-

ყიაშვილის) მეუღლე. 105.

გაბისონია – მზარეული, კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ვორონცოვის პირადი ექიმის, ერასტი ანდრეევსკის, ქალიშვილ ნინოს მკვლევლობისათვის მიესაჯა 20 წლით კატორღა. 94.

გაგარინი ალექსანდრე ივანეს ძე (1801-1857) – რუსი სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე, გენერალ-ლეიტენანტი, ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორი. მოკლა სვანეთის მთავარმა კონსტანტინე დადეშქელიანმა, როდესაც მან ამ უკანასკნელს აცნობა გადაწყვეტილება სვანეთის სამთავროს გაუქმების შესახებ. 56.

გაგარინი კონსტანტინე დიმიტრის ძე (1843-1916) – რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო მოღვაწე, სენატორი, სხვადასხვა დროს იყო ქუთაისის ვიცე-გუბერნატორი და თბილისის გუბერნატორი, საიდუმლო მრჩეველი - „ტაინი სოვეტნიკი.“ 17, 158.

გალუმაშვილი – 1879 წლის 31 თებერვლის⁶ წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, გალუმაშვილს და ვინმე ოლქიაშვილს კუმისის სასამართლოში დავა ჰქონიათ სახლის მამულზე. სასამართლოს მისი გამამტყუნებელი განაჩენი გამოუტანია. ამით უკმაყოფილო, ოლქიაშვილს არ აძლევდა მამულის მოხმარების უფლებას და ფიზიკურად ემუქრებოდა. 128, 129.

გარსევანიშვილი-ორბელიანისა ალექსანდრა (საშა) – გენერალ-მაიორ ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანის („ვანკა პაჟარნი“) მეუღლე. 221.

⁶ ეს თარიღი უნერია ავტორს. ქ.გ.

გასპარიანცი – პიროვნება დაუდგენელია. წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ის საზღვარგარეთ გაჰყვა ირაკლი ალექსანდრე ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკის. 41.

გეუა – ყაფლან ორბელიანის მოურავი. 22.

გლებოვა – თბილისელი ახალგაზრდა. დამატებითი ინფორმაცია არ მოგვეპოვება. 199.

გოლიცინა-შერემეტიევისა ევდოკია ბორისის ასული (1848-1910) – გენერალ-ადიუტანტის, უბრწყინვალესი თავადის, ბორის გოლიცინის, შვილი. ქმრის დამსახურების გამო დაჯილდოებული იყო წმ. ეკატერინეს ჯვრით. 95.

გოლიცინი ალექსანდრე ბორისის ძე (1855-1920) – რუსეთის სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე, საიდუმლო მრჩეველი, 1901-1909 წლებში ვლადიმირის გუბერნიის თავადაზნაურობის წინამძღოლი. 1878 წლის 11 სექტემბერს მოსკოვში იქორწინა სოფიო ალექსანდრეს ასულ ვიაზემსკაიაზე. 87, 95, 99.

გოლიცინი დიმიტრი ბორისის ძე (1851-1920) – კავალერიის გენერალი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის გმირი, შუა აზიის ლაშქრობების მონაწილე. 86, 126, 178, 195.

წერილის ადრესატი.

გორჩაკოვი ალექსანდრე მიხეილის ძე (1798-1883) – რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო მოღვაწე, დიპლომატი, საგარეო საქმეთა მინისტრი, იმპერიის უკანასკნელი კანცლერი, პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრი. 25.

გრაბე ნიკოლოზ პავლეს ძე (1832-1896) – გრაფი, გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიის ომების მონაწილე. დაჯილდოებული იყო ოქროს ხმლით, წარწერით: „სამგზის კავკასიის ქედის გადალახვისთვის.“ ამის შემდეგ იმპერატორის ამაღლის წევრად მიიღეს. 1864 წელს დაინიშნა ლაიბ-გვარდიის საკავალერიო პოლკის მეთაურად, რომელსაც 1869 წლამდე ხელმძღვანელობდა. 202, 204, 206.

გურამიშვილი-ჭავჭავაძისა ოლღა თადეოზის ასული (1842 / 1843-1927) – ილია ჭავჭავაძის მეუღლე. ეწეოდა აქტიურ საზოგადოებრივ საქმიანობას. იყო „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“, საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების წევრი, ქართველ ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოების თავმჯდომარე (1895-1906). 170.

გურიელი დიმიტრი ქაიხოსროს ძე (1822-1882) – გენერალ-მაიორი, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, მეთაურობდა ლეიბ-გვარდიის ულანთა პოლკს, იყო იმპერატორის ამაღლის განსაკუთრებული დავალებების შემსრულებელი. მის მიერ 1873 წელს აშენებული სასახლე ოზურგეთში დღეს წარმოადგენს შემოქმედის ეპისკოპოსის რეზიდენციას. 21.

გურიელი-წერეთლისა პელაგია ქაიხოსროს ასული – ფრეილი-ნა, გიორგი V გურიელის შვილიშვილი, ნესტორ დიმიტრის ძე წერეთლის მეუღლე, მწიგნობრული ინტერესების მქონე მანდილოსანი, გრიგოლ ორბელიანის ლექსების ადრესატი. გარდაიცვალა 1883 წელს. 44.

გურკო იოსებ ვლადიმერის ძე (1828-1901) – გენერალ-ფელდმარშალი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის

გმირი. 59.

გურჩინი ალექსანდრე ბიკენტის ძე (1833-1902) – ინფანტერიის გენერალი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის გმირი. 107, 115, 207.

დადიანი ანდრია დავითის ძე (1850-1910) – სამეგრელოს მთავარ დავით დადიანისა და ეკატერინე ჭავჭავაძის შვილი, რუსეთის არმიის გენერალ-ლეიტენანტი. XIX საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოდან დედასთან და ძმასთან ერთად პარიზში გადავიდა საცხოვრებლად. დაამთავრა ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტი. იყო ცნობილი მოჭადრაკე. 112, 163.

დადიანი გრიგოლ ლევანის ძე (1814-1902) – პოეტი, საზოგადო მოღვაწე, რუსეთის არმიის ინფანტერიის გენერალი, სამეგრელოს მთავრის, ლევან V-ის, შვილი. 163.

დადიანი-მიურატისა სალომე დავითის ასული (1848-1913) – სამეგრელოს მთავარ დავით დადიანისა და ეკატერინე ჭავჭავაძის შვილი. XIX საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოდან დედასთან და ძმებთან ერთად პარიზში გადავიდა საცხოვრებლად. 1868 წელს ცოლად გაჰყვა შარლ ლუი ნაპოლეონ აშილ მიურატს (1847-1895), ნაპოლეონის ძმისშვილს. მათი ქორწინება პარიზში წლის მოვლენად აღიარეს. 1873 წელს წყვილი სამეგრელოში ჩამოვიდა საცხოვრებლად. 1913 წელს დაქვრივებული სალომე საფრანგეთში გაემგზავრა სამეურნალოდ, სადაც მალევე გარდაიცვალა. დაკრძალულია იქვე. 114, 163, 186, 188.

დადიანი ნიკო დავითის ძე (1847-1903) – სამეგრელოს უკანასკნელი მთავარი, გენერალ-მაიორი, რუსეთ-ოსმალეთის

1877-1878 წლების ომის მონაწილე. მისი კანდიდატურა განიხილებოდა ბულგარეთის მთავრად. გარდაცვალების შემდეგ თავისი ბიბლიოთეკა უანდერდა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას.“ 112, 154, 159, 161, 162, 163, 188.

დენი მარიამ (მარუსია) ვოლდემარის ასული – ნინა დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაია-დენისა და გენერალ ვოლდემარ დენის ასული. 210.

დერვიშ ფაშა – თურქი სამხედრო მოღვაწე, ბათუმის კორპუსის მთავარსარდალი რუსეთ-თურქეთის 1877-78 წლების ომის დროს. მან დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკის სიმბოლურად გადასცა ბათუმის გასაღები. 72, 82.

დიმიტრი – პიროვნება დაუდგენელია. 210.

დონდუკოვ-კორსაკოვი ალექსანდრე მიხეილის ძე (1820-1893) – გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის მთავარმართებელი (1882-1890), ნიჟნი-ნოვგოროდის პოლკის უფროსი 1858 წლამდე, 1882 წლიდან 1890 წლამდე – კავკასიის ჯარების სარდალი. 199.

დუმბუზაშვილი სულხანოვი – პიროვნება დაუდგენელია. წერილიდან ვიგებთ, რომ 1878 წელს მას ცოლად შეურთავს ტატო ყიფიანის (დაუდგენელია) ქალიშვილი, რომელიც მაიკოს (დაუდგენელია) დისწულიც ყოფილა. 20.

ედიგაროვი – თბილისის მოქალაქე. 1878 წლის 28 დეკემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მას და ვინმე ბელოვს ჰყვარებიათ ვინმე შალიკოვის ქალი, დუელიც ჰქონიათ, მაგრამ ორივე გადარჩენილა. 105.

ედიგაროვი ისრაფილ ბეგი (1815-1884) – ბორჩალოელი აზნაური, გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიის ომების აქტიური მონაწილე, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი. 158, 172, 204.

ეკატერინე II დიდი (1729-1796) – რუსეთის იმპერატორი 1762-1796 წლებში. ქალიშვილობაში სოფია ფრედერიკა ავგუსტა ფონ ანჰალტ ცერბსტი. მისმა რეფორმებმა რუსეთი არნახულ სიმაღლეზე აიყვანა, ხოლო დაპყრობებმა გაზარდა იმპერიის საზღვრები. 119, 130.

ერისთავი ალექსანდრე შანშეს ძე (1812-1883) – პოლკოვნიკი, გორის თავადაზნაურობის წინამძღოლი. 1878 წელს პარიზში გარდაეცვალა ერთადერთი ვაჟიშვილი. 87.

ერისთავი ანა ელიზბარის ასული (1846-1898) – გიორგი (კიაზო) ერისთავის მესამე ცოლი. იქორწინეს 1879 წელს. 144.

ერისთავი გიორგი (კიაზო) გიორგის ძე (1821-1909) – გენერალ-ლეიტენანტი, თერგის კაზაკთა ჯარის მოზდოკის პოლკის მეთაური, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე. 144.

ერისთავი გიორგი იესეს ძე (1769-1863) – ინფანტერიის გენერალი, სენატორი, კრწანისის ბრძოლის, რუსეთ-ირანის 1804-1813, 1826-1828, რუსეთ-თურქეთის 1828-1829 წლების ომების მონაწილე, აქტიურად უჭერდა მხარს საქართველოს რუსეთის მფარველობაში შესვლას, იყო თავადაზნაურობის წოდების მიმნიჭებელი კომისიის თავმჯდომარე. 194.

ერისთავი ელიზბარ დიმიტრის ძე (1838-1890) – პოლკოვნიკი, გიორგი („რუსეთუმე“) ერისთავის ძმა, აკაკი წერეთლის ქვისლი. 158.

ერისთავი-თარხნიშვილისა ელენე იაკობის ასული (1852-1922) – თავად გრიგოლ ალექსანდრეს ძე თარხან-მოურავის ცოლი. გარდაიცვალა ყირიმში. 113, 157.

ერისთავი მიხეილ იაკობის ძე (1842-1902) – პოლკოვნიკი. ქსნის ერისთავთა საგვარეულოს წარმომადგენელი. 131.

ერისთავი-ორბელიანისა მანანა მირმანოვის ასული (1808-1870) – ქსნის ხეობის თავადის, მირმანოზ დავითის ძე ერისთავის, ასული, საელჩოს მრჩევლის, დავით ორბელიანის, მეუღლე, მე-19 საუკუნის საქართველოში კულტურული ცხოვრების ერთ-ერთი წარმმართველი. მის ლიტერატურულ სალონში გადაწყდა ქართული თეატრის აღდგენისა და ჟურნალ „ცისკრის“ დაარსების რეალური საკითხები. იყო 1832 წლის შეთქმულების მონაწილე. მის სახლში იგეგმებოდა შეთქმულების დეტალები. 15, 186.

ერისთავი-ორბელიანისა სოფიო შალვას ასული (1832-1887) – ქსნის ერისთავების წარმომადგენელი, გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, ივანე დავითის ძე ორბელიანის, მეუღლე. 53, 113, 131, 134, 145, 154, 158, 174. წერილების ადრესატი.

ერისთავი რევაზ შალვას ძე (1828-1899) – რუსეთის არმიის პოლკოვნიკი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი, თანამშრომლობდა ჟურნალ „ცისკართან“, წერდა

ლექსებს და თარგმნიდა რუსულიდან. 52.
წერილის ადრესატი.

ერისთავი შალვა რევაზის ძე (1798-1849) – გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, ეკატერინე ასლანის ასულ ორბელიანის, მეუღლე, ანასტასია ერეკლე II-ის ასულ ბაგრატიონის ვაჟი. 15.

ერიციანი (ერიცოვი) ალექსანდრე დავითის ძე (1841-1902) – სომეხი მწერალი, ისტორიკოსი, არმენოლოგი. 206, 207.

ვასტენი ალექსანდრე ივანეს ძე – კავკასიის არმიის მთავარსარდლის საოლქო საბჭოში სამხედრო სამინისტროს წარმომადგენელი. 157, 162, 172, 178.

ვანნაძე-ბარათაშვილისა დარია იოსების (ზეზურო) ასული (1810-1888) – ტიტულარული მრჩევლის, თავად ვახტანგ რევაზის ძე ბარათაშვილის, მეუღლე. 44.

ვანნაძე რევაზ იოსების ძე (-1886) – სიღნაღის თავადაზნაურობის წინამძღოლი, ციხეების სამზრუნველოს სიღნაღის განყოფილების წინამძღოლი, საგლეხო რეფორმის განსაკუთრებული მხარდაჭერისთვის დაჯილდოვდა წმინდა სტანისლავის II ხარისხის ორდენით. 42.

ვეზირიშვილი დიმიტრი გიორგის ძე (1825-1898) – გენერალ-ლეიტენანტი, მსახურობდა ქართველ გრენადერთა პოლკში, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე, ნიკოლოზ ბარათაშვილის დის, ბარბარეს, მეუღლე. 44.

ვეის-ფონ-ვეისენგოფი მარია ნიკოლოზის ასული – წმინდა ნინოს საქველმოქმედო საზოგადოების თბილისის განყოფილების წევრი XIX ს-ის 70-80-იან წლებში. 120.

ვინსპიერი დავით ფრანცის ძე (1830-1905) – რუსი სამხედრო მოღვაწე, გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიის მეფისნაცვლის ადიუტანტი. 106.

ვიტგენშტიინი ევგენი ალექსანდრეს ძე – თავადი, დიპლომატი, ელიზავეტა ეილერის (1816-1896) მეუღლე. 136.

ვორონცოვი მიხეილ სიმონის ძე (1782-1856) – რუსი თავადი, გენერალ-ფელდმარშალი, კავკასიის მეფისნაცვალი 1844-1854 წლებში. მანამდე ნოვოროსიისკის გენერალ-გუბერნატორი და ბესარაბიის მეფისნაცვალი იყო. 3 წლიდან 19 წლამდე ლონდონში იზრდებოდა, სადაც მამამისი რუსეთის იმპერიის ელჩად მუშაობდა. უდიდესი წვლილი შეიტანა ოდესის განვითარებაში. შამილის წინააღმდეგ ბრძოლისა და ჩეჩნეთში გამოჩენილი თავგანწირვისათვის პრინცის წოდება მიანიჭეს. 1848 წლისთვის დაღესტნის უდიდესი ნაწილი უკვე დაპყრობილი ჰქონდა. სარდლობდა დარლოს ოპერაციას, რომელიც რუსეთის მხედრობისთვის სამარცხვინო კრახით დასრულდა. თბილისში მის დროს დაარსდა საჯარო ბიბლიოთეკა, ბოტანიკური ბაღი, ქართული ჟურნალი, ოპერა, ქართული და რუსული თეატრები და სხვ. 84, 95.

ზავადოვსკი – პიროვნება დაუდგენელია. 166.

ზოტოვი პავლე დიმიტრის ძე (1824-1879) – ინფანტერიის გენერალი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე. 59.

ზულყადარი – 1879 წლის 13 სექტემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, განჯის ხანის შვილი. 193, 204.

თაიროვი – პიროვნება დაუდგენელია. ერთი წერილის მიხედვით ირკვევა, რომ 1878 წელს თაიროვის ქალიშვილი ცოლად შეურთავს თბილისის მაზრის უფროსის, პეტრე აბესალომის ძე ბებუთოვის (ბებუთაშვილის) ვაჟს. სხვა წერილში ამ გვარის ადამიანს ავტორი საყვედურობს ფიტარეთში ორბელიანების მამა-პაპის სასაფლაოს ცხვრების ფარებად გახდომის გამო. გვიჭირს თქმა, ამ ორ წერილში მოხსენიებული თაიროვი ერთი პიროვნებაა თუ სხვადასხვა. 21, 67.

თალალა – სავარაუდოდ, გრიგოლ ორბელიანის მსახური. 44.

თამარ მეფე (1160-1213/07/10) – საქართველოს ლეგენდარული მეფე 1184 წლიდან გარდაცვალებამდე. 72, 83.

თარხან-მოურავი-ბაგრატიონ-მუხრანელისა ნინო იოსების ასული (1860-1934) – გენერალ იოსებ დავითის ძე თარხან მოურავის შვილი. 141.

თარხნიშვილი ლუარსაბ (ლუკა) ესტატეს ძე (XIX ს-ის 20-იანი წლები–) – ქართველი თავადი. 160.

თუმანიშვილი ალექსანდრე გიორგის ძე (1821-1872) – გენერალ-ლეიტენანტი, ყირიმისა და კავკასიის ომების მონაწილე. 187, 189.

თუმანიშვილი ისაკ შიოს (სოლომონის) ძე (1803-1880) – გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიისა და ყირიმის ომების მონაწილე, კავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარების საველე

აუდიტორატის წარმომადგენელი, ნავანგინის ქვეითი პოლკის მეთაური. 21, 41, 76, 102, 158, 163, 172, 173, 181, 193.

ნერილის ადრესატი.

ივანოვა ელისაბედ (ლიზა) ნიკოლოზის ძე – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ეკატერინე იაკობის ასულ ორბელიან-ივანოვისა, და გენერალ-ლეიტენანტ ნიკოლოზ ალაპოს ძე ივანოვის შვილი. 120.

იოსელიანი პლატონ ეგნატეს ძე (1809-1875) – ქართველი საზოგადო მოღვაწე, მწერალი, ისტორიკოსი. მან დიდი ღვაწლი დასდო ქართული ისტორიული მეცნიერების განვითარებას. 75.

ისარლიშვილი ლუკა სტეფანეს ძე (1814-1893) – პოეტი, პუბლიცისტი, ცენზორი. სახელმწიფო მოხელე, ცარიზმის ოფიციალური პოლიტიკის ერთგული გამტარებელი. ფსევდონიმი „სამცხელი.“ სწავლობდა ნიკოლოზ ბარათაშვილთან ერთად, რომელზეც საინტერესო მოგონება დატოვა. 49, 173.

კაპლერი ალექსანდრე ქრისტიანის ძე (1812-1876) – გენერალ-ლეიტენანტი, თბილისის სამხედრო გუბერნატორი 1856-1860 წლებში. საგლეხო რეფორმის აქტიური მხარდამჭერი. 125.

კარცოვი ალექსანდრე პეტრეს ძე (1817-1875) – გენერალ-ადიუტანტი, ინფანტერიის გენერალი, კავკასიის არმიის მთავარი შტაბის უფროსი, მეფისნაცვლის თანამემწე, სამხედრო საბჭოს წევრი. დაკავებული იყო აკადემიური საქმიანობითაც, მის კალამს ეკუთვნის სამხედრო ხასიათის არაერთი ნაშრომი. 24, 26.

კარცოვი ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე (1849-1878) – პორუჩიკი, გენერალ-ადიუტანტ ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვის ვაჟი. 24, 26.

კეკე – სავარაუდოდ, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჯიოს მსახური გოგო. 160.

კერესელიძე ივანე ივანეს ძე (1829-1892) – პუბლიცისტი, მწერალი, საზოგადო მოღვაწე, რედაქტორ-გამომცემელი. 144.

კოლიუბაკინი – 1879 წლის 4 ივნისის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მისი სიძე ყოფილა ვინმე ნაკაშიძე. დამატებითი ინფორმაცია არ მოგვეპოვება. 154.

კომაროვი ალექსანდრე ბესარიონის ძე (1830-1904) – ინფანტერიის გენერალი, კავკასიის ომებისა და თურქესტანის ლაშქრობების მონაწილე. 125.

კომაროვი კონსტანტინე ბესარიონის ძე (1832-1912) – ინფანტერიის გენერალი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე. 32, 207.

კრავეჩენკო პავლე პავლეს ძე (1829-1889) – გენერალ-ლეიტენანტი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, თურქეთის დესანტისაგან სოხუმის დაცვის ხელმძღვანელი. 27, 28.

კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინისა მარია ვასილის ასული (1820-1901) – ბაქოს სამხედრო გუბერნატორის, გენერალ-ლეიტენანტ მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის, ცოლი. აქტიურად ეხმარებოდა მეუღლეს ბაქოს საზოგადოებრივ საქმიანობაში. დიდი წვლილი შეიტანა ქალთა გა-

ნათლების საქმეში, იყო ამიერკავკასიის ქალთა ინსტიტუტის საბჭოს წევრი. 129.
წერილის ადრესატი.

კრუპენსკი ვასილი (-1879) – თბილისის გუბერნატორის საგანგებო დავალებათა უმცროსი შემსრულებელი, ლეიბგუსარი. გარდაიცვალა ტეკინის რაზმში მსახურების დროს. 195.

ლაზარევი ალექსანდრე ივანეს ძე (1858-1913) – გენერალ-მაიორი, ცხოვრობდა თბილისში, მსახურობდა კავკასიის მეფისნაცვლის ადმინისტრაციაში, გატაცებული იყო ცხენოსნობით, გენერალ-ლეიტენანტ ივანე დავითის ძე ლაზარევის ვაჟი. 40.

ლაზარევი ივანე დავითის ძე (1820-1879) – გენერალ-ლეიტენანტი, გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის ომების მონაწილე. 14, 27, 37, 39, 87, 95, 102, 165, 174, 178, 183, 187, 189, 195, 207.
წერილების ადრესატი.

ლიზა – პიროვნება დაუდგენელია. 210.

ლიმანოვსკი ვლადიმერ ანტონის ძე (1826-) – გენერალ-ლეიტენანტი. 107, 115.

ლომაკინი ნიკოლოზ პავლეს ძე (1830-1902) – ინფანტერიის გენერალი, თურქესტანის დაპყრობების მონაწილე. 207.

ლორის-მელიქოვი მიხეილ ტარიელის ძე (1825-1888) – გენერალ-ადიუტანტი, გრაფი, რუსეთის სახელმწიფო საბჭოს წევრი, 1880-1881 წლებში რუსეთის შინაგან საქმეთა მინისტრი და ჟანდარმერიის შეფი, რუსეთის

პირველი კონსტიტუციის პროექტის ავტორი. ალექსანდრე II-ის მკვლევლობის შემდეგ, რომლის უსაზღვრო ნდობითაც სარგებლობდა, თანამდებობიდან გადადგა და დარჩენილი წლები, ძირითადად, უცხოეთში გაატარა. სომხური წარმოშობის მიუხედავად, თავს ქართველად თვლიდა და მონაწილეობდა საქართველოს საზოგადოებრივ-კულტურულ ცხოვრებაში. გარდაიცვალა 1888 წელს საფრანგეთის ქალაქ ნიცაში. 1889 წელს ჩამოსვენეს და დაკრძალეს თბილისში, ვანქის ეკლესიის გალავანში. 24, 26, 28, 187.

მაიკო – პიროვნება დაუდგენელია. წერილიდან ვიგებთ, რომ მისი დისწული, რომელიც ტატო ყიფიანის (დაუდგენელია) ქალიშვილი ყოფილა, 1878 წელს ცოლად შეურთავს დუმბუზაშვილ სულხანოვს. 20.

მამაცაშვილი – პოლკოვნიკი. 1879 წლის 19 აპრილის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მან იქორწინა სამოქალაქო მრჩევლის, ერასტი ზაალის ძე ჩოლოყაევის (ჩოლოყაშვილი), ქალიშვილზე. 136.

მამაცოვი – 1878 წლის 15 სექტემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მან ერთ-ერთი ბრძოლის დროს ჯარის უფროსს ნუხში სასწრაფო დაბრუნება უბრძანა, რის შემდეგაც მტერი შევიდა გუინუქში. 85.

მალალაშვილი ლუარსაბ ალექსანდრეს ძე (1843-1907) – საიმპერატორო კარის კამერჰერი. 157.

მალალოვი – 1879 წლის 22 მაისის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ის იმ პერიოდში ქორწინდებოდა ვინმე კეკე ბარათოვაზე (ბარათაშვილზე). 144.

მაყაშვილი დიმიტრი (ტიტიკო) – პიროვნება დაუდგენელია. 1878 წლის 12 დეკემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ლამაზი და ქართული სამოსის ერთგული ცოლი ჰყავდა. 102.

მაჩაბელი დიმიტრი (ტიტიკო) იესეს ძე (1849-) – 1878 წლის 28 ივნისით დათარიღებული წერილის მიხედვით, რამდენიმე წლით ადრე საბედისწერო ჩხუბში მოუკლავს ორი ძმა ციციანოვი, რის გამოც სასამართლომ ციმბირში გადასახლება მიუსაჯა. განჩინების აღსრულებამდე ორი წელი თბილისის სამხედრო ჰოსპიტალში ინვა ქლექით მძიმედ დაავადებული. 47.

მაჩაბელი ვასილი (ვასო) გიორგის ძე (1845-1918) – თავადი, ვექილი, საზოგადო მოღვაწე, ივანე მაჩაბლის ძმა. 131, 154, 219, 221, 223.

მაჩაბელი ზაალ (ზალიკო) იესეს ძე – 1878 წლის 28 ივნისით დათარიღებული წერილის მიხედვით, მის ძმას, დიმიტრის (ტიტიკოს), რამდენიმე წლით ადრე საბედისწერო ჩხუბში მოუკლავს ორი ძმა ციციანოვი, რის გამოც სასამართლომ ციმბირში გადასახლება მიუსაჯა და ზაალმა თხოვნით მიმართა კავკასიის მეფისნაცვალს, რომ ნება დაერთო, ქლექით მძიმედ დაავადებული ძმა წაეყვანა სამხედრო ჰოსპიტლიდან საკუთარი თავდებობის ქვეშ. 47.

მაჩაბელი იესე სიმონის ძე (1824-1885) – ქართველი თავადი. 1878 წლის 28 ივნისით დათარიღებული წერილის მიხედვით, რამდენიმე წლით ადრე საბედისწერო ჩხუბში მის შვილს, დიმიტრის (ტიტიკოს) მოუკლავს ორი ძმა ციციანოვი, რის გამოც სასამართლომ ციმბირში გადასახლება მიუსაჯა და მამამისმა, როგორც ჩანს, თხოვ-

ნით მიმართა გრიგოლ ორბელიანს, ეშუამდგომლა ხელისუფლების წინაშე, რომ მისთვის ნება დაერთოთ, ჭლეტით მიძიმედ დაავადებული შვილი საკუთარი თავდებობის ქვეშ წაეყვანა სამხედრო ჰოსპიტლიდან. 64.

მაჰმად ალა – 1878 წლის 15 სექტემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, რუსეთის სამსახურში მყოფი მთიელი. ერთ-ერთი არეულობის დროს მოკლული ბეგისა და საციმბიროდ განწესებული მთიელის ძმა. 85.

მეზენცოვი ნიკოლოზ ვლადიმერის ძე (1827-1878) – რუსეთის სამხედრო სახელმწიფო მოღვაწე, გენერალ-ლეიტენანტი, იმპერიის ჟანდარმერიის უფროსი. 60.

მელიქიშვილი ივანე (ვანო) ლევანის ძე (1843-18??) – პოლკოვნიკი, მაიკო ქაიხოსროს ასულ ორბელიანისა და გენერალ-ლეიტენანტ ლევან მელიქიშვილის უფროსი ვაჟი, შეენირა აჭარის განთავისუფლებისათვის ბრძოლას. 16, 24, 26.

მელიქიშვილი ლევან ივანეს ძე (1817-1892) – თბილისელი ხელმოკლე თავადი, რომელიც შემდგომში საკმაოდ დანინაურდა სამხედრო სამსახურში: მთიელებთან ბრძოლაში გამოჩენილი თავდადებისათვის აყვანილ იქნა ჯერ შტაბსკაპიტნის, შემდეგ კაპიტნის ხარისხში. ბოლოს კავალერიის გენერლობასაც მიაღწია. იყო მეფისნაცვლის მოადგილე და სახელმწიფო საბჭოს წევრი. 4 თვის განმავლობაში ნახჭევანში ასრულებდა მაზრის უფროსის მოვალეობას. ცოლად ჰყავდა მამუკა ორბელიანის ქალიშვილი ალექსანდრა. დაკრძალულია მამადავითის ეკლესიაში. 13, 24, 26, 53, 82, 113, 222.
წერილების ადრესატი.

მელიქიშვილი მარია მ (მაკალო) ყორხმაზის ასული (1847–) –
ლუარსაბ მაღალაშვილის მეორე ცოლი. 157, 158.

მელიქიშვილი ნინო ივანეს ასული – გენერალ-ლეიტენანტ ლევან მელიქიშვილის და. 24, 26, 84.

მინკევიჩი ივანე ივანეს ძე (1826-1897) – პოლონური წარმოშობის რუსი ექიმი, 1853-1856 წლების ყირიმის ომის მონაწილე, 1856 წლიდან კავკასიის არმიის მთავარი ქირურგი. კავკასიის სამედიცინო საზოგადოების ერთ-ერთი დამფუძნებელი. 107.

მურადოვი – 1879 წლის 20 თებერვლის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, პეტერბურგის მიწათმოქმედების ინსტიტუტის კურსდამთავრებული. 123, 138.

მურავიოვ-ყარსელი ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე (1794-1866) – კავკასიის მეფისნაცვალი და კავკასიის ცალკეული კორპუსის მთავარსარდალი 1854-1856 წლებში, რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო საბჭოს წევრი. 15.

ნაკაშიძე ალექსანდრე დავითის ძე (1837-1905) – კავალერიის გენერალი, ელიზავეტოპოლის (განჯის) გუბერნატორი. იყო გენერალ მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის ადიუტანტი, კავკასიის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების გმირი. 82, 154, 222.

ნაპოლეონ I (1769-1821) – მსოფლიო მასშტაბის სამხედრო და პოლიტიკური ლიდერი, საფრანგეთის რევოლუციის გენერალი, პრემიერ-კონსული, საფრანგეთის პირველი იმპერატორი 1804-1815 წლებში. ევროპის სახელმწიფოების კოალიციასთან საბოლოოდ დამარცხებული. ევროპაში გაბატონების მსურველი ნაპოლეონი გადაა-

სახლეს წმინდა ელენეს კუნძულზე, სადაც ექვსი წლის შემდეგ გარდაიცვალა. 99, 178.

ნეპოკოიჩიცი არტურ ადამის ძე (1813-1881) – ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, სამხედრო და სახელმწიფო საბჭოების წევრი, კავკასიის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების აქტიური მონაწილე. 59.

ნერსესოვი (ნერსესიანცი) მირზა იუსუფი (ოვსეფი) – სომეხი ისტორიკოსი და მწერალი. ცნობილია ასევე, როგორც მირზა იუსუფ ყარაბაღელი. მოღვაწეობდა მე-19 საუკუნეში. მისი მთავარი ნაშრომი „თარიხე საფი“ წარმოადგენს მნიშვნელოვან წყაროს კავკასიის რეგიონის შესასწავლად. მასში აღწერილია კავკასიის ხალხების ისტორია, კულტურა და სოციალური მდგომარეობა. 38.

ნერსესოვი ნერსეს იუსუფის ძე (1848-1894) – იურისტი, მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი. 38.

ნიკოლაი ალექსანდრე პავლეს ძე (1821-1899) – ბარონი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი. 1863 წელს დაინიშნა სენატორად და კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსად, ასევე ამავე სამმართველოში – ამიერკავკასიაში გლეხთა მდგომარეობის კეთილმოწყობის ცენტრალური კომიტეტის თავმჯდომარედ, 1864 წლიდან მუშაობდა სახალხო სასწავლებლების სანიმუშო წესდებისა და საგლეხო და სასამართლო რეფორმების შემმუშავებელ კომისიებში. 1881-1882 წლებში იყო რუსეთის იმპერიის სახალხო განათლების მინისტრი. ცოლად ჰყავდა სოფიო ალექსანდრეს ასული ჭავჭავაძე. 54, 83, 183, 188, 194, 195, 199.

წერილების ადრესატი.

ნიკოლაი-შერვაშიძისა მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასული (1859-1919) – ფრეილინა, ბარონ ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაისა და სოფიო ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძის შვილი, გიორგი დიმიტრის ძე შერვაშიძის მეუღლე. 54, 55, 83, 105, 120, 157, 189, 194, 195, 199, 210.

ნინო (ნინოჩკა) – წერილების მიხედვით, გენერალ ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძის შვილი. გენეალოგიური ნუსხის მიხედვით, ნიკოს შვილები არ ჰყოლია, მაგრამ გრიგოლ ორბელიანის წერილებში ნახსენებია მისი ქალიშვილის ქორწილი. 37.

ნოე – ბიბლიური პერსონაჟი. კილობნის ამგებები. 84.

ნოვოსელსკი ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე (1818-1898) – რუსი მენარმე, ოდესის ქალაქის თავი, საიდუმლო მრჩეველი. 1858 წელს დააარსა სარკინიგზო სააქციონერო საზოგადოება. 21.

ოგოლინი ალექსანდრე სტეფანეს ძე (1821-1911) – რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო მოღვაწე, სენატორი, ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი, თბილისის სასამართლო პალატის თავმჯდომარე, ქუთაისისა და ვიტებსკის გუბერნატორი. 94.

ოზეროვა-შახოვსკისა ოლღა ალექსანდრეს ასული (1848-1924) – გენერალ-ლეიტენანტ ალექსანდრე ივანეს ძე შახოვსკის მეორე მეუღლე. 1903 წელს აღიკვეცა მონაზვნად. 20.

ოკლობჟიო ელენე (ელიჩკა) ივანეს ასული – კავკასიის ომების აქტიური მონაწილის, გენერალ-ლეიტენანტ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოს, და ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის შვილი. 44, 49, 158, 159, 172, 173, 174.

ოკლობჟიო ივანე დიმიტრის ძე (1821-1880) – გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების აქტიური მონაწილე. ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის მეუღლე. 19, 20, 21, 24, 29, 32, 44, 48, 49, 51, 69, 72, 94, 95, 100, 103, 104, 106, 109, 140, 159, 173, 193, 196.
წერილების ადრესატი.

ოკლობჟიო ნინა (ნინოჩკა) ივანეს ასული (-1917 წლის შემდეგ) – კავკასიის ომების აქტიური მონაწილის, გენერალ-ლეიტენანტ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოს, და ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიანის შვილი. 1911 წელს ცოლად გაჰყვა ლევანდოვსკის. 44, 49, 94, 159, 174.

ოკოლნიჩი ნიკოლოზ ანდრიას ძე (1827-1871) – რუსეთის სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე, გენერალური შტაბის მაიორი, ციმბირის ყირგიზების ოლქის გუბერნატორი და ჯარების სარდალი, ციმბირის კაზაკების მეთაური. 125, 187.

ოლქიაშვილი – 1879 წლის 31 თებერვლის⁷ წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ოლქიაშვილსა და ვინმე გალუმაშვილს კუმისის სასამართლოში დავა ჰქონიათ სახლის მამულზე. სასამართლოს მისი გამამართლებე-

⁷ ეს თარიღი უწერია ავტორს. ქ. გ.

ლი განაჩენი გამოუტანია. ამით უკმაყოფილო გალუ-
მაშვილი მას არ აძლევდა მამულის მოხმარების უფ-
ლებას და ფიზიკურად ემუქრებოდა. 128, 129.

ონიკაშვილი ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე (–1885) – გრიგოლ
ორბელიანის მეგობარი. 154, 158, 163, 173.

ონიკოვი – 1878 წლის 7 / 8 თებერვლის წერილში დაცული
ინფორმაციის თანახმად, მას შეუსყიდა გრიგოლ ორ-
ბელიანის ნათესავის, ალექსანდრე დავითის ძე ორბე-
ლიანის, სახლი ათას თუმნად. 15.

ოპოჩინინა-სტატკოვსკისა ნინა ალექსეის ასული – გენერალ
ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინისა და გრიგოლ ორბე-
ლიანის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასულ ორბე-
ლიანის, ქალიშვილი. 16.

ოპოჩინინი ალექსეი პეტრეს ძე (1807-1885) – ინფანტერიის გე-
ნერალი, გრიგოლის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის
ასულ ორბელიანის, მეუღლე. თბილისის კომენდანტი
1868-1885 წლებში. 16, 60, 154, 159, 180, 210.
წერილის ადრესატი.

ოპოჩინინი ვლადიმერ (ვალოდია) პეტრეს ძე (1878-1944) – რუ-
სი პოეტი, პროზაიკოსი, დრამატურგი, ჟურნალისტი.
გარდაიცვალა ნიცაში (საფრანგეთი). 84, 210.

ოპოჩინინი პეტრე ალექსეის ძე (1853-1907) – გენერალ ალექ-
სეი პეტრეს ძე ოპოჩინინისა და გრიგოლ ორბელიანის
ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიანის,
შვილი. 81, 84, 154, 159, 210.

ოპოჩინინისა მარია – პეტრე ალექსეის ძე ოპოჩინინის მეუღლე. 210.

ორბელიანი ალექსანდრე – წინა წლების წერილებში იხსენიება, როგორც „ბიძია ალექსანდრე.“ ჰყავდა უკანონო შვილები, მაგრამ თავის მემკვიდრედ დაასახელა ილია ორბელიანის ვაჟი გიორგი. 133, 216.

ორბელიანი ალექსანდრე დავითის ძე (1828-1869) – ალექსანდრე II-ის ფლიგელ-ადიუტანტი. 1858-1864 წლებში იყო თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურობის წინამძღოლი, მარშალი, დავით ორბელიანისა და მანანა მირმანოვის ასულ ერისთავ-ორბელიანის ვაჟი. 15, 187, 190.

ორბელიანი ალექსანდრე (სანდრო, საშა) ესტატეს ძე (1835-1897) – შტაბს-კაპიტანი, თბილისის თავადაზნაურთა წინამძღოლი, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ესტატე იოსების ძე ორბელიანისა, და მაკრინე ივანეს ასულ სულხანიშვილ-ორბელიანის ვაჟი. 17, 24, 26, 41, 131.

ორბელიანი ალექსანდრე ივანეს ძე (1847-1919) – გენერალ-მაიორი, საზოგადო მოღვაწე, ქველმოქმედი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 157.

ორბელიანი ასლან ნიკოლოზის ძე (1767-1826) – სამხედრო პირი, გიორგი XII-ის ემიკალაბაში,⁸ გრიგოლ ორბელიანის ბიძა. ფლობდა სპარსულ ენას. 148.

⁸ სამეფო დარბაზობის დროს ემიკალაბაში დარბაზის მსვლელობას აწესრიგებდა.

ორბელიანი-ბარიატინსკისა ელისაბედ დიმიტრის ასული (1833-1899) – თეკლა ბატონიშვილის შვილიშვილი, კავკასიის მეფისნაცვლის, ალექსანდრე ბარიატინსკის, მეორე მეუღლე. 91, 159.

ორბელიანი-გაგარინისა ანასტასია (ტასო) დავითის ასული (1825-1907) – გრიგოლ ორბელიანის ნათესავი, მეორე ცოლი ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორ ალექსანდრე ივანეს ძე გაგარინისა, რომელიც სასიკვდილოდ დაჭრა სვანეთის მთავარმა კონსტანტინე დადეშქელიანმა 1857 წელს. მეუღლის მკვლელობის შემდეგ დასახლდა მის მამულში, ყირიმში, სადაც ააგო ციხე-სიმაგრე, გამოირჩეოდა მოსახლეობისადმი მზრუნველობით. 15, 45, 56, 60, 68, 113, 145, 152, 153.

ორბელიანი გიორგი ილიას ძე (1853-1924) – გენერალ-ლეიტენანტი, გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილიას, შვილი (ტყუპისცალი), რუსეთ-იაპონიის, რუსეთ-თურქეთის ომებისა და I მსოფლიო ომის მონაწილე. 1886 წელს იქორწინა მარიამ ალექსანდრეს ასულ ორბელიანზე. გარდაიცვალა საფრანგეთში. დაკრძალულია იქვე. 17, 20, 24, 26, 37, 58, 59, 60, 87, 94, 95, 114, 116, 118, 119, 120, 124, 125, 126, 131, 132, 136, 140, 141, 145, 146, 153, 154, 159, 164, 165, 166, 169, 178, 183, 194, 196, 202, 216, 217, 219, 221, 223.

წერილების ადრესატი.

ორბელიანი გრიგოლ ზურაბის (დიმიტრი) ძე (1804-1883) – ქართველი პოეტი და საზოგადო მოღვაწე, რუსეთის არმიის გენერალი, ერეკლე II-ის შვილთაშვილი. ეკავა სხვადასხვა სამხედრო თუ პოლიტიკური თანამდებობა. სამხედრო კარიერის დასრულების შემდეგ (1859) აქტიურ საზოგადოებრივ საქმიანობას ეწეოდა. ასრუ-

ლებდა კავკასიის მთავარმართებლის მოვალეობასაც.
104.

ორბელიანი გრიგოლ (გიგო) კონსტანტინეს ძე (1836-1887) –
შტაბს-კაპიტანი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის
გამავრცელებელი საზოგადოების“ წევრი, გრიგოლ
ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი. 13, 17, 20, 24, 81,
105, 108, 172.

ორბელიანი დიმიტრი (პაჭონე) ვახტანგის ძე (1806-1882) – გვარდი-
ის „პოდპორუჩიკი“ (1832), საზოგადო მოღვაწე, თეკლე ბა-
ტონიშვილის შვილი, გრიგოლ ორბელიანის ნათესავი, მე-
ფისნაცვალ ალექსანდრე ბარიატინსკის სიმამრი. 89.

**ორბელიანი-ერისთავისა ეკატერინე ასლანის ასული (1802-
1877) –** გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი, შალვა რევა-
ზის ძე ქსნის ერისთავის მეუღლე. 16, 221, 223.

**ორბელიანი-თარხან-მოურავისა ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასული
(1842-1913) –** იოსებ დავითის ძე თარხან-მოურავის
მეუღლე. 141, 157, 163, 173.

ორბელიანი ივანე დავითის ძე (1824-1893) – რუსეთის არმიის
გენერალ-მაიორი, მანანა ორბელიანის ვაჟი. მოიხსე-
ნიებდნენ „მანანიჩად.“ „ქართველთა შორის წერა-კით-
ხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წევრი. 68, 71,
131, 134, 136, 145, 154, 157, 158, 159, 162, 172, 174,
177.

**ორბელიანი ივანე (ვანო) კონსტანტინეს ძე („ვანკა პაყარნი“)
(1830/3-1892) –** ფლიგელ-ადიუტანტი, გენერალ-მაიო-
რი 1887 წლიდან. გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის,
კონსტანტინე იოსების ძე ორბელიანის, შვილი. მსახუ-

რობდა კავკასიის სამხედრო ოლქში, მეთაურობდა სხვადასხვა სამხედრო ნაწილს. სიცოცხლის ბოლო წლები რუსეთში გაატარა, სადაც გარდაიცვალა კიდეც. დაკრძალულია ნოვოდევიჩის სასაფლაოზე. 69, 104, 106, 113, 131, 159.
წერილების ადრესატი.

ორბელიანი ივანე მამუკას (მაკარის) ძე (1844-1919) – გენერალ-მაიორი, კავკასიის კაზაკთა დივიზიის მეორე ბრიგადის მეთაური, მამუკა (მაკარ) თამაზის ძე ორბელიანისა და ქეთევან გიორგის ასულ ერისთავის ვაჟი, მარიამ დიმიტრის ასულ სვიატოპოლკ-მირსკაიას მეუღლე. 217.

ორბელიანი იოსებ (სოსიკო) კონსტანტინეს ძე (1824-1879) – გენერალ-მაიორი, რუსეთ-თურქეთისა და კავკასიის ომების მონაწილე, წმინდა გიორგის ორდენის კავალერი, ალაზნის ხაზის ჯარების სარდალი. გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი. 13, 16, 18, 20, 25, 42, 43, 44, 49, 69, 72, 81, 82, 104, 105, 107, 108, 111, 114, 115, 187, 190, 221, 223.

ორბელიანი კონსტანტინე (კოტე) მამუკას ძე (1846-1912) – რუსეთის არმიის მაიორი, გრიგოლ ორბელიანის ნათესავი. 15, 95.

ორბელიანი მამუკა თამაზის (თომას) ძე (1800-1871) – თამაზ ორბელიანისა და ქეთევან ქობულაშვილის მეორე ვაჟი, რუსეთის არმიის გენერალ-მაიორი, ჩრდილოეთ კავკასიის მთიელთა წინააღმდეგ ბრძოლების, რუსეთ-ირანის (1826-1828), რუსეთ-ოსმალეთის (1828-1829), ყირიმის (1853-1856) ომების, ყარსის, ახალქალაქის, ახალციხის, აწყურის ბრძოლების მონაწილე. 15.

ორბელიანი მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასული (1868-1915) – ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანისა და მარიამ (მაკრინე) ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილის ქალიშვილი. 1886 წელს ცოლად გაჰყვა გრიგოლ ორბელიანის ძმისშვილს – გიორგი ილიას ძე ორბელიანს. 160.

ორბელიანი მარიამ ვახტანგის ასული (1852-1941) – საზოგადო მოღვაწე, მწერალი, ქველმოქმედი, სამეფო ოჯახის წევრი, თეკლა ბატონიშვილის შვილიშვილი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წევრი. აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საქართველოში საგანმანათლებლო დაწესებულებების, მათ შორის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსებაში. 120, 136.

ორბელიანი-მელიქიშვილისა ალექსანდრა (საშა; ანა) მამუკას ასული (1835-1914) – გენერალ-ლეიტენანტ ლევან მელიქიშვილის მეუღლე. მან იშვილა მაიკო ორბელიანისა და ლევან მელიქიშვილის დაობლებული შვილი. თვითონ სამი ვაჟი შეეძინა ლევანთან. 24, 26, 84.

ორბელიანი-ოკლობჟიოსი ანასტასია (ტასო) კონსტანტინეს ასული (1831-1884) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი, გენერალ-ლეიტენანტ ივანე დიმიტრის ძე ოკლობჟიოს მეუღლე. 13, 17, 18, 24, 32, 49, 60, 71, 80, 94, 100, 107, 108, 114, 115, 156, 159, 166, 221. წერილების ადრესატი.

ორბელიანი-ოპოჩინინისა ბარბარე (ბაბალე) იაკობის ასული (1820-) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი, გენერალ-მაიორ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის მეუღლე. 20, 53, 60, 154, 159, 199, 210.

წერილის ადრესატი.

ორბელიანის ალექსანდრა (საშა) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილის, ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანის („ვანკა პაჟარნი“), მეუღლე. 17, 34, 106, 109.

ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა სოფიო იაკობის ასული (1829-1879) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი, გენერალ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის მეუღლე. 53, 60, 108, 136, 165, 166, 182, 193, 195, 206, 221, 222, 223.

წერილის ადრესატი.

ორბელიანი ყაფლან ასლანის ძე (1813-1878) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი. გადმოცემით, კარგი მომღერალი და მშვენიერი გარეგნობის მამაკაცი. მღეროდა ალექსანდრე ჭავჭავაძისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებზე. 16, 20, 22, 26, 42, 49, 51, 52, 53, 66, 67, 80, 94, 111, 120, 160, 176, 221, 222.

წერილების ადრესატი.

ორბელიანი-ჩოლოყაშვილისა სოფიო (სოფო; ხორეშან) კონსტანტინეს ასული (1827-1884) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი, ზურაბ დიმიტრის ძე ჩოლოყაშვილის მეუღლე. 13, 18, 19, 20, 24, 44, 49, 72, 104, 105, 156, 172, 173.

ორბელიანი-წულუკიძისა ნინო (ნინუცა) ყაფლანის ასული (1839-) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანის, ქალიშვილი. 1864 წელს იქორწინა თავად დიმიტრი პაატას ძე წულუკიძეზე. 51, 160, 171.

ორლოვსკი – 1878 წლის 10 ივნისის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ჟანდარმი. 43.

ოსტენ-საკენი ფონ დერ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე (1833-1884) – ბარონი, რუსეთის სახელმწიფო მოღვაწე, კავკასიის ომის მონაწილე, საიდუმლო მრჩეველი, სტავროპოლისა (1873-1876) და თბილისის (1876-1877) გუბერნატორი, სალომე დავითის ასულ ქავჭავაძის მეუღლე. 17, 60, 123, 154, 159, 166.
წერილის ადრესატი.

პავლოვი – 1879 წლის 11 / 13 ივნისის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მას იმ პერიოდში ცოლად შეურთავს შენინგის (პიროვნება დაუდგენელია) ქალი. 160.

პალიბინი ვლადიმერ ივანეს ძე (1822-) – გენერალ-მაიორი, მსახურობდა კავკასიაში. 1876 წელს მიიღო გენერალ-მაიორის წოდება. როგორც ჩანს, 1877 წლამდე ის აქტიურ მონაწილეობას იღებდა თბილისის ცხოვრებაში, რადგან, ერთ-ერთი დოკუმენტის მიხედვით, ამ წელს ის თბილისის კლუბიდან გარიცხეს სომეხთა სავაჭრო კეთილსინდისიერებაში დაეჭვების გამო. 18.

პასკევიჩი ივანე თევდორეს ძე (1782-1856) – გენერალ-ფელდმარშალი, გენერალ-ადიუტანტი, რუსეთის იმპერიის სამხედრო მოღვაწე, რუსეთ-ირანის 1826-1828 და რუსეთ-თურქეთის 1828-1829 წლების ომების დროს იყო კავკასიის ჯარების მთავარსარდალი, ხელმძღვანელობდა პოლონეთის 1830-1831 წლების აჯანყების ჩახშობას, მიენიჭა ვარშავის პრინციის, ხოლო მანამდე, 1828 წელს, ერევნის გრაფის წოდებები. 1831 წელს დაინიშნა პოლონეთის სამეფოს მეფისნაცვლად. უნგრეთის 1848-1849 წლების რევოლუციის დროს სარ-

დღობდა რუსეთის არმიას. აქტიური მონაწილეობა მიიღო ყირიმის ომში. 15.

პაცევიჩი ნატალია ვასილის ასული – ჩინოვნიკის ქვრივი, მუშაობდა მონწალების დად ქუთაისის ჰოსპიტალში. მიძიმე ავადმყოფობის, ტიფისა და წითელი ქარის, გადატანის შემდეგ დაკარგა მხედველობა. ჰყავდა 6 შვილი. 45.

პემჩუროვი პეტრე ალექსეის ძე (1829-1898) – რუსეთის იმპერიის საიდუმლო მრჩეველი და კავკასიის მეფისნაცვლის სამოქალაქო საქმეთა მთავარი სამმართველოს დირექტორი. 187, 193.

პოდკატილინი იგორი – 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის მონაწილის, სტეფან იგორის ძე პოდკატილინის, მამა. 1878 წლის 20 სექტემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ფლიგელადიუტანტ დიმიტრი ბორისის ძე გოლიცინისადმი რწმუნებული ვოლგის მე-2 პოლკის ნაფიცი, რომელსაც გრიგოლ ორბელიანმა პოლკში შესვლის წინ რეკომენდაცია გაუწია ნახსენებ გოლიცინთან „ურიადნიკად“ დასაწინაურებლად. 86.

პოტიომკინი გრიგოლ ალექსანდრეს ძე (1739-1791) – რუსეთის სახელმწიფო და სამხედრო მოღვაწე, გენერალ-ფელდმარშალი, 1762 წლის სასახლის გადატრიალების ორგანიზატორი, ეკატერინე II-ის უახლოესი თანამებრძოლი და ფავორიტი, ხელი შეუწყო ჩრდილოეთ შავიზღვისპირეთის ათვისებას, ხელმძღვანელობდა შავი ზღვის ფლოტის მშენებლობას, რუსეთის ჯარების მთავარსარდალი რუსეთ-თურქეთის 1787-1791 წლებში. 130.

ჟირარდენი ემილ დე (1802/1806-1881/1884) – ფრანგი ჟურნალისტი, გამომცემელი და პოლიტიკოსი. ცნობილია მასობრივი პრესის განვითარებაში შეტანილი წვლილით და გაზეთ *La Presse*-ის (1836) დაარსებით, რომელიც ერთ-ერთი პირველი იყო, რომელმაც რეკლამების მეშვეობით გამოიმუშავა შემოსავალი, რითაც გაზეთების ფასი მნიშვნელოვნად შეამცირა და ფართო საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი გახადა. აქტიურად მონაწილეობდა პოლიტიკურ ცხოვრებაში, იყო რესპუბლიკური იდეების მხარდამჭერი, თუმცა დროთა განმავლობაში სხვადასხვა რეჟიმთან თანამშრომლობდა. 29.

რადეცკი თეოდორ თეოდორის ძე (1820-1890) – ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის აქტიური მონაწილე, რუსეთისა და ბულგარეთის ეროვნული გმირი. 59, 95, 125, 187, 189.

რეიტერი ივანე ნიკოლოზის ძე (1837-1911) – რუსეთის არმიის გენერალ-ლეიტენანტი, 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის მონაწილე, 1894-1904 წლებში იყო თბილისის კომენდანტი. 180, 181.

რერბერგი ნატალია ნიკოლოზის ასული (1837-1901) – თბილისის საქველმოქმედო საზოგადოების წევრი; პეტრე რერბერგის მეუღლე, რუსი სამხედრო მოღვაწის, გენერალ-მაიორ პეტრე რერბერგის, დედა. 95.

რომანოვა ანასტასია მიხეილის ასული (1860-1922) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის ქალიშვილი, ჰერცოგ ფრიდრიხ ფრანც III-ის მეუღლე. გამოირჩეოდა განსაკუთრებული სილამაზითა და კეთილშობილებით. გარდაიცვალა საფრანგეთში. 28, 91, 99, 109.

რომანოვი ალექსანდრე მიხეილის ძე (1866-1933) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის ვაჟი, დიდი მთავარი, რუსეთის სახელმწიფო და სამხედრო მოღვაწე, რუსული სამხედრო ავიაციის ერთ-ერთი დამაარსებელი. 99.

რომანოვი გიორგი მიხეილის ძე (1863-1919) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის ვაჟი, გენერალ-ადიუტანტი, გენერალ-ლეიტენანტი. 1915-1916 წლებში განსაკუთრებული მისიით იმყოფებოდა იაპონიაში. 1900 წელს იქორწინა მარია გიორგის ასულზე, საბერძნეთის პრინცესაზე. მოკლეს ბოლშევიკებმა პეტრე-პავლეს ციხე-სიმაგრეში. 31, 35, 99.

რომანოვი კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე (1827-1892) – დიდი მთავარი, გენერალ-ადმირალი, სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარე 1865-1881 წლებში, პოლონეთის მეფის-ნაცვალი 1862-1863 წლებში, იმპერატორ ალექსანდრე II-ის უმცროსი ძმა. 146, 221.

რომანოვი მიხეილ მიხეილის ძე (1861-1929) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის ვაჟი. ბავშვობა გაატარა თბილისში. 1881 წლიდან მსახურობდა ლეიბ-გვარდიის ეგერთა პოლკში, სადაც მალე მიიღო პოლკოვნიკის ჩინი. 1891 წელს იმპერატორ ალექსანდრე III-ისა და მშობლების ნებართვის გარეშე იქორწინა ალექსანდრე პუშკინის შვილიშვილზე, გრაფინია სოფია ნიკოლოზის ასულ მერენბერგზე (დეტორბიზე), რის გამოც განთავისუფლდა სახელმწიფო სამსახურიდან და ჩამოერთვა ყველა უფლება, აეკრძალა რუსეთში შესვლა. ამის გამო ის მეუღლესთან ერთად ცხოვრობდა საფრანგეთსა და ინგლისში. გარდაიცვალა ლონდონში. 31, 35, 99.

რომანოვი მიხეილ ნიკოლოზის ძე (1832-1909) – იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის მეოთხე შვილი, იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმა, გენერალ-ფელდმარშალი, გენერალ-ფელდციხმეისტერი, სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარე, რუსეთ-თურქეთის ომების აქტიური მონაწილე. 1862 წლიდან 20 წლის განმავლობაში იყო კავკასიის მეფისნაცვალის და კავკასიის არმიის მთავარსარდალი. 28, 110.

რომანოვი ნიკოლოზ მიხეილის ძე (1859-1919) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის უფროსი ვაჟი, გენერალ-ადიუტანტი, ინფანტერიის გენერალი, ისტორიკოსი, რუსული მუზეუმის დირექტორი პეტერბურგში. მასონი, საიდუმლო ფრანგული საზოგადოება „ბიქსიოს“ წევრი. მოკლეს ბოლშევიკებმა პეტრე-პავლეს ციხესიმაგრეში. 99, 206.

როსლავლიოვი მიხეილ ივანეს ძე (1822-1887) – გენერალ-ლეიტენანტი, რუსეთ-თურქეთის 1853-1856 და 1877-1878 წლების ომების მონაწილე, ერევნის სამხედრო გუბერნატორი. 210.

რუმინცევი პეტრე ალექსანდრეს ძე (1725-1796) – რუსი მხედართმთავარი, გრაფი, გენერალ-ფელდმარშალი, სამხედრო თეორეტიკოსი. 130.

საბინინი მიხეილ (გობრონ) პავლეს ძე (1845-1900) – ბერი გობრონი, საქართველოს ეკლესიის ისტორიკოსი, თბილისის გიმნაზიისა და პეტერბურგის სასულიერო აკადემიის კურსდამთავრებული. 205.

საგინაშვილი ალექსანდრე დიმიტრის ძე (1808-1887) – რუსეთის არმიის გენერალ-ლეიტენანტი. განათლება მიიღო

თბილისის თავადაზნაურთა სასწავლებელში. სამხედრო სამსახურში შევიდა 1826 წელს. მონაწილეობდა რუსეთ-სპარსეთის (1826-1828), რუსეთ-თურქეთისა (1828-1829, 1877-1878) და კავკასიის ომებში. 1869 წელს მიიღო გენერალ-მაიორის ჩინი. მეღვინე ბარათაშვილის დის, მარიამ (მაია) ნიკოლოზის ასულ ბარათაშვილის, შვილი და გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიანის, მეუღლე. ბარბარეს გარდაცვალების შემდეგ დაქორწინდა ასაკით ბევრად უმცროს ელისაბედ გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძეზე (ილიას დაზე). ალექსანდრეს არც ერთი ქორწინებიდან შვილი არ ჰყოლია. 41, 72, 81, 105, 158.

წერილების ადრესატი.

საიათნოვა (1712-1795) – საქართველოში მოღვაწე სომეხი პოეტი, აშული, მომღერალი ერეკლე II-ის კარზე. 83, 186.

სანდრო – სავარაუდოდ, გრიგოლ ორბელიანის მსახური. 44.

საროკინი ივანე მაქსიმეს ძე (1833-1917) – რუსი მეცნიერი, მედიცინის დოქტორი, პროფესორი, არაერთი სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი. აქტიურად იკვლევდა ტოქსიკური ნივთიერებების ზემოქმედებას ორგანიზმზე. ასწავლიდა სასამართლო მედიცინასა და ტოქსიკოლოგიას იმპერატორის სანკტ-პეტერბურგის უნივერსიტეტში. 94.

სვიატოპოლკ-მირსკაია-ბარიატინსკისა ოლღა დიმიტრის ასული (1855-1898) – დიმიტრი ივანე ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის შვილი. გათხოვებამდე იყო იმპერატორ ალექსანდრე III-ის მეუღლის ფრეილინა, ალექსანდრე ანატოლის ძე ბარი-

ატინსკის მეუღლე. 99, 120, 165, 178, 198, 217.

სვიატოპოლკ-მირსკაია-დენისა ნინა დიმიტრის ასული (1852-1926) – დიმიტრი ივანე ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის შვილი, სტავროპოლისა და ვიბორგის გუბერნატორის, გენერალ ვოლდემარ დენის (1838-1900) მეუღლე. 210.

სვიატოპოლკ-მირსკაია-ორბელიანისა მარიამ (მაიკო) დიმიტრის ასული (1853-1889) – დიმიტრი ივანე ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის შვილი, გენერალ-მაიორ ივანე მამუკას ძე ორბელიანის მეუღლე. 99, 136, 159, 165, 178, 198, 217.

სვიატოპოლკ-მირსკი დიმიტრი ივანეს ძე (1824-1899) – გენერალი, კავკასიის, ყირიმის ომისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის აქტიური მონაწილე, 1863-1867 წლებში ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის, ქმარი. 24, 31, 35, 69, 72, 82, 113, 117, 120, 121, 161, 165, 176, 177, 180, 181, 182, 186, 192, 193, 195, 198, 206, 219, 221, 222, 223.
წერილების ადრესატი.

სვიატოპოლკ-მირსკი ნიკოლოზ ივანეს ძე (1833-1898) – კავალერიის გენერალი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი, ვერა ილიას ასულ ბატონიშვილის მეუღლე, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, დონის კაზაკთა ჯარების მეთაური, გენერალ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის ძმა. 182, 199, 210.

სვიატოპოლკ-მირსკი პეტრე დიმიტრის ძე (1857-1914) – რუსეთის სახელმწიფო მოღვაწე, კავალერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, კავკასიის მეფისნაცვლის თანაშემწე, რუსეთის იმპერიის შინაგან საქმეთა მინისტრი, დიმიტრი ივანე ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანის შვილი. 219.

სიპახსალარი მირზა ჰუსეინ ხანი (1828-1881) – ირანის საგარეო საქმეთა მინისტრი, რეფორმატორი პოლიტიკოსი და დიდი ვეზირი. 35.

სკობელევი მიხეილ დიმიტრის ძე (1843-1882) – ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, ბულგარეთის ეროვნული გმირი. 1879 წლის ბოლოს მან ჩაიბარა კასპიის რეგიონის ჯარების უფროსის თანამდებობა, რომელზეც ავადმყოფობის გამო უარი თქვა არზას არტემის ძე ტერლუკასოვმა. 59, 222.

სმირნოვი მიხეილ ნიკოლოზის ძე (1847-1889) – რუსი ბოტანიკოსი და ეთნოგრაფი. ნიკოლოზ მიხეილის ძე სმირნოვისა და ფრეილინა ალექსანდრა იოსების ასულ როსეს ვაჟი. 1867 წელს დაამთავრა ნოვოროსიისკის უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი, სადაც დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია. აქტიურად იკვლევდა კავკასიის ფლორასა და ფაუნას, მონაწილეობდა მრავალ ექსპედიციაში და ითვლებოდა კავკასიის ერთ-ერთ საუკეთესო მცოდნედ. იყო არაერთი პროფესიული საზოგადოების წევრი. 89.

სოლომონი // სოლომონკა – გრიგოლ ორბელიანის მსახური ბიჭი. 42, 75.

სპასოვიჩი ვლადიმერ დანიელის ძე (1829-1906) – პოლონელი სამართალმცოდნე, ცნობილი ადვოკატი, პუბლიცისტი, ისტორიკოსი, კრიტიკოსი. 94.

სტარიცკი იგორ პავლეს ძე (1825-1899) – რუსი სამართალმცოდნე და მოსამართლე, სახელმწიფო საბჭოს წევრი, ნამდვილი სახელმწიფო მრჩეველი. 146. წერილის ადრესატი.

სტაროსელსკი დიმიტრი სიმონის ძე (1832-1884) – გენერალ-ლეიტენანტი, ბაქოს გუბერნატორი, სენატორი, ამიერკავკასიაში მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსი, კავკასიის სამთო სამმართველოს თავმჯდომარე, ოლღა გურამიშვილის დის, ეკატერინეს, მეუღლე. 45, 47, 56, 85, 106, 113, 139, 154, 158, 163, 173, 192, 193, 196, 198, 201, 221. წერილების ადრესატი.

სულხანიშვილი-ორბელიანისა მაკრინე ივანეს ასული (1815-1885) – აზნაურ ივანე სულხანიშვილის შვილი, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ესტატე იოსების ძე ორბელიანის, ქვრივი. 24, 26.

სუმბათაშვილი გიორგი (გიგო) ლუარსაბის ძე – მეფისნაცვლის თანაშემწე საგანგებო დავალებათა შესასრულებლად. 107, 108, 115.

სუმბათაშვილი დავით ალექსანდრეს ძე (1831-1920) – გენერალ-ლეიტენანტი, ყირიმისა და 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, 1879-1884 წლებში თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა წინამძღოლი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 19, 31, 34, 131, 180.

სუმბათაშვილი ივანე მიხეილის ძე (1859-?) – სამხედრო პირი, ქეთევან გრიგოლის ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიას ვაჟი. მსახურობდა ლეიბ-გვარდიის კაზაკთა პოლკში. 87.

სუმბათაშვილისა სონია (სონიჩკა) – სამხედრო პირის, ივანე მიხეილის ძე სუმბათაშვილის, მეუღლე. 87.

ტასიკო – 1878 წლის 7 აპრილის წერილში დაცული ინფორმაციის მიხედვით, გრიგოლ ორბელიანის ნათესავი. გარდაიცვალა ყვავილით მცირე ასაკში, 1878 წელს. 26.

ტერ-ასატუროვი დიმიტრი ბოგდანის ძე (1836-1897) – თბილისელი სომეხი. რუსეთის არმიის გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის ომების აქტიური მონაწილე. 104.

ტერ-ოსეპიანცი ივანე სტეფანეს ძე – თბილისის კლასიკური გიმნაზიის პედაგოგი. 117.

ტერლუკასოვი არზას არტემის ძე (1819-1881) – გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე, აფშერონის ქვეითი პოლკის ბატალიონის მეთაური. 1879 წელს მას მიანდეს კასპიის რეგიონის ჯარების უფროსობა, მაგრამ ავადმყოფობის გამო უარი თქვა ამ თანამდებობაზე და მის ნაცვლად ჩაიბარა კავკასიის მე-2 არმიის კორპუსი. 14, 154, 158, 163, 173, 187, 189, 195, 199, 222.

ტიზენჰაუზენი ვლადიმერ თეოდორის ძე (1836-1901) – სიღნაღის მაზრის უფროსი XIX ს-ის 70-იან წლებში. 43.

ტოლე – ჯერ ქალის ქუდების, ხოლო შემდეგ მრავალფეროვანი მაღაზიის მფლობელი თბილისში XIX ს-ის მეორე ნახევარში. 19.

ტომიჩი პეტრე ივანეს ძე (1838-1911) – რუსეთის სახელმწიფო მოღვაწე, გენერალ-ლეიტენანტი, ყარსის ოლქის გუბერნატორი. 125.

ტორენტანი-ხიტროვოსი სოფიო – რუსი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწის, ვასილი ნიკოლოზის ძე ხიტროვოს, ცოლი. წარმოშობით იტალიელი. 157.

ტრუბეცკოი სერგეი ნიკიტას ძე (1829-1899) – ობერ-ჰოფმარშალი, კავკასიის მეფისნაცვლის კანცელარიის უფროსი, საიმპერატორო ერმიტაჟის დირექტორი, სოფიო ირაკლის ასულ ბაგრატიონ-მუხრანელის მეუღლე. 103, 106, 157, 206.

უვაროვი ალექსეი სერგეის ძე (1825-1885) – გრაფი, რუსი არქეოლოგი, რუსეთის არქეოლოგიური საზოგადოების ერთ-ერთი ფუძემდებელი, არქეოლოგიური ყრილობების ინიციატორი. 202, 206, 207.

უსუფოვი მუსა აღა – „პორუჩიკი“, ილია ორბელიანის თანამებრძოლი. 101.

ფავლენიშვილი ელისაბედ სოლომონის ასული – სოფიო ბუჭყიაშვილის დედა. დამატებითი ცნობები არ მოგვეპოვება. 105.

ფალავანიშვილი-ბაგრატიონ-მუხრანელისა ელისაბედ (ლიზა) ნიკოლოზის ასული (1840-1916) – კონსტანტინე (კოტე) ივანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელის მეუღლე. 120, 157, 177.

ფალავანიშვილი-ორბელიანისა მარიამ (მაკრინე, მაშა) ნიკოლოზის ასული (1852-) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშ-

ვილიშვილის, შტაბს-კაპიტან ალექსანდრე ესტატეს ძე ორბელიანის, მეუღლე. 20, 24, 26, 41, 42, 104, 105, 108, 160.

ფირადოვი ბაღდასარ ბეჟანის ძე – თბილისის ჟანდარმთა სამმართველოს თარჯიმანი. 105.

ფირანიშვილი ნიკო – 1878 წლის 5 სექტემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, იგი ვინმე ნაკაშიძეს შვებულების დროს გაუთავისუფლებია სამსახურიდან. 82.

ფისუნი ალექსანდრე ალექსეის ძე – კავკასიაში მოღვაწე მოხელე. დამატებითი ცნობები არ მოგვეპოვება. 98, 120, 121.

ფოქრო (ფოხრო) ნიკოლაევიჩი – თბილისის მოქალაქე. 1879 წლის 26 მარტის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ივანე დავითის ძე ორბელიანისა და სერგეი ალექსეის ძე შერემეტიევის ახალგაზრდობის მეგობარი. 1879 წლის ივლისის წერილიდან კი ირკვევა, რომ ცხოვრობდა კინლრუსტში, დღევანდელი ზოოპარკის ტერიტორიაზე. 134, 172.

ფრანკინი ვიქტორ ანტონის ძე (1820-1892) – გენერალ-ლეიტენანტი, სამხედრო მწერალი, ყარსის პირველი გუბერნატორი. 207.

ფრიდრიხ ფრანც III (1851-1897) – მეკლენბურგ-შვერინის დიდი ჰერცოგი 1883-1897 წლებში, ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვას მეუღლე. 28, 33, 87, 91, 99, 106, 110, 120.

ქეთევანი – გენერალ ნიკო ჭავჭავაძის დეიდაშვილი, სავარაუდოდ, დედით რუსიშვილი. დამატებითი ცნობები არ მოგვეპოვება. 37.

ქიშიშვილი სტეფანე იოსების ძე (1833-1897) – გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების აქტიური მონაწილე. 125.

ქსენოფონტე (ძვ.წ. 430–ძვ.წ. 356) – ძველი ბერძენი მწერალი, ისტორიკოსი, მხედართმთავარი და პოლიტიკური მოღვაწე. მისი მთავარი ნაწარმოებია „ანაბასისი“, რომელმაც დიდი გავლენა მოახდინა ბერძნულ და რომაულ პროზაზე. 206, 207.

ლოპუე თეოდორ ივანეს ძე – რუსი სამხედრო პირი, მთავარსარდლის შტაბის მაიორი. მონაწილეობდა კავკასიის ომებში. მსახურობდა სტავროპოლის გუბერნატორის თანამდებობაზე (1863-1867). 187.

ყაზბეგი გიორგი ნიკოლოზის ძე (1839/40-1921) – რუსეთის არმიის ინფანტერიის გენერალი, სამხედრო მწერალი, გეოგრაფი, ივანგოროდის, ვარშავისა და ვლადივოსტოკის ციხე-სიმაგრეების კომენდანტი, ხაბაროვსკის გენერალ-გუბერნატორი, 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთისა და 1904-1905 წლების რუსეთ-იაპონიის ომების აქტიური მონაწილე, 1908-1918 წლებში იყო „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების თავმჯდომარე, ხოლო 1918 წლიდან გარდაცვალებამდე – საპატიო თავმჯდომარე. 20, 125.

ყაზიევი აბდულსალამ ბეგი – დაბალი ჩინის სამოქალაქო ჩინოვნიკი, გუბერნიის მდივანი, მსახურობდა კავკასიაში. 25.

ყასუმოვი ახუნდი მირი – პიროვნება დაუდგენელია. 203.

ყიფიანი დიმიტრი ივანეს ძე (1814-1887) – ქართველი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწე, პუბლიცისტი, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი მესვეური, საქართველოს ეკლესიის მიერ წმინდანად შერაცხილი. 31, 34.

ყიფიანი ტატო – 1878 წლის 27 თებერვლის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, მისი ქალიშვილი, რომელიც ვინმე მაიკოს დისწულიც ყოფილა, 1878 წელს ცოლად შეურთავს დუმბუზაშვილ სულხანოვს. 20.

ყორღანაშვილი // ყორღანიანცი ანტონ სოლომონის ძე // (1838-1902) – კაპიტანი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, რომლის დამთავრების შემდეგ გადავიდა სამოქალაქო სამსახურში. 1879 წელს არჩეულ იქნა თბილისის თავად, მაგრამ მალევე გადადგა. ხელმძღვანელობდა თბილისის საკრედიტო საზოგადოებას. 108.

ყორღანაშვილი გაბრიელ ივანეს ძე (1806-1879) – გენერალ-მაიორი, საზოგადო მოღვაწე და მეცენატი, რუსეთ-სპარსეთის (1826-1828), რუსეთ-ოსმალეთისა (1828-1829) და ყირიმის (1853-1856) ომების მონაწილე. უკანასკნელი ომის დროს ხელმძღვანელობდა ყარსის ციხის განიარაღებას. მსახურობდა ქუთაისის გუბერნიის სახაზო ბატალიონების ინსპექტორად. 43, 174.

შალიკაშვილი ივანე იოსების ძე (1813-1866) – გენერალ-მაიორი, ყირიმისა და კავკასიის ომების მონაწილე, ქართველ გრენადერთა პოლკის I ბატალიონის მეთაური. თავი გამოიჩინა ბამკადიკლარის ბრძოლაში (1853).

შალიკაშვილი მიხეილ იაკობის ძე (1831-1909) – ინფანტერიის გენერალი, ყირიმის ომის მონაწილე, სხვადასხვა დროს იყო ერევნისა და ქუთაისის გუბერნიის სამხედრო გუბერნატორი. 210.

შალიკაშვილი სიმონ იოსების ძე (1808-1863) – გენერალ-მაიორი. მსახურობდა ქართველ გრენადერთა პოლკში (1830-1850), ზაქათალის ოლქში, ქართველ გრენადერთა პოლკის ხაზინადრად (1850-1854). 60-იან წლებში იყო ზემო დაღესტნის ჯარების უფროსი. 125.

შალიკოვი – 1878 წლის 28 დეკემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, ვინმე ბელოვსა და ედიგაროვს ჰყვარებიათ მისი ქალი, დუელიც ჰქონიათ, მაგრამ ორივე გადარჩენილა. 105.

შამილი (1798-1871) – კავკასიელი მუსულმანების პოლიტიკური, სამხედრო და რელიგიური ლიდერი (1834-1859), წარმოშობით დაღესტნელი. მის მიერ დაარსებულმა მოძრაობამ – მიურდიზმმა – დაღესტანი და ჩეჩნეთი, სადაც ის განსაკუთრებული ავტორიტეტით სარგებლობდა, რუსეთის ბატონობის წინააღმდეგ მიმართული ბრძოლისთვის გააერთიანა. 1859 წლის 28 აგვისტოს დაატყვევეს და ოჯახით კალუგაში გადაასახლეს. გარდაიცვალა ქ. მედინაში (ახლანდელი საუდის არაბეთი), სადაც მოსალოცად იყო წასული. 84, 187, 189.

შარიბეგი – უთარილო წერილში (რომელიც 1879 წლის 17 დეკემბრის შემდეგ უნდა იყოს დაწერილი) დაცული ინფორმაციის თანახმად, აჭარელი ბეგი, რომელსაც რუსეთ-ოსმალეთის ომში იმპერატორისადმი გამოჩენილი

დიდი ერთგულებისა და სამსახურის გამო პირდაპირ უწყალობეს გენერლობა. 220.

შახოვსკი ალექსანდრე ივანე ძე (1822-1901) – რუსეთის არმიის გენერალი. მონაწილეობდა კავკასიის ბრძოლებში მთელთა წინააღმდეგ. 132, 210, 216.

შახპარონიანცი – თბილისელი ექიმი. 107.

შელკოვნიკოვი (მეტაკსიანი) ბეგბუტ (ბორის) მარტიროსოვის (მარტინის) ძე (1837-1878) – რუსეთის არმიის გენერალი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის გმირი. დაკრძალულია ვანქის ტაძარში. 20.

შენინგი – 1879 წლის 11 / 13 ივნისის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, იმ პერიოდში მისი ქალი ცოლად შეურთავს ვინმე პავლოვს. 160.

შერემეტიევი სერგეი ალექსეის ძე (1836-1896) – გენერალ-ადიუტანტი, კავალერიის გენერალი, ყუბანის ოლქის უფროსი, კავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარების სარდალი. 134, 157, 158, 162, 172, 218.

შერვაშიძე გიორგი დიმიტრის ძე (1847-1918) – თბილისის გუბერნატორი 1889-1897 წლებში, აფხაზეთის მთავარ სეიათბეის შვილი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 54, 55, 83, 189.

შირინსკაია-შიხმატოვა-სომოვისა მარია პავლეს ასული (1815-მდე-1883) – მიხეილ სომოვის მეუღლე, მარიამ ალექსანდრეს ასულ ორბელიანის გამზრდელი ბებია. 15.

ჩერქეზიშვილი-ხერხეულიძის ანასტასია (ტასო) – გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევან ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანის, დისშვილი. 19, 20, 59, 68, 72, 105, 160, 172, 178.

ჩოლოყაშვილი ბიძინა ოთარის ძე (1831-1902) – გენერალ-მაიორი, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, კავკასიის სამხედრო ოლქის შტაბის გენერალი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 17, 21, 42, 136.

ჩოლოყაშვილი ერასტი ზაალის ძე – სამოქალაქო მრჩეველი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი, თბილისის გუბერნიის საგლეხო საქმის სამმართველოს წევრი. 1867 წელს დაინიშნა სასამართლოს მრჩეველის თანამდებობაზე. 105, 136.

ჩოლოყაშვილი-მამაცაშვილისა ელისაბედ ერასტის ასული – სახელმწიფო მრჩეველის, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრის, ერასტი ზაალის ძე ჩოლოყაშვილის, შვილი. 105.

ჩხოტუა დავითი – კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ვორონცოვის პირადი ექიმის, ერასტი ანდრეევსკის, ქალიშვილ ნინოს მკვლევლობისთვის მიესაჯა კატორღა 20 წლით. 94.

ჩხოტუა ნიკოლოზი – კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ვორონცოვის პირადი ექიმის, ერასტი ანდრეევსკის, ქალიშვილ ნინოს მკვლევლობისთვის მიესაჯა კატორღა 20 წლით. 94.

ციციანოვები – 1878 წლის 28 ივნისის წერილში დაცული ინფორმაციის მიხედვით, რამდენიმე წლით ადრე საბედისწერო ჩხუბში ორი ძმა ციციანოვი მოუკლავს დიმიტრი (ტიტიკო) იესეს ძე მაჩაბელს, რის გამოც ამ უკანასკნელს სასამართლომ ციმბირში გადასახლება მიუსაჯა. 47.

წერეთელი ნესტორ დიმიტრის ძე (-1883) – გენერალ-მაიორი, იმპერატორის ფლიგელ-ადიუტანტი, კავკასიის ომების აქტიური მონაწილე, ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურობის მარშალი 1861-1867 და 1877-1883 წლებში, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი. 44.

წერეთელი სიმონ დავითის ძე (1853-) – საზოგადო მოღვაწე, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წევრი. დაკრძალულია ლევილის ქართულ სასაფლაოზე. 105.

წერეთელი-ჩოლოყაშვილსა ნინო დავითის ასული (1847-1922) – გენერალ-მაიორ ბიძინა ოთარის ძე ჩოლოყაშვილის მეუღლე. 17, 120.

ჭავჭავაძე-ასტაფიევისა ელენე დავითის ასული (1850-1929) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი, გენერალ ნიკოლოზ ალექსის ძე ასტაფიევის მეუღლე. 41, 95, 99, 113.

ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა თამარ დავითის ასული (1852-1933) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი, ფრეილინა, გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწე, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წევრი, ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგ-

რატიონ-გრუზინსკის მეუღლე. ორი წლის ასაკში შამილის ტყვეობაში იმყოფებოდა ოჯახის წევრებთან ერთად. დაკრძალულია სვეტიცხოველში. 41, 60, 82, 95, 99, 113, 145, 157, 194.

ჭავჭავაძე-დადიანისა ეკატერინე ალექსანდრეს ასული (1816-1882) – პოეტ ალექსანდრე ჭავჭავაძის ასული, სამეგრელოს მთავარ დავით დადიანის მეუღლე, სამეგრელოს სამთავროს უკანასკნელი დედოფალი. მემკვიდრის სრულწლოვანებამდე, მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ, 1853 წელს, რუსეთის იმპერატორმა რეგენტად დაამტკიცა. ყირიმის ომის დროს ეკატერინე პირადად მონაწილეობდა ოსმალთა სარდალ ომარ ფაშას წინააღმდეგ კამპანიაში. სამეგრელოს სამთავროს გაუქმების შემდეგ დასახლდა ჯერ სანკტ-პეტერბურგში (სადაც „სტატს დამის“ წოდება მიანიჭეს და წმინდა გიორგის მედლით დააჯილდოვეს), შემდეგ კი გერმანიაში გაემგზავრა. 60-იანი წლების ბოლოს, საფრანგეთის იმპერატორ ნაპოლეონ III-ის ოჯახის მიწვევით, შვილებთან ერთად საცხოვრებლად პარიზში გადავიდა, შემდეგ კი დაბრუნდა საქართველოში. გარდაიცვალა გულის ავადმყოფობით. დაკრძალულია მარტვილის მონასტერში, მეუღლის გვერდით. წერილების ადრესატი.

ჭავჭავაძე დავით ალექსანდრეს ძე (1817-1884) – პოეტ ალექსანდრე ჭავჭავაძის ვაჟი, რუსეთის არმიის გენერალ-ლეიტენანტი, შტაბსკაპიტანი, მიხეილ ვორონცოვის ადიუტანტი. მსახურობდა ლეიბგვარდიის გრენადერთა პოლკში. ყირიმის ომის დროს (1853-1856) ხელმძღვანელობდა კახეთის დაცვას შამილის რაზმებისაგან. 1854 წელს განსაკუთრებული დამსახურებისათვის პოლკოვნიკის წოდება მიენიჭა და მეფის ფლიგელ-

ადიუტანტი გახდა. 1856 წელს თბილისის ეგერთა პოლკში გადაიყვანეს. 1861 წელს გენერალ-მაიორის ჩინი მიენიჭა და მეფის ამაღლაში ჩაირიცხა. ამავედროულად, კავკასიის არმიაშიც მსახურობდა. ცოლად ჰყავდა ილია ბატონიშვილის ასული ანა (ანეტა). 15, 95, 192.

წერილის ადრესატი.

ჭავჭავაძე ზაქარია გულბათის ძე (1825-1905) – გამოჩენილი მხედართმთავარი, კავალერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი. 17 წლის ასაკში ნიჟნი-ნოვგოროდის დრაგუნთა პოლკში ჩაირიცხა მოხალისედ. 1885-1893 წლებში კავკასიის არმიის პირველ კორპუსს მეთაურობდა. ოფიცრობის 50 წლისთავთან დაკავშირებით, „ბრილიანტის ნიშანი“ და ალექსანდრე ნეველის I კლასის ორდენი გადაეცა. დაკრძალულია წინანდალში, საგვარეულო სასაფლაოზე. 28, 60, 94, 102, 158.

ჭავჭავაძე იასე ნოშრევანის ძე (1824-1898) – ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი, საგლეხო საქმეთა საკრებულოს წევრი. 1850 წელს დაამთავრა პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტი კანდიდატის ხარისხით. 43.

ჭავჭავაძე ილია გრიგოლის ძე (1837-1907) – ქართველი საზოგადო მოღვაწე, პუბლიცისტი, პოლიტიკოსი, მწერალი, რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო საბჭოს დეპუტატი 1906-1907 წლებში. გადამწყვეტი წვლილი შეიტანა საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში, სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებასა და ლიბერალური ფასეულობების გავრცელებაში. ხშირად მას „საქართველოს უგვირგვინო მეფედ“ მოიხსენიებენ. წერილების ადრესატი.

ჭავჭავაძე მარიამ (კაკო) დავითის ასული (1949-1921) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი, ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძის მეუღლე. გამოირჩეოდა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიური მონაწილეობით. იყო შესანიშნავი ცხენოსანი. 87, 95, 99, 113, 120.

ჭავჭავაძე მელქისედეკ (მიხეილ) ზურაბის ძე (1939-1877) – გენერალ ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძის ძმა, მეტსახელად „ცუცა.“ 16.

ჭავჭავაძე ნიკო (ნიკოლოზ) ზურაბის ძე (1830-1897) – „დიდი ნიკო“, სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე, ლეიბ-გვარდიის კაზაკთა პოლკის „პორუჩიკი“, კავალერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის ომების მონაწილე, დასავლეთ დაღესტნის სამხედრო გუბერნატორი 1866-1876 წლებში, განჯის გენერალ-გუბერნატორი 1876-1879 წლებში, დაღესტნის ოლქის უფროსი და ჯარების სარდალი 1880-1883 წლებში. გარდაიცვალა დაღესტანში. 13, 19, 20, 32, 34, 44, 52, 84, 106, 114, 131, 136, 145, 154, 157, 158, 162, 172, 187-188, 193, 196, 198, 222.
წერილების ადრესატი.

ჭავჭავაძე ნიკოლოზ (ბუყიჩი) დიმიტრის ძე (1830-1903) – იურისტი, საზოგადო მოღვაწე, 1865-1867 წლებში თბილისის ვიცე-გუბერნატორი, სასამართლო პალატის სამოქალაქო დეპარტამენტის თავმჯდომარე, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 221.

ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისა სალომე დავითის ასული (1848-1919) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი, ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოს-

ტენ-საკენის მეუღლე. გარდაიცვალა პეტროგრადში, ინვალიდების სახლში. 41, 95, 99, 113, 120, 154, 159, 166, 194.

ჭავჭავაძე-საგინაშვილისა ელისაბედ (ლიზა) გრიგოლის ასული (1840-1925) – „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი, ილია ჭავჭავაძის და, გენერალ ალექსანდრე საგინაშვილის მეორე ცოლი. 20, 26, 72, 81, 105, 158.

ხიტროვო ვასილი ნიკოლოზის ძე (1834-1903) – რუსი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწე, მწერალი, ნამდვილი საიდუმლო მრჩეველი, პალესტინის მართლმადიდებელი საიმპერატორო საზოგადოების დამაარსებელი, მდივანი და საპატიო თავმჯდომარე, პეტერბურგის კომერციული ბანკის კონტროლიორი. 157, 163.

ჯალალიანცი სარგისი (1819-1879) – ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე, ფილოლოგი, არქეოლოგი. მთავარეპისკოპოსის რანგში თბილისში 1861 წელს დაასრულა საქართველოში სომეხთა ეპარქიული რეზიდენციის მშენებლობა. 201.

ჯამალი – უთარილო წერილში (რომელიც 1879 წლის 17 დეკემბრის შემდეგ უნდა იყოს დაწერილი) დაცული ინფორმაციის თანახმად, აჭარელი შარიბეგის შვილი (იხ. შარიბეგის ანოტაცია), რომელიც იმ პერიოდში კანვოიში გაამწესეს. 220.

ჯომარდიძე მიხეილ გრიგოლის ძე (1822-1889) – დალესტნის ცხენოსანთა პოლკის უფროსი 1852-1854 წლებში. მსახურობდა აფშერონის პოლკშიც. ქუთაისის ბრძოლის

შემდეგ მიიღო კაპიტნის ხარისხი. 1853-1868 წლებში იყო დერბენდის ქალაქის თავი. 32, 36.

ჯორჯაძე დიმიტრი დავითის ძე (1822-1883) – საოლქო კანცელარიის გამგე დალესტანში, ქალაქ თემირხანშურაში (დღევანდელი ბუინაქსკი). მოგვიანებით გახდა მეფისნაცვლის საბჭოს წევრი და „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი. რუსი ჩინოვნიკის, სემიონ შჩუკინის, დახასიათებით, იყო კეთილშობილი პიროვნება, რომელსაც დახმარებისათვის მიმართავდა ნაცნობი თუ უცნობი და მისგან იღებდა ადამიანურ სითბოსა და ყოველგვარ შემწეობას. 158, 178, 187, 189, 192, 193. წერილების ადრესატი.

ჯორჯაძე ზაქარია (შაქრო) ალექსანდრეს ძე (1847-1895) – თავადი, ქართველი მენარმე და საზოგადო მოღვაწე, კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების საპატიო თავმჯდომარე. საქართველოში პირველმა დანერგა მოსახლეობისაგან ყურძნის შესყიდვისა და ღვინის ევროპული ტექნოლოგიით დამზადების პრაქტიკა. ცოლად ჰყავდა ირაკლი ბაგრატიონ-მუხრანელის ქალიშვილი თამარი. 144, 154, 157, 163, 173, 193.

ჰაჯი ხანჯანი – გუინუქის ბეგი. 1878 წლის 15 სექტემბრის წერილში დაცული ინფორმაციის თანახმად, რუსეთის ხელისუფლების ერთგული მთიელი. შამილს ტყვედ ჩაუგდია და ათასი თუმნის სანაცვლოდ გაუთავისუფლებია. 84.

**გეოგრაფიულ სახელთა
ანოტირებული საძიებელი⁹**

ავლაბარი – თბილისის ერთ-ერთი ძველი უბანი. 73.

ავსტრია – სახელმწიფო ცენტრალურ ევროპაში, დედაქალაქი – ვენა, სახელმწიფო ენა – გერმანული. 83.

აზია – 94, 175, 207.

ალაყინის სიმაღლე – მდებარეობს დაღესტანში, რუსეთის ფედერაციაში, კავკასიონის მთების სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში. 183, 189.

ალექსანდროვის ბაღი – რუსთაველის გამზირის ნაწილი, ამჟამინდელი პარლამენტის მიმდებარე ტერიტორია. გაშენდა 1859 წელს ალექსანდრე ბარიატინსკის ინიციატივით საასპარეზო ყაბახის ძველ ტერიტორიაზე. სახელი ეწოდა რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე II-ის პატივსაცემად. 87, 89-90, 95, 131.

ალხანაგაჯი – ანოტაცია იხ. საჰყალტუთანი. 33, 147, 223.

ამიერკავკასია – კავკასიონის მთების სამხრეთით მდებარე რეგიონი, რომელიც მოიცავს საქართველოს, აზერბაიჯანსა და სომხეთს. 39.

⁹სამეცნიერო აპარატის დასაწყისში, კერძოდ, წერილში „ტექსტისათვის“ აღვნიშნეთ და აქაც შევახსენებთ მკითხველს, რომ საქართველოს ქალაქები და კუთხეები, ასევე კონტინენტები საძიებელში მოცემულია ანოტაციების გარეშე.

ანანური – სოფელი აღმოსავლეთ საქართველოში, მცხეთა-მთიანეთის მხარის დუშეთის მუნიციპალიტეტში. 157, 162.

ანაპა – ტურისტული ქალაქი რუსეთის სამხრეთ ნაწილში, შავი ზღვის სანაპიროზე, კრასნოდარის მხარეში. 33, 36.

ანგლია (ინგლისი) – გაერთიანებული სამეფოს ადმინისტრაციული ერთეული, მოიცავს დიდი ბრიტანეთის კუნძულის ორ მესამედს. დედაქალაქი – ლონდონი. 26, 28, 29, 33, 35, 36, 39, 83.

არაგვის ხეობა – ხეობა ქართლის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, ძირითადად, დუშეთის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე. 35.

არარატი – მთათა მასივი. მდებარეობს თანამედროვე თურქეთის აღმოსავლეთ ნაწილში, სომხეთის საზღვართან ახლოს. 202.

არდაანი – ქალაქი და პროვინცია ისტორიულ ჯავახეთში, კავკასიონის სამხრეთით, თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, საქართველოს საზღვართან ახლოს. 32.

არზრუმი (იგივე ერზურუმი) – ქალაქი თურქეთის ჩრდილო აღმოსავლეთში, ერზურუმის პროვინციის ადმინისტრაციული ცენტრი. მდებარეობს მაღალ ფერდობზე. 14, 24, 26, 36.

აფხაზეთი – ოკუპირებულია რუსეთის ფედერაციის მიერ. 49, 83, 208.

ალბულახი (ალბულალი) – ანოტაციისთვის იხ. თეთრინყარო.
72.

აყუმა // აჰყომა – სოფელი დაღესტანში, რაიონული ცენტრი.
ძირითადად, დარღოელებითაა დასახლებული. 183,
187, 189.

აჭარა – 35, 36, 69, 72, 83, 208.

ახალქალაქი – 193, 198.

ახტა – სოფელი დაღესტნის სამხრეთ ნაწილში, ყოფილი სამურის ოლქში, ახტისა და სამურის მდინარეების შენაკადთან. ადრე კავკასიის ალბანეთის შემადგენლობაში შედიოდა „ტლურის“ სახელწოდებით, შემდეგ – ლაკსის ადრეფეოდალურ სახელმწიფოში, უფრო მოგვიანებით კი რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში შევიდა. 84.

ბათა – თურქმენული სოფელი. 207.

ბათუმი – 15, 21, 24, 33, 35, 36, 49, 69, 72, 82, 83, 131.

ბაიაზეთი – ქალაქი თურქეთში (თურქ: დოღუბაიაზით 1934 წლამდე). 21.

ბაკურციხე – 42.

ბაქო – აზერბაიჯანის დედაქალაქი. „ბაქო“ აზერბაიჯანულად ნიშნავს ქარიან ადგილს. მდებარეობს კასპიის ზღვის დასავლეთ სანაპიროზე, აფშერონის ნახევარკუნძულის სამხრეთ ნაწილში. 187, 189, 204.

ბეთანია – 54, 83, 183, 188, 194.

ბელიკლუჩი // ბელი კლუჩი – ანოტაციისთვის იხ. თეთრინყა-
რო. 72, 159, 165, 172, 178.

ბერლინი – გერმანიის დედაქალაქი. 173.

ბორბალო – სოფელი თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტში, თე-
ლეთ-საყარაულოს ქედის სამხრეთ მთისძირზე. 59,
174.

ბორჩალო – ისტორიული მხარე ქვემო ქართლში. ძირითადად,
მოიცავს ახლანდელი მარნეულის მუნიციპალიტეტის
ტერიტორიას. 172, 204.

ბორჯომი – 39, 41, 60, 81, 87, 102, 113, 177, 181, 193, 194,
196, 198, 201.

განჯა – ანოტაციისთვის იხ. ელისავეტოპოლი. 162, 173, 193.

გელენჯიკი – კურორტი შავიზღვისპირეთში, რუსეთის კრას-
ნოდარის მხარეში. 36.

გეორგიესკი – ისტორიული ქალაქი რუსეთში, სტავროპოლის
მხარეში. 95.

გერმანია – ცენტრალური ევროპის ერთ-ერთი წამყვანი ქვე-
ყანა. აქვს გასასვლელი ჩრდილოეთისა და ბალტიის
ზღვებზე, დედაქალაქი – ბერლინი. 147.

გოლოვინის პროსპექტი – დღევანდელი რუსთაველის გამზი-
რი.

გომბორი – ქედი ახმეტის, თელავის, გურჯაანის, სიღნაღის, დედოფლისწყაროს, თიანეთისა და საგარეჯოს მუნიციპალიტეტებში. 41, 60.

გორდა – დაბა იმერეთში. აქ მდებარეობდა დადიანების საზაფხულო რეზიდენცია. 162.

გორი – 52, 145, 154, 157, 159, 162.

გუინუქი – სოფელი აზერბაიჯანში. 84, 85.

დარდანელი – ეგეოსის ზღვისა და მარმარილოს ზღვის დამაკავშირებელი ვიწრო სრუტე ჩრდილო-დასავლეთ თურქეთში. 33.

დაღისტანი // დაღესტანი (დაღესტანი) (სიტყვა თურქულია, „დაგ“ მთებს ნიშნავს, „სტანი“ – მიწას) – დაღესტნის რესპუბლიკა, შედის რუსეთის სამხრეთ ფედერალური ოლქის შემადგენლობაში, დედაქალაქი – მაჰაჩყალა. 1813 წელს დაღესტანი რუსეთ-სპარსეთის გიულისტანის ხელშეკრულებით რუსეთის იმპერიას მიუერთეს. 1860 წელს კი დაარსდა რუსეთის იმპერიის დაღესტნის ოლქი. 1920 წელს გამოცხადდა დაღესტნის ავტონომია, 1921 წელს შეიქმნა დაღესტნის ასსრ. 1991 წელს დადგინდა მისი სტატუსი: დაღესტნის რესპუბლიკა – რუსეთის ფედერაციის შემადგენლობაში. 84, 113, 120, 131, 134, 136, 145, 158, 162, 172, 183, 187, 189, 206, 222.

დედოფლისწყარო // დედუფლისწყარო // დედუფლის წყარო – დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული ცენტრი. საბჭოთა ხელისუფლების დროს ნითელწყარო ეწოდა, მანამდე კი, XIX საუკუნის დასაწ-

ყისში, რუსებმა „ცარსკიე კოლოდცი“ დაარქვეს. პირ-
ვანდელი სახელწოდება დედოფლისწყარო ქალაქმა
1991 წელს აღიდგინა. 13, 20, 25, 60, 69, 82, 174.

დერბენდი – ძვ. დარუბანდი (სპარს. დარ – კარი, ბანდ –
ზღუდე), ქალაქი დაღესტანში, კასპიის ზღვის სანაპი-
როზე. 1722 შეუერთდა რუსეთს, მაგრამ 1735 წლის
განჯის ხელშეკრულებით ისევ ირანს დაუბრუნდა.
1747 დაარსდა დერბენდის სახანო. 1813 წლის გულის-
ტანის საზავო ხელშეკრულებით, საბოლოოდ შეუერ-
თდა რუსეთს. 187.

დილიჯანი (დილიჯანი) – საკურორტო ქალაქი სომხეთში. 42.

დუშეთი – 64, 75.

ევროპა – 49, 72, 74, 135, 147, 175, 201.

ელისავეტოპოლი (ელიზავეტოპოლი, განჯა) – ისტორიულად
ირანის (სპარსეთის) მნიშვნელოვანი ქალაქი, ამჟამად
აზერბაიჯანის სიდიდით მეორე ქალაქი. რუსეთის იმ-
პერიის პერიოდში ელიზავეტოპოლი ერქვა, 1920-1935
წლებში ეწოდებოდა განჯა, 1935-1991 წლებში – კი-
როვაბადი. 1991 წლიდან ისევ განჯა დაერქვა. 32, 34,
44, 52, 106, 114, 136, 188, 222.

ერევანი – სომხეთის რესპუბლიკის დედაქალაქი, მდებარეობს
მდინარე რაზდანზე. სხვადასხვა დროს ერქვა ერებუ-
ნი, ერივანი. 14, 210.

ეჩმიადინი – იგივე ვალარშაპატი. ერთ დროს იყო სომხეთის
დედაქალაქი. ქრისტიანობის მიღების შემდეგ ეჩმიადი-

ნი სომხურ-გრიგორიანული ეკლესიის ცენტრი და კათოლიკოსის რეზიდენციაა. 31.

ვანი – 14, 189, 208.

ვანქი – ადგილი საკოლმეურნეო ბაზართან, მუხრანბატონის უბნის ჩრდილოეთით და ჩრდილო-დასავლეთით, სადაც წინათ სომხური ეკლესია იყო.

ვენა – ავსტრიის დედაქალაქი, მსოფლიოს ერთ-ერთი ულამაზესი ქალაქი. მდებარეობს მდინარე დუნაის ორივე სანაპიროზე, ცენტრალური ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთ კუთხეში. 42, 72, 140, 163, 173.

ვერა – თბილისის ერთ-ერთი ძველი უბანი მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე. ძველი სახელწოდება – სკვირეთი (სკორეთი). 162, 172, 222.

ვერის ბაღი – დასასვენებელი ბაღი ვერაზე, მერაბ კოსტავასა და ნიკო ნიკოლაძის ქუჩების გადაკვეთაზე. 134.

ვლადიკავკაზი – ოსეთის რესპუბლიკის დედაქალაქი, მდებარეობს რესპუბლიკის სამხრეთ-აღმოსავლეთით (გარკვეულ პერიოდებში ეწოდებოდა ძაუჯიყაუ და ორჯონიკიძე). 64.

ვოლგა – რუსეთის ყველაზე გრძელი და ისტორიულად მნიშვნელოვანი მდინარე, რომელიც ცენტრალურ და სამხრეთ რუსეთში გადის. ის ხშირად ასოცირდება ვოლგისპირეთის რეგიონთან, რომელიც იყო და არის მრავალი სამხედრო ნაწილის ბაზირების ადგილი. 86.

ზაქათალა – ზაქათალის რაიონის ადმინისტრაციული ცენტრი აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ჩრდილო-დასავლეთით. 1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში შემავალი ზაქათალის ავტონომიური ოლქის ცენტრი იყო. 1921 წელს, საბჭოთა რუსეთის მითითებით, კავკასიელმა კომუნისტებმა ქალაქი ზაქათალა, თავის ოლქთან, ბელაქანთან და კახთან ერთად, საქართველოს უკანონოდ ჩამოაჭრეს და აზერბაიჯანს გადასცეს. 84.

ზუგდიდი – 154, 159, 162.

თბილისი – 13, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 31, 34, 37, 43, 44, 45, 47, 51, 60, 64, 69, 73, 74, 75, 76, 80, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 98, 99, 103, 104, 106, 109, 112, 114, 124, 133, 135, 141, 144, 153, 156, 158, 159, 162, 163, 166, 169, 173, 176, 181, 190, 193, 195, 196, 199, 201, 204, 207, 210, 216.

თბილისის გუბერნია – ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში (1846-1917). შეიქმნა თბილისის ნამესტნიკობის ბაზაზე და მოიცავდა აღმოსავლეთ საქართველოსა და მიმდებარე ტერიტორიებს. ადმინისტრაციული ცენტრი იყო თბილისი. 32.

თეთრიწყარო – თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული ცენტრი, მდებარეობს ქვემო ქართლში. 1940 წლამდე ერქვა ალბულაღი. მოიხსენიებდნენ აგრეთვე „ბელიკლუჩის“ სახელით. 198.

თელავი – 41.

თერგი – ერთ-ერთი მთავარი და ისტორიულად მნიშვნელოვანი მდინარე კავკასიაში. იწყება კავკასიონის ჩრდილოეთ ფერდობებზე, საქართველოსა და რუსეთის საზღვრის მახლობლად, და ჩაედინება კასპიის ზღვაში. 75.

თურანი – ცენტრალური აზიის სტეპები და უდაბნოები, რომლებიც თურქულ და სხვა მომთაბარე ხალხებს ეკავათ (სკვითები, ხუნები, თურქ-მონღოლური ტომები). ისტორიულად, თურანის ცნება მოიცავდა ჩრდილოეთ ირანს, ცენტრალურ აზიას (უზბეკეთი, თურქმენეთი, ტაჯიკეთი, ყაზახეთი) და ზოგჯერ ჩრდილოეთ ავღანეთსაც. 203.

თურქეთი – ევრაზიის სახელმწიფო მცირე აზიის ნახევარკუნძულზე. ესაზღვრება ოთხი ზღვა: შავი, ხმელთაშუა, მარმარილოსა და ეგეოსის. 87, 95, 183, 208.

თუშეთი – 59.

იალტა – საკურორტო ქალაქი ყირიმის სამხრეთ სანაპიროზე, შავი ზღვის პირას. 56, 60, 68, 145.

იაპონია – კუნძულოვანი სახელმწიფო აღმოსავლეთ აზიაში. 106.

იერუსალიმი – ისრაელის დედაქალაქი, ისტორიულად ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ქალაქი მსოფლიოში. მდებარეობს პალესტინის რეგიონში. 95.

ინდოეთი – ქვეყანა სამხრეთ აზიაში, ინდოსტანის ნახევარკუნძულზე. 35, 74, 75, 163, 178.

იორი – მდინარე აღმოსავლეთ საქართველოში. სათავეს იღებს კავკასიონის კალთებზე. 75.

ირანი – ანოტაცია იხ. სპარსეთი. 203.

ირკუტსკი – ქალაქი რუსეთის აღმოსავლეთ ნაწილში, ირკუტსკის ოლქის ადმინისტრაციული ცენტრი. მდებარეობს ბაიკალის ტბის დასავლეთ სანაპიროსთან ახლოს. 64.

იტალია – ქვეყანა სამხრეთ ევროპაში, აპენინის ნახევარკუნძულზე, ხმელთაშუა ზღვის ცენტრალურ ნაწილში. 99, 106, 141, 147, 178.

კავკასია – ვრცელი ბუნებრივი რეგიონი შავ, კასპიისა და აზოვის ზღვებს შორის. შემოსაზღვრულია კუმა-მანიჩის ღრმულით (ჩრდილოეთი), ირანით, თურქეთით, ყუბანის შესართავითა და აფშერონის ნახევარკუნძულით. 17, 29, 33, 89, 90, 99, 149, 165, 175, 183, 187, 189, 202, 206.

კარალეთი – სოფელი შიდა ქართლში, გორის მუნიციპალიტეტში. 174.

კარლსბადი – ჩეხეთის ქალაქ კარლოვი-ვარის გერმანული სახელი. 171.

კასპი – 173.

კახეთი – 13, 16, 25, 73, 136, 162.

კიევი – უკრაინის დედაქალაქი, აღმოსავლეთ ევროპის ერთ-ერთი უძველესი ქალაქი. 157.

კინლრუსტი – დღევანდელი ზოოპარკის ტერიტორია. 157, 162, 172.

კისლოვოდსკი – საკურორტო ქალაქი რუსეთში, სტავროპოლის მხარეში. 173.

კოდა – ორბელიანთა საგვარეულო მამული ქვემო ქართლში, ახლანდელი თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტის ტერიტორია. 22, 108.

კოჯორი – დაბა თბილისთან ახლოს, თრიალეთის ქედის განშტოებაზე. 41, 53, 56, 60, 68, 71, 73, 76, 172, 173, 177, 178, 180.

კუმისი – სოფელი ქვემო ქართლში, გარდაბნის მუნიციპალიტეტში. სოფელში მდებარეობს შუა საუკუნეების სამების ეკლესია და ორბელიანების საგვარეულო საძვალე. 51, 52, 53, 108, 173, 176.

კურსკი – ქალაქი რუსეთის ცენტრალურ ნაწილში, კურსკის ოლქის ადმინისტრაციული ცენტრი. 198, 217.

ლაზისტანი – ისტორიული რეგიონი, რომელიც მოიცავდა შავი ზღვის სანაპიროს რაიონებს; კავკასიის სამხრეთ-დასავლეთში მდებარე ქართული ისტორიული და კულტურული რეგიონის, ლაზეთის, თურქული სახელწოდება. 49.

ლაიფციგი – ქალაქი გერმანიაში, საქსონიის მხარეში. 205.

ლამაკინი – ქალაქი რუსეთში, ვორონეჟის ოლქში.

ლეზგინსკის (ლეზგინის) ლინია – ლეკეთის ხაზი. სასაზღვრო გამაგრებების სისტემა XIX ს-ის აღმოსავლეთ კავკასიაში, კავკასიის მთისწინეთში, მდინარე იორისა და ალაზნის გასწვრივ. მშენებლობა დაიწყო 1830 წელს დაღესტნელთა (და, საერთოდ, მთიელთა) თავდასხმების მოსაგერიებლად. 13.

ლივანა – ისტორიული ტერიტორია შავი ზღვის სანაპიროს ახლოს, თანამედროვე თურქეთის ჩრდილოეთ-დასავლეთ ნაწილში. 69, 72.

ლონდონი – დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფოს პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ცენტრი. ქვეყნის დედაქალაქი. 83.

ლოჭინი – მდინარე გარდაბნის მუნიციპალიტეტსა და თბილისში. 73.

ლუბოტინო – ქალაქი უკრაინაში, ხარკოვის ოლქში. მდებარეობს ხარკოვის დასავლეთით. 198.

მაჩხაანი – დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში მდებარე სოფლების – ზემო მაჩხაანისა და ქვემო მაჩხაანის ზოგადი სახელწოდება. 42.

მახათა – მთა საქართველოში, თბილისის ჩრდილოეთ ნაწილში. 75.

მეკლენბურგ-შვერინი – გერმანიის ჩრდილოეთით მდებარე ისტორიული საჰერცოგო (1701-1815) და მოგვიანებით – დიდი საჰერცოგო (1815-1918). მისი დედაქალაქი იყო შვერინი. მეკლენბურგ-შვერინი წარმოიქმნა მეკ-

ლენბურგის საჰერცოგოს გაყოფის შედეგად და 1871 წელს გახდა გერმანიის იმპერიის ნაწილი.

მეტეხი – აქ: თბილისის ისტორიულ უბანში, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე, კლდოვან შემადღებაზე, არსებული ეკლესია. 72.

მეხთულის საანო – იგივე სამეხთულო, ყუმბიხური და ავარიული სოფლების გაერთიანება, რომელიც XIX საუკუნეში შედიოდა თემირხანშურის (ამჟამად ბუინაქსკი) ოლქში. ხანის რეზიდენცია იყო ჯუნგუთაიში. 189.

მთანმინდა – მთა თბილისში. სახელწოდება მიიღო ათონის წმინდა მთის ანალოგიით. 31.

მილანი – ქალაქი იტალიის ჩრდილოეთ ნაწილში. 173.

მიხეილის // მიხაილოვის (მიხაილოვსკის) ხიდი – დღევანდელი ჩუღურეთისა და ე.წ. „მშრალი ხიდის“ ადგილზე წინათ არსებული ორი ხიდის – მიხაილოვის დიდი და მცირე ხიდის – საერთო სახელწოდება. სხვადასხვა დროს ატარებდა კუკიის, წმ. მიხეილის, კარლ მარქსის, ჩუღურეთის, ზაარბრიუკენის სახელებს. 89, 95, 112.

მოსკოვი – რუსეთის ფედერაციის დედაქალაქი. სხვადასხვა დროს იყო მოსკოვის დიდი სამთავროს, რუსეთის სამეფოს, რუსეთის იმპერიის, საბჭოთა რუსეთის, საბჭოთა კავშირის დედაქალაქი. მდებარეობს რუსეთის ევროპული ნაწილის ცენტრში, ოკისა და ვოლგის შუამდინარეთში, მდინარე მოსკოვის ორივე ნაპირზე. 82, 87, 154, 178.

მტკვარი – ამიერკავკასიის უდიდესი მდინარე. სათავეს იღებს თურქეთში. 162.

მუკუზანი – სოფელი აღმოსავლეთ საქართველოში, გურჯაანის მუნიციპალიტეტში. 16.

მუშთაიდი – ბალი თბილისში. გააშენა მუშთაიდმა, წარმოშობით აზერბაიჯანელმა, ირანის რელიგიურმა და პოლიტიკურმა ლიდერმა XIX საუკუნეში. 13, 25, 206.

მცხეთა – 157, 163, 202, 206.

ნარიყალა – თბილისის უძველესი ციხე. 31.

ნაფარეული – სოფელი თელავის მუნიციპალიტეტში, მდებარეობს ალაზნის ვაკეზე, მდინარე ლოპოტის (ალაზნის მარცხენა შენაკადი) მარცხენა ნაპირას. 16.

ნიჟეგოროდი – ახლანდელი ნიჟნი ნოვგოროდი, ქალაქი რუსეთში, ვოლგისა და ოკის მდინარეთა შეერთების ადგილზე. 28.

ნუხა – ყოფილი სამაზრო ქალაქი აზერბაიჯანში, ამჟამად შაქი. 26, 85, 136.

ოდესსა (ოდესა) – ქალაქი უკრაინაში, შავი ზღვის სანაპიროზე. 33, 36, 140.

ოზურგეთი – 13, 17, 20.

ოლთისი – ციხე-ქალაქი საქართველოს ისტორიულ სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, ტაოს მხარეში (ამჟამად შედის თურქეთის შემადგენლობაში). 198.

ორენბურგი – ქალაქი რუსეთის ორენბურგის ოლქში, ვოლგა-სა და ურალის რეგიონში. 135.

ორთაჭალა – თბილისის ერთ-ერთი ძველი უბანი. სანაპიროების აგებამდე და მტკვრის კალაპოტის კედლებში მოქცევამდე არსებობდა კუნძულის სახით. მდებარეობდა ქალაქის აღმოსავლეთით სეიდაბადის (შემდგომში ხარფუხის) ქვევით. მოქცეული იყო მტკვრის ძირითად კალაპოტსა და მის მარჯვენა ტოტს შორის. ამით ხსნიან მის სახელწოდებას – ორთა (წყალს) შორის მდებარე ჭალა. 25, 157, 162, 172.

ოსიაური – სოფელი შიდა ქართლში, ხაშურის მუნიციპალიტეტში, მდ. სურამისწყლის ხეობაში; ზემო და ქვემო ოსიაურის ძველი სახელწოდება. 44.

ოსმალეთი – ოსმალეთის იმპერია არსებობდა 1299-1923 წლებში. ხშირად მოიხსენიებოდა აგრეთვე, როგორც „თურქეთის იმპერია.“ მისი ძლევამოსილების პერიოდში, XVI-XVII საუკუნეებში, იმპერიის ტერიტორია მოიცავდა ანატოლიას, ახლო აღმოსავლეთს, ჩრდ. აფრიკის ნაწილს, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისა და კავკასიის მნიშვნელოვან ნაწილს.

პარიზი // პარიჟი (პარიზი) – საფრანგეთის დედაქალაქი (ადრე – ლუტეცია). გაშენებულია მდინარე სენის ნაპირზე. მსოფლიოს ერთ-ერთი პოლიტიკური, კულტურული და ეკონომიკური ცენტრი. 60, 69, 82, 87, 95, 141, 163, 173.

პეტერბურლი (სანკტ-პეტერბურგი) – ქალაქი ჩრდილოეთ ევროპაში, რუსეთის ფედერაციის ჩრდილო-დასავლეთით, ტურიზმის მნიშვნელოვანი ცენტრი. 1712-1728

და 1732-1918 წლებში რუსეთის დედაქალაქი იყო. პეტერბურგთანაა დაკავშირებული ქართული კულტურის განვითარების გარკვეული პერიოდი. XVIII საუკუნის 30-იანი წლებიდან დაიწყო აქ ქართველთა ინტენსიური კულტურულ-მეცნიერული მოღვაწეობა. XIX საუკუნის შუა წლებში კი პეტერბურგის უნივერსიტეტი ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან საგანმანათლებლო კერას წარმოადგენდა ქართველთათვის. 17, 26, 31, 36, 40, 60, 69, 83, 90, 93, 94, 95, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 106, 109, 110, 112, 113, 119, 123, 124, 125, 131, 132, 134, 135, 146, 149, 153, 156, 162, 163, 165, 176, 177, 194, 195, 199, 218.

პიატიგორსკი – ქალაქი სტავროპოლის მხარეში, კავკასიის მინერალური წყლების საკურორტო რეგიონში, 2010 წლიდან ჩრდილოეთ კავკასიის ფედერალური ოლქის ადმინისტრაციული ცენტრი. წარმოადგენს მსხვილ ბალნეოლოგიურ კურორტს. 158.

პოლკოვნიკო (პოლკოვნიკლო) – ქვემო ქართლში მდებარე სოფელი. ლუკა ისარლოვის ინფორმაციით, სოფლის ძველი სახელწოდებაა ხიდისყური, იგივე ალაბალო, რომელიც შედიოდა ყოფილ ბორჩალოს მაზრაში. დიმიტრი ვახტანგის ძე ორბელიანის მეუღლისთვის, მარიამისთვის, მამამის ივანე ორბელიანს მზითვეში გაუტანებია ეს სოფელი, რომლისთვისაც, მისივე სამხედრო წოდების მიხედვით, უწოდებიათ „პოლკოვნიკლო.“¹⁰ 22.

¹⁰ Исарлов, Л. (1899). Письма о Грузии. Тифлис: типография М. Шарадзе и К. ст. 99; იხ. აგრეთვე: თვალავაძე, თ. (2019). ტექსტოლოგიური და საგამომცემლო კვლევები გრიგოლ ორბელიანის წერილებისა და დღიურების შესახებ. დისერტაცია ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, ხელნაწერის უფლებით, თელავი, გვ. 92.

პოლტავა – ქალაქი უკრაინაში, პოლტავის ოლქში. 206, 222.

პრუსია – გერმანელ ფეოდალთა სამხედრო ექსპანსიის შედეგად ჩამოყალიბებული სახელმწიფო. გაუქმდა II მსოფლიო ომში ფაშისტური გერმანიის დამარცხების შემდეგ. 147.

ჟენევა – სიდიდით მეორე ქალაქი შვეიცარიაში, ჟენევის ტბის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში. 166, 173.

რიონი (ფაზისი) – მდინარე დასავლეთ საქართველოში. 206, 207.

რომი – იტალიისა და ლაციოს რეგიონის დედაქალაქი. 173.

რუმინია (რუმინეთი) – ქვეყანა აღმოსავლეთ ევროპაში, დედაქალაქი – ბუქარესტი. 33.

რუსეთი – მსოფლიოს უდიდესი ქვეყანა, ფლობს აღმოსავლეთ ევროპისა და ჩრდილოეთ აზიის უდიდეს ნაწილს. პირველი რუსული სახელმწიფო იყო კიევის რუსეთი. შემდეგ შეიქმნა რუსეთის სამეფო, რომელიც პეტრე დიდის დროს იმპერიად გამოცხადდა. იმპერია შეცვალა საბჭოთა კავშირმა. ეს უკანასკნელი 1991 წელს დაიშალა. 16, 26, 28, 33, 35, 36, 39, 49, 59, 60, 84, 108, 120, 135, 147, 149, 158, 165, 174, 175, 182, 192, 193.

საგურამო – სოფელი საქართველოში, მცხეთის მუნიციპალიტეტში. 60.

სამეგრელო – 160.

სანსუსი – აქ: ბალი თბილისში. გაშენდა XIX ს-ის 60-იან წლებში. იყო თავშეყრისა და გართობის ადგილი. 157, 162, 172.

საფრანგეთი – დასავლეთ ევროპის ქვეყანა. რუსეთისა და უკრაინის შემდეგ ერთ-ერთი უდიდესია ევროპულ ქვეყნებს შორის. დედაქალაქი – პარიზი. ძველ დროში საფრანგეთი კელტური ტერიტორიის ნაწილს წარმოადგენდა. 147.

საქართველო – 15, 16, 17, 20, 23, 36, 54, 59, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 81, 82, 90, 95, 108, 112, 131, 148, 175, 176, 192, 205, 217.

საჰყალტუთანი – პალანდოკენის მთის ნაწილი დღევანდელი თურქეთის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე, სომხეთთან ახლოს. აქ ორბელიანებს მიწები ჰქონდათ. 33, 146, 219, 221, 223.

სევასტოპოლი – ქალაქი უკრაინაში, შავი ზღვის სანაპიროზე, ყირიმის ნახევარკუნძულის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში. 33, 35, 36.

სიღნაღი – 43.

სოლოლაკი – თბილისის ერთ-ერთი უძველესი უბანი. მდებარეობს მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე. 31, 108.

სომხითი – შუა საუკუნეების სამშვილდისა და ხუნანის საერისთავოების (ისტორიული გაჩიანისა და გარდაბნის ტერიტორიები) სახელწოდება. 17.

სოჩი (სოჭი) – ზღვისპირა საკურორტო ქალაქი შავი ზღვის სანაპიროზე, საქართველოს საზღვართან. 36, 49.

სპარსეთი (იგივე ირანი). დედაქალაქი – თეირანი. სახელწოდება „ირანი“ იხმარებოდა სასანიანთა სახელმწიფოს ძირითადი ნაწილის აღსანიშნავად. ირანელები თავიანთ ქვეყანას ამ სახელით მოიხსენიებდნენ, ევროპელებმა კი სპარსეთი შეარქვეს ცენტრალური ოლქის ფარსის, ანუ პარსის სახელის მიხედვით. 1935 წელს ქვეყნის ხელისუფლებამ მსოფლიოს სახელმწიფოებს მიმართა, რათა იგი მოეხსენიებინათ, როგორც ირანი. 29, 203.

სტავროპოლის გუბერნია – რუსეთის იმპერიის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული. 56, 68.

სტამბოლი – ძველი კონსტანტინოპოლი. ისტორიული ქალაქი, თურქეთის ეკონომიკური და კულტურული ცენტრი. მდებარეობს ევროპასა და აზიას შორის, ბოსფორის სრუტის გასწვრივ, მარმარილოსა და შავი ზღვის სანაპიროზე. 36.

სუხუმი (სოხუმი) – 33, 36.

ტაბახმელა – სოფელი თბილისთან, მთაწმინდის რაიონში, ორბელიანების სამფლობელო მამული XVIII საუკუნის II ნახევრიდან. 42, 54, 56, 58, 59, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 75, 76, 80, 84, 108, 157, 171, 172, 174, 177, 180, 183, 188, 190.

ტანძია – სოფელი ქვემო ქართლში, სულხან-საბა ორბელიანის დაბადების ადგილი. ეკუთვნის ბოლნისის მუნიციპალიტეტს. 19.

ტერსკის ოლქი – რუსეთის იმპერიის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული. შედიოდა სტავროპოლის გუბერნიაში. 68.

ტრაპიზონდი (ტრაპიზონი) – ქალაქი თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, შავი ზღვის სანაპიროზე, ისტორიული ტრაპიზონის იმპერიის დედაქალაქი. სამხრეთით ქალაქს აკრავს პონტოს მთები. 36.

ფაზისი – 1. საქართველოს ერთ-ერთი უძველესი ქალაქი. დღევანდელი ფოთი; 206; 2. მდინარე. ანოტაციისთვის იხ. რიონი. 207.

ფიტარეთი – სოფელი თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტში. 67.

ფოთი – 33, 36, 45.

ქართლი – 71, 84, 204.

ქობულეთი – 35, 69, 72.

ქუთაისი – 17, 20, 29, 32, 44, 45, 48, 49, 51, 56, 69.

ლელენჩიკი – ქალაქი რუსეთის შავი ზღვის სანაპიროზე, კრასნოდარის მხარეში. 33.

ლოლოვინის (გოლოვინის) პროსპექტი – დღევანდელი რუსთაველის გამზირი თბილისში. 31, 217.

ყაზახი – მხარე ისტორიულ ქვემო ქართლში, მდინარე აღსთაფის ქვემო წელზე. ამჟამად შედის აზერბაიჯანში, კერძოდ, ყაზახის რაიონში. 173.

ყაზიბეგი (ყაზბეგი) – მარადიული თოვლით დაფარული მწვერვალი ყაზბეგის მუნიციპალიტეტში, ხოხის ქედზე. 59, 73, 75, 174, 177.

ყარაბალი – გეოგრაფიული და ისტორიული რეგიონი ამიერკავკასიაში. XVIII საუკუნის შუახანებსა და XIX საუკუნის დასაწყისში აქ არსებობდა ყარაბალის სახანო. 1805 წლიდან ყარაბალი რუსეთის იმპერიის ნაწილია. საბჭოთა პერიოდში აზერბაიჯანის სსრ-ის შემადგენლობაში შედიოდა. ამჟამად დე-იურე აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ნაწილს შეადგენს. წარმოადგენს გაუთავებელი დავის საგანს სომხეთსა და აზერბაიჯანს შორის. 136, 157, 158, 162, 172, 173, 204.

ყარაია – გაჩიანი, ამჟამად გარდაბანი. 174.

ყარსი – ქალაქი ჩრდილო-აღმოსავლეთ თურქეთში, ყარსის პროვინციის დედაქალაქი, ყოფილი სანჯაყის ცენტრი თურქულ ვილაიეთ ერზრუმში. ქალაქ ყარსის ძველი ქართული სახელწოდებაა კარი. 14, 16, 27, 29, 37, 39, 87, 183, 187, 189, 192, 193, 198, 207, 208.

ყირიმი – ტერიტორია ყირიმის ნახევარკუნძულზე, შავი ზღვის ჩრდილოეთ ნაწილში. ოკუპირებულია რუსეთის ფედერაციის მიერ. 56, 83, 152, 208.

ყუბანი – ჩრდილოეთ კავკასიის ისტორიულ-გეოგრაფიული რეგიონი. მოიცავს სტავროპოლის მხარის დასავლეთ ნაწილს, კრასნოდარის მხარის დიდ ნაწილს, ასევე ადიღესა და ყარაჩაი-ჩერქეზეთს. 208.

შავი ზღვა – ევრაზიის ერთ-ერთი ყველაზე წყალუხვი სივრცე. ესაზღვრება უკრაინას, რუსეთს, საქართველოს, თურქეთს, ბულგარეთს, რუმინეთს. 33, 35, 49, 154.

შამშადილი – იგივე შამს ად-დილი, შამშადინი, სახელმწიფო ერთეული ამიერკავკასიაში 1747-1801 წლებში. შამშადილის სასულთნო ქართლ-კახეთის სამეფოს ვასალი იყო და ნადირ შაჰის გარდაცვალების შემდეგ წარმოიქმნა. დროდადრო განჯის სახანოსა და ქართლის სამეფოს ექვემდებარებოდა. 173.

შვეიცარია – ქვეყანა ცენტრალურ ევროპაში, დედაქალაქი – ბერნი. 141.

შილდა – სოფელი კახეთში, ყვარლის მუნიციპალიტეტში. 174.

შინის ხეობა – სავარაუდოდ, ხეობა უნდა ყოფილიყო თანამედროვე აზერბაიჯანის ჩრდილოეთ ნაწილში, კავკასიონის სამხრეთ კალთებზე, ქალაქების – ახტა, გუინუქი და ნუხა (თანამედროვე შექი) – სიახლოვეს. ეს ტერიტორია ისტორიულად დასახლებული იყო ლეზგინებით და ცნობილია თავისი მთიანი რელიეფითა და ვიწრო ხეობებით. 84.

შირაქი – ველი-ალაზნისა და ივრის შუამდინარეთში. 74, 75.

შირვანი – მეფის რუსეთის მმართველობის პერიოდში შირვანის მაზრა, ამჟამად კი – შირვანის რაიონი. მდებარეობს აზერბაიჯანის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში. წარმოადგენდა კავკასიის ალბანეთის ნაწილს. 183, 187, 189.

შურა (თემირხანშურა) – 1922 წლამდე – ციხესიმაგრე დაღესტანში, კავკასიონის მთისწინეთში, ამჟამად – ქალაქი ბუინაქსკი. 13, 24, 26, 53, 67, 82.

შუშა – ქალაქი აზერბაიჯანში, მთიან ყარაბაღში. 14, 183, 189.

ჩატი – თურქმენეთის ტერიტორიაზე რუსების მიერ 1877 წელს აშენებული სიმაგრე. 199.

ჩიკიშლარი – მდებარეობს კასპიის ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროზე, თანამედროვე თურქმენეთის ტერიტორიაზე. დღეს ჰქვია თურქმენბაში, რომელიც კრასნოვოდსკის სახელითაც იყო ცნობილი. 207, 222.

ჩინეთი – ოფიციალურად ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა, ქვეყანა აღმოსავლეთ აზიაში, დედაქალაქი – პეკინი. 147.

ჩირკატი – სოფელი დაღესტანში, გუმბეთის რაიონში. 206.

ცარსკის კოლოდცი – ანოტაციისთვის იხ. დედუფლისწყარო. 49.

ცარსკოე სელო // ცარსკის სელო – ამჟამად ქალაქი პუშკინი, შედის სანკტ-პეტერბურგის შემადგენლობაში. იყო რომანოვების საზაფხულო რეზიდენცია. მისი მშენებლობა 1717 წელს დაიწყო. რუსეთის მეფე პეტრე I-მა ეს ტერიტორია აჩუქა მეუღლეს, ეკატერინე ალექსანდრეს ასულს. 1741 წლიდან „ცარსკოე სელო“ ოფიციალურ რეზიდენციად იქცა. ამ ქალაქთანაა დაკავშირებული რუსი მწერლისა და მოაზროვნის, ალექსანდრე პუშკინის, ახალგაზრდობის წლები. 58, 87, 118, 119, 126, 130, 133, 135, 140, 144, 153, 154, 159, 164, 166, 177, 195, 201, 216, 219, 222.

ცივი – მთა გომბორის ქედის შუა მონაკვეთზე, თელავისა და საგარეჯოს მუნიციპალიტეტების საზღვარზე. 60.

ციმბირი – რუსეთის იმპერიის, ამჟამად კი რუსეთის ფედერაციის, აზიური ნაწილი. 27, 37, 43, 47, 64, 85.

ციხისძირი – სოფელი აჭარის ავტონომიურ ოლქში, ეკუთვნის ქობულეთის მუნიციპალიტეტს. 14, 69, 72.

წავკისი – სოფელი თბილისთან ახლოს, შედის მთაწმინდის რაიონში. 42, 72, 157, 172.

წინანდალი – სოფელი გომბორის ქედის ჩრდილო-აღმოსავლეთი კალთის ძირას, ეკუთვნის თელავის მუნიციპალიტეტს. წინანდლის დასახლება მეფე ვახტანგ VI-ის ვაჟის, ვახუშტი ბაგრატიონის, „საქართველოს გეოგრაფიაშია“ ნახსენები. ჭავჭავაძეების ოჯახის ისტორია აქ XVII ს-იდან იწყება. 16, 60, 95, 113, 192.

წყნარი ოკეანე – მსოფლიო ოკეანეთა შორის ყველაზე დიდი და ღრმა ოკეანე. 147.

ჭარ-ბელაქანი – იგივე საინგილო, სამხრეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს ისტორიული ტერიტორიის ნაწილი. 1813 წელს გიულისტანის ხელშეკრულების საფუძველზე რუსეთის შემადგენლობაში შევიდა, მაგრამ მაშინ რუსეთს არ შეეძლო, აქ თავისი მუდმივი ჯარი ჰყოლოდა, რის გამოც ვერ შეძლო თავისი მმართველობის დამყარება. 1826-1828 წლების რუსეთ-სპარსეთის ომის შემდეგ, 1830 წელს, რუსეთის ჯარმა დაიპყრო ჭარ-ბელაქანი და სწრაფადვე დაამყარა რუსული მმართველობა. ამავე წელს აქ აჯანყებამ იფეთქა რუსების წინააღმდეგ, რომელიც სასტიკად იქნა ჩახშობილი. ჭარ-ბელაქნის ტერიტორია ცალკე მხარედ გამოყვეს, მოგვიანებით ზაქათალის ოლქს შეუერთეს

და თბილისის გუბერნიას დაუქვემდებარეს. 1921
წელს აზერბაიჯანს გადაეცა. 13.

ქოროხი – მდინარე საქართველოსა და თურქეთში. 206.

ხარკოვი – სიდიდით მეორე ქალაქი უკრაინაში. მდებარეობს
ქვეყნის ჩრდილო-აღმოსავლეთით. 198.

ჰასანყალა – სოფელი აზერბაიჯანის ჰუსარის რაიონში. 14.

ლექსიკონი¹¹

- აბაზი** – ოცი კაპიკი 25,9; 25,10; 83,24.
- ადრესი** [ფრან. adresse] – მისამართი 171,21.
- აკტიორი** [რუს. актёр] – მსახიობი 143,3.
- ამქარი** // **ჰამქარი** – ერთი ხელობის ოსტატ-ხელოსანთა და ვაჭართა გაერთიანება 34,22 // 24,29-30; 26,5.
- ანგლისკი** [რუს. Английский] – ინგლისური 112,27-28.
- ანგლიჩანი** [რუს. Англичанин] – ინგლისელი 35,15; 35,26; 36,13; 81,14.
- აფიცერი** [გერ. offizier] – ოფიცერი 32,3.
- აფსიზ** [თურქ.-აზრბ.] – იგივე აფსუს, შორისდ. 108,13.
- აშულოლლანი** [აშულ: არაბ.-სპარს. aşuyl შეყვარებული, მიჯნური] – მგოსანი (უპირატესად – მუსლიმანურ ქვეყნებში), რომელიც საკრავზე ამღერებს საკუთარ ლექსებს. აქ: არშიყი ბიჭები 105,26-27.
- ახრ** – ახ (შორისდ.) 35,19.
- ბანდაყული** – მონა, მსახური 21,4.
- ბარონესა** – [ინგ. baroness < ფრან.] – ბარონესა. ბარონის ცოლი ან ქალიშვილი 41,23.
- ბაჭყალი** – აქ: შვილი 172,25.
- ბრონენოსცი** [რუს. броненосец-ის მრ. ფორმა] – სამხ. ჯავ-შნოსანი 14,33.
- ბუხტა** [გერ. bucht] – ზღვის პატარა უბე, გემების სადგომად გამოსადეგი 33,13; 35,31; 35,32; 35,33; 36,1.
- გაგლახაკება** – გაღარიბება, გაუბედურება 17,26-27; 194,18.
- გადაყრუებული** – აქ: მოხუცებული 16,33; 85,24; 163,8-9.

¹¹ ლექსიკონზე მუშაობისას ვეყრდნობოდით ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის ელექტრონულ ვერსიას (<https://ice.ge/liv/liv/ganmartebiti.php>), ასევე ჩვენი გამოცემის წინა ტომებს.

- გალავა** [რუს. голова] – თავი. იგულისხმება ქალაქის თავი 24,29; 26,4-5; 31,19.
- განწილვა** – განწილება, დაყოფა 176,9; 176,10.
- გარადსკოი** [რუს. городской] – ქალაქის 31,19.
- გარეშემო** – გარშემო 14,14; 162,3; 175,31.
- გაუზრდელი** – აქ: გაუნათლებელი (ვინც განათლება ვერ მიიღო) 187,9.
- განყალბება** – აქ: გაუბედურება, გაღარიბება 23,26; 67,4-5; 112,32; 175,6.
- განყალბებული** – სრულიად გაუბედურებული 108,22.
- გაჭრა** – აქ: გაქცევა (გავიჭერ) 107,21.
- გონებიანი** – გონიერი 67,12; 187,14; 221,17.
- გულისშემატკივარი** – გულშემატკივარი 42,9.
- გულწრფელობით** – გულწრფელად 142,27.
- გუსარი** (ჰუსარი) [უნგრ. huszar] – მსუბუქი კავალერიის ჯარისკაცი ან ოფიცერი 157,21.
- დამა** [ფრან. Dame] – აქ: პარტნიორი ქალი ცეკვაში 157,23.
- დაუხედავად** – წინდაუხედავად 23,26.
- დაღალული** – დაღლილი 144,3-4.
- დაჰშთომილი** – დარჩენილი 107,3.
- დენშიკი** [რუს. денщик] – ოფიცრის, ან სამხედრო მოხელის მსახური ჯარისკაცი მეფისდროინდელი რუსეთის ჯარში 21,21.
- დესეტინა** [რუს. десятина] – ძვ. მიწის საზომი ერთეული 68,9.
- დვორიანსტვო** [რუს. дворянство] – აზნაურობა, თავადაზნაურობა 69,31; 70,11; 70,15-16; 70,20-21; 70,23; 70,24; 70,29-30; 70,31; 160,24; 176,18.
- დიდროანი** – ძალიან დიდი 14,15; 72,10; 173,24; 193,21.
- დისტანციონნი** [რუს. дистанционный] – დისტანციური 101,29.
- დობტორი** [ლათ. doctor მასწავლებელი, დამრიგებელი] – საუბ. ექიმი 14,21.

დჟენტელმენი // **ჯენტელმენი** (ჯენტლმენი) [ინგ. gentleman] – მალალი საზოგადოების მამაკაცი; ზრდილი, რაინდული ქცევის მამაკაცი 158,3 // 163,5.

დუმა [რუს. дума] – უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანო; წარმომადგენლობითი კრება 102,30.

დუშკა [რუს. душа] – სასიამოვნო, საყვარელი ადამიანი 157,23.

ენატანტალობა – ენატანიობა, ქორაობა 18,9.

ერთობრივ – ერთობით 188,14.

ესოდენი – ამდენი 13,5; 22,19; 24,31-32; 109,2; 204,15.

ესრეთი – ასეთი 16,4; 16,7; 16,13; 42,12; 67,4; 67,5; 68,1; 70,3; 83,27; 205,14.

ეტაჟა [რუს. этаж] – სართული 172,19.

ველიკიი // **ველიკი** [რუს. великий] – დიდი 13,26; 16,12; 16,17; 16,22; 17,24; 17,28; 20,21; 23,8; 23,15; 23,23; 23,30; 24,7; 24,11; 26,12; 26,14; 31,20; 31,24; 33,30; 35,2; 36,30; 69,29; 70,12-13; 71,1; 71,7; 83,10; 85,22; 102,3; 102,4; 102,15; 103,9; 106,9; 113,8; 159,13; 176,20; 177,5; 177,6; 187,16; 187,18; 192,9; 192,12; 192,13; 192,21; 192,27-28; 193,10; 204,5; 204,6; 221,20; 221,24.

ვერსტი [რუს. верста] – სიგრძის საზომი ერთეული, ოდნავ მეტია კილომეტრზე (უდრის 1,0668 კილომეტრს). 106,11.

ვეჩერი [რუს. вечер] – საღამო 18,21; 107,21.

ვისტი – ბანქოს თამაში 102,29; 107,13;

ვკუსი [რუს. вкус] – გემოვნება 173,4.

ვოენნი [რუს. военный] – სამხედრო 85,19; 160,10.

ზაიავლენიე [რუს. заявление] – განცხადება 161,5; 161,10.

ზასედანიე [რუს. заседание] – სხდომა 160,19.

ზასტავა [რუს. застава] – კარიბჭე (ქალაქის); საგუშაგო, სადარაჯო 34,23.

- ზაფრა-აშლილი** [ზაფრა [არაბ. ნალველი, დარდი] – გამწარებული, გაბრაზებული, განარებული 13,11.
- ზაფხულობა** – ზაფხულის გატარება (ზაფხულობს) 83,6.
- ზალრანიცა** [რუს. за границу] – საზღვარგარეთ 156,24; 156,28; 157,30.
- ზურნა** – აღმოსავლური ჩასაბერი საკრავი 25,14; 26,5; 157,20; 162,27; 172,29.
- თავგადაგლეჯილი** – ძალიან მოწადინებული; ძალიან დამწუხრებული, ემოციურად განადგურებული 106,10-11; 108,2.
- თუმანი** [სპარს.] – ათი მანეთი 15,25; 105,7; 105,8; 143,24; 163,8.
- იოლკა** [რუს. ёлка] – აქ: საახალწლო წვეულება 105,18.
- ისოდენი** – იმდენი 177,8.
- კათათვე** – ივლისი 171,19.
- კამანდობა** [რუს. командовать] – განკარგულების, ბრძანების გაცემა; სარდლობა, უფროსობა, მეთაურობა 20,22.
- კამისია** [ლათ. commissio რუს. ენ მეშვ.] – კომისია 160,20; 176,5; 176,6.
- კანვოი** [რუს. конвой] – რუსეთის საიმპერატორო კარზე მომსახურე მეომრები, დამცველები 220,23.
- კაპერი** – კერძო პირი (ინგლისელი კერძო პირი), რომელიც მეომარი სახელმწიფოს უზენაესი ხელისუფლების ნებართვით იყენებს შეიარაღებულ ხომალდებს მტრის სავაჭრო გემების ხელში ჩასაგდებად. 33,4.
- კარანდაში** [რუს. карандаш] – ფანქარი 35,9; 171,1.
- კნეინა** [რუს. княгиня] – თავადის მეუღლე 20,20; 152,11; 152,22; 161,19; 174,11; 177,6; 186,1; 193,7.
- კნეჟნა** [რუს. княжна] – მთავრის ასული 33,30; 102,15; 103,9; 157,15.
- კნიაზი** [რუს. князь] – თავადი 12,2; 13,26; 16,12-13; 16,17; 16,22; 17,24; 17,28; 20,22; 23,8; 23,15; 23,23; 23,30;

24,7; 24,11; 26,12; 26,14; 31,20; 31,24-25; 35,2; 36,30;
51,2; 69,29; 70,10; 70,13; 71,1; 82,2; 82,10; 83,10; 84,15;
85,22; 101,26; 102,3; 102,4; 103,8; 103,15; 106,9; 113,8;
113,14; 138,20; 142,23; 159,13; 160,17; 161,7; 162,9;
170,23; 176,20; 177,5; 187,16; 187,18; 192,9; 192,12;
192,21; 192,28; 204,5; 204,6; 205,2; 221,24.

კოზირობა – ბანქოს თამაში 102,27; 106,5; 194,2.

კოჭობი – პატარა ქოთანი 81,4.

კრუჟოკი [რუს. кружок] – წრე 20,16; 81,2; 107,20; 112,23;
193,32.

ლაზათი [არაბ. ლაზათ „სიამოვნება“] – აქ: გართობა 157,22;
ემსი 84,9; 162,30; ამბავი 43,11.

ლაზათიანად – კარგად, ღირსეულად 32,6.

ლაზათიანი – აქ: შინაარსიანი 80,4; 104,16; ლამაზი, მოხდენი-
ლი, შთამბეჭდავი 102,24; 161,2.

ლაზათის განვეა – სიამოვნების მიღება, გართობა 13,9; 19,8;
25,10-11; 80,10; 83,25.

ლინია [რუს. линия] – ხაზი 13,20.

ლოტობა – ლოტოს თამაში 104,15.

მანათი – ფულის ძირითადი ერთეული საბჭოთა კავშირსა და
რევოლუციამდელ რუსეთში 12,11; 83,25.

მალაზეინი – მალაზია 19,11.

მახლაზ – მახლას, შორისდებული. კონტექსტის მიხედვით გა-
მოხატავს დანანებას, ან აღტაცება-აღფრთოვანებას.
15,5; 21,23; 32,9; 36,28; 69,7; 80,16; 106,22; 205,20.

მეიდანნი – მოედანი 105,26.

მესტნოი [რუს. местный] – ადგილობრივი 44,11.

მეშჩანობა – ფსიქოლოგიური და იდეოლოგიური შეზღუდუ-
ლობა 106,12.

მეშჩანსკი [რუს. мещанский] – მეშჩანური, პირადი, მდაბალი
ინტერესებით შეზღუდული 112,28.

მიითომ – ვითომ 24,2; 70,19-20; 104,25; 158,7; 158,11.

მინუტა [რუს. минута] – წუთი 69,10; 107,27.

მიროვოი [რუს. мировой] – აქ: მომრიგებელი 83,31.
მკერვალი – მკერავი 187,8.
მოდნი [ფრ. mode რუს. ენ. მეშვ. модный] – მოდური, მოდაზე შეკერილი 104,14.
მოლებნა [რუს. молебн] – პარაკლისი 72,20.
მსწავლული – ნასწავლი 14,7.
მუზიკა [ბერძ. μουσική. რუს. музыка] – მუსიკა 112,26; 157,20; 158,24; 162,27; 172,29.
ნადელი [რუს. надел] – მიწის პატარა, მოზომილი ნაკვეთი, რომელსაც რევოლუციამდელ რუსეთში გლეხის ოჯახს აძლევდნენ სარგებლობისათვის. 176,12.
ნაკლულოვანება – ნაკლებობა 14,14; 14,21.
ნალარა [არაბ.-სპარს.] – მრგვალძირიანი ქვაბის მოყვანილობის ლითონის საკრავი 26,5.
ნაჩალნიკი [რუს. начальник] – უფროსი 13,20; 14,9; 17,18; 42,25; 42,26-27; 42,30; 42,33; 43,5; 43,15; 43,16; 68,22; 85,1; 187,2; 187,27.
ნაჩალნიკობა – უფროსობა 101,29.
ნაციონალნი [რუს. национальный] – ეროვნული 102,19.
ნემენცი [რუს. немец] – გერმანელი 43,30; 51,5; 68,18.
ობვინიტელნიე [რუს. обвинительный] – საბრალდებო, გამამტყუნებელი 43,10.
ობლასტი [რუს. область] – ოლქი 68,11.
ოტპუსკი [რუს. отпуск] – შვებულება 82,7; 186,29; 193,11.
ოტრიადი [რუს. отряд] – რაზმი 14,9-10; 174,2.
პანუხა [რუს. понюха] – აქ: პატარა 21,21.
პარახოდი [რუს. пароход] – გემი 36,12.
პატივდება – პატივისცემა, პატივის მიგება 176,17.
პაჩოტნი [რუს. почётный] – საპატიო 82,29.
პახოდობა [რუს. поход-იდან] – ლაშქრობა, ომი 24,2; 70,20.
პირშავად – შერცხვენილი 111,14.

პლანი [რუს. ენ მეშვ. план] – გეგმა 14,10; 152,24; 152,28; 159,6; 159,10.

პოვოზკა [რუს. повозка] – მარტივი მონყობილობის ეტლი 14,16.

პორუჩიკი [რუს. поручик] – ოფიცრის ხარისხი მეფის რუსეთის არმიაში 101,27.

პრიკაზი [რუს. приказ] – სახელმწიფო საკრედიტო ორგანიზაცია – საზოგადოებრივი მზრუნველობის „პრიკაზი“, რომელიც უძრავი ქონების უზრუნველყოფით გასცემდა სესხს და იღებდა წლიურ 6%-იან სარგებელს. თუ აღებული ვალი დროზე არ დაიფარებოდა, გირაო „პრიკაზის“ საკუთრებაში პირდაპირი წესით გადადიოდა. 68,16; 70,16; 71,5; 160,21; 160,24; 163,10; 176,2; 176,7; 176,16; 176,24; 192,19; 193,2.

პუდი [რუს. пуд] – ფუთი 12,11; 25,9.

რაოდენიმე – რამდენიმე 143,24.

რეჩი [რუს. речь] – აქ: ზეპირად წარმოთქმული სიტყვა 24,29; 26,5; 31,19; 34,22; 43,10.

როტა – ბატალიონის ქვედანაყოფი, რომელიც, თავის მხრივ, რაზმებისაგან შედგება. 84,26.

სადამე – სადმე 112,16.

საზანდარი [სპარს. საზანდე-დან] – საზის დამკვრელი; საზის, თარის, ჭიანურის, დაირის დამკვრელებისაგან შემდგარი დასი 112,26; 157,20; 158,24; 162,28; 172,29.

საკეთილო – სასიკეთო 16,5.

სალდათი [რუს. солдат] – ჯარისკაცი 14,27; 32,3; 35,22.

სალდათობა – ჯარისკაცად წასვლა, ჯარისკაცობა 42,16; 43,21-22.

სამემრისოდ – შემდეგ 12,17-18.

სამზღუარგარე // სამზღუარგარეთ // სამზღუარსგარე – საზღვარგარეთ 41,21-22; 113,11; 162,31-32; 163,4; 193,23-24 // 102,5-6 // 36,9; 103,7.

საყენი [რუს. сажень] – რუსული ზომის ერთეული, უდრის 3 არშინს, 2.134 მეტრს. 83,20.
სალამსალამოდ – სალამოობით 102,26.
სანამლებლად – სამკურნალოდ 103,7.
სახადიანი – გადამდები ინფექციით დაავადებული 14,23-24.
სახლობა – აქ: ოჯახი 102,5; 172,11; 194,22; 204,5.
სეკრეტარი [ლათ. sēcrētārius რუს. ენ მეშვ.] – მდივანი 25,22.
სერთუკი [ფრ. sertout] – მამაკაცის ზედა სამოსი, წელში გამოყვანილი, მუხლებამდე კალთებით და გადაკეცილი საყელოთი 107,19.
სვიტი [რუს. свита] – ამაღლა, კორტეჟი 72,17.
სიმრთელე – აქ: ჯანმრთელობა 22,23; 174,15.
სნარიადი [რუს. снаряд] – იარაღი 14,17-18.
სობრანიე [რუს. собрание] – კრება 20,16; 81,2; 112,25.
სოვეტი [რუს. совет] – აქ: საბჭო 24,12; 192,20; 221,21.
სოვეტნიკი [რუს. советник] – მრჩეველი 12,4.
სოტნა [რუს. сотня] – ასი, ასეული 84,27.
სტარიკა [რუს. старик] – მოხუცებული 194,3.
სტოლი [რუს. стол] – მაგიდა 107,8; 107,13.
სუდი [რუს. суд] – სასამართლო 43,9; 85,19.
სუდია [რუს. судья] – მოსამართლე 42,24; 83,31; 128,23.
სჯულიერი – კანონიერი 23,27.
ტაინი [რუს. тайный] – საიდუმლო 12,4.
ტამოჟენნი [რუს. таможенный] – საბაჟო 17,18.
ტამოჟნა [რუს. таможня] – საბაჟო 17,22.
ტანადოვანი – ტანადი, მალალი 158,13-14.
ტანცი-მანცები [რუს. танцы] – ცეკვები 157,20-21; 158,25.
ტანციობა [რუს. танец-იდან] – ცეკვა 17,7; 20,18.
ტელელრამა [ბერძ. წარმ. რუს. ენ. მეშვეობით] – დეპეშა 19,21.
ტორლი [რუს. торг] – საჯარო ვაჭრობა 15,28.

ტურმა [რუს. тюрьма] – საპყრობილე, ციხე 85,9.
უეზდი [რუს. уезд] – მაზრა 42,25; 143,28-29; 143,31; 194,14.
უვარგობა – უვარგისობა 26,1.
უმადლობა – უმადურობა 25,1.
უპრავლენიე [რუს. управление] – მართვა, მმართველობა 84,2; 85,20.
უსტავი [რუს. устав] – წესდება 205,16.
ჭელშერი [გერ. feldscher] – ფერშალი. სპეციალიზებული საშუალო სამედიცინო განათლების მქონე სპეციალისტი 14,21.
ქეიფი – აქ: ხასიათი, განწყობა (კარგს ქეიფზე) 31,15; 35,7; 113,26.
ქვეშე – ქვეშ 25,24; 72,26; 83,2.
ქიმ აქარ, ქიმ ეარ [თურქ.] – ფრაზა ნიშნავს: „ვინ მოვა და ვინ ნავა“ ან „ვინ რჩება და ვინ ქრება.“ მიუთითებს ცხოვრების ცვალებადობასა და გაურკვეველობაზე. 21,22-23.
ქცევა – აქ: ტრიალი (ვიქცეოდი) 186,22.
ჰალსტუჩი [გერ. halstuch] – ჰალსტუხი 107,18.
ღენარლობა [ფრ. général-იდან] – გენერლობა 220,21.
ღენერალი [ფრ. général] – გენერალი 14,8; 16,28; 32,20; 43,33; 105,5-6; 163,7; 174,1; 187,3; 187,9; 187,22; 187,26-27; 187,29; 187,30; 204,8; 222,5.
ღეროი [რუს. герой] – გმირი 102,7.
ღლაზნი [რუს. главный] – მთავარი 85,19-20.
ღონე-მიღებული – ღონედაკარგული, დაქანცული 108,23.
ღოსუდარსტვენნი [რუს. государственный] – სახელმწიფო 24,11-12.
ღოშპიტალი [ლათ. hospitalis] – აქ: სამხედრო საავადმყოფო 32,32.
ღრადონაჩალნიკი [რუს. градоначальник] – ძვ. ქალაქის უფროსი 187,32-33.

ლუბერნატორი – გუბერნატორი 17,17; 27,1; 32,5-6; 43,7; 114,5; 158,19-20; 188,1; 188,2; 222,4-5.

ლუბერნატორობა – გუბერნატორობა 13,26.

ლუბერნია [ლათ. gubernius. რუს. ენ მეშვეობით. губерния] – გუბერნია. ძირითადი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული მეფის რუსეთში პეტრე I-ის შემდეგ 32,7; 68,8-9; 68,10-11; 114,3.

ლუბერსკი [რუს. губернский] – გუბერნიის 25,22.

ყადია (ყადი) [არაბ.] – მუსულმანთა სასულიერო მსაჯული, მოსამართლე 25,21; 25,25.

ყაზია (ყაზი) [არაბ.-სპარს.] – იგივეა, რაც ყადი 203,24; 204,2.

ყალმაყალი – აყალმაყალი, არეულობა 204,20.

ყიზლა-ალამი [არაბ.] – მუსულმანთა სალოცავი 31,12; 34,18.

შაური – ხუთი კაპიკი 12,11; 83,23.

შაჰზადი [სპარს. شاهزاده] – სპარსულად „შაჰ“ ნიშნავს მეფეს, ხოლო „ზადე“ – შთამომავალს, შვილს, მემკვიდრეს. შესაბამისად, „შაჰზადი“ ნიშნავს „მეფის შვილს“, „პრინცს.“ 31,22.

შემატება – ზრდა (ეკონომიკური შემატება) 143,17.

შესარცხვენელად – სამარცხვინოდ 171,2.

შეცთომილება – შეცდომა 12,17; 51,7.

შკოლა [ბერძ. scholē; რუს. школа] – სკოლა 143,13; 143,14; 143,26; 143,29; 143,30; 187,24-25.

შტრაფი [რუს. штраф] – ჯარიმა 176,8; 176,9.

შტურმა [გერ. Sturm. რუს. шторм] – გადამწყვეტი შეტევა, იერიში გამაგრებული ადგილის ასაღებად 14,26; 14,30.

ჩაპროშტვა – ვულგ. კოცნა 21,8; 44,12; 106,17; 173,17.

ჩალუპვილი – დაღუპული, გაუბედურებული 69,31.

ჩლენი [რუს. член] – წევრი 112,24; 112,25-26.

ჩლენობა [რუს. член-идан] – წევრობა 221,21-22.

ჩოქჩოქ – სავარაუდოდ, იგივე ჩაქჩაქი 44,4.

ჩხავილი – აქ: ყვირილი 44,9; 68,24.

ცხენდაცხენ – ცხენით, ცხენზე ამხედრებული 186,6.

ცხოვრებაში მოსვლა – ცხოვრების აწყობა 113,4.

ძალუა – რძალი 12,21; 17,6; 20,17; 20,30; 22,6; 24,16; 26,21;
37,1; 42,2; 65,23; 66,9; 66,24; 67,2; 68,28; 72,29; 81,14;
108,2-3; 113,32; 156,22; 159,17; 172,1; 173,5; 174,12;
176,30.

ნიგნი – აქ: წერილი 17,26; 80,21; 101,27; 103,9; 152,13;
152,16; 152,18; 152,19; 158,8; 192,12; 193,5.

ქნაუა – გამხდარი, მჭლე 24,31; 44,13.

ჭუჭული – აქ: შვილი 41,27.

ჰაზრი – აზრი 16,16; 35,28-29; 51,8; 51,13; 82,3; 85,21; 143,9;
143,12; 143,21; 160,23; 176,7.

სარჩევი

1878

დმიტრი ჯორჯაძისადმი №111 (930) (1-ლი იანვარი)	12
ყაფლან ორბელიანისადმი №25 (931) [არა უგვიანეს 1878 წლის იანვრისა].....	12
ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №3 (932) (7/8 თებერვალი).....	13
ანასტასია ორბელიან-ოკლობუიოსადმი №3 (933) (25 თებერვალი [1878 წელი, ან უფრო ადრეული პერიოდი]).....	18
ანასტასია ორბელიან-ოკლობუიოსადმი №4 (934) (27 თებერვალი)	19
ყაფლან ორბელიანისადმი №26 (935) (21 მარტი [არა უგვიანეს 1878 წლისა]).....	21
ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №4 (936) (27/29 მარტი)	22
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №20 (937) (7 აპრილი).....	25
ივანე ლაზარევისადმი №1 (938) (რუსული ტექსტი) (28 აპრილი)	27
ივანე ლაზარევისადმი №1 (938) (ქართული ტექსტი) (28 აპრილი)	29
ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №5 (939) (6 მაისი)	31
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №21 (940) (10 მაისი).....	34
ივანე ლაზარევისადმი №2 (941) (რუსული ტექსტი) (12 მაისი)	37
ივანე ლაზარევისადმი №2 (941) (ქართული ტექსტი) (12 მაისი)	38
ივანე ლაზარევისადმი №3 (942) (რუსული ტექსტი) (20 მაისი)	39
ივანე ლაზარევისადმი №3 (942) (ქართული ტექსტი) (20 მაისი)	40

ანასტასია ორბელიან-ოკლობუიოსადმი №5 (943) (10 ივნისი). 41	
დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №6 (944) (რუსული ტექსტი)	
(25 ივნისი)	45
დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №6 (944) (ქართული ტექსტი)	
(25 ივნისი)	46
დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №7 (945) (რუსული ტექსტი)	
(28 ივნისი)	47
დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №7 (945) (ქართული ტექსტი)	
(28 ივნისი)	48
ივანე ოკლობუიოსადმი №3 (946) (რუსული ტექსტი)	
(1-ლი ივლისი)	48
ივანე ოკლობუიოსადმი №3 (946) (ქართული ტექსტი)	
(1-ლი ივლისი)	50
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №112 (947) (9 ივლისი)	51
ივანე ოკლობუიოსადმი №4 (948) (რუსული ტექსტი)	
(13 ივლისი)	51
ივანე ოკლობუიოსადმი №4 (948) (ქართული ტექსტი)	
(13 ივლისი)	52
რევაზ ერისთავისადმი №3 (949) (რუსული ტექსტი)	
[13 ივლისი]	52
რევაზ ერისთავისადმი №3 (949) (ქართული ტექსტი)	
[13 ივლისი]	52
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №22 (950)	
(რუსული ტექსტი) [13 ივლისი]	52
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №22 (950)	
(ქართული ტექსტი) [13 ივლისი]	53
ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი №1 (951)	
(რუსული ტექსტი) [13 ივლისი]	53
ბარბარე ორბელიან-ოპოჩინინისადმი №1 (951)	
(ქართული ტექსტი) [13 ივლისი]	53
ლევან მელიქიშვილისადმი №6 (952) (რუსული ტექსტი)	
[13 ივლისი]	53

ლევან მელიქიშვილისადმი №6 (952) (ქართული ტექსტი) [13 ივლისი]	54
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №16 (953) (რუსული ტექსტი) (19 ივლისი).....	54
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №16 (953) (ქართული ტექსტი) (19 ივლისი).....	55
დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №8 (954) (რუსული ტექსტი) (1-ლი აგვისტო).....	56
დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №8 (954) (ქართული ტექსტი) (1-ლი აგვისტო).....	57
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №77 (955) (რუსული ტექსტი) (8 აგვისტო)	58
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №77 (955) (ქართული ტექსტი) (8 აგვისტო)	61
ვასილი ბელსკისადმი №1 (956) (რუსული ტექსტი) (18 აგვისტო).....	64
ვასილი ბელსკისადმი №1 (956) (ქართული ტექსტი) (18 აგვისტო).....	65
ელისაბედ ბარათაშვილ-ორბელიანისადმი №1 (957) (24 აგვისტო).....	65
სოფიო ერისთავ-ორბელიანისადმი №7 (958) (24 აგვისტო)	67
ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკისადმი №2 (959) (26 აგვისტო)	71
ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №14 (960) (29 აგვისტო).....	72
სოფიო ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №1 (961) (რუსული ტექსტი) (29 აგვისტო).....	73
სოფიო ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №1 (961) (ქართული ტექსტი) (29 აგვისტო)	76
ისაკ თუმანიშვილისადმი №1 (962) (აგვისტო).....	80
ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №15 (963) (5 სექტემბერი) ...	81
ლევან მელიქიშვილისადმი №7 (964) (5 სექტემბერი).....	82
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №113 (965) (15 სექტემბერი)	84
დიმიტრი გოლიცინისადმი №1 (966) (რუსული ტექსტი) (20 სექტემბერი).....	86

დიმიტრი გოლიცინისადმი №1 (966) (ქართული ტექსტი) (20 სექტემბერი).....	86
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №78 (967) (რუსული ტექსტი) (28 სექტემბერი).....	87
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №78 (967) (ქართული ტექსტი) (28 სექტემბერი).....	88
ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №39 (968) (რუსული ტექსტი) (24 ნოემბერი)	89
ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №39 (968) (ქართული ტექსტი) (24 ნოემბერი).....	91
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №79 (969) (რუსული ტექსტი) (5 დეკემბერი)	93
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №79 (969) (ქართული ტექსტი) (5 დეკემბერი)	96
გიორგი ორბელიანისადმი №1 (970) (რუსული ტექსტი) (11 დეკემბერი).....	98
გიორგი ორბელიანისადმი №1 (970) (ქართული ტექსტი) (11 დეკემბერი).....	100
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №23 (971) (12 დეკემბერი)	101
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №114 (972) (15 დეკემბერი).....	103
ილია ჭავჭავაძისადმი №1 (973) (27 დეკემბერი)	103
ანასტასია ორბელიან-ოკლობუიოსადმი №6 (974) (24/28 დეკემბერი).....	104

1879

ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №6 (975) (10/11 იანვარი)	107
ანასტასია რომანოვასადმი №1 (976) (რუსული ტექსტი) (12 იანვარი)	109
ანასტასია რომანოვასადმი №1 (976) (ქართული ტექსტი) (12 იანვარი).	110

მიხეილ რომანოვისადმი №13 (977) (რუსული ტექსტი) [12 იანვარი]	110
მიხეილ რომანოვისადმი №13 (977) (ქართული ტექსტი) [12 იანვარი]	111
ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №10 (978) (17 იანვარი)	111
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №80 (979) (რუსული ტექსტი) (22 იანვარი)	114
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №80 (979) (ქართული ტექსტი) (22 იანვარი)	116
დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №6 (980) (რუსული ტექსტი) (1-ლი თებერვალი)	117
დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №6 (980) (ქართული ტექსტი) (1-ლი თებერვალი)	118
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №81 (981) (რუსული ტექსტი) (14 თებერვალი)	118
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №81 (981) (ქართული ტექსტი) (14 თებერვალი)	121
მაქსიმილიან ოსტენ-საკენისადმი №3 (982) (რუსული ტექსტი) (20 თებერვალი).	123
მაქსიმილიან ოსტენ-საკენისადმი №3 (982) (ქართული ტექსტი) (20 თებერვალი)	124
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №82 (983) (რუსული ტექსტი) (21 თებერვალი)	124
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №82 (983) (ქართული ტექსტი) (21 თებერვალი)	126
კუმისის მამასახლისისა და მოსამართლეებისადმი №1 (984) (31 თებერვალი)	128
მარია კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინისადმი №3 (985) (რუსული ტექსტი) (6 მარტი)	129
მარია კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინისადმი №3 (985) (ქართული ტექსტი) (6 მარტი)	130

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №83 (986) (რუსული ტექსტი) (19 მარტი)	130
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №83 (986) (ქართული ტექსტი) (19 მარტი)	132
გიორგი ორბელიანისადმი №2 (987) (რუსული ტექსტი) (26 მარტი)	133
გიორგი ორბელიანისადმი №2 (987) (ქართული ტექსტი) (26 მარტი)	134
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №84 (988) (რუსული ტექსტი) (19 აპრილი)	135
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №84 (988) (ქართული ტექსტი) (19 აპრილი)	137
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №115 (989) (26 აპრილი)	138
დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №9 (990) (რუსული ტექსტი) ([30] აპრილი)	139
დიმიტრი სტაროსელსკისადმი №9 (990) (ქართული ტექსტი) ([30] აპრილი)	140
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №85 (991) (რუსული ტექსტი) (2 მაისი)	140
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №85 (991) (ქართული ტექსტი) (2 მაისი)	141
ილია ჭავჭავაძისადმი №2 (992) (18 მაისი)	142
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №86 (993) (რუსული ტექსტი) (22 მაისი)	144
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №86 (993) (ქართული ტექსტი) (22 მაისი)	145
იგორ სტარიცკისადმი №2 (994) (რუსული ტექსტი) (23 მაისი)	146
იგორ სტარიცკისადმი №2 (994) (ქართული ტექსტი) (23 მაისი)	149
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №116 (995) (3 ივნისი [1879, ან მომდევნო წლები])	152

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №87 (996) (რუსული ტექსტი) (4 ივნისი)	153
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №87 (996) (ქართული ტექსტი) (4 ივნისი)	155
ანასტასია ორბელიან-ოკლობუიოსადმი №7 (997) (11/13 ივნისი)	156
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №117 (998) (13 ივნისი).....	160
ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №11 (999) (16 ივნისი) .	161
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №88 (1000) (რუსული ტექსტი) (17/18 ივნისი)	164
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №88 (1000) (ქართული ტექსტი) (17/18 ივნისი).....	167
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №89 (1001) (რუსული ტექსტი) (20 ივნისი)	169
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №89 (1001) (ქართული ტექსტი) (20 ივნისი).....	170
ილია ჭავჭავაძისადმი №3 (1002) (25 ივნისი)	170
ანასტასია ორბელიან-ოკლობუიოსადმი №8 (1003) (ივნისი)..	171
სოფიო ერისთავ-ორბელიანისადმი №8 (1004) (11/12 ივლისი).....	174
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №90 (1005) (რუსული ტექსტი) (20 ივლისი)	177
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №90 (1005) (ქართული ტექსტი) (20 ივლისი)	179
ალექსეი ოპოჩინინისადმი №1 (1006) (რუსული ტექსტი) (18 აგვისტო).....	180
ალექსეი ოპოჩინინისადმი №1 (1006) (ქართული ტექსტი) (18 აგვისტო).....	181
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №91 (1007) (რუსული ტექსტი) (22 აგვისტო).....	182
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №91 (1007) (ქართული ტექსტი) (22 აგვისტო)	184

ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №12 (1008) (24 აგვისტო).....	186
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №17 (1009) (რუსული ტექსტი) (29 აგვისტო).....	188
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №17 (1009) (ქართული ტექსტი) (29 აგვისტო).....	190
დავით ჭავჭავაძისადმი №1 (1010) (13 სექტემბერი).....	192
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №92 (1011) (რუსული ტექსტი) (18 სექტემბერი).....	195
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №92 (1011) (ქართული ტექსტი) (18 სექტემბერი).....	196
დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №7 (1012) (რუსული ტექსტი) (20 სექტემბერი).....	198
დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №7 (1012) (ქართული ტექსტი) (20 სექტემბერი).....	199
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №93 (1013) (რუსული ტექსტი) (21 ოქტომბერი).....	201
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №93 (1013) (ქართული ტექსტი) (21 ოქტომბერი).....	202
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №24 (1014) (31 ოქტომბერი).....	203
ილია ჭავჭავაძისადმი №4 (1015) (2 ნოემბერი).....	205
დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №8 (1016) (რუსული ტექსტი) (9/11 ნოემბერი).....	206
დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №8 (1016) (ქართული ტექსტი) (9/11 ნოემბერი).....	211
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №94 (1017) რუსული ტექსტი (12 ნოემბერი).....	216
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №94 (1017) (ქართული ტექსტი) (12 ნოემბერი).....	216
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №95 (1018) (რუსული ტექსტი) (23 ნოემბერი).....	217

ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №95 (1018) (ქართული ტექსტი) (23 ნოემბერი [1879])	218
გიორგი ორბელიანისადმი №3 (1019) (რუსული ტექსტი) (17 დეკემბერი).....	219
გიორგი ორბელიანისადმი №3 (1019) (ქართული ტექსტი) (17 დეკემბერი).....	220
ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანისადმი №7 (1020) [1879 წლის 17 დეკემბრის შემდეგ]	220
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №96 (1021) (რუსული ტექსტი) (18 დეკემბერი).....	222
ბარბარე ბაგრატიონ-ორბელიანისადმი №96 (1021) (ქართული ტექსტი) (18 დეკემბერი).....	224
პასპორტები, შენიშვნები, კომენტარები.....	226
ტექსტისათვის.....	227
საძიებლები	409
პირთა ანოტირებული საძიებელი.....	410
გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული საძიებელი.....	471
ლექსიკონი	496
სარჩევი	507

გამომცემლობა „უნივერსალი“
Publishing House “UNIVERSAL”,

თბილისი, 0186, ა. პოლიტკოვსკაიას №4,
4.A. POLITKOVSKAIA ST., 0186, TBILISI, GEORGIA

☎: 5(99) 17 22 30; 5(99) 33 52 02

E-mail: gamomcemlobauniversali@gmail.com
universal505@ymail.com;

ISSN 978-9941-33-993-6

